ANUL XVII. Ianuarie 1906. No. 1.

ARHIVA

Organul Societăţii Ştiinţifice şi Literare

Din Iaşi

Apare odată pe lună cu ilustraţiuni

Director: Ilie Bărbulescu

CUPRINSUL: Pag.

ILUSTRAŢIUNI

IAŞI

TIPOGRAFIA „DACIA“ ILIESCU, GROSSU & COMP.

1906.

Începînd cu numărul acesta din Ianuarie 1906 „Societatea științifică și literară“ a încredințat *direcția* „Arhivei“ d-luĭ Ilie Bărbulescu, profesor universitar. De aceĭa, în viitor, ***manuscrisele*** pentru „Arhiva“ se vor trimite domnieĭ-sale, str. Albă No. 29, Iașĭ. Tot d-luĭ Ilie Bărbulescu se vor trimite ***publicațiile*** asupra cărora autoriĭ ar dori să li se facă dărĭ de seamă, precum și ***revistele***, publicațiile ***periodice*** sau ***ziarele*** carĭ aŭ schimb cu „Arhiva“.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, iar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Pentru orĭ-ce privește *Administrația* revisteĭ, abonamentele și anunciurile, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, str. Bărboĭ No. 3, Iașĭ.

Se primește orĭce soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Domniĭ abonațĭ sînt rugațĭ a trimite abonamentele direct administrațieĭ ***la începutul anuluĭ.***

Toțĭ domniĭ abonațĭ, carĭ aŭ rămas în urmă cu plata abonamentuluĭ pe anul trecut, sînt rugațĭ să binevoiască a-l trimite Administrațieĭ.

Persoanele, carĭ aŭ primit acest prim număr al „Arhiveĭ“ pe 1906 și nu voesc a se abona, sînt rugate să binevoiască a-l înapoia Administrațieĭ.

Cu prilejul dezvăliriĭ statueĭ mareluĭ poet Vasile Alexandri, „Societatea științifică și literară“ din Iașĭ va bate o medalie comemorativă.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE
DIN IAŞI

Anul XVII. Ianuarie 1906 No. 1.

Societatea Ştiinţifică şi Literară
DIN IAŞI
Persoană morală şi juridică

Societatea Ştiinţifică şi Literară din Iaşĭ, al căreĭ organ de publicitate e această revistă, a fost recunoscută persoană morală şi juridică prin decretul No. 1228 din 23 Mart 1894, pe care-l dăm în cuprinsul următor [1]):

Ministerul Cultelor şi Instrucţiuneĭ Publice

CAROL I

Din graţia luĭ D-zeŭ şi voinţa naţională, rege al Romînieĭ
La toţĭ de faţă şi viitor sănătate:
Corpurile legiuitoare aŭ adoptat şi noĭ sancţionăm ce urmează:

Şedinţele

Adunărilor „Plenare"

Incepute în luna Decemvrie anul 1888.

LEGE

Articolul unic. **Societatea Ştiinţifică şi Literară din Iaşĭ este şi rămîne persoană morală şi juridică.**

1) S-a copiat după prima pagină a condiceĭ de procese-verbale ale celor dintâĭ şedinţe ale societăţiĭ. Această condică se află la d-l Gr. C. Buţureanu secretarul general al societăţiĭ.

Această lege s-a votat de adunarea deputaților în ședința de la 19 Maĭ 1893 și s-a adoptat cu majoritate de 49 voturĭ contra 11.

Președinte: **General G. Manu**

Secretar: **A. Simu**

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 10 Mart anul 1894 și s-a adoptat cu majoritate de 53 voturĭ contra 4.

Președinte: **G. Gr. Cantacuzino**

Secretar: **T. Mor. Ocneanu**

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie învestită cu sigiliul statuluĭ și publicată prin Monitorul Oficial.

Dat în Bucureștĭ la 22 Martie 1894.

CAROL

Ministru Instrucțieĭ: **Tache Ionescu**

Ministru Justițieĭ: **Al. Marghiloman**

No. 1228.

publicată în Monitorul Oficial No. 2 din 2 April 1894.

STATUTELE

Societății Științifice și Literare din Iași.

CAP. I.

Scopul și organizarea Societății.

Art. 1. Se constitue, în Iași, o societate cu numele de „*Societatea Științifică și Literară*".

Art. 2. Societatea, cu reședința în Iași, este persoană morală, independentă în lucrările sale.

Art. 3. Societatea nu se poate contopi cu nici o societate alta.

Art. 4. Societatea formează un singur corp al căruia scop este cultivarea și răspîndirea științelor și literilor. In consecință ea cuprinde următoarele două secțiuni:

I. Secțiunea Științifică

II. „ Literară.

Aceste secțiuni pot fi sub-împărțite după cum se va simți trebuința.

Art. 5. Cercul de activitate al secțiunelor este următorul:

§ 1. Pentru secțiunea de științi: medicina, studiul științelor exacte, celor fizice și naturale, precum și aplicațiunele lor.

§ 2. Pentru secțiunea de litere: studiul limbii romîne, filologia în genere, istoria cu științele sale ajutătoare, și filosofia cu pedagogia.

Art. 6. Pentru atingerea scopului prevăzut la art. 4, societatea:

1. Intreține biblioteca și buletinul său de publicitate;
2. Ține conferințe publice; și
3. Ține ședințe.

Art. 7. Fie-care secţiune se compune din membri ordinarĭ, corespondenţĭ şi onorarĭ.

Art. 8. Numărul membrilor de orĭ-ce categorie este nemărginit.

Art. 9. Membriĭ ordinarĭ aĭ fie-căreĭ secţiunĭ ţin în fie-care lună o şedinţă în întrunire cu celelalte secţiunĭ, şi cel puţin una în secţiunea lor respectivă. Şedinţele dintăĭ poartă numele de „Şedinţe plenare" celelalte de „Şedinţe de secţiunĭ".

CAP. II.

Administrarea Societăţii.

Art. 10. Societatea, pentru administrarea afacerilor sale, precum şi pentru dirigerea lucrărilor secţiunilor întrunite, are un biuroŭ, care se compune din:

1. Un preşedinte.
2. Doĭ vice-preşedinţĭ şi anume: unul care este preşedintele secţiuneĭ ştiinţifice, şi altul al celeĭ literare—aleşĭ de secţiunele respective.
3. Un secretar general.
4. Doĭ secretarĭ de secţiunĭ, aleşĭ asemenea de secţiunele respective.
5. Doĭ Directorĭ al buletinuluĭ: unul pentru partea ştiinţifică, şi altul pentru cea literară—aleşĭ de secţiunele respective.
6. Un casar.
7. Un bibliotecar.

Art. 11. Funcţiunele prevăzute la articolul precedent nu pot fi ocupate de cît de membriĭ ordinarĭ reşedinţĭ în Iaşĭ.

Art. 12. § 1. Alegerea biurouluĭ societăţiĭ se face în modul următor: Preşedintele, secretarul general, casierul, arhivarul, şi bibliotecarul se aleg în cea întăĭ Duminică a luneĭ luĭ Noembre, în şedinţa secretă, cu vot secret, şi cu majoritate absolută de voturĭ de către adunarea plenară, convocată special în acest scop. In caz de neintrunire a majorităţiĭ, se procede imediat la balotaj.

§ 2. In aceiaşĭ zi şi în acelaş mod fie-care secţiune alege cîte un vice preşedinte, un secratar de şedinţă şi un director al buletinuluĭ.

Art. 13. Biuroul odată ales intră imediat în funcţiune, notificînd alegerea Ministeriuluĭ de culte şi instrucţiune publică.

Art. 14. Preşedintele Societăţiĭ: a) Reprezintă societatea înaintea autorităţilor şi persoanelor particulare;

b) Convoacă şi preşidează toate şedinţele plenare ordinare şi extra-ordinare, precum şi acelea ale biurouluĭ societăţiĭ.

c) Aduce în unire cu biuroul la îndeplinire toate deciziunile societăţiĭ.

d) Păstrează o cheie de la casa societăţiĭ.

e) Liberează mandate în limitele budgetuluĭ votat de societate.

f) Controlează în fie-care lună diferite ramurĭ administrative ale societăţiĭ, precum şi socotelile eĭ, pe care găsindu le bune, le întăreşte prin semnătura sa; în caz cînd găseşte vre-o neregulă, aduce faptul la cunoştinţa societăţiĭ în cea dintăĭ şedinţă plenară, şi la nevoie într-o şedinţă extraordinară.

Art. 15. Unul din vice-preşedinţĭ înlocueşte pe preşedinte în caz de absenţă.

Art. 16. In caz de absenţă din Iaşĭ a preşedinteluĭ şi a vice-preşedinţilor, eĭ vor delega puterile lor administrative unuia din membriĭ biurouluĭ, ĭar în caz cînd aflîndu-se în Iaşĭ, vor fi înpedecaţĭ de a lua parte la şedinţe, vor fi înlocuiţĭ de unul din membriĭ ceĭ maĭ în vrîstă.

Art. 17. Secretarul general: a) Face în fie-care an, în ultima şedinţă din cursul luneĭ Maĭ, o dare de samă despre toate lucrările societăţiĭ.

b) Redactează corespondenţa, convocările şi altele.

c) Pregăteşte diplomele, ţine registrele membrilor, etc.

Art. 18. Secretariĭ de Secţiunĭ redactează procesele-verbale ale şedinţelor, secţiunelor lor respective.

Art. 19. Directoriĭ buletinuluĭ se ocup de toate afacerile privitoare la redactarea şi administrarea acestuĭ organ, fiind respunzătorĭ de mersul săŭ.

Art. 20. Casierul: a) Păstrează a doua cheie a caseĭ societăţiĭ.

b) Incasează veniturile societăţiĭ, liberînd chitanţele cuvenite; plăteşte în limitele budgetare mandatele semnate de preşedinte, saŭ în lipsa acestuia de unul din vice-preşedinţĭ

c) Ține pentru încasări și cheltuelĭ contabilitatea în regulă.

d) In caz de absență, lasă ca locțiitor, pe propria sa răspundere, pe unul din membriĭ ordinarĭ reședințĭ în Iașĭ, căruia încredințază o sumă îndestulătoare pentru îndeplinirea nevoilor societățiĭ, pe tot timpul absențeĭ sale.

Art. 21. Bibliotecarul păstrează și răspunde de biblioteca societățiĭ, ținînd în bună rînduială un catalog, în care trece cărțile și tot ce-ĭ este încredințat din averea societățiĭ spre păstrare.

Art. 22. Arhivarul păstrează arhiva în bună regulă, ținînd despre ea un catalog. Funcțiunea poate fi contopită cu cea de bibliotecar, dacă societatea o găsește de cuviință.

Art. 23. Toțĭ membriĭ biurouluĭ societățiĭ pot fi realeșĭ.

Art. 24. Membriĭ biurouluĭ societățiĭ nu vor primi nicĭ o remunerație, afară de directoriĭ buletinuluĭ, casierul și bibliotecarul cari pot fi remunerațĭ.

Art. 25. Cînd vre unul din membriĭ biurouluĭ, afară de președinte, ar fi înpedecat să-șĭ îndeplinească îndatoririle sale, cel mult treĭ lunĭ, el va putea încredința, pe răspunderea sa și cu aprobarea biurouluĭ, sarcinile sale unuia din membriĭ ordinarĭ reședințĭ în Iașĭ. In caz de înpedecare maĭ îndelungată, el aduce faptul la cunoștința societățiĭ, care în prima ședință plenară, pășește la numirea unuĭ locțiitor pe timpul absențeĭ sale.

Art. 26. Toțĭ membriĭ biurouluĭ sînt răspunzătorĭ societățiĭ pentru serviciile încredințate lor. Drept aceĭa în fiecare an, în ultima ședință plenară, daŭ samă prin raport înscris despre lucrările lor.

Pentru controlul acestor semĭ, societatea numește o comisiune compusă din treĭ membri ordinarĭ, care depune raportul săŭ în cea întăĭ ședință plenară din anul viitor.

Art. 27. Membriĭ biurouluĭ la expirarea mandatuluĭ lor predaŭ, prin anume proces-verbal și inventar, nouluĭ biuroŭ serviciile ce le-aŭ fost încredințate; aceste acte de predare se supun societățiĭ în cea maĭ de aproape ședință plenară.

Art. 28. Fiecare membru al biurouluĭ se poate retrage înainte de expirarea mandatuluĭ săŭ, după ce maĭ întăĭ dă samă societățiĭ despre sarcinile ce i-aŭ fost încredințate.

Art. 29. In caz cînd unul din membriĭ biurouluĭ neglijă în

datoririle sale, societatea are dreptul de a-ĭ retrage mandatul, luîndu-ĭ socoteală despre serviciile ce i-aŭ fost încredinţate.

Art. 30. Pentru luarea semilor, in cazurile prevăzute la art. 28 şi 29, societatea procede conform art. 27.

Art. 31. In caz de demisiune saŭ de revocare a vre-unuĭ membru din biuroŭ, societatea procede la înlocuirea sa, în cea întăĭ şedinţă plenară, conform stipulaţiunelor art. 12 şi 13; mandatul nouluĭ ales expiră însă odată cu acela al biurouluĭ în care este ales.

CAP. III.

iurourile Secţiunelor

Art. 32. Pentru conducerea lucrărilor societăţiĭ şi în special ale secţiunelor, fie-care secţiune are un biuroŭ compus din:

Un preşedinte, şi

Un secretar,

Art. 33. Preşedintele de secţiune care este vice-preşedintele secţiunelor unite, conduce lucrările secţiuneĭ respective.

Art. 34. Cînd preşedintele lipseşte, este înlocuit prin cel maĭ în vîrstă dintre membri.

Art. 35. Secretarul de secţiune redactează procesele verbale ale şedinţelor, face raportul anual al lucrărilor secţiuneĭ şi păstrează pînă la finituĭ fie-căruĭ an arhiva secţiuneĭ respective, cînd trebue să o depună la arhiva generală a societăţiĭ.

CAP. IV

Despre Membri

a) Membri Ordinarĭ

Art. 36. Membri ordinarĭ pot fi alese persoanele care se ocupă cu una din ramurile asupra cărora se întinde activitatea societăţiĭ.

Pentru ca o persoană să fie aleasă, trebue să fie propusă de treĭ membri ordinarĭ din secţiunea respectivă, şi să fie admisă cu majoritatea voturilor din acea secţiune.

Admiterea în adunare plenară se va face prin vot secret, şi cu majoritatea absolută de voturĭ.

Art. 37. Orĭce membru ordinar trebue la întrare să plătească

o taxă de 5 leĭ, și apoĭ o cotizație de cel puțin un leŭ pe lună, cu obligație de a se abona la buletinul societățiĭ.

Art. 38. Membrul ordinar, care nu va fi plătit cotizațiunele saŭ nu va fi achitat abonamentul, după trecere de șase lunĭ se consideră ca demisionat și se șterge din oficiŭ de către biuroul societățiĭ din numărul membrilor. El va putea fi reales dacă se va achita către societate, conform art. 37.

Art. 39. Se consideră de asemenea ca demisionat orice membru ordinar reședinte în Iașĭ, și care, fără motive recunoscut valabile de societate, absentează de la ședință timp de 6 lunĭ, fără a încunoștiința motivul către biuroŭ.

Me bri Corespondenți

Art. 40. Membri corespondenți pot fi alese acele persoane de o capacitate recunoscută in una din ramure care alcătuesc activitatea societățiĭ.

Art. 41. Membriĭ corespondențĭ se aleg după propunerea secțiunelor respective de către adunarea plenară, în ședință secretă cu vot secret, și cu majoritatea absolută de voturĭ a membrilor prezențĭ.

Art. 42. Membriĭ corespondențĭ nu plătesc nicĭ un soiŭ de cotizațiune.

c) Membri Onorarĭ

Art. 43. Membriĭ onorarĭ pot fi numite acele persoane care vor fi contribuit la prosperarea societățiĭ. Alegerea lor se propune și se face în ședință plenară secretă, cu majoritate de două treimĭ a membrilor ordinarĭ prezențĭ. Votul este secret.

CAP. V.

Despre Ședințe

Art. 44. Ședințele sînt de patru felurĭ: 1. Ședințe plenare, 2. de secțiunĭ, 3. ale biurouluĭ și 4. anuale.

Art. 45. Ședințele plenare se țin în cea întâĭ Vinerĭ sară a fiecăreĭ lunĭ, la nevoie președintele saŭ în absență, unul din vicepreședințĭ convoacă societatea în ședință extraordinară. De aseminea după cererea a cincĭ membri ordinarĭ, biuroul este obligat a convoca societatea în ședință extraordinară.

Ședințele de secțiunĭ se țin cel puțin odată pe lună, și pentru aceasta aŭ o zi fixă.

Ședințele biuroului se țin aseminea odată pe lună.

Ședința anuală se ține în ultima Duminică a luneĭ Maĭ.

Art. 46. In lunile Iulie, August și Septembre atît ședințele plenare cît și cele de secțiunĭ, pot fi suspendate, dacă societatea saŭ secțiunele respective află de cuvință.

Art. 47. In ședințele plenare se tratează chestiunele științifice și administrative.

Art. 48. In ședințele de secțiunĭ nu se pot trata decît chestiunĭ științifice.

Art. 49. In ședințele biuroului, se tratează afacerile curente ale societățiĭ.

Art. 50. In chestiunele administrative n-aŭ dreptul la dezbaterĭ și la vot de cît membriĭ ordinarĭ.

a) Ședințe Plenare

Art. 51. Ședințele plenare vor avea în totdeauna ordinea lor de zi fixată și comunicată membrilor, cel puțin cu treĭ zile înainte.

Ordinea dezbaterilor va fi următoarea:

1. Cetirea procesuluĭ-verbal al ședințeĭ trecute.
2. Comunicarea corespondențeĭ.
3. Chestiunele administrative.
4. Chestiunele științifice a căror tratare se va face în ordinea următoare: a) Cetirea rapoartelor și discutarea lor. b) Comunicările, și
5. Ședință secretă.

b) Ședințele de Secțiunĭ

Art. 52. Ședințele de secțiunĭ se vor ține după prescripțiunile art. 51 cu escluderea chestiunelor administrative.

c) Ședințele Biurouluĭ

Art. 53. Ședințele biurouluĭ se țin după prescripțiunea art. 51 cu escluderea alin. 4.

d) Ședința anuală

Art. 54. In ultima ședință din luna Maĭ se va ține o ședință plenară, la care vor fi invitațĭ toțĭ membriĭ din țară și străinătate.

In această ședință, Președintele face o dare de samă despre starea societățiĭ, ĭar Secretarul general face o dare de samă despre lucrările societățiĭ. Acesteĭ ședințe i se poate da o solem-

nitate maĭ mare prin conferinţe şi alte chipurĭ ce se vor afla de cuviinţă.

Dispoziţiĭ Generale asupra Şedinţelor.

Art. 55. Secretariĭ şedinţelor pot cere de la membriĭ cariĭ aŭ participat la discuţiĭ ştiinţifice, note scrise asupra opiniunelor emise de eĭ, şi aceştia sînt datorĭ a le da.

Art. 56. Deciziunele şedinţelor, afară de cazurile anume prevăzute, să ĭaŭ cu majoritate absolută a membrilor prezenţĭ.

Art. 57. Orĭce propunere respinsă, nu maĭ poate fi prezentată din noŭ, decît după şese lunĭ.

Art. 58. Toate procesele verbale ale şedinţelor se semnează de preşedintele şi secretarul respectiv.

Dintre lucrărĭ se publică numaĭ acele care întrunesc în această privinţă majoritatea sufragiilor secţiilor respective.

CAP. VI.

Averea şi Administrarea sa.

Art. 59. Societatea va căuta să-şĭ creeze o avere prin mijloacele ce va găsi de cuviinţă.

Art. 60. Societatea nu va putea să atace fondurile, ci numaĭ veniturile, cele băneştĭ se păstrează la casa de Depunerĭ şi Consemnaţie.

Art. 61. Societatea poate primi donaţiunĭ şi legate, primirea lor se decide de către adunarea plenară.

Art. 62. Societatea pe lîngă averea sa proprie poate primi în administrare şi fondurĭ cu destinaţiune specială, întru cît dispoziţiunile donatorilor vor corespunde scopuluĭ societăţiĭ. Aseminea fondurĭ se vor administra, conform dorinţeĭ donatorilor. Pentru acoperirea speselor de administraţie a acestor fondurĭ, societatea va preleva 15% pe an din veniturile lor.

Art. 63. Societatea votează în şedinţa plenară din cea întăĭ Duminică din Noembre a fiecăruĭ an cu majoritate de voturĭ a membrilor titularĭ prezenţĭ, convocaţĭ în acest scop, bugetul veniturilor şi a cheltuelilor sale.

Art. 64. Manipularea bugetuluĭ şi aplicarea tuturor hotărîrelor societăţiĭ, cad în sarcina biurouluĭ.

Art. 65. La finele fiecăruĭ an bugetar, din sumele rămase nibile din veniturĭ 50% se vor capitaliza şi 50% se vor

împărţi egal între cele două secţiunĭ, spre a forma pentru fiecare din ele, cîte un fond particular, care să li servească pe lîngă fondul general, la înplinirea scopuluĭ lor prin publicaţiunĭ, misiunĭ, premierĭ şi altele. Aceste fondurĭ nu se vor întrebuinţa de cît cu aprobarea societăţiĭ.

Art. 66. Celelalte părţĭ administrative ale societăţiĭ, precum: colecţiile, biblioteca, buletinul şi altele, vor face obĭectul unor regulamente speciale.

Art. 67. Numele donatorilor precum şi legaţiunele făcute de eĭ, vor fi trecute în o condică specială numită „Cartea de aur a Societăţiĭ".

Art. 68. In cartea de aur a societăţiĭ pe lîngă donatorĭ pot fi înscrise în urma uneĭ hotărîrĭ a adunăreĭ plenare, şi acele persoane, care vor fi contribuit în un mod maĭ deosebit la prosperarea societăţiĭ.

CAP. VII.

Durata şi dizolvarea Societăţiĭ.

Art. 69. Durata societăţiĭ este nemărginită.

Art. 70 In caz de dizolvare toată averea societăţiĭ trece la Universitatea din Iaşĭ, care o va întrebuinţa pentru înplinirea scopuluĭ Societăţiĭ, prevăzute în statutele de faţă.

CAP. VIII.

Modificarea Statutelor.

Art. 71. Orĭce propunere de modificare a acestor statute trebue să fie semnată de cel puţin zece membri ordinarĭ, comunicată membrilor cu o lună maĭ înainte, şi după o discuţiune aprobată de două treimĭ din numărul membrilor prezenţĭ, anume convocaţĭ. Statutele astfeliŭ modificate se vor supune guvernuluĭ spre aprobare.

CAP. IX.

Regulamentarea Statutelor.

Art. 72. Dispoziţiunele susceptibile de dezvoltare ale acestor statute, vor face obĭectul unuĭ regulament special.

CAP. X.

Dispoziţiĭ tranzitoriĭ.

Art. 73 şi ultim. Se va cere de la guvern recunoaşterea Societăţiĭ ca persoană morală.

Cercetări și propuneri asupra alimentărei satului Romînești cu apă bună

Dă-ne, *Doamne, apa cea de toate zilele*, zicea savantul meŭ profesor d-l General Dr. Demosthen, sub impresiunea constatărilor, care aŭ motivat comunicarea făcută de d-sa congresului Societățiĭ pentru înaintarea științelor, ținut în Bucureștĭ; comunicare în care dezvăluia cît de puțin este apărată sănătatea poporațieĭ din țara noastră în potriva tristelor urmărĭ ce le poate mijloci apa pe care o bea, cît de mică este cantitatea în care se găsește în unele regiunĭ ale țăreĭ acest important factor igienic și tot odată aliment indispensabil viețeĭ, și cît de puțină preocupare să vede din partea celor maĭ mulțĭ din aceĭ chemațĭ să rezolve una din cele maĭ importante chestiunĭ sanitare: ***alimentarea orașelor și satelor țăriĭ cu apă bună.***

In adevăr, chestiunea apeĭ de băut, relevată cu competență și cu mult simțimînt umanitar și patriotic de Profesorul Demosthen, e gravă și urgentă; pentru că trebue cu îngrijire să recunoaștem, că sînt în țara noastră puține orașe și sate alimentate cu apă bună și îndeajuns. Maĭ toate orașele și satele din regiunile deluroase și de stepe ale țăriĭ staŭ cum nu se poate maĭ răŭ în această privință: cele așăzate în apropierea uneĭ ape curgătoare se alimentează cu o apă infectă conținînd tot felĭul de murdăriĭ provenite de la oamenĭ și animale, cele maĭ departate se întîmplă că n-aŭ uneorĭ de loc nicĭ măcar atîta cît le trebue locuitorilor pentru băut și pentru adăpatul a-

nimalelor domestice. In epocile secetoase ale anuluĭ, cîte-va fîntînĭ cu apă de infiltrație, împrăștiate, pe icĭ pe colea, prin satele din regiunea stepelor, seacă de tot saŭ conțin un fel de bragă încărcată cu tot felul de materiĭ teroase și organice, în cît biețiĭ oamenĭ din acea regiune, în dorul apeĭ, iĭ zic acestuĭ lichid complex apă și trebue să fie apă, căcĭ bunul Dumnezeŭ a lăsat-o să fie băută în loc de apă.

Multe sate din regiunea stepelor județuluĭ Iașĭ se găsesc în aceste condițiunĭ detestabile; satul Romineștĭ s-ar putea prenumăra printre ele, dacă n-ar exista fîntîna Hulubeĭ, care, după cum vom vedea, conține apă bună, în cantitate suficientă și cu debit constant, din care se aprovizionează cu apă de băut toțĭ locuitoriĭ satuluĭ, cînd obicĭnuita secetă din timpul vereĭ a secat celelalte fîntînĭ. Insă această fîntînă este prea departe de sat și s-ar putea ca din această cauză, însetatul locuitor în lipsa uneĭ ape bune, să se abată cîte odată la izvorul tuturor relelor sociale, la fîntina degenerăreĭ fizice și morale la *„Cîrciumă"*. Sînt convins că lipsa uneĭ ape bune, cel puțin la locuitoriĭ sătenĭ, contribue în parte în a-ĭ îndemna și deprinde la băutură de spirtoase. Să nu mi se obiecteze cu argumentul că sînt bețivĭ destuĭ și în localitățile unde apa este ireproșabilă, eŭ nu susțin contrariul, susțin însă, pe baza observațiunilor, că bețiviĭ sînt maĭ numeroșĭ în regiunea stepelor. In localitățile unde există apă bună, chiar dacă țuica și celelalte băuturĭ alcoolice sînt la îndămîna orĭcăruĭ țăran, totușĭ femeile care consumă aceste băuturĭ sînt rarĭ, pe cînd în regiunea stepelor unde în genere apa este rea, femeile beaŭ basamacul una cu bărbațiĭ, deprinzînd din leagăn și pe copilașiĭ lor cu acest vițiŭ. O apă turbure, sărată, sălcie saŭ amară, mirosind a nămol saŭ a pucioasă, cu un cuvînt o apă rea, nu îndeamnă pe nimenĭ s-o bea cu plăcere, și orĭ de cîte orĭ omul are prilejul s-o înlocuiască cu altă băutură maĭ plăcută, în mod firesc caută să se sustragă trebuințeĭ de a bea o apă dezgustătoare.

Dar nu numaĭ aceasta ar fi, din punct de vedere sanitar, încriminările ce se pot aduce apeĭ cu care se alimentează satele din zona stepelor; orĭcine s-a ocupat cu igiena rurală s-a putut încredința că apa pe care o consumă locuitoriĭ acesteĭ zone nu este garantată, în nicĭ un chip, în potriva contaminărilor.

Ţăraniĭ sapă puţurĭ orĭ unde găsesc apă maĭ aproape de suprafaţa soluluĭ; d. ex. în zona stepelor judeţuluĭ Iaşĭ, cele maĭ multe puţurĭ să găsesc lîngă ĭazurĭ, bălţĭ saŭ mlaştinĭ. Işĭ poate dar orĭcine închipui calitatea apeĭ pe care o conţin aceste puţurĭ, căcĭ in cele maĭ multe casurĭ apa din ele nu este alta, decît apa colecţiunilor de apă stătătoare din vecinătatea puţurilor. Din apa unuĭ aseminea puţ, din satul Vlădenĭ, saŭ dezvoltat după 48 ore de insemînţare pe plăcĭ de gelatină, nu maĭ puţin de 120,000 bacteriĭ pe cm. c.; coloniile de lichifianţĭ eraŭ aşa de numeroase încît numărătoarea lor ne-a fost imposibilă a treia zi; am putut izola staphylococcul pyog. aur; bact. termo; b. subtilis, fluorescens, putrides şi liquefaciens. In apa puţuluĭ de pe malul drept al Bahluețuluĭ din tîrgul Podul Iloae (Bahluețul este un pîrăŭ cu curs încet care formează numeroase băltoage în mijlocul tîrguluĭ) in vecinătatea căruia se ivise epidemia de Febră Tifoidă, la persoane care întrebuinţase această apă in alimentaţie, făcînd examenul bacteriologic, dintr-un imens număr de coloniĭ ce s-aŭ dezvoltat, am izolat b. coli, fluorescens, liquefaciens şi putidus; mesentericus ruber; termo; violaceus: subtilis; staphylococcul pyog. aur; streptococul alb etc; este adevărat că n-am reuşit să izolez B. luĭ Eberth; cu toate acestea maĭ era nevoe să-l găsesc pentru ca să condamn apa acestuĭ puţ pentru totdeauna, cînd băligarele şi dejecţiunile oamenilor formaŭ o pătură maĭ groasă de un metru pe tot malul şi în fundul pîrăuluĭ de lîngă puţ ?!

In toamna anuluĭ trecut se iveşte o epidemie de febră tifoidă în satul Goeştĭ din comuna Sîrca. Transportîndu-mă la faţa loculuĭ, constat că toate cazurile, în număr de 12, eraŭ distribuite între locuitoriĭ cari întrebuinţaŭ în alimentaţie apa unuĭ puţ săpat în talvegul SV. al văeĭ dealuluĭ pe care este aşezat satul. In vecinătatea acestuĭ puţ, tot şesul din vale este o mlaştină. Făcînd examenul bacteriologic al apeĭ din puţ, găsesc B. luĭ Eberth însoţit de colĭ; lîngă mlaştină şi în sus de puţ eraŭ împrăştiate dejecţiunĭ omeneştĭ; mlaştina comunica cu puţul, aceasta am putut-o dovedi vărsînd o mare cantitate de fucsină acidă, care a apărut în puţ după o săptămînă, relevîndu-se prezenţa substanţeĭ colorante prin acid acetic.

Aş putea înmulţi exemplele pentru a demonstra pericolul la care sînt expuşi locuitoriĭ satelor care se alimentează cu apă de infiltraţie locală, căcĭ în toate satele (Aroneanu, Lunca Cetăţueĭ, Golăeştĭ, Stinca, Ţuţora, Sculenĭ, Prisăcanĭ etc.), unde s-aŭ ivit epidemia de febră tifoidă şi de disenterie, apa puţurilor era saŭ aproape de suprafaţa soluluĭ (1—4 m.), saŭ puţurile se aflau în vecinătatea uneĭ ape stătătoare din sat saŭ de la margina luĭ; ĭar încheerile eşite din examenul bacteriologic totdeauna s-aŭ pronunţat pentru condamnarea acestor puţurĭ.

Pentru acea cestiune relevată de eminentul meŭ profesor General Dr. Demosthen este gravă şi reclamă o soluţiune grabnică şi demnă de cultura corpuluĭ nostru sanitar, şi de progresele pe care le-a realizat ţara, o soluţiune din acelea căreia să nu i să poată opune de ceĭ ce distribuesc fondurile publice, obicinuita lipsă de bună-voinţă exprimată în zicerea: *nu sînt mijloace.*

Consideraţiuni sanitare asupra satuluĭ Romîneştĭ

Satul Romăneştĭ face parte din comuna Movilenĭ, este situat la 47° 17′ latitundene N. şi 24° 58′ longitundene E., în zona superioara a stepelor judeţuluĭ Iaşĭ, la o altitudine între 121 şi 151 m. deasupra Măreĭ Negre. Vatra satuluĭ este cuprinsă între dealurĭ; casele sint distribuite pe coastă şi pe valea formată de dealurile Romîneştĭ şi cimitirul. Poporaţia este de 726 locuitorĭ saŭ 193 familiĭ. Toţĭ locuitoriĭ sînt răzeşĭ de pe timpul luĭ Stefan cel Mare, parte din eĭ sint chipeşĭ şi vioĭ; mulţĭ au gospodăriĭ bune, vite multe şi nu sint înpestriţaţĭ cu străinĭ. Locuitoriĭ acestuĭ sat în curs de 10 anĭ nu s-aŭ înmulţit de loc; la recensemîntul din 1889 eraŭ în acest sat 182 familiĭ cu 739 suflete, pe cînd la ultimul recensemînt deşi numărul familiilor a crescut la 193, totuşĭ numărul locuitorilor a scăzut la 726. Acest fenomen se datoreşte, după cum vom vedea imediat, în primul rînd epidemiilor şi apoĭ emigraţiunilor într-altă parte, de obiceĭ la oraşe, ĭar apeĭ, în orĭ-ce caz, indirect.

Mijlocia natalităţeĭ pe deceniul de la 1890 până la 1900 a fost de 41‰, ĭar a mortalităţeĭ aproape de 37‰; ceea ce dovedeşte faţă de constatările de maĭ sus că neinsemnatul excedent realizat prin natalitate a fost întrecut de aceĭ cari aŭ

părăsit satul, probabil din cauza strîmtorăriĭ locurilor de hrană. In cursul perioadeĭ celor 5 anĭ din urmă, s-a produs o imbunătăţire remarcabilă in mişcarea poporaţieĭ acestuĭ sat; natalitatea a crescut la 44‰, ĭar mortalitatea a scăzut enorm, astfel mijlocia mortalităţiĭ a scăzut pe aceştĭ 5 anĭ din urmă la 22½‰; pe această perioadă proporţia natalităţeĭ din satul Romineştĭ, întrece proporţia natalităţeĭ din satele statelor occidentale cele maĭ favorisate, ĭar în ceea ce priveşte mortalitatea, a fost aproape tot aşa de redusă ca în occident. Reducerea cifreĭ mortalităţeĭ se datoreşte numaĭ aplicăreĭ măsurilor sanitare, după cum am demonstrat într-una din publicaţiunile noastre anterioare [1]).

Mortalitatea excesivă în cursul anilor de la 1890—1899 nu are nicĭ o legătură cu factorĭ naturalĭ aĭ localităţeĭ; marea mortalitate constatată este rezultatul epidemiilor care a bîntuit satul în aniĭ 1892 (anghina difterică), 1893 (variola), 1896 (anghina difterica şi scarlatina) şi în 1897 (tusa convulsivă). Epidemiĭ de origine hydrică, ca febra tifoidă şi disenteria, nu s-a înregistrat nicĭ un caz de maĭ bine de 13 anĭ. Nu reese dar din cercetările noastre că factoriĭ demograficĭ ar fi fost influenţaţĭ într-un mod direct de apa cu care este alimentat satul. Curba mortalităţiĭ pe deceniul menţionat ne arată din contra o înrîurire asupra frecvenţeĭ mortalităţiĭ exercitată maĭ mult din partea agenţilor climaticĭ debilitanţĭ, şi a unor boale epidemice în a căror naştere şi evoluţie n-are nicĭ un rol apa de băut.

Cu toate acestea, factorul igienic, apa, nefiind în satul Romineştĭ corespunzător cerinţelor igieneĭ, deşi nu a influenţat într-un mod evident mişcarea poporaţieĭ, totuşĭ a favorizat naşterea unor condiţiunĭ care modifică pe nesimţite dinamica acesteĭ poporaţiĭ, predispunîndo la unele boale. Să mă explic: actualmente se află în vatra satuluĭ pe coastele dealurilor şi în vale 22 fîntînĭ, la adîncime de la 2—6 metri; apa acestor fîntînĭ este din punct de vedere igienic condamnabilă, conţinînd în disoluţiune proporţiunĭ marĭ de sărurĭ, ca clorura de sodiŭ, sulfaţĭ şi carbonaţĭ de magnesiu, de calce, nitraţĭ şi nitriţĭ în esces;

1) v. *Igiena şi Medicina Practică* No. 2. 1905. „Importanţa economică a serviciuluĭ sanitar".

gustul apeĭ din aceste puţurĭ fiind sălciŭ, sărat saŭ amar, numaĭ o parte din locuitorĭ o întrebuinţează în alimentaţie, şi numaĭ apa sălcie; cea maĭ mare parte îşĭ procură apă de băut de peste deal de la fîntîna Hulubeĭ, care se află la o depărtare maĭ mare (un kilometru). Puţurile cu apă sărată saŭ amară sînt părăsite, saŭ apa lor serveşte cel mult la spălat, şi în timpul erneĭ la adăpatul vitelor locuitorilor din partea de sus a satuluĭ. In epocile secetoase ale anuluĭ maĭ toate aceste puţurĭ seacă saŭ apa lor devine turbure şi atît de încărcată cu sărurĭ, încît maĭ nu are nicĭ o întrebuinţare. Din cauza acestor împrejurărĭ străbuniĭ locuitorilor de astăzĭ neavînd unde să-şĭ adape vitele, aŭ oprit la marginea de jos a satuluĭ apele meteore ce se scurg în spre sat de pe versanţiĭ corespunzătorĭ aĭ dealurilor vecine, dînd astfel naştere uneĭ marĭ bălţĭ, a căreĭ apă infectă nicĭ vitele n-o maĭ beaŭ fără pericol de îmbolnăvire. Neajunsurile acestor bălţĭ se resimte în frecvenţa paludismuluĭ care n-ar avea nicĭ o raţiune să existe în acest sat, aşezat pe costişe, dacă deşteptăciunea omuluĭ întunecată de necesitate şi de nepăsare n-ar fi mijlocit formarea acestor ape stătătoare, mediĭ prielnice pentru dezvoltare şi înmulţirea agenţilor de propagare aĭ endemieĭ palustre. In fiecare an există în satul Romîneştĭ 40—50 adulţĭ bolnavĭ de paludism, şi foarte mulţi copiĭ; urmările acestor îmbolnăvirĭ sînt foarte grave, căcĭ pe lîngă că sustrage economieĭ naţionale un număr însemnat de braţe, tocmaĭ în toĭul munceĭ, pe lîngă că dărapănă organizmul celuĭ invadat, secătuindu-ĭ vitalitatea, pe lîngă că împedică pe bolnav de a-şĭ agonisi cele trebuincioase traĭuluĭ, aducîndu-l în stare de mizerabil, dar provoacă din an în an tot maĭ mult, şi produce, fiind secundaţĭ de alcoolism [1]), degenerarea repede a acestuĭ neam de oamenĭ voinicĭ şi deşteptĭ, aĭ căror străbunĭ aŭ contribuit la conservarea pămîntuluĭ sfînt al patrieĭ noastre, la conservarea aceleĭ „Alma

1) De sifilis, tuberculoză pulmonară şi conjuctivită granuloasă nu este nicĭ un caz în acest sat: de pelagră sînt 2 barbaţĭ şi 2 femeĭ. Alcoolismul este foare întins, toţĭ adulţiĭ consumă băuturĭ alcoolice fară deosebire de sex; serbătorile fiecare individ adult bea în mediŭ 200—250 gr., ĭar în zilele de lucru 60—100 gr. basamac, se bea în acest sat în mediŭ 2,000 litri alcool absolut pe an, pe lîngă vinul şi rachiurile de tescovină pe care le produc locuitoriĭ care aŭ viĭ şi pe lîngă vinul pe care-l pun în vînzare cele treĭ cîrciume existente. Sînt 10 barbaţĭ şi 3 femeĭ atinşĭ de alcoolism cronic.

parens“ fără de care nu se poate concepe partea etică a iubireĭ de oamenĭ şi a demnităţeĭ de om.

Iată pentru ce chestiunea apeĭ în satul Româneştĭ merită o deosebită luare aminte; noĭ reclamăm o urgentă şi favorabilă soluţiune din partea celor chemaţĭ să se pronunţe asupra alimentăreĭ acestuĭ sat cu apă bună şi suficientă.

După cum am aratat maĭ sus, toate puţurile din sat conţin apă nepotabilă. D-l Dorin harnicul învăţător din Româneştĭ, în dorinţa de a se face folositor consătenilor săĭ, ne-a atras atenţiunea asupra izvoruluĭ fîntîneĭ Hulubeĭ, situată la un klm. de sat, făcîndu-ne o serie de propunerĭ privitoare la modul cum ar fi cu putinţă să se aducă apă din acest izvor în sat. Fără îndoială, că am ţinut samă de propunerile d-luĭ Dorin, cu atît maĭ mult că veneaŭ de la unul din ceĭ chemaţĭ să ne dea concursul pentru îmbunătăţirea stăreĭ sanitare a ţăranuluĭ, însă trebue să mărturisesc, că n-am avut încredere în consideraţiunile sale pentru că le lipsea criteriul ştiinţific. După ce am cules toate datele care ne-ar fi putut interesa în această cestiune; după ce am făcut într-un mod sumar, dar complect, cercetărĭ igienologice asupra apeĭ puţurilor din sat, încredinţîndu-ne că aceste puţurĭ conţin o apă rea şi în cantitate insuficientă pentru trebuinţele alimentare şi gospodăreştĭ ale uneĭ poporaţiĭ de 726 suflete care dispune şi de vre-o 2500 capite de vite marĭ şi micĭ; în fine, după ce am făcut la faţa loculuĭ toate studiile trebuincioase pentru ca să ne putem pronunţa în deplină cunoştinţă asupra acesteĭ cestiunĭ, astăzĭ sîntem în măsură să opinăm că alimentarea cu apă bună şi suficientă a satuluĭ Româneştĭ este neapărat necesară, şi este posibilă cu cheltuelĭ relativ micĭ.

(Va urma).

Dr. Valeriŭ Roşculeţ

Romînii din Sîrbia

Revista sîrbească din Belgrad: *Srpski Književni Glasnik,* în număru-ĭ de la 1 Ianuarie 1906, începe să publice asupra Romînilor din regatul Sîrbieĭ un studiŭ cu titlul: *Printre Romîniĭ noştri* (Kroz naşe Rumune). Această dizertaţie datorită d-luĭ Dr. Tih. R. Gĭorgevicĭ e rezultatul nu numaĭ al cercetărilor prin bibliotecĭ ale autoruluĭ, ci tot deodată şi al uneĭ călătoriĭ a sa printre aceĭ Romînĭ din Sîrbia. In introducerea, care precede cercetarea sa, ne spune d. Gĭorgevicĭ (pare-se, un magistrat din Belgrad) că acest studiŭ e maĭ mult o schiţă din altul maĭ mare; dar că pe acesta din urmă îl va da la lumină numaĭ după ce, călătorind în Romînia, va învăţa bine limba noastră, aşa că cu ajutorul eĭ să-şĭ poată da socoteală de Romîniĭ din Sîrbia din toate punctele de vedere.

Fiind-că studiul e, chĭar şi supt această formă, destul de însemnat pentru noĭ, socotim că facem serviciŭ cultureĭ romîne, traducîndu-l în limba noastră pentru *Arhiva;* căcĭ merită cu atît maĭ mult a fi tradus şi împărtăşit publiculuĭ nostru, cu cît nimenĭ pîn-acum n-a adunat datele statistice *oficiale* pe carĭ ni le dă el. Prof. Dr. Gustav Weigand în broşura sa: *Die Rumänischen Dialekte der Kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens,* Leipzig 1900, pe care o publică în urma uneĭ călătoriĭ ce o făcu la Romîniĭ din Sîrbia, chĭar spune (la p. 16) că: „Eine serbische Statistik, die auch die Nationalität angiebt konnte ich nicht auftreiben“, „n-am putut să-mĭ procur o statistică sîrbească, care să arăte şi naţionalitatea“... Declaraţie care, în urma studiuluĭ acestuĭa al d-luĭ Gĭorgevicĭ, ne dă o nouă dovadă cît de superficiale şi uşurele [1]) sînt lucrările d-luĭ Weigand. Ş-apoĭ, noĭ îl traducem aci cu atît maĭ bucuros cu cît, poate, el va sluji drept îndemn, ca ministerul nostru de instrucţie saŭ o altă instituţie culturală să dea unuĭ învăţat şi cunoscător al limbeĭ sîrbe *Romîn* putinţa de a studia *din punctul de vedere romînesc* pe aceĭ fraţĭ din Sîrbia carĭ numără peste 100.000 de suflete.

Ilie Bărbulescu

*

In regatul Sîrbieĭ Romîniĭ trăesc pe spaţiul: aproape dela podişul Rtnĭe pînă la Dunăre şi dela Morava Mare pînă la Timoc, tocmaĭ în patru cercurĭ ale Sîrbieĭ de nord-est: cercul *Timoculuĭ* (în două districte: Zaĭecĭar şi Bolĭevaţ), cercul *Moraveĭ* (în treĭ districte: Paracin, Despotovaţ şi Resava), cercul *Pojarevaţuluĭ* şi *Craĭneĭ.* Romîniĭ carĭ, după datele statistice oficiale ale noastre

1) Alt soĭ de superficialitate a lucrărilor d-luĭ Weigand a se vedea în cartea mea: *Romîniĭ faţă de Sîrbĭ şi Bulgarĭ* p. 52.

se găsesc în celelalte cercurĭ, sînt saŭ locuitorĭ nestatornicĭ, saŭ muncitorĭ, saŭ de felul acestora. Nu se află Romînĭ, carĭ să trăĭască în grupe în celelalte cercurĭ ale Sîrbieĭ.

Ceĭ maĭ mulţĭ Romînĭ se află în Sîrbia spre Dunăre şi Timoc, şi cu cît mergĭ spre mĭazăzi şi apus, cu atît eĭ sînt maĭ puţinĭ. Cele de pe urmă sate ale lor sînt la mĭazăzi în cercul Timoculuĭ: în districtul Zaĭecĭar, anume satele Bor, Brestovaţ, Prlita, Nicolicevo, Grlĭan, Şlivar, Bucie, Topla, Crivelĭ, Lubniţa, Gamzigrad, Metovniţa, Oştrelĭ şi Slatina; şi în districtul Bolĭevaţ, satele: Balaconĭe, Savinaţ, Baceviţa, Dobro Polĭe, Zlot, Lucovo, Mali Izvor, Osnicĭ, Bogovina, Podgoraţ şi Şarbanovaţ. La apus, cele de pe urmă sate romîneştĭ sînt în cercul *Moraveĭ* în districtul Paracin: satele Bigreniţa, Batinaţ, Vlaşca şi Supsca; în districtul Despotovaţ: satele Isacovo, Belĭaĭca, Jidilĭe, Iezero şi Resaviţa; în districtul Resava: satele Bobolĭa, Vitejevo, Suboţiţa, Iasenovo, Troponĭe şi Gladna. Maĭ departe la apus, satele de graniţă romîneştĭ sînt în cercul *Pojarevaţ*, în districtul Moraveĭ: satele Boşnĭac, Kocetin, Vlaşchi do (=valea Romînească), Vrbniţa, Mirilevo, Orlĭevo, Svilĭarevo, Ticevaţ şi Porodin; în districtul Pojarevaţ: satele Brejane, Petca, Polĭana, Şlivovaţ, Velico Selo, Trnĭane şi Zabrega.

După cunoştinţa mea, maĭ înainte eraŭ Romînĭ chĭar şi în cîteva sate dincolo de Morava Mare; dar treptat eĭ s-aŭ sîrbizat cu desăvîrşire, aşa încît astăzĭ nu maĭ există. După statistica din 1859 a populaţieĭ din Sîrbia, eraŭ Romînĭ încă şi în cercul Smederevo, în regĭunea dintre gurile Moraveĭ şi ale Iezaveĭ, cu deosebire în satul Culice, în total 264 de suflete [1]; dar acum aceştĭ Romînĭ sînt sîrbizaţĭ.

Pe tot spaţiul Sîrbieĭ nordestice unde locuesc Romîniĭ, eĭ nu trăesc singurĭ, ci satele lor sînt amestecate în multe locurĭ cu sate sîrbeştĭ, şi, faţă de satele în cari trăesc Sîrbĭ curaţĭ, formează minoritate. Pe întreg spaţiul unde se află locuitorĭ Romînĭ în Sîrbia sînt cam la 425 localităţĭ, dar din ele numaĭ în 165 sînt Romînĭ în număr maĭ însemnat,—cea ce după cercurĭ se prezintă astfel:

---

1) *Državopis Srbije*, I, 91—92.

In cercul	Timoc (în două distr.)	sînt 49	sate sîrb.	și	26	sate	rom.
„ „	Morava (în treĭ distr.)	„ 95	„	„	14	„	„
„ „	Pojarevaț	„ 193	„	„	69	„	„
„ „	Craĭna	„ 85	„	„	56	„	„
	In total	422	„	„	165	„	„

Dar trebue să se știe, că în multe sate romînești sînt și Sîrbĭ, carĭ adese-orĭ în unele sate formează majoritatea populațieĭ.

Facerea statisticeĭ populațieĭ cu ajutorul recensemîntuluĭ s-a început în Sîrbia încă în Iunie 1834. Atuncĭ, potrivit cu mijloacele aceleĭ vremĭ, s-a făcut un destul de precis recensemînt al populațiiĭ și averiĭ imobiliare a Sîrbieĭ, maĭ ales cuprivire la două nevoĭ cele maĭ de seamă: la dărĭ și oaste. Toate celelalte date s-aŭ lăsat la o parte. Din aceste motive, nicĭ Romîniĭ n'aŭ fost despărțițĭ ca locuitorĭ deosebițĭ, ci aŭ fost numărațĭ la un loc cu Sîrbiĭ. Din aceleașĭ motive, tot astfel e numărată populația Sîrbieĭ și în multe recensemînte de mai tîrziŭ; și de aceĭa nu găsim pe Romînĭ deosebițĭ nicĭ în datele recensemîntuluĭ de la anul 1841 și 1843, și pentru acel timp nu putem spune nimic despre numărul lor. In recensemîntul de la 1846, eraŭ în cele patru cercurĭ pomenite, *în locurile în carĭ trăesc Romîniĭ:*

In cercul Țrnoreca .	19545	Romînĭ	și	18719	Sîrbĭ.
„ „ Cĭupriĭa .	7348	„	„	35563	„
„ „ Pojarevaț	36696	„	„	62999	„
„ „ Craĭna	33626	„	„	18272	„
In total .	97215	„	„	135553	Sîrbĭ [1]).

In numărul Sîrbilor aci nu sunt socotițĭ aceĭ Sîrbĭ carĭ trăesc în satele sîrbeștĭ din cercurile pomenite.

Din datele tipărite ale recensemîntuluĭ din 1850 de asemenĭ nu se poate determina numărul Romînilor din Serbia. Insă, precum ne încredințează secția economico-statistică a Ministeruluĭ de Finance «prin recensemîntul din anul 1850 sînt reprezentate și acele localitățĭ în carĭ Romîniĭ trăesc neamestecațĭ saŭ amestecațĭ cu Sîrbiĭ, și aceasta asfel că apoximativ — cu o greșală cel maĭ mult de 5% — se poate arăta cițĭ Romînĭ trăesc în cutare regiune din Sîrbia [2]),

1) V. Iakšičъ: *O plemennomъ sostavě naselenija vъ Knjaževstvě* Serbskomъ. S.-Peterburgъ 1873, pag. 20—21.

2) *Državopis Srbije, I, 91.*

ïar în acest chip se află că în 1850 eraŭ în Sîrbia cam 104,343 Romînî față de 828,999 Sîrbî.

Din datele publicate ale recensemîntuluî din anul 1854 de asemenî se poate vedea numărul Romînilor.

După datele recensemintului din 1859 eraŭ în Sîrbia, în acele patru cercurî în carî trăesc Romînî:

In cercul Ţrnoreca .	24232	Romînî	și 22658	Sîrbî
„ „ Cîupriïa .	8064	„	„ 41852	„
„ „ Pojarevaţ .	47690	„	„ 74969	„
„ „ Craïna . .	42607	„	„ 20304	„
In total .	122,595	„	„ 159,783	„

Din datele recensemîntuluî populațieî Sîrbieî din anul 1863 nu se vede numărul populațieî romîne.

Prin recensemîntul populațieî Sîrbieî din Octombrie 1866 se află în Sîrbia:

In Belgrad . . .	33	Romînî	și 24612	Sîrbî
„ Topcider . . .	—	„	„ 156	„
„ Cercul Alexinaţ	—	„	„ 48136	„
„ „ Belgrad	—	„	„ 63880	„
„ „ Valïevo	—	„	„ 83483	„
„ „ Cnïajevaţ	—	„	„ 55079	„
„ „ Craguïevaţ	6	„	„ 98141	„
„ „ Craïna	42852	„	„ 70293	„
„ „ Crușevaţ	—	„	„ 67439	„
„ „ Podrina	—	„	„ 48827	„
„ „ Pojarevaţ	48507	„	„ 140601	„
„ „ Rudnic	1	„	„ 47467	„
„ „ Smederevo	30	„	„ 60077	„
„ „ Ujiţa	—	„	„ 104377	„
„ „ Ţrnoreca	26056	„	„ 53284	„
„ „ Cïacïan	—	„	„ 58037	„
„ „ Șabaţ	—	„	„ 73619	„
„ „ Cïupriïa	9840	„	„ 55884	„
„ „ Iagodina	1	„	„ 62184	„
In total	127,326	„	„ 1,215,576	Sîrbî [1]).

Din datele recensemîntuluî din anul 1874 nu se poate vedea numărul Romînilor.

---

1) *Državopis Srbije III, 100.*

După datele recensemîntului din a. 1884 eraŭ în Sîrbia:

CERCURILE și LOCALITAȚILE	ROMÎNI							SÎRBI						
	In orașe			In sate			In total	In orașe			In sate			In total
	barbați	femeĭ	in total	barbați	femeĭ	in total		barbași	femeĭ	in total	barbați	femeĭ	in total	
Alexinaț	—	—	—	—	—	—	—	3940	3562	7502	30271	29006	59277	66809
Belgrad	—	—	—	—	—	—	—	1661	1431	3092	42228	40377	82605	85697
Vălievo	—	—	—	—	—	—	—	4445	3184	7639	45390	44406	89796	97435
Vrania	2	2	4	—	—	—	4	4480	4267	8747	29289	27834	57123	65870
Iagodina	1	1	2	—	—	—	2	3368	3143	6511	31631	30575	62206	68717
Cniajevaț	1	2	3	—	—	—	3	1798	1664	3462	29818	28581	58399	62861
Craguievaț	—	4	4	2	—	2	6	8400	6617	15017	52321	51485	103806	11882
Craina	1607	1423	3030	24790	24199	48989	52019	3983	3512	7445	11483	11221	22704	30149
Crușevaț	2	1	3	—	—	—	3	3719	3071	6790	37775	37072	74847	81637
Niș	3	4	7	5	—	5	12	13765	12727	26492	53426	54036	104162	130954
Pirot	1	—	1	—	—	—	1	4704	4486	9190	34391	32961	67355	76545
Podrina	—	—	—	—	—	—	—	1807	1562	3369	28935	28846	57781	61150
Pojarevaț	750	615	1365	28787	27416	56203	57568	9401	8146	17547	5228	50967	103255	120802
Rudnic	1	1	2	—	—	—	2	769	5 4	1293	28898	28690	57588	58881
Smederevo	29	20	49	—	—	—	49	4476	3523	7999	40523	39742	80265	88261
Toplița	—	—	—	—	—	—	—	2339	2130	4469	34364	31068	65432	69901
Ciuprița	68	28	96	5368	5157	10525	10621	7619	6853	14472	22107	21231	43338	57810
Ujița	—	—	—	—	—	—	—	5198	4611	9809	59028	59353	118381	128190
Trnoreca	281	263	544	14725	14082	28807	29351	1269	1074	2343	13147	12542	25689	28032
Ciacian	3	—	3	—	—	—	3	3491	2558	6049	36394	36815	72709	78758
Sabaț	—	—	—	—	—	—	—	5211	4332	9543	40232	39422	79654	89197
Belgrad (orașul)	43	40	83	—	—	—	83	15890	12001	27891	—	—	—	27891
In total	2792	2404	6196	83677	70854	144531	149727	111723	94978	206701	753942	732730	1487672	1693373 [1]

1) *Drzavopis Srbije*, VI, 259, 263 și 267.

După recensemîntul din 31 Decembrie 1890 erau în Sîrbia :

CERCURILE și LOCALITAȚILE	ROMÎNI							SÎRBI						
	In orașe			In sate			In total	In orașe			In sate			In total
	barbațĭ	femeĭ	în total	barbațĭ	femeĭ	în total		barbațĭ	femeĭ	în total	barbațĭ	femeĭ	în total	
Valĭevo	2	—	2	46	27	73	75	5532	3606	9138	51027	49907	100934	110072
Vranĭa	1	1	2	9	1	10	12	11227	10366	21493	63023	59599	122622	144115
Craguĭevaț	14	8	22	8	2	10	32	11258	8476	19734	59871	59456	119327	139061
Craĭna	1700	1582	3282	24995	24634	49629	52191	4443	3870	8313	14031	13579	27610	35923
Crușevaț	16	1	17	72	55	127	144	8109	6248	14357	66926	65381	132308	140664
Morava	109	55	164	4182	4127	8309	8473	12733	10871	23604	63411	61875	125286	148890
Pirot	—	1	1	—	1	1	2	7511	6829	14340	53019	51401	104420	118823
Podrina	23	5	28	4	2	6	34	7562	6172	13734	78862	77844	156706	170440
Podunav	71	58	129	346	278	624	753	6697	5132	11829	94916	92457	187373	199202
Pojarevaț	905	712	1617	25501	24697	50198	51815	11577	9372	20949	63358	62259	125617	146566
Rudnic	—	1	1	—	1	1	2	6028	3655	9683	70748	70168	140916	150599
Timoc	—	—	—	—	2	2	2	4021	2891	6912	42130	41489	83619	90589
Toplița	1	—	1	2	2	4	5	3218	2703	5921	58530	54702	113232	119153
Ujița	—	—	—	—	—	—	—	5837	4373	10241	62875	64090	126965	137179
Tnoreca	174	133	307	14523	14214	28737	29044	3610	2732	6342	16160	16064	32224	38566
Belgrad	134	61	195	—	—	—	195	26413	16823	43236	—	—	—	43236
Niș	177	8	185	—	—	—	185	9884	7039	16923	—	—	—	16923
In total	3327	2626	5953	69688	68043	137731	143684	145561	111225	256786	858887	840271	1699158	1955944 [1]

1) *Statistika Kraljevine Srbije*, c. I, partea V, pag. 114—115.

„Dejunul“ (în Pinacoteca din Jașĭ) — Dedicat M. S. Regeluĭ Romînieĭ Carol I — Gravură pe aramă de **Constantin D. Stahi** [1]) (după tabloul luĭ Francisc Mieris bătrânul]

1) Din lipsă de spaţiŭ, despre activitatea autoruluĭ vom da notiţĭ în Nr. viitor. A.

După recensămîntul din 31 Decembrie 1895 erau:

CERCURILE și LOCALITĂȚILE	ROMÎNI							SÎRBI						
	In orașe			In sate			In total	In orașe			In sate			In total
	barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	în total		barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	în total	
Valĭevo	9	4	13	17	9	26	39	6059	4213	10272	54286	53199	107485	147757
Vranĭa	—	1	1	25	19	44	45	11324	10679	22003	68760	65375	134135	156138
Craguĭevaț	82	16	98	3	—	3	101	11760	8779	20539	62356	62123	124479	145018
Craĭna	1225	1159	2384	26246	25931	52198	54582	4885	4310	9195	13817	13645	27463	36658
Crușevaț	8	1	9	127	144	271	280	7990	6365	14355	71992	70735	142272	157082
Morava	117	47	164	4596	4523	9119	9283	13737	11971	25708	69131	66978	136109	161817
Pirot	6	11	17	—	4	4	21	7869	6884	14753	55515	53629	109144	124193
Podrina	4	4	8	118	105	223	231	8408	6473	14881	83957	82795	166752	181633
Podunav	109	99	208	214	118	362	570	7396	5645	13041	102590	100187	202786	215827
Pojarevaț	1444	1034	2178	28829	28004	56833	59011	13054	10917	23971	64551	63345	127896	151867
Rudnic	1	4	5	10	5	15	20	6019	3816	9855	75212	74284	149496	159351
Timoc	—	1	1	45	62	107	108	4068	2996	7061	44919	44087	89006	96070
Toplița	3	1	4	1	1	2	6	3750	2889	6639	64295	60264	124559	131198
Ujița	1	2	3	—	—	—	3	5537	4500	10037	67152	67866	135018	145055
Trnoreca	222	189	444	17257	16996	34353	34797	4411	2967	7378	15156	15041	30197	37575
Belgrad	168	119	287	—	—	—	287	29317	18664	47981	—	—	—	47981
Niș	111	15	126	—	—	—	126	10764	7494	18258	—	—	—	18258
In total	3243	2707	5950	77606	75954	153560	159510	156368	119562	275930	913699	893853	1807552	2083482 [1]

1) *Statistica Kraljevine Srbije*, c. XI I, 276.

După recensămîntul din 31 Decembrie 1901 erau:

CERCURILE și LOCALITAȚILE	ROMÎNI							SÎRBI						
	In orașe			In sate			In total	In orașe			In sate			In total
	barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	în total		barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	în tetal	
Belgrad	36	25	61	136	130	266	327	2200	1718	3918	59690	57479	117169	121087
V.lĭevo	13	—	13	47	46	93	106	7309	4560	11939	58844	57517	116361	128300
Vranĭa	5	18	23	2	—	2	25	14370	13293	27663	90605	87152	177757	205420
Craguĭevaț	60	30	90	9	1	10	100	16470	12366	28774	64062	64176	128238	157012
Craĭna	1063	1026	2089	21640	21988	43558	54647	5723	4520	10243	20312	20013	40325	50568
Crușevaț	13	4	17	4	6	10	27	6049	4074	10123	63077	62602	125679	135802
Morava	74	24	98	4358	4317	8675	8773	14033	12153	26186	67251	65604	133855	159041
Niș	36	7	43	—	3	3	46	17727	11175	28902	71281	68412	139693	168595
Pirot	14	4	18	—	3	3	21	6454	5167	11621	42308	4076	83073	94694
Podriña	5	1	6	295	308	603	600	8753	6808	15561	90941	90003	180944	196505
Pojarevaț	690	621	1311	20174	19972	40146	41457	17019	13262	30281	76839	75803	152642	182923
Rudnic	5	4	9	4	—	4	13	7450	4692	12142	91241	90850	182091	194233
Smederevo	18	36	54	93	58	151	205	6885	5420	12305	53539	53695	107234	119539
Timoc	210	138	348	12386	10047	24433	24781	8943	5302	14245	47178	47057	94235	108480
Toplița	2	—	2	—	—	—	2	3621	3082	6703	42416	39623	82039	88742
Ujița	3	—	3	—	—	—	3	6545	4241	10786	60012	60518	120530	131316
Belgrad	183	104	287	—	—	—	287	34352	21942	56294	—	—	—	56294
In total	2430	2042	4472	59148	58809	117957	122429	183911	133775	317686	999596	981269	1980865	2298551 [1]

(Urmează).

Dr. Tih. R. Gjorgević

1) *Statistika Kraljevine Srbije*, c. XXIV, 98, 100 110.

Sîrbii față de Romînî

Evenimentele, carĭ de cîtăva vreme se desfășoară la mĭază-noapte și mĭază-zi de regatul nostru, arată, celor ce le urmăresc cu știință și băgare de seamă, că Sîrbiĭ pot fi pentru Romînĭ un element de mare folos în dezvoltarea spre bine a vĭețiĭ politice și naționale romîne. Pe prietenia cinstită a lor și a noastră va trebui să căutăm a înrădăcina și sprijini statornicia integritățiĭ teritoriale de acum a Sîrbieĭ și Romînieĭ la Dunăre și Marea Neagră; și tot pe ea, (neuĭtînd a o lega și de cea a fraților Sîrbilor—Croațiĭ), să punem temeliile izbînziĭ năzuințelor comune politice în Ungaria, dar și maĭ ales naționale în Macedonia.

Această concepție, desprinsă din evenimentele istorice însășĭ, ar fi bine să fie chĭar un program al întregiĭ noastre acțiunĭ politice externe. Eŭ, în parte, am atras asupră-ĭ atenția încă în cartea-mĭ din anul trecut: *Romînii față de Sîrbĭ și Bulgarĭ*. Dar, precum spuneam atuncĭ repet și acum, că cea ce ne lipsește, pentru ca să înțelegem bine ce avem de făcut și cum să lucrăm cu aceștĭ vecinĭ aĭ noștri Sîrbĭ, e cunoașterea activitățiĭ și tendințelor reale ale lor. Și nu-ĭ cunoaștem, fiindcă, neștiindu-le limba în care eĭ ișĭ depun gîndirea și simțirea proprie, ne luminăm asupră-le: saŭ din zvonurĭ carĭ de cele maĭ multe orĭ aŭ drept temelie o tendință protivnică lor, saŭ din presa apusană care ni-ĭ prezintă numaĭ din punctul de vedere al intereselor politice ale eĭ. Iată de ce nu maĭ departe de cît în se-

dința de la 10 Dec. 1905 a senatuluĭ profesoral al Universitățiĭ din Iașĭ, d. profesor de Arheologie Teohari Antonescu, aducînd vorba de cartea mea maĭ sus pomenită, rosti greșala de fond că: «nimenĭ nu urăște pe Romînĭ, maĭ mult decît Sîrbiĭ».

Firește, o așa afirmare nu rămîne decît, precum a și rămas, o părere personală trecută numaĭ în procesul verbal al uneĭ ședințe; fiindcă, ea are de temelie nu realitatea lucrurilor, ci pe de o parte: necunoașterea faptelor, ĭar pe de alta o tendință ascunsă de intrigĭ a bisericeĭ catolice din Ungaria (tendință pe care n-o știe d. profesor). Căcĭ, acel ce urmărește acțiunea politică și de orĭ-ce soĭ a Sîrbilor, și care poate citi simțirea și gîndirea lor *în presa sîrbească însășĭ*, (ĭar nu în zvonurĭ și-n presa apusană), vede aceea ce nu poate vedea necunoscătorul limbiĭ sîrbe, că dinpotrivă: și poporul sîrb și toate partidele politice din regatul sîrbesc nu simt și nu manifestă decît prieteaie față de Romînĭ, precum nu înțeleg interesele lor decît ca fiind comune cu ale noastre.

Voim dovadă despre aceasta în *acțiunea* lor?

Dar cum aŭ lucrat Sîrbiĭ din Ungaria decît la o laltă și prietinește cu Romîniĭ împotriva candidaților guvernamentalĭ pentru parlament—în ultimul timp? Cu toate că o chestie bănească: aceea a averiĭ unor mînăstirĭ, pe care o pretind Romîniĭ, putea să-ĭ dezbine!

Saŭ, de asemenĭ, cum lucrează Sîrbiĭ în Macedonia, decît prietinește față de aspirațiile armîne de acolo? Cu toate că, de s-ar lăsa influențațĭ de unele intrigĭ, ar putea să ne pună pĭedicĭ, eĭ cari tocmaĭ trăesc în bune legăturĭ cu Greciĭ și cari chĭar aŭ căpătat dela biserica acestora două episcopate propriĭ la Prizren și Skoplĭe.

Și ĭarășĭ, față chĭar de regatul nostru, cum lucrează cel al Sîrbieĭ, decît cu rîvna de a ne lipi cît maĭ mult uniĭ de alțiĭ nu numaĭ sufletește ci și economicește? Căcĭ, n-ar trebui să se treacă cu vederea, tragerea de inimă cu care și Sîrbiĭ așteaptă închegarea uneĭ convențiĭ poștale a noastre cu dînșiĭ, precum și statornicirea legăturilor economice cu eĭ prin podul de peste Dunăre Cladova-Severin de care se vorbește.

Iată *acțiunĭ* din cari se poate simți-n destul de bine că Sîrbiĭ ne sînt și vor să ne rămînă prietinĭ.

Voim acüm, alăturĭ de acestea, și manifestărĭ *scrise* de dragoste și prietenie ale Sîrbilor față de noĭ? E ușor de arătat; și e chĭar nevoe, spre a se vedea, tot deodată, ce false cunoștințĭ despre eĭ a împins în mințile unora dintr-aĭ noștri necunoașterea limbiĭ sîrbe și decĭ neputința de a urmări în presa sîrbească gîndirea și simțirea proprie și adevărată a acestuĭ popor.

In adevăr, acel ce, cunoscînd limba sîrbă, poate citi în presa eĭ însășĭ activitatea parlamentuluĭ sîrbesc și mișcarea ideilor *și a tendințelor* partideler politice din regatul Sîrbieĭ, nu poate vedea altceva decît că: atît partidul liberal, care-ĭ în opoziție, cît și cel radical de la guvern nu înțeleg rostul de lucrare politică externă a lor altfel, decît de a urmări cît maĭ statornice legăturĭ cinstite și sincere de prietenie cu Romînia.

Iar apariția cărțeĭ mele *Romîniĭ față de Sîrbĭ și Bulgarĭ* a dat un nou prilej de manifestare a acestor sentimente ale vecinilor Sîrbĭ. Căcĭ, îndată, cea maĭ mare parte din presa liberală de la Belgrad se întrecu în declarărĭ de cît maĭ caldă prietenie și apropriere de regatul nostru. Ziarele sîrbeștĭ *Srpska Zastava*, care-ĭ chĭar organul șefuluĭ partiduluĭ liberal, *Beogradske Novine*, *Gostioničar*, *Bratimstvo* și altele,—une-orĭ chĭar prin pana scriitorilor distinșĭ și oamenilor de frunte sîrbĭ, ca fostul în maĭ multe rîndurĭ ministru Jivan Jivanovicĭ și colonelul Protici,—ne-aŭ arătat că partidul lor chĭar simte așa cum lucrează și îndrumează a se lucra față de Romînĭ și Romînia. Traducerĭ din aceste manifestărĭ de caldă prietenie a preseĭ liberale sîrbeștĭ s-aŭ publicat—cîteva—în *Voința Națională* No. 5917 și 5917 din Ianuarie 1905 precum și în al meŭ *Memoriŭ*. In toate se rostește credința și rîvna că: „în trecut raporturile Sîrbilor cu Romîniĭ aŭ fost prietineștĭ și sincere. Aceste raporturĭ se vor prelungi și în viitor, fiind-că nu sînt motive, nicĭ politice nicĭ economice, de cĭocnire; și, aceea ce Romîniĭ caută în Macedonia pentru conaționaliĭ lor se mărginește la cererea: ca eĭ să și poată cultiva în libertate limba lor națională și să-șĭ poată păstra individualitatea națională prin mijlocirea școlilor lor naționale,"—cum spune colonelul Proticĭ în *Srpska Zastava* de la 22 Decembre 1904.

Saŭ, tot la fel, în acelaș ziar, No. 63 din Martie, 1905 scrie ministrul Jivan Jivanovicĭ: „dacă d. Bărbulescu nu a vorbit sur-

zilor în România.... atuncĭ raporturile reciproce dintre Sîrbĭ și România ar trebui să devie obiect de vie atenție din amîndouă părțile, așa precum a și fost altă dată. Și un popor și celălalt are motiv de a vedea, că în războĭul pentru neatîrnare (1877—78) nicĭ pe departe nu a sfîrșit opera unireĭ și consolidăreĭ sale. Și aceasta îĭ îndrumează pe uniĭ către ceĭlalțĭ. De oare ce interesele Romînilor și Sîrbilor nu se cĭocnesc nicăĭerĭ, cu atît maĭ mult pot amîndouă țările să lucreze în direcția care e frumos exprimată în articolele d luĭ Bărbulescu.“ Ast-fel se rostește și un fost ministru sîrb.

Iată dar cum cunoașterea limbiĭ sîrbe, în presa căreĭa acest popor își așterne el însușĭ gîndul și simțirea sa, ne dovedește că cea maĭ desăvîrșită necunoaștere a stăriĭ de lucrurĭ și fașificare a adevăruluĭ ar fi de am crede că: «nimenĭ nu urăște pe Romînĭ maĭ mult de cît Sîrbiĭ.» Căcĭ acțiunea acestora și *presa* lor ne arată tocmaĭ contrariul.

Dar nu numaĭ atît, tendința prietinoasă de apropriere cît maĭ mare de România o vedem la Sîrbĭ—și în mișcarea ideilor din partidul radical care-ĭ chĭar acum la guvern. Organul teoretic al ideilor acestuĭ partid e revista din Belgrad *Srpski Književni Glasnik*, al căreĭ proprietar, pînă în momentul venireĭ radicalilor la cîrma statuluĭ, a fost chĭar actualul ministru președinte profesorul L. Stoĭanovicĭ. Eĭ bine, această revistă, care-ĭ în general reflexul ideilor și al tendințelor politice ale partiduluĭ radical, în număru-ĭ de la 1 August 1905 vorbește despre Bulgarĭ, cu prilejul ultimelor evenimente din Balcanĭ; și ĭată ce scrie (la p. 232) despre eĭ și noĭ, ba chiar foarte semnificativ și despre raporturile din urmă cu Grecii: «acum se face [la Bulgarĭ] încercare de apropiere către România. Modul Bulgarilor de a face aceasta e *acelaș mod vechĭ* și simplu: s'aŭ schimbat telegrame cordiale între niște corporațiĭ, se fac și se întorc vizite, se scriŭ articole frumoase, *se caută* interese comune, puncte de atingere, mijloace culturale, uĭtă vechile certurĭ, osîndesc pe Sîrbiĭ șoviniștĭ și cu *deosebire Greciĭ sunt arătațĭ* ca prietenĭ comunĭ, ĭar Patriarhia Constantinopoluluĭ ca adevăratul răŭ făcător al Romînilor și Bulgarilor în Macedonia. Incercarea e caracteristică cînd se știe că prințul Ferdinand nu e simpatic la Bucureștĭ, că din pricina Do-

brogii Bulgariĭ nu suferă pe Romînĭ și că Bulgariĭ, în timpul cestor 2 anĭ din urmă, fără veste se înarmează, numaĭ de aceĭa fiindcă Romîniĭ sînt bine înarmațĭ.... Bulgaria izolată în Macedonia, și Romînia încă slabă în vilaetele Bitolia, Ianina și Salonic aŭ tot interesul ca acum să se înțeleagă între sine. *Dar îndată ce va veni la vre-o proptea maĭ sigură,* Bulgaria se va preface că a uitat de toate... *Ar trebui însă ca cît maĭ curînd să înceapă a se lucra la o apropiere și înțelegere între Sîrbia, Munte-Negru* și *Romînia.*»

Iată dar cum vocĭ nu numaĭ din partidul liberal sîrbesc, ci și din cel radical ne arată că acțiunea și simțirea unanimă a Sîrbilor față de noĭ e: prietenie și păstrarea eĭ și de aci înainte, pe temeĭul chĭar al intereselor politico-naționale identice.

Iar aceasta ne e folositor a ști, nu numaĭ ca o simplă cunoștință, ci și pentru că pe prietenia cu eĭ ar fi bine să întemeĭem acțiunea politiceĭ noastre externe și la miază noapte și la miază-zi de regatul Romînieĭ.

Ilie Bărbulescu.

EPIGRAME

Unuĭ plagiator, numit în administrație.

Am căzut pe gînduri triste
La numirea Dumitale:
Erĭ furaĭ literatură,
Mine-ĭ plagia—parale.

Vremuește-afar' năprasnic;
Delicata țĭ nevestică
Tot se plimbă; n-o ia vîntul
Cum e dînsa ușurică?

Valentin Bude

Inceputul teatruluĭ în Moldova

XV.

Gheorghe Asaki împins de aceĭașĭ dorință ce o avusesă cu 20 de anĭ în urmă, de a vede dîndu-se și în limba romînă reprezentatiunĭ teatrale, ĭar nu numaĭ în limbĭ străine, văzînd și progresul ce făcuse eleviĭ de la clasa de muzică vocală din *Scoala Domnească* de la Treĭsfetitele [1], să încearcă din noŭ să puĭe o temelie sigură și traĭnică pentru așezarea și propășirea unuĭ teatru romînesc. Cu multă trudă și stăruință, el reușește să alcătuiască o societate de boerĭ ĭubitorĭ de cultură din acea epocă, carĭ alcătuind un comitet compus din Vornicul Stefănică Catargiu, Spatarul Vasile Alexandri și Gh. Asaki, pune în anul 1836, bazele celeĭ întăĭ școale filo-dramatice romîne, avînd menirea de a cultiva și răspîndi în societatea romînească muzica și arta dramatică națională.

Iată ce găsim scris în foaĭa timpuluĭ, *Albina romînească* [2]), despre această înscenare:

«O soțietate de boerĭ doritorĭ de musică aŭ informat prin mijlocirea subscriereĭ, un *Conservator filarmonic dramatic*, unde gratis (fără plată) se învăța musica vocală și declamația în limba patrieĭ. Directoriĭ Conservatoruluĭ s-aŭ ales d-niĭ: Vornic Stefan

1) Clasa de muzică vocală a fost înființată în an. 1831, și avea profesor pe Paulicec, care cînta și din harpă. (Vezĭ albina romînească 1831 p. 69).
2) Anul 1837, pag. 55.

Catargiu, Aga Gheorghe Asaki și Spatarul Vasile Alexandri, care s-a însărcinat a fi și casier acestuĭ Conservator, așezat în o casă particulară aproape de Sf. Ilie. Dl. Paul Cervati, tenor artist însemnat, și Dl. Cuna aŭ început lecțiile de la 15 Noemvrie trecut (an. 1836), ĭar un mădular a soțietățiĭ s-a însărcinat cu paradosirea declamațieĭ. Douăsprezece dame și tinere, învăța de patru orĭ pe săptămînă dimineața, ĭar șesesprezece tinerĭ după ameazăzi.

«Spre a înfățișa elevilor un prilej de a se practisi, direcția aŭ pus de a se pregăti cîteva pĭese care se vor reprezenta drept cercare la teatru, încă, precum ne fac a nădăjdui, în curgerea acestuĭ carnaval.

«Acest așezămînt poate înrîuri într-un chip foarte folositor, asupra dezvăliriĭ talentelor musicale și informarea unuĭ teatru național ce este adevărata școală a moraluluĭ și izvorul plăcerilar nevinovate».

După cît vedem dintr-o scrisoare anonimă publicată în *Gazeta Teatruluĭ* din Bucureștĭ, pe 1836, pag. 108, asociațiĭ contribuĭaŭ cu cîte o cotizație de 2 galbenĭ fiecare.

Casa în care s-a înființat Conservatorul, a fost aceĭa unde fusesă pînă maĭ dăunăzĭ *Scoala Technică* de lîngă biserica Sf. Ilie. Două camere eraŭ destinate pentru clase și una pentru cancelarie în care se păstra și arhiva, de către Medelnicerul Samoil Botezatu care era secretarul aceluĭ Conservator[1].

Profesorĭ la acel Conservator eraŭ: *Paul Cervatti*[2]) și *Cuna* la clasa de musică vocală, ĭar *Gh. Asaki* la clasa de declamație.

Dăm aicĭ numele celor dintăĭ eleve și elevĭ cari aŭ urmat la acest Conservator, trecînd peste prejudiciile sociale din acel timp, cînd teatrul era considerat ca un simplu local de ghidușie și desfrînare, bun numaĭ pentru oameniĭ fără căpătăĭ saŭ pentru femeĭ perdute.

Dintre eleve cităm pe: D-nele *Lang*, *Hostie* și *Elisaveta*

---

1) Aceasta se vede dintr-o notiță făcută de însușĭ mîna luĭ Samoil Botezatu—fost profesor de limba germană la Gimnazia Vasiliană și la Academia Mihaileană—pe manuspriptul drameĭ *Alzira*, tradusă de Gh. Asaki la 1819, și prescrisă de Samoil Botezatu la anul 1840. Acest manuscript se află în proprietatea d-luĭ Corneliu Codrescu.

2) Despre acest artist care în trecerea sa prin Iașĭ a dat în 11 Aprilie 1833, o reprezentație extraordinară alcătuită din scenele *Bărbierul de Sevila* și de *Otelo*, și pe carele doritoriĭ de muzică italiană aŭ prețuit în drama *Caton de Utica*. (Vezĭ *Albina romîncască* No. 26 și 33 din 1835. Tot acolo aflăm că Cervati: „îndemnat de împrejurărĭ de familie are scopul a petrece în această capitală, și hărăzește a sale slujbe înalteĭ noblețe în darea de învățăturĭ a cînticuluĭ italian. Doritoriĭ vor afla a sa locuință la teatru“.

Fabian, D-rele *Efrosina* și *Maria Corjescu, Maria* și *Ruxanda Ciuhureanu, Smaranda Dăscălescu, Anica Poni, Ana Clugher, Ana Metzker* [1]).

Elevii eraŭ în cea maĭ mare parte, tot aceĭ ce urmaŭ clasa de musica vocală din *Scoala Domnească* de la Treĭ-Sfetitele și anume: *Teodor Stamati, Iancu Alecsandri, Nicu Casu Enuță, Ghiță Căliman, Dimitrie Gusti, Ioan Albinetz, Neculaĭ G. Măcărescu, Dimitrie Sterea, Emanoil Idieriu, Leon Filipescu, Gh. Stihi, Ioan Gheras, Dimitrie Gherghel, Ioan Ionescu, Neculaĭ Verdeanu* și *I. Dimitriu* [2]).

Progresul ce făceaŭ elevii Conservatoruluĭ era foarte mare, căcĭ după cîteva lunĭ de studiŭ, avînd și de model trupele straine care jucaŭ în Iașĭ, începură reprezentațiile lor în limba romînă, la *Teatru de varietăți*, unde juca trupa franceză a luĭ Furo, despre care am vorbit maĭ înainte.

Impresia ce făcu asupra publiculuĭ prima reprezentație a elevilor Conservatoruluĭ în limba romînă, o găsim descrisă în *Albina romînească* din 1837, pag. 81. Iată-o:

«Elevii Conservatoruluĭ aŭ dat Marțĭ în 23 Fevruar 1837, a lor întăĭ încercare teatrală în limba națională. *Lapeirus*, dramă de pe a luĭ Kotzebue, și *Văduva Vicleană*, tot de acel autor, s'a prelucrat pentru aceasta de Aga Gh. Asaki. Dorința de a fi față la acea întăĭ reprezentație dramatică în idioma patrieĭ, aŭ fost așa de mare, încît cu patru zile maĭ-nainte nu se afla nicĭ un bilet de intrare, și în sara aceĭa teatrul părea prea mic spre a cuprinde pe toțĭ doritoriĭ.

«Orchestra diriguită de d. P. Cervati, profesor Conservatoruluĭ și alcătuită din aceĭ întăĭ artiștĭ a capitaleĭ, a fost deplină asemene și decorațiile zugrăvite de d. Valeri, aŭ vădit talentul acestuĭ artist favorit.

«Representația aŭ început cu un *prolog*: la vederea Parnasuluĭ, pe carele se află așezat în tabloŭ *Apolo* cu *Muzele* și cătră carele Zina Moldoveĭ, însuflețită de evghenisă dorință, cu toată greutatea carierei se înaintă, toțĭ privitoriĭ aŭ mărturisit a lor urare prin aplaosurĭ sunătoare, în a cărora mijloc se coborea o ploae de acele prologurĭ, tipărite pe hîrtie cu văpsele naționale.

«Piesa *Lapeirus*, întrunită cu cele maĭ alese căntice de a luĭ Rossini, Bellini, etc. s-aŭ jucat cu nemerire. Cuprinderea eĭ cea

---

1) Numele acestor eleve îmĭ sînt comunicate de d-na Eufrosina Corjescu, foastă elevă a acestuĭ Conservator.

2) Numele acestor elevĭ mi ĭ-aŭ comunicat reposatul Dimitrie Gusti, fost elev în acel Conservator.

întristătoare, înfaţoşată cu sentiment şi adevăr, versurile cele armonioase a diletanţilor, maĭ ales a damelor, aŭ înduioşat adese orĭ pe privitorĭ, până la lacrimĭ, şi i-aŭ îndemnat de a mărturisi a lor mulţemire prin inoite aplaosurĭ. Asemene şi *Văduva Vicleană*, s'a jucat cu mulţemire. Din această încercare, cunoscătoriĭ nepărtinitorí menesc un fericit rezultat pentru informarea unuĭ teatru naţional, şi străiniĭ aŭ avut prilej a judeca despre energia limbeĭ noastre în declamaţie şi despre a eĭ armonie în cîntice ce se apropie mult de acea italiană».

Atît pentru stil cît şi pentru închipuirile poetice conţinute în sus zisul *Prolog*, una din cele întăĭ producţiunĭ dramatice naţionale, credem nimerit a-l reproduce aicĭ:

PROLOG

Rostit pe Teatru Naţional din Iaşĭ

la ocasia deschidereĭ şi inaugurăriĭ sale în 28 Fevr. 1837 [1])

PERSOANE

Ghenius, Zina Moldoveĭ, Apolo cu *Muzile*

(Teatru înfaţoşază noapte cu departate tunete, Ghenius cu o mînă duce pe Zina, iar cu alta ţine o faclie).

GHENIUS

Vino urmează după mine al tăŭ pas de-ĭ cumpeni
Mult maĭ sigur, o Moldovo! către scopos veĭ veni.

ZÎNA

Eŭ deprinsă la răpaos, trăind pe-n florita vale,
Nu pot repede a merge pe asemene gre cale.
La un loc pe care nu-l ştiŭ, ce-l numeaĭ loc fericit,
De-a fi pasuluĭ meŭ razim, Zîno! tu me-aí gĭuruit,
Dar mă tem, că pedecĭ noue, şi-ostenelele trecute
Chiar în mezul carriereĭ, vor curma a me vîrtute!

GHENIUS

Dorul laudeĭ, fericireĭ să îndemne al tăŭ pas,
Aspră-ĭ calea care duce către muntele Parnas,
Fulgerĭ, tunete şi monstrurĭ minesc spaĭmă crudă moarte,
La aciĭa, cariĭ nu pot a lor sarcină să poarte.

1). Acest prolog s-a tradus şi publicat în limba franceză după cum se vede in broşura conţinind piesa *Lapeirus*, tipărită în Iaşĭ la 1837. In prefaţa acesteĭ broşurĭ găsim următoarele rînduri:... „Acea întăĭ representaţie s-a deschis cu un prolog cari se află aicĭ tipărit înaintea Drameĭ şi către care se alăturează traducerea în limba franceză făcută de d. Şarl Diurand la Francfort, precum ea se află în jurnalul No. 130, anul 1837." Noĭ credem că *Jurnalul* de care se vorbeşte aicĭ poate se fie *Jurnalul de Francfort*. In foaea locală a timpuluĭ *Albina romînească*, nu se găseşte publicat asemene traducere. Vezĭ asemene: Culegerea de poezii de Gh. Asaki, Iaşĭ 1854 ed. II, pag. 31.

ZÎNA

Intre rîpele stîncoase, pintre care am calcat,
Jertfe ale filotimii văzuiŭ miĭ s aŭ cufundat!

GHENIUS

Nu! acel ce-n sin păstrează de virtute o scîntee
Pentru-a Patrieĭ folosurĭ nu se teamă ca să pee!
Pe-a Parnasuluĭ verzî plaĭurĭ timpul este maĭ senin,
Sună dulce armonie, suflă zefirul maĭ lin,
Acolo a osteneleĭ traĭnic rod tu veĭ culege,
Intre noapte și lumină, o Moldavio! alege.
Surorĭ gemine a le tale prețios timp naŭ perdut,
De sfint foc învăpăete de mult pe-aicĭ aŭ trecut,
Și din templul luĭ Apolon, prin a versuluĭ putere
Pe a lor Patrie revarsă a vieţeĭ mîngîere!
Vezĭ respintene aicĭ, alt drum iată maĭ ușor,
Pe el florĭ tu aduna-veĭ ce-ntr-o zi să nasc și mor,
Pre el fără ostenală tu, de măgulirĭ purtată.
Aĭ petrece-a tale zile în miĭ visurĭ îngînată.
Dar plăcerĭ nelăudate și-a lor fermecat nectar.
Tîrziŭ cînd te ĭ deșteptate... s ar preface în amar!
Decĭ Moldavio alege! nu prin sfat ce prin simțire
La nepoțĭ și fiĭ gîndește, și încheĭe-o hotărire!

ZÎNA

Rostul tăŭ mie-mĭ răsună înțălept înalt cuvînt,
Și-amorțita me virtute să renaște din mormînt!

(De odată se descopere în depărtare Parnasul cu Muzile, la această vedere zice cu en usiasm).

Ce icoană minunată! mi s-arată dinainte,
Am ales, puternic zîne! pas... să mergem înainte,
Eu aleg petroasa cale, care văd că s-aŭ deschis
De-oĭ peri, frumoasă-ĭ moartea, pentru-n lucru evghenis!

Elevii conservatoruluĭ cariĭ aŭ jucat în Prolog sînt: Alecu Asaki, care făcea pe *Ghenius* și d-na Fabian pe *Zina Moldoveĭ*: iar ceĭ din piesa Laperuz (La Perouse), sunt următoriĭ: I. Ionescu în rolul luĭ *Laperuz*, d-na Lang în rolul *Adelaideĭ*, d na Hostie în acel a *Malvineĭ*, Alexandru Asaki în a luĭ *Tomai, fiul Malvineĭ*, Iancu Alexandri în a luĭ *Henri, fiul Adelaideĭ*, ĭar Ghiță Căliman, în rolul *Căpitanuluĭ unuĭ vas francez*[1]).

---

1) Piesa Lapeiruz (La Perouse) s-a reprezentat pentru a doua oară în al V-lea al meŭ Concert popular ce am dat în 28 Decemvrie 1888, în sala Teatruluĭ național.

Aceĭ carĭ aŭ luat parte în *Văduva Vicleană* saŭ *Temperamentele*, sînt: d-na Fabian, care a jucat pe *Văduva Madama Trandafila*, Samoil Botezatu pe *Bozreanu*, Ghiță Căliman pe *Maiorul Tulbure*, Ioan Dimitriu pe *Contele Miĭ-de-florĭ*, I. Ionescu pe *Assesorul Della*, Alecu Asaki pe *Monsiu Piruet danț-maistru* și Dumitru Gusti pe *Contele Pipirig*.

Artiștiĭ carĭ compuneaŭ orchestra eraŭ: Herfner capel maistru bandeĭ musiceĭ militare, Cuna profesor Conservatoruluĭ, Dopler, Vecsler, Fr. Caudella, Brize, Arnold, Neidörfler, Werner Haase, Schültz, Zatl, Pospischel și alțiĭ.

In sara reprezentațieĭ s-a cîntat de orchestră o nouă Uvertură pe motive din operile luĭ Bellini, Rossini și alțiĭ, aranjată de Cervati, profesorul Conservatoruluĭ, care a și dirijat orchestra; s-a maĭ cîntat și maĭ multe ariĭ naționale și horĭ, precum și o Uvertură națională de Herfner.

Muzica la cupletele din *Lapeirus* a fost adaptată de Paolo Cervatti, de pe muzica operilor italiene a luĭ Bellini, Rossini și alțiĭ [1].

(Urmează).

Teodor T. Burada

---

1) Toate aceste relațiunĭ îmĭ sînt comunicate de răposatul Dimitrie Gusti, și de d-l Dimitrie Gherghel, foșĭ elevĭ în acel Conservator filarmonic.

Relativ la modul cum s-a jucat această primă reprezentațiune teatrală în limba romînă, de către eleviĭ Conservatoruluĭ, găsim în *Gazeta teatruluĭ național* din Bucureștĭ, 1836, No. 13, pag. 106 și urm. două scrisorĭ anonime din Iașĭ, una laudă și zice că opereta *Lapeirus* și vodevilul *Temperamentele* și *Văduva vicleană*, aŭ reușit și aŭ fost primite de public cu încîntare. A doua scrisoare vorbește și bine și răŭ atît despre piesă cît și despre actorĭ.

Despre două scrieri necunoscute ale lui Ion Ghica

Intr-un număr trecut al acesteĭ reviste, vorbind despre corespondenţa intimă Alecsandri-Ghica, spuneam că în scrisorile luĭ Alecsandri se face menţiune despre două scrierĭ, necunoscute încă, ale luĭ Ghica: o comedie şi un roman. Drept vorbind însă, în scrisorile luĭ Alecsandri către Ghica sînt numaĭ aluziĭ, ĭar informaţiile precise le găsim aĭurea.

Despre roman aflăm pentru întăĭaş dată dintr-o scrisoare a luĭ Alecsandri către Alecsandru Hurmuzachi, datată din Constantinopol 12 Maĭ 1849: „Am cetit cu multă
„plăcere rîndurile ce mi-aĭ scris şi drept răsplată îţĭ
„făgăduesc în curînd să-ţĭ trimet bogată materie pentru foiletonul
„gazeteĭ *Bucovina*[1]). Aice am descoperit la un prieten al meŭ,
„—om cu duh şi cu judecată—o scriere însemnată, plăcută şi
„folositoare ţărilor noastre, *un roman de moeurs*, un soiŭ de
„Jerome Paturot, romînesc şi îndată am gîndit la tine, ĭubite
„Chiţegoiule. *Această scriere ce bate în moravurile şi în defectele*
„*societăţiĭ noastre din Bucureştĭ*, este menită a trage luare-
„aminte a tuturor cititorilor şi în urmare cred că nu poate figura
„maĭ bine aiure decît în Bucovina. Mă îndatoresc dar, a-ţĭ tri-
„mete peste puţin partea întăĭa şi te îndemn a o tipări regulat
„în foiletonul gazeteĭ tale. Prietenul meŭ, *ce doreşte a păstra*
„*anonimul pentru toţĭ, afară decît pentru tine*, îţĭ este cunoscut
„bine, căcĭ numele luĭ este Ion Ghica. Destul e să cunoştĭ nu-
„mele autoruluĭ, ca să cunoştĭ meritul opereĭ sale. El aşteaptă
„hîrtiile sale de la Bucureştĭ şi îndată ce le va primi, eŭ însu mĭ
„ţi-oĭ expedui partea întăĭa a scriereĭ de care ţi-am vorbit maĭ sus“.

Romanul nu a apărut în foiletonul Bucovineĭ—pe care-l

---

1) *Bucovina* a apărut (1848—50) la Cernăuţĭ sub direcţia luĭ Ghica şi Alecsandri.

umple Alecsandri cu scrisorile luĭ despre poezia populară—și in nicĭ o gazetă de pe vremurĭ. Nicĭ în scrisorile luĭ Alecsandri către Ghica nu găsim vre-o mențiune despre el, pînă în 1862, cînd Alecsandri scrie amiculuĭ săŭ: „Mi-aĭ făgăduit foile în care a apărut romanul Don-Juanilor din Bucureștĭ [1])". Numaĭ atît.

Romanul *Don-Juaniĭ* din Bucureștĭ a fost publicat—numaĭ o parte—în ziarul *Independența* (1861), care apărea sub direcția luĭ Radu Ionescu, cunoscutul publicist și om politic.

In chip de prefață, e o interesantă scrisoare a autoruluĭ —care voește să rămînă anonim—către Redactor, scrisoare în care explică rostul și tendința romanuluĭ. Deși această prefața ar merita să fie reprodusă în întregime, extragem din ea numaĭ cîteva fragmente.

Autorul începe prin a declara că prevede cum are să se mire toată lumea că el stă și scrie un roman, cînd toțĭ și toate se ocupă cu politica. Epoca însă i se pare originală, și de sigur că ar merita un Balzac care să scrie o comedie socială.

Dacă însă societatea noastră mică nu poate avea o comedie umană saŭ socială—între altele iĭ lipsește și un geniŭ ca Balzac—ne-am putea mulțumi cu un *romanț de obiceiurĭ*, ca ale luĭ Dickens și Tackeray în Anglia. Romanul și drama absorb în vremea noastră toate ramurile literare și putem avea și noĭ „un romanț de obiceiurĭ, care să ne reprezinte cîte o față numaĭ a societățiĭ noastre, cîte unul din numeroasele tipurĭ ce vedem în jurul nostru". Pentru această observațe, autorul preferă romanul, fiindcă: „faptele marĭ ale istorieĭ, simțimintele puternice ale sufletuluĭ, obiceiurile vieţeĭ, romanul cuprinde tot, exprimă tot".

In romanul de față, el vrea să observe un contrast ce există în puține societățĭ moderne. „Acest contrast esă din luxul, gusturile, viața uneĭ societățĭ civilizate, în fața mizerieĭ, înapoereĭ, greutăților uneĭ societățĭ primitive. Acest contrast din viața materială, îl găsim și maĭ pronunțat în viața morală și intelectuală. Ce rezultă din acest mare contrast? O societate care se înșală singură, silindu-se a se arăta în aparență ceeace nu este în realitate, o stare ciudată, neînțeleasă, originală, în care găsim un amestec de civilizație și barbarie, dar care nu este nicĭ civilizație nicĭ barbarie și în care nu vedem nicĭ binele și răul civilizațieĭ, nicĭ virtuțile și instinctele sălbatice ale barbarieĭ. Voim a eși din această stare din urmă și sintem încă legațĭ de dînsa; voim a intra deodată în civilizație și nu sîntem încă pregătițĭ pentru această stare. Am păstrat de la cea dintiĭ aplecărĭ și instincte și am pierdut virtuțile cele marĭ; am luat din civilizație multe din relele sale, fără să putem realiza și toate progresele sale însemnate".

. . . .

---

1) Scris din 11 April 1862. Mss. Acad. No. 503.

Din romanul plănuit, nu sînt publicate însă decît patru capitole. In cel dintiĭ se schiţează figura luĭ Don Juan, după concepţia luĭ Musset (în Namouna) şi a luĭ Byron în poemul cu acelaş nume; se arată apoĭ cele două înţelesuri ale acestuĭ nume: Don-Juanul frumos, poet, înamorat de frumos şi de ideal, şi Don-Juaniĭ ce ĭubesc viţiul şi cată în fundul cupeĭ desfrînarea.

Capitolul al II-lea, „Societatea" e plin de observărĭ interesante, care şi acum par juste: „Societatea noastră se mişcă fără să ştie unde merge, lucrează fără să aĭbă vre un scop determinat; nu este o mişcare, ideĭ înalte şi frumoase care să cuprindă spiritele, să le preocupe, să le intereseze pentru dezvoltarea lor; nu este o lucrare a inteligenţeĭ care caută, observă şi produce scrierĭ pentru a lumina, a îndrepta, a moraliza şi spre a exercita o influenţă mîntuitoare asupra înbunătăţireĭ stăriĭ actuale; nu este entuziasm şi ardoare pentru o idee mare, pentru o cauză dreaptă, pentru o scriere frumoasă; nu este încurajare şi emulaţie în ştiinţele de a lucra ş-a se deosebi în admirabila luptă de ideĭ, care să producă în societate o mişcare generală; nu sînt pasiunĭ şi simţiminte tarĭ, care dovedesc totdeauna un suflet mare şi înfocat, o viaţă intensă şi puternică, activitate şi energie". Maĭ departe, caracterizează sentimentele, aşa cum i se prezintă atuncĭ (oare acum e altfel?) Amorul... un comerciŭ,... prietenia.. o linguşire pentru interes; simţimîntul religios o ipocrizie şi o mască pentru a ascunde faptele sale. „Urile şi răzbunările meschine, îndreptate nu în contra celora carĭ aŭ violat un principiŭ mare, care aŭ săvîrşit o crimă, care aŭ făcut un scandal public, dar în contra meritului care se înalţă, în contra judecăţeĭ drepte care izbeşte ipocrizia şi insolenţa, în contra capacităţiĭ care dispreţueşte ignoranţa trufaşă, în contra bunuluĭ simţ care rîde de exagerările înşelătoare... Defăĭmarea este scara pe care se ridică cel maĭ depravat şi ignorant şi numele cel maĭ întins şi maĭ cunoscut e cel care defăĭmă maĭ mult". Ambiţiĭ şi pretenţiĭ nemăsurate, nepotrivite cu mijloacele care există şi din care esă un amestec de ideĭ şi credinţe greşite, care împiedică orĭce nobile silinţe de a izbuti, care încurajază incapacitatea şi imoralitatea şi opreşte dezvoltarea regulată a ideilor drepte şi folositoare".

In capitolul următor ni se prezintă doĭ Don Juanĭ, filfisoniĭ Gogor Terez şi Alecsandru Paloti, care aşteaptă pe cămătarul Colan şi în cap. III îĭ găsim pe citeştreĭ în casa de joc a luĭ Tache Forian.

Personagiile sînt deabĭa schiţate şi nu putem niciĭ întrevedea cum se vor înoda firile intrigeĭ.

Asemănarea unor pasagiĭ din scrisoarea prefaţă a romanuluĭ, cu cuvintele din scrisoarea luĭ Alecsandri către Hurmuzachi, ne fac a bănui că acesta e romanul căutat Pasagiile reproduse —înadins aşa de multe şi de lungi—ne îndrituesc a crede că autorul e Ion Ghica. E spiritul luĭ fin de observare şi de umor,

ca în rîndurile acestea: ...„nimic nu este maĭ greŭ în Bucureștĭ, decît să găseștĭ pe cine cauțĭ. Ulițele toate poartă un nume, dar numaĭ păreții pe care este scris îl știŭ, căcĭ în deșert l-aĭ spune unuĭ birjar, în deșert aĭ întreba pe un nefolositor gardist. Ca să găseștĭ pe cineva trebue să știĭ că de la casa luĭ A se face o uliță la dreapta și lîngă casa luĭ B apucĭ pe uliță la stînga și în fața uneĭ circiume este o uliță pe care, visavis de o casă verde, este o casă mică, un maĭdan, o băcănie și alăturĭ este casa care cauțĭ, cu doĭ salcîmĭ la poartă".

In sprijinul ipotezii noastre maĭ vine și faptul că în *Independența*, găsim, de la început pînă la sfîrșit, articole—de economie politică—semnate de Ghica, precum: Deprecierea valoreĭ și creditul, Guvernul în civilizațiune, Tractatul cu insulele ioniene, Tractatul de Paris, Convențiunea și unirea, etc... etc...

Prieten vechĭ cu directorul gazeteĭ, va fi consimțit a-șĭ publica acolo romanul, fiind sigur că i se va păstra anonimatul.

Lipsa de preciziune din scrisoarea luĭ Alecsandri (către Ghica) ne oprește însă a ne pronunța cu siguranță, înainte de a avea și scrisorile luĭ Ghica către acesta.

Cu totul altfel stă lucrul cu a doua lucrare: comedia. Știm și data și schița proectuluĭ și n-avem decît să regretăm că totul a rămas în stare de proect.

In 1882, d-l Olănescu Ascanio, suferise o dureroasă pierdere în familie. Ion Ghica—rudă și prieten—iĭ scrie: „Pot să-țĭ spun „că veĭ găsi mîngiere în muncă: o traducere frumoasă din Ho-„rațiŭ, o comedie în genul luĭ Sardou saŭ Dumas! Dacă-mĭ gă-„seștĭ o intrigă bună, aproape aș primi să-mĭ încerc măestria în „arta dialoguluĭ. Am auzit că ĭarna asta se va juca la teatru: „Strigoĭul, Stafia și alte comediĭ înspăĭmîntătoare. Bieții copiĭ! „n-or să maĭ poată fi dușĭ la teatru!" (22 Oct. 1882—Londra).

La 25 Dec.: „In curînd îțĭ voĭ scrie un răvaș în care-țĭ voĭ vorbi de planul nostru; acum sînt incapabil de a găsi o idee". La 31 Dec.: „Mi-aĭ scris odinioară că aĭ voi să colaborezĭ la o comedie *de genre*. Iată procedeul ce am imaginat: Maĭ întăĭ voĭ schița subĭectul în liniĭ largĭ; după aceĭa, unul din noĭ, eŭ—de pildă—voĭ scrie cîteva scene, țĭ le voĭ trimite, cum fac acum; veĭ urma la rîndul d-tale, mi le veĭ trimite, voĭ urma eŭ și așa maĭ departe, pînă la deznodămînt. Dacă va eși de aci ceva lizibil și prezentabil, vom publica-o în Convorbirĭ; de nu, focul va distruge manuscrisele. Dar, cum vor fi—foarte probabil—cîteva aluziĭ la starea societățiĭ noastre, mare și mică—vom păstra taĭna și anonimatul cît maĭ multă vreme".

„Intriga va fi simplă: o tînără fată, încîntătoare și bogată, Tinca, de pildă, îndrăgostită de un tînăr drăguț și zăpăcit—să-ĭ zicem Lică—e dorită—pentru zestre—de un tînăr deputat căruia o să-ĭ zic Alecsandru Becerescu. O bătrînă doamnă, Măndica Mijlocescu, trăind din expediente și ținînd casă deschisă unde se joacă cărțĭ—are o fată pe care ar voi s-o mărite cu un tînăr

licențiat, proaspăt sosit, foarte bogat și foarte haple, dar amorezat nebunește și prostește de nepoata aceleĭașĭ d-ne Mijlocescu, tînără orfelină, care vede cu regret felul de traiŭ al mătușeĭ eĭ și care sfîrșește prin a se mărita cu un om foarte cum se cade, căruĭa ĭ a arătat interes pe cînd era grav rănit în războĭ, ca voluntar". Iţĭ convine? Voĭ primi îndreptărĭ și modificărĭ: all right! Complectează canavaua, fă urmarea, voĭ face urmarea urmăreĭ..."

„Și la mulţĭ anĭ cu fericire".

Dacă pĭesa reușește, vom pune ambele noastre inițiale; va face: *Go*, numele unuĭ celebru autor... (urmează un cuvînt nedescifrabil)".

Nu se știe din ce cauză, planul n-a fost însă îndeplinit. Ion Ghica a scris numaĭ cîteva scene—pe care le vom publica în numărul viitor—și d-l Olănescu ne-a afirmatcă nu s a scris maĭ mult.

Totușĭ, într-o scrisoare a luĭ Alecsandri către Ghica—din 24 Maĭ 1884,—prin urmare un an maĭ tîrziŭ—găsim rîndurile următoare: „Astăzĭ ĭaŭ dejunul cu Odobescu și-ĭ voĭ cere negreșit primul act din pĭesa ta, ca să-l citim împreună la Londra".

De ce pĭesă e vorba? Fragmentele ce ne-aŭ rămas, nu formează un act și scenele nicĭ nu sînt numerotate, ca să poată fi introduse în actul unde se vor potrivi maĭ bine. Să fi continuat I. Ghica singur, comedia proectată cu d-l Olănescu? E vorba de alta? Care? Și ce căuta ea la Odobescu? Atîtea întrebărĭ la care numaĭ scrisorile luĭ Ghica către Alecsandri—dacă se maĭ păstrează—ne-ar putea da răspuns.

(*Urmează*)

Eugenia Carcalechi.

CRONICA

In starea de acum a culturiĭ și temperamentuluĭ rominesc, prea puțin contribue cărțile la formarea sufletelor noastre: pricina e că ele se citesc foarte slab,—fie pentru că volumul lor trece peste răbdarea noastră, fie și pentru că, față de multele nevoĭ economice ale vieții, sint prea scumpe. Orĭcum, dovadă a aceste affirmărĭ ne staŭ nu numaĭ plingerile librarilor și editorilor de cărțĭ, ci încă și ancheta despre „Ce și cit se citește" întreprinsă de revista *Viața nouă*.

In schimb însă (cred, maĭ ales ca consecință a acelorașĭ două pricinĭ) ziarele și revistele se citesc îndestul. Dovadă: faptul că o mulțime de acestea trăesc și mereŭ apar. Așa că, dacă volumele nu prea ĭaŭ parte la plămădirea culturiĭ noastre, în schimb revistele îndeplinesc, cu prisosință chĭar, acest rol, prin ideile ce ele răspindesc.

Dar, dacă astăzĭ revistele—prin marea lor răspindire—maĭ mult de cit volumele de cărțĭ, formează gîndirile și îndrumează acțiunea noastră, firesc e și bine să căutăm a cerne cit maĭ des dar și cit maĭ cumpănit ideile ce se răspindesc printr-insele. Va fi de sigur o lucrare de seamă a culturiĭ noastre critica, prin care s-ar pune-n lumină, deosebindu-se între ele, învățăturile cele bune și cele păgubitoare. De această convingere pătrunșĭ, vom căuta ca de aci-nainte să se dea in *Arhiva* o maĭ mare întindere dărilor de seamă *critice* asupra feluritelor ideĭ literare, sociale, științifice, carĭ se răspindesc prin revistele noastre maĭ de seamă.

Viața nouă. Pe lingă activitatea-ĭ pozitivă, care se arată în bucățĭ de versurĭ și proză și în sfaturĭ cumințĭ, această revistă se distinge maĭ ales prin lucrarea eĭ de critică. In această privință, un loc determinat îl are în atitudinea folositoare ce și-a luat-o, pe de o parte în potriva țărănismuluĭ, actual și istoric, pe care d. Iorga vrea să-l recomande literaților noștri ca cel maĭ bun și frumos tărîm de inspirație și lucrare, ĭar pe de alta în potriva paradeĭ de ultranaționalism, de care, în timpul din urmă, se face uz și abuz în gruparea dela revista „Sămănătorul".

Și avem convingerea că în această privință „Viața nouă" nu poate fi decit folositoare adevărateĭ culturĭ naționale romine: căcĭ, orĭcum, nu e puțin merit a ști să înfrînezĭ pe ceĭ ce aŭ apucat-o greșit și prin întunerec.

In număru-ĭ dela 1 Dec. 1905 e o „Povață folositoare" a d-luĭ Pompiliŭ Eliade, care fără-ndoială că e folositoare, cu toată supărarea pe ea a „Sămănătoruluĭ". Nu e lipsită de farmec și căldură nicĭ poezia „Moș Petrea" de B. Hétrat.

In numărul dela 15 Dec. 1905 d. Ovid Densușianu biciuește foarte cuminte naționalismul „răŭ înțeles", de paradă, pe care îl „vedem ĭarăși întinzîndu-se în viața noastră", prin curentul dela „Sămănătorul". Tot aci se maĭ critică pornirea acestuĭașĭ curent, de a recomanda scriitorilor de azĭ ca să scrie așa cum se scria în vremurile vechĭ; prilejul pentru aceasta i-l dă cartea: „Istoria Rominilor în chipurĭ și icoane" a d-luĭ N. Iorga, unde se daŭ ca modele de limbă veche, ce autorul crede că ar trebui să fie azĭ imitată, niște bucățĭ de o evidentă stîngăcie literară.

Iar în numărul dela 1—15 Ian. 1906, într-un prea cumpănit articol despre „Limba noastră ca icoană a vieții", se arată absurditatea celor ce vor să scriem azi ca cronicarii, ca documentele vechi și limba poporului, și cari nu observă că limba acestora însăși e sau înstrăinată de spiritul romîn prin fraza literară slavă (la cronicari), sau plină de neîndemănătăcie și naivitate (în documente), sau un izvor turbure (la popor). Păcat numai că acest cuminte articol e ceva prea abstract scris, așa că de aceea, precum eu am observat, e primejduit de a nu fi de toți și bine înțeles.

Sămănătorul. In general vorbind, această revistă nu se prezintă rău, dar e interesantă mai ales prin atacurile și polemicele sale. Așa e ea și în timpul din urmă. Decît, noi nu împărtășim nici modul ei de critică: de a face personalități, și nici unele din ideile literare sau sociale ce răspîndește.

Astfel, e desigur o critică personală și sectară aprecierea d-lui Iorga cu privire la ultima carte a d-lui profesor universitar Pompiliu Eliade: „Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle", despre care nu se mărginește numai de a afirma (tendențios) că singura ei valoare ar fi că oferă materiale, pe cari trebue să le lucreze alții, ci insistă încă și de a spune că în ea e „lipsă de simț critic, pe care nu i-l poate da d-lui P. Eliade nici studiul cel mai stăruitor". (*Sămanătorul* dela 4 Dec. 1905 p. 915).

Apoi, afară de unele cuvinte prea aspre și nu tocmai civilizate la adresa celor (mulți, de altfel) ce combat erorile literare ale „Sămănătorului", și pe cari d. Iorga îi numește pe nedrept „clevetitorii" săi, nu e altceva care să atragă atenția, decît ultima *atenuare* ce d. Iorga face vechii sale teorii despre țărănism în literatură și limba ei. Anume, în No. dela 11 Dec. 1905 nu mai susține acea ce zisese și repetase mereu în numere anterioare din acelaș „Sămănător" și din alte scrieri ale sale (zisese, oricît ar tăgădui acum), ci atenuiază că: „din acel *popor*, din păturile care-l alcătuesc, ea [literatura] trebue să aleagă *mai mult* (mai mult, nu exclusiv) pe acela care e *mai însemnată*, mai caracteristică, mai curată".

De sigur însă că, chiar și subt această nouă, atenuată formă, teoria literară a „Sămănătorului" nu ar putea da scriitorilor și nici culturii romîne altceva decît sămința unei grabnice pipernicirí; fiindcă printr-însa operele nu ar avea rădăcini, deci hrană, nici în sufletul scriitorului și nici în al societății pe care o zugrăvește. In *sufletul scriitorului* nu ar avea hrană, pentru că el, trăit în lumea orășenească, dacă nu totdeauna, cel puțin dela părăsirea școlii primare, e aproape strein de simțirea și gîndurile țărănimei (cum spune în poezi le sale că se simte chiar și transilvăneanul Goga, sau și Popovici Banațeanu¹). Deci, un așa scriitor nu ne-ar da în scrisul său aceia ce simte în adevăr, ci aceia ce școala literară pomenită vrea să-i sugereze că simte. Și cum nu oricine și orice școală e în stare să producă astfel de efecte ipnotice statornice, învederat că nici scriitorul nu poate plăsmui mereu o simțire pe care el nu o are în suflet despre viața țărănească. Apoi, o așa operă nu poate găsi hrana trebuitoare organizmului ei nici chiar în *sufletul societății țărănești* pe care vrea să o zugrăvească; fiindcă pe aceasta scriitorul, prin traiul său la oraș, sau că nu o cunoaște decît vag; ori, chiar de ar cunoaște-o ceva, nu poate găsi în ea

nicĭ simţirea variată şi aleasă, şi nicĭ gîndirea fină şi largă, carĭ trebue subĭectelor de artă literară; aşa că de aceĭa el, *spre a produce efecte literare*, dar spre a se ţine de teoria „Sămănătoruluĭ“: saŭ idealizează ţărănimea (cum drept observă şi d. Lovinescu în „Epoca“), saŭ născoceşte pe socoteala eĭ năprasnice imoralităţĭ (cum constată şi „Curentul noŭ“).

De aceĭa, dacă ar fi să indrumăm pe scriitorĭ „maĭ mult“ către o aşa literatură, care de fapt nu işĭ are rădăcinĭ, şi decĭ nu-şĭ poate găsi hrană, nicĭ în sufletul lor şi nicĭ în al ţărănimeĭ, n-am face, evident, decît să anemiem, să grăbim noĭ înşine pipernicirea eĭ. Maĭ cuminte ar fi dar să lăsăm pe fiecare să se inspire din mediul pe care-l cunoaşte şi din care el însuşĭ e o parte organică. Să nu îndepărtăm dar oraşele, orĭcît de puţin, din cercul de inspiraţie al scriitorilor, ci să le lăsăm şi pe ele alăturĭ de sate; fiindcă neamul romînesc e alcătuit din vĭaţa orăşenească împletită cu cea ţărănească, şi pentru că în orăşenime va găsi arta, chĭar „maĭ mult“ decît la sate, gîndirĭ şi simţirĭ „însemnate, caracteristice, curate“.

In număru-ĭ dela 8 Ianuarie 1906 „Sămănătorul“, afară de unele bucăţĭ literare de proză şi versurĭ, afară de criticĭ şi învinuirĭ nedrepte la adresa unor persoane, maĭ vrea să răspîndească o altă idee falşă. Spune anume, că aceĭ carĭ combat greşala teorieĭ sale literare ţărăniste ar fi: uniĭ *străinĭ*, alţiĭ *instrăinaţĭ* de simţirea neamuluĭ romînesc; şi că aceştĭa, aliaţĭ cu toţiĭ, caută să izbească în această simţire. O noua rătăcire! Căcĭ, nu prea înţelege nimenĭ, de ce domnul care o scrie ar fi maĭ bun Romîn decît noĭ ceştialalţĭ, carĭ nu ne gîndim de a lucra decît spre folosul culturiĭ romîne.

Viaţa literară nu aduce nicĭ o notă nouă în mişcarea literară de acum, ci e numaĭ un debuşeŭ noŭ al scriitorilor şi al unor tendinţe dela *Sămănătorul*. Dovadă e întăĭ faptul că maĭ aceĭaşĭ scriitorĭ publică şi la una şi la cealaltă: Coşbuc, Vasile Pop, Maria Cunţan, G. Tutoveanu, V. Cĭoflec etc.; ĭar al doilea, faptul că aceĭaşĭ atitudine o are, faţă de anumite persoane şi instituţiĭ, şi una şi cealaltă din aceste două reviste. De pildă, ceĭa ce se scrie, nedrept şi tendenţios, despre Ateneul din Bucureştĭ şi Conferenţiariĭ luĭ, excentric de elogios despre poetul Oct. Goga, şi răutăcios despre d. N Petraşcu, directorul revisteĭ „Literatura şi Arta romînă“, şi romanul săŭ „Marin Gelea“, saŭ despre „Viaţa nouă“; toate aceste atitudinĭ din „Viaţa literară“ nu sînt decît reproducerĭ ale aceloraşĭ tendinţĭ ale Sămănătoruluĭ. Dar atuncĭ: de ce direcţia „Vĭeţiĭ literare“ ascunde aceasta în al săŭ „Un prim cuvînt?“

Intre bucăţile publicate în numerele pîn-acum apărute din *Viaţa literară*, desigur că e foarte slabă „Fantezia umoristică“ a d-luĭ Vasile Pop, spre a nu maĭ pomeni şi de altele. Această „Fantezie“—de-ar fi să judecăm numaĭ după ea şi după critica nefavorabilă adusă d-luĭ Pop de profesorul Lovinescu în „Epoca“—ne-ar fi, poate, o nouă dovadă că în aprecierile asupra autoruluĭ eĭ nu „Sămănătorul“ ci „Curentul noŭ“ judecă maĭ drept şi simte bine.

Dintre ideile, carĭ se propoveduesc prin *Viaţa literară*, două ar merita o discuţie de principiŭ; sînt, anume, cele două învinuirĭ pe carĭ d. II. Chendi le aduce romanuluĭ social al d-luĭ N. Petraşcu: *Marin Gelea*, spre a arăta lipsa luĭ de valoare literară şi artistică. Pretinde, adică, d. Chendi

maĭ întiĭ: că un scriitor nu poate să facă un roman social, decît numaĭ cînd el ar fi „un om de geniŭ"; şi al doilea, că scriitorul de roman, dacă are talent, nu zugrăveşte persoane *reale* „aşa fel tratate ca să le cunoştĭ modelul fără multă bătae de cap", cum face aci d. Petraşcu, ci purcede ca Gœthe în al seŭ „Egmont", unde în aşa fel zugrăvi pe eroina-ĭ Klärchen, că deşi ea era o figură *vie*, „criticiĭ cu toată asidua lor cercetare *nu ĭ-aŭ găsit modelul*". Ergo.... romanul Marin Gelea e prost.

Ne îndoim că criticul crede în aceste două învinuirĭ; ele ne fac maĭ mult impresia că vrea să-ĭ caute nod în papură d-luĭ Petraşcu. Saŭ, dacă crede ce spune, atuncĭ, desigur greşeşte.

Spre a face critica uneĭ păturĭ sociale, ca aceĭa de care se ocupă romanul Marin Gelea, se cere nu genialitate; căcĭ nu e vorba de a descoperi necunoscutul; ci trebue pentru aceasta maĭ întăĭ o bogată experienţă a vieţiĭ, apoĭ puterea de observare, de analiză şi sinteză, ĭar în urmă simţul realităţiĭ,—forţe carĭ, toate la o laltă, constituesc şi spiritele de talent. Iar azĭ maĭ ales, cînd presa e aşa de-ntinsă, şi cînd maĭ toate ziarele, revistele, ba uneorĭ chĭar cărţile, sînt pline de criticĭ ale moravurilor şi apucăturilor păturеĭ noastre culte, nu e greŭ uneĭ minţĭ observatoare şi sintetizatoare de a înţelege şi, cînd nu-ĭ lipseşte darul de a scrie, să pună în lumină tipurĭ ca acele descrise-n Marin Gelea.

Ba, o minte genială căreĭa ĭ-ar lipsi simţul realităţiĭ ar cădea chĭar în primejdia de a nu fi în stare să facă o critică socială a realităţiĭ,—cum se întîmplă (s. ex. în Epigoniĭ) chĭar luĭ Eminescu, pe care şi d. Chendi îl invoacă în alt sens.

Apoĭ, faptul că d. Petraşcu, în descrierile sale, chĭar fotografiază persoane din societatea de azĭ, pe carĭ cititorul le recunoaşte îndată, credem că nu e o probă de inferioritate a romanuluĭ şi decĭ a talentuluĭ săŭ, ci tocmaĭ din potrivă; căcĭ nu mulţĭ sînt în stare să descrie aşa de bine natura, încît să o vezĭ chĭar din descrierea lor. Acel „aidoma", pe care ni-l dă romanul Marin Gelea, ne probează tocmaĭ că el e oare-cum desăvîrşit în arta sa. Dacă criticiĭ nu aŭ putut, cu toate strădaniile lor, să precizeze care e modelul după care Gœthe a zugrăvit pe a sa Klärchen, aceasta nu arată altceva decît: saŭ că Gœthe nu a voit să reprezinte în eroina sa pe o persoană vie din societate, saŭ că, de a voit, atuncĭ, cu toată genialitatea luĭ, nu a izbutit să o zugrăvească aidoma cum a dorit.

De altfel, chĭar strădaniile acelor criticĭ, de a descoperi în Societate modelul eroineĭ Klärchen, ne arată, că şi eĭ înţeleg arta romanuluĭ tot în sensul nostru: de a ne înfăţişa realităţĭ plastice nu fantasmagoriĭ.

Natura. Lucrarea acesteĭ reviste umple, desigur, un gol demult simţit în mişcarea noastră culturală. Era, în adevăr, nevoe de o popularizare maĭ întinsă a celor de pe urmă rezultate ale ştiinţeĭ aşa numite pozitive şi a aplicaţiilor eĭ industriale saŭ agricole. De aceĭa sînt totdeauna pline de interes şi actualitate articolele de aci, între ele şi „Notiţele".

In număru-ĭ 4 (Ian. 1906), e prea interesant articolul „Sarea din salinele romîneştĭ", în care se vorbeşte despre exploatarea industrială şi economică a acestuĭ mineral la noĭ—astăzĭ şi-n vremurile trecute. Cu privire la sistemul vechĭ de exploatare prin ocnă, un fel de puţ în formă de

con saŭ clopot, am putea adăoga și noĭ lămurirea că acest vechĭ sistem se maĭ poate recunoaște azĭ la noĭ și în numele: ocnă. Acest cuvînt, care ne-a venit dela Slavĭ, înseamnă la dînșiĭ nu numaĭ „ocnă“ ci și „fereastră“ și se derivă din slavul „oko“ care-nseamnă „ochĭ“,—decĭ tot un fel de puţ, clopot, deschizătură conică. Apoĭ, cu privire la exploatarea economică a săreĭ „pentru îndestularea ţăriĭ și a vecinilor noștri lipsiţĭ de acest mineral“, vom adăoga ceva care, fiindcă e lucru noŭ, poate, va interesa și pe autorul acestuĭ articol. Anume, vechiĭ noștri Domnĭ uneorĭ socoteaŭ drept faptă de adîncă pietate a dărui sare din ocnele noastre mînăstirilor din ţărĭ străine. Așa, Șerban Cantacuzino, (printr'un act, pe care eŭ l-am aflat în Belgrad și de care am vorbit în cartea mea: *Romîniĭ faţă de Sîrbĭ și Bulgarĭ* p. 171) înoește și întărește „dumnezeeștiĭ mînăstirĭ numită *Ravaniţa* care e pe Dunăre în josul Belgraduluĭ“, în Sîrbia, „ca să fie sfinţi mînăstirĭ milă dela Domniĭa mea *mertic de sare* dela *Ocnele cele marĭ*, pre an cîte *bolovanĭ marĭ o sută*, să aĭbă a veni părinţiĭ dela sfînta mînăstire *în toţĭ aniĭ* să ĭa acest mertic de sare... să o treacă și să o ducă decindea *fără de vamă*... să șĭ-o ducă la sfînta mînăstire *saŭ să o vîndă*“.—De altfel, toate articolele din acest număr al „Natureĭ“ sînt interesante și pline de învăţăturĭ folositoare tuturor [1]).

Ilie Bărbulescu

DONATORII

„Fonduluĭ Statornic“ al Arhiveĭ

Societatea Științifică și Literară din Iașĭ, conform hotărîreĭ publicată în ultimul număr al Arhiveĭ pe 1905, va aduce mulţumirĭ prin publicitate tuturor subscriitorilor, carĭ vor binevoi a contribui cu orĭce sumă, la sporirea „fonduluĭ statornic al Arhiveĭ“, al căruĭ venit va servi pentru ilustraţiunĭ și susţinerea revisteĭ:

Societatea mulţămește domnilor:

A. D. Atanasiu pictor, profesor, Iașĭ . . .	50 leĭ
A. Philippide profesor universitar, Iașĭ . . .	24 „
Teodor T. Burada, artist, fost profesor, magistrat, etc., Iașĭ	30 „
Gr. C. Buţureanu, profesor, deputat, Iașĭ . .	50 „
Gh. Ghibănescu, profesor, deputat, Iașĭ . .	50 „

(Urmează).

---

1) In această „Cronică“ nu ne putem ocupa decît cu revistele carĭ ni s-aŭ trimis saŭ ni se vor trimite (firește, maĭ din vreme) la Direcţie.

S-au primit la Direcție:

Cărți:

Diaconul I. V. Raiculescu: *Liturgica bisericei ortodoxe*, cu o *precuvîntare de Domnul Ion Kalinderu*. București, Tipografia Gutenberg, Ioseph Göbl, 1905. 1 vol. de 84 pag. Fără preț: cartea e din „Biblioteca populară a administrației Domeniului Coroanei".

Generalul C. I. Brătianu: *Școala de Abdicare*. București, Stabilimentul grafic Albert Baer, 1905. 1 vol. de 57 pag. Prețul 1 leŭ.

Dr. Constantin Chiricescu: *Răspuns Prea sfinției tului Atanasie Mironescu, Episcopul Rîmnicului Noului Severin*. București, Tipogr. cărților bisericești, 1905. 1 vol. de 134 pag. Fără preț.

Dr. Ambrosiu Chețianu: *Bureții comuni* (*Schizophyta, Eumycetes*). Blaj, Tipogr. Seminarului Archidiecezan Greco-cat. 1905. 1 vol. de 66 pag. Prețul 1 coroană.

Mircea Demetriad: *Opere dramatice*. București, Tipogr. M. S. Niculescu et Co. 1905. 1 vol. de 187 pag. Prețul 6 leĭ.

Preotul Ioan Antonovici, profesor: *Istoria comunei Bogdana din plasa Simila, județul Tutova*, urmată de 281 documente și de un memoriŭ al d-luĭ Dr. Ath. M. Marienescu, membru al Academieĭ Romîne, Bîrlad, tip. George V. Munteanu, 1905, 468 pag.

Reviste:

Afară de cele despre carĭ se vorbește la „Cronică":

Νέος Ἑλληνομνήμων Τριμηνιαῖον Περιοδικὸν Σύγγραμμα, ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου. Τόμος δεύτερος. Atena 1905, 1 vol. de 384 pag.

Familia, Anul XLII, No. 3 (14|28 Ian. 1906) Oradea Mare.

Săptămîna, scrisă de George Panu. Apare Mercurĭ și Sîmbăta. Anul VI, No. 2, 3, 4 (Ian. 1906).

Cultura Romînă, Anul III No. 1 și 2 (Noemv. și Dec. 1905). Director I. Găvănescul. Iașĭ.

Revista Economică și Financiară, Anul II No. 97 (12/25 Ian. 1906) Director I. Pictorian. Bucureștĭ.

Buletinul Societățeĭ Politecnice, anul XXI, No. 20, Dec. 1905. Director Tancred Constantinescu. Bucureștĭ.

Le Courrier des Balkans, Anul III. No. din Dec. 1905 și Ian. 1906. Redactat de un comitet. Bucureștĭ.

Revista Macedonieĭ, Anul II, No. din Dec. 1905 și Ian. 1906. Director Dr. Leonte. Bucureștĭ.

Jurnalul societățeĭ Centrale Agricole, Anul XIII, No. 2 (15 Ian. 1906). Director S. P. Radianu. Bucureștĭ.

Jurnalul Poporuluĭ, Anul I No. 1 (Ian. 1906). Director Mihail Pasculescu, Comuna Coveiŭ-Doljiŭ.

Sezătoarea Săteanuluĭ, Anul VII No. 10—12 (Oct. —Dec. 1905) și Anul VIII No. 1. Director G. Dumitrescu-Bumbeștĭ. Tîrgu-Jiu.

ANUL XVII. Fevruarie 1906. No. 2.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

Din Iașĭ

Apare odată pe lună cu ilustrațiunĭ

Director: Ilie Bărbulescu

CUPRINSUL: Pag.

IAȘI

TIPOGRAFIA „DACIA" ILIESCU, GROSSU & COMP.

1906

Incepînd cu numărul din Ianuarie 1906 „Societatea științifică și literară“ a încredințat *direcția* „Arhiveĭ“ d-luĭ Ilie Bărbulescu, profesor universitar. De aceĭa, în viitor, ***manuscrisele*** pentru „Arhiva“ se vor trimite domnieĭ-sale, str. Albă No. 29, Iașĭ. Tot d-luĭ Ilie Bărbulescu se vor trimite ***publicațiile*** asupra cărora autoriĭ ar dori să li se facă darĭ de seamă, precum și ***revistele,*** publicațiile ***periodice*** sau ***ziarele*** carĭ aŭ schimb cu „Arhiva“.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Pentru orĭ-ce privește *Administrația* revisteĭ, abonamentele și anunciurile, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, str. Bărboĭ No. 3, Iașĭ.

Se primește orĭce soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm abonamentul (A se trimite direct administrațieĭ *la începutul anuluĭ*).

Toțĭ domniĭ abonațĭ, carĭ aŭ rămas în urmă cu plata abonamentuluĭ pe anul trecut, sînt rugațĭ să binevoĭască a-l trimite Administrațieĭ.

Cu prilejul dezvăliriĭ statueĭ mareluĭ poet Vasile Alexandri, „Societatea științifică și literară“ din Iașĭ va bate o medalie comemorativă.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE
DIN IAȘI

Anul XVII. Fevruarie 1906 No. 2.

Cercetări și propuneri asupra alimentărei satului Romîneşti cu apă bună

(Sfîrșit)

Hydro-geologia localităței

Satul Romîneştĭ este așezat pe coastele și în valea formată de dealurile Romîneștĭ și cimitirul; dincolo de dealul Romîneștĭ, paralel cu valea satuluĭ, se deschide o altă vale numită Brebeni, formată din dealurile Romîneștĭ și Soci; ambele văĭ sint sculptate în formațiunea de argilă sarmatică, plastică și nepermeabilă, care formează grosimea acestor dealuri. Spre N. V. imediat deasupra satului Romînești ambele dealuri se unesc într-un mare platou care, bifurcîndu-se spre S. E., se întrerupe brusc, în secțiune aproape verticală la originea văei Romînești, din contra în panta dulce, prelungită, la originea celeilalte văĭ. Din cercetările luĭ Cobîlcescu știm că platoul dela Romîneștĭ stă în legătură cu platoul dela Izvoarele, și că ambele platourĭ susțin peste formațiunea sarmatică o pătură de năsip și prund de origine fluvio lacustră care la rîndul luĭ suportă depozitul de lut poros (Loess) ce acopere, în grosimĭ variabile, toate dealurile acesteĭ regiunĭ.

Apele meteore căzînd, în cantitate de vre-o 400 mm. anual asupra acestuĭ platoŭ a căruĭ suprafață n-are pe o întindere de

vre o 120 hectare, aproape nicĭ o inclinaţie, ele se infiltrează cu uşurinţă prin pătura poroasă permiabilă de Loess, colectîndu se şi formînd din pătura subjacentă de năsip şi prundiş o importantă pătură aquiferă.

Dacă avem în vedere faptul, că depozitele sarmatice aŭ între Siret şi Prut o înclinaţie cătră S.S.E. ĭar thalvegul care ne interesază răspunzînd tocmaĭ acesteĭ direcţiunĭ, cunoscînd natura păturilor geologice, precum şi cantitatea de ploae căzută pe o suprafaţă ĭarăşĭ cunoscută, putem să ne pronunţăm cu siguranţă, că în această localitate există o bogată pătură aquiferă; însă cum versantul platouluĭ este abrupt spre Romîneştĭ, în pantă dulce spre valea Brebenĭ, fără îndoĭală, că aproape toată apa înmagazinată în subsolul platouluĭ, în pătura de prundiş, se va scurge spre această din urmă vale unde se află şi fintîna Hulubeĭ şi, dacă vom căuta în thalevegul acesteĭ văĭ vom găsi sorginţĭ importanţĭ carĭ pot satisface trebuinţele pentru apa a 10 sate ca Romîneştĭ. *Apa puţurilor din Romîneştĭ nu şi are origina pe platou, ci este de infiltraţie locală; odată incuibată o boală infecţioasă de origină hydrică, în aceast sat, cu greŭ s ar maĭ putea locuitoriĭ scapa de pericolul permanent al infecţiuneĭ, decît numaĭ dacă s-ar aduce apă dintr altă parte şi eliminîndu să din intrebuinţare apa puţurilor din sat.*

Fîntina Hulubeĭ

Ancheta locală: Această fintînă se află la origina talvegului văeĭ Brebenĭ, pe versantul platouluĭ maĭ sus descris, care se prelungeşte în formă de terasă uşor înclinată spre S.S.E. Adincimea fîntîneĭ este de 5 metri şi întinim în terenul în care este săpată următoarea succesiune de păturĭ de sus în jos: o pătură de 1 m. grosime de pămînt negru arabil humifer, aceasta este suportată de o pătură de 3 m. grosime de lut poros foarte bogat în concreţiunĭ concentrice calcare, în fine urmează un strat de aproape un metru de petriş şi năsip aquifer în care se descopere cele două izvoare care alimentează fîntîna; acest strat este susţinut de o pătură de argilă galbănă, amestecată cu vine de argilă vînătă foarte plastică, impermiabilă, a căreĭ grosime nu am putut-o cunoaşte.

Atît pe platoŭ cît şi pe toată valea Brebenĭ nu există nicĭ o locuinţă, nicĭ depozite de gunoae, băligare saŭ materiĭ fecale omeneştĭ; în susul aceşteĭ fîntînĭ nu sînt gropĭ în care să se colecteze ape stătătoare şi nicĭ alte escavaţiunĭ în sol, de nivelărĭ saŭ puţurĭ care să descopere saŭ să pună suprafaţa soluluĭ în comunicaţie cu pătura aquiferă care alimentează fîntîna. Maĭ cu vre-o 20 mtr. in jos de fîntîna Huluber, există un mic iaz, pentru adapatul vitelor locuitorilor din Romîneştĭ, în care să adună prisosul de apă ce se scurge din fîntînă de oarece izvoarele fîntîneĭ sînt foarte abundente.

Toată suprafaţa soluluĭ de pe platou şi valea Brebeneĭ serveşte la agricultură şi la păşunatul vitelor, încît apele din subsol deja prin acest singur fapt sînt garantate în contra orĭcăreĭ bănuelĭ.

Debitul izvoarelor fîntîneĭ, măsurat de noĭ în ziua de 4 Februarie (anotimp secetos cînd puţurile din satul Romîneştĭ eraŭ aproape secate), ne-a dat 15½ m. c. de apă în 24 ore. Menţionez că la anchetele locale făcute de noĭ în zilele de 4 Fevruarie şi 8 Aprilie 1903, am fost asistat de învăţătorul Dorin care ne-a fost de mare ajutor, atît la diferitele măsurătorĭ ce eraŭ necesare, cît şi la prelevările de apă pentru analiză, de primarul comuneĭ Movilenĭ şi de numeroşĭ răzăşĭ din satul Romîneştĭ, cărora cu această ocaziune le-am cuvîntat despre înrîurirea apeĭ bune şi apeĭ rele asupra sănătăţiĭ oamenilor şi vitelor. La ultima anchetă am fost însoţit şi de dl. Cucu Starostescu, inginerul şef al judeţuluĭ Iaşĭ, cu care am făcut un deviz pentru aducţiunea apeĭ de la fîntîna Huluber în sat.

Examenul fizic al apeĭ

Proprietăţile fizice ale apeĭ din fîntîna Huluber aŭ fost examinate de noĭ la faţa loculuĭ.

Temperatura aeruluĭ atmosferic 7° C.

Temperatura apeĭ în fîntînă 10° C.

Comparată cu apa destilată în două eprubete aşezate cu fundul pe hîrtie de filtru, constatăm că este puţin maĭ opacă decît apa destilată, însă totuşĭ transparentă, conţinînd în suspensiune cîteva firişoare de corpĭ străinĭ datoriţĭ faptuluĭ că fîntîna este descoperită. Incălzită la 50° într-un balon de sticlă pe ju-

matate gol, după ce ĭ-am adaus puțină leșie de potasă, spălînd un alt balonaș de sticlă cu gîtul lung de maĭ multe orĭ cu a-ceastă apă, constatăm că n are nicĭ o odoare. La băut această apă dă o senzație plăcută și n-are nicĭ un gest.

Analiza bacteriologică

Pentru analiza bacteriologică apa a fost prelevată aproape de fundul fîntîneĭ cu un aparat special sterilizat, după ce maĭ înainte am lăsat cîtva timp să curgă prisosul de apă afară din fîntînă prin șipotul ce se află sub ghisd; căcĭ după cum am spus maĭ sus, izvoarele sînt foarte abundente, încît fîntîna să umple cu apă în cîteva minute, curgînd afară și formînd pîrîul Brebenĭ. Insămînțările le am făcut imediat la fața loculuĭ în gelatină nutritivă neutră topită la 30°; înainte de însămînțare, după ce am amestecat cu ajutorul unor pipete gradate 1,—0,50; 0,25 și 0,10 cm. c. apă cu cîte 10 cm. c. gelatină conținută în 4 eprubete; am maĭ însămînțat de probă în aceleașĭ condițiunĭ alte două e-prubete de gelatină cu 0,50 și 0,10 cm. c. apă luată din ĭazul ce să află maĭ jos de fîntînă. Gelatina astfel însămînțată a fost turnată cu precauțiunĭ din fiecare eprubetă în cîte un cristalizor Petri, aceste aŭ fost puse pe aparatul refrigerent al luĭ Koch pentru solidificarea gelatineĭ. Tot materialul și utenziile necesare la analiza bacteriologică aŭ fost prealabil sterilizate și ținute în-tr-o anume cutie destinată pentru acest scop.

Transportînd aceste cristalizoare la laborator, ele aŭ fost conservate în condițiunĭ cerute de știință și aŭ fost cercetate timp de 8 zile Rezultatele sînt cum nu să poate maĭ satisfăcătoare pentru o apă de fîntînă.

Din apa fîntîneĭ Hulubeĭ s-aŭ dezvoltat 3 mucedinee și 4 bacteriĭ nelichefiante (banale) pe cm. c.

Din apa luată ca probă din Iaz s-aŭ dezvoltat 1256 coloniĭ din care 180 lichefianțĭ la cm. c.

Considerînd pe de o parte condițiunile primitive în care se află fîntîna Hulubeĭ a căreĭ apă este supusă contaminărilor din afară, fie că este descoperită și prin urmare poate cădea în ea tot felul de murdăriĭ și micro-organizme ridicate cu praful în atmosferă, fie că locuitoriĭ scot apă cu vasele lor a căror cură-

ţenie lasă, de dorit, chĭar cînd sînt spalate; considerînd că acele cîteva mucedinee și bacteriĭ dezvoltate n-aŭ nicĭ o importanţă, *nefiind patogene, nicĭ de origină suspectă, ci absolut banale, putindu-se găsı în apele cele maĭ pure, cu atît maĭ mult în apa uneĭ fintinĭ*; conchidem că: *apa izvoarelor care alimentează fîntîna Hulubeĭ este de o puritate absolută și prin urmare din punct de vedere bacteriologic în condiţiunĭ igienice ireproșabile.*

Analisa chimică

Această analiză a fost făcută de institutul de chimie al statuluĭ, din Iașĭ. Cantitatea de apă trimisă pentru analiză a fost de 2 litri, pusă într-o sticlă nouă perfect curată, clătită prealabil de maĭ multe orĭ cu apă din fîntîna Hulubeĭ; sticla a fost bine astupată cu un dop noŭ, spălat maĭ înainte în aceĭașĭ apă și acoperit cu hîrtie pergamentată, legată cu sfoară și sigilată.

Rezultatul analizeĭ chimice este următorul în grame la 100,000 cm. c.:

Residiul fix la 180°	51. 88
Acid silicic . .	1. 36
Oxyd de fer și aluminiu	0. 12
Oxid de calciu . .	7. 28
Oxyd de magnesiu	10. 65
Duritatea (calculata)	22. 19
Acid Azotic	0.9184
Chlor	1.2425
Materiĭ organice (în MNO^4K) .	0.3067
Amoniac	lipsește
Nitriti	lipsesc

După cît vedem această apă intră și din punct de vedere chimic în condiţiunile uneĭ ape potabile satisfăcătoare, maĭ ales dacă ţinem seamă de calitatea apeĭ din puţurile aceleĭ localităţĭ; ĭar dacă avem în vedere că această analiză s-a făcut asupra apeĭ din fîntînă, putem presupune că apa izvoarelor care alimentează fîntîna este superioară ca calităţĭ igienice, fiind lipsită de unele elemente pe care le conţine apa descoperită a fîntîneĭ.

DEVIZ

Pentru aducţiunea apeĭ de la fîntîna Hulubeĭ în centru satuluĭ Romîneştĭ şi la şcoala din acel sat unde să se amenajeze şi o instalaţiune de duşurĭ pentru şcolarĭ.

Distanţa de la fîntînă pănă în mijlocul satuluĭ şi la şcoală este de 1800 metri liniarĭ. Diferenţa de nivel între fîntînă şi centru satuluĭ saŭ şcoală este de 10 metri.

1) Lucrările pentru captarea izvoarelor într-o fîntînă în diametru de 2 m. pe 6 m. adîncime; zidăria uscată de peatră brută şi săpătură (material şi manoperă) . .	Leĭ	500—00
2) Săpătura pentru aşezarea conducteĭ pe adîncime medie 4 m. pe lungime de 100 . .	„	800—00
3) Săpătura pentru aşezarea conducteĭ pe adîncime de 1 m. şi lungime de 1800 m. . .	„	900—00
4) Tuburĭ de fontă în diferite dimensiunĭ pentru 1900 m. lungime	„	3500—00
5) Diverse, ca instalaţia gurilor de apă, protejarea lor contra îngheţuluĭ, rezervoriŭ la şcoală etc.	„	500—00
	Total leĭ	6200—00

Din acestea s-ar putea reduce leĭ 900 pentru executarea săpăturilor de la No. 3; leĭ 500 pentru săpăturile de la No. 1 şi 2, care se pot executa cu zile de prestaţie, reducîndu-se astfel totalul cheltuelelor în banĭ la suma de leĭ 4800.

CONCLUZIUNI

1) Alimentarea satuluĭ Romîneştĭ cu apă bună este indispensabilă, pentru a se putea în urmă realiza salubrizarea acestuĭ sat prin secarea apelor stătătoare de care actualminte locuitoriĭ aŭ nevoe pentru adapatul vitelor, fiind satul lipsit de apă. Prin săcarea apelor stătătoare s-ar combate cu eficacitate paludismul care bîntue epidemic în timpul vereĭ. Aducţiunea uneĭ ape bune şi în cantitate suficientă, ar putea favoriza lupta în contra alcoolizmuluĭ, care a luat proporţiunĭ marĭ în această comună; ar preveni boalele de origină hidrică; ar satisface o parte din bunul traiŭ al locuitoruluĭ şi ar înlesni acestuia putinţa de a se pune în condiţiunĭ igienice ale corpuluĭ şi locuinţeĭ, scutindu-l de o mulţime de boale acute şi

cronice, care îĭ săcăiuesc vitalitatea, degenerîndu-l la minte şi la corp.

2) Aducţiunea uneĭ ape bună şi suficientă în satul Romîneştĭ este posibilă de la fîntîna Huluheĭ, cu cheltuelĭ relativ neînsemnate, faţă de scopul urmărit.

3) Izvoarele care alimentează fîntîna Hulubeĭ să găsesc din toate punctele de vedere, ca calitate, cantitate şi ca condiţiunĭ locale, corespunzătoare cerinţelor igieneĭ.

Dr. Valeriŭ Roşculeţ

Sonet de oţel

După Rückert

Durerea neamuluĭ pe toţĭ ne strînge
Sub steag, ş-acolo facem jurămîntul;
Şi viĭ şi morţĭ auză-ne cuvîntul,
Ce-l spunem fraţilor d-acelaş sînge:

Jurăm, că pe duşman îl vom înfrînge,
Cu stîrvul luĭ vom îngrăşa pămîntul,
Nimic pe lume n a opri avîntul,
Ce ne îndeamnă pe tiranĭ a-ĭ stinge;

Luptăm şi după fiuĭ nicĭ un tată,
Soţia după soţ să nu ofteze,
Ostaşul să nu-ntrebe de răsplată,

Nicĭ la aĭ săĭ să nu se-napoeze,
Decît cu fruntea sus, de rănĭ brăzdată,
Să-l vindece, orĭ să-l înmormînteze!

Valentin Bude

Inceputul teatruluĭ în Moldova

(Urmare).

Găsind afişul acesteĭ întîĭ reprezentaţiunĭ in limba romînească, am crezut nimerit a-l reproduce în fac-simile redus, şi a-l alătura aicĭ [1]). Originalul este de 35 contimetri în lungime şi 23 cent. în lăţime.

Entuziasmul ce a provocat această primă reprezentaţie, în limba romînă, dată de eleviĭ acestuĭ Conservator, cu un succes aşa de mare, a făcut pe maĭ mulţĭ boerĭ a trimite scrisorĭ de mulţămire luĭ Gh. Asaki, ĭar la elevĭ darurĭ. Astfel *Albina romînească* din 1837, pag. 85, ne spune că:

«Dl. Postelnic Gheorghe Pruncu, pătruns de bucurie şi mirare pentru sporiul cu care s-a aratat această reprezentaţie, aŭ adresat cătră Direcţia Conservatoruluĭ o scrisoare, prin care-ĭ rosteşte a sa mulţămire pentru înfiinţarea unuĭ asemenea plăcut institut, ĭar pentru nimerirea cu care aŭ reprezentat d. G. Căliman rolul seŭ în *Văduva vicleană*, ĭ-aŭ trimes de dar un frumos ceasornic».

Ministrul trebilor din năuntru, boerul Iordachi Catargiu vel logofăt, mişcat şi el de impresia plăcută ce a simţit, auzind pe scena teatruluĭ reprezentaţiunĭ în limba patrieĭ, a adus mulţămirile sale cătră G. Asaki, iniţiatorul înfiinţăriĭ Conservatoruluĭ, trimiţîndu-ĭ o adresă din partea sa, în următoarea cuprindere:

---

1) Originalul se află actualminte în păstrarea d-luĭ A. C. Cuza, profesor la Universitatea din Iaşĭ.

ТЕАТРУ ДЕ ВАРІЕТЪЦЙ ꙞН ЕШЙ.

Марци ꙟн 23 Февраріе 1837

Елевіі Консерваторȣлȣі Филармоник кор лꙋа чинсте а да, ꙟн лимба Молдовеняскъ,

дрепт черкаре

АЧѢ ꙞНТЫІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЕ ДЕ

ЛАПЕРȢЗ

Драмъ серіѡсъ кȣ мȣзикъ ꙟн 1 акт.

Де пе а лȣй Коцебȣ прелȣкратъ де А. Г. Асаки.

Кȣ ноаъ ȣвертȣръ, аранжаментȣл Мȣзичій а лȣй Синіор Червати Професор Консерваторȣлȣй.

Персоане.

Лаперȣз. Капитан Фрегатеи Францезе Лабȣсола
Аделаида А лȣи соціе.
Ханри фіюл ей де 8 ани.
Малвина О фемее сълбатикъ
Томан А ей фіѹ де 7 ани
Капитанȣл ȣнȣи вас францез
Маринари Францези

Сцена се ꙟнфъцошазъ ла Островȣл Ваникоро ꙟн Океаніа пе ла анȣл 1790

Дȣпъ ачаста ва ȣрма.

ВЪДȢВА ВИКЛѢНЪ

Сеȣ Темпераментеле.

Комедіе Бȣфа кȣ мȣзикъ ꙟн 1 акт

Де пе а лȣи Коцебȣ прелȣкратъ де А. Г. Асаки

Персоане.

Мадама Трандафила, о ꙟвъдȣвъ богатъ
Д. Боȣрѣнȣ Проприетар де мошіи — а ей Аморезаци Негȣциторȣ
Д. Маюрȣл Тȣлбȣре. — а ей Аморезаци Негȣциторȣ
Д. Конте Міи де флори. — а ей Аморезаци Негȣциторȣ
Д. Асесорȣл Делла — а ей Аморезаци Негȣциторȣ
Мосіѹ Пирȣет, Данцмейстрȣ
Конте Германи, сеȣ нȣме де Пипирис, Камаріерȣл къдȣвіе
Каснічії Д. Боȣрѣнȣ.

Сцена се ꙟнфъцошазъ ꙟн грѣдина Мад. Трандафила

Репрезентаціа ва ꙟнчепе кȣ ȣн Пролог ꙟн каре вор фигȣраріси: Геніȣл Ѕѣниі Молдовени, Аполо кȣ Мȣзиле.

Д. Кȣна, Професор Консерваторȣлȣй ши алци дилетанци аȣ бинеВоит а ꙟмпреȣнъ-лȣкра ла Оркестръ.

Долор Сȣбскрипторіи Социетъцій филармониче вор прими де ла Дирекціе билетȣрі де ꙟнтраре, іар кѫте ложꙋри ар маи ръмѫнѣ некȣпринсе, се вор афла ла каса Театрȣлȣі ла Д. Чѣкати.

ꙞНчепȣтȣл ла $7\frac{1}{2}$ чѣсȣри сара.

Iubite fiule simpatriote, Arhon Agă G. Asaki!

«Nimica de la mine, ci de la filo-patria d-tale, care înzestrată de știință și cunoștință aduce roduri, ce-ți învrednicesc a obștiei mulțămire. Iscălitul, însărcinat astăzi cu tot acela ce poate fi de îndestulare, liniște, buna petrecere și mulțămirea dinlăuntru Principatului, mă cunosc dator, cînd aflu cel mai mic prilej, a înbărbăta pe acei din simpatrioți, carii prin fapte și împăcătoare închipuiri moralicești, urzesc acele ce pot spori, o înțeleaptă țivilizație, către care sîntem datori a păși. Asemene țintire aŭ avut alcătuirea conservatorului filarmonic la a căruia întemeitori se cuvine toată mulțămirea, și a caruia rod ni s-aŭ înfățoșat în public prin reprezentația din 23 Fevruarie. Eŭ nu voi vorbi despre simțirile de cari împreună cu toată nobleța si publicul m-am împărtășit în cursul acestei plăcute petreceri, în care întîiași dată limba patriei aŭ răsunat cu armonie pe versul muzicei italiene, de la a căria maică se trage și al nostru dialect; nici voiŭ însemna cuvintele de moral, care cu plăcere întrunite, s-aŭ samanat de pe scenă între privitori, voi mărturisi numai vrednicia ideei aceluia, la începutul reprezentației. rostit prolog, în care se cuprinde oglindita dorință a fieșcăruia bun simpatriot. Acolo am văzut pe Zina Moldovei, de închipuitul duh al științelor povățuită, pășind cu sfiire pe calea cea grea care duce către lăcașul Muzelor; am auzit vrednice de laudă rostiri, prin care a ei călăuz ni înfățoșa statornica fericire, cîștigată prin jertfe și fapte înbunătățite, o priveam ajunsă la respintene unde ar fi putut alege o altă cale mai ușoară, pe care fără osteneală ar petrece a ei viața, dar nici cum eram la îndoială despre nimerita ei alegere. În această strălucită epocă a reformei sale, Moldova poartă în sinul ei obșteasca dorință a îmbunătățirilor în toate ramurile, și inima mi-aŭ saltat de bucurie cînd am văzut înaintîndu-se către Parnas, nu numai prin închipuita reprezentație, ci chiar aevea prin ai săi fii, fii însuflețiți de minunatele d-tale pilduiri, care prin stihuri, zugrăvituri patriotice și reprezentații teatrale cu energhie vorbesc la toate simțiri, la toate vriste și stări! Asemenea îndeletniciri aducătoare de folosuri adevărate și lauda patriei ca unul ce socotesc binele Moldovei acel mai înalt al meŭ bine, prețuindu-le după toată măsura, mărturisesc înscris acea din partea obștiei aevea vădită mulțămire prin îndestul număr de privitori, prin a lor necurmate semne de plăcere, cît și prin obșteasca cerere, a se mai face în altă sară tot acea reprezentație cu care s-aŭ poftorit și covîrșitoarea mulțămire a privitorilor.

«Pe lîngă aceste doresc ca în privința lăudatelor d-tale îndeletniciri să te întărească Dumnezeŭ cu putere, și să aibi întru aceasta vrednici urmași și rîvnitori.

«Al d-tale iubitor patrioticesc părinte, Ministru trebilor din lăuntru, a multor ordine cavaler[1]).

Iord. Catargiu, vel Logofăt

Eșii, 1 Mart, 1838

1) Vezi *Albina Romînească*, 1837. pag 89.

Logofătul și Cavaler C. Conaki, prețuind și el lucrările Conservatoruluĭ și progresul elevilor, aŭ hărăzit caseĭ, afară de suma hotărîtă pentru subscriitorĭ, și 36 galbenĭ ca ajutor [1]).

După cererea generală această reprezentație s-a maĭ repetat în 26 Fevruarie. Inbulzeala publiculuĭ la această a doua reprezentație a fost și maĭ mare, și succesul pe deplin.

Dările de samă despre reușita acestor reprezentațiunĭ, date pe scena teatruluĭ în limba romînă, de către elevii Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, aŭ produs o mulțămire sufletească și fraților noștri de peste Milcov. Iată ce găsim în *Albina romînească* în această privire [2]):

«D-nul Comis Rasti de la Bucureștĭ, prin adresul săŭ din 20 Martie, arată Direcțieĭ Conservatoruluĭ filarmonic din Iașĭ, deplina mulțămire care a simțit la reprezentația dramatică ce s-aŭ făcut aicĭ, în limba națională, și dorind a îndemna asemene plăcută îndeletnicire, hărăzește bibliotecei acestuĭ Conservator 17 pĭese dramatice în limba romînească tălmăcite la Bucureștĭ de pe deosebitele limbĭ și tipărite sub numele de: *Repertoriu Teatruluĭ național*, care pĭese se reprezentează pe Teatru aceĭ Capitaliĭ.

«Direcția acestuĭ Conservator, pătrunsă de recunoștință, vede din asemene împărtășire, o interesuire a obștieĭ Romînilor pentru o lucrare care va însufleți literatura națională, și-ĭ va deschide o lăudată carieră».

XVI.

Succesul obținut de aceștĭ tinerĭ elevĭ la primele reprezentațiĭ de încercare, făcu pe direcțiunea Conservatoruluĭ a se grăbi să încheie contract de angajament cu ceĭ maĭ talentațĭ din eĭ, oferindu-le 100 galbenĭ pe an și un beneficiŭ, plată destul de mare pe timpul acela.

Găsind un *Dires* [3]) (contract), ce a fost încheet între Direcțiunea Conservatoruluĭ și eleva d-na Elisabeta Fabian, care ne dă maĭ multe lămurirĭ asupra proectelor și scopuluĭ ce se urmărea de înființătoriĭ Conservatoruluĭ filarmonic, credem nimerit a-l tipări în întregimea luĭ aicĭ.

DIRES

Direcția Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic

Prin acest de și particular dires orighinal în duplu, carele va avea putere și valoare de public document, să declarează,

---

1) *Albina Romînească*, No. 35 din 1837, Mart. 8.
2) *Albina Romînească*, 1837, pag. 109.
3) Vezĭ Dosarul *Departamentuluĭ trebilor din năuntru* din an. 1836, No. 113, pag. 166, aflător în Arhiva Statuluĭ din Iașĭ.

cum că Direcția Conservatorului filarmonico-dramatic întemeeată pe îndatorirea reciprocă cu D-lor mădularii societății filarmonice, aŭ tocmit și aŭ statornicit pe D-neĭ Elisaveta Fabian, care se îndatorește a hărăzi a eĭ slujbă cu insușime de declamatoare și cîntăreață la teatru filarmonic în limba romînească pentru ca să reprezenteze în toate pĭesele, opere, drame, comedii, vodevilĭ, și alte compunerĭ teatrale în curs de un an, începător de la 1 Mart 1837, pănă la 1 Mart 1838. In privire ca D-eĭ Elisaveta Fabian, este începătoare și are trebuință de a învăța muzica vocală și declamația, apoĭ pe lingă aceste practice îndeletnicirĭ, D-eĭ va urma regulat această învățătură în conservatorie, cu scopos de a se îndeplini măestria musichieĭ și a declamațieĭ. Pre lingă aceste D-eĭ va reprezenta rolurile ce i se vor da de către Direcție, și va fi față la toate prube, ce vor fi orînduite, și va urma cu esacieță aceĭa ce se va hotărî întru aceasta spre nemerirea reprezentațiilor. Drept mulțămită pentru ostenelele D-sale Elisaveta Fabian, i se hărăzește pe an suma de 100 # adică: una sută galbenĭ plătițĭ în patru trilunĭ, și un benefis, din care aŭ a se scăde cheltuelile obicĭnuite a uneĭ reprezentațiĭ.

Această îndatorire are a se păzi întru atita, cînd nu va fi de la una din părțĭ oare-care pricină reală și bine cuvintată, de a nu pute urma asemene îndatorire, precum: boala D-sale Elisaveteĭ, saŭ pricinĭ de familie, orĭ pricinĭ publice, care ar împedeca pe Direcție de a pute ține a eĭ îndatorire.

D-eĭ Elisaveta Fabian înainte de a împlini această îndatorire nu se va pute angajui la un alt Conservatoriu, teatru saŭ soțietate privată din îmbe Prințipaturĭ, nicĭ să cînte la vre un concert fără voĭa Direcțieĭ.

Intru aceĭa ce se atinge de costumurĭ extraordinare, adecă străine, care ar trebui la cerutele reprezentațiĭ, Direcția le va da D-sale Elisaveteĭ cu îndatorire a le ave pururea curate și frumoase, precum și cămeșĭ, malie, colțunĭ, șemizete cu garnitura, scarpĭ, stivalete, sandale, mănușĭ, colane, cununĭ, pene, berete, peruche cu bucule, și orĭce port de modă pentru cap.

La intimplare de boală din partea a vreuneĭ alte dame a Conservatoruluĭ, D. Elisaveta va fi datoare a împlini rolul eĭ cu toată rîvna.

Pe asemene temeiurĭ și condițiĭ îmbe părțĭ se leagă către paza îndatoririlor însemnate, avînd întru toate a tîlcui spre favorul și sporiul Conservatoriuluĭ, căzînd în răspundere partea ce ar da sminteală la una din aceste condițiĭ, și pentru care se fac două diresurĭ asemene și se întăresc cu iscălitura mădularilor Direcțieĭ și a Dumisale Elisaveteĭ Fabian.

Catargiu Vornic, **G. Asaki** Agă, **Vasile Alecsandri** Spatar.

Elisaveta Fabian

No. 22. Secretarul: *Samuil Botezatu* Medelnicer

1837 Mart 1.

După cum se vede, toată lumea cultă se interesa de progresele repezĭ ce se făceaŭ pentru dezvoltarea arteĭ dramatice. Boeriĭ ceĭ maĭ însemnaţĭ, adoratorĭ până atuncĭ numaĭ a teatruluĭ francez saŭ german, încep a se mişca în favoarea teatruluĭ naţional, şi cer chĭar a se întruni trupele străine cu trupa romînească, după cum se maĭ ceruse pentru a se pute realiza un progres maĭ repede şi maĭ vădit. Astfel găsim, în Dosarul Departamentuluĭ din năuntru No. 113 din 1836—1846 aflător în Arhiva statuluĭ din Iaşĭ, o suplică a maĭ multor boerĭ către Domnitorul ţăriĭ în cuprinderea următoare:

Prea înălţate Doamne!

«Gíos iscăliţiĭ, carĭ sub protecţia Inălţimeĭ Voastre aŭ urzit Conservatorul filarmonic-dramatic, a căruĭa lucrărĭ s-aŭ fericit de a Inalţ. Voastre şi a obştieĭ aprobaţie, dorind a intemeia acest aşezămînt, şi văzînd că antreprenoriĭ teatruluĭ franţez nu s-aŭ angajat la propusa îmbunătăţire, socotesc a să pute însărcina şi cu direcţia teatruluĭ public, pentru ca prin întrunirea reprezentaţiilor moldoveneştĭ şi a celor străine să se îndestuleze obşteasca mulţămire şi să se dee Conservatoruluĭ vreme şi prilej de a putea formălui vrednice mădulărĭ.

«Intru această propunere jos iscăliţiĭ nădăjduesc, ca cu oarecare mică sporire a ajutoruluĭ, ce dă Eforia orăşenească la teatru, şi sub condiţiĭ potrivite ce ĭ-ar închipui, avînd acuma la Paris pe unul din condirectorĭ, ar pute aduce de acolo cîţĭva actorĭ noĭ şi bunĭ, barbaţĭ şi dame, cariĭ ar alcătui o trupă nouă pe aniĭ viitorĭ, întrebuinţîndu-se în cheltueala înbunătăţireĭ teatruluĭ tot venitul seŭ şi folosul ce până acuma trăgea antreprenorul, pentru care, ca pentru un lucru obştesc, iar ţinea condicĭ supuse controluluĭ şi revizieĭ Ocîrmuireĭ.

«Cunoscînd părinteasca îngrijire a Inălţ. Voastre pentru cele ce sunt de folos şi de împacarea obştieĭ, gios iscăliţiĭ să roagă cu supunere, să bine vroiţĭ a da întru aceasta a Voastră Inaltă hotărire».

A Inălţimeĭ Voastre plecate slugĭ

Al. Catargiu Vel Logofat. *Catargiu* Vornic

Şi din partea Spataruluĭ *Alexandri*, *G. Asaki* Aga

No. 28.—1837 Apr. 5.—Eşiĭ.

Inalta rezoluţie ce s-a pus pe această suplică este în următoarea cuprindere:

După verbala poroncă să se ceie înscris şi formal răspuns de la secretariat ce hotărire aŭ dat antreprenorul teatruluĭ franţuzesc întru urmare pre vremea viitoare.

iscal. Catargiu

(Urmează).

Teodor T. Burada

In zbucium [1])

III.

Inserase cam de multișor și Ana își hrănise copiii și-i culcase. Era trudită și ea, nicî vorbă, că toată ziua n-o stat cum nu stă apa, da par-că n-o prindea somnul și de aceîa, rezemată cu timpla de stilpul hornuluî, gindea la multe de toate. De la o vreme, bătînd-o la cap căldura cuptoruluî, începu să clipocească, îar un vis nebunatic prinse a-șî urzi pînza, încurcîndu-î gîndurile.

Cineva bocăni la fereastră.

Ana se deșteptă frecînduse la ochî. Ce D zeŭ, mă mînîncă sprinceana stîngă, se vede c-am să maî aud vre-o veste; numaî de-ar fi bună, că de rele mi-i acru sufletul!

Sa...a...racu focu mîeŭ, o-nceput să se treacă! Ian să-l maî jărăsc oleacă, doar a maî prinde la inimă. Vaî de mine, ce de-a maî scinteî o sărit în casă! Oare cine să vie?

La fereastă bocani din noŭ.

Un fior de groază cuprinse inima nevesteî somnoroase. Sta nemișcată și n-avea curaj să privească umbra ce se rezemase de părete, lîngă marginea geamuluî. «Cine să fie la vremea asta? «Nicî nu strigă măcar să-î aud glasu ca să-l pot pripune».

Ce n-ar fi dat să fie-ntuneric în casă, să n-o vadă cel de-afară că-î singură.

Ș-a rămas așa neclintită multă vreme, îar bătaia nu se maî repeți.

«Să vede că cine-o bătut ș o luat de samă să-șî cate de «drum. Orî cine să fi fost?»

Tremurînd se sculă de pe scaun și se uită cu sfială spre fereastă.

Un om întunecat ședea pironit în geam. Ana de spaîmă scoase un țipet puternic, de se trezîră copiii din somn.

---

1) Vezî No. 4 și 5 din Arhiva. 1905.

«— Deschide, Ano!»

«Cum? Mă strigă pe nume? Mă cunoaşte? Parcă-ĭ vorba luĭ Durnea. Am auzit că mor iĭ vin noaptea la casa lor: de-acum s-o sfîrşit cu mine! Vaĭ, poate unde-am vorbit azĭ de alţiĭ!...

Căzind în genunchĭ se puse pe rugă.

...«Iartă-mă, Durnea, iartă mă! N-oĭ maĭ grăi de tine nicĭ odată, dar nicĭ de alţiĭ!».

Inlemnise-n mijlocul caseĭ. Nu putea nicĭ măcar să mişte mîna ca să-şĭ facă cruce. Atuncĭ îşĭ aduse aminte de ce-ĭ spusese o babă: cînd vine necuratu noaptea şi nu poţĭ face cruce cu mîna, să facĭ cu limba-n gură, că piere dacă-ĭ el.

Incepu să poarte limba.

— Deschide, Ano, deschide nu te teme, că doar nu-s om răŭ!

...«N-a perit! Să vede că nu-ĭ nicĭ Durnea, nicĭ dracu!».

Copiiĭ spărieţĭ nu pricepeaŭ de ce plînge mâsa. Todirică maĭ îndrăzneţ şi maĭ mare se pogorî jos şi veni lîngă dînsa. Ana văzind copilul se îmbărbătă: avea chip de om cu dînsa.

...«Adică de ce mĭ-aş face spaĭmă eŭ singură? Ce proastă-s şi fără minte! Poate cine-ĭ iĭ om bun, poate-ĭ chiar tata, vine de la tîrg, şi eŭ nebuna să mă vîr în boale!... Ian să-ntreb.

— Cine-ĭ acolo?

— Eŭ!

— Care eŭ?

— Eŭ, Toader!

La auzul acestuĭ nume frica o apucă din noŭ cu străşnicie.

...«Să fie Toader? nu cred, n are ce căta el la mine! Tare mĭ tem să nu fie vre-un hoţ: o aflat poate că-s singură şi vra să mă prade, să mă ucidă! Ce să mă fac eŭ, ce să mă fac!».

— Deschide-odată, Ano, m-am săturat de cînd aştept!

...«Vaĭ, cruce de aur cu mine, iĭ gura luĭ Toader! Iĭ cunosc bine glasu».

Faţa i se lumină de-odată şi frica, ce-o apăsa ca o piatră de moară, îĭ conteni.

...«Ce cată el la mine şi maĭ ales noaptea? Zăŭ, nu mă dumeresc de loc. Da orĭ să-ĭ daŭ drumu?... Adică de ce nu ĭ-aş da. Cine ştie, saracu, ce năcaz a fi dat şi peste dînsu: aşa de florile măruluĭ nu bate el la uşa mea».

Tremurind luă barda de supt laiţă şi păşi-n tindă.

...«Sa trag zăvorul? Vaĭ, da dacă n-a fi el, ce fac!»

Străinul, simţind pe Ana că-ĭ la uşă, veni grăbit.

— Eĭ, Anicuţo, ce facĭ nu deschizĭ?

— Cum nu! deschid. Da tu eştĭ Toadere?

— Eŭ, eŭ, pacatele mele!

Zăvorul, lovit cu muchea bărziĭ, sări iar uşa se deschise în lăturĭ.

— Da bine că ţ-aĭ călcat odată pe inimă! De nu deschideaĭ, zăŭ, nu ştiŭ ce era să mă fac!

Ana ncurcată şi roşă la faţă:

— Dă, dac-aĭ venit şi tu la vremea asta, eŭ de unde să te cunosc.

— Apoĭ doar acum am ajuns şi eŭ în sat şi pentru c-am văzut lumină la tine, m-am abătut pe-aicĭ; alt-fel crezĭ că veneam?

— Dacă nu ştiŭ cum m-o furat somnu ş o rămas lampa aprinsă.

— Da ce staĭ, nu mergĭ în casă?

— Cum nu, merg dacă mă chemĭ.

Rominul intră sfiicios luîndu-şĭ căciula din cap, ĭar Todirică zărindu-l s-ascunse ĭuti în cotruţă. Ana dregîndu-şĭ broboada pe cap şi-ncheindu-şĭ sinul, veni zîmbind.

— Zăŭ, Toadere, dăduse toate pe una cînd te-am văzut la fereastră.

— Parcă eŭ n-am bagat de samă, da ce era să fac? Mă gîndeam: de strig maĭ tare, mi-ĭ că s-or spăria copiiĭ şi-ĭ maĭ răŭ. Ş-apoĭ ĭan să-ţĭ maĭ spun eŭ ceva: stînd aşa singură îĭ ajunge să te temĭ şi de umbra ta.

— Se prea poate, nu zic. Da, mă rog, de ce nu şezĭ? Şezĭ la noĭ dac-aĭ venit, nu sta-n picioare.

— Zăŭ, ţ-o ĭeşit un sfînt din gură, că tare-s trudit. Curge carnea de pe mine, nu şagă. Inchipueşte-ţĭ, de ĭerĭ de cînd am pornit-o da la Tudora ş-abea azĭ am ajuns, ş-aşa de ciumurluit că nu pot sta nicĭ jos.

— Eĭ apoĭ! Da ce-aĭ slăbit aşa tare? Parcă eraĭ maĭ voĭnic altădată.

— Aşa-ĭ cam slăbit? Parc-o treierat dracu malaiŭ mărunţel cu mine, nu altă.

— Eĭ da măcar cu gospodăria cum o ducĭ, bine? Nevasta ce-ţĭ face, sănătoasă, voinică.

Toader cînd auzi de nevastă se înegri. Maĭ bine-ar fi auzit de moartea cea de vecĭ de cît de dînsa. Dar orĭcum tot nu-ĭ venea să deĭe de-a dreptul şi să-şĭ arăte năduful. De aceia prinse a îngăĭma vorbele, ticluind răspunsul.

— Nevasta? Nevasta-ĭ voĭnică, sănătoasă, slava Domnuluĭ, nu fie de strigare! Şi măsa-ĭ cît o bivoliţă, abea să-ntoarnă.

— Eĭ apoĭ îĭ bine, îĭ bine! Cînd îĭ sanatate toate-s bune!

— O, nu maĭ zice! Pe lîngă sănătate maĭ trebuesc multe, pentru ca să fie omul mulţămit. Şi maĭ ales cînd este să daĭ peste nişte oamenĭ a luĭ D-zeŭ, cu naravu draculuĭ, atuncĭ maĭ bine moarte! Iacă mă vezĭ că vorbesc acuma, da inima mea cum îĭ, numaĭ unu, D-zeŭ cel de sus, ştie.

— Da, Da! El ştie pe toată lumea. De cît ce să facem, dacă-s păcatele pe noĭ, trebue să tacĭ şi să le tragĭ!

— Aşa-ĭ, nu zic. Da şi păcatele celea îĭ cum le face şi omu. Că cum ş-o face el, nu ş-o face nicĭ dracu!

— Ia las nu maĭ spune! Orĭ omu cît trăeşte pe lumea! asta nu i-ĭ dat să greşască nicĭodată? Calu că are patru picioare şi tot să poticneşte, d-apoĭ încă omu, saracu, care are numaĭ două

— De asta să n-aĭ grijă, c-așa-ĭ! De cît nu trebue să le punem pe toate la inimă. Și parcă dac-aĭ sta, să zicem, să te potrivești la toate, tare bine-aĭ face? Ia ț-aĭ strînge venin și năduf în suflet! La urma urmiĭ cu ce te-aĭ alege? Tot ție ț-aĭ strica: doar oțătu tare, vasul luĭ și-l strică în totdeauna.

— Răbdare, răbdare și ĭar răbdare!

— Doar cu asta dovedesc și eŭ, cu răbdarea.

Da pînă ce și nu știŭ ce, cu toată rușinea, vreŭ să te rog de ceva, dacă nu ț-a fi cu banat.

— Cum nu, vaĭ de mine! Nu ț-am dat o leacă de apă, poate ți-ĭ sete.

— Are să fie ea bună și apa, da maĭ tîrziŭ!

— Poate... ți-ĭ foame?

— Da, aĭ cam ghicit: de dimineață de cînd mi s-o pus soarele drept inimă.

Ana se roși pînă după urechĭ.

— Iaca așa gata nu mi s-o-ntîmplat! Da dacă vraĭ s-aștepțĭ, toporăsc cît aĭ clipi un puĭŭ de mămăligă; am cîteva oale prinse, ț-oĭ maĭ face ș-un scrobușor și ĭ mînca sănătos.

— Aștept, aștept cum să n-aștept; da-mĭ pare răŭ că te năcăjesc.

— Las, atîta scîrbă să te bată, nacazu mĭeŭ!

Nevasta, suflecîndu-șĭ mînicile, se pregăti de treabă. Nu știa sărmana pe ce lume ĭ de bucurie. Grăia fără sine, tremura pe picĭoare, purta un lucru de treĭ orĭ prin mînă, se-ncurca pășind, dar ce era să facă? Ișĭ da bine samă că se schimbase și n-ar fi voit s-o priceapă nimenĭ, da nu se putea stăpîni.

Și la dreptul vorbind, cînd vedea pe Toader în casa eĭ, maĭ era loc să nu fie veselă? Doar luĭ îĭ hărăzise inima și sufletul de cînd era fată mare, dar... dă: între doĭ munțĭ este totdeauna ș-o vale. N-o fost să fie partea eĭ și pace. Că vezĭ, doar în lumea asta nu-ĭ cum să gătește, ci cum să nimerește. Și dacă-ĭ așa, ce putea să facă? Să-șĭ deie-n cap, orĭ să se bată cu D-zeŭ?

...Nu-ĭ cuvînt, el n-o vrut s-o ĭeĭe pentru c-o tăcut de fată mare, dar la urma urmiĭ, cînd iĭ cata bine, dac-o făcut, tot el era vinovat. Eĭ, da ce-ĭ pasă barbatuluĭ! El, dacă-ĭ cade căciula din cap, o ĭa frumușel de jos, o scutură bine, o pune la loc și tot acela-ĭ. Cu femeĭa nu merge-așa: de-o apucat să-ĭ cadă steaua vre-odată, iĭ bună căzută!

— Eŭ mă duc, Toadere, să rup niște vreascurĭ, tu stăĭ și te maĭ hodinește colo pe pat, c-acușĭ iĭ gata.

— Du-te, du-te, lasă!

Romînul, flămînd, ca un cîne, trudit de drum, zdrobit în inimă, păru că trece prin pat cînd se lăsă: pămîntul de s-ar fi deschis să-l înghită de viŭ, maĭ c-ar fi dorit.

...«Să vin eu în sat la mine și să trag tocmaĭ la aceĭa pe care-am chinuit-o maĭ mult, pe care-am hulit-o pînă-ntracela

fel?... Se vede c-așa vrea D-zeŭ să potrivească! M-aș fi dus la soră-mea, că-ĭ de-o palmă de loc de-aicĭ, dar dă... am auzit că-i dunăre pe mine că de ce n-am chemat-o la nuntă. Și doar nu s eŭ vinovat, că din partea mea aș fi vrut din toată inima să vie, dar așa... madama Terrămoaia, soacră-mea, nu ĭ-ar muri mulți înainte, nu m-o lăsat s-aduc măcar pe mama: «să nu-ți văd pe măta la nuntă că te bat cu dînsa peste cap, m-aĭ auzit?»... M-am temut de-o rușine și n-am chemat-o.

Și biata Ana, ce cu drag și voĭe bună m-o primit, nicĭ nu credeam. Ce-ĭ suflet de femeĭe-ĭ tot suflet, macar zică cine ce-o zice: întrînsu găseștĭ orĭ cînd un locușor cît de mic. Iaca eŭ sărmanu, dac-am rămas cu inima ruptă, mult am stat gîndind ș-așa, ș-așa! La urmă, ce-mĭ vine mie, mĭ-am zis: unde o mîncat lupu odată o oae, tot maĭ dă din cînd în cînd, ian să cerc și eŭ să văd cum mĭ-a merge. ...Și da, pin-acum mĭ-o mers, nu fie de deochĭ, numaĭ de n-aș vorbi-ntr-un cĭas răŭ!

...La dreptul grăind, ce era să fac? La cine altul era să mă tînguĭ și să mă plîng? La D-zeŭ?... D-zeŭ iĭ sus! Am venit la dînsa: omul la nevoie, saracu, se prinde cu mîna și de tăĭușul cuțitului. Ea mă știe de mult, cu dînsa am holteit, cu dînsa am trăit odată bine, și poate dac-a vrea D-zeŭ, oiŭ trăi și de-acum înainte».

Pe mînă simți ceva rece.

«Ce dracu, plîng? Parcă-s muĭere! Te mĭară că nu m-o văzut cineva».

Pripit își șterse ochiĭ rotindu-ĭ prin casă.

...«O ce curat iĭ pe jos, ca-n palmă: să lingĭ mac, nu altă! Și tot lucrișoru la locul luĭ: te temĭ parcă să puĭ mîna să nu se strice. Și colo culmea plină de bulendre, acoperite numaĭ cu sumanĭ de noatenĭ, bondițe brumariĭ și brîe de lînă țigae. D-apoi zăstrea de pe ladă, bate-n pod ș-acuma! Poțĭ să-ĭ daĭ bicĭŭ să meargă-n voĭa cea bună.... Zăŭ, cum fuge omu de noroc! Aĭestea toate-aveaŭ să fie ale mele, dac-o luam pe dînsa. Da așa, m-am dus la tîrg după colacĭ calzĭ: am căutat pîne maĭ bună de cît cea de griŭ și uĭte ce-am ajuns!... Acuma văd eŭ cît de nemernic am fost, cînd am lăsat o de ocara lumiĭ, ș-am strigat în gura mare că-ĭ o rea. Voiŭ învăța minte și pe puĭu cel de șărpe, că *nu trebue să zicĭ bunuluĭ bun, nicĭ răuluĭ răŭ, pînă nu-l veĭ vedea la treabă: aicĭ iĭ puterea omuluĭ,* treaba; în:olo nu plătește nicĭ două parale...

Of, și tare mă maĭ dor picioarele! Pacat că nu-ĭ un scăueș să le razăm oleacă».

Uitîndu-se prin casă, dă cu ochiĭ de Todirică ce sta ghĭunchit pe vatră.

...Iaca și băetu meŭ!

— A cuĭ eștĭ tu, măĭ băețele?

— A mameĭ.

— Da a tătine-tăŭ, nu?

— Ba ș-a tateĭ, da... tata-ĭ dus de mult la *tîrg*.
— Ce cată acolo?
— Iĭ *bonav*.
...Credeam că de mine vorbește, că-ĭ spusese măsa poate că-s la tîrg, da văd că nu: de Durnea, D-zeŭ să-l ierte! O fost bolnav ce-ĭ drept, da acum ĭ-o trecut toate rălele.
— Da, măĭ băete, tată-tăŭ iĭ bolnav, saracu. Oftează.
— O zis mama c-*al* să-ĭ *teacă* ș-*al* să vie *tal* acasă.
— Ar să vie, ar să vie, dac-a da D-zeŭ!
O negură de gîndurĭ porni iar să-ĭ frămînte mintea.
...«Doamne, doamne, cît de pe dos maĭ judecă și lumea asta. Ea spune că femeia-ĭ fasolă: ca să se ridice-ĭ trebue harag. Ba, zăŭ nu, aicĭ n-are dreptate de loc: femeia te ridica, femeia te coboară. De-a vra ea te batjocorește de te face *albie de cînĭ*: de nu, așa te-nalță, de nu te cunoștĭ singur, dacă tu eștĭ acela orĭ altul. Iaca nu maĭ departe eŭ ce-am avut a trage! Și doar tot mĭ-o spus, ba unu, ba altul, c-așa s femeile: te țăbăesc, te deapănă, te șorobotesc, da tu dacă eștĭ om, trebuie să le lașĭ, că-s femeĭ. Și dac-am lăsat, parcă tare bine am făcut? Lasă azĭ, lasă mînĭ, ajunge femeia să te creadă curat un lasă-mă să te las, ș-atîta-țĭ trebue! Te ia-nainte cu gura și s-o mîntuit, n-o maĭ oprești nicĭ cu dracu. Te poartă de nas cum vra și dintr-a eĭ n-o poțĭ scoate nicĭ în ruptu capuluĭ. Ce-o zis ea, iĭ bun zis și n-aĭ chip să cașțĭ gura măcar, că-ndată ț-o astupă. Vorba ceia; apucĭ a te face oae, te mănîncă lupiĭ.
...Și pe urm s-aștept eŭ să-mĭ spue mie lumea dacă-ĭ iaie orĭ balaie? Nu văd eŭ singur ce-am pățit? Mĭ-am pus boi-n cîrd cu dracu, și ĭ-am scos fără coarne. La-nceput, dă, cum m-o sfătuit și lumea, am luat-o maĭ așa: tot eŭ m-am lăsat bătut, știĭ ca omu de la țară, nepurtat încă prin lume. Ele... chita lor! O așteptat să maĭ prindă mămăliga coajă și de acolo o-nceput să mă iee la vale de tot, nu șagă. Cînd în urmă m-o răzbit la inimă ș-am dat să pun piciorul-n prag, ca barbat, s-arăt că totdeauna cucoșu cîntă la casă nu găina, ele-o schimbat-o pe de altfel: o început să-șĭ bată joc de mine și de casa mea, făcîndu-șĭ rîs de capu lor cu alțiĭ. Eŭ ce era sĭ fac? Am răbdat ca unde nu, mĭ-am luat lumea-n cap și te ducĭ duluță.
...O, bine mă maĭ învăța tata, sfînt să-ĭ fie cuvîntu, da ce folos că nu s-o prins de capu ist săc. El îmĭ spunea uneorĭ cînd era amărît: «măĭ băiete, dac-a fi să te-mpingă pacatu să te-nsorĭ și-ĭ vra să trăeștĭ bine cu nevasta, să rupĭ mița-n două, chiar atuncĭ în pripă; că dacă-ĭ taĭ apa de la moara de la-nceput, te cunoaște de bărbat pe urmă». Eĭ, nu-ĭ bun cuvînt, da parcă l-am ascultat? El o spus, saracu, el o auzit!».

(Sfîrșitul în numărul viitor).

Tiberiu V. Crudu

Asupra poporanismului istoric dela „Sămănătorul"

(Limba romînă veche).

Școala literară din jurul revisteĭ «Sămănătorul», care cere scriitorilor ca «din acel *popor*, din păturile care l alcătuesc trebue să aleagă *maĭ mult* (maĭ mult, nu exclusiv) pe aceĭa care e maĭ însemnată, maĭ caracteristică, maĭ curată», această școală, care cere dar ca maĭ ales din țărănime să-șĭ ia scriitoriĭ și limba și motivele de inspirație, nu e nouă, în concepția eĭ fundamentală. D. N. Iorga face greșala de istorie de a pretinde că dînsul e creatorul acesteĭ școlĭ pe care o numește «istorică» și căreĭa alțiĭ ĭĭ zic «poporanistă» saŭ «țărănistă». Dar cercetările asupra activitățiĭ literare a luĭ Alecu Ruso și Cogălniceanu maĭ întîĭ, apoĭ lucrările Junimeĭ de la Iașĭ și ultima dizertație «Poporanismul» publicată în No. 3 din revista «Curentul noŭ» arată că această școală literară, pe care d. Iorga își închipue că dînsul a creat o, există de cel puțin vr-o cincĭ-zecĭ de anĭ. Iar întreagă activitatea literară, izvorîtă maĭ ales din cea științifică, a d-luĭ Hasdeŭ, ne învederează că și dînsul propoveduĭa tot poporanismul, încă acum cîteva deceniĭ. Căcĭ și domnia sa recomandă că «nu este un alt mijloc maĭ nimerit și maĭ frumos de a da uneĭ literaturĭ culte un caracter original și distinctiv, de cît numaĭ *nutrind-o din literatura populară*, precum literatura populară se adapă din fîntînile unuĭ instinct virginal [1])».

1) Hasdeŭ: *Introducere la basme* etc. de Fundescu p. 9.

Așa dar, întreagă suflarea cultă romînească, desigur că și subt impresia lucrărilor luĭ Herder la Germanĭ saŭ ale unuĭ Vuk Karagicĭ cu vestitele-ĭ colecțiĭ de poeziĭ populare la Sîrbĭ, caută și cere să se adape, în ceĭa ce privește limba și simțirea, din fîntînele poporuluĭ. Aceasta, repet, cel puțin cu 50 de anĭ înainte de existența «Sămănătoruluĭ». Decĭ în privința poporanismuluĭ în genere d. N. Iorga nu face decît să ceară aceĭa ce toțĭ aŭ cerut-o și o cer; ĭar credința-ĭ că poporanismul săŭ ar fi ceva noŭ nu-șĭ are de temelie realitatea, ci o scăpare din vedere a mersuluĭ literaturiĭ romîne în veacul al XIX-lea.

Dar dacă această școală literară poporanistă nu-ĭ nouă în concepția sa fundamentală, ci destul de veche, ea are totușĭ, în alcătuirea-ĭ actuală, ceva noŭ care o deosebește de poporanismul luĭ Ruso, Cogălniceanu, Hasdeŭ. Și anume, e noŭ într-însa: a) o *exagerare* stricăcĭoasă a vechĭuluĭ țărănism de pîn-acum, și b) *două erorĭ istorice*, pe carĭ caută a se întemĭa chĭar acea exagerare și decĭ întreaga clădire a acesteĭ forme nouă a poporanismuluĭ.

Exagerarea stricăcĭoasă a firesculuĭ țărănism de pîn-acum constă din aceea că se pretinde scriitorilor nu numaĭ de *a se nutri* din limba și vĭața poporuluĭ, cum am văzut că zice Hasdeŭ, și ca el toțĭ, ci li se cere ca eĭ (scriitoriĭ), în lucrările lor literare, să se ferească cît maĭ tare de limba și motivele din vĭața orășenească și să se mărginească cît maĭ mult și pe de-antregul la limba și vĭața țăranilor. Iar această a sa nouă cerință o sprijinește d. Iorga pe motivul *greșit istoricește* că: limba și vĭața orășenească sînt străine și înstrăinate de mentalitatea și simțirea curat romînească, pe cînd cele țăreneștĭ sînt propriĭ romîne, din pricină că țărănimea a rămas în curgerea vremilor, și pînă astăzĭ, singură nu numaĭ «maĭ însemnată» ca număr, dar încă și «maĭ caracteristică, *maĭ curată*» decît populația orașelor.

Apoĭ, cele două *erorĭ istorice*, pe carĭ școala aceasta nouă poporanistă vrea a întemeĭa exagerarea pomenită, sînt următoarele:

Intîĭa *eroare de istorie* e de a pretinde că țăranul de astăzĭ vorbește așa *cum își închipue* d. Iorga că eraŭ vorbite cronicele și documentele secol. XVI și XVII, pe carĭ dînsul le transcrie cu litere latine de pe originalele lor cirilice vechĭ.

Iar a doua *eroare de istorie* e de a pretinde că numaĭ ță-rănimea satelor a rămas «curată», neamestecată cu alte neamurĭ (și că decĭ de aceĭa numaĭ ea—dar nu și orășănimea—posedă mentalitatea și simțirea proprie romînească).

Aceste 3 puncte : exagerarea și cele două erorĭ istorice constituesc chĭar un fel de nouĭ temeliĭ la clădirea poporanismuluĭ d-luĭ Iorga.

Scopul studiuluĭ de față e de a întreprinde o cercetare istorico-filologică. De aceĭa voĭ lăsa la o parte punctul întiĭ : exagerarea, care e maĭ mult o chestie de teorie literară. De alt fel, nicĭ nu ar fi nevoe să mă maĭ ocup și eŭ de dînsa, pe cîtă vreme rătăcirile eĭ sînt foarte bine puse n evidență de observările largĭ ale revistelor «Vĭața nouă», «Curentul noŭ», «Săptămîna» d-luĭ Panu, și încă de alte reviste și ziare (ca «L'Indépendance Roumaine» din ultimul timp, «Epoca», «Adevărul» etc.). Nu voĭ maĭ încerca dar și eŭ să întreprind o operație care ar fi de prisos, pe cîtă vreme alțiĭ o fac și cu izbîndă și cu destulă competință.

Ceĭa ce voesc însă să fac acum, e aceĭa ce nu s-a făcut încă, și anume să dovedesc, tocmaĭ pe baza cercetărilor istorice și filologice, că celelalte două temeliĭ *istorice*, nu sînt nicĭ decum o *realitate* istorică la Romînĭ ci că sînt numaĭ *erori* de cunoaștere și înțelegere a faptelor și documentelor istorice.

Voĭ arăta dar, dovedind :

a) Că țăranul de astăzĭ *nu* vorbește *ast fel cum își închipue* d. Iorga că se vorbea în veacurile trecute ; și că decĭ acea primă temelie *nu* i s-a putut desprinde *din documentele* vremiĭ, din vĭața reală a neamuluĭ nostru ;

b) că nu e adevărat, *nu e o realitate istorică* că țăranul satelor a rămas curat, neamestecat cu alte neamurĭ și că numaĭ orășeanul ar fi amestecătură ; ca consecință, decĭ, că această a doua temelie *nu* i s-a putut desprinde d-luĭ Iorga din documentele vremilor vechĭ, adică din vĭața reală a neamuluĭ nostru.

Să vedem dar întiĭa temelie.

I.

Mult în urma d-luĭ Hasdeŭ care, îndeletnicindu-se cu cultura poporuluĭ romînesc, a căutat în vechile texte scrise să cunoască

și «limba vorbită» de el, a voit și d. Iorga să aducă contribuirĭ la această chestie; dînsul nu a făcut, ce e dreptul, studiĭ filologice asupra vechiĭ noastre limbĭ, fiindcă nu-ĭ de loc filolog, dar a publicat o mulțime de vechĭ documente romîne cirilice, transcriindu-le chĭar cu litere latine, spre a se ști astfel astăzĭ *cum se vorbea* în veacurile XVI, XVII etc. cînd ele aŭ fost scrise. De aceea în Prefața la ale sale «*Documente romîneștĭ din Arhivele Bistrițeĭ*», vol. I, pag. CVI, ne spune că aceste documente aduc «contribuțiĭ *extraordinar de importante* pentru istoria și *limba* Rominilor». Decĭ, vrea să zică că limba din acestea, *cum ni-o redă dînsul, cu litere latine* în locul textuluĭ cirilic original, ar fi aceea vorbită de *poporul romîn* în veacurile trecute.

Iar acum în urmă, în o altă colecție de vechĭ documente romîne: «*Brașovul și Rominiĭ*», în care tot astfel transcrie cu litere latine textele originale cirilice, ne spune, în prefață, că: «Am voit ca această carte să poată folosi orĭ-cuĭ, nu numaĭ învățaților, istoricilor saŭ filologilor. In adevăr, astfel de scrisorĭ se cuvin a fi cetite de orĭcine dorește să cunoască trecutul și prin graĭul săŭ însușĭ; ele pot arăta în acelaș timp ce mlădiere, ce cumpătare, ce scurtime plină de înțeles avea limba noastră de odinioară, *care a rămas pînă astăzĭ limba poporuluĭ dela țară*; într-o astfel de limbă, care e a tuturor strămoșilor și a *celor maĭ mulțĭ dintre Romîniĭ de astăzĭ*, se cuvine să scrie și cărturariĭ. Numaĭ așa scrisul lor va putea străbate adînc în mulțimile romînești și va putea căpăta trăĭnicie. Căcĭ e sigur că maĭ curînd saŭ maĭ tîrziŭ ne vom întoarce la limba noastră cea adevărată, vom părăsi sintaxa franțuzească, și vom întrebuința numaĭ acele cuvinte culese din străinĭ care sînt numaĭ decît de nevoe».

Iar în cartea sa apărută tot în 1905: *Inscripțiĭ din bisericile Romînieĭ*, d. Iorga, de aceleașĭ ideĭ false călăuzit, repetă, cu privire la inscripțiile ce adună și transcrie într-însa, că: «limba în care sînt scrise aceste inscripțiĭ.. bogată, vie, cumpătată, e un îndreptar nestrămutat pentru toate timpurile. *In ea* apoĭ, cercetătorul dialectelor, al schimbărilor încete ale limbiĭ poate găsi lămurirĭ din cele maĭ prețuite».

Decĭ, în limba ce ne-o dă d. Iorga în publicațiile sale de

Majestatea Sa Regina Elisabeta cu Principesa Maria

Grauvră pe aramă (în Pinacoteca din Jaşi), executată în 1877, de **Constantin D. Stahi**.

Teodor Aman

Regimul vechiŭ, tabloŭ in Pinacoteca din Iașĭ.

documente se vede, crede dînsul, «limba bogată, vie, cumpătată, care a rămas pînă astăzĭ limba poporuluĭ de la ţară» şi tot deodată, cercetătorul dialectelor găseşte în ea—aşa cum ne o redă Domnia sa—«lămurirĭ din cele maĭ preţuite».

Dar în cartea mea: *Fonetica alfabetuluĭ cirilic în textele romîne din veacul al XVI şi XVII*, introducînd pentru întiia oară la noĭ în cercetare studiul maĭ ales al literaturiĭ contimporane medio-bulgare, sîrbeştĭ şi romîno-slave, pentru cunoaşterea limbiĭ vechilor texte romîne, am dovedit că acea limbă, pe care şi d. Iorga o transcrie ca vorbită de poporul romîn, nu era nicĭ de cum o realitate istorică ci, în cea maĭ mare parte, numaĭ o *invenţie, o închipuire* a minţiĭ sale. Pentru ca aceasta să documentez şi acum, decĭ pentru ca să arăt că *limba, una din temeliile nouluĭ săŭ curent* istoric literar, *nu se vorbea* în veacurile trecute *aşa* cum îşĭ *închipueşte* d. Iorga, voĭ prezenta o compoziţie în două coloane: pe întîia coloană voĭ da exemple din documentele tipărite-n transcriere nu numaĭ de „şcoala veche de înşelare“ [1]), ci încă şi de curentul noŭ, care „a întemeĭat ştiinţa şi moralitatea ştiinţifică romînă“ al d-luĭ Iorga [2])—arătînd cum îşĭ închipue dînsul că se vorbea în vremea cînd ele aŭ fost scrise; ĭar pe a doua coloană, voĭ arăta [3]) cum se vorbea în realitate,—rezultatele decĭ ale cercetărilor mele din „Fonetica alfabetuluĭ cirilic etc.“ de care pomeniĭ.

Din această compoziţie se va vedea tot deodată, în treacăt, că cu studierea culturiĭ noastre vechĭ prin limbă s-aŭ îndeletnicit mult înainte de d. Iorga—alţiĭ; ba încă şi că, în privinţa cunoaşteriĭ acesteĭ culturĭ, lucrarea Domnieĭ sale—dreptĭ să fim—nu aduce nimic noŭ şi maĭ „*întemeetor* de ştiinţă“, cum pretinde, ci rămîne tot la rezultatele aceleĭ „vechĭ şcoale de înşelare“ pe care chĭar o exagerează în răŭ.

Iată acum şi compoziţia:

---

1) Cum zice d. Iorga în *Convorbirĭ literare* dela 1 Fevruar 1902 lucrărilor luĭ Hasdeŭ, Tocilescu, Urechĭă.

2) Cum crede d. Iorga despre lucrările sale în *Sămănătorul* dela 1 Maĭ 1903.

3) Acum citând în josul pagineĭ fie-care izvor din care am luat elementele compoziţieĭ,—ceea ce nu făcusem în „Fonetica alfab. cirilic etc.“

Cum socotește d. Iorga că s-ar fi pronunțat în sec. XVI și XVII	**Cum am stabilit eŭ că se pronunța în realitate:**
Cheltuala și nevoa [1]) mea este pentru oamenii craului [2]) și pentru folosul spăseniei [3]) altora. Faptelea tale, sufletea, se voru ști la marelea giudețu; așa amu aflatu cu alea nooastrea sufleatea [4]). Cistitea bireu, molțămesc dumitalea, să nu nea uiți; și spune-ne ce veaste estea în Moldova cu cei 7 mii dea Căzaci, dacă să vor înpreauna [5]). Noi știm cu sufleteale noastre cu mare giurământe înnainte preautului popa Griga prea patru posturi [6]). Și mi era jălanie la inimâ să aducŭ tiparé să o tipăréscŭ și pre în toate beserecilé să le fie preoțilorŭ [7]). Să sea știĭa că luat-am eŭ prea acestu cocon dă l-am boteazatu și i-am dat numeale [8]).	Cheltuĭala și nevoĭa mea ĭeste pentru oamenii craĭuluĭ și pentru folosul spăseniĭeĭ altora. Faptele tale, suflete, se vorŭ ști la marele gĭudețŭ; așa amŭ aflatŭ cu ale nooastre suflete. Cistite bireŭ, molțămesc dumitale, să nu ne uițĭ; și spune-ne ce veste este în Moldova cu ceĭ 7 miĭ de Cazacĭ, dacă să vor împreuna. Noĭ știm cu sufletele noastre cu mare gĭurăminte înnainte preutuluĭ popa Griga pre patru posturĭ. Și mĭ era jălaniĭe la inimă să aduc tipare să o tipăresc și pre în toate biserecile să le fiĭe preoților. Să se știĭe că luat-am eŭ pre acestŭ cocon dă l-am botezatŭ și ĭ-am dat numele.
Leaafa dumneaalui e împărăteaască și poate să se hrăneaască [9]) ca cel carele lucréază [10]).	Leafa dumnealuĭ e împărătească și poate să se hrănească ca cel carele lucrează.
De să opreaască pre Radul și să-l stăpăneaască fără treaabă; așa nea-am prinsu și nea am legat [11]). Eu, când veniĭa, îi chemaĭa, ĭar, fiind-că ĭubii zisele	De să oprească pre Radul și să-l stăpînească fără treabă; așa ne-am prinsŭ și ne am legat. Eŭ, când veniĭŭ, îĭ chemaĭŭ, ĭar, fiind-că ĭubiĭ zisele

---

1) Așa nu numaĭ la Papiŭ Ilarian: *Tesaur de monum.* I, 390, ci și în *Convorbirĭ literare* anul 1901 p. 717. Cf. a mea *Fonetica Alfabet. Cirilic* p. 88.

2) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* IV, 24.

3) Așa la Sbiera: *Codic. Voronețean* p. 304, care chĭar face explicărĭ asupra acesteĭ pronunțărĭ. Așa și la I. Bianu: *Psaltirea Scheĭană* p. 44, care spune chĭar că forma „spăseniĭeĭ“ din acel text ar fi o greșală a scriitoruluĭ în loc de corect: „spăsenieĭ“ adică fără ĭotarea aceluĭ e. Cf. însă a mea „Fonetica Alfab. Cirilic“ p. 108 că scrisul luĭ e neĭotat (în loc de ĭe) în așa cazurĭ era numaĭ o ortografie, pe cînd în vorbire acel e se pronunță iotat, adică ĭe.

4) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 39; II, 452.

5) Așa la N. Iorga: *Doc. din Arh. Bistrițeĭ* I, 59, 34.

6) Așa la N. Iorga: *Ibidem* II, 11.

7) Așa la Bianu-Hodoș; *Bibliogr. rom.* II, 115, 118, numaĭ că în loc de ea e aci, după sistemul luĭ Hasdeŭ, é.

8) Așa la N. Iorga, în *Convorbirĭ literare* dela 1 Fevr. 1905 p. 120.

9) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 417. Cf. a mea *„Fonetica Alfab. Cirilic“* p. 146, 140.

10) Așa la Bianu-Hodoș: *Bibliogr. rom.* II, 123.

11) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* VII. partea III, p. 24, 31; IV p. 70.

tale și le paziĭa [1]), ucenicii apropiĭară-sĭa. Neștire de întâĭa ceas să praznuâscă pre svănta Mariâ, bucurându-se în bucuriâ domnuseu [2]). Inmulțire-sĭa și învrătoșare s'a dracii. Izbăvéște-mĭa, ca se vază mișeii și se veselésca-sĭa. Rușiréze-sĭa și recĭascâ-sĭa cei ce cugetă mie reu; că bǎté sĭa duhulŭ mieu [3]). Să ĭașimu spré ĭale dĭa duminecâ [4]), că ne veĭ prinde Măriĭa ta în seaamă [5]). Mărie sa ĭastea cu fratea-săŭ, și tămplăndu-nea și noĭ acolo, am vorbit să treaacă Mageaaroglu [6])

Prea [7]) trufiâ sa nu mie voâ să o simțu eŭ și nici de întraceâ carii vor rămănea ârǎ [8]).

Ce nu răpia atunce, plătiâ [9]). Vezĭ nevoâ noastră, doamne, și cu toți sfinții grăâște, ne miluâște și ne dăruâște [10]). In âghipet e trufiâ vostră și măriâ trufiei vostre [11]). Ûâ om aruâcâ uâ lucru de lăâgă el cu muâcă [12]) și acela se înblâzeaște.

Intr-această sfăntă biserică să cinsteaște și să prăznueşte [13]). Primeaște mă, Doamne. Această petră să o pue prea gropniță, precum să veade, spre veačnică pomenire. Oștile Inpărățieĭ Neamților multă vreame, pe ceale

tale și le păziŭ, uceniciĭ apropiĭară se. Neștire de întiĭu ceas să prăznuĭască pe svînta Mariĭa, bucurîndu-se în bucuriĭa domnuseŭ. Inmulțire se și învîrtoșare-se draciĭ. Izbăvește-me, ca se vază mișeiĭ și se veseleascî-se. Rușireaze se și recĭască-se ceĭ ce cugetă mie reŭ; că bătea-se duhul mĭeŭ. Să ĭeșimŭ spre ĭele de duminecă, că ne veĭ prinde Măriĭa ta în seamă. Mărie-sa ĭeste cu frate-săŭ, și tîmplîndu-ne și noĭ acolo, am vorbit să treacă Magearoglu.

Pre trufiĭa sa nu mĭ ĭe voĭa să o simțŭ eŭ și nicĭ de ntraceĭa cariĭ vor rămînea ĭară.

Ce nu răpia atunce, plătiĭa. Vezĭ nevoĭa noastră, doamne, și cu toți sfințiĭ grăĭaște (saŭ grăĭește), ne miluĭaește (s. miluĭește) și ne dăruĭaște (s. dăruĭește). In Eghipet e trufiĭa voastră și măriĭa trufiĭeĭ voastre. Un om aruncă un lucru de lîngă el cu muncă, și acela se nblînzește.

Intr-această sfîntă biserică să cinstește și să prăznuește. Primește-mă, Doamne. Această peatră să o pue pre gropniță precum să vede, spre večnică pomenire. Oștile mpărățieĭ Nemților multă vreme, pe cele

---

1) Așa la Hasdeŭ: *Psaltirea Diacon. Coresi* p. 7, 346 Cf. a mea *Fonetica* p. 174—5.
2) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* II, 78, 316. Cf. a mea *Fonetica* p. 182.
3) Așa la I. Bianu: *Psalt. Scheĭană* p. 206, 209, 212, 213.
4) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* II. 328.
5) Așa la N. Iorga: *Brașovul și Romîniĭ* p. 203.
6) Așa la N. Iorga: *Brașov. și Rom.* p. 176, 289.
7) Așa la Iorga, în *Convorbiri literare* pe Fevr. 1905 p. 120. și la Hasdeŭ: *Cuvente* II, 460.
8) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 14.
9) Așa la Bianu: *Psalt. Scheĭ.* p. 206.
10) Așa la Gaster: *Chrestomatie Romînă* I, 86; Cf. *Ibidem* p. CXLV.
11) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 13 și 14.
12) Așa la Gaster: *Chrestomatie* I. Cf. a mea *Fonetica* p. 218—219, 240.
13) Așa la N. Iorga: *Inscripții din bisericele Romînieĭ* p. 8.

vremi, neadestindu-se, se-aŭ sfrăşit. Costanŭdinŭ odihneaşte creştineaşte în bisearică. Câmpulung să fie ertat de vama de păine, să nu diah vamă domnească; aşijderea şi oruşani să nu diah vamă[1]).

De bănă[2]) voeâ sa a cănpărat călăgărul cu toatĭa puterile o căldarea de rachiŭ şi slujbea boĭareştĭ pe undea[3]) nu se'ŭ căzăt[4]) a luoa. El veseliâ se[5]) ca ârba ce âveşti-se[6]) primă-vara; în[7]) numele mi-e sânta Vineri. Părinătele cu sfánăta mănăstire şi cuvănătul[8]) Domnuluĭ. Hŭrana[9]), limŭbile, gămŭbosire, fulŭgurele, hicleanŭşug sunt lucrurĭ omeneştĭ ca şi o batŭgĭocură[10]). Aŭ lot 15 caşŭcavale[11]), ce aţi trimiasu pria Andriiaşu cu cărţilia. Dumniazeŭ ascultă cuviatliale miiale, ca Batâr Ianuş să lu trăimiateţĭ, sa vinia să grăim cu ialu[12]).

Trupurele şerbilorŭ tăi măncară păsărilorŭ cerĭulĭui şi pămăntului[13]). Să fie propovédanie creştinătăţei noastre, a sfintei besereci a răsăritului[14]). Aceşti hitleană se răshărară multe lună şi mulţi ană. Şi uînse ochâi, a-

vremĭ, neadestindu se, se-aŭ sfîrşit. Costandin odihneşte creştineşte 'n biserică. Câmpulung să fie ĭertat de vama de pâine, să nu dea vamă domnească; aşijderea şi oruşani să nu dea vamă.

De bonă voea sa a conpărat călogărul cu toate puterile o căldare de rachiŭ şi slujbe boereştĭ pe unde nu se'ŭ căzot a luoa. El veselĭa-se ca ĭarba ce ĭaveşti-se primă-vara; e(=şi) numele mĭ-e sînta Vinerĭ. Părintele cu sfânta mînăstire şi cuvîntul Domnuluĭ. Hrana, limbile, gîmbosire, fulgurele, hiclenşug sunt lucrurĭ omeneştĭ ca şi o batjocură. Aŭ lot 15 caşcavale, ce aţi trimesŭ pre Andriiaşu cu cărţile. Dumnezeŭ ascultă cuvntlele miĭele, ca [pe] Batîr Ianuş să-lŭ trimeteţĭ, sa vine (saŭ vină) să grăim cu ĭelŭ.

Trupurele şerbilor tăĭ măncară pasărilor cerĭuluĭ şi pămăntuluĭ. Să fie propovedaniĭe creştinătăţeĭ noastre, a sfinteĭ beserecĭ a răsărituluĭ. Aceştĭ hitleanĭ se răshirară multe lunĭ şi mulţĭ anĭ. Şi unse ochiĭ, a-

---

1) Toate, tot la N. Iorga: *Ibidem* p. 9, 12, 23, 71, 74, 88, 120, 118, 126, 129.

2) Aşa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 156.

3) Tot aşa la Hasdeŭ: *Cuvente* II 342, I 156, II 455.

4) Aşa la N. Iorga: *Studiĭ şi Doc.* VII, partea III p. 64, 30, 36, 26. Cf. a mea *Fonetica* p. 306.

5) Cf. a mea *Fonetica* p. 250.

6) Gh. Ghibănescu: *Glosarul Psalt. Scheĭane.* Bianu în ediţia *Psalt. Scheĭ.* face nişte îndreptărĭ de grafică greşite la pag. 326, 305, 290, 346, 362, 445, 511. Cf. a mea *Fonetica* p. 250.

7) Aşa la Hasdeŭ: *Cuvente* II, 147, 151.

8) Aşa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 161. Cf. a mea *Fonetica* p. 308.

9) Aşa la N. Iorga: *Studiĭ şi Doc.* VII, partea III, p. 20.

10) Aşa la Bianu: *Psalt. Scheĭ.* p. 229, 202, 226, 316, 449, 259.

11) Aşa la N. Iorga: *Braşovul şi Romîniĭ* p. 225.

12) Aşa la N. Iorga: *Ibidem* p. 289. Despre cuvitliale unde e ѧ=ꙗ, Vezĭ a mea *Fonetica* p. 176 şi următ.

13) Aşa la Bianu, în *Psalt. şi Scheĭ.* p. 257.

14) Aşa la Bianu şi Hodoş: *Bibliogr. Rom. Veche* II, 121.

cel de Domnezeu ĭubâtŭ cu châotŭ mare și cu chânulŭ adului[1]). Țiruși în sărul mieu multe limbă[2]). Au străigat gĭupăineasii că are săirmă la îndemăină[3]). El a fost ounulu[4]) din ceĭ slobouzĭ la svatoul cu preouți. Voia noastră e că s'a louat[5]) și răpousatului[6]) asta. Inainte despuetorulĭui tatălĭui stai, că e despuetorulĭu ĭadulĭui[7]). Niu m'auo perdut lĭutul, ci numaĭ lĭupul Hotinolĭui și al lĭui[8]). Așteptaĭu zeul, că văzuĭu[9]) pre el; căcĭ eu înblaĭu și în Domnul upuvăiĭu. Ca pasăre ce află șie cuĭubu[10]) Să mă voĭu lauda nu voĭu fi nebun, că pohtiĭu pentru frații miei și cugetai. Amu crăți din Vlăcești și srâma, clădare și un stlăp de la Brălădanul, și hrătie din vrăh dela prăgari[11]). Atâte scrăbe și glăcĭavă cu tlăcŭ să jrătvĭaște in trăgŭ, de-lŭ zgrăciră[12]). Un Domn bun și milosrădnic a venit la trăg[13]) de a săvrășitŭ cu scrăbe acolo în Trâgoviște o carte de in psăltire srăbeascâ[14]). Ev de voi în-

cel Domnezeŭ ĭubit cu chiot mare și cu chinul adului. Țirușĭ în sînul mieŭ multe limbĭ. Aŭ strigat gĭupînesiĭ că are sîrmă la îndemînă. El a fost unulŭ din ceĭ slobudzĭ la svatul cu preuți. Voĭa noastră e că s'a luat și răpusatuluĭ asta. Inainte despuĭetoruluĭ tatăluĭ staĭ, că e despuĭetorulŭ ĭadului. Nu m'aŭo perdut lutul, ci numaĭ lupul Hotinoluĭ și al luĭ. Așteptaĭŭ zeul, că văzuĭŭ pre el; căcĭ eŭ înblaĭŭ și în Domnul upuvăiĭŭ. Ca pasăre ce află șie cuĭŭbu. Să mă voĭŭ lauda nu voĭŭ fi nebun, că pohtiĭŭ pentru frațiĭ miĭeĭ și cugetaĭ. Amŭ cărțĭ din Vălceștĭ și sîrmă, căldare și un stîlp de la Bârlădanul, și hîrtiĭe din vîrh dela pîrgarĭ. Atâte scîrbe și galcĭavă cu tîlc să jărtvește în tîrg, de-l zgîrciră. Un Domn bun și milosîrdnic a venit la tîrg de a săvîrșit cu scîrbe acolo în Tîrgoviște o carte de 'n psăltire sîrbească. Eŭ de voi în-

---

1) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 409, 266, II, 150, 82, 229. Cf. a mea *Fonetica* p. 357.

2) Așa la Bianu: *Psalt. Scheĭ.* p. 295.

3) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* IV, 17, 26, 27. Cf. a mea *Fonetica* p. 362.

4) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* IV, 15.

5) Așa la N. Iorga: *Doc. rom. din Arch. Bistrițeĭ* II, 8, 84; I. 26, 16. 15, 62, 16.

6) Așa la N. Iorga, în *Convorb. literare* din Fevr. 1905 p. 113. Cf. a mea *Fonetica* p. 381.

7) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* II, 314, 354, 375.

8) Așa la N. Iorga: *Doc.romîn. din Arch. Bistrițeĭ*, I, p. 6—7, 34. 1.

9) Așa la Bianu: *Psalt. Scheĭ.* p. 168, 75, 272.

10) Așa la Bianu și Hodoș: *Bibliogr. Rom. Veche* II. 123, 121. Cf. a mea *Fonetica* p. 390, 393. Cf. îndreptarea greșită pe care o face Bianu la: curat-aĭ în loc de corectul curat-aĭŭ. în *Psaltirea Scheĭană* p. 51 și la alt exemplu la fel la p. 57.

11) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* II. 243; I. 220, 419—420.

12) Așa la Bianu: *Psaltirea luĭ Dosoftei* p. 17, 55, 192, 305, 362, 428, 474.

13) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* IV, 37, 20.

14) Așa la Bianu și Hodoș: *Bibliogr. Rom. Veche* II, 118, 121, 151; I, 64. Cf. a mea *Fonetica* p. 430.

țealece ceva de răv, voĭ zice că eĭ av făcut acela și l'av cumpărat boĭarilor sav vatamanilor[1]; că altuia nu se'ŭ căzăt[2]. Nu știv[3].

Aŭ cumpărat pămnături[4]. Şi cine se vah scorni saŭ să va aflah să cumpere casah cu adeverință lah măna lui[5], chiar tămplăndu-se atătah[6] amestecături, acela să facă cumpărătoareh cu bani gatah, preanumeh și cu mareh credință[7]. Softletol fticĭorilor meĭ[8].

Acest sfînt și dumnezeiasc lăcaș s'aŭ zugrăvit, fiind la ačastă sfantă mănăstirea egumenŭ Isaia și alți preaoți și un ispravŭnic cu Domŭnu săŭ și chir Gherasie episcop al Răimniculuĭ[9]. S'eŭ osteanit de aŭ ridicat ačĭastă sf. catapeatezmá din dreapte ostenealele răposatuluĭ și cu sărguiala cucearnici roabei jupaniții Saftiĭ și cu Măria sa Domŭna. In veacĭ[10].

țelece ceva de răŭ, voĭ zice că eĭ aŭ făcut acela și l'aŭ cumpărat boĭarilor saŭ vatamanilor; că altuía nu se-ŭ căzot. Nu știŭ.

Aŭ cumpărat pămînturĭ. Şi cine se va scorni sau să va afla să cumpere casa cu adeverință la mâna luĭ, chiar tîmplîndu-se atîta amestecăturí, acela să facă cumpărătoare cu banĭ gata, prenume și cu mare credință. Sofletul ficĭorilor meĭ.

Acest sfînt și dumnezeĭesc lăcaș s'au zugrăvit, fiind la ačastă sfîntă mînăstire egumen Isaia și alți preoțĭ și un ispravnic cu Domnu săŭ și chir Gherasiĭe episcop al Rimnicului. S'eŭ ostenit de aŭ ridicat ačastă sf. catapetezmă din drepte ostenelele răposatuluĭ și cu sîrguĭala cucernici roabeĭ jupanițiĭ Saftiĭ și cu Măriĭa sa Doamna. In vecĭ.

In această compoziție am reprodus numaĭ o parte infimă din *plăsmuirile* de limbă romînească veche ale publicațiilor d lui N. Iorga. Dar și numaĭ din ele, pe carĭ din-adins le am așezat la un loc cu cele ale maĭ bătrînilor noștri oamenĭ de știință, se vede limpede treĭ fapte: întîĭ, că în privința cunoașteriĭ *culturiĭ* vechĭ a poporuluĭ romînesc *din limba luĭ*, nimic maĭ „întemeetor

1) Așa la Iorga: *Doc. Rom. din Arh. Bistrițeĭ* II, 6; I, 19.

2) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* VII, partea III, p. 26. Cf. a mea *Fonetica* p. 432.

3) Așa la N. Iorga: Doc. *rom. din Arch.* Bistr. I, 59.

4) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 156. Cf. a mea *Fonetica* p. 461.

5) Așa la N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* VII, partea III. p. 24, 39; VI, p. 468 și nota 1. Cf. a mea *Fonetica* p. 466—476.

6) Așa la N. Iorga, in *Convorbirĭ literare* pe Fevruarie 1905 p. 113.

7) Așa la Hasdeŭ: *Cuvente* I, 99.

8) Bianu și Hodoș: *Bibliogr. rom. veche* III, 226, nota 1 zice că „semnul Θ este echivalent cu grupul ft“. Cf. a mea *Fonetica* p. 482 și Sobolevskij: *Lekciji* p. 47.

9) Așa la N. Iorga: *Inscripțiĭ din bisericile Romînieĭ* p. 133, 166. 167, 170, 198.

10) Așa la N. Iorga: *Ibidem* p. 208, 210. 265, 277, 279.

de știință“ nu aduce activitatea istorică a d-luĭ Iorga, ci și această activitate rămîne tot la rezultatele aceleĭ „vechĭ școale de înșelare“ a „tinerilor perverșĭ și bătrînilor stricațĭ“[1]), ba încă pe aceasta o exagerează foarte mult în răŭ; al doilea, din această compoziție se maĭ vede că: țăranul romînul de astăzĭ, care pronunță cum am arătat în a doua coloană a compozițieĭ, *nu* vorbește *astfel cum își închipue* d. Iorga *că se vorbea* în textele vechĭ; și, în sfîrșit, al treilea, că această din urmă afirmare a d-luĭ Iorga, desprinzîndu-i-se nu din viața reală a limbiĭ neamuluĭ nostru, nu din documentele vremilor trecute, ci numaĭ din închipuirea sa, ea nu poate fi de cît o temelie nereală, falșă, deci neistorică a curentuluĭ literar țărănist saŭ istoric ce vrea să înjghebe și să sprijine pe dînsa.

Ilie Bărbulescu

---

1) Cum spune și în *Sămănătorul* dela 25 Dec. 1905.

Privelişti şi datinĭ populare in Moldova

II.

Asupra cînteculuĭ şi joculuĭ Irozilor putem spune că cel maĭ răspîndit în Moldova, e acela pe care în anul 1892, mi l-a spus şi l am şi scris din gura luĭ Gheorghe Popovicĭ baş irodar din Iaşĭ şi a maĭ multor dascalĭ de pe la bisericĭ, carĭ aŭ luat parte la reprezentaţiile irozilor în diferite tacîmurĭ jucînd fiecare rolurĭ deosebite. Aceştia m-aŭ încredinţat că acea reprezentaţie a Irozilor se cînta şi se juca înainte încă de anul 1830, după cum li se povestise şi lor aceasta, de către bătrînĭ, şi că un alt cîntec de irozĭ maĭ vechiŭ eĭ nu cunosc să fi fost la noĭ în Moldova; tot eĭ îmĭ maĭ spuseră că învăţaseră acel cîntec de pe un manuscript ce se purta din mînă în mînă, şi care manuscript era scris din gura altor irodarĭ bătrînĭ, şi dacă-l vor găsi mi l vor da.

Un an după aceĭa, Gh. Popovicĭ găsind acel manuscript la unul din dascalĭ ce compuneaŭ tacîmul Irozilor din Iaşĭ, mi l-a şi dat, şi se află în posesiunea mea. Controlîndu-l apoĭ cu cele ce scrisesem, am văzut că nu se deosebeşte întru nimic afară de cîteva cuvinte, ca: *compliment*, *regulă*, *public*, *secret*, *palat*, *respect*, *figură*, *glorie*, în loc de închinăcĭune, rînduĭală, norod, taĭnă, curte domnească, cinste, vedenie, mărire, după cum se află în manuscriptul meŭ.

Acest manuscript e intitulat: *Regula pentru Irod.* E fără dată şi e scris cu litere cirilice în care se vede introduse cîteva litere latine ca: *t*, *l*, *f*, *s*, ceĭa ce ne arată că el ar fi fost scris cam prin anul 1860, epoca cînd începuse a se introduce literile latine în scrierea cirilică la noĭ.

Intre persoanele care compuneaŭ *Irodul* în textul acestuĭ manuscript, nu se vede figurînd şi un cĭoban după cum am aratat

maĭ sus în figura tacîmuluĭ de Irozĭ [1]) şi după cum ştim cu toţĭ că cĭobanul figura în timpurile maĭ vechĭ la unele tacîmurĭ de Irozĭ; din contra se vede figurînd doĭ *ostaşĭ cu lăncĭ.*

Dăm aicĭ textul acestuĭ manuscript, pe care-l publicăm pentru prima dată, nefiind un altul tipărit până acum la noĭ în Moldova. Iată-l:

Regula pentru Irod

Persoanele trebuitoare

1. Un impărat
2. Doĭ îngerĭ
3. Un craĭ a luĭ Irod, saŭ Stratiot
4. Treĭ craĭ a răsărituluĭ: Irimia, Melhior, Baltazar
5. Un harap
6. Doĭ ostaşĭ cu săbiĭ
7. Doĭ ostaşĭ cu lăncĭ.

Ingeriĭ vor intra inainte purtind suliţĭ drepte saŭ simple, avînd şi un clopoţel şi complimentîndu-se la public zice unul stihurile următoare:

Stih de intrare zis de înger

Prea cinstiţilor boerĭ,
Ştiţĭ că îngeriĭ din cerĭ,
Pre pămînt s-aŭ pogorît,
In vremea cea de demult,
Şi multe aŭ proorocit,
Care toate s-aŭ plinit
Aşa dar spre ne uĭtare,
Şi spre multă ruşinare,
A neamuluĭ ce-a urît,
Pe Hristos de la-nceput,
Noĭ am înfiinţat,
Un Irod prea minunat,
Care orĭ cine aŭ văzut,
A rămas prea mulţămit.
Noĭ arătăm pre Irod,
Şi pre tot al săŭ norod.
Pre craĭ de la răsărit
Cît de smeriţĭ aŭ venit,
Şi cum eĭ aŭ cercetat,
Naşterea de împarat.
Şi Irod ce le-aŭ răspuns
Şi ce-a făcut într-ascuns.
Şi-n sfîrşit cîte aŭ urmat
Pe vremea acestuĭ împărat.
D voastră de poftiţĭ,
Şi vroiţĭ ca să-auziţĭ,
Să daţĭ voe a intra,
In palatul acesta,
A me trupă mărginită,
Şi la toate potrivită.
Prin stihurĭ foarte frumoase
Prin cîntărĭ milodioase
S-arătăm adevărat
Cîte-atuncĭ s-a întîmplat.

Şi dacă dă voe boeriĭ, atuncĭ îngerul suna clopoţelul, şi-ndată intră ostaşiĭ, pun un jilţ în faţa publiculuĭ şi încep a cînta:

Iată vine cel dorit [2])...

Indată intră şi Imparatul cu Stratiotul, face compliment la public şi imparatul se pune pe scaun, un înger se pune la dreapta şi altul la stînga.

---

1) Vezĭ „Arhiva" pe anul 1905 pag. 545.

2) In manuscript, acel cintec nu e scris în întregimea luĭ; noĭ il dăm aşa după cum mi l-a cîntat Gh. Popovicĭ cu ceilalţĭ irodarĭ:

Iată vine cel dorit,
Iată vine umilit,
Imparatul cel maĭ mare,
Imparatul cel maĭ tare,
Cătră aĭ săĭ ucenicĭ
Cel maĭ mare peste micĭ.

Nota autoruluĭ.

oştenii toţĭ la o parte; craïul saŭ Stratiotul la altă parte, şi după ce se mîntue cînticul, incepe împaratul a zice următoarele:

— Stratioate, Stratioate
— Poruncă împarate
— Am să-ţĭ spun ceva
Dacă tu te veĭ jura
Că secretul veĭ păzi
Şi nimene n a maĭ şti.

Stratiotul răspunde:

— Mă jur înalte împarate
Că voĭ păzi secretul foarte
Şi nimăruĭ nu voĭ spune
Ce-oĭ auzi de la tine.

Imparatul spune:

Eŭ culcîndu-mă am visat,
Lucru foarte minunat,
Unde mi s-a aratat
Schimbare de imparat
Care mă ameninţa pe mine.
Şi eŭ am cunoscut bine,
Căcĭ de se va întîmpla
Şi din tron eŭ voĭ pica,
Aşa împarat ca mine
Nu s-a maĭ găsi în lume,
De a me putere mare
Tremură lumea sub soare.
Voevoziĭ şi toţĭ domniĭ
Tremură şi eĭ ca pomiĭ.
Asta voĭ o ştiţĭ pre bine
De cînd sînteţĭ lîngă mine.
O... nu va fi, cît voĭ fi eŭ
Inalţat pe tronul meŭ.
Aşa dar îţĭ poroncesc
Şi numaĭ decît te grăbesc,
Ca să mergĭ la Vifleim
Să afli pe acel străin
Unde mi s-a aratat
Că acolo a descălecat.
Mergĭ degrabă şi-mĭ adă veste
Să videm cine el este.
Nu cumva-ĭ Hristos numit,
Care s-a proorocit,
Că va veni împarat mare,
De care tot ce-ĭ sub soare,
De dînsul va asculta,
Şi de frică-or tremura.
Aşa dar de va fi el,
Tu să facĭ într-acest fel,
Să te facĭ luĭ a-nchina
Picĭoarele a-ĭ săruta
Şi să-l ispiteştĭ pe dînsul
Să vezĭ cu tot dinadinsul,
Ce gînd are el în sine
Ca să facĭ şi cu mine.
Apoĭ napoĭ veĭ veni
Şi mie îmĭ veĭ vesti,
Ca să mergem amîndoĭ
Să ţinem un crunt războĭ.
Să numerĭ a luĭ oştire
Să vesteştĭ în omenire
Că el este înşelător
Un mare amăgitor.
Să spuĭ multe de dînsul
Să te cam înece plînsul,
Că văzîndu-te poporul
Impreună şi soborul,
Să saĭ cu mic cu mare
Să meargă pe-a glorieĭ cale
Incît acel noŭ împarat
Cu petre să fie alungat,
De acest popor credincĭos
Ce nu ştie de Hristos.

Imparatul tace şi Stratiotul începe:

Voĭ merge înalte împarate,
Şi voĭ face-aceste toate,
Şi de va fi orĭ şi cine,
Te voĭ înştiinţa pe tine.
A luĭ oaste-oĭ numara
Ca să văd cît voĭ afla.
Apoĭ mergînd amîndoĭ
Voĭ ţine un crunt războĭ.
Vom lua oaste mulţime
Ca să nu ne bată nime.
Şi tot poporul cu noĭ
Va merge la-acest războĭ.
Căcĭ prin a ta înţelepcĭune
Şi prin a me isteţime,
Sînt sigur că vom fi noĭ
Biruitorĭ saŭ eroĭ.

(urmează).

Teodor T. Burada

DIN LITERATURA POPORANĂ

Cine face bine, bine găsește

(Poveste).

A fost un om sarman și muncea la un cumătru a luĭ de-șĭ ţinea viaţa și copiiĭ. După o bucată de vreme văzind că nu maĭ poate munci la cumătru-s-o spre a-șĭ ţinea casa, să sfătui cu femeĭa să se ducă în toată lumea, că poate aiurea va trăi ceva, ceva macar maĭ ușor. Și s-a sculat în tr-o zi dinoapte, dinoapte și s-a luat femeĭa și copiiĭ cu dînsul și s-a tot dus pînă aproape de amiază și a ajuns printr-o pădure ș-a dat de-o fintină. Acolo femeĭa a zis:

— Doamne, omule, tare-am ostenit de drum: parcă-mĭ curge carnea de pe mine: mă dă vintul jos nu altă și-s flămindă de-s ruptă în coș; ĭote ice ce racoare sub copaciĭ ișteia dimprejurul fintiniĭ, ce apă bună în fintină; să stăm și să facem ceva mincare; că ťă, poate tu maĭ potĭ merge înainte că eștĭ barbat sănătos; ĭar eu-s slabă de traĭul cel rău: ţi-am făcut atîţa și atîţa copiĭ și mĭ-aŭ supt puterea din mine, și acum maĭ, maĭ nu maĭ pot: ĭa, pînă într-o zi: nu ĭ mult pîn-departe.

— Bine, femee, să stăm, să ne hodinim, să mîncăm, că doar nu ne alungă Turciĭ din urmă.

Ș-a făcut omul focul ș-a pus femeea ceaunul cu apă de mămăligă și cînd căută sarea ca să pue în mămăligă, n-o găsi și-șĭ aduse aminte c-o uitase acasă și afară de dinsa maĭ uitase și un ulcioraș. Ea spuse bărbatu-s o și el ĭĭ răspunse:

— Apuĭ, femee, n-avem sare de pus în mămăligă: stăĭ aicĭ, că eŭ mă duc acasă să aduc și ulcĭorașul și bulgărașul de sare.

Și s-a înturnat el acasă, și cînd a ajuns acolo a văzut în mijlocul caseĭ o gînganie, care strînge cotrenţe [1]) de prin case și hojma se tot vîra pe sub dînsele. Omul văzind așa stătu mult

1) Cîrpe.

și bine în picioare și se tot uita la dînsa. De la o vreme a glăsuit gingania:

— Așaaa? aî fugit de mine și m-aî lăsat singurică aice?

— Da, cine ești tu? o întrebă omul.

— Eu-s sărăcia, răspunse gingania. Ie-mă cu tine, zise sărăcia omuluî.

Ș-a luat-o omul ș-a pus-o în ulcior, ș-a pus stupușul la gura ulcioruluî și s-a dus la femee. Cum a ajuns acolo, i-a spus totul femeeî: cum a ajuns acasă, cum a vorbit cu sărăcia și cum a adus-o în ulcior. Femeea a zis:

— Vezî bărbate? De răul sărăcieî am tot dat noî înainte ca racul; de răul eî sîntem așa de sărmanî, de răul eî ne-am lăsat căsuța noastră și am plecat în toată lumea. Acum bine c-aî prins-o, să ne scăpăm de ea. Vezî iazul cutare? Să te vîrî acolo în apă și să mergî cîtu-î pute prin apă, să maî înoțî și să zvîrlî ulciorul cu sărăcia în fundul apeî.

Ș-a făcut omul cum î-a spus femeea. După asta aŭ mîncat și pe urmă s-aŭ întors înapoî acasă. Și mergînd așa, aŭ trecut printr-un sat. Cum aŭ ajuns în satul acela, aŭ văzut la o casă o femee, care hrănea niște bobocî de gîscă. Atuncî copiiî văzînd bobociî ceîa zise:

— Iote, mamă, ce bobocî frumoșî! Dacă-am avea și noî unul, de aceștia, s-ar face mare și s-ar înmulți și am avea și noî asa.

Femeîa ceîa care hrănea bobociî auzind vorba copiilor întrebă pe mama lor:

— Ce spun copiiî tăî, femee hăî?

— Ce să spue, draga mea? răspunse femeea, spun că dacă ar avea un boboc ca a dumnetali, s-ar face mare, s-ar înmulți și am avea și noî așa cum aî dumneta.

— Iaca le dă mătușa un boboc.

Ș-aŭ luat bobocul ș-aŭ mulțămit ș-aŭ pornit la drum înainte. Și mergînd eî așa pe drum, aŭ văzut la o casă o femee care mulgea o vacă. Băețiî cum aŭ văzut-o aŭ zis:

— Iote, mamă, ci vițeluș frumos, ci vacă frumoasă; dacă am avea și noî așa, am mînca și noî lapte cu toțiî.

Femeîa, care mulgea vaca auzind vorba copiilor întrebă pe mama lor:

— Ce spun băețiî tăî, femee hăî?

— Ce să spue, draga mea? Spun că dacă ar avea și eî o vacă ca a dumitali, ar mînca lapte cu toțiî.

Acum femeîa ceîa care mulgea vaca, fiind cu dare de mînă și darnică și fiindu-î milă de copiiî cia, zise:

— Haî, femee haî, la tîrg, să-țî cumpăr o vacă cu lapte și să-țî țiî copiiî că poate oî avea pomană.

Și i-a cumpărat o vacă cu lapte. După asta îar aŭ mers maî departe pe drum spre casă. Mergînd așa trec prin alt sat. Acolo băețiî văd la o casă o femee ce hrănea o scroafă cu purceî. Băețiî văzînd purceiî zise:

— Iote, mamă, ce purcei frumoşi! Dac-am ave şi noi unul aşa, s-ar face mare şi am prinde la sămînţă de porci.

Femeia ce hrănea purceii auzind vorba băeţilor, întrebă pe mama lor:

— Ce spun baeţii tăi, femee hăi?

— Ce să spue, draga mea? Spun că dac-ar avea şi ei un purcel ca al dumitale, s-ar face mare şi am scăpa la sămînţă de porci.

— Iaca, zise femeia cu purceii, le dă mătuşa o purcică.

Ş-aŭ luat şi purcica ş-aŭ pornit înainte. Ş-aŭ văzut băeţii la o casă o femee care hrănea o cloşcă cu pui. Şi iar aŭ prins băeţii a se căina:

— Iote, mamă, ce pui frumoşi? Dacă-am avea şi noi aşa, s-ar face mari, s-ar înmulţi ş-am avea şi noi.

Atunci femeia care hrănea puii auzind vorba băeţilor întrebă pe măsa:

— Femee hăi, ce spun băeţii tăi?

— Ce să spue, draga mea? Spun că daca-am avea şi noi o cloşcă cu pui, am scăpa la păseri.

Atunci femeia ceia a prins o puicuţă mare ca un porumb şi le-a dat-o şi aŭ pornit la drum spre casă. Şi cînd aŭ ajuns acasă, aŭ avut de toate seminţele. De aici înainte omului aceluia îi mergea bine care nu se află şi-n doi-trei ani de zile se făcu mai bogat de cît cumătru-s-o şi nu mai avea nevoe să se ducă să muncească la dînsul. Atunci femeia cea bogată avînd ciudă pe acea ce fusesă săracă şi acum se îmbogăţise îşi puse în gînd să se facă luntre şi punte şi s-o sărăcească şi pace. Se duse la dînsa şi-i zise:

— Doamne, cumătră, să nu-ţi fie cu banat am să-ţi spui ceva: să nu fie de diochi, tare vă mai merge bine şi multă avere aţi mai făcut şi în scurtă vreme. Nu-mi pare răŭ de asta, las, bine că v-a dat D-zeŭ şi a-ţi scapat din nevoi, da dacă vrei spune-mi şi mie taina asta.

— Ei, dragă mea, dacă m ar întreba alta străină nu i-aş spune, iar dumitale, ca la o cumătră ce-mi eşti îţi spun. Iote cumătră ce-am făcut: văzînd că nu mai putem trăi de greută i şi datorii ne am sfătuit în casă să ne luăm copiii şi să ne ducem în toată lumea. Şi aşa am pornit la drum intr-o zi dimineaţă, dimineaţă şi am mers şi-am mers păăănă am ajuns într-o pădure la o fîntînă. Şi cît am mers noi până acolo să ridicase soarele la amiază şi noi nu mîncasem nimic de cum mîncasem sara şi flămînzisem. Acolo am zis aşa: iote ce apă frumoasă lemne aveam şi făină, să ne facem mămăligă şi să mîncăm. Că fără mîncare nu poate nimene trăi şi atîta-i ş-a nostru pentru cît muncim. Mîncarea mai întăi şi pe urmă mai vin altele. Cînd am căutat în traistă făina şi un bulgaraş de sare ce avusesăm, sarea o uitasem acasă. Atunci am spus bărbatului meŭ: Iote am uitat bulgăraşul de sare acasă şi un ulcioraş; eŭ staŭ aici

și tu du-te repede și adă bulgărașul de sare și ulciorașul, că n-avem cu ce săra mămăliga; că destul nu-ĭ udătură batră sare să fie. Și s-a înturnat dumnealuĭ să aducă sare și ulciorul. După ce a ajuns acasă a văzut o gînganie umblînd pe jos ce tot sfríngea cu gura: obiele, peticĭ gramadă și hojma să tot vîra pe sub ele și le inturna. Atuncĭ a stat omul și s-a uĭtat la gîngania ceĭa să vadă ce face. Ș-a vorbit gîngania ceĭa singură: așa-ĭ că m-aĭ lăsat aicĭ singură și aĭ fugit de răul meŭ! Cine eștĭ tu? A întrebat-o el. Eu-s sărăcia, a răspuns ea. Ie-mă cu tine ĭ-a zis sărăcia. Bagă-te cole în ulcior ĭ-a spus el. Și s-a vîrît ea în ulcior și el ĭ-a pus stupușul la gura ulcioruluĭ si așa a închis-o acolo ș-a pornit înapoĭ. Cind a ajuns la mine, mi-a spus c-a găsit o gînganie, că-ĭ sărăcia și că a adus-o în ulcior. Atuncĭ ĭ-am spus bărbatu-mi-o că mă vîr eŭ în Iazul cutare ce era aproape de noĭ și oĭ merge cît oĭ maĭ pute prin apă, oĭ maĭ înota, oĭ face cum oĭ pute și să zvîrl ulciorul cu sărăcia, unde a fi apa maĭ adîncă și așa să ne scăpăm de sărăcie și pe urmă să ne întoarcem înapoĭ. Și ĭ-am făcut capătul așa cum ne-am sfătuit și pe urmă am mîncat și-am pornit înapoĭ spre casă. Pe drum am căpătat de pomană: un boboc de giscă, o vacă cu vițel, o puicuță (de găină), o purcică și am scăpat la semințe de tot felul ce trebuesc omuluĭ. Si așa am scăpat de sărăcie, ne merge bine văzînd cu ochiĭ nu altă.

— Si-ĭ departe apa ceĭa unde-ațĭ îngropat sărăcia, cumătră? Intrebă femeĭa cu inima neagră pe ceĭalaltă.

— Departe, departe, cumătră abea am ajuns noĭ într-o jumatate de zi de vară.

Si atuncĭ femeĭa ceĭa de ciudă că s-a înbogățit cumătră-sa, n-a maĭ spus nicĭ bărbatu-s-o nimic, ci se gîndea în inima eĭ să-ĭ facă răŭ cumătră-sa și pace. După asta a doua-zi dimineața îșĭ luă: o sapă, o covățică și un hîrleț și s-a dus întins și într-un suflet la ĭazul acela unde cumătru-s-o aruncase sărăcia ca să săpe izitura iazuluĭ, să se scurgă apa și să rămîe ulciorul cu sărăcia pe uscat și s-o iee și s-o ducă înapoĭ la cumătră-sa. Ș-a muncit ea acolo din răsputerĭ până sara să rupă ĭezătura și n-a putut. Și sara s-a dus acasă cu: sapa, hîrlețul și covățica în spate. Bărbatu-s-o a întrebat-o:

— Fa femee: unde-ĭ fost tu azĭ cu aceste (sapa, hîrlețul și covățica, și ce-ĭ muncit? Spune-mĭ și mie.

— Omule, ĭ-a răspuns ea, de cînd trăim noĭ amîndoĭ toate ți le-am spus, da asta nu ț-o pot spune.

A doua-zi dimineață ĭar se scoală și-șĭ ĭea lucrurile cele de săpat și se duce și lucrează la ruptul ĭezătureĭ aceleĭa. Ș-a tot muncit ea așa 30 de zile încheĭe. Sara cînd venea de la lucru o întreba bărbatu-s-o, dar ea nu vroea să-ĭ spue nicĭ c'un preț. Și așa la 30 de zile a rupt ea ĭezătura aceĭa, s-a secat ĭazul și ulcĭorul în care era sărăcia a rămas pe uscat în mijlocul ĭazuluĭ. Atuncĭ ea ĭa stupușul de la gura ulcioruluĭ și zice:

— Aicĭ eștĭ sărăcie?

— Aicĭ.

— Am să te duc înapoĭ de unde-ĭ fost.

— Ba eŭ, răspunse sărăcia, nu mă maĭ duc înapoĭ că aciĭa ĭar mă vor duce în vre-o apă. Și de aicĭ m-aĭ scos d-ta, da de acolo nu mă maĭ scoate nimene. Maĭ bine mă țin de gîtul d-tale, că ce-ĭ în mînă nu-ĭ minciună.

— Ba nu, zise femeĭa, că eŭ te-am scos să te duc undea-ĭ fost.

— Ba nu, răspunse sărăcia, că eŭ de gîtul d-tale nu mă las.

Și femeĭa aceĭa văzînd că sărăcia nu se lasă de dînsa nicĭ cu un preț, n-a putut scapa de dînsa și n-a maĭ spus la nimene. Vorba ceĭa: «Cum ș-o face omul singur nicĭ dracul nu ĭ-o face». După asta într-o zi ĭĭ peri un boŭ, în alta o vacă, în altă zi un cal, și tot așa înainte pînă a prăpădit tot și într-un an de zile ajunsese în doaga cumătru-s-o de maĭ înainte ce muncea la dînsa și-șĭ ține casa.

Și așa ea a vrut să-ĭ facă răŭ cumătră-sa și ș-a făcut eĭ singure. Vorba ceĭa: «Bine facĭ, bine găseștĭ; răŭ facĭ, răŭ găseștĭ».

N. Mateescu-Movilă

STUDII FILOLOGICE

VIII

Elemente Dace

MEHADIA. MEHEDINȚĬ.

Mehadia este o «localitate cunoscută în toată în toată Europa, se află în actualul comitat al Severinuluĭ. In apropiere este satul Mehadia. Imprejurimile băilor—*în vremea Romanilor Ad-Mediam* este [sic !] însemnată prin descoperirĭ de monumente romane.... Nicĭo inscripțiune din cîte s-aŭ găsit aicĭ nu spune dacă în epoca Romanilor *Ad-Mehadiam* [Această formă e o invenție a autoruluĭ] va fi fost municipiŭ orĭ colonie. *Se știe numaĭ că a fost un castru și încă unul din cele maĭ strălucite.* Renumele băilor luĭ Hercule, după un secul plin de mărire, a fost cuprins de întunericul maĭ multor veacurĭ. De cînd aŭ părăsit Romaniĭ această provincie nu se știe nimic de soarta băilor, nicĭ de nume nu li se aude în toată epoca barbară și nicĭ macar după întemeĭerea statuluĭ maghiar până în veacul trecut [XVIII]. Cu toate aceste *nu e de crezut că băile dela Mehadia ar fi fost necunoscute și neîntrebuințate.* Intreagă regiunea Mehadieĭ, cași celelalte părțĭ ale țăriĭ, a fost stăpînită de nobilime feudală; familiile de proprietarĭ, raporturile lor de posesiune, sînt cunoscute și prinurmare în acest răstimp *e peste putință să fi fost dată uĭtăriĭ vestita localitate balneară*», Frideric Pesty, la D. Dan, Conv. Liter. 1896, II 500.

Mehadia este *Ad-Mediam* din Tabula Peutingeriană. In documentele ungureștĭ dela sfîrșitul sec. XIV pânăla sfîrșitul sec. XVII această localitate apare ca *Mihald (castrum Miháld),* ĭar,

dela sfîrşitul sec. XVII încoace, ca *Mehadia* (Pesty, la Dan loc. cit. 502). Ţăraniĭ romînĭ o numesc *Media*, ***Meeğia***, ***Meedžia*** (E. Hodoş, Poeziĭ pop. din Banat 4 şi comunicare personală), ***Meedźia*** (Weigand, Jsb III 332 a). Autorităţile locale romîneştĭ zic ***Mehádia*** şi cele ungureştĭ ***Mehádia*** (ceteşte *Mẹhọdiọ*. E. Hodoş, ibid.). In sfîrşit se zice *Mehedia* (De cătră cine?, Hîjdăŭ, Etym. supt *-adia*. E. Hodoş nu mĭ-a comunicat nimic în această privinţă). In Romîniea, după cît ştiŭ, singurul nume cunoscut este *Mehádiĕa*. In sfîrşit prin cărţile de geografie se maĭ ceteşte *Herkulesfürdö*, numire oficială ungurească, şi *Herkulesbad*, numire oficială săsească.

Acest *Mehádia* nu trebue confundat cu un alt sat romînesc din Banat, *Mehádica* (în pronunţarea oficială rom.), *Mehádika* (ceteşte *Mẹhọdikọ*, în pronunţarea oficială ung.). ***Medika***, ***Meğika***, ***Meeğica***, ***Meedžica***, ***Meedźikâ*** (în pronunţarea populară rom., E. Hodoş, Poeziĭ pop. din Banat şi comunicare personală. v. şi G. Weigand, Jsb. III 332 a şi Linguistischer Atlas des Dako-rumänischen). Locuitoriĭ din ***Mehadia*** se numesc *meedžintsĭ*, sg. ***meedžints***; locuitoriĭ din ***Mehadika*** se numesc *meedžicánĭ*, sg. *meedžikán* (E. Hodoş, comunicare personală).

O discuţie interesantă asupra etimologieĭ numeluĭ topic ***Mehádia***, ***Mehedia*** nĭ-a dat, acum în urmă, D. Dan în Conv. Liter. 1896 vol. II pg. 499—515. Incontra învaţaţilor carĭ cred că ***Mehadia***—căcĭ ***Mehedinţĭ*** este evident un derivat dele *Mehadia*—este de origină latină (*Mehádia*>A d - M e d i a m—A. D. Xenopol,>D e c u m e d i u s—Hasdeu), Dan crede că origina acestuĭ nume topic este maghiară. După părerea acestuĭ autor *Mehádia*, *Mehedia* sînt ĭeşite din radicalul maghĭar M e h a d-, M e h e d- +sufixul rom. -i a: «Desfăcînd din ***Mehádia*** saŭ ***Mehedia*** finalul romînesc -i a saŭ -i a rămîn trupinele M e h a d—şi M e h e d- derivate din maghĭarul m é h «albină», care la rîndul luĭ se află în maĭ multe numirĭ topice din Ungariea», bună oară *Méhész*, ***Méhészház***, ***Méhterék***, ***Méhtelek***, ***Méhkertek***, ***Méhesvölgy***, patru localităţĭ cu numele ***Méhes***. Dintre cele două variante în schelet, cea primitivă şi originară este însă ***Mehedia***, fiindcă numaĭ radicalul eĭ *Mehed-* este derivat după spiritul limbiĭ maghĭare: M e h e d->ung. m é h «albină»+sufixul toponimic ma-

ghĭar -e d. La această formă originară se reduc toate celelalte —*Mehádia*, *Mihálđ* și *Media*. Dan argumentează astfel: «Cum s-ar putea afla cari din două M e h a d- orĭ M e h e d- este forma maghĭară primitivă? Ușor de tot. M e h a d- n-are păreche maghĭară terminată în -*s*, el însușĭ nu-ĭ derivat după spiritul limbiĭ maghĭare. M e h e d- are părechе maghĭară terminată în -*s*, el însușĭ este derivat după firea limbiĭ maghĭare. Prin urmare M e h e d- este forma primitivă și corectă, ĭar M e h a d- și documentalul *Mihálđ* sînt niște alterațiunĭ ulterioare ușor de explicat. Intr-adevăr poporul maghĭar, la care se poate observa *tendința de a închide pe e închis (é) și de a deschide pe e deschis (e)*, astfel că, spre exemplu, literarul c s ó k o- l o m k e z e t sună, în graĭul maghĭar popular, c s ó k o l o m k a z i t, va fi modificat pe primitivul și corectul M e h e d- în M i h a d-, pe care-l va fi pus în legătură cu personalul *Mihály*, pretențiunea etimologică a copiștilor din evul medĭu. Astfel s-a născut, după părerea mea, documentalul *Mihálđ*... Trupina M e- h a d- pe care limba maghĭară n-o recunoaște, lipsește, și cu drept cuvînt, și din limba romînă care cunoaște numaĭ pe M e- h e d—. Aceasta se vede din cuvintele *Meğia* și *Meğica* cu acc. pe *i* (*Media* și *Medica*, numirile ce le dă poporul localitățiĭ [lo-ca-li-tă-ți-lor, v. maĭ sus] cu numele oficial *Mehádia* și *Mehádica* Hodoș, Poeziĭ pop. 4). Evident că *Media*=*Meedia*=*Mehedia*, *Medica*=*Meedica*=*Mehedica*, dupăcum *mală*=*maală*=*mahală*».

Așadar în scurt, după părerea luĭ Dan, *Mehádia*, *Mehedia* este maghĭar M e h e d-+-i a. Dar aceasta nu-ĭ singura etimologie propusă. Deja cu mult înainte, bazat pe faptul foarte serios că actuala *Mehádie* se află așăzată tocmaĭ pe locul vecheĭ A d- M e d i a m, A. D. Xenopol, Teoria luĭ Rösler, Iașĭ 1884 pag. 177—178 derivase pe *Mehádia* din A d-Mediam, dar nu chĭar din această formă care ar fi trebuit să dee **Amĭază*, ci din *M e á d- d i a m, formă metatetică pe care autorul o credea că nu contrazice legile fonologieĭ romîne. Dar această etimologie este respinsă de Dan. Socot însă că amîndouă aceste părerĭ cuprind o parte de adevăr. Intr-adevăr actuala *Mehádie* se află așăzată tocmaĭ pe locul vecheĭ A d-M e d i a m. Apoĭ însuș Pesty, Ungur, în citațiea dată chĭar la nceput, spune curat că la A d-M e d i a m «a fost

un castru și încă unul din cele maĭ strălucite» și că «e peste putință să fi fost dată uĭtăriĭ vestita localitate balneară». Așa fiind, oare nu cumva *Mehádia* să stee în legătură cu A d-M e d i a m? Eŭ cred că da; și ĭată cum. Forma originară și care trebue deci să constitue baza discuțieĭ, este rom. *Media*, în care deosebim sufixul rom. -i a și redicalul M e d—, care este acelaș cu M e d- din A d-M e d i a m. Din motive fonologice însă rom. *Media* nu se poate reduce la A d-M e d i a m, ci amîndoŭă aceste forme sînt independente și ne duc la un prototip dac ***Mede**. Dacul *M e d e era numele izvoruluĭ, ĭar latinul *Ad-Mediam* e numele stațiuniĭ de lîngă acel izvor. La numirea de către Romanĭ *Ad-Mediam* (cetește *amédia*, căcĭ *-m*, *-s*, *-t*, *-d* căzuse încă depe vremea luĭ Caesar, ĭar *i*+voc. <*ĭ*+voc. e un fenomen latin popular foarte cunoscut) a contribuit etimologiea populară dela *medius*, *media*, *medium*, bazată poate și pe faptul că stațiunea noastră se întîmpla să fie la mijloc între Dunărea și Teregovaer Schlüssel (Mommsen, C. I. L. III pag. 248 chĭar numaĭ așa își poate explica acest nume: «Nomen stationi inde impositum videtur, quod est ad viam media inter montium fauces quae nunc dicuntur Teregovaer Schlüssel et Danuvium amnem»). Tot așa stațiunile de lîngă rîurile cari totdeauna s-aŭ numit *Mótru*, *Lótru* (orĭ cel mult *M u t r u, *L u t r u cu *u* scurt accentuat, ceĭa ce revine la acelaș lucru) aŭ fost numite *Amútria*, *Arútela* în Tabula Peutingeriană. Ortografiea lor reprezintă pronunțarea reală din acele vremurĭ, căcĭ *Amutria* = **Ad-Mutriam*, *Arutela*=**Ad-Rutelam*). Romîniĭ însă pe *M e d e l aŭ păstrat neîntrerupt în ***Media***, ***Medĭka***>dac. *M e d e+-i a, -ika. Sufixele -i a, -i k a s au adăugat la *M e d e după ce încetase posibilitatea prefaceriĭ luĭ *di* în *zi*. ***Meğia***, ***Meğika*** provin din cele dintăĭ prin prefacerea luĭ *di* în *ği*, prefacere pe care o întîmpinăm la Bănățenĭ și în cuvinte uzuale (v. G. Weigand, Der Banater Dialekt în Jsb. III și Iosif Popovici, Rumaenische Dialekte I 131). Innainte de a-ș fi aninat sufixele -i a, i-k a, *M e d e a trebuit să sune în romînește **Mèáde*, prin regulata diftongare a luĭ *é* în *ĕá*. Acum, la venirea Ungurilor prin aceste părțĭ, Romîniĭ ajunsese la *Media* orĭ eraŭ încă la **Mĕáde*? Socot că la acest timp Romîniĭ eraŭ încă tot la **Mĕáde*, căcĭ -i a din *Media* este acelaș cu -i a din *Mehedia*, și pen-

truca Romînul să formeze *Mehedia* trebuĭa să aĭbă maĭ dinnainte radicalul M e h e d-. Acest radical este într-adevăr de origină maghĭară, dar nu se poate explica decît numaĭ ca provenind din **Mĕáde*. Prin cuprinderea Panonieĭ, Unguriĭ fac și eĭ cunoștință cu **Mĕáde*, pe care, după organul lor apercepător, îl prind ca **Meaed*, **Meed*, **Mehed*, punîndu-l în legătură cu m é h «albină», cu care într-adevăr maĭ denumise, orĭ cel puțin era în spiritul lor de a denumi, și alte localitățĭ (v. maĭ sus). Dar acest cuvînt a fost de scurtă durată pentru Ungurĭ. Nicĭo localitate maghĭară nu se găsește cu acest nume și tocmaĭ tărziŭ, dela sfîrșitul secoluluĭ al XVII încoace, apare, în documentele ungureștĭ, *Mehadia* (cetește *Mẹhọdiọ*). Acest *Mehadia* (pronunțat de Romînĭ *Mehádiĕa*) este însă o variantă născută pe terea romînesc din *Mehedia* (cetește *Mehediĕa*) prin amestecul sufixuluĭ topic romînesc *-âdia*, *-edia*, *-ádia* (cf. *Vârâdia* și *Orádia*). Romînescul *Mehadia* este însă într-adevăr dezvoltat de Romînĭ din maghĭarul **Mehed*+-i a. Din *Mehadia* Romîniĭ aŭ făcut *Mehadica*, cași din *Media Medica*. Unguriĭ, eĭ înșișĭ îș daŭ samă că *Mehedia*, *Mehadia* nu-s forme ungureștĭ, ci romîneștĭ; deaceĭa pentru această stațiune balneară eĭ aŭ și inventat un nume oficial *Herkulesfürdö*. La ce se reduce prin urmare tot ungurismul topiculuĭ *Mehedia*, *Mehádia*? La foarte puțin. *Mehadia* este o formație romînească din *Mehedia*; ĭar în acest din urmă, maghĭar este numaĭ radicalul *Mehed-* și acesta numaĭ întrucît e traducerea maghĭară a romînuluĭ **Mĕáde*. Atîta tot!

Așadar dacul *M e d e (numele pîrăuluĭ din partea loculuĭ) s-a păstrat foarte bine în latinul *Ad-Mediam*>a d+*M e d e+-i a m (stațiunea de lîngă acel pîrăŭ) și în romînul **Media*>**Mĕáde*> *M e d e+-i a. Romînul **Mĕáde* a fost prins apoĭ de Ungurĭ, prin organul lor apercepător, ca **Mehed*. Din acest **Mehed* Romîniĭ aŭ făcut *Mehedia* și apoĭ *Mehadia*.

(Urmează).

G. Pascu

DARE DE SAMA

Noua teorie asupra constituției materiei de Dr. E. Severin. Extras din „Cultura Romînă“ Iașĭ, 15 XII 1906.

Acest articol a venit tocmaĭ la timp pentru a lumina persoanele cu o cultură generală, care nu sînt în curent cu toate cercetările din ultimiĭ anĭ și cu descoperirile nouă surprinzătoare, ce s-aŭ succedat repede una după alta și aŭ modificat profund cunoștințele asupra constituției materieĭ.

Intr-adevăr descoperirea radiuluĭ maĭ cu samă, care degajează neîncetat căldură și emanațiunĭ, fără a lua din afară și fără a-șĭ pierde din fond a făcut pe mulțĭ, să se întrebe, cum se explică acest fenomen, care e în contrazicere cu teoria conservăreĭ materieĭ și forțeĭ, teorie imortalizată prin dogma: *nimic nu se creĭază și nimic nu se pĭerde.*

Dl. Dr. Severin într-un stil științific clar, cu eleganță și nu lipsit de oarecare figurĭ și comparațiĭ bine alese ni expune noua teorie asupra constituțiuniĭ materieĭ, care lovește fără îndurare concepțiunea materieĭ și forțeĭ. Cred că fac un serviciŭ cetitorilor Arhiveĭ dînd aci un rezumat.

Razele X aŭ o proprietate esențială de a descărca la distanță un electroscop. Ca să se explice acest fenomen, se admitea de o camdată, că aerul se *ionizează*, adică, sub influența acestor raze X, se formează un șir de centre electrizate unile pozitive altele negative, alcătuind un corp bun conducător; saŭ, cu alte cuvinte, aerul devine bun conducător de electricitate (ceĭa ce nu e adevărat) și descarcă electroscopul.

In 1896 Becquerel găsește, că razele obscure emise de *uraniŭ* de asemene descarcă la distanță un electroscop.

In urmă Schmidt, D na și Dl. Curie, Debierne găsesc acelaș lucru pentru *thoriŭ*, *poloniŭ*, *radiŭ*, *actiniŭ*; dar dintre toțĭ corpiĭ radiul prezintă această proprietate în cel maĭ înalt grad.

Maĭ mult, toțĭ acești corpĭ *radioactivĭ* pe lîngă proprietățile razelor X, maĭ aŭ o proprietate remarcabilă de a emite continuŭ căldură fără a lua ceva din afară și fără a pĭerde ceva din greutate.

In acelaș timp Gustave le Bon arată, că aceste manifestărĭ nu sînt proprietățĭ particulare a unor corpĭ numaĭ, ci proprietățĭ generale ale tuturor corpurilor.

I. I. Thomson dovedește, că numeroase corpurĭ din natură ca: apa, sticla, nisipul, argila etc. sînt radioactive în anumite condițiunĭ. Apoĭ G. le Bon demonstrează experimental, că orĭce corp pus în împrejurărĭ particulare este radioactiv, decĭ poate influența o placă fotografică ținută la întunerec și descarcă un electroscop la distanță.

Experiențe riguroase dovedesc, că din balonul luĭ Crookes

și din corpiĭ radioactivĭ se degajează *ceva*, care produce fenomene curioase, necunoscute până acum.

Noua teorie admite *că emanațiunea pusă în libertate din catodul de platină și din corpiĭ radioactivĭ e alcătuită din o pulbere infinit de măruntă, care atingînd electroscopul îl descarcă.*

Dar ce sînt aceste părticelein finit de micĭ? Sînt ele atomĭ? Dac-ar fi atomĭ, corpiĭ radioactivĭ ar trebui, să peardă din greutatea lor, căcĭ atomiĭ aŭ o pondere specifică determinată...

Răspunsul, exclamă autorul, a adus ruina teorieĭ atomice și a principiilor fundamentale.

Aceste părticele sînt sfărmăturĭ de atomĭ atît de micĭ în cît ar trebui să treacă o mie de anĭ, pentru ca corpul să piardă o greutate apreciabilă.

Atomul în noua teorie e reprezintat prin un sistem sideral saŭ un vîrtej format din un centru *ionul pozitiv*, în jurul căruia se învîrtesc repede pe cercurĭ regulate *ioniĭ negativĭ* părticele de o mie de orĭ maĭ micĭ ca ioniĭ pozitivĭ și în număr foarte mare.

Acest sistem, infinitul mic, este asemănător cu infinitul mare din sistemul cosmozonic al luĭ Laplace și a luat naștere în același chip.

In atom, vîrtejul mic, sînt două păturĭ: una centripetă, ce atrage ioniĭ negativĭ cătră centru (ionul pozitiv) și alte care mișcă inoniĭ negativĭ în jurul celuĭ pozitiv.—Cînd puterea a doua întrece pe cea dintăiŭ, ioniĭ lunecă în afară din corp, sînt asvîrlițĭ în linie dreaptă cu o iuțală maĭ mare de un milion de orĭ de cît a ghiuleleĭ, ce esă din tun. In mersul lor aceste pulberĭ produc fenomene uĭmitoare; apoĭ intră în repaos sub forma uneĭ raze de lumină saŭ un alt fel de val, ce se repede în eter, izvorul și mormîntul tuturora.

Astfel materia se descompune, se disociază trecînd prin maĭ multe faze, care nu sînt încă cunoscute și dispare sub forme de energie consumată. In ce privește productele, în care se transforma materia, se cunoaște numaĭ un fluid semi-material fără greutate apreciabilă, emanațiunea ce s-a putut condensa în aer licid și care, închisă fiind într-un tub de quarz topit la ambele capete, dispare sub forma de raze γ străbătînd tubul și apoĭ se preface în eter.

Prin urmare materia ĭa naștere din eter în mod necunoscut de noĭ, pentru a se prezinta sub forma impresionabilă simțurilor noastre ca materie, și de aci, prin transformarea eĭ în energie, căldură, lumină, electricitate etc. se preface iarășĭ în eter.

Tot de aci urmează, că între materie și forță nu maĭ e nicĭ o deosebire alta de cît echilibrul. Cînd transformările sînt repezĭ, se numesc radioactivitate, electricitate, lumină etc. cînd ele sînt încete, se numesc materie.

Prin urmare, în locul concepțiuneĭ vechĭ care admitea existența a două principiĭ fundamentale deosebite: *materia* și *energia* acum nu se admite de cît una singură *energia*, care sub forma

impresionabilă pentru simțurile noastre e *energia acumulată* (materia); ïar cînd echilibrul eï se schimbă, materia se desface, moare prefăcîndu-se în *enargie simplă*: lumină, electricitate, căldură. Atomul resultă din condensarea eteruluï prin o apăsare de miliarde de atmosfere; de aci se înțelege puterea nemărginită a fenomenelor radioactive.

Radiul, care se dematerializează așa de ïute, care se grăbește atît de mult să moară, totușï nu emanează de cît cantitățï neînsemnat de micï, ce pot să rîdice temperatura în jurul său cu un grad numaï.

Dacă însă materia s-ar dissocia, s-ar naște o energie neînchipuită. Așa o pïesă de cupru de 1 ban disociată instantaneŭ ar produce un lucru mecanic de 7 miliarde caï vaporï. Această energie ar putea mișca un tren de marfă de 40 vagoane cu o iuțeală de 60 km. pe o distanță de 4 orï maï mare de cît equatorul pămîntesc. Decï cu 1 ban am face o lucrare, care costă astăzï 68000 leï cheltuițï cu cărbunï.

Autorul zărește în viitor, că știința va fi stăpînă pe secretul disocieriï corpurilor, ïar omenirea va dispune atuncï de un izvor de energie considerabilă și gratuită, care va schimba de sigur fața lumiï.

R. S.

DONATORII
Fonduluï Statornic (neatacabil) al Arhiveï.

„Societatea Științifică și Literară“ din Iașï, conform hotărîreï luată în ședința de la 16 Decemvrie 1905 și publicată în revista eï «Arhiva» No. 12, pag. 572 din anul 1905, *a înființat fondul statornic (neatacabil)* al acesteï reviste, și a căruï venit va servi pentru cheltuelï cu ilustrațiunï din tot ce privește cultura poporuluï romîn, și la susținerea revisteï Arhiva.

„Societatea Științifică și Literară“ din Iașï, aduce viï mulțămirï următorilor generoșï donatorï și ïubitorï de cultură romînească, carï aŭ contribuit la sporirea acestuï fond statornic (neatacabil):

Din urmă	leï	194—
Dr. Leon Cosmovicï, profesor universitar, Iașï	„	10—
Dr. August Scriban, profesor la liceul din Buzăŭ	„	10—
Onor. Banca de Scompt din Bucureștï	„	50—
Total		264—

(Urmează)

S-aŭ primit la Direcție:

Cĕrți:

Ion Bianu și Neva Hodoș: *Bibliografia romînească veche*. Tom. II, fasc 1, a. 1717—1750. Ediția Academieĭ Romîne. Bucureștĭ 1905. 1 vol. de 112 pag. Prețul 5 leĭ.

Per. Papahagi: *Basme Aromîne și Glosar*. Ediția Academieĭ Romîne. Bucureștĭ 1906. 1 vol. de 748 pag. Prețul 8 leĭ.

Th. C. Aslan: *Finanțele Romînieĭ dela Regulamentul Organic pînă astăzĭ, 1831—1905*. Ediția Academieĭ Romîne. Lucrare premiată de Academia Romînă. Bucureștĭ 1905. 1 vol. de 351 pag. Prețul 4 leĭ.

Dimitrie Dan: *Mînăstirea Putna și Comuna Putna*. Ediția Academieĭ Romîne. Bucureștĭ 1905. 1 vol. de 262 pag. Prețul 3 leĭ.

Nd. Locusteanu și I. Petrescu: *Istoria Romană de Titus Livius*, Traducere. Publicată de Academia Romînă. Bucureștĭ 1904. 1 vol. de 286 pag. Prețul 3 leĭ.

Ion Bogdan: *Istoriografia Romînă și Problemele eĭ actuale*. Discurs de recepție la Academia Romînă. Bucureștĭ 1905. 33 paginĭ. Prețul 40 banĭ.

Prof. Dr. I. Simionescu: *Universitățile noastre*. Extras din volumul jubilar „Petru Poni" 4 Ianuarie 1906. Iașĭ. 23 pag. Fără preț.

N. Iorga: *Neamul Romînesc in Ardeal și Țara Ungurească*. Bucureștĭ 1906. 1 vol. de 750 pag. Prețul 2.50.

Toma Dicescu: *Chestiunĭ Pedagogice*. Buzăŭ 1908. 1 vol. de 96 pag. Prețul 1,50.

D. Tafrali: a) *Scene din Viața Dobrogeană*. Bucureștĭ 1906. 1 vol. de 179 pag. Prețul 1 50.—b) *Poema luĭ Gheorghe Palamide, despre viața luĭ Mihaĭ-Vodă Viteazul*. Bucureștĭ 1905. 1 vol. de 47 pag. Prețul 90 b.

Vasile Pop: *Rîs și Plîns*. Bucureștĭ 1906. 1 vol. de 299 pag. Prețul 1,50.

Lucian Bolcaș: *Năvălirĭ Barbare*. Budapesta 1906. 1 vol. de 88 pag. Prețul 1 coroană saŭ 1,25 banĭ.

Mihaĭ Timuș: *Luminarea săteanuluĭ și starea învățătorilor luĭ*. Bucureștĭ 1906. 44 pag. Prețul 1 leŭ.

Dr. V. Roșculeț: *Importanța economică a Serviciuluĭ sanitar*. Extras din revista „Igiena și Medicina practică". Fără preț.

Reviste:

Revista de Filosofie și Pedagogie, Anul I, Fascicula I. Director C. Dimitrescu-Iașĭ. Bucureștĭ.

Vieața Nouă, Anul II, No. 2, Director Ovid Densușianu. Bucureștĭ.

Convorbirĭ Literare, Anul XL No. 1 şi 2. Director Ion Bogdan. Bucureştĭ.

Le mouvement économique, 2-me année, No. 15. Directeur N. Xenopol. Bucarest.

Revista idealistă, Anul III, No. 12 şi Anul IV No. 1. Director Mihail G. Holban. Mogoşeştĭ, jud. Dorohoĭ.

Curentul noŭ, Anul I. No. 3 şi 4. Galaţĭ.

Vĭaţa literară, Anul I, No. 8. Directorĭ G. Coşbuc şi I. Gorun. Bucureştĭ.

Revista Bibliografică, Anul II, No. 1—2. Director Nerva Hodoş. Bucureştĭ.

Făt Frumos, Anul II, No. 10—11. Bîrlad.

Biserica Ortodoxă Romînă. Anul XXIX, No. 10. Sub direcţia unuĭ comitet. Bucureştĭ.

Cuvîntul, Anul III, No. 1. Director Iuliŭ Dragomirescu. Bucureştĭ.

Şezătoarea Săteanuluĭ, Anul VIII, No. 2. Director G. Dumitrescu-Bumbeştĭ Tirgu Jiu.

L'écho du monde occulte, 2 mme année, No. 7. Directeur Lucien Bodin. Paris.

Natura, Anul I, No. 5. Directorĭ G. Ţiţeĭca şi G. G. Longinescu. Bucureştĭ.

Romînul Literar, Tomul IV, No. 7. Bucureştĭ.

Săptămîna, scrisă de George Panu. A. VI, No. 13-15. Bucureştĭ.

Mihail Eminescu, Anul I, No. 7. Botoşanĭ.

— *Abonamentul 15 leĭ* —

ANUL XVII. Martie 1906. No. 3.

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Jaşĭ

Apare odată pe lună cu ilustraţiunĭ

Director: Ilie Bărbulescu

CUPRINSUL:

IAŞI

TIPOGRAFIA „DACIA" ILIESCU, GROSSU & COMP.

1906

Incepînd cu numărul din Ianuarie 1906 „Soc e-tatea științifica și literară“ a încredințat *direcția* „Arhivei“ d-luî Ilie Bărbulescu, profesor universitar. De aceîa, în viitor, *manuscrisele* pentru „Arhiva“ se vor trimite domnieî-sale, str. Alba No. 29, Iașî. Tot d-luî Ilie Bărbulescu se vor trimite *publicațiile* asupra cărora autoriî ar dori să li se facă darî de seamă, precum și *revistele*, publicațiile *periodice* sau *ziarele* carî aŭ schimb cu „Arhiva“.

Prețul abonamentuluî este: ediția de lux 15 leî, îar ediția de popularizare 10 leî pe an, în țară și în străinătate.

Pentru orî-ce privește *Administrația* revisteî, abonamentele și anunciurile, a se adresa d-luî A. D. Atanasiu, profesor, str. Bărboî No. 3, Iașî.

Se primește orîce soî de anunciurî; pentru aceasta a se adresa Administrațieî.

Rugăm abonamentul (A se trimite direct administrațieî *la începutul anuluî*).

Toțî domniî abonațî, carî aŭ rămas în urmă cu plata abonamentuluî pe anul trecut, sînt rugațî să binevoîască a-l trimite Administrațieî.

Cu prilejul dezvăliref statueî mareluî poet Vasile Alexandri, „Societatea științifică și literară“ din Iașî va bate o medalie comemorativă.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE
DIN IAȘI

Anul XVII. Martie 1906 No. 3.

Seceta și combaterea eĭ

Toată lumea a constatat, că de o serie de anĭ, *în timpul vereĭ*, aproape nicĭ o *picătură de ploaĭe*, nu maĭ cade, peste cea maĭ mare parte a teritoruluĭ nostru; saŭ plouă icĭ colea și atuncea ploaĭa-ĭ întovărășită de *furtunĭ* și de *peatră*.

Consecințele acestor *secete* sînt așa de dureroase, încît oamenií de stat aŭ început a să gîndi la legifirărĭ, în scop de a combate efectele răle, cel puțin întru cît privește pe sătean.

Prin acest articol nu-mĭ propun a face un studiŭ amănunțit, atît din punct de vedere științific cît și practic, a chestiuneĭ ce intereseazâ toată suflarea romînească, adecă, *a cauzelor secetelor și a mijloacelor de combatere*, chestiunea fiind prea complexă și cerînd multe studiĭ. Doresc numaĭ, ca și-n alte împrejurărĭ, să scot la iveală *cît timp să perde zadarnic cu mijloace ușuratice*, cînd intră n joc chestiunĭ economice grave și cînd soluțiunile cerute și bine-făcătoare nu pot fi date decît de *știință*. Zicînd *știință*, am înțăles *persoane care-n adevăr aŭ cunoștințĭ întinse, serioase, și care zilnic se ocupă de ea și contribuesc la propoveduirea eĭ*, ĭar nu persoane, care aŭ pretențiunea de a fi oamenĭ de știință, fiindcă aŭ cetit un articol

saŭ două din o revistă saŭ encyclopedie şi carĭ, din diferite împrejurărĭ sociale, ajung conducătorĭ tocmaĭ a atitor reţele din ciclul activităţeĭ omeneştĭ de la carĭ depinde starea economică înfloritoare a uneĭ ţărĭ.

După cum am spus maĭ sus, *seceta* ce bintue Romînia e o chestiune însemnată, *vitală*, şi nu trebue să perdem timpul, cu legiferărĭ, pe care nu le pot califica maĭ blajin decit cu calificativul de: *legĭ uşuratice, neserioase şi fără rezultate binefăcătoare* [1]).

I. **Partea ştiinţifică**. Din punct de vedere ştiinţific şi cu dorinţa ca orĭ şi cine să pătrundă fondul chestiuneĭ, cam ĭată ce să poate spune:

1) In primul loc să se ştie, *că-n aer* (atmosferă) *se află necontenit vapoare de apă*, care provine din evaporarea continuă a apelor, din oceane, mărĭ, lacurĭ, fluviĭ, riurĭ, pirăe, ĭazurĭ şi de la suprafaţa pămîntuluĭ.

Această vapoare de apă să poate aduna în mare citime, dacă aerul este ferbinte saŭ cald, şi-n citimĭ din ce în ce maĭ micĭ, cu cit aerul este maĭ rece [2]).

Acest prim fapt fiind cunoscut, vom înţălege, că un aer cald, avînd vapoare de apă în mare citime, dacă-ntru-n moment dat să va răci, acea apă nu va maĭ putea sta toată în stare de *vaporĭ*, ci o parte să va preface în picăturĭ foarte micĭ, să va condensa, decĭ să vor naşte *nourĭ*, saŭ în picăturĭ maĭ marĭ, cînd vor cădea pe pămînt, *adecă va ploua*.

Inversul. Un aer călduţ, încărcat de vapoare de apă (atita cit poate cuprinde), dacă-n loc să se răcească, cînd se va provoca o ploae, saŭ formarea de nourĭ, să încălzeşte, atuncea nouriĭ vor dispărea şi ploae nu va cădea.

In fenomenul: *formarea nourilor* şi *ploaĭa*, găsim pe de o

---

1) Această chestiune „*seceta de la noĭ*" mĭ-a servit ca punct de plecare în dezvoltarea conferenţiĭ ce am făcut, cu ocazia solemnităţiĭ deschidereĭ cursurilor Universitare, în ziua de 2 Octombrie 1905 şi cînd am tratat „de *foloasele ştiinţelor*, în special a *naturalelor*, în dezvoltarea economică a uneĭ ţărĭ".

2) Cînd aerul la o temperatură dată, nu maĭ poate cuprinde cantităţĭ maĭ marĭ de vapoare de apă, căcĭ este o limită pentru fiecare grad de temperatură, atuncea să zice că a ajuns la *saturaţie*. Ceĭa ce întrece, dacă sînt cauze care aduc vaporĭ de apă, să condensează şi cade *sub formă* de ploaĭe.

parte, în atmosferă, vapoarea de apă în cîtimĭ maĭ marĭ saŭ maĭ micĭ și pe de altă parte, *cauze*, care provoacă condensarea saŭ necondensarea aceleĭ vaporĭ de apă.

Ce poate fi dară *seceta*, decît rezultatul saŭ a unor cauze carĭ împedică ajungerea vaporilor de apă în atmosfera unor regiunĭ, saŭ a unor cauze, carĭ împedică răcirea aeruluĭ încărcat de vapoare de apă, decĭ a condensăriĭ și a cădereĭ ploaeĭ.

Și cine n-a văzut, în timpul vereĭ, sosirea de nourĭ la suprafața uneĭ localitățĭ și cînd te bucurĭ maĭ tare că are să ploae, nouriĭ sînt dușĭ, împrăștiațĭ și te alegĭ cel mult, cu o stropitură.

Din cele expuse, nu răsare adevărul mărturisiriĭ de maĭ sus, că chestiunea este foarte complexă?

Și-ntre paranteze, n-am dreptate cînd spun, că nu prin legĭ, ca cele ce se făuresc, vom combate efectele seceteĭ, și că perdem și timp și averea țăriĭ?

2) Acest fapt stabilit, să încercăm — pînă la oarecare punct — *urmărirea sorginților de vapoare de apă*, într-o țară, in specie la noĭ, cînd intră-n joc **clima**, adecă: *temperatura* zilnică și anuală a *aeruluĭ*; *gradul de umiditate* zilnic și anual; *presiunea atmosferică*; *vînturile* cu puterea lor de a sufla și cu direcțiunea lor exactă; numărul, întinderea, forma *nourilor* zilnic și *cîtimea de ploae* ce cade, și aceasta în fiecare județ și-n diferite puncte ale razeĭ județelor, avîndu-se în vedere topografia exactă a soluluĭ în acele puncte.

Și avem expunerĭ oficiale, că nu s-a schimbat *clima* la noĭ, pe cînd eŭ afirm — cel puțin în'ceia ce privește Moldova — că s-a schimbat foarte tare, definițiunea climeĭ, fiind acea sus expusă, adecă, *rezultatul unuĭ număr însemnat de elemente metereologice*. Și cine poate susținea, că temperatura atmosferică sp. ex. este zilnică, lunară și anuală, cu aceiașĭ medie, ca acuma 30 anĭ?

Iată o altă serie de fapte, care dovidesc maĭ de aproape complexitatea chestiuneĭ supusă analizeĭ noastre.

Latitudinea pe de o parte, *topoprafia* (munțĭ, dealurĭ, șesurĭ), *megieșia* saŭ *îndepărtarea de mărĭ* și *împădurirea* sînt factoriĭ primĭ, în *clima* uneĭ țărĭ.

Atuncea, pentru Romînia și-n special pentru Moldova, sor-

ginţele de vaporî de apă nu le putem găsi, decît rare orî, în *nourii* ce să formează deasupra Mărei Negre şi rămîn numaî în *apele şerpuitoare* saŭ *stătătoare* şi-n *pădurile noastre*.

Ce să întimplă cu apele noastre? Unele aŭ dispărut, sp. ex. lacul de la Dorohoî. Cele maî multe, în cea maî mare parte ale unuî an, sînt aproape secate, fapt concretizat prin spusele inginerilor străinî, care aŭ construit primele noastre liniî de drum de fer, zicînd «că o vacă de a lor, n-are cu ce să sătura» din care cauză, n-a dat tăria cuvenită podurilor şi luarea în rîs a Rominilor, care să colportează adesa, «că proştî maî eraŭ aceî inginerî, de oarece apele noastre sînt puternice» şi s-aŭ refăcut toate acele podurî. Aceste polemicî sînt învăţăminte marî, pentru ceî serioşî şi care să ocupă de interesele ţăriî noastre. Apele curgătoare nu trebue nicî să se usuce în timpul cald al anuluî, nicî să fie torenţiale în timpurile ploîoase. Răul arătat ne spune, că, de multă vreme, cauzele, care contribuesc la aspectul şi cursul ce-l aŭ, *n-aŭ fost cunoscute, studiate*; şi cum creşterea debituluî lor, începe a fi din ce în ce maî rară, maî avem o dovadă, că acele cauze şi-aŭ atins aproape totala lor influenţă rea. Şi pentru a nu prea înconjura chestiunea, voî spune: că *despăduririle întinse,* de pe versantul munţilor din ţările vecine, de odinioară, a fost începutul scădereî debituluî apelor din rîurile noastre şi, de la o vreme încoace, *despăduririle absolut nechibzuite* atît din munţiî noştri, cît şi de pe dealurile noastre, aŭ complectat schimbarea acestor ape.

Atuncea, de unde să avem sorginţî de vaporî de ape, care, umezînd atmosfera noastră, să provoace acele stărî fizice din care rezultă condensărî şi ploî?

Si consecinţele despăduririlor sînt şi maî grave, căcî în *pădurî* avem sorginţî şi maî puternice de vapoare de apă.

Şi nu mă pot opri a nu exprima durerea mea sufletească, cînd aseminea fapte fiind cunoscute, am văzut şi văd, procedîndu-se înainte—oarecum cu dispreţ—*la despădurirî* şi nu se vrea, în ruptul capuluî, a se cere ajutorul oamenilor de ştiinţî, carî, prin graî viŭ saŭ prin scrierî serioase, atrag neîncetat luarea aminte a maseî poporuluî, *că, transformînd în numărătoare bogăţia forestieră a soluluî nostru, săcătuim*—poate pentru vecie—*o altă bogăţie, maî însemnată, agricultura*.

Ceva maĭ grav. Să pot transforma pădurile noastre in banĭ, însă cu folos și pentru pădurĭ și pentru agricultură și de aceĭa zic că e grav, cînd să procedează pe dea-ndoasele.

Aș putea concretiza cele spuse, cu numeroase exemple, copilăria mea petrecîndu-mĭ-o la diferite moșiĭ, dintre care unele aveaŭ pădurĭ frumoase, și astăzĭ nicĭ urme ne maĭ existînd pe ele.

Maĭ pot concretiza prin exemple chĭar absoluta rea aplicare a dispozițiunilor regulelor silvice, în tăerea pădurilor supuse regimuluĭ silvic și aceasta, nu numaĭ din cauza releĭ credințe a celor ce le aplică, ci chĭar din cauza lipseĭ totale a cunoștințelor științifice (fiziologie vegetală) solide, atît a celor micĭ, cît și a celor marĭ, cît și a proprietarilor.

Pot intercala și de astă dată, acest deziderat: *că-n învățămîntul primar și secundar, trebue să se deĭe un maĭ mare interes chestiunilor științifice cu aplicațiunĭ imediate, așa zise vitale, adecă, contribuitoare la dezvoltarea noastră economică.*

Absolut nu vom progresa în aceste direcțiunĭ, cît știința serioasă nu-șĭ va căpăta primul loc în toate ramurile activitățeĭ noastre sociale.

Ce dovadă să aduc, fără multe cifre și exemple, *ca orĭcine să se încredințeze de influența imensă a pădurilor*, nu numaĭ ca sorgințĭ direcțĭ de vapoare de apă, ca sorgințĭ de apă, pentru apele ce izvoră̆sc din desișurile lor, cît și ca factorĭ puternicĭ *în a împedica transformarea apelor curgătoare în torențĭ*; în a provoca prin văile ce să îndepărtează de la locurile ocupate de pădurĭ *curențĭ de aer binefăcătorĭ*; în a învoi prin locurile megieșe, anume culturĭ de anumite vegetale; în a regula topirea ometelor și cîte alte efecte, unele maĭ folositoare decît altele?

Iată sp. ex. cele ce găsim într-o lucrare a d-lor F. A. Schriner și E. B. Copeland, publicată în «Botanical Gazette» din Fevruarie 1904, avînd in vedere regiunea *Monroe* din *Wisconsin*, (Statele Unite—partea orientală), în care s-a constatat, că acum 70 de anĭ, s-a început despădurirĭ, care, cît timp nu a întrecut jumătate din întinderea lor, nu aŭ provocat nicĭ o schimbare în *clima* și-n *regimul apelor*. Despădurirele continuînd, gradat gradat, apele aŭ început a-șĭ micșura debitul; apoĭ unele aŭ în-

ceput a să usca în cea maĭ mare parte a anuluĭ; şi-n fine unele ape s-aŭ uscat cu desăvîrşire. Şi, de cînd proporţia de pădure faţă cu întinderea de pămînt fără arborĭ a scăzut la 6 pentru 100, efectele sînt cu desăvîrşire rele.

Dacă dară, statisticele noastre sînt exacte şi ne spun că am ajuns a avea o proporţie ue pămînt forestier numaĭ de 13 la sută, constatăm că ne apropiem de dezastru. Şi dacă ar fi numaĭ atita. Cele expuse maĭ sus ne arată că multă chibzuinţă să cere, chĭar în alegerea pădurilor de tăet; cu alte cuvinte, *nu să poate învoi une-orĭ, tăerea uneĭ anumite pădurĭ, dintr-o anumită regiune*, fără a nu provoca schimbărĭ, în elementele metereologice fie ale aceleĭ regiunĭ, fie ale altor regiunĭ, megieşe saŭ îndepărtate.

3) Ar urma, în al treilea loc, să ne ocupăm de cauzele care împrăştie şi modifică umiditatea aeruluĭ, în diferitele părţĭ ale ţăriĭ. In cazul acesta, *curenţiĭ aerienĭ* joacă rolul, fapt cunoscut în parte, chĭar de popor, căcĭ aŭ zicătoarea «valea trage» şi, ceĭ ce fac excursiunĭ saŭ se ocupă cu munca cîmpuluĭ aŭ simţit aceĭ curenţĭ.

Vînturile, de aseminea, sînt factorĭ şi maĭ puternicĭ. Şi cine nu cunoaşte, cel puţin aice în Moldova, că un vînt din jos (din spre Marea Neagră), aproape în totdeauna, aduce ploae. Pot afirma, că de cîţĭ-va anĭ am constatat, că nicĭ acest vînt nu maĭ provoacă ploae, fie din cauză, că vapoarea de apă ce o aduce, nu poate sătura de loc aerul din localităţile noastre, care e lipsit aproape complect de aseminea vapoare, fie din cauză, că trecînd prin regiunĭ ferbinţĭ, nu poate ajunge la o temperatură maĭ joasă, care să contribue la un fel de saturaţie, apoĭ la un început de scădere de temperatură şi-n cele din urmă la un început de condensărĭ, decĭ de formare de nourĭ.

De vînturĭ însă, nu ne putem plînge. De cîţiva anĭ, atît primăvara cît şi vara, vecĭnic suflă vînt din nord-vest, *vînturĭ secĭ*, care maĭ alungă—împrăştiind-o—şi mica vapoare de apă, cu care să maĭ încarcă aerul, de la suprafaţa pămîntuluĭ, căcĭ vin cu violenţă.

Dacă însă vîntul rece ar avea o cîtime oarecare de vapoare de apă şi s-ar amesteca cu un aer ferbinte încărcat cu vapoarea corespunzătoare temperatureĭ sale, atuncea, din ames-

tecul lor, ar rezulta pe de o parte o răcorire, adecă o scădere de temperatură, și pe de alta vapoarea de apă s-ar găsi în maĭ mare cîtime decît poate cuprinde aerul, la acea temperatură, — de unde condensare și ploae.

Sp. ex.: Un vînt care ar veni cu o temperatură de 10° și ar cuprinde 9 centigrame de vapoare de apă pentru un litru de aer (saturație) și ar da peste un aer de 40°, cu 58 centigrame de vapoare de apă, la litru de aer, *de să vor amesteca în volumurĭ egale*, să va căpata un aer cu o temperatură de 25° și cu o medie de 34—35 centigrame de vapoare de apă, la litru de aer. La această temperatură, aerul, putînd cuprinde cel mult pînă la 33 centigrame de apă, ar urma să aibă peste limită: 1—2 centigrame din fie-care litru de aer, care să va condensa și va curge pe pămînt (va ploua), adecă vom avea de la 10—20 milim. cubĭ de ploae.

4) Nu voĭ desfășura cum ploaea, străbătînd în pămînt, contribue să formeze, la diferite adîncimĭ, pînze de ape, saŭ albiĭ, sorgintea atîtor izvoare; cum *apa din pămînt*, suptă de rădăcinele copacilor, ajunge în frunze și prin suprafața acestora, *evaporîndu-să*, contribue la formarea aceleĭ atmosfere plăcute, maĭ mult saŭ maĭ puțin încărcată de vapoare de apă, decĭ sorgintea apeĭ în atmosferă, de care s-a vorbit maĭ sus.

Toate acestea și încă alte chestiunĭ științifice, din acest domeniŭ de studiĭ, m-ar duce prea departe.

Cred însă, că cele spuse sînt îndestulătoare pentru a forma o gîndire științifică în ceĭ ce vor cetĭ acest articol și, *înțălegînd ploaea*, să întrevadă cauzele lipseĭ sale, adecă cauzele *seceteĭ*.

II. **Partea practică.** Cînd e vorba de combaterea seceteĭ, nimic maĭ rațional, decît a împedica cauzele care oprесс adunarea de vaporĭ de apă în atmosfera țăriĭ noastre, care îndreptează vînturĭ uscate, care împedică venirea curenților încărcațĭ cu vaporĭ de apă, saŭ a curenților răcoritorĭ și provocătorĭ de condensare a vaporilor de apă.

Și pentru toate acestea, să cere să cunoaștem: totalitatea elementelor metereologice sus expuse, definind clima. Așa ceva însă, din nenorocire, cu tot Institutul metereologic cu care țara este înzestrată, nu avem.

Să precizez maĭ bine lucrurile, pentru ceĭ necrezătorĭ și carĭ aŭ înaintea ochilor statisticele aceluĭ Institut metereologic. Ne trebue:

1) O înregistrare regulată, oară cu oară, a temperatureĭ aeruluĭ a fiecăreĭ văĭ, și pe o scurgere și pe ceĭalaltă; a fiecăruĭ podiș; cu alte cuvinte a unuĭ număr cît să poate maĭ mare de puncte geografice, pornind de la munte și mergînd în spre mare.

Și, ca să se înțăleagă însemnătatea unor aseminea observațiunĭ, voĭ cita cazul, că-n Franța constatindu-se că sp. ex. *vița de vie* nu crește tot atît de bine, pe ambele scurgerĭ ale aceleĭașĭ văĭ, s-a găsit—între alte cauze—că expunerea soareluĭ este un factor însemnat, în buna creștere a vițeĭ, expunere cunoscută chĭar și de podgoreniĭ noștri.

Dar cînd e vorba de *popușoĭ* și de văile din localitățile muntoase, oare acest factor nu ar avea un rost folositor, arătîndu-ne că nu poate fi planta cultivată cu acelaș rezultat, pe ambele scurgerĭ ale văiĭ, saŭ chĭar pe nicĭ una din coaste, și ca atare, oare ar maĭ fi nevoe de legĭ saŭ circulărĭ ministeriale, care să împedice pe sătean a culege popușoĭul crud, dispozițiunĭ care nu pot avea ca rezultat decît fraude și focare de pelagră?

Astăzĭ avem aparate, care înregistrează cu preciziune variațiunile temperaturilor *și dacă am perdut atîta timp, să impune să nu-l maĭ perdem și țara să se împăneze cu aseminea instrumente și să se prevadă fondurĭ cu care să se întreție o pleĭadă de licențiațĭ în șt. fizico-chimice-naturale, cu neîncetata și serioasa lor supraveghere, pe lîngă alte felĭurĭ de observațiunĭ, ce voĭ maĭ aminti în treacăt.*

2) O înregistrare regulată, zilnică, lunară, anuală, a *umidităţiĭ aeruluĭ*, a *curenților*, a *presiuneĭ*, a *vînturilor*, a *cîtimeĭ de ploae* ce cade, a *nourilor*, cu direcțiunile ce străbat, a debituluĭ tuturor apelor noastre, maĭ ales curgătoare.

Nu avem așa ceva. Și, statisticele ce s-a publicat nu sînt în stare a ne călăuzi în analizele ultime ce cerem de la dînsele, pe deoparte, cifrele acelor statistice fiind date de persoane fără nicĭ o pregătire în aseminea cercetărĭ, pe de alta, fiind culese foarte rar în localitățĭ care ne pot da rostul unor elemente metereologice trebuitoare studiuluĭ climeĭ în genere, ci maĭ adesa fiind culese în capitalele județelor, și, chĭar atuncea, maĭ mult ca spirit de

imitație, că se adună material, fără a se ințălege de către personalul însărcinat rostul acelor culegerĭ. Orĭ cine poate ințălege, că fantezia, fanfaronada și politica sînt factoriĭ conducătorĭ.

Și ca să concretizez printr-un exemplu, că așa se fac lucrurile, n-am decît să amintesc sp. ex. că-ntr-o comisiune, dragă doamne de combatere a filoxereĭ, s-a pus, un *advocat*, un *argintar* și un *spițer*. Orĭ-cine are judecată sănătoasă poate să întrevadă, cum s-a combătut invazia filoxereĭ. Și consecințele se văd, slavă domnuluĭ.

3) Avînd toate elementele cerute maĭ sus, să cere să întrevedem, care localitățĭ păduroase existente trebuesc apărate, ele contribuind la împrăștiarea de vaporĭ de apă in atmosferă, la întreținerea debituluĭ mijlociŭ a apelor curgătoare și la regularea curenților și a vinturilor.

Dacă cercetările cerute s-ar fi făcut acuma 40 de anĭ și de atuncea încoace, am fi în stare astăzĭ să îndeplinim grabnic și ușor acest *ultim factor*, care să vede că guvernează totalitatea celorlalte elemente metereologice.

Nu le avem, dar, repet, să impune să nu perdem timpul și să ne punem pe lucru. Să se prevadă fondurĭ pentru reînceperea împădurirelor și să se impue proprietarilor o aseminea imboldire, dîndu-li-să toate mijloacele. Așa e cazul cu numeroșiĭ munțĭ de pe domeniul Hanguluĭ din județul Neamț, carĭ astăzĭ sînt goĭ cu desăvîrșire și carĭ mult aŭ contribuit la schimbarea climeĭ noastre.

Și ca încheĭere, ca unul care cunosc de aproape cum să procedează, cînd sînt în joc chestiunĭ cum le-am calificat *vitale*, afirm, că nu e destul a să aduce la îndeplinire deziderațele sus expuse prin legĭ, ci trebue în capul departamentuluĭ respectiv un ***om de știință, cunoscător de multe, sîrguitor***. Să cere o mînă de fer și un personal bine selecționat, pe carĭ să-ĭ impună știința ĭar nu culoarea politică saŭ nepotismul.

Alarma am dat-o. Facă cerul, ca spusele mele să deștepte din somnul cel de moarte, pe norocoșiĭ care rînd pe rînd ne guvernează și să-ĭ imboldească să între pe calea adevăruluĭ.

Dr. Leon C. Cosmoviciĭ
Profesor la Universitate

Inceputul teatruluĭ în Moldova

(Urmare).

Aceastâ suplică a boerilor, carĭ eraŭ insufleţiţĭ de dorinţa de a vede teatrul romînesc progresînd, n-a avut rezultatul acela pe care-l aşteptaŭ, căcĭ Eforia orăşănească n-a sporit cu nimica ajutorul bănesc ce-l dădea, ĭar Direcţia teatruluĭ franţuzesc răspunde secretariatuluĭ de stat, *că ea nu poate ţine maĭ mult teatrul cu îndatoririle ce aŭ avut răposatul Baptist Fouraux.*

Eleviĭ Conservatoruluĭ, în faţa acestor greutăţĭ ce aŭ de întimpinat, merg înainte cu reprezentaţiunele lor, şi aşa, în 8 Aprilie 1837, eĭ aŭ dat a treia reprezentaţie în mulţămirea şi entuziasmul obştieĭ.

Despre aceasta ĭată o dare de samă ce găsim în *Albina romînească* din 1837 pag. 129:

«Joĭ în 8 a curgătoareĭ (Aprilie) eleviĭ Conservatoruluĭ filarmonic, aŭ dat a treĭa a lor reprezentaţie dramatică, alcătuită din două piese: I-iŭ *Petru Rareş Vodă*, dramă serie în două acturĭ, imitarisită pentru scena Moldovenească, şi II-lea *Contrabandul* sau *Intunecimea de lună*, comedie în două acturĭ, asemene slobod prelucrate de pe cea germană, ambe prin D. Aga Gh. Asaki. Drama care înfaţoşa un istoric episod din epoha 1538, acea plină de făptuirĭ şi de haractir nobil a Moldovenilor, se deosebea prin a eĭ ţintire morală şi patriotică. Portul cel adevărat a strămoşilor noştri şi nimerita a elevilor reprezentaţie, ca prin o maghie înfăţoşind înaintea ochilor o întimplare de treĭ veacurĭ, aŭ pătruns pe privitorĭ de nobile sentimenturĭ. Iar comedia care era adaptarisită la întunecime de lună ce

aevea urma în acea sară în ceriŭ, aŭ adus mare plăcere prin intriga cea curioasă a sujetuluĭ, (cuprindere) care de asemene cu nimerire s-aŭ reprezentat. Deși urma o ploaĭe mare, teatru era plin, și de mulțămirea obștieĭ aŭ vădit nu numaĭ aplaozurile nepregătite ci și cererea de a se reprezenta aceste pĭese încă odată».

Elevĭĭ carĭ aŭ jucat în pĭesa *Petru Rareș Vodă* [1]) aŭ fost: d-l. M. Cerchez în rolul luĭ *Petru Rareș*, Costachi Strat în rolul *Armașuluĭ Domnieĭ Șeptelicĭ*, aceștĭ doĭ, eraŭ și elevĭ la Academie [2]), I. Ionescu în rolul *bătrînuluĭ Cerinat*, proprietar al lacului Bratiș, I. Docan în rolul venețianuluĭ *Malaspina*, d-na Lang în rolul tinereĭ *Elena*, ĭar d-na Hostie în rolul *mameĭ luĭ Petru Rareș Domnina* [3]).

Pĭesa *Petru Rareș*, după cererea generală s-a maĭ repetat. In *Albina romînească* găsim următoarele [4]):

«Vinerĭ în 30 April s-aŭ făcut a patra reprezentație a elevilor Conservatoruluĭ filarmonic. Drama *Petru-Rareș-Vodă*, s-a jucat a doua oară și spectacolul s-a închiet prin păstoreasca serbare a *Armindineĭ*, (de la armentum, cuvînt latin însemnînd *turmă*) pe care păstoriĭ noștri păzesc la 1 Maĭ, întru aducere aminte de Palilia a Romanilor, ce serbaŭ în această zi aniversala de urzirea Romeĭ. D. Aga Asaki, aŭ compus pentru acest prilej, o Idilă Moldovenească, cu cîntece și danțurĭ. Profesorul Conservatoruluĭ D. Paulo Cervati aŭ jucat asemene un rol, și prin al seŭ rar talent de noŭ, aŭ bucurat pe publicul carele cu plăcere auzea limba națională răsunînd, prin cele maĭ frumoase cîntece ale Italieĭ. Horurile cele frumoase, danțul păstorilor și a păstorițelor, tabloul ce aŭ înfățoșat, urarea ce aŭ rostit un bătrîn, pentru fericirea obștieĭ, și o ploae de florĭ, ce s-aŭ presurat peste privitorĭ, aŭ făcut în această sară, acea maĭ plăcută petrecere, care s-au încununat de conglăsuitoarea încuviințare».

Succesul ce aveaŭ aceste reprezentațiunĭ în fața publiculuĭ, înpinse pe maĭ mulțĭ elevĭ distinșĭ aĭ Conservatoruluĭ filarmonic a se deda cu totul carieriĭ teatrale, și așa elevul Gheorghe

---

1) Pĭesa *Petru Rareș* pe care o aunnțase Gh. Asaki că va cuprinde 4 părțĭ, s-a tipărit în Iașĭ la 1853, numaĭ partua I-a, urmînd ca celelalte părțĭ să se tipărească pe rînd, după cum ne spune Asaki în prefața ce o face la acea pĭesă.

2) Gh. Asaki, pentru a răspîndi și maĭ mult gustul teatruluĭ și a musiceĭ, nu se mărginește numaĭ la elevìĭ Conservatoruluĭ, ci recurge și la elevĭĭ din Academia Mihaileană, cum și la uniĭ din profesorĭ, ca Samoil Botezatu, care a jucat în *Văduva vicleană*.

3) Numele acestor elevĭ îmĭ sînt comunicate de răposatul M. Cerchez, care a și jucat în această pĭesă.

4) Alb. Romîn. an. 1837, pag. 149.

Stihi student în filosofie în acelaș timp la Academia Mihaileană, face în luna Aprilie, 1837, următoarea petițiune către Aga Gh. Asaki[1]:

«Iată o diastimă de triĭ lunĭ de cînd D-voastră, îndemnat de patrioticeasca rîvnă, ațĭ orînduit urzirea teatruluĭ romînesc și în numărul acelor tinerĭ trebuitorĭ, m-ațĭ orînduit și pe mine, care am fost următor la toate cele porăncite de D-voastră. Acum după reprezentațiile date am văzut că uniĭ din tineriĭ întrebuințațĭ, pentru a lor osteneală nu numaĭ că aŭ primit de la D-voastră o remunerație, dar li s-aŭ hotărît și leafă prin care să-șĭ poată închipui cele de trebuință. Decĭ și eŭ ca unul ce pănă acum am fost în rîndul celor întrebuințațĭ, cu tot respectul îndrăznesc a vă întreba de avețĭ scop a mă întrebuința și maĭ departe (căcĭ eŭ dorință am a vă sluji) și a-mĭ hotărî leafa prin care să-mĭ pot înlesni cele de nevoie, căcĭ lipsirea lor mă vor sili nu numaĭ a părăsi Conservatorul, dar și a ruga pe cinstita Epitropie, că dacă nu sînt vrednic a mă întrebuința în ramul scolastic precum pe ceilalțĭ aĭ meĭ colegĭ, apoĭ să bine vroĭască a-mĭ da atestaturile clasurilor petrecute, dimpreună cu o recomendație, ca potrivit cu glăsuirea reglementuluĭ scolastic, se fiŭ întrebuințat în ramul politicesc, căcĭ de a fi tot în lipsă, ca un neputincĭos (cînd din a proniei milostivire sînt putincĭos), nu pot a suferi maĭ mult neertîndu-mă atit puterile trupeștĭ cît și cele sufleteștĭ».

Al D-voastră prea plecat și supus serv,

George Stihi

Publicul în entuziasmul ce a aratat pentru susținerea Conservatoruluĭ filarmonic dramatic, dorind a avea pĭesele reprezentate de eleviĭ aceluĭ Conservator, insistă pe lîngă Gh. Asaki ca să le tipărească, care se grăbi a satisface această dorință, anunțînd prin foaia sa *Albina romînească* No. 46, din Iunie 1837, că:

«Spre a îndestula cereriĭ obștieĭ, care cu bine-voitoare priință aŭ îmbrățoșat așezămîntul Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, s-aŭ hotărît a publica o culegere a pĭeselor reprezentate, încît sub titlul de *Repertoriul Teatruluĭ Romînesc în Moldova*, aŭ și eșit acea întăĭ dramă *Laperuz*, cu cîntece, de D. Gh. Asaki. Această carte cu gust broșuită (legată) se află la librăriile din Iașĭ, ĭar pe la ținuturĭ pe la D-lor profesorĭ, în preț de 5 leĭ una».

---

1) Această petițiune am copiat-o din hîrtiile răposatuluĭ Postelnic Manolachi Drăghicĭ.

Prima stagiune teatrală a Conservatoruluĭ s-a închis cu aceste despre care am vorbit reprezentațiunĭ, spre cea maĭ mare mulțămire a publiculuĭ, care a rămas uĭmit de progresul făcut de elevĭ in așa scurt timp.

XVI.

Gheorghe Asaki făcea tot ce-ĭ era prin putință pentru ca școala să progreseze, și astfel conveni cu antreprenorul trupeĭ franceze Fouraux, ca să-ĭ deĭe voe să joace pe scena Teatruluĭ de Varietățĭ înființat de acesta, cu condițiune că, dacă aceste reprezentațiunĭ se vor da fără nicĭ o plată, nicĭ Fouraux să nu pretindă chirie, ci să-ĭ dea numaĭ cheltuelile serale, ĭar dacă se vor da reprezentațiunĭ cu plată, Conservatorul să răspundă antreprenoruluĭ Fouraux o a treĭa parte din venitul acelor reprezentațiĭ. Se pare însă că a urmat o neînțelegere in această privință, căcĭ Fouraux a reclamat la Postelnicie. Bezede Neculaĭ Suțu, secretar de stat, în urma acesteĭ reclamațiunĭ, trimite următoarea adresă către Conservator, cu data din 2 Mart 1837 [1]):

Conservatoruluĭ filarmonic al elevilor Moldovenĭ.

«Dumnealuĭ I. Furo prin înscrisul ce aŭ adresuit către jos iscălitul, arată că la propoziția ce ĭ-aŭ făcut D-luĭ Aga Gheorghe Asaki, de a se parastisi în teatru pĭesele în limba moldovenească, au cerut pentru chirie și cheltuelile celor trebuitoare, să i se deĭe o a treĭa parte din baniĭ ce s-ar aduna; că la aceasta d-luĭ Aga Asaki aŭ pus înainte, că biletele de antre la niște așa reprezentațiĭ, urmează a se da gratis, că d-luĭ Furo, sprijinit pe acest temeiŭ și a osebitelor făgăduințĭ din partea d-sale Aga Asaki, aŭ dat teatrul cu toate cele trebuitoare pe a sa cheltueală, și acum sub cuvînt pe de o parte, că ar fi rămas înșălat în făgăduință, ĭar pe de altă parte, că biletele de antre, nu numaĭ nu s-aŭ dat gratis, ci încă s-ar fi vindut și maĭ cu mare prețurĭ. Dacă acele de maĭ înainte întorcîndu-se la cea dintăĭ tocmală, cere a i se da o a triĭa parte din baniĭ ce s-aŭ adunat. Această cerere jos iscălitul secretar de stat, de trebuință socotește a o împărtăși aceluĭ Conservator, poftindu-l de a se înțelege cu d-luĭ Furo, spre punerea la cale după cuviință».

iscăl. **Neculaĭ Suțu**

No. 289.

An. 1837, Mart 2.

Această neînțelegere a luat sfîrșit prin împacare.

---

1) Vezĭ *Uricariul* de T. Codrescu vol. IX. Iașĭ 1887, pag. 28.

Dorința Direcțiunei Conservatoruluĭ, de a se vede școala progresînd, mergea realizîndu-se pe încetul, și elevii, în timpul veriĭ anuluĭ 1837, se pregătiră cu mare stăruință, pentru reprezentațiile ce urmaŭ a se da în stagiunea din ĭarna viitoare 1837—1838; ceĭa ce însă începu a împedeca mersul regulat al școaleĭ era lipsa simțitoare de banĭ; de aceĭa Directoriĭ Conservatoruluĭ, la 31 August acelaș an, îndreaptă Departamentuluĭ trebilor din năuntru următoarea suplică:

Către cinstitul Departament din năuntru

Direcția Conservatoruluĭ filarmonic

«Pentru a sprijini acest Conservator filarmonic care în timpul de vară s-a îndeletnicit întru învățătură, ĭar nu în reprezentațiĭ, ce ar fi putut aduna oare-care banĭ, Direcția cu cinste se adresuește la acel Departament, poftindu-l ca din 150 galbenĭ ce aŭ rămas din 200 galbenĭ, hărăzițĭ de pre Inalțatul Domn, întru ajutorul Conservatoruluĭ să bine vroĭască a îndemana: 100 galbenĭ pentru întimpinarea plățiĭ profesorilor și altor cheltuelĭ, căcĭ în altfeliŭ neputînd în grabă a se aduna încă baniĭ rămașĭ la D-lor prenumeranțiĭ, poate urma împedecarea lucrărilor de pregătire pentru reprezentațiile viitoare».

Catargiu Vornic, **Vasile Alexandri** Spatar, **G. Asaki.**

Secretar: **Samoil Botezatu** Medelnicer.

No. 32.

1837 August 31.

Eșiĭ

Asupra acesteĭ suplicĭ, s-a pus următoarea rezoluție:

Să se scrie Eforieĭ de Eșĭ, ca macar 50 # galbenĭ să se închipuească din 200 galbenĭ ce prin budget sunt trecuțĭ.

1837, Sep. 2.

iscal. **Catargiu** [1])

In urma acesteĭ resoluțiunĭ, Eforia din Iașĭ a dat Direcțiuneĭ Conservatoruluĭ suma de 50 galbenĭ, care se grăbește a înștiința pe public, că reprezentațiile teatrale vor începe în 17 a luneĭ Octomvrie acelaș an 1837.

Iată acea înștiințare, pe care o găsim în *Albina romînească* (suplement la No. 81 din 14 Oct. 1837):

---

1) Vezĭ Dosarul Departamentuluĭ din năuntru No. 113 din 1836 pag. 39, aflat la Arhiva Statuluĭ din Iașĭ.

Direcția Conservatoruluĭ filarmonic

«Potrivit cu scoposul înființăriĭ acestuĭ Conservator, ca pentru îndemanarea uneĭ estetice petrecerĭ, să se întemeeze și în Moldova muzica vocală și să informeze un teatru în limba națională, Direcția a pășit până acuma cu a eĭ lucrărĭ, precît slabele sale mijloace aŭ putut erta, dînd despre aceasta de la începutul anuluĭ și patru cercărĭ dramatice, care s-aŭ primit de cinstitul public cu îngăduință vederată de a îndemna rîvna elevilor. Avînd acuma a păși ĭar cătră urmarea îndeletnicireĭ sale, Direcția aduce la cunoștința obștieĭ, cum că Duminică în 17 Oct., se vor începe reprezentațiile dramatice a elevilor Conservatoruluĭ, și a unor din domniĭ diletanțĭ, cariĭ vor bine vroi a împreună-lucra întru aceasta. Drept aceĭa d-niĭ subscriitorĭ, ce încă n-aŭ plătit a lor loje saŭ scaune, sunt poftițĭ a trimite la casă prețul cuvenit. Pentru că sceĭ cariĭ până în Sîmbăta viitoare nu vor împlini condiția cătră care însușĭ saŭ fost îndatorit, se vor socoti dezlegațĭ de prenumerația lojelor saŭ scaunelor care se vor da la alțĭ doritorĭ.

«Cu acest prilej domniĭ subscriitorĭ, vor trimite a lor biletur̆ la casă, spre a fi schimbate cu alte nouă, ce vor fi și pentru celelalte reprezentațiĭ a subscriereĭ».

Reprezentațiile se dădeaŭ de două orĭ pe săptămînă. Abonamentele se făceaŭ la Direcția Conservatoruluĭ. Prețul locurilor pentru 24 reprezentațiĭ era: Rîndul I-iŭ 15 galbenĭ; rîndul II-lea 12 galbenĭ; rîndul III-lea 10 galbenĭ. Pentru *scaunele închise numeruite* se plătea 5 galbenĭ. Prețul întrăriĭ în sara de reprezentație pentru scaunele numeruite era de 2 sorocovețĭ, ĭar pentru galerie 1 sorocovăț. Casierul Teatruluĭ era Ciabati.

După înștiințarea de maĭ sus, a doua stagiune teatrală se deschide în 17 Oct. 1837, și reprezentațiile merg înainte cu mare reușită.

In 12 Noemvrie acelaș an, s-a jucat pentru întăĭa dată *Pedagogul,* comedie vodevil cu cîntice în 1 act de Kotzebue, prelucrată de Gh. Asaki [1]); ea a plăcut foarte mult publiculuĭ. Atît ariile cîntate de elevĭ, cît și corurile aŭ fost bine ezecutate.

Apoĭ, în 14 Decemvrie acelaș an, s-a jucat pentru prima oară *Fiul perdut,* dramă în 1 act de Kotzebue, tradusă tot de Gh. Asaki [2]).

(urmează). Teodor T. Burada

---

1) Tipărită în Iașĭ la 1839 în Tipografia Albineĭ. Manuscriptul acesteĭ pĭese se află la librăria *Moldova*, R. Șaraga Iașĭ.
2) Tipărită în Iașĭ în Tipografia Albineĭ.

Rominii din Sirbia [1)]

Toţĭ Rominiĭ din regatul Sirbieĭ vorbesc în dialectele limbiĭ romine. In ce raport staŭ aceste dialecte între sine şi faţă de limba literară din regatul Rominieĭ, nu pot acum să spun nimic maĭ de aproape. Studierea dialectelor cu carĭ vorbesc Rominiĭ din Sirbia ar fi de o însemnătate deosebită, căcĭ, prin cunoaşterea şi compararea lor cu dialectele limbiĭ romine din afară de Sirbia, am determina provenienţa Rominilor noştri. Pe cît am putut observa eŭ, limba Rominilor noştri Ungurenĭ, printre carĭ am trecut, se abate dela limba literară rominească cu deosebire la pronunţarea unor consunante dinaintea vocalelor palatale. Aceste consunante sînt s, d, l, n, t. In limba literară romînă s-ar zice: rece, unde, limba, mine, du-te; dar Rominiĭ noştri Ungurenĭ pronunţă: reşe, unge, l'imba, miñe, duce. Maĭ sînt şi alte deosebirĭ, însă, din pricină că am stat puţin între Rominĭ, nu pot să daŭ socoteală precisă despre ele.

Afară de limba romină, o parte însemnată de Rominĭ ştie şi sîrbeşte. După recensemîntul dela 31 Dec. 1900, pe lîngă limba romînă ştiaŭ încă şi sîrbeşte 32,556 Rominĭ, carĭ aŭ fost împărţiţĭ astfel:

---

1) Vezĭ No. 1 al *Arhiveĭ* din a. 1906.

CERCURILE și LOCALITAȚILE	In orașe			In sate			In genere		
	barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	în total	barbați	femeĭ	In total
Belgrad	12	13	24	128	129	257	140	141	281
Valĭevo	12	—	12	20	18	38	32	18	50
Vranĭa	1	—	1	—	—	—	1	—	1
Cragŭevaț	1	2	3	4	—	4	5	2	7
Craĭna	305	195	500	7111	3417	10528	7410	3612	11025
Crușevaț	2	—	2	—	—	—	2	—	2
Morava	44	10	54	1240	309	1549	1284	319	1603
Niș	4	—	4	—	1	1	4	1	5
Piroc	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Podrina	1	—	1	—	—	—	1	—	1
Pojarevaț	48	45	93	8436	5963	14399	8484	6008	14492
Rudnic	1	—	1	1	—	1	2	—	2
Smederevo	4	2	6	52	8	80	56	30	86
Timoc	17	6	23	3948	847	4795	3965	853	4818
Toplița	2	—	2	—	—	—	2	—	2
Ujița	1	—	1	—	—	—	1	—	1
Belgrad (orașul)	136	41	177	—	—	—	136	41	177
In total	591	313	904	20940	10712	31652	21531	11052	32556

Toțĭ Romîniĭ din Sîrbia sint pravoslavnicĭ.

Acum nu pot rosti o judecată precisă și metodică despre însușirile sufleteștĭ și fizice ale Romînilor noștri. N-așĭ zice că sînt grozav de deștepțĭ și indemînatecĭ. Tot așa nu sînt nicĭ vitejĭ nicĭ mîndri, dar sînt șirețĭ și răutăcĭoșĭ. Sînt retrașĭ și destul de lacomĭ de lucrul altuĭa. Nimic maĭ inalt și maĭ nobil nu se poate afla la eĭ în măsură mare·

Nu sînt foarte chipeșĭ, dar sînt robuștĭ și dezvoltațĭ—cu deosebire femeile. Intre datele statistice ale recensemîntuluĭ dela 31 Decemvrie 1895 și 1900 găsim încă și aceste date carĭ se rapoartă la însușirile trupeștĭ ale Romînilor noștri. (A se vedea pag. 114).

Raporturile sexuale la Romînĭ se văd limpede din datele statistice carĭ se referă la numărul populațieĭ romîneștĭ.

Toțĭ Romîniĭ din regatul Sîrbieĭ se împart în două grupe, în *Țăranĭ* și *Ungurenĭ*. Țăranĭ se numesc aceĭ Romînĭ carĭ aŭ venit din Romînia (Țara romînească); eĭ trăesc maĭ ales în cercul Craĭneĭ. Ungurani saŭ Ungurĭani sînt aceĭ Romînĭ carĭ aŭ venit din Ungaria; eĭ trăesc în toate celelalte ținuturĭ ale Sîrbieĭ unde e populație romînească. Eŭ nu știŭ dacă sînt locurĭ în carĭ trăesc amestecațĭ Țăranĭ și Ungurenĭ.

31 Decembrie 1895:

CU DEFECTE	ROMÎNI								SÎRBI							
	In orașe				In sate				In orașe				In sate			
	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ
Orbĭ	2	2	4	1000,0	84	95	179	1131,0	197	153	350	776,6	1006	864	1870	558,8
Surdo-mulțĭ	5	1	6	200,0	164	91	225	554,9	224	132	356	589,3	2019	1256	3365	595,5
Psichicește bolnavĭ	2	3	5	1500,0	47	39	86	829,8	231	153	384	622,3	547	427	974	780,6 [1]

31 Decemvrie 1900:

CU DEFECTE	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ	bărbați	femeĭ	în total	La 1000 bărbațĭ aŭ fost femeĭ
Orbĭ	1	1	2	1000,0	70	79	149	1128,5	216	164	380	759,2	927	798	1725	860,8
Surdo-mulțĭ	7	5	12	714,3	113	62	175	548,6	230	139	369	604,3	1965	1198	3163	604,5
Psichicește bolnavĭ	—	—	—	—	33	30	63	909,1	347	207	554	596,6	848	508	1356	599,0 [2]

1) Statistika Kralj. Srbije, C. XIII, pag. CXX, CXXV și CXXXI.
2) Statistika Kralj. Srbije, C. XXIV, pag. 158, 164 și 170.

Tot dintre Ungurenĭ fac parte și *Bufaniĭ*. Aceștia sînt Romînĭ carĭ, din Ungaria din localitatea Uĭ-Moldova, vin în Maĭdanpec încă de cînd s-a început aci exploatare de mine. Specialitatea lor e rudăria (exploatare de mine), din care pricină eĭ se numesc *ocnarĭ* (rudarĭ), și cărbunăria, din care pricină se numesc *cărbunarĭ*. Pînă maĭ acum eĭ aŭ fost în Maĭdanpec singuriĭ meșterĭ, *carbonarĭ*, la facerea cărbunilor din lemne.

Intre Țăranĭ și Ungurenĭ e destul de mare deosebire. Cea maĭ mare deosebire e, precum eĭ înșișĭ confirmă, în vorbire, și apoĭ în port și obiceĭurĭ. «Țăraniĭ» se socotesc pe sine de Romînĭ maĭ curațĭ și maĭ adevărațĭ, ceea ce nicĭ Ungureniĭ nu le tăgăduesc. Intreagă călătoria mea am făcut-o printre Ungurenĭ, de aceea, toate notele ce daŭ din ea se referă la dînșiĭ, iar despre Țăranĭ n-am acum nicĭ un fel de date maĭ sigure.

Despre proveniența, imigrarea și trecutul Romînilor noștri puțin știŭ. Chĭar chestia despre originea Romînilor în genere e lucru foarte încurcat, în care cercetătoriĭ sînt foarte puțin de acord. Despre Romîniĭ noștri se știe încă și maĭ puțin. Despre eĭ nu s-a scris aproape nimic. Nicĭ în literatura romînă [1]) despre dînșiĭ nu se află nimic.

Eŭ nu știŭ dacă în aceste ținuturĭ a fost în vremea veche maĭ mulțĭ Romînĭ medievalĭ decît în celelalte ținuturĭ ale Sîrbieĭ de altă-dată. B. Carici [2]) spune următoarele despre Romîniĭ noștri: «Greŭ e de admis că între aceștĭ Romînĭ se află urmașĭ aĭ acelor vechĭ locuitorĭ, pe carĭ ĭ-aŭ găsit Sîrbiĭ cînd aŭ imigrat aci. Numele localităților, al apelor, dealurilor și al plaĭurilor în întreg acest ținut, cu foarte puține excepțiĭ, sînt toate sîrbeștĭ. Multe din aceste localitățĭ, după numele lor și după tradițiile carĭ trăesc în jurul lor, sînt în legătură cu istoria curat sîrbească. A trebuit, așa dar, să se scurgă maĭ multă vreme, în care Sîrbiĭ aŭ fost exclusiviĭ locuitorĭ și aĭ acestuĭ ținut, pe cîtă vreme eĭ ĭ-aŭ dat în totul pecetea așa de lămurită și neștearsă sîrbească. Și într-adevăr, și Cucevo și Branicevo aŭ fost,

---

1) Se vede că d. Georgevicĭ nu cunoaște cartea slab scrisă în nemțește a d-luĭ Weigand: *Die Rumänischen Dialekte der Kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens*,—despre care am pomenit în numărul 1 al „Arhiveĭ" la pag. 19 (Nota trad.)

2) *Srbija* pag. 92–95.

înainte de năvala Turcilor, colonizate îndesat cu Sîrbĭ; dar războaele din al doilea sfert al veaculuĭ al XV le-aŭ rărit simțitor populația. Apoĭ în anul 1481, cînd cneazul Pavel și Zmaĭ despotul Vuc aŭ trecut peste 50,000 de suflete în Banat, aceste ținuturĭ aŭ trebuit să rămîne aproape de tot pustiĭ [1]). Așa s'a făurit putința de imigrare aci a popoarelor din alte regiunĭ, cu atît maĭ iute cu cît văile Moraveĭ, Mlaveĭ, ale Peculuĭ și Timoculuĭ, prin rodnicia și agricultura lor, în totdeauna aŭ avut multă putere de atracție pentru locuitoriĭ dimprejur.

«In acea vreme aŭ început a imigra aci și Romîniĭ din Romînia și Ardeal. Această colonizare aŭ stîrnit-o maĭ tîrziŭ și marile nemulțămirĭ la carĭ fură expușĭ în patria lor. Din Sibiŭ aŭ început deodată să emigreze abĭa în vremea luĭ Franț Iosef, în urma prea groazniceĭ cruzimĭ cu care a fost înăbușită revoluția lor de acolo sub Horia. Aceștĭ Romînĭ deacolo s-aŭ așezat în Cucevo și Branicevo, și prin cîte un loc au trecut și de aci în cîte un loc aŭ trecut în cataracta Timoculuĭ. Că imigrarea acestor Romînĭ s-a facut maĭ tare în vremile de maĭ tîrziŭ, ne mărturisește și relația egzarhuluĭ Macsim, scrisă în 1773, relație în care sînt enumărate toate satele carĭ existaŭ atuncĭ în Branicevo și Cucevo și în care e pomenit și numărul locuitorilor și naționalitatea lor, dar în care nu se află nicĭ decum multe din satele pe carĭ le găsim astăzĭ în acest ținut și cu populație aproape exclusiv romînească. Romîniĭ din Cucevo și Branicevo se numesc «Ungurenĭ», ceĭa ce arată că eĭ aŭ imigrat aci din Ungaria; aceștĭa vorbesc și azĭ cu graĭul limbiĭ lor care se vorbește în Ardeal. Iar Romîniĭ din Romînia aŭ început a imigra maĭ tare îndată după liberarea Sîrbieĭ; și imigrația lor cea maĭ puternică cade abĭa după anul 1832, în urma unuĭ regulament care face starea țăranuluĭ încă maĭ amarnică de cît fusese chĭar pin-atuncĭ. Acești Romînĭ se numesc Țăranĭ, ceĭa ce-nseamnă că sînt din Romînia; de altfel eĭ vorbesc chĭar cu graĭul care se vorbește acolo. Sîrbia liberă, în care țăranul însușĭ e proprietarul pămîntuluĭ și făuritorul noroculuĭ săŭ, momi și maĭ apoĭ pe Romîniĭ din

---

1) Vezĭ alte emigrărĭ ale Sîrbilor de pe acolo în Țările Romîne din veacul XV—XVII în cartea mea: *Romîniĭ față de Sîrbĭ și Bulgarĭ* (Ilie Bărbulescu).

țările vecine în carĭ zac și astăzĭ sub jugul turcesc. In toate ținuturile Sîrbieĭ nord-estice, pînă și în Moravia, sînt sate carĭ s-aŭ colonizat (format) abĭa de vre-un deceniŭ. Populația romînească cea maĭ deasă e la cataracta Peculuĭ de sus, apoĭ în regiunea dela Golubinĭ, Stol și Mirocĭ; pornind de acĭ la apus și mĭază-zi, ea (această populație) e din ce în ce maĭ tare străpunsă de Sîrbĭ și din ce în ce maĭ rară, așa că în Morava se pĭerde cu desăvîrșire.

Pe mine m'a interesat tot ce se referă la vĭața poporuluĭ, la obiceĭ saŭ la caracteristica națională, și, cît s-a putut într-o așa repede excursie, am însemnat. Fiind-că la hanul din satul Valaconĭ eraŭ ceva țăranĭ, am însemnat și părțile îmbrăcămințeĭ lor atît bărbăteștĭ cît și femeeștĭ.

Imbrăcămintea bărbătească numită țoale voĭnieeștĭ (în Romînia s-ar zice: haĭne de bărbațĭ saŭ haĭne bărbăteștĭ) se compune din aceste părțĭ: opincĭ, carĭ se fac foarte neîndemînatec și foarte fără gust din pĭele crudă; obĭele, pe carĭ le fac de pînză țesută din lînă; călțunĭ, țesuțĭ din postav alb așa că par ca niște cĭorapĭ; șorecĭ=pantalonĭ. Șorecĭ e pluralul dela șoarec. Șorecii se fac din postav alb; croĭala lor e la fel cu cea a pantalonilor cu cracĭ peste tot deopotrivă de largĭ, carĭ se întind chĭar pînă la pămînt și acopăr călțunii. La cîte unii șorecii sînt așa de lungĭ încît trebuesc îndoițĭ. Această lungime a șorecilor uneorĭ e socotită ca modă și lux, și in unele sate se poartă răsfrînțĭ de maĭ mult de o palmă, ba și maĭ mult decît atîta; cămașa, din pînză țărănească. Aicĭ (în satul Valaconĭ) cămașa se numește *călțan*. Mînecele, gulerul și pĭeptul cămeșii sînt pline de cusăturĭ pe carĭ eĭ le numesc *rîurĭ*. Unele cămășĭ, anume femeeștĭ, sînt așa de încărcate de cusăturĭ, carĭ de obiceĭ sînt foarte frumoase și regulate, încît lucratul lor trebue să coste foarte multă vreme, casnă și tărăgăneală.

Dr. Tih. R. Gjorgević

In zbucium [1])

(Sfîrşit)

Ana intră pripită, cu o poaîă de surcele şi cu nişte vreascurĭ subsuoară, pe care le răsturnă lîngă vatră.

— Aĭ avut ce-aştepta; nu ţ-o fost urît? Dacă, D-zeŭ mă ĭerte, de cînd umblu după nişte găteje şi ĭaca numaĭ ce hăbetĭucurĭ am găsit. Am colindat tocmaĭ prin livadă pe supt perjĭ. Ce să fac, ĭaca mi s-o sfîrşit şi lemnele. Cît era Durnea şi-mbla la chirie aveam de-avolna, da acum am ars şi trunchĭu!

Şi tu, măĭ plodeţule, ce staĭ sgribulit aicĭ? Du-te de te suĭe pe cuptor; nu vezĭ că-s oamenĭ străinĭ în casă? N-aĭ nicĭ ruşine!

— Lasă-l, Ano, lasă-l să steie că-ĭ mititel!

— Ce mititel, nu vezĭ c-o crescut coşcogemite goblizan: tot tată-săŭ....

Ruşinată să puse să dreagă focul: o luase gura pe dinainte.

— Vin la moşu-tăŭ, măĭ băeţele, vino-ncoace, nu te teme.

Ana s-o dreagă:

Du-te, prostule, du-te, că doar n-ar să te mînince! Ce sălbatecĭ maĭ sînteţĭ; parc-aţĭ crescut în pădure şi n-aţĭ maĭ văzut oamenĭ!

Băetul păşi sfiicios ĭar Toader, tremurînd de bucurie, îl luă-n braţe şi-l sărută cu drag.

— Haĭ suĭ-te să te daŭ huţa: pune tălpile pe căpute şi dă mînele la mine. Aşa...a...a...! Haĭ...de...e...e...e... huţa...a....a... cu că...ă...ă...ruţa!

---

1) Vezĭ No. 2 din *Arhiva*, 1906.

— Da nu-l maĭ vintura așa c-ar să-țĭ darme picioarele: iĭ greŭ cum iĭ lutu.

— Ian tacĭ! Maĭ bine zi să nu fie de deochĭ.... Nu te potrivi la mâta măĭ băete! Haĭ suĭ maĭ bine colea pe genunchĭ.

Și urcîndu-l în putere il dezmerda sărutîndu-l.

Copilul, văzînd atîta dragoste de la străin, prinse a-șĭ dezlega limba:

— Și tata mă dădea huța, da n-avea ciubote și nu mă puteam ținea bine.

Ana privea pe furiș: dă, cum nu i-a fi drag și luĭ dacă-l vede mare; cînd era-n fașă nicĭ n-o vrut s-audă de dînsu. Cum să schimbă omu! Numaĭ, vorba ceia: nu-ĭ car să nu să răstoarne; nu-ĭ om să nu să întoarne!

Și cît aĭ bate din palme, ceaunul fu răsturnat pe masă.

— Haĭ Toadere și-ĭ îmbuca, că-ĭ fi degerat de foame; ț-a fi de cînd aștepțĭ.

Todirică, bucuros c-o văzut măliga ferbinte, să dă jos din brațele străinuluĭ și se așeză la masă.

Ana-ncepu să rîdă:

— Doar nu te-am chemat pe tine, nodiule! Ce bufte maĭ eștĭ, nu te maĭ umpli, doar mainte-aĭ mîncat.

— Lasă-l Ana, lasă-l; masa n-are propeală.

— Știŭ eŭ, masa n are propeală, da nicĭ palma căpăstru.

— Eĭ, saracu, el o crezut că pe dînsu l-aŭ chemat! Ș-apoĭ mititelu, i s-a părea că cine știe ce bun mîncăm noĭ și luĭ nu-ĭ dăm.

— Nu te maĭ îngriji de dînsu, vin iute că să răcește mămăliguța și rece nu-ĭ nicĭ de-o samă.

Toader, cu picioarele țepenite, porni spre masă.

— Da bine tu nu viĭ, să mănînc eŭ singur?

— De mine ți-ĭ? Las mănîncă tu, că mie nu mi-ĭ foame.

— Da măcar vin-așa de tovărășie.

— Dacă-țĭ trebue tovarăș ia-țĭ băetu.

— Haĭ ș-așa! Vin măĭ băete ș-om mînca noĭ amîndoĭ că mâta asta nu vra să ne facă cinste. Na-țĭ o bucățică de scrob și stăĭ icĭ lîngă moșu-tăŭ.

— Ia sama să nu te ungĭ cumva!

— Las, n-aĭ grijă.

Tatăl cu fecĭorul pentru întîia dată mîncaŭ împreună iar Ana-ĭ sorbea din ochĭ.

....Mă mĭeram eŭ ce se tologea azĭ cînele și cucoșu cînta de-țĭ spărgea urechile: se vede că unde avea să vie el. Eram să taĭŭ cucoșu că-ĭ bătrîn, nu-ĭ nicĭ de-o treabă, da deacum o scapat de moarte, nu-l maĭ taiŭ: am să-l țin și eŭ așa să mă uĭt la dînsu.

— Mă rog, nu-ĭ crudă cumva mămăliga?

— Nu, nu! Iĭ fiartă cît trebue.

— Că vreascurile iestea, cînd s-aprind maĭ bine s-o și stîns; tare degrabă să maĭ trec.

Şi tu, măĭ băete, ce te uĭţi-n gura omuluĭ de-ĭ numerĭ bucăţelele, nu ştiĭ că nu-ĭ frumos?

— Lasă-l, dă-ĭ pace, el ce ştie... încă-ĭ crud!

— Ba trebue să ştie c-altfel să-nvaţă aşa, ş-aşa moare. Ş-apoĭ cuvîntu care-ĭ spuĭ între străinĭ acela se prinde şi-l ţine minte cît trăeşte.

Toader înfulecase iute ş-acum era pe săturate.

— Să-ţĭ maĭ daŭ ceva să-ţĭ dregĭ gustu.

— Nu, mulţămesc!

— Tacĭ, nu-mĭ maĭ mulţămi degeaba!

— Mănîncă acolo cît ţ-a cere sufletu şi ţ-a pofti inima, că am slava Domnuluĭ! La mine, nu că mă laud, da aĭ după ce bea apă oricînd iĭ veni! Ian să-ţĭ maĭ daŭ o lingură de smîntînă, am proaspătă.

— Doar pentru băet, că eŭ ţ-am spus, m-am mulţămit.

— Dacă, băetu smîntîneşte el singur, n-aşteaptă să-ĭ daŭ eŭ.

Streinul, făcînd un boţ de mămăligă, il muie-n smîntînă şi-l dădu copiluluĭ ce se uĭta lăcomos.

Acesta-nghiţînd se uĭtă din noŭ să vadă dacă nu-ĭ maĭ dă. Deodată însă, începu să scîncească:

— Mamă, mă tem; omu ista *pînge.*

Ana-ngrijită:

— Ce aĭ Toadere, ţi-ĭ rău?

— Nu, nu mi-ĭ răŭ!...

Un sughiţ puternic iĭ tăĭe vorba, legîndu-ĭ limba-n gură. Avea multe de spus ca să-şĭ răcorească sufletul şi nu să dumerea cum trebue să-nceapă. De-aceĭa se frămînta fel şi chip doar a prinde capăt vorbiĭ, căcĭ mut, orĭcum, nu putea sta. Cu glasul mulet şi domol începu să-şĭ pregătească drumul:

— Ano, te-ĭ fi mĭerat poate că, cum am întrat pe uşă, ţ-am cerut de mîncare. Mă ĭartă, da ştiĭ: goliciunea-ncunjură, dar foamea dă deadreptu! Şi, flămînd nu ştiŭ zaŭ de-aş fi-ndrăznit să-ţĭ spun ce am la inimă!...

Se opri fără voie. Cu ochiĭ lăcrămind se sculă şi-şĭ făcu cruce. Apoĭ tînguĭos:

— Eŭ am venit la tine, Ano, cu două gîndurĭ deschise: dacă-ĭ vra să mă ĭerţĭ, să rămîn pe lîngă tine, pe lîngă gospodăria ta, să-ţĭ muncesc, să te fac mulţămită, căcĭ eŭ te-am adus unde eştĭ; de nu, să mă duc în lumea mea, să mă spînzur, să mă-nec, să-mĭ fac o samă singur, doar mĭ-oĭŭ ispăşi din pacate!...

Ana asculta aĭurită şi nu ştia ce trebue să răspundă.

— Bine Toadere, ce grăeştĭ tu; pe semne-aĭ uĭtat că eştĭ însurat, aĭ nevastă... cum să rămîĭ la mine?

— «Nu zic, am fost însurat, dar acum îs slobod. La-nceput n-am vrut să-ţĭ spun verde, că să nu crezĭ cine-ştie ce şi să m-alungĭ. Acum însă vorbesc drept, martur mĭ-e «Cel de sus» care m-aude; m-am lepădat de femeĭa mea care s-o făcut o rea! Plin de năduf şi besmetic, am umblat vre-o săptămînă ca un

cine a nimănui. Şi, nu ştiŭ, să-ntimpla că mintea şi capu mĭeŭ eraŭ numaĭ la tine. Parcă era făcut: nu vedeam altăceva înaintea mea, decît faţa ta plînsă şi păru taŭ smult. Nu mi să părea c-aud decît glasu tăŭ care mă striga din urmă şi cînd mă nturnam nu era nimenĭ.

O groază-mĭ cuprinse trupu, de mă temeam şi de umbra mea!..

...Dac-am văzut ş-am văzut că nu maĭ este de chip şi nu maĭ am răzbun, mĭ-am luat inima-n dinţĭ şi-ntru-n noroc am venit la tine. Acum tu fă ce vraĭ din mine. Mă rog numaĭ să nu facĭ altfel de cum ţ-a spune inima».

. . . .

Ana rămase trăsnită. De cîte orĭ nu visase ea că Toader ş-a călcat pe inimă ş-a luat-o nevastă. Acum vedea visul cu ochiĭ şi nu se dumerea cum trebue să-l prindă. Toader iĭ ceruse să vorbească cum ĭ-a spune inima. Şi inima, bat o focul, în totdeauna te dă sminteală. Eĭ da orĭ-cum, trebuĭa s-apuce-ntr-o parte şi să grăĭască-ntr-un fel. De aceĭa cu şoaptă-nduĭoşata, porni incetişor:

— Eŭ, Toadere, n-am de ce te ĭerta, căcĭ nu mĭ-aĭ făcut nicĭ-un răŭ: ce-o fost s-o trecut. Maĭ degrabă tu să mă ĭerţĭ pe mine, că eŭ am fost maĭ vinovată!

— Dacă-ĭ aşa, D-zeŭ să ne ĭerte!

Gura lor amuţi, ĭar în suflete, aprinzîndu-se din noŭ dragostea nestinsă, iĭ făcu să se-mbrăţoşeze frăţeşte după atîţa anĭ de despărţire.

Copilul, văzîndu-ĭ strîngîndu-se la pĭept, începu să răcnească.

— Tacĭ măĭ băete, tacĭ dragu tatiĭ, că n-o gituĭ nicĭ n-o omor...

...Salacu, el s-o spăriet! Ce zice, de-acum aista ucide pe mama.

Ş-aŭ stat multă vreme alăturĭ cu odorul pe braţe ciugulindu-se-n de eĭ. Intr-un tîrziŭ Ana băgă de samă că luĭ Toader i se încleĭaŭ ochiĭ de somn.

— Ziceaĭ că eştĭ trudit, omule, să te hodineştĭ. Iaca-ţĭ aştern icĭ pe pat.

— Da tu pe urmă unde-aĭ să te culcĭ?

— Las, nu te-ngriji de mine! Eŭ am să dorm cu copiiĭ pe cuptor.

— Ba decît aşa, maĭ bine mă culc pe laiţă orĭ jos şi copiiĭ lasă-ĭ să doarmă acolo unde-s deprinşĭ, nu-ĭ maĭ stirni.

— Da unde se află? Intîĭa oară să vii în casa mea şi să dormĭ jos, se poate una ca asta? Ş-apoĭ laiţa-ĭ ingustă şi-ĭ cădea!..

— Dă, fie ziŭa ta azi c-a mea a fi altdată! Nu vraŭ să-ţĭ stric chefu.

— Chef ne chef! Eŭ ştiŭ că omu-n casă străină trebue să steĭe-acolo unde-l pune gazda.

— Aşa-ĭ de asta. Şi olaru pune coada la oală unde-ĭ place. Da vorba lungă sărăcia omuluĭ: am de gînd să mpuşc un somn de cele tătărăştĭ.

— Să-ţi ajute D-zeŭ, ĭaca aşternutu-ĭ gata! Dormĭ cu bine şi cu sanatate.

Opaiţul se stinse, ş-afară, cucoşiĭ somnoroşĭ, strigaŭ din răsputerĭ că miezul nopţiĭ trecea prin sat.

Toader adormi pe loc; avea şi dreptate fiind olătuit de drum.

O ceată de raze răzleţe desprinse din lună, străbătind văzduhul, poposiră-n jurul oaspeluĭ ce dormea dus la umbra icoanelor. Uĭmite priveaŭ sfiicĭoase capul descoperit ce s-odihnea-n braţele pernilor. Unele maĭ îndrăzneţe, pipăind uşor, dezmerdaŭ cu degetele lor luminoase obrajiĭ tinăruluĭ vestejit.

Aneĭ i se spăriase somnul şi, rezemată de prichiciul hornuluĭ, sta uĭtîndu-se ţintă-n faţa luĭ Toader. Cind socoti că doarme maĭ bine, veni de-l privi lung şi cu nesaţ.

«D-zeŭ mi l-o adus!.. Ce galbăn şi slab, dar tot frumos». Ingenunchind lingă el, îl sărută cu foc.

Toader se trezi.

— Ce staĭ aicĭ, Ano, încă nu te-aĭ culcat?

— Ba da, dar ţi se prăvălise capu de pe perinĭ ş-am venit să-l îndrept. Rominul măgulit în suflet, surîse fericit. Ştia el bine că foc cu foc niciodată nu se stinge.

Razele luniĭ, împrăştiate o clipă, făuriră din părul despletit al Aneĭ, o cunună de lumină, ce plutea deasupra celor două capete-ndrăgite: văpaĭa dragosteĭ, învăluind sufletele celor doĭ nenorociţĭ, ardea lucind deasupra lor.

. . . .

Tîrziŭ cind Ana se sculă de jos, umbra unuĭ nor cernit, trecînd prin dreptul ferestriĭ, umplu cu întuneric lumina revărsată.

Of, nor în lună, nu-ĭ semn bun! Mihnită-n suflet oftă adînc.

— De-acum pe ce-o fi: orĭ cu pĭatra de cap, orĭ cu capu de pĭatră, tot atîta face!

...La urma urmiĭ m-oĭŭ înturna ş-oĭŭ zice ş-aceĭa: decît o săptămînă vrabie, maĭ bine şoim o zi.

Zăpăcită de gîndurile ce-ĭ zdruncinaŭ bucuria, eşi afară să se răcorească. La multe se oprea cu mintea cugetînd pe rînd, dar ceĭa ce-o rodea maĭ tare-n suflet, era teama de gura oamenilor.

— Ce va zice lumea, cind o afla ce-am făcut!... O inimă, blăstămată de D-zeŭ!

Frîngîndu-şĭ mînile cu deznădejde, căuta îndurare spre cerul ce se lumina de ziŭă. Stelele cu ochĭ deschişĭ ce clipesc întruna o priveaŭ stropind-o cu lacrimĭ de rouă. Ea nu vedea-n sclipirea lor scinteitoare decît o mustrare amară pentru fapta-ĭ săvîrşită. Zdrobită de durere şi neştiind ce furtună poate stirni sosirea zileĭ de mîne, se aşeză pe prispa caseĭ şi porni ntrun plîns nebun! Şiroae limpezĭ curgeaŭ din ochiĭ eĭ aprinşĭ şi nimenĭ n-ar fi fost în stare să afle taĭna izvoruluĭ lor. Inima singură ştia ce dor voĭaŭ să stingă, ce gîndurĭ să înnece!...

De la o vreme puterile-ĭ slăbiră, plînsu-ĭ conteni şi somnul dulce o fură-n leagănul săŭ de visurĭ.

Tiberiu V. Crudu

Privelişti şi datinĭ populare in Moldova

(Urmare)

Stratiotul tace, Impăratul începe:

Mergĭ dar și nu zăbovi
Ca să știm cum ne-om găti
Și te grăbește curînd
Păn nu intrăm în mormînt.

Stratiotul ese, Ostașiĭ cîntă:

Domnul stătu craĭ în țară
Țările să spăĭmîntară [1])

. . . .

După sfîrșitul cîntecului împaratul începe a se tîngui, zicînd:

Ah! lume, lume-nșelătoare
Mult eștĭ tu amăgitoare
Tu înșelĭ pe om cuminte
Tu cu lingușitoare cuvinte
Facĭ pe om ca să gîndească
Că, cît lumea să trăească
Și să-nșală mult sermanul
Neștiind ce-aduce anul
Zile, ceasurĭ saŭ minute
Neștiind că vin cumplite.
Tu facĭ pe craĭ și-mparațĭ
Foarte răŭ împilațĭ;
Tu ridicĭ și tu pogorĭ
Pe tot omul muritor;
Tu pe om facĭ să se-nalță
Ca un pom plin de verdeață.

---

1) In manuscript și acest cîntec nu e scris în întregimea luĭ; noĭ îl dăm aicĭ așa după cum mi l-a spus Gh. Popovicĭ și alțĭ irodarĭ. Iată-l:

Domnul stătu craiŭ în țară
Țările se spăĭmîntară
Și tot pămîntul să salte
Cu ostroave, de departe.
Imprejuru-ĭ nor și ceață
Sprijinesc sfînta luĭ față,
Si dreptatea luĭ tocmește
Scaunul ce-l odihnește,
Si-l gătește spre județe,
Ne alegînd pe nimenĭ fețe.
Fulgerile luĭ ca para
Strălucesc în toată țara.
Pămîntul e plin de frică
Munțiĭ se topesc și pică
Si curg toțĭ ca niște ceară
Văzînd pe Domnul în țară;
Că tu, Doamne, șĭ-a ta mînă
Vrînd ne-aĭ zidit din țărînă.
Ceĭ dreptĭ și în curăție
Te-așteaptă cu bucurie,
Pentru sfintele județe
Ce le găteștĭ cu blîndețe,
Ceĭa ce iubițĭ pre Domnul
Urîțĭ relele tot omul.

(Acest cîntec se află și în *Poeziĭ populare romîne*, culegere de G. Dem. Teodorescu. Bucureștĭ. 1885. pag. 113).

Nota autoruluĭ.

Tu îĭ zicĭ omule vrednic,
Eştĭ înţelept şi puternic,
Aĭ multe bogăţiĭ
Aĭ să trăeştĭ în veciĭ.
Mănâncă, be, te veseleşte
Joacă bine şi trăeşte.
Atuncĭ omul înşelat
Auzind s-a bucurat
Căcĭ văzindu-se bogat
De petrecerĭ s-aŭ apucat.
Minca, bea, se veselea,
Şi de nimic nu gîndea.
Cînd atuncĭ de o dată
Vede că i se arată
O figură-nfricoşată
Cum n-aŭ văzut altă dată.
Şi ĭ-a zis cu-n gros cuvînt:
Ticălos, tu om de lut,
Tu beĭ şi te veseleştĭ,
Dar la mine nu gîndeştĭ.
Atuncĭ omul cel sumeţ
S-a făcut tot îndrăzneţ,
Şi ea făcut întrebare
Cine este şi ce are
De strigă la el aşa tare.
Iar figura ciudată
Iĭ răspunde-nfricoşată:
Acum tu trebuĭ să ştiĭ,
Cĭ sînt îngerul morţiĭ
Care am venit să te ieŭ
Să te duc, unde eŭ vreŭ.
Acum tu să-mĭ spuĭ mie
Ce-aĭ făcut cu bogăţie?
Aĭ ajutat pe saracul
Saŭ aĭ miluit pe altul,
Pe cel străin l-aĭ primit
In casă l-aĭ odihnit
Saŭ vre un gol aĭ îmbracat
Au vre un flămînd aĭ săturat.
Spune degrabă, răspunde,
Că maĭ aĭ vr-o cincĭ minute.
Atuncĭ omul s-aŭ spăĭmîntat
Toate-n pămînt aŭ lăsat
Cătră înger aŭ picat
Şi ntr-acest feliŭ s-a rugat:
Adevarat cunosc bine
Că am greşit eŭ mult în lume.
Că acestea n-am urmat
De cîte m-aĭ întrebat.
Dar acum mă rog fierbinte,
Ca să urmez cum aĭ zis.
Din bogăţia ce-am strîns
Să miluesc orĭ pe cine
Care va veni la mine.
Să nu-l las să se maĭ roage,
Şi-nchinăcĭune a-mĭ face.
Ingerul ĭ-a zis ĭar
Nu te maĭ ruga n zadar
Că acum vremea a trecut
Şi tu trebuĭ să fiĭ mut.
Atuncĭ fără de simţire
Trupul omuluĭ a rămas
Şi îngerul nevăzut
S-aŭ făcut în acel ceas!
Acum vezĭ şi tu Iroade
Inima ta cum se roade
Ca să adunĭ bogăţiĭ
Şi să şezĭ-npărăţiĭ.
Acum tu nu maĭ gîndeştĭ
Că viaţa ţĭ-o sfîrşeştĭ.
Ce gîndeştĭ tot să te baţĭ
Cu-mpăraţiĭ ceilalţĭ
Să-ţĭ măreştĭ împărăţiĭ
Şi să-ţĭ adunĭ bogăţiĭ
Şi să fiĭ numaĭ tu-n lume
Imparat cu mare nume.
Nu ştiĭ că-ţĭ va veni vreme
Ingerul ca să te cheme.
Ca să fiĭ tu împarat
La palatu-ntunecat
Acolo nu-ţĭ va trebui
Numele a ţi-l mări!
Ah Stratioate, Stratioate
Tu te-aĭ dus foarte departe
Căcĭ nu maĭ pocĭŭ să te aştept
Mi s-a pus durere-n pept.

Ostaşiĭ îndată cîntă:

O! pricină minunată [1].....

La sfîrşitul cîntecului, vine Stratiotul şi cu mare respect stă înaintea Imparatuluĭ şi spune următoarele:

Să trăeştĭ înalte împarate,
Eu am fost foarte departe,
Am umblat, am cercetat,
Şi nimica n-am aflat.
Insă cît am înţăles,
S-a născut aceĭ ales,
Care Hristos e numit
De prooroci de demult.
Aşa dar eŭ socotesc
In grabă să mă gătesc
Şi să merg la Vitleim
Şi toţĭ prunciĭ să-ĭ tăiem;
Căcĭ acuma sînt născuţĭ
Peste paisprezece miĭ trecuţĭ,
Căcĭ nu ştiu anume locul
Unde l-a ascuns norocul,
Ca să mă duc să-l găsesc
Viaţa să i-o răpesc.
Aşa dė-mĭ veĭ poronci
Indată mă voĭ porni
Şi-oĭ umbla cum se cuvine
Ascultindu-te pe tine.

Unul din ostaşĭ vine dinspre uşă şi cu mare respect, stînd înaintea imparatuluĭ, şi zice:

Să trăeştĭ înalte împarate,
Treĭ craĭ vin foarte de departe
Care cer să se-ntîlnească
Cu împărăţia ta să vorbească.

Imparatul strigă pe Stratiot:

Stratioate, Stratioate

Stratiotul răspunde:

Poronceşte împarate

Imparatul îĭ spune:

Acum tu să te grăbeştĭ
Palatul să mi-l găteştĭ
Cum veĭ şti tu maĭ frumos
Atît pe sus şi pe jos.
Ca pe aceĭ craĭ să-ĭ primim
Şi bine să-ĭ mulţămim
Şi să vedem ce pofteşte
Şi inima lor ce doreşte.

Stratiotul porunceşte unuĭ ostaş de aduce treĭ scaune, şi le pune lîngă împarat. Imparatul zice luĭ Stratiot: mergĭ şi pofteşte pe aceĭ treĭ craĭ. Stratiotul aduce apoĭ pe craĭ. Craiĭ se închină împaratuluĭ; împaratul le face semn să şadă; Craiĭ se pun pe scaune, şi împaratul începe a întreba pe craĭ, zicînd:

O voĭ pre puternicĭ craĭ
Ce dė nenumăraţĭ aĭ
Stăpîniţĭ la răsărit.
Vreŭ să ştiŭ ce aţĭ venit

---

[1] Versurile acestuĭ cîntec în manuscript asemene nu sînt scrise. Noĭ le dăm aicĭ aşa după cum mi le-a spus Gh. Popovicĭ şi alţĭ irodarĭ. Iată-le:

O pricină minunată
Din vecĭ este însemnată
Căcĭ lumea-ĭ înşelătoare
şi foarte amăgitoare
Căcĭ ne-nşală ne-amăgeşte
Şi pre toţĭ ne stăpîneşte
Ales pre ceĭ bogaţĭ foarte
Si nu maĭ gîndiţĭ la moarte
Căcĭ moartea nu vre să ştie
De averĭ saŭ bogăţie
Ce vine ca o nălucă
Si fără veste ne-apucă.
Slavă-n cer şi pre pămînt
Luĭ D-zeŭ celuĭ sfînt.

Intru al nostru pămînt,
Care nicĭ n-am auzit,
Că nişte craĭ ca voĭ
Să veniţĭ astăzĭ la noĭ
Fără oaste înarmată
Fără alaĭ, fără paradă.
Ci ca nişte oamenĭ proştĭ
Aţĭ venit fără de oştĭ;
Vă poftesc să-mĭ spuneţĭ drept
Că nu pot să maĭ aştept.

Craiĭ se scoală de pe scaune, şi unul dintrînşiĭ răspunde, zicînd:

Pre înălţate împarate
Noĭ răspundem cu dreptate
Noĭ aicĭ am venit
In Vitleimul cel sfînţit.
Ca bine să cercetăm
Şi împarat noŭ să aflăm
Căcĭ de curînd s-a născut
Cel de mult proorocit.
Noĭ steaua luĭ am văzut
Cînd pe ceriurĭ s-a ivit,
Şi îndată am înţăles
Că aŭ venit acel ales
Care Hristos l-aŭ numit
Proorociĭ de demult.
Aşa dar noĭ am venit
Şi darurĭ luĭ aducînd
Aur, smirnă şi tămîe
Şi darurĭ de bucurie,
Luĭ să ne închinăm
Şi de bine să-l urăm.
Aşa dar înalte împarate
Tu să judecĭ cu dreptate.
Noĭ aîcĭ cînd am pornit
Steaua luĭ ne-aŭ povăţuit
Cînd stam noĭ, sta şi ea,
Steaua luĭ ne-ngăduia.
Aşa dar nu se cuvine
Ca să venim aşa bine
Fără oaste înarmată
Făr-alaĭ, fără paradă.
Fără numaĭ noĭ tustriĭ
Am trecut prea mult pustiĭ
Şi-am venit să ne-nchinăm
Şi smeriţĭ să ne-arătăm,
Căcĭ acest împarat
Decît toţĭ îĭ maĭ bogat
Decît toţĭ îĭ maĭ puternic
Maĭ milostiv şi cucernic.
Aşa dar ne veĭ erta
Că singur te vom lăsa.
Căcĭ trebuĭ să ne grăbim
Planul să ni-l săvîrşim.
Apoĭ înapoĭ vom veni
Şi ţie îţĭ vom vesti
Că şi tu, mergînd curînd
Să te-nchinĭ pân la pămînt
Acestuĭ mare-mparat
Ce-ĭ decît toţĭ maĭ înalt.

Imparatul zice către craĭ:

Fraţiĭ meĭ, eŭ bucuros
Aş merge cu voĭ pe jos
Ca să mă închin şi eŭ luĭ
Şi să mă daŭ supus luĭ.
Dar fiindcă voĭ nu ştiţĭ
Acum vreţĭ să-l nimeriţĭ
Mergeţĭ dar şi-l aflaţĭ
Şi mie de ştire-mĭ daţĭ
Ca să merg să mă-nchin
Aceluĭ împarat străin.

Craiĭ să închină la împărat şi esă. Imparatul zice către Stratiot:

Stratioate, Stratioate
Acum am aflat noĭ toate
Mergĭ dar şi te grăbeşte
Şi cum aĭ zis isprăveste
Pe-aceĭ paisprezece miĭ de prunсĭ
Pe toţĭ să-ĭ facĭ mucenicĭ.

(Urmează).

Teodor T. Burada

O comedie a lui Ion Ghica

In No. 1 al *Arhivei* pe a. 1906 am vorbit despre «Două scrierĭ inedite ale luĭ Ion Ghica» : o comedie şi un roman. Iată comedia .

ACTUL I.

Salonul luĭ Stefănică Cicală

Scena

(Intră Stefănică şi Sultănica certîndu-se)

Ştefănică. Vezĭ, asta nu se trece, măcar să ştiŭ că-ĭ crăpà, tot o să-mĭ fac pe voe. Dacă-ţi place ?! Ce? Dac'am fost crescută la ţară, crezĭ că nu-mĭ cunosc datoriile în societatea cea mare a capitaleĭ, (şi că) dacă m'am măritat, gîndeştĭ că m-am băgat la stăpîn,...

Stefănică. Bine, zăŭ, bine de tot! aşa bărbatul să n'aibă nicĭ o autoritate în casă!

Sult. Autoritate? auzĭ autoritate! da ce, la Turcĭ sîntem aicĭ? Dacă vreaĭ autoritate, de ce nu mă adoptaĭ? Imĭ pare că nu putea să-ţĭ fie ruşine să aĭ o fată ca mine, că, slava Domnuluĭ, aĭ destul păr alb pe cap.

Ştefănică. Păr alb, ĭaca vorbă! Dar să ştiŭ că te-oĭ vedea lungită cu luminarea în mînă, iţĭ spuĭ curat că nu voĭ să mă ruinez cu nebuniile dumitale.

Sultănica. Nebuniĭ, aĭ! Pentru ca voiŭ să-mĭ ţin rangul în societate, să fiŭ ca toată lumea. Ce, să fiŭ ca Dumneata? de de par'că eştĭ un urs.

Stefănică. Dacă-ĭ fi crescută în dantele şi 'n panclice, nu mi-ar fi necaz. Se vede că ţi-aĭ uĭtat ce eraĭ pînă a nu te lua eŭ? fata unuĭ bet arendaş, în roche de stambă, cu coadele pe spate şi cu mototolu de cheĭ la brîŭ. Alergaĭ de colo pînă colo cu pantofiĭ sparţĭ prin noroĭ.

Sultănica. Ba căutam şi de găinĭ, tocam puilor de curcă urzicĭ ferte, băteam putineĭŭ şi mulgeam vaca. Maĭ vreĭ?

Stefănică. Imĭ pare bine că-ţi aducĭ aminte. Umpleaĭ sticlele cu ţuĭcă şi le lipeaĭ etichete cu numele tatăluĭ; ş'acu maĭ am cîte-va butiliĭ scrise cu mîna dumitale. Te-am scos din gunoĭ şi te-am făcut cucoană mare.

Sultănica. Aĭ putea să maĭ facĭ ceva ca să mă îndatoreştĭ.

Stefănică. Știŭ ce vreĭ să zicĭ; Să fac ca văru Alecu al Măndichiĭ, dar n-am poftă.

Sultănica. Vezi, aĭa muere cu noroc; a trăit cu el șase lunĭ ș-apoĭ, o fi bună cît o fi.

Stefănică. D-apoĭ, sluga dumitale!

Sultănica. Aș vrea să știŭ ce interes aĭ să te împotrivești la orĭ-ce voĭ să fac. Auzĭ dumneata să mă cicălească pentru un lucru de nimica, cînd știe bine că nu pot juca pe Odeta fără treĭ toalete; două rochiĭ de gală și una de catifea montantă cînd mă duc la bărbatu-meŭ să-mĭ văd fata. Tot, tot, treĭ miĭ de leĭ.

Stefănică. Și cine te-a pus, mă rog, să-mĭ jocĭ pe teatru?

Sultanica. Credeam că-țĭ face cinste, să auzĭ că femeea dumitale ține rangul ce i se cuvine, că e o damă de gust și de bonton.

Stefănică. Ce gust și ce bonton? Nu vezĭ că rîd și curcile de noĭ.

Sultănica. Sfîrșește mă rog cu neroziile, c'o să vie fetița Măndica să mă ducă la repetiție.

Ștefănică deschide portofoliu și scoate treĭ bilete de bancă și i le dă supărat. Sultănica le ĭa, le numără, aruncîndu-ĭ o căutătură blîndă și sentimentală și fuge pe ușa pe care venise.

Scena

(Stefănică singur)

Stefănică. Cînd un om de vîrsta mea se-nsoară și ĭa nevastă tînără, așa poate. Acu șase lunĭ eram omul cel maĭ fericit din lume și uĭte ce am ajuns. Ne certăm de dimineață până seara, mĭ-am perdut și somn și sănătate. Și-nchipuiți-vă că am luat o fată săracă, crescută la țară, care nu știa nicĭ bal nicĭ teatru; lucru eĭ cel maĭ mare era rochița de stambă și moda cea maĭ de urmă florile cîmpuluĭ. Țĭ-era drag să te uițĭ la dînsa. Acu, din catifea și din dantele n-o maĭ scoțĭ. Nu se maĭ dă jos din trăsură, aleargă cu limba scoasă după toalete și petrecerĭ. M-a făcut de rîs, nu maĭ îndrăznesc să daŭ ochĭ cu lumea; îmĭ crapă obrazul de rușine cînd îmĭ văd numele tras prin gazete.... *(pune mîna p-un jurnal de pe clavir și se uĭtă pe dînsul)* poftim și astăzĭ.... (citește) „Aseară, la primire la Madame Ciocoescu, tînăra doamnă Cicală, frumoasă ca o zînă, cu sînul de alabastru, provocător, fustă scurtă fără cĭupag, un buchet de anemone, pus ca o etichetă pe vîrful palpitațiunilor.... *(Leapădă jurnalul din mînă)*.

Laude sînd astea? saŭ batjocură? de, vă-ntreb. M-a stins cu cheltuiala. Cum o s-o duc, nu maĭ știŭ.... Dar vezĭ, iĭ place eĭ așa, să mă necăjească; natură zglobie. E și tînără, ce să zicĭ? dar tot mă iubește. Aĭ băgat de seamă cum se uĭta la mine?

Scena

Stefănică și Răducanu

Răducanu. Cu plecăciune, sărut mîna cocoane Ștefane, ce maĭ facĭ?

Ștefănică. Răŭ, Răducane, răŭ de tot, numaĭ supărărĭ și necazurĭ.

Răducanu. Apoĭ, dacă te plîngĭ și d-ta, ce să maĭ zicem noĭ, cestilalțĭ? Da, ce s-a întîmplat de eștĭ așa posomorît? Viĭ de la Orzenĭ; nicĭ c-am maĭ pomenit așa frumusețe de cîmp; nicĭ pe două kile de pogon n-așĭ da grîu nostru. Tocmaĭ atît un spic, Și greŭ...

Ștefănică. Ma-ntrebĭ ce am, par-că eŭ știŭ, gîndeștĭ că asta e puțin lucru la capu meŭ?

Răducanu. Lasă, lasă, că cucoana Săftica e bună. La nițel nu vă prea potrivițĭ, la fire, pînă vă vețĭ maĭ dăda.

Ștefănică. Ea e de vină, Răducane. Are niște apucăturĭ.... Ceva, ceva dacă-ĭ zicĭ, sare cu gura.

Răducanu. Așa sunt ele femeile, cucoane Ștefane.

Ștefănică. Se ceartă cu mine furcă, așa din chiar senin, și una, două, zvîc la Săftica. Un prieteșug care nu-mĭ place nicĭ de cum. După alelalte toate, să am și pe nebuna aĭa de Tinca. Știĭ că nu vrea cu nicĭ un chip să ia pe Becerescu. Da nu zicĭ că și-a pus în cap să ĭa, și maĭ multe nu, pe Lică, un desmetic.

Răducanu. Eŭ de, ce să-țĭ spuĭ? cum m-a făcut pe mine Dumnezeŭ, sînt de casa dumneavoastră; ce am la inimă am și la gură. Bun e cuconu Alecake, bogat, ajuns, procopsit, vorbește în toate zile la Cămară, dar nu știŭ ce are, e nesărat. Eŭ unul, să fiŭ fată nu l-aș lua pentru lumea toată. Lică e el așa, dar vezĭ, are inimă bună. Leit tată-s-o. Uneorĭ, cînd se uită la mine, par-că văd pe răposatu. Ce, azĭ n-avețĭ Senat?

Ștefănică. Cum nu! (se uită la ceasornic) Treĭ. Mă duc de grabă, că avem două indigenate ș-o pensie. Sînt raportor și trebuĭ să fiŭ la deschiderea ordineĭ de zi. (Es amîndoĭ).

Scena

Scotocescu, d-na Coțofanescu, d-na Mijlocescu, Becerescu, Turnescu, Tincuța, Mojicescu, d-na Cicală și alțiĭ. (Intră uniĭ după alțiĭ).

Scotocescu. (Introdus în salon de un servitor). Ce, madam Cicală nu s-a maĭ întors?

Servitoru. Poftițĭ, că vine-ndată. (Intră d-na Coțofenescu).

D-na Coțofenescu. Sultănica nu e acasă. Am întîlnit-o la Macaur, în strada Carol.

Servitoru. Poftițĭ, vine îndată. (Intră Mojicescu cu Becerescu.

Becerescu. Ce, dumneata, cucoană Măndico, facĭ onorurile salonuluĭ d-neĭ Cicală? Am întîlnit-o la Lionescu. (Intră Sultana)

Sultănica. Scuzele mele, șer, fuseĭ până la M-me Briol.... Messieurs.... (Intră M-me Turnescu).

D-na Turnescu. Ce facĭ puiule? (O sărută) de treĭ orĭ te-am căutat erĭ la verișoara Mândica; unde te-aĭ ascuns toată ziua? nicĭ aseară la circ.... Așa, domnule Scotocescu, te-aĭ plimbat pe la Paris, aĭ! am citit în gazete c-aĭ fost la Greoy și c-aĭ mîncat la masă la șeful cabinetuluĭ.

Sultănica. Care cabinet?

Scotocescu. Nu vă puteți închipui ce parfum respiră cineva în societățile sfereĭ celeĭ înalte. Acolo să vedețĭ maniere, fasoane, etichete și toalete. (Intră d-na Ciocoescu).

D-na Ciocoescu. Quelle chårmante société! (se închină la toțĭ, sărută pe Sultănica). Ce bine îmĭ pare, domnule Scotocescu, că te găsesc aicĭ, să ne citeștĭ articolul ce aĭ scris pentru numărul de mine.

D-na Coțofenescu. Am văzut c-aĭ fost invitat și la bal la contele Lahir, Quartier Saint-Germain, ma chère!

Scotocescu. (Cu îngînfare). Am mîncat de două orĭ la marchiza du moulin rouge; acolo am făcut cunoștință cu baronul Bullier. Ce saloane!

M-me Ciocoescu. Ci, ca lasă-l, soro, să ne citească articolu, că ĭar pățim ca săptămîna trecută, de nu ne maĭ cunoaștem toaletele, cum le făcuse.

Scotocescu. (Scoate un vraf de hîrtiĭ din buzunar.) Dacă vețĭ să vă citesc, șădețĭ și ascultațĭ. (îșĭ umflă păru, uitîndu-se în oglindă și începe a ceti) «Plăcută e luna luĭ Maĭ, luna florilor ș'a amoruluĭ, luna verginilor ș'a inocențeĭ. Vinerĭ seara, seara Afroditeĭ, adunare de lume mare, de aĭ leafă, cum zice Englezu, în grădina la frumoasa și grațioasa M-me Ciocoescu. Tot ce capitala posedă maĭ elegant, maĭ bine născut și maĭ de bonton îșĭ dedese rendu la protectoarea artelor și științelor. Seară caldă și răcoroasă; vîntul sufla și frunzele mormăia printre salcîmiĭ îmbălsămațĭ. Sus norĭ, soare, lună și stele, umbreaŭ, luminaŭ și străluceaŭ pe bolta azurie a firmamentuluĭ întunecos. Natura veselă saltă de bucurie, rațele măcăea, gîștile gîriea, găinile cătcăricea, vrăbiile ciripea, cîniĭ lătra, tineriĭ cu tinerile șoptea și bătrînele ofta. (Becerescu se apropie de Tinca încetișor, ea îl zărește, se face că nu vede intenția luĭ. îĭ întoarce spatele și se duce de vorbește cu o damă care nu ascultă citirea.) M-me Briol, le Lyonnais, les villes de France, se întrecuse care de care în tăetură de stofe, în croelĭ și asortimente. Estetismul se luptă cu modele, (face o pauză și se uită să vadă dacă îl admiră; aplauze). Doamnele cele maĭ de modă, les mondaines, cele de lume cum s-ar zice, les dames Mandica, Safitica, Anica, Sultanica și Zinca, Mesdemoiselles Maritza, Aglaitza, Lucsița și Zamfirița, Adelina, Polina și Natalina, florile frumusețeĭ, ale tinereței ș'ale eleganțeĭ însmălțaŭ tapetul verde al gazonuluĭ și făceaŭ din el un parter de tuberoze, de ciclamene,

de glocsinii, azalii, camelii și begonii. Salonul, un cap d'operă al decoraturii Mindirigescu, strălucea de lumina stearineĭ, a petroleuluĭ ș'a rapițeĭ și se resfringea asupra bogatelor arte decorative ale frumosuluĭ Palat stil antic, imitațiune măreață a casteluluĭ Toroipan din Fefeleĭ.

Sultănica. Ci, ea lasă astea, Domnule Scotocescu și trecĭ la toaletele noastre.

D-na Ciocoescu. Zi înainte, Manolache. Lăsați-l să citească. C'est très interessant și instructif, invață cineva și istoria națională, c'est nu vrai talent.

Scotocescu. Maĭ bine să trec la toalete, partea asta vă voĭ ceti cînd om fi numaĭ noĭ amindoĭ; tot aș vrea să vă întreb ceva despre legenda familieĭ, (întoarce cîteva foĭ și urmează) «Pe o canapea de roze, la cotitura unuĭ colnic, pe marginea fișuluĭ de liliac, sta gînditoare și melancolică îmlădioasa D-na Cocoțeanu, un adevărat vis de primăvară, cu o rochie de tofta broșe, suflecată la șolduri peste o jupă de atlaz rose-tendre, pălărie pae de Florența, încoronată cu mărgărite și atîrnată de gît, pe spate; un Boucher scos din buduaru Madameĭ Dubary. Maĭ dincolo un atlas cu tren de o coloare samanie, ș'o dalie la ureche, voluptuos sprijinită ca o ederă de brațul nervos al Doamneĭ Mijlocescu, era Doamna Aluneceanu, floarea florilor, zina zînelor; formaŭ împreună un grup demn de dalta luĭ Torwalsen, Fosfora și Espera. D na Mijlocescu purta o roche austeră de catifea purice îmbrăcată pînă sub bărbie, aĭ fi zis o Metampsicoză a Doamneĭ de Maintenon.

Dl. Coțofenescu. Bravo, Domnule Scotocescu! bine aĭ făcut d'aĭ pus și pe biata Lelița Mándica; merita săraca, că destule ș'a auzit; știĭ, fanteziile și iresurile care esistaŭ la noĭ acum cîțiva anĭ. Slavă Domnuluĭ c-aŭ maĭ dispărut.

Scotocescu (salută și urmează cetirea). Două umbre treceaŭ printre liliecii înfloriți, păreaŭ că aveaŭ sa-și spue un secret...

D-na Coțofenescu. L-am zărit și eŭ, dar cînd am vrut să mă apropiĭ, aŭ luat-o la fugă; mă prind că era Pisoin cu baronul Goldenstein, secretarul de la ambasada Ciliană.

Dl. Necas. Cine te pune pe tine s-o daĭ de gol.

D-na Ciocoescu. Nu poate să fi fost ea, pentru că nu era invitată.

D. Turnescu. Par'că ea nu știe să vie și nepoftită?

(Sgomot mare la masa de cărți, unde este contestație asupra uneĭ cărți, de riga sau fanți, cum pretinde un jucător bănuit).

Scotocescu. (Urmînd a ceti, pintre gălăgie) „Cine n-a văzut.... cine n-a văzut ... cine n-a văzut....

D-ra Naivescu. Zi-ĭ, mamă, să citească și de rochia mea? Eŭ cum eram îmbrăcată, Domnule?

D na Aspresen. Cum eraĭ îmbrăcată, fata mea, nu prea știŭ, dar cum eraĭ desbrăcată ți-o pot spune, că ți se vedea tot până la lingurea, dar buchetu ăla ce bruma maĭ acoperea.

Verișoară Săftică, n-o mai lăsa să se decolteze așa, că e rușine.

D-ra Naivescu. Dacă e moda așa!

Dl. Necaz. Lasă, Elenuțo, că eraĭ binișor de tot; n-o să băgăm peptul în sac.

D-na Ciocoescu. Treci la supeŭ, Domnule Scotocescu.

Scotocescu Maĭ trebue zece pagine ca să umple treĭ coloane de jurnal.

D-na Ciocoescu. Trecĭ, trecĭ la Menu.

Scotocescu. (intoarce la foĭ, mormăind:) „îmbrăcată ca Venerea luĭ Milu.... Velasquez, Rembrant, Rubens.... Caterina Ovardina.... Turcu și Cămila.... Arapu roșu.... Caleașca galbănă.... ha!.. «Când bătea douăsprezece la Crețulescu, se deschid ușile sofrageriei și apare strălucitor un surtuc Cristofle, cu cristalurĭ Bacara, încunjurate cu florĭ, masă plină de tot ce occidentul și orientul are maĭ scump și maĭ gustos: fazanĭ, trufe, sparanghel, bulion de broască de Brateș, mititeĭ de la Idea, ciolan ala Niculae.....

D-na Ciocoescu. Nu uita, Manolache mon cher, să puĭ că Vinerĭ la treĭ am crochet Englezesc.

Scotocescu. (scoate creionu și însemnează) Bine că-mĭ spuseșĭ, că nu știiam (urmează citind) «La supeŭ îșĭ treciaŭ uniĭ altoră sitariĭ, potârnichile, pastecurile și ghețatele, o conversație ănimată: oui Madame, non Monsieur, ma parole d'honeur,—ho, mèin Got; și în mijloc acestuĭ foc d'artificiĭ de spirit care luminaŭ de la unul la altul» s-aude d-odată acordurile melodioase ale claviruluĭ: Les adieux de Schuman. Principesa Asmațuchiu părăsise supeu și își plimba degitele ușoare pe armoniosul instrument. Indată tot tineretul poleit, Fluturel, Crăcănel, Sprintinel și Floricel cu Iubescu în frunte, alergară în grădină, o despuiază de florĭ și grațioasa Principesă, apăru pe balcon înecată într-o clae de buchete salutând din buze și din degite.

Cu toții. Quel charmant tableau! Comme il écrit bien.

Scotocescu. (Urmînd cetirea) «Când orologiul bătea treĭ, strada intrase în tăcerea adâncă a nopțiĭ și nu se maĭ auzea de cât pașĭ candentațĭ aĭ sergenților la care respundea ca un echo pătrunzător și ascuțit fluerăturile ce-șĭ trimeteaŭ de la unul la altul. Serata era sfârșită.

Toți. Bravo, bravo, Domnule Scotocescu și merci (Scotocescu îșĭ ea pălăria și pleacă repede).

Dl. Necaz. Ațĭ băgat de seamă ce rumenă era aseară Aglăița? par-că era un bujor.

D-na Turnescu. Așa e ea în totdeauna când se vopsește.

D-na Coțofănescu. Nu săraca, e firește la dînsa, are un fel de pecingine pe obraz.

D-na Mijlocescu. Nu vă spuneam eŭ? o știŭ de la doctoru care o curarisește, dar de soră-sa n-aĭ ce zice; are o peliță de par-că e hârtie.

Mojicescu. Cine, D-na Verzeanu? Nu i se văd sbârciturile pentru că le tencueşte cu ştubel. (D-na Ciocoescu îşĭ ea pălăria şi umbrela şi pleacă).

D*na Coţofănescu*. Dar pe pept, că nu maĭ ştiĭ dacă e de piele saŭ de ipsos. Cine ştie să se dreagă bine, e Anica luĭ Scarlat, că nu i-aĭ da ni niciĭ patruzecĭ de anĭ.

D-na Necaz. Nicĭ că e maĭ mare, e d-o seamă cu mine.

Mojicescu. Aşa e, o fi fost în faşă când s-a măritat; sânt zece anĭ numaĭ decind s-a însurat pe fii-so. Ce o face să pară tânără sânt, dinţiĭ; n-aĭ băgat de seamă că nu închide gura nicĭ odată.

D-na Gândescu. Mă rog, mă rog! ştiţĭ că mi-e cam rudă, c'est une femme d'esprit şi învăţată, să vedeţĭ ce bine a tradus pe Nana.

D-na Coţofănes.u. D-aia s-a stricat ochiĭ de nu maĭ poate citi fără ochelarĭ.

Dna Mijlocescu. Tincuţo, vreŭ săţĭ spun o vorbă. (Tinca se duce lângă D-na Mijlocescu). Ce se uită aşa Becerescu la tine? de treĭ orĭ a cătat să-ţĭ vorbească şi tu i-aĭ întors spatele. Stiĭ că e un partid bun. Multe fete ar vrea să fie în locul tău.

Tinca Se poate, Doamna mea, dar cred că se uită maĭ mult la zestrea mea. D-na M*ijlocescu şi Mojicescu salută şi pleacă).*

D-na Necaz. Aţĭ văzut ce laude i-a trântit Manolache erĭ în jurnal Principeseĭ Aţmaţuchĭ? Si maĭ săptămâna trecută, bărbatu-so l-a împrumutat cu o sută de galbenĭ. Doamne fereşte auzi slăbiciune! să plătesc ca să mă laude. Atuncĭ să maĭ vadă el. Dar să nu zicĭ că Ciocoeasca i-a trimis de ziua luĭ un serviciu de argint de 50 galbenĭ.

D-na Coţofănescu. Da ce să facă cu el, că mănâncă tot prin sat? Dacă nu-l chemĭ la masă şi nu-ĭ facĭ câte un cadoŭ, nicĭ nu pomeneşte de tine, să fiĭ măcar îmbrăcată numaĭ în fir şi în mătasă. Şi-a găsit băiatu norocu. (ĭĭ zice ceva la ureche d-nei Turnescu).

Dna Turnescu. Aşa! cum se poate! (râde cu hohot).

Eugenia Carcalechi.

STUDII FILOLOGICE

VIII

Elemente Dace

MEHADIA, MEHEDINȚĬ.

(Sfîrșit)

Județul din Olteniea care-ĭ în hotar cu Banatul se numește *Mehedințĭ* (cetește *Mehedínțĭ*). Intr-un document latinesc dela Vlad-Vodă din 1511, publicat de Hasdeu în Negru-Vodă LXX, el apare ca *Mehedince* (cetește *Mehedínțe*), ĭar în altul slavon, publicat de acelaș în Istoria Critică [2] apare ca *Mehedinski* (cetește *Mehedínski*). Variantele *Mehedince* și *Mehedinski* provin din *Mehedínțĭ*>M e h e d- + -i n ț ĭ. Sufixul acesta *-ințĭ* se găsește răspîndit la toțĭ Romîniĭ din Daciea. Pentru Ardeal și Banat v. Dan loc. cit. 512, pentru Moldova cf. *Gîdínț* sat în jud. Roman, *Lipínț* localitate unde Ștefan cel Mare a avut o bătălie, *Procopínțĭ* sat amintit într-un document moldovenesc din 1434 (I. Bogdan, Despre Cnejiĭ Romînĭ 20), *Scobínț* sat în jud. Iașĭ. Origina luĭ este însă obscură. Judecînd după *meedžínts* pl. *meedžíntsĭ* locuitor din Mehadia (v. maĭ sus), poate că *-ințĭ*>*-ín*> lat. -i n u s care se găsește în cîteva topice oltene: *Marotín, Potopín, Robotín, Scorcodín, Simbotín.* Sufixul *-ínțĭ* ar fi decĭ o formă plurală a unuĭ singular **-ínte, -*ínt,* născut din -in u s prin epiteza luĭ *t* și apoĭ și a luĭ *e*, cel puțin așa trebuesc explicațĭ *-t, -d, -te, -de* ca finale sporadice la cîteva cuvinte terminate de obiceĭŭ în *voc.+n*: dr. *arínde* (Conv. Liter. XX 1004)>dr. *arín*, mr. *kârínte* dinte canin>lat. c a n i n u s (sc. d e n s), dr. *kâskâúnd, kâskâúnt* prost>c a s c-+-â ú n (cf. *gură-cască)*, dr. *skánd* (Conv. Liter. XX 1017), mr. *skándu*, mgl. istr. *skánd*>*skáund* dr. (Jsb. IV 261)>*skáun* dr.

Alte localitățĭ *Mehedinți* din Muntenia (fîntînă în jud. Vîlcea, sat în jud. Prahova) se pot explica ca fiind la origină înființate prin coloniștĭ carĭ aŭ venit din județul *Mehedinți*. Cu totul de altă origină este însă *Mehedia* sat dispărut în jud. Vasluĭ. D. A. Philippide îmĭ comunică că acest *Mehedia* este probabil turc pers Mej-kede crîșmă Zenker 898 b.

Dacă aruncăm acuma o privire retrospectivă, asupra întregiĭ discuțiĭ făcute, vom fi îndreptățițĭ să facem cîteva considerațiĭ finale.

1. Localitatea numită de țăranii băștinașĭ *Medía* derivă din **Mĕáde*, urmașul direct al prototipuluĭ dac *M e d e. Dupăce stăpînirea maghĭară se întinde peste tot Ardealul (1003), Ungurii fac și eĭ cunoștință cu **Mĕáde* pe care-l prind ca **Mehed,* în legătură cu cuvîntul lor m é h albină. Din acest **Mehed* Rominiĭ aŭ făcut *Mehedía* (de unde *Mehádia*) după care apoĭ aŭ numit ținutul oltean învecinat *Mehedinți*. După acest ținut s-au numit însfîrșit, întocmaĭ așa, și cîteva localitățĭ răzlețe din Muntenia. Direcțiea, în care s-aŭ dat aceste numirĭ, este tocmaĭ direcțiea în care, după cercetările istoricilor noștri, s-a făcut în secolul al XII și al XIII și expansiunea Rominilor în Țara-Rominească, adică dela nord-est spre răsărit. Odată cu scoborirea lor din Carpațiĭ nord-esticĭ aĭ Olteniei, Oltenii aŭ dus cu dînșiĭ în răsărit de Olt și numele ținutuluĭ lor prin excelență *Mehedinți*, a căruĭ slaba amintire există pănă astăzĭ în cele cîteva localitățĭ muntene cu acelaș nume.

2. Formațiea **Mehed* nu se poate susține că este o formație originar ungurească dela m é h albină, pe motivul că în Banat, stăpînit de Ungurĭ, s-aŭ cultivat încă din vechime albinele, dupăcum crede D. Dan. Ea este numaĭ o etimologie populară, bazată pe rom. **Mĕáde*, ĭar cultivarea albinelor n-a putut cel mult decît să faciliteze nașterea eĭ. Scriitorul ungur Pesty spune el însuș că e peste putință să fi fost dată uĭtăriĭ vestita localitate balneară a căreĭ etimologie o discutăm. Așa fiind, adăugăm noĭ, este în acelaș timp peste putință să fi fost dat uĭtăriĭ și *numele* vestiteĭ localitățĭ. Dacul **Mede* s-a transmis posterităţiĭ și *renumele* și *numele*. E peste putință să ne putem închipui, că o stațiune așa de renumită a trebuit să aștepte venirea Ungurilor, pentruca să-șĭ capete un nume. Dar însfîrșit în Banat Ungurii n-aŭ fost niciodată în trecut așa de puternicĭ din punct de vedere etnic, fiindcă eĭ nu sînt nicĭ astăzĭ. Vorbind despre elementul unguresc din Banat, Gustav Weigand, Das Banat und seine Bevölkerung în Jsb. III pg. 200 relatează următoarele: «In partea extremă de nord-vest a Banatuluĭ, precum și în maĭ multe insule, dar niciodată în masă compactă, locuesc și Maghĭariĭ, totuș influența elementuluĭ popular maghĭar asupra celuĭ rominesc este foarte mică. Desigur pe cale administrativă, maĭ ales prin justiție și prin școlĭ, s-a exercitat o influență, însă nu

tocmaĭ apreciabilă, care, dupăcum s-a amintit, în viitor se va face probabil maĭ puternică. Pentru noĭ este de un interes deosebit că, din numele de localitățĭ, de cîmpiĭ și de rîurĭ, apoĭ din limba cîtorva sate, se poate vedea că pe teritoriul acum pur romînesc din sud-estul Banatuluĭ aŭ trebuit să existe sate maghĭare altădată și anume înaintea dominațieĭ turceștĭ, sate carĭ acum sînt complect rominizate. Aceasta este regĭunea dela Teregova, *Mehadia* și Almaș. Incercarea stăpînirіĭ de a face spărtură în elementul romînesc prin așezarea de coloniĭ de țăranĭ maghĭarĭ, n-a avut până acum alt rezultat, decît că aceștĭ țăranĭ, într-un timp relativ scurt, s-aŭ rominizat». Dacă astăzĭ în Banat elementul unguresc este așa de slab și de șubred, cu atît maĭ mult el a trebuit să fie odinioară și prin urmare prioritatea Ungurilor în numirea *Medieĭ* este inadmisibilă.

3. Insfîrșit etimologiea topiculuĭ *Media* ni arată metoda pe care trebue s-o urmăm în cercetarea vecheĭ toponimiĭ a Dacieĭ.

Cercetarea vecheĭ toponimiĭ a Dacieĭ n-a dat până acuma rezultate satisfăcătoare din pricina metodeĭ greșite cu care s-a procedat la studiarea eĭ. Până acuma, pentru topicele romîneștĭ, cercetătoriĭ noștri căutaŭ formele supt carĭ ele se prezintă în scriitoriĭ vechĭ. Din aceste forme, latineștĭ orĭ greceștĭ, eĭ căutaŭ apoĭ, trecînd peste cele maĭ elementare regulĭ de fonologie romînă, să derive cuvintele respective romîneștĭ. Așa a făcut de pildă d. A. D. Xenopol în Teoriea luĭ Roesler, Iașĭ 1884. Dar aceasta este o fundamentală greșală. Scriitoriĭ vechĭ nu aveaŭ informațiĭ precise asupra geografieĭ Dacieĭ, ĭar limba Dacilor era pentru dînșiĭ o limbă absolut necunoscută, așa încît numirile topice dace eĭ le-aŭ înregistrat așa dupăcum ele le-aŭ sunat la ureche, adeseorĭ punîndu-le, prin etimologie populară, în legătură cu cuvinte din propriea lor limbă. Altfel nicĭ nu ni-am putea explica cum acelaș topic apare cînd cu un nume, cînd cu altul. Diferitele variante supt carĭ ni apare acelaș topic arată tocmaĭ inexactitatea informațiilor la scriitoriĭ vechĭ. Etimologiea vechilor topice romîneștĭ nu se va putea decĭ afla decît plecînd dela însăș limba noastră. Pe lîngă cuvintul romînesc va trebui să ținem samă firește și de variantele din vechiĭ autorĭ, apoĭ de faptul că la prototipele dace s-aŭ putut întîmpla alunecărĭ de sunete precum și adause de sufixe conform spirituluĭ limbiĭ noastre, și insfîrșit că aceste alunecărĭ de sunete aŭ putut fi tulburate în dezvoltarea lor de către alte alunecărĭ de sunete, propriĭ popoarelor străine cu carĭ noĭ am venit în contact. Urmînd această procedare vom putea afirma cu siguranță că nu s-a pronunțat nicĭodată *Pyretós* (Herodot) orĭ *Brútos* (Const. Porphyrogenetes), ci totdeauna *Prútu*, *Prút*;—nu s-a pronunțat nicĭodată *Alúta* (Ptolomeŭ) orĭ *Altínus* orĭ *Alútum* (Inscripțiĭ) orĭ *Flutausis* (Iordanes), ci totdeauna *Oltu*, *Olt* orĭ cel mult **Ultu* cu *u* scurt accentuat, ceĭa ce revine la aceĭaș, căcĭ, făcînd deocamdată abstracție de *Flutausis*, *Altínus* este probabil ĭeșit

din **Alutínus*>A l u t a, A l u t u m + -i n u s, ĭar *Alúta*, *Alútum* sînt probabil ĭeșite din **Aúlta*, **Aúltum=*Ad+Ult-+-am*, **Ad+Ult-+-um* (cf. *Amútria=*Ad + Mutru + -iam*, *Arútela=*Ad-Rutelam=*Ad Luteram=*Ad+Lutru+-am)*, decĭ la început numirĭ de stațiunĭ de lîngă Olt;—nu s-a pronunțat nicĭodată *Ierásos* (Ptolomeŭ), *Gerasus* (Amm. Marcellinus), *Tiarantós* (Herodot), ci dela început **Serétu* (cf. *Serétos* la Const. Porphyrogenetes) și apoĭ *Sirétŭ*, *Sirétŭ*.—Variantele nĭ-aŭ ajutat să reconstituim prototipul **Mede*. Tot așa pentru *Criš*, care apare uneorĭ ca *Grisia* (Iornandes), am putea admite un prototip **Crisiu*. In *Sámeš*, *Múreš*, *Tímeš*, *Arğeš* avem probabil de a face cu sufixul -'e š: *Sámeš>*Sama* (cf. *regio Samus* dintr-o Inscripție), *Múreš>*Mure*, *Tímeš>*Teme*?, *Arğeš>*Arge*?

Reconstruirea prototipelor dacе este anevoĭoasă și șubredă. De-un lucru trebue însă să răminem convinșĭ, anume că, în ce privește vechea toponimie a Dacieĭ, baza discuțieĭ trebue s-o formeze actualele numirĭ Romîneștĭ.

G. Pascu

DARI DE SEAMA

I. Găvănescul: *Caracterizarea partidelor politice prin ele însele.* Iașĭ 1905.

Dacă sînt în lume multe mințĭ a căror lucrare par-că n-are alt rost decît a turbura și încurca aceĭa ce-ĭ bine făcut și gîndit, sînt însă, din fericire, și de acele carĭ, tocmaĭ dimpotrivă, orînduеc aceĭa ce une-orĭ nu-ĭ în rînduĭală, saŭ precizează, completînd, unele confuziĭ saŭ abureĭ aparente orĭ reale de gîndire ale altora. Dintre cele de pe urmă face parte de sigur și spiritul autoruluĭ acesteĭ prea interesante cercetărĭ de *psihologie socială*. Punînd față în față, spre a se cĭocni între dînsele, diferitele aprecierĭ ale bărbaților noștri politicĭ, și, eliminînd din ele aceea ce-ĭ de prisos, arătînd aceea ce se contrazice, dar și lămurind aceea ce-ĭ încurcat saŭ neprecizat, d. Găvănescul ne zugrăvește, cu un însemnat spirit de sinteză, prin ce se caracterizează partidul liberal și prin ce acel conservator, fie-care în năzuințele și lucrarea sa socială. Procedînd astfel, arată broșura aceasta că deosebirea dintre liberalĭ și conservatorĭ e în adevăr de fond, și constă din o *mentalitate* a unora deosebită în general de a celorlalțĭ. Această mentalitate proprie face ca, toțĭ liberaliĭ *gîndind la fel*, să fie în genere cu toțiĭ chĭar inconștient de acord în lucrările de

organizare saŭ reforme şi inoirĭ sociale orĭ politice ce pun la cale, pe cînd conservatoriĭ, să fie şi eĭ, tot de aceea şi tot astfel, în acord între sine, dar să fie în general în fundamental dezacord cu liberaliĭ. Mentalitatea liberalilor se caracterizează, spune autorul, prin aceea că eĭ în maĭ toate prefacerile, organizările şi inoirile saŭ creaţiile ce vor să dea vieţiĭ romîneştĭ, nu se uită maĭ de loc la elementele tradiţionale şi istorice carĭ intră ca parte organică în alcătuirea vieţiĭ prezentuluĭ nostru, şi de aceea eĭ sînt *teoreticianĭ, utopicĭ saŭ idealiştĭ*. Pe cînd, spune, mentalitatea conservatoare, nu numaĭ că nu trece cu vederea elementul tradiţional şi actual al vieţiĭ noastre, dar chĭar pune un foarte mare preţ pe ele. Cu deosebire e frumoasă caracterizarea făcută în acest sens la pag. 54–59, unde se arată că mentalitatea conservatoare e, după d. Găvănescul, practică şi potrivită cu nevoile şi putinţa reală de propăşire a'e ţăriĭ; căcĭ, cum formulează la p. 56, deosebirea dintre conservatorĭ şi liberalĭ: «este deosebirea dela posibil la imposibil, dela realizabil la utopic, dela partid de guvernămînt la societate academică de propagandă teoretică».

De sigur că intenţa d-luĭ Găvănescul, ca profesor universitar de filosofie, a fost, scriind această carte, de a face în ea o cercetare de psihologie socială, ĭar nu o critică politică de partid. Astfel privesc şi eŭ această frumoasă lucrare. Insă, fără 'ndoĭală că soluţia, ce dă problemeĭ tendinţelor şi mentalităţiĭ celor două marĭ partide politice, a înţeles-o în sensul că: nu «în chip absolut», ci numaĭ «în general», e unul «idealist» şi altul «practic»; căcĭ, în cazurĭ particulare, se poate ca şi partidul liberal să se prezinte cu soluţiĭ practice ĭar nu numaĭ idealiste, tot aşa precum se poate ca şi la cel conservator să fie inversul.

Orĭcum ar fi, cartea aceasta are darul distins nu numaĭ de a scăpăra din ea o soluţie a problemeĭ de a caracteriza partidele politice prin ele înşi-le, ci încă şi de a stîrni în mintea celuĭ ce o citeşte alte probleme în legătură cu aceea. De aceea, după gîndirea mea, orĭcit e de mică, cercetarea d-luĭ Găvănescul se desprinde din rîndul cărţilor apărute la noĭ în timpul din urmă.

N. N. Naçio: *Viitorul Romînismuluĭ în Balcanĭ*. Bucureştĭ 1905.

Dacă voim ca lucrarea noastră, cu privire la chestia macedo-romînă, să poată fi cît maĭ rodnică şi maĭ proporţională cu sforţările şi cheltuelile ce facem; dacă voim decĭ să ştim care ar fi cea maĭ prielnică îndrumare şcolară, bisericească şi politică, ce s'ar cădea să-ĭ dăm, va trebui să ascultăm nu numaĭ de ceea ce ne spun dascăliĭ şi inspectoriĭ Armînĭ saŭ chĭar şi nicĭ numaĭ uniĭ din consuliĭ noştri din Pind, ci de multe orĭ să maĭ tragem cu urechĭa şi la destăĭnuirile altora şi de alt neam. In aşa fel înţelegînd lucrul, cred că e destul de bine venită

cartea aceasta a unuĭ albanez, preşedinte al societăţiĭ albaneze «Drita».

D. Naçio e duşman neînfrînat nu numaĭ al Slavilor din Balcanĭ ci încă şi al exagerăriĭ Grecilor. Aceasta se vede atît din ziarul săŭ «Squipetari» cît şi chĭar din cartea de faţă, în care, de pildă la p. 13, ne spune curat că «în Macedonia nu există *nicĭ un* Grec» dar că numaĭ «după nebunia grecească avem astăzĭ în Albano-Macedonia: Ellines albanofoni, Ellines Vlahofoni, şi Ellines bulgarofoni». Şi cu toate acestea, ne arată că acţiunea conducătorilor Armînĭ de acolo, din motive pe carĭ nu le maĭ pomenesc aci, ar fi îndrumată în un sens priincĭos propăşireĭ slavismuluĭ şi cu deosebire bulgarismuluĭ. Ba, chĭar că, de aceea, orĭ de cîte orĭ văd ceva ce le-ar sta împotriva acesteĭ tendinţĭ, conducătoriĭ *Armînĭ* aĭ chestieĭ macedo-romîne caută cu intrigĭ să înlăture acel ceva. Iar ce le-ar sta maĭ mult împotrivă ar fi, zice d. Naçio, *cunoaşterea* de către oameniĭ noştri din Regat a chestieĭ acestea; din care pricină, atuncĭ cînd trimitem pe cineva de aci, ca inspector saŭ consul, încep atacurĭ împotrivă-ĭ, pentru ca să plece, şi aşa chestia să rămînă cunoscută *şi condusă* tot numaĭ de Armînĭ. Aşa s-a întîmplat, spune d. Naçio, la 1893 cu părintele Simion Popescu, pe care guvernul il desemnase ca şef religios al Armînilor, dar pe care Armîniĭ conducătorĭ l-aŭ ameninţat cu scrisorĭ ca să nu îndrăznească a merge în Macedonia că va fi omorît (p. 13). Tot de aceĭa, spune, Armîniĭ aŭ căutat şi caută a stîrni legende că: «nu trimiteţĭ profesorĭ Romînĭ din Regat, că nu-ĭ primesc Turciĭ», saŭ: «nu faceţĭ consulate romîne, că nu sunt necesare şi deşteaptă atenţia Turcilor». Şi că tot de aceea, zice d. Naçio, Armîniĭ s-aŭ năpustit în timpul din urmă în potriva unuĭ consul trimis din Regat (Constantinescu) ca şi în contra unuĭ inspector tot de aci trimis (Ionescu). Iar că tot din aceste motive (pe carĭ nu le maĭ înşirăm aci, dar de carĭ vorbeşte d. Naçio) conducătoriĭ Armînĭ aŭ căutat să îndepărteze pe Albanezĭ de mişcarea armînă, născocind legende că: «împărăţia turcească ar persecuta cauza albaneză şi că dacă guvernul romîn ar face ceva şi pentru Albanezĭ, ar expune pe Aromîniĭ din Macedonia sub ascuţişul ĭataganuluĭ turcesc».

Şi alte multe destăĭnuirĭ de acest fel maĭ face d. Naçio în cartea sa. Noĭ nu vom discuta acum asupra valoriĭ lor; decît nu credem fără de folos a atrage atenţia asupră-le, maĭ ales, cum ziserăm, că nu încape nicĭ o bănuĭală că d. Naçio ar fi prietin saŭ bine-voitor Grecilor saŭ Slavilor.

De altfel, scopul esenţial al acesteĭ broşurĭ este de a înduplecа corpurile noastre legĭuitoare să voteze de persoană morală şi juridică societatea albaneză «Drita» din Bucureştĭ. Însă alăturĭ de aceasta, cartea maĭ urmăreşte şi de a învedera încă odată aceea ce maĭ ales în timpul din urmă s-ar fi cam uĭtat: întăĭ, că bunul viitor al Romînismuluĭ în Balcanĭ atîrnă de la o conlucrare frăţească a noastră cu Albaneziĭ, şi al doilea că a-

ceastă conlucrare și acest bun viitor nu se vor putea înfăptui decît atuncĭ cînd conducătorĭ aĭ chestieĭ macedo-romîne se vor pune în Macedonia nu Arminĭ ci oamenĭ cunoscătorĭ și dezinteresațĭ din Regat.

Soluție care, ca și motivele pe carĭ o întemeĭază d. Naçio, merită din parte-ne toa ă atenția și o cît maĭ amănunțită cercetare!

Simion C. Mîndrescu : *Lecțiunea de deschidere a cursuluĭ de limba și literatura germană*, ținută la Universitatea din Bucureștĭ la 5 Noembre 1905. Extras din «Viața nouă». Bucureștĭ, 1905.

Acĭ, d. profesor Mindrescu expune scopul catedreĭ universitare de limba germană și mijloacele prin carĭ dînsul, lucrînd cu studențiĭ, urmărește să ajungă acel scop.

Scopul aceleĭ catedre e, după d. Mindrescu: «a vă pregăti pe d-voastre (adică pe studențĭ), ca la cas de nevoĭe să puteți deveni bunĭ profesorĭ de limba germană». Și pentru ajungerea acestui scop, spune studenților că: «să facem prin urmare cît maĭ multe exercițiĭ de scriere, compozițiĭ, cetire și conversație germană»; în afară de aceea că: paralel cu limba, se va face și «istoria limbeĭ și a literatureĭ germane».

Eŭ așĭ pune însă din noŭ întrebarea pedagogică cunoscută, dezbătută une-orĭ și la noĭ, și atinsă acum în urmă ĭară de d. C. Dimitrescu-Iașĭ în a sa „Revistă de Pedagogie și Filosofie", dacă, în adevăr, rostul uneĭ catedre, ca aceasta de ex. de germană, e de a se învăța limba eĭ ca un *scop* saŭ numaĭ ca *mijloc*. Părerea mea e că învățarea aceleĭ limbĭ și a literatureĭ eĭ ar trebui să fie maĭ ales un mijloc, pentru ca apoĭ ceĭ ce o vor cunoaște să o poată aplica și la nevoile de acum și la lămurirea însășĭ a dezvoltăriĭ vieții culturale a poporuluĭ săŭ—la noĭ a poporuluĭ romînesc.

Căcĭ, orĭ-cum, nică-erĭ menirea universitățiĭ nu e, și n-ar trebui nicĭ la noĭ să fie, de a forma numaĭ profesorĭ secundarĭ ci încă de a fi focarul din care să pornească adevăratele luminĭ pentru *cercetările* științifice ale adevăruluĭ.

De alt-fel, din punctul de vedere al autoruluĭ, această lecție se prezintă și bine și cumpănit scrisă.

Dr. I. Gherghel: *Principiul de naționalitate saŭ Romînĭ de viță veche*. Conferință. Craĭova 1905.

Această broșură (care a avut darul de a stîrni, chĭar și prin ziare, ceartă între autorul eĭ cu partizaniĭ săĭ și uniĭ profesorĭ din Craĭova) nu aduce desigur nimic noŭ, de cît poate ceĭ mult oare-care ciudată ortografie; dar, cu toate acestea, ea nu-ĭ nefolositoare.

Nu e nefolositoare, maĭ întăĭ fiindcă tratează un subĭect care, maĭ ales acum, poate fi orĭ-cînd de actualitate, ĭar al doi-

lea, pentru că nu e de cît bine să întreţiĭ mereŭ aprinsă flacăra ce ne păstrează ca neam. E bine ĭarăşĭ acea ce se face printr'însa, anume că se caută ĭară a se curăţa naţionalismul curat de alte plante năbuşitoare, precizindu-i-se sfera cu privire la «socialism şi naţionalism» saŭ «naţionalism în raport cu şovinismul».

Totuşĭ, din punctul de vedere al valoriĭ *sale* literare saŭ istorice, şi *anume cu privire la Romînĭ*, conferinţa aceasta se prezintă oare-cum înapoĭată, a) atît în ce priveşte chestia, ideĭa naţională la Romînĭ, cît şi b) cu privire la aplicarea principiuluĭ de naţionalitate romînească în scrierea limbiĭ noastre.

In întîĭa chestie, autorul e înapoĭ cu ultimele cercetărĭ, fiindcă crede încă tot ca V. A. Urechiă în a sa *L'idée latine chez les Roumains*, Alais 1900, şi ca d. N. Iorga cu privire la Mihaĭ Viteazul în *Două Conferinţe*. Crede anume, tot ca aceştĭa că idea naţională se naşte la noĭ în vremea cronicarilor Urechĭă şi Miron Costin, decĭ în al XVII veac. I-a scăpat din vedere aceea ce eŭ am dovedit în *Studiĭ privitoare la limba şi istoria Romînilor* că idea latină, decĭ principiul de naţionalitate romînesc, se accentuă destul de tare în vĭaţă socială a poporuluĭ nostru cel puţin din veacul al XV,—graţie maĭ ales aţîţirilor luĭ de către biserica catolică, care, aprinzînd în noĭ idea latină, urmărea astfel să ne depărteze de slavonism şi ca consecinţă de pravoslavia întorupată într'însul. Iar această nouă soluţie, ce am dat chestieĭ, e de o netăgăduită însemnătate încă şi pentru lămurirea altor fenomene ale vieţiĭ intelectuale şi naţionale romîne. Deşi, trebue să spun ĭară că chĭar în veacul al XV, la noĭ, idea naţională nu era nicĭ de cum ceva specific romînesc, ci ea încă mult maĭ de mult înota în atmosfera sufletească a Europeĭ şi la alte popoare. Atmosfera naţionalistă dar—fireşte, nu cu cuprinderea şi avîntul din veacul al XIX—există în Europa la începutul timpurilor moderne; ba, la Slavĭ de pildă, o constatăm încă în secolul al IX în lupta Moravilor Cehĭ împotriva Germanismuluĭ, cînd Ciril şi Metodiŭ întemeĭază biserica naţională slavă. N'ar strica, poate, să îndrumez pentru aceasta la cartea luĭ Louis Leger: *Le monde slave*, Paris 1877, la capitalul: «Les origines du Panslavisme».

Apoĭ, un alt stadiŭ de înapoĭere prezintă broşura d-luĭ Gherghel, atuncĭ cînd vrea să dea un mod special al săŭ de romînizare prin scris a cuvintelor de origine slavă. Scrie de pilda—cu tendinţă naţionalistă romînă:—stûlpi, mondria (p. 6) çêntă (p. 7), kirnacilor (p. 9), cu sens de stîlpĭ, mîndria, ţintă, cîrmacilor, de sigur fără să fie în curent cu ştiinţa, cu adevărul, şi decĭ fără să poată vedea că falşifică ceva.

Anume, de ce stûlpĭ cu *û* şi kirmacilor cu *î*, cînd amîndouă vin din slavoneşte, unde aŭ acelaşĭ stadiŭ fonetic: стлъпъ şi кръмачь? Apoĭ, de ce çenta cu *çen*, şi mondria cu *on*? Vrea să ne arăte acum forma originară slavă sub care ne-aŭ intrat aceste cuvinte în limba romînă? In acest caz însă, ar fi trebuit

să ne explice maĭ întăĭ (tot în note, cum face pentru alte fapte mărunte) de unde are siguranța că acele cuvinte aŭ intrat în limba romînă din cea așa numită paleoslovenică (altkirchenslavische Sprache) ĭar nu din limba de după veacul XI saŭ XII numită mediobulgară. Ș'apoĭ încă, de ce çenta cu ç, cînd chĭar în paleoslovenica e curat ț: цѧта țen'a ?

Orĭ-cum însă, conferința aceasta, cu toate lipsurile eĭ, poate fi folositoare celor ce ar voi să-șĭ precizeze vre-o noțiune uĭtată despre «socialism și naționalism» saŭ «naționalism în raport cu șovinismul».

Prof. Gr. Crețu : *Cel maĭ vechĭ dicționar latino romînesc de Todor Corbea (manuscript de pe la 1700).* Bucureștĭ 1905.

De la Tim. Cipariŭ, care, în una din lucrările sale, întrebuință acest dicționar manuscris al luĭ Corbea, nu maĭ vorbi de el nimenĭ. D. prof. Crețu, găsindu-l vara trecută în biblioteca luĭ Cipariŭ din Blaj, făcu cîteva extracte prea interesante pentru istoria limbiĭ noastre.

Așa, aci se vede că chĭar pe la 1700 cuvîntul *viteaz* nu însemna la noĭ ca la Ungurĭ numaĭ «un simplu militar nobil, un miles de profesiune», cum credea d. Ion Bogdan în *Documente și Regestre* p. 44, ci avea însemnarea de «hătnogĭ, căpitan, păzitor de steag, vizir,—tribunus militum». Un «simplu» militar nobil era numit nu cu titlul «vitez», cum e acel Ianăș din documentul romîno-slav dela Io Vlad Voevod din a. 1434, de care vorbește d. Bogdan, ci cu numele «Vojnъ», plural «Vojni», cum sunt numițĭ s. ex. boĭeriĭ militarĭ aĭ divanuluĭ din a. 1634: «i inni(h) belěri i *vojni* prědnii ot dvorъ g(s)p(d)inъ ego ml(st)=și alțĭ boĭerĭ și ostașĭ fruntașĭ din curtea milostivireĭ sale domnuluĭ[1])».

Apoĭ, un fapt iară însemnat, deși firește cunoscut și dezbătut întru cîtva, e că fenomenul de muĭere a luĭ *li* în *i* dăĭnuește în limba romînă și după venirea Ungurilor. Căcĭ, chĭar în acest dicționar e: romîn boaghie=ulula, din maghiar bagoly; rom. costeaĭ=castium, maghiar kastely etc.

Și în sfîrșit, un alt fapt însemnat pentru cunoașterea dezvoltăriĭ noastre sociale e că neologismele *latiniste* se manifestă cu îmbelșugare încă pela 1700; căcĭ în acest dicționar se află: vergură, declamațiĭa, orator, orațiĭa, patria, prințip, mod, regula etc. Mulțimea aceasta a neologismelor latiniste de aci ne arată că originea curentuluĭ latinist din veacul al XIX trebue căutată chĭar mult maĭ departe decît în vremea unireĭ bisericeĭ Romînilor transilvănenĭ cu catolicismul. Curentul latinist există și se mișcă chĭar în Principatele Romîne încă în al XV veac, (cum am arătat maĭ amănunțit în ale mele *Studiĭ privitoare la limba*

1) Doc. e la *Arch. Stat. din Bucureștĭ*, Episcopia Hușĭ, pachet 25(6) No. 7.

şi istoria Rominilor), şi s-a născut maĭ ales din reacţia pornită pe atuncĭ în potriva slavonismuluĭ stăpînitor.

De aci se vede cît de însemnat e micul extract ce ne dă d. Creţu din dicţionarul luĭ Tudor Corbea. Păcat că nu ni s-a oferit maĭ multe.

Per. Papahagi : *Basme Aromîne.* Ediţiunea Academieĭ Romîne. Bucureştĭ 1905.

Colecţiile folcloristice adunate de d. Per. Papahagi, profesor secundar din Macedonia, aŭ fost şi vor fi în totdeauna pentru ştiinţă izvor mănos de ajutor întru cunoaşterea mentalităţiĭ şi a simţiriĭ fraţilor Arominĭ; ba, ele ne vor fi încă unul din cele maĭ însemnate elemente ştienţifice cu care vom fi în stare să rezolvăm chestia origineĭ Arominilor şi a raporturilor istorice dintre dialectul lor şi cel al nostru daco-romîn. O aşa mare însemnătate are şi colecţia acestor «Basme Aromîne».

Pînă la această carte, d. Weigand, cu obicînuita-ĭ superficialitate, fiind-că numaĭ fluşturase prin Macedonia ĭar nu studiase, cum se cuvine unuĭ om de adevărată ştiinţă, declarase, în cartea sa *Aromunen* II, 210, că : «poporaţia nomadă de păstorĭ (Arominĭ) este maĭ bogată în cintece dar maĭ puţin bogată în poveştĭ de cît poporaţia sedentară», şi că : «numaĭ ***un singur basm*** din cele nouă (ce am adunat) mi s-a povestit de un păstor, dar şi *acesta* apare ca ***împrumutat*** de la străinĭ». Aşa dar, după d. Weigand, Arminiĭ n-ar avea de loc poveştĭ ale lor arominneştĭ [1]). Eĭ bine, cartea de care vorbim a d-luĭ Papahagi, aliminind din ştiinţă această superficialitate plătită de noĭ a profesoruluĭ de la Leĭpzig, ne arată dimpotriva că : «poporul (arominesc) păstoral e foarte bogat în tot ce atinge literatura păstorală pentru cine ***se opreşte solid*** să-l cerceteze» cum însuşĭ d. Papahagi se exprimă.

In adevăr, pe cînd d. Weigand nu găsise de cît un basm şi acela strein, d. Papahagi ne dă numaĭ în această colecţie 138, spunînd că maĭ are adunate alteie până la numărul de 400.

Colecţia aceasta de «Basme Aromîne» e precedată de o «Introducere» în care se arată termeniĭ cu carĭ Arominiĭ numesc poveştile, vremea şi împrejurările din an «Cînd se povesteşte la Arominĭ» şi alcătuirea arhitectonică a caselor de locuit ale lor.

---

1) Cu aceĭaşĭ superficialitate, tot în *Aromunen*, d. Weigand amestecă pe Albanezĭ cu Bulgariĭ. Profesorul B. Conev dela Universitatea din Sofia, spre a scăpa oare-cum chestia bulgară de a nu fi de aceea suspectată şi compromisă, e nevoit a interveni şi într-un studiŭ filologic asupra „Istorieĭ limbiĭ bulgare" să declare că : „satele Fărgovo, Piscupat, Pogradeţ, Starovo, Bratomir (de lîngă locul Ohrida) zice Weigand că sînt bulgare saŭ amestecate (bulgaro-albaneze), pe cînd Kănciov le socoteşte albaneze. Pomenesc aceasta nu ca să corectez pe Weigand ci ca să arăt *imparţialitatea* luĭ Kănciov la etnografia Macedonieĭ".

Apoĭ e urmată de un glosar în care sînt cuprinse toate cuvintele din cele 138 de basme ce tipăreşte.

Poate că n-ar fi nefolositor a atrage băgarea de seamă asupra uneĭ observărĭ a autoruluĭ. Dacă femeile Armîne se adună azĭ şi staŭ de poveştĭ, aşa precum spune Ovidiŭ în «Metamorfoze» că se adunaŭ şi povesteaŭ femeile romane, eŭ cred că aceasta nu arată numaĭ decît că obiceĭul acesta al femeilor Armîne ar fi un rest dela Romanĭ. Căcĭ astfel se adună de-şĭ povestesc şi alte popoare, maĭ ales în stadiul cultural al Armîncelor; tot astfel şi femeile Sîrbe, Bulgare etc. E decĭ în aceea maĭ mult un fond firesc al societăţilor începătoare decît o specificare romană.

Apoĭ, în această colecţie ni se dă din noŭ prilejul de a vedea că există în dial. aromîn fonetismul *an* în l. de *în* la începutul cuvintelor, d. ex. în cuvinte ca: analtu, analţu, ancalic, ancalţu etc. Atrag atenţia că în satul Caţa din Transilvania am auzit la ţăranĭ pronunţarea *an*giner (l. inginer). Fireşte. aci e un neologism. Dar, pe cîtă vreme sub această formă fonetică avîntul nu se află nicĭ la Saşiĭ conlocuitorĭ, nicĭ la Ungurĭ saŭ Secuĭ, cred că nu e fără de rost a pune întrebarea: nu cumva e şi prin Transilvania această *tendinţă latentă* (comună Armînilor) de a preface pe *în* (saŭ *in*) iniţial în *an*, tendinţă care cu vremea s-ar putea dezvolta maĭ departe la Transilvănenĭ? Căcĭ compară, tot astfel, la poporul simplu transilvănean neologismul «galeriĭ» cu sensul de «perdele», pronunţat: «gălăriĭ», decĭ după tendinţe generală şi străveche a limbiĭ de a preface pe *a* neaccentuat în *ă*.

Apoĭ, atrag atenţia asupra unuĭ fenomen fonetic de care cu privire la cuvintele slave din limba romînă, am vorbit în a mea *Fonetica alfabetuluĭ cirilic* p. 412 şi 419, În so*cur*lu faţă de socru, soac*ăr*-sa faţa de soacra, gărdină (şi grădină), gărdinar (şi grădinar), saŭ în d*rî*şteală faţă de daco-romîn dîrstă şi drîste,—e un fonetism propriŭ al dial. armînesc (cf. la bănăţenĭ: bătîrn) ca acele *u*, ă, î să vie în primele două cazurĭ înainte de r ĭar în al treilea după r? Eŭ cred că şi aci, întocmaĭ ca în cuvintele slave din daco-romîn: crîşmă, crîsnic, a crîcni etc. avem aface cu o influenţă fonetică bulgară. Cred anume, că şi acolo e regula fonetică bulgărească observată de profesorul Conev că: „ă se pronunţă înaintea luĭ r, cînd după acesta urmează o singură consunantă; ĭar dacă vin după el două saŭ maĭ multe consunante, atuncĭ ă se pronunţă după r". De aceea dar ar fi în genere: drîşteală, însă socurlu.

Ast-fel, această colecţie de «Basme Aromîne» e însemnată nu numaĭ «pentru cunoaşterea forţelor morale şi intelectuale» ale fraţilor Macedo-romînĭ din basmele lor, dar încă şi pentru lămurirea saŭ înţelegerea unor fenomene ale limbiĭ aromîne.

Ilie Bărbulescu

S-aŭ primit la Direcție:

Cărți:

Démètre A. Sturdza: *L'Activité de l'Académie Roumaine de 1884 à 1905. Trois Rapports.* Bucarest 1905. 73 paginĭ. Fără preț.

Discursurile rostite de dl. **M. Vlădescu**, *Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, cu ocazia răspunsuluĭ* la adresă în ședințele Camereĭ deputaților dela 10 și 12 Dec. 1905 și în ședința Senatuluĭ dela 20 Dec. 1905. Supliment la ziarul «Conservatorul». Bucureștĭ 1906. 162 paginĭ. Fără preț.

Mihaĭ Teliman: *Foiletoane, edite de Societatea Academică «Junimea» în Cernăuț.* Suceava 1906. 157 pag. Prețul 2 coroane.

Const. G. Stoenescu. *După patru-zecĭ de anĭ. Poem istoric în versurĭ. 1866-1906.* Craiova 1906. 48 pag. Prețul leĭ 1.50.

Dr. Ioan Lupaș: Un capitol din Istoria ziaristiceĭ 2-me annee, romîneștĭ-ardelene. George-Barițiŭ-.Sibiŭ 1906. 26 pag. Fără preț.

Reviste:

Le mouvement économique, No. 17. Directeur N. Xénopol. Bucarest.

Literatură și Artă Romînă. No. dela 25 Ian. 1906. Director N. Petrașcu. Bucureștĭ.

Viața Romînească. Anul I No. 1. Directorĭ C. Stere și P. Bujor. Iașĭ.

Natura. Anul I No. 6. Directorĭ G. Țițeĭca și G. Longinescu. Bucureștĭ.

Viața Nouă. No. din 15 Mart 1906. Director Ov. Densușianu. Bucureștĭ.

Săptămîna scrisă de George Panu. No. din Martie 1906. Bucureștĭ.

Romînul literar No. din Martie 1906. Bucureștĭ.

Cîmpul. Anul V No. 3. Bucureștĭ.

Antialcolul. Anul VI No. 11 Bucureștĭ.

Revista Farmacieĭ. Anul XVIII No 2. Bucureștĭ.

Revista Idealistă. Anul IV No. 2. Director M. G. Holban. Bucureștĭ.

Revista Poporuluĭ. Anul I No. 2. Dorohoĭ.

Comoara Tinerimeĭ. Anul I No. 15 [B]ucureștĭ.

Buletinul Societățiĭ politecnice. Anul XXII No. 2 Bucureștĭ.

Bunul Prietin. Anul I No. 5 și 6. Târgu-Jiuluĭ.

Revista Sanitară militară. Anul VII No. 11—12. Bucureștĭ.

Spre lumină. Anul III No. 4. Iașĭ.

Vorbe bune. Anul II No. 6. Balș-Romanațĭ.
Amicul tinerimeĭ. Anul IV No. 2. Bucureștĭ.
Șezătoarea Săteanuluĭ. N-rele din Martie. 1906. Bucureștĭ.
Ramurĭ. Anul I No. 4. Craĭova.
Foaĭa Familieĭ. Martie 1906. Bucureștĭ.
Jurnalul Societățiĭ Centrale Agricole. Anul XIII No. 6. Bucureștĭ.
Buletinul Camereĭ de Comerciŭ și Industrie din Bucureștĭ. Anul XVII No. 3. Bucureștĭ. Director Chr. D. Staĭcovicĭ.

— Abonamentul 10 leĭ —

ANUL XVII. Aprilie 1906. No. 4.

ARHIVA

Organul Societăţii Ştiinţifice şi Literare

Din Iaşi

Apare odată pe lună cu ilustraţiuni

Director: Ilie Bărbulescu

CUPRINSUL: Pag.

IAŞI
TIPOGRAFIA „DACIA“ ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Incepînd cu numărul din Ianuarie 1906 „Societatea științifică și literară" a încredințat *direcția* „Arhiveĭ" d-luĭ Ilie Bărbulescu, profesor universitar. De aceia, în viitor, *manuscrisele* pentru „Arhiva" se vor trimite domnieĭ-sale, str. Albă No. 29, Iașĭ. Tot d-luĭ Ilie Bărbulescu se vor trimite *publicațiile* asupra cărora autoriĭ ar dori să li se facă darĭ de seamă, precum și *revistele*, publicațiile *periodice* sau *ziarele* carĭ aŭ schimb cu „Arhiva".

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, iar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Pentru orĭ-ce privește *Administrația* revisteĭ, abonamentele și anunciurile, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, str. Bărboĭ No. 3, Iașĭ.

Se primește orĭce soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm abonamentul (A se trimite direct administrațieĭ *la începutul anuluĭ*).

Toțĭ domniĭ abonațĭ, carĭ aŭ rămas în urmă cu plata abonamentuluĭ pe anul trecut, sînt rugațĭ să binevoiască a-l trimite Administrațieĭ.

Cu prilejul dezvăliriĭ statueĭ mareluĭ poet Vasile Alexandri, „Societatea științifică și literară" din Iașĭ va bate o medalie comemorativă.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE
DIN IAȘI

Anul XVII. Aprilie 1906 No. 4.

Inceputul teatrului în Moldova

(Urmare).

Repertorul pĭeselor teatrale al Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, aŭ fost în număr de 22 bucățĭ, din care cele maĭ multe eraŭ *comediĭ*, vr-o cîteva *drame, o idilă*, și o *farsă*, după cum se vede aceasta într-o listă ce se află în posesiunea mea, scrisă în limba franceză și romînă, chĭar cu mîna luĭ Gh. Asaki, și pe care credem nimerit a o reproduce aicĭ. Iată-o:

REPERTOIRE [1])

Des pièces du ci-devant Conservatoire phil-harmonique.

1) *Dragoche*, drame avec chants en 2 actes.	*Dragoș vodă*, dramă in 2 acte cu cîntice.
2) *La Perouse*, drame avec chants	*Laperus*, dramă cu cîntice.
3) *La Veuve rusée*, vodev. 2 actes.	*Văduva vicleană*, vodevil 2 acte.
4) *Le Deserteur*, vodev. 1 acte.	*Desertorul*, vodevil 1 act.
5) *Le Pedagogue*, vodev. 2 actes.	*Pedagogul*, « 2 acte.
6) *La contrebande*, vodev. 2 actes.	*Contrabandul* « 2 «
7) *L'Alchimiste*, vodev. 2 actes.	*Aurariul*, « 2 acte
8) *Homiopathie*, vodev. 1 acte.	*Omiopatia* « 1 «
9) *Le Premier Mai*, Idyle avec chants.	*Armindinea*, idil cu cîntice.

1) Această listă îmĭ este dată de dl. N. A. Bogdan, care a găsit-o între maĭ multe cărțĭ vechĭ de ale luĭ G. Asachi, ce le-aŭ cumparat de la anticvarĭ.

10) *La jeune mariée méchante*, comedie 1 acte.	*Mireasa mînioasă*, comedie 1 act.
11) *Le voisinage dangereux*, comedie 1 acte.	*Vecinătatea primejdioasă*, comedie 1 act.
12) *Le duc Ramoneur*. farce 1 acte.	*Duca-hornarul*, farsă.
13) *L'Intermezzo*.	*Boerinul întăia oară în Capitală*, comedie 3 acte.
14) *Le Pédant*, comedie 5 actes.	*Pedantul*, comedie 5 acte.
15) *Le Valet de deux maîtres*, 3 actes.	*Camarierul de doĭ stăpînĭ*.
16) *Le fils perdu*, drame 1 acte.	*Fiul perdut*, dramă 1 act.
17) *Eduard en Ecosse*, drame 3 actes.	*Eduard în Scoția*, dramă 3 acte.
18) *Pierre Rareche*, drame 2 actes.	*Petru Rareş*, dramă 2 acte.
19) *Alzire*, tragedie 5 actes.	*Alzira*, tragedie 5 acte.
20) *Pauvreté et fierté*, comedie 4 actes.	*Sărăcie şi fudulie*, comedie 4 acte.
21) *Le Pensionat des Demoiselles*, vodev. 2 actes.	*Pensionatul de fete*, vodev. 2 acte.
22) *La fille de Pharaon*, vodev. 1 acte.	*Fiica luĭ Faraon*, vodev. 1 act.

In această listă a pĭeselor ce s-aŭ jucat de elevi̦ĭ Conservatoruluĭ, la No. 12, se vede trecută pĭesa *Le Duc Ramoneur—Duca Hornarul*. Găsind un manuscript necomplect care conține traducerea acesteĭ pĭese, sub titlul *Hornarul Duca*[1]), observăm că pĭesa a fost: *tălcuită în limba romînească* la 25 Martie 1819, Iaşĭ, fără a se arata de cine, şi din care autor. Persoanele pĭeseĭ şi actoriĭ ce aŭ interpretat-o sînt însemnațĭ astfeliŭ:

Duca Orcsca	D. Gusti
Doncaza secretarul luĭ	Dimitriu
Guzman } slugele luĭ . . .	Neculau
Milesca } . . .	Lazărescu
Barogo Hornariu	Ghiță Căliman
Maşoar, doftor de dințĭ . . .	D. Stihi
Lopeț croitor	Canta
Donines, o altă bătrînă slugă . . .	Albas

Tot în privirea mersuluĭ acesteĭ şcolĭ, găsim o dare de samă făcută în limba franceză de un călător străin, ce avusese prilejul a fi față la maĭ multe reprezentațiunĭ teatrale date de eleviĭ Conservatoruluĭ; acea dare de samă o găsim în *Alăuta Romînească* (supliment la *Albina Romînească*) No. 88 din 7 Noembrie 1837, precedată de următoarele aprecierĭ a luĭ Gh. Asaki:

1) Se află la librăria „Moldova", R. Saraga, Iaşĭ.

«Un călător ce nu aŭ îngăduit să-l numim, care tăcere cu atît maĭ mult ne pare răŭ a o păzi, că rangul ce ocupariseşte în ramul frumoaselor meşteşugurĭ este de acel feliŭ, de a putea intemeia a sale socotinţe, aŭ binevoit a ne împărtăşi copie de pe o scrisoare ce aŭ adresuit către un al seŭ prietin de la Paris, precum zice, drept semn a mulţămiriĭ pentru plăcerea ce a simţit la cercetările dramatice a elevilor Conservatoruluĭ filarmonic din Eşĭ. Primind această binevoitoare politicire drept un act de îngăduinţă, să cuvine Conservatorul a să socoti pre norocit că aŭ tras asupra sa o luare-aminte a călătoruluĭ, căruia mulţămim, dînd la lumină a sa scrisoare».

Iată acum acea scrisoare, în traducerea romînească a luĭ Gh. Asaki:

«Ţi s-a-părea, iubitul meŭ Leon, cumcă a-şĭ fi întîrziet în această curioasă politie, un timp maĭ îndelungat decît am fost propus. Nu cerca alte cuvinte, decît acela, că am aşteptat scrisorĭ de la fratele meŭ, macar că şi după a lor primire am maĭ prelungit aicĭ a mea petrecere, şi iată maĭ întăĭ cuvintul. Mă simţeam insufleţit de a săvîrşi a mea compunere intitulată: *Amorezatul obosit de amor*, cînd de odată o nouă idee m-a însufleţit: cunoscut îţĭ este cumcă nu mă pot îndupleca de a tractarisi maĭ cu seamă un siujet scos din obiceiurile cele vechĭ, care ne sînt aşa de puţin cunoscute, decît pe acela cari ni înfăţoşază deprinderile epoheĭ de faţă, între care, după o bună alegere, să vor afla îndestule de a înfăţoşa pe sţenă oarecare critică de acel feliŭ care îţĭ place şi pre care mă îndemnĭ asemene a iubi, dorind ca şi d-ta de a mă lupta cu toate abaterile minţiĭ omeneştĭ, care întîrzie înaintirea civilizaţieĭ.

«Aşa dar veĭ şti cumcă chiar aice am aflat siujetu firesc a uneĭ nouă piese; puţine voĭ zice despre a eĭ compunere, a căria toate părţĭ încă nu s-aŭ hotărît în mintea mea, cu toate aceste veĭ şti încalte a eĭ nume, carele este: *Parterul Franţieĭ în acele întăĭ loje din Eşĭ.*

«Dumneta aĭ auzit cumcă în Eşĭ, aŭ fost un teatru Franţez, pe carele, în curs de cincĭ anĭ, aŭ jucat o trupă Franţeză. Iţĭ veĭ aduce aminte despre toate cele ce ni s-a fost istorisit de starea ţivilizaţieĭ şi a naravurilor Capitalieĭ Moldoveĭ; încă acele care nu ştiĭ, le voiŭ spune acuma, căcĭ lucrul, precum veĭ judeca, nu-ĭ fără interes.

«După ce s-aŭ dus de aicĭ trupa Franţeză, cîţiva din boeriĭ amatorĭ, aŭ închipuit planul de a informa un teatru Moldovenesc; aşa este, scumpule prieten, un teatru Moldovenesc, şi oricît de curios lucru ţ-ar părea aceste, auzind în mijlocul Academieĭ D-tale, voĭ mărturisi că şi mie nu mi-aŭ părut maĭ puţin vrednic de mirare, mie, carele neincetat petrecînd Evropa în poştă, văd lucrurĭ îndestul de curioase şi scriŭ despre ele, încît avînd a pleca din Eşĭ în ajunul a uneĭ din acele reprezentaţiĭ, am pre-

lungit pe a doua zi a mea călătorie, și apoĭ ĭar am întîrziet-o cu o săptămînă, cînd avea a se maĭ da o altă reprezentație. Două tinere și cîțĭ-va din amatorĭ și sholerĭ, alcătuesc această soțietate Dramatică, pe care am auzit cîntînd și am văzut jucînd cu o mirare care nu țĭ-o pot rosti. Dacă una din acele femeĭ, ar hotărî prin o statornică învățătură de cîțiva anĭ, a se îndeletnici cu muzica, apoĭ te încredințez, că ar putea figurarisi în Franția și maĭ în urmă chiar la Paris.

«Cu un an maĭ înainte nime din această trupă nu cunoștea macar o notă de muzică, astăzĭ ea cîntă cele maĭ grele arii, maĭ totdeauna în măsură și cîteva versurĭ cu ecspresie. Toată trupa urmează după un metod italian care face cinste profesoruluĭ Conservatoruluĭ, d. Paulo Cervati, tenor foarte însemnat, ce însuși reprezentează cu o expresie atît de nemerită pe cît cîntarea-ĭ este plină de grație și armonie, încît tinerii Moldovenĭ îndeobște reprezentează cu o potrivire și cu o siguranță cu care, precum știĭ, nu este dată la mulțĭ oamenĭ a se înfățoșa înaintea publiculuĭ pe stenă. Mărturisesc că foarte mă mir despre aceasta, maĭ ales aducîndu-mĭ aminte despre desele cercărĭ ce se fac la noĭ, încă multe orĭ fără nimereală, de a cîștiga aplaozul parteruluĭ celuĭ cam pre mult pretenduitor, pentru a noștri tinerĭ actorĭ și actrițe, care ne plăcea la repetiție și nu ne îndestula în sara reprezentațiilor. Însă d-ta aĭ maĭ afla încă și alte multe însusimĭ la acest popor, dacă aĭ putea a-l cerceta și a-l observa, după chipul d-tale, carele mi se pare a fi acel singur nemerit.

«Cît așĭ fi dorit, scumpul meŭ Leon, a te vede împărtășind cu mine simțirea plină de entuziasm ce m-aŭ cuprins la una din reprezentațiile, unde sătenii în a lor port național aducea înaintea ochilor meĭ icoana acelor vechĭ Romanĭ păstorĭ; aceasta era o credincĭoasă prubă a costumuluĭ celuĭ antic.

«Mi se părea acest mare popor înturnat între noĭ, începînd o carieră nouă și potrivit cu înrîurirea timpuluĭ de astăzĭ menind a luĭ a doua mărire, numaĭ prin folosurĭ către omenire și prin cîștigarea aceluĭ feliŭ de slavă deosebită, care însemnează adevărata întemeere a civilizațieĭ, și a căreia scopos este numaĭ îndeplinirea meșteșugurilor, a științelor și a tuturor virtuților ce le însoțesc.

«Cu toate aceste oare aĭ crede că aceĭa care întru adevăr era pentru mine ne așteptat, ba încă un lucru de mirare, este chĭar pentru uniĭ din pămîntenĭ, dar aceasta numaĭ între oarecare persoane, un obĭect de critica nepotrivită, încît auzind pe acele ce o cuvînta, nu am putut a nu crede dintăĭ cumcă țintirea eĭ, ar fi de o cabală, însă am înțăles, că aceasta era o critică desprețuitoare de gĭocul actorilor și actrițelor, chĭar numaĭ pentru asemenea cuvînt cu care în ale noastre adunărĭ despre toate se face critică și se vorbește, știĭ pentru ce și cum! chĭar această deprindere, necurmat lucru vrednic de rîs,

voĭ să o infaţoşez în a mea nouă pīesă pre care o voĭŭ trimete-o la comitet, dacă veĭ socoti-o vrednică.

«Adio, scumpul meŭ prietin, nu veĭ intîrzia a primi a mea intăĭa scrisoare de la Constantinopole».

XVII

Pe lingă aceste, în muzică elevīĭ făceaŭ asemene progrese marĭ; eĭ executară în ziua de 20 Dec. 1837, în casa hatmanuluĭ Teodor Balş, un imn intitulat *Luceafăr lin,* aflat în broşura: *Privigherea ostaşuluĭ Moldovan de Gh. Asaki, cu prilejul serbăriĭ date pre Inalţatuluĭ Domn Mihail G. Sturza V.V. de corposul ofiţerilor.* Muzica la versurile acestuĭ imn s-a făcut de Elena Asaki [1]).

Modul cum s-a petrecut această serbare, ne-o descrie *Albina romînească* din 1837, pag. 401. Iată-o:

«Lunĭ în 20 a curgătoareĭ (Decemvrie), s-aŭ făcut în casele Exs. S. D. Gheneral inspector Logof. T. Balş o serbare strălucită pe care corposul D.D. Ofiţerĭ aŭ dat în cinstea Prea Inalţatuluĭ Domn. O mare luminaţie cu frumoase transparente vestea de departe locul serbăriĭ. Vestibulul caseĭ (antreul) cu ale eĭ arcade şi cu îndoita scară era împodobite cu trofee militare, alcătuite cu gust din felurite arme a miliţieĭ. Draperiile mareluĭ salon era de colorurĭ naţionale, în mijlocul cărora era aşezat portretul prea I. Domn între două figurĭ emblematice.

«Prea I. Domn şi M. Sa Doamna saŭ priimit în vestibul de D. General-Inspectorul încungīurat de strălucitul seŭ eta-major, şi la intrarea sa în sală elevīĭ Conservatoruluĭ filarmonic l-aŭ urat cu un imn intitulat: *Privigherea ostaşuluĭ moldovan,* carele îl împărtăşim în alăturatul suplement. I. S. aŭ binevoit a rosti a sa mulţămire pentru această serbare şi pentru cuprinderea şi armonia Imnuluĭ naţional, care simţire s-a împărtăşit de numeroasa soţietate. Strălucirea şi bunul gust a toaleteĭ damelor şi uniformele cele brilante a d-lor ofiţerĭ, făcea o frumoasă privire în această adunare foarte insufleţită şi a căria desfătărĭ cu gīocurĭ saŭ prelungit păn la 2 după mezul nopţiĭ cînd atuncĭ s-a dat o mare cină în a căria curs şi în mijlocul sunetuluĭ muziciĭ şi a detunărilor, s aŭ închinat toasturĭ în sanatatea *Pre I. Domn,* a *M. S. Doamneĭ,* intru fericirea *Moldoviĭ,* a *Miliţieĭ,* a şefuluĭ eĭ şi a d lor ofiţerĭ».

---

1) Acest imn s-a tipărit în litografia Albineĭ în anul 1837, împreună şi cu notele de muzică. El e aranjat pentru o singură voce cu acompaniment de piano. S-a executat din noŭ de elevīĭ claselor de canto şi solfegiŭ din Conservatorul de muzică şi declamaţiune din Iaşĭ *în I-iul Concert popular* ce am dat în 14 Dec. 1887, în sala societăţiĭ *Amiciĭ artelor.*

Elevii clasei de muzică aŭ mai cîntat după aceĭa în sala Teatrului de Varietăți, aria *Se il fato barbaro,* de Elena Asaki, cu prilejul beneficĭului luĭ Paul Cervati, profesor de muzică vocală la Conservatorul filarmonic-dramatic [1]).

După un studiŭ de un an și treĭ lunĭ, și după o silință vrednică de toată lauda din partea elevilor, s-a putut reprezenta în 20 Fevr. 1838, pentru prima dată în limba romînă opera *Norma* [2]).

Inainte de a se reprezenta această operă, Direcțiunea Conservatoruluĭ face cunoscut publiculuĭ, că opera *Norma* se va da de elevĭ în beneficĭul profesoruluĭ lor Paul Cervati. Iată ce ne spune *Albina romînească* din 1838 pag. 59, despre aceasta:

«Elevii Conservatoruluĭ filarmonic vor ave cinste a da Duminică în 20 Fevr. 1838, întăĭa reprezentație de *Norma,* în beneficĭul d-luĭ Cervati. D-lor abonațiĭ, cari ar dori a ține a lor loje, vor face cunoscut aceasta la casa Teatruluĭ pănă la 17 Fevr. ameazi».

Elevii carĭ aŭ luat parte la această reprezentație aŭ fost: d-nele *Lang* în rolul Normeĭ, *Elisabeta Fabian* în rolul Adalgiseĭ, *Hoştie* în rolul Clotildeĭ, d-niĭ *Dimitrie Gherghel* în a luĭ Flavius, *Constantin Gheras* în a luĭ Orovezo și *Paul Cervati* în a luĭ Polion.

Despre succesul și impresia ce a făcut asupra publiculuĭ, această primă încercare lirică dată în limba romînă, de eleviĭ Conservatoruluĭ filarmonic-dramatic, găsim în *Albina romînească,* din 1838. pag. 65, o dare de samă tradusă și în limba franceză. Iată-o:

«Acest singur nume *Norma,* arată greutatea întreprindereĭ, și dacă nepărtinitorul public prin vie înbrățoșare și aplaos, a arătat a sa vie îndestulare, apoi aceasta, este acea maĭ bună dovadă de talantul musical a Moldovenilor, de sirguința profesoruluĭ, d-nul Cervati, și a elevilor seĭ, precum și de statornicia Direcțieĭ de a înainti un așezămînt atît de folositor».

Pe lîngă aceasta maĭ adăogim și o dare de seamă făcută de Camil Barozzi, membru în comitetul teatral, într-un articol tradus și în limba franceză și înserat în foaia timpuluĭ de atuncĭ. Iată-l:

---

1) Eleviĭ Mihail Cerkez și Dimitrie Gherghel din acel Conservator mi-aŭ dat aceste relațiunĭ.

2) Tradusă de Gh. Asaki și tipărită în Iașĭ la 1838, în Institutul Albineĭ.

«Acea maĭ sigură și maĭ prețuită dovadă a măririeĭ sufletuluĭ și al adevăratuluĭ patriotism, este plecarea de a lăuda, și din curățiea să mira de talentul și de siguranța către înaintire. Astăzĭ mă fac organul compatrioților celor bunĭ, spre a împărtăși următoarele, despre eleviĭ Conservatoruluĭ filarmonic, cariĭ aŭ dat nouĭ dovezĭ de cercările lor cele dramatice, reprezentind în limba patrieĭ opera *Norma*.

«Intru adevăr cu de o potrivă mirare, și mulțămire am văzut pe d-na Lang, care abia aŭ început dramatica, înfățoșind așa de bine haracterul particular a roleĭ sale ceĭ grele, pătrunzindu-se de patima Normeĭ, de a eĭ suferirĭ, de duĭoșia părintească, de a eĭ nehotărîre, de urgia, și de a eĭ deznădăjduire, precum și de mustrările care o îndemna a dezvăli cumplitul eĭ secret înaintea judecătoruluĭ cugetuluĭ eĭ. Cuprins de acest farmec, nu ĭ-am ținut în samă oarecare neîndeplinirĭ de vers, din care o parte se cuvinea a să imputa răgușeleĭ gîtuluĭ eĭ, ĭar alta la măreața melodioasă muzică foarte gre, ce avea să cînte. Dl. Cervati în rolul seŭ de Polion aŭ încîntat prin aplicația metoduluĭ seŭ, și prin dulce și armonioasă plecare a glasuluĭ, precum și prin înfocata însuflețire ce o dezvălește cu atîta nemurire în rolul seŭ. Asemene dreptate se cuvine a se da tinerimeĭ care informa horurile cu atîta rînduĭală, exactitate și armonie.

«Potrivirea costumurilor, frumuseța decorațiilor, alegerea amatorilor, care aŭ binevroit a îndeplini orhestra, și mulțimea privitorilor, aŭ dat aceste reprezentațiĭ un haracter, care, cu oarecare modificațiĭ, parcă s-aŭ fost transportat la locurile unde această măreață operă s-a fost minunat de o deplină nimerire.

«Adresînd aceste laude tinerilor elevĭ a Conservatoruluĭ, să nu mi se impute cumcă aș fi hotărît, că eĭ le-aŭ agonisit ca actorĭ, fieșcare judecător competent și ne părtinitor, ne zmintit va fi adunat de a sale luărĭ aminte, cumcă, nimerirea teatrală este rolul uneĭ îndelungate ostenele și practisirĭ de mulțĭ anĭ a uneĭ adîncĭ cunoștințĭ de jocul patimilor, că ea se cîștigă prin o necurmată opintire a talentuluĭ, de a potrivi bine rosturile uneĭ limbĭ străine cu aceleĭ naționale, de o deprinsă delicateță de a potrivi treptăluirea sunetuluĭ în cuvinte și a împărți cu armonie măsura și prosodia frazurilor. Asemene însușirĭ, Conservatorul numaĭ cît aŭ început a le cîștiga, și cu toate aceste, socotindu-se din adevărata sa poziție, că are drepturĭ a să bucura de îngăduința și mulțămirea publică, care prin aceasta va însufleți începutul uneĭ asemene plăcute întreprinderĭ.

«De dorit este, ca să poată urma Conservatorul îndeletnicirilor sale cu statornicie, pentru a sa și a țăriĭ cinste, și a se încredința că talentul carele poate ajunge la bine, nu este departe de la *mai bine*, la care aŭ ajuns meșteriĭ în dramatică [1])».

---

1) Albina Romînească, 1838, pag. 65.

Opera *Norma* s-a jucat și a doua oară, tot cu acelaș succes, ĭar publicul, care a asistat și atuncĭ în număr mare, a răsplătit pe elevĭ prin aplaose frenetice.

In acelaș an în ziua de 23 Aprilie eleviĭ Conservatoruluĭ de la clasa de muzică vocală, îmbracațĭ în haĭne naționale, aŭ cîntat în grădina luĭ Gh. Asaki și în onoarea onomasticeĭ sale un cor păstoral: „Intre văile înflorite", muzica de Elena Asaki [1]).

Reprezentațiunele teatrale ce dădeaŭ eleviĭ Conservatoruluĭ, așa de bine primite de public, și progresul vădit ce-aŭ făcut această școală, dînd rezultate atît de înbucurătoare, nu lipseaŭ însă a trezi în o parte a societățiĭ înalte, acea înstrăinată saŭ străină de țară, niște sentimente de temere asupra efectuluĭ pe care o asemene izbîndă trebuea să o aibă asupra spirituluĭ și sentimentuluĭ național.

Prin diferite manoperĭ și intrigĭ se începu a se insinua în spiritul părinților ce-șĭ aveaŭ copiiĭ lor în Conservator, că aceĭ școlarĭ, nu învață carte, ci aŭ de gînd să se facă actorĭ, ceia ce în timpurile acele era un ce degradator, avînd publicul pe atuncĭ cel maĭ mare disprețpentru ceĭ ce îmbrățoșaŭ cariera teatrală.

In urma acestora, eleviĭ începură a se retrage, guvernul a nu maĭ da subvenția anuală de 200 galbenĭ (pe care la început ĭ-o dăduse spre susținere) și Direcția Conservatoruluĭ văzînd că cheltuelile sînt cu mult maĭ marĭ decît venitul, rezultînd un deficit de 15,114 leĭ, 14 parale,—după cum se va vede aceasta din o socoteală făcută asupra venituluĭ Conservatoruluĭ de la înființarea luĭ, ce o dăm aci—s-a văzut nevoită în asemene grele împrejurărĭ a suspenda cursurile și reprezentațiile sale.

Iată acea socoteală:

Venitul Conservatoruluĭ de la înființarea sa

Leĭ	Parale	
9.074	20	Adunațĭ prin D. Spatar Alexandri, de la abonațĭ și de la 2 reprezentațiĭ.
8.250	.	In 230 galbenĭ, încasațĭ prin D. Stolnic Iancu Drăghicĭ
1.725		De la reprezentația din 8 Apr.
980	.	« « « « 30 «

1) Insușĭ răposata Elena Asaki me-a comunicat aceasta.

Leĭ	Parale	
1.782	20	De la reprezentația din 17 Octomvrie
7.000		De la Eforie
280		De la D. Logofăt Catargiu în 8 galbenĭ
1.075		De la reprezentația din 24 Octomvrie
552	20	De la reprezentația din 25 «
665		« « « « 25 Noemvrie
189	30	De la Hătmăneasa Elisa Palade în 5 galbenĭ și jum.
40		Pe patru scaune de la D. Mesonabl
40		« « « « « « Alecu Palade
1.047	30	De la reprezentația de la 2 Decemvrie
897		« « « « « 14 «
230		Tot de la această reprezentație în deosebĭ
915		De la reprezentația din 4 Ianuarie
767	20	« « « « 11 «
805		« « « « 18 «
420		12 galbenĭ de la Spatar Alexandri pentru D. Sardar Drăghicĭ.
420		De la Hatmanul Teodor Balș
420		De la D. Caminar Costache Negruzzi
1.033	10	De la reprezentația a II-a a Normeĭ
1.750		De la P. I. Domn în 50 galbenĭ
420		In 12 galbenĭ de la D. Spatar Ioan Casu
525		In 15 galbenĭ de la D. Consulul Rusieĭ
420		In 12 galbenĭ de la Spatarul Alexandri
190		In 5 galbenĭ și 6 sorocovețĭ de la D-na Profira Lățescu.
41.914	30	

Cheltuelĭ	. .	57,029 leĭ 04 parale
Venit	. . .	41.914 « 36 «
Datorie	. .	15.114 leĭ 14 parale[1])

Pentru reprezentarea opereĭ *Norma* s-a cheltuit 3.789 leĭ și 15 parale [2]).

(*Urmează*).

Teodor T. Burada

---

1) Vezĭ: *Acta Teatruluĭ național*. 1837 No. 315 roșu. Aflat în arhiva statuluĭ din Bucureștĭ.

2) Vezĭ: Istoria școalelor de V. A. Urechia. Bucureștĭ. 1892. t. II. p. 145.

Asupra zoneĭ de gres carpatic din județul Suceava și Neamț [1])
de la Borca la Hangu.

Inainte de a expune rezultatul cercetărilor noastre, cred folositor a face o scurtă privire istorică.

Cele maĭ vechĭ indicațiunĭ asupra vristeĭ gresiurelor carpatice din județul Neamț le găsim in lucrarea luĭ Herbich „Neue Beobachtungen in der Ostsiebenbürgischen Karpathen. Verhandlungen der K.K.G.R. p. 284“ din anul 1873. El scrie, că muntele Ciahlăŭ și ramificațiunea Răpciunĭ sînt formate dintr-un *gres carpatic cretaceu*, care se găsește foarte dezvoltat pe frontiera transilvano-moldavă.

Maĭ tirziŭ, in lucrarea sa „Das Szeklerland“ 1878, Herbich ni spune, că a urmărit acest gres carpatic cretaceu de la Almäsmező până la poalele munteluĭ Ciahlăŭ. După el acest massiv este constituit la bază dintr-un gres *cretaceu inferior*, pe care se razemă calcarurĭ cu Caprotine și conglomerate calcare, ca și la Hegyes aproape de passul Bistricioara Tulghes.

In 1876 K. M. Paul publică carta geologică a Bucovineĭ și pe frontiera Moldoveĭ indică gresul cretaceu de la Arsița Băĭșesculuĭ până la Valea-Sacă aproape de Mălinĭ.

Cobâlcescu in 1882 și 83 (Ueber einige Tertiärebildungen

1) Lucrarea aceasta a fost comunicată în ziua de 22 Septembrie la congresul Asociațiuneĭ romîne pentru înaintarea și răspîndirea științelor 1903.

n der Moldau Verh. K. G. R. p. 149—157 și in Memoriile școalei militare Iași) studiind gresul carpatic din această regiune și conducindu-se de caracterele petrografice și de constanța lor pe mari intinderi ajunge, să deosebească *patru nivele eogene*:

Oligocene	4° Gresul de Măgura,
	3° Formațiunea menilitică,
	2° Marnele inframenilitice de Hoja,
Eocen	1° Formațiunea numulitică.

Cele trei etaje oligocene sint perfect caracterizate și descrise in districtul Neamț; iar formațiunea numulitică cu o specie mare de Numulites e semnalată in catena Tazlăŭ județul Bacăŭ.

In acelaș timp in cursul seŭ de la Universitatea de Iași Cobălcescu emisese afirmațiunea asupra vristeĭ secundare a unor păturĭ din gresul carpatic, căci d. I. Nădejde in cartea sa „Elemente de geologie pentru cursul superior 1883" utilizind acel curs inedit zice la pag. 128 „Terenul Jurassic se intilnește la Piatra-Teĭuluĭ sub formă de stincă eșită prin o crăpătură a gresiuluĭ carpatic vechiŭ (cretaceu)"; apoĭ maĭ departe pagina 135: „după Cobălcescu gresul de Godula in Moldova se arată in munțiĭ Bistrițeĭ, unde formează culmea Sihlei, a Sirghieĭ și Mt. Haleuca apoĭ trece in Bucovina".

In 1889 d. Em. Teodorescu publică in revista „Contemporanul" o dare de seamă despre o excursiune făcută in j. Neamț de Cobălcescu cu studenții universitățiĭ de Iași, in vara 1888, unde deosebește 5 nivele inferioare celor 4 stabilite in 1883; dar tot fără a se baza pe argumente paleontologice, ci numaĭ după caracterele petrografice și anume:

1) *Neoconianul. Gresiurile și schisturile cu impresiunĭ vermiculare* din valea Bicazuluĭ plecind de la frontieră și până la sud-vestul munteluĭ Sima le raportează la *schisturile Rosfeldice*, echivalente cu *schisturile superioare de Tetschen.* Acest nivel ar forma o dungă la marginea orientală a masivuluĭ cristallin până la hotarul Bucovineĭ, pentru a apărea maĭ spre nord la Pojorita și Cimpul-Lung in Bucovina.

2) *Baremianul.* Conglomeratul de la Ciahlăŭ și calcarul de sub el le raportează la acest nivel după indicațiunile luĭ Herbich.

3) *Gaultul.* Gresul grossiar din valea Bicazuluĭ, care se întinde de la Mt. Sima până in Stînca Vulturuluĭ e raportat la *Godulasandstein* și *Jeamnasandstein.* Aceste păturĭ prezintă fire marĭ și uneorĭ trec într-un conglomerat.

4) *Cretaceul superior.* Gresul de Tarcăŭ exploatat deja de multĭ anĭ îl paralizează cu cretaceul superior saŭ Plaenerul superior, analog gresuluĭ cu Exogyra Columba din Bucovina.

5) *Eocenul.* Un gres cenușiŭ închis cu infiltrațiunĭ de calcită sub formă de dungĭ albe, care contrastă pe fondul gresuluĭ e echivalent cu gresul de *Strzolka.*

La acea epocă se credea încă în constanța caracterelor petrografice pe marĭ întinderĭ, dar și în privința gresiurilor carpatice nivelele nu pot fi stabilite decît prin fossile și învățatul geolog K. M. Paul [1]), care s-a ocupat așa de mult cu aceste depozite, se exprimă astfel din acest punct de vedere: „de altfel argilele roșiĭ ca și hieroglyphele și bancurile cu fucoide, gresiurile grosiare și fine aparținind caracteruluĭ petrografic general al Flysch-uluĭ, se află în toate nivelele de Flysch de la cele maĭ vechĭ până la cele maĭ nouă și aŭ în sine puțină valoare pentru paralelizările și identificările stratigrafice, cînd ele nu conțin bancurĭ, ce prezintă fossile.

In realitate în afară de cele 4 nivele terțiare, care sînt bine descrise și constante în această regiune, după descripțiile date, nu se vor putea cunoaște nivelele cretacee. Probabil, că Cobălcescu n-a avut încredere în aceste diagnoze, fiindcă n-a publicat nimic relativ la ele.

In 1890 d. M. Drăghiceanu publică harta geologică a Romînieĭ, unde figurează treĭ bande pentru Flysch corespunzătoare cu: Cretaceul inferior, Cretaceul superior și Eogen, semnalînd un calcar numulitic la Cracăul-Negru, Agapia și înspre sud de Măliniĭ.

Pe harta biurouluĭ geologic însă tot Flyschul din această regiune e considerat ca Eocen.

In 1890 d. V. Uhlig [2]) a găsit **forme asemănătoare cu Aptychus Didayi** în valea Bicazuluĭ aproape de frontieră, în calcarurĭ marnoase de culoare deschisă, ce alternă cu gresiurĭ calcare

---

1) Bemerkungen zur neueren literatur über die Westgalizischen Karpathen J. K. G. R. 1888 p. 718.
2) Bemerkungen I. K. G. A. 1894, p. 209.

cu hieroglyphe, pe care le-a raportat la Neocomian. Aceste depozite formează o zonă, ce mărgineşte la răsărit cristallinul întinzîndu-se spre sud până în Transilvania, unde îaŭ o mare dezvoltare în suprafaţă, ïar în spre nord până în valea riuluĭ Gemene. Mai tirziŭ în 1897 d. profesor Uhlig[1]) chïar figurează o *zonă neocomiană* în o mică schiţă de cartă.

Cu aceasta se termină prima fază a studiuluĭ zoneĭ de gres carpatic din regiunea considerată, în care autoriĭ din cauza lipseĭ de fossile eraŭ siliţi să recurgă numaĭ la caracterele petrografice pentru a stabili întru câtva vrîsta păturilor şi aceasta prin paralelizare sau asemănare cu altele maĭ bine cunoscute.

In anul 1899 prin studiile d-luĭ Sava Athanasiu[2]) intrăm în o nouă fază. Pentru prima oară stabilirea vrîsteĭ terenurilor e bazată pe date paleontologice. D-sa găsi lingă Măliniĭ la Sasca într-un gres quarzos cu ciment calcar o faună destul de bogată, ce ĭ-a permis a fixa vrîsta acestor depozite în mod neîndoelnic. Fossilele găsite aci sînt următoarele: *Nummulites perforate obesa Leym, N. Lucasana Defr., N. curvispira Meneg., Trochocyathus cf. aequicostatus Mayer., Terebratula Hilarionis Menegh., T. Phrygia d'Arch., T. Escheri May., T. Fumanensis Menegh., Anomia tenuistriata Desh., Pecten plehejus,Lam., P. multistriatus Desh., P. reconditus Solander, Pecten Moldavicus n. f. P. cf. corneus Sow., P. cf. subimbricatus Münst., P. cf. Halaënsis Frauscher, Gryphea Brogniarli Bronn. G. cf. Mayeri Frauscher G. nf. Ostrea cf. flabellula Lam., Oxyrhina Ag.* Gresiurile şi marnele de la Sasca conţinînd aceste fossile, sînt raportate la Eocenul mediŭ.

Pe lingă aceste maĭ semnalează la Stînişoarea[3]) *urme saŭ impresiunĭ (spuren) de Amoniţi, ce par a fi Acanthoceras Manteli* şi pe care bazîndu-se raportează depozitele de la Stînişoara la Cretaceul superior.

Din tot ceïa ce precede rezultă, că la marginea orientală a zoneĭ de gres carpatic d. Athanasiu stabilise în mod cert

---

1) Ueber die Beziehungen der Sudlichen Klippenzone zu den Ostkarpathen. S. K. Akad. Wien 1897.
2) Ueber eine Eocäufauna aus der nordmoldavische Flyschzone. Verh. K. K. G. A. 1899 No. 9.
3) Gelogische Becbechtungen in der Nordmoldavischen Ost karpathen. V. K. K. G. A. 1899 No. 5.

existența Eocenuluĭ mediŭ, cît despre rest (partea centrală și occidentală a bandeĭ de flysch) nu eraŭ date paleontologice, care să ne permită a afirma în mod neîndoelnic vrista depozitelor, căcĭ ĭată ce zice D. Athanasiu la p. 43 in Morphologische Schize der Nord Moldauische Karp. 1899: „Zwischen den Krystallinischen Schiefern und dem Innenrande des *Wahrscheinlich untercretacischen Flysches*".

In 1902, la primul congres științific din Romînia avuĭ ocaziunea, să comunic o notă: „*asupra vrîsteĭ gresiuluĭ carpatic din Romînia, județul Neamț și Suceava*" prin care am stabilit existența maĭ multor nivele bazate pe fossile.

1) *Neocomianul* a) Pe teritorul comuneĭ Sabassa, puțin maĭ în amont de satul Farcașa în malul sting al Bistrițeĭ am găsit gresiurĭ cărbunoase cu fragmente de foĭ, ce le-am asemănat cu cele de la Pojorîta, echivalente cu calcarul de Tetschen=Neocomianul mediŭ.

b) Deasupra urmează argile cu *Hoplites neocomiensis* d'Orb. și schisturĭ marnoase cu fragmente de *Ancyloceras* și de *Hamites*, pe care le-am raportat la schisturile superioare de Tetschen, echivalente cu schisturile de Ropianka=Neocomianul superior. Am numit aceste depozite **schisturile marnoase cu hieroglyphe de la Sabassa.** Ambele nivele precedente formează *Hauterivianul.*

Găsesc ocaziunea potrivită a menționa, că prin descoperirea acestor fossile mi-a fost posibil a confirma în mod evident părerea eminentuluĭ nostru profesor Gr. Cobălcescu, care prin sagacitatea spirituluĭ seŭ a afirmat în 1888, înainte de profesorul Uhlig, vrista neocomiană a acestor depozite și extensiunea lor până la Pojorîta.

2) *Albianul.* Am raportat la Gault gresiul masiv sur deschis de la Poĭana Teĭuluĭ, bazindu-mă pe prezența uneĭ fossile *Belemnites minimus List.*, ce am găsit-o intr-un nodul de carbonat de calciŭ și fer conținute intr-un strat al acestuĭ gres, la gura Larguluĭ, puțin maĭ in amont de biserică. Acest gres este decĭ echivalent cu gresul de Godula (Gault) și cu cel de la Muntele Tomnatic din Bucovina. *L-am numit gresul de la Poĭana Teĭuluĭ.*

3) *Cretaceul superior*, cu probabilitate Cenomonian. Un gres

cu *Turrilites* din grupul *heteroceras*, ce se află pe valea unuĭ afluent pe stînga Bistriţeĭ, Farcaşa, (care formează limita între districtul Suceava şi Neamţ) a fost raportat de către mine la Cenomonian din cauza poziţiuneĭ sale stratigrefice, căcĭ acopere gresul masiv precedent. Acestuĭ nivel ĭ-am dat numirea de *gres cu Turrilites de la Farcaşa.*

4) Gresiurile cu vine de calcită superioare acestuĭa le-am considerat cu probabilitate de vrîstă eocenă.

Deja aceste 5 nivele pot servi ca jaloane sigure pentru noĭ cercetărĭ.

Cercetările ce constituesc obĭectul studĭuluĭ de faţă le-am făcut în 1903. Cu această ocaziune mi-a succes, dacă se maĭ poate numi astfel faptul, că într-un parcurs pe jos de sute de kilometri şi cercetind fiecare pĭatră, să găsesc *o bucată din valva superioară a unuĭ Hyppurit* într-un gres grosiar cu elemente din schisturĭ cristaline. Hyppuritul pare a fi un *Vaccinites*. Gresul, în care am găsit fossila, se poate vedea în două cariere de lîngă şoseaua nouă, ce urcă de la Esle spre Stînişoara. Intăĭa carieră se află mult maĭ sus de nivelul şoseleĭ şi pĭetrele sînt date jos pe un jghiab de lemn. Aci gresul se prezintă masiv în bancurĭ groase de maĭ bine de un metru şi cu firul mărunt, ĭar între ele se află subţirĭ păturĭ de schisturĭ şi alte bancurĭ de un gres grossiar cu firele de la 2 - 4 m.m. In gres am găsit pe icĭ colea fragmente de lignită, ce se află şi în straturile cu firul mic. Straturile sînt ridicate aproape vertical inclinîndu-se spre vest şi cu direcţia N. 30° V.

A doua carieră o întîlnim ceva maĭ sus urmînd şoseaua, anume după km. 34 unde e dezvălit un larg creţ. In acel gres cu ocaziunea construireĭ şoseleĭ s-a găsit un bloc mare de lignită, care a fost întrebuinţat de către lucrătorĭ.

Prezenţa Hyppurituluĭ şi a blocurilor de lignită ne aduce aminte depozitele de Gossau de la Neu-Welt aproape dd Wiener-Neustadt, Gossau, Saint-Wolfgang, maĭ cu samă că acest depozit s-a semnalat în maĭ multe localităţĭ din Ungaria, peninsula Balcanică şi Serbia. Regiunea din urmă fiind maĭ apropiată de noĭ, cred că nu e fără interes a aminti cîteva cuvinte. După

studiile d-luĭ Jujovic[1]) să găsesc păturĭ cu *Hypburiți* din gupa *Spherulites*, *Radiolites* împreună cu Gasteropode *Acteonella* și *Nerinea*, ce alternă cu lignite, care aŭ o faună lacustră. Aceste depozite fac parte din *Senonian*.

Prezența valveĭ de Hyppurit în gresiurile massive de la Stînișoara ne poate îndreptăți de ocamdată a afirma, că aceste gresiurĭ ar aparține *Senonianuluĭ*, dar putem spune cu siguranță că avem de a face cu *Cretaceul superior*.

Stabilirea acesteĭ vriste concordă cu părerea d-luĭ S. Athanasiu[2]), care raportează deasemene la cretaceul superior conglomeratele, gresiurile și marnele din vîrful Stînișoara. La acelaș congres din 1903 în ziua de 24 Septembrie d. Sava Athanasiu în comunicarea sa despre muntele Stînișoara[3]) spune că a găsit un fragment de *Pachydiscus* în gresiurele și schisturile marnoase tot pe clina de răsărit aproape de vîrful Stînișoareĭ, ce i-a permis deasemenea, să raporteze aceste depozite la *Senonian* și deci să confirme părerea emisă de mine în ziua de 22 Septembrie 1903. Gresul massiv de la Stînișoara, în care am găsit Hyppurites, e superior conglomeratelor, care cu siguranță încep cretaceul superior și deci trebuesc raportate la Cenomanian; iar argilele cafeniĭ, ce urmează deasupra gresiuluĭ massiv, reprezintă un nivel și maĭ superior din Cretaceŭ.

Vom expune acum în trăsăturĭ generale alcătuirea geologică a regiuneĭ din valea Bistrițeĭ de la Borca, pe la Poĭana Teĭuluĭ până la poalele Ciahlăuluĭ.

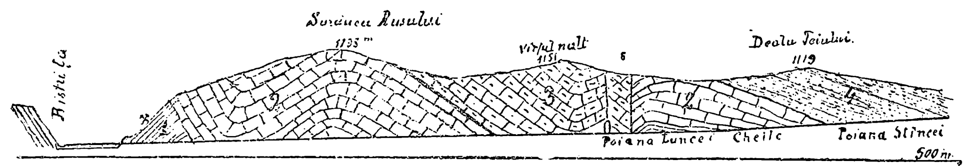
La Borca e limita între schisturile cristaline și zona de gres carpatic. Marginea occidentală a acestor din urmă depozite constitue un sinclinal format din schisturĭ marnoase cu hieroglyphe de Sabassa Hauteriviane (Neocomian). Flancul occidental al sinclinaluluĭ se vede în țermul drept al Bistrițeĭ maĭ sus de gura păriuluĭ Stejarul (fig. 1), unde schisturile se arată pe muche și par perpendiculare pe albie, însă ele sînt tăete oblic. În malul stîng se arată în marginea șoseleĭ aceleașĭ sisturĭ, plecate

---

1) Compte rendu A. Sc. P. CXVI.
2) Geol. Beob. Nordmoldavische Ostkarpaten p. 4 și 5.
3) Asupra stratigrafieĭ munteluĭ Stînișoara din Nordul Moldoveĭ. Buletinul societățeĭ de Științe din Bucureștĭ 1905. Autorul citează aci, comunicare mea de față, deși a apărut în 1905, prin urmare înaintea mea.

către thalweg, cu păturile dezgolite pe o mare suprafață. Aci e tocmaĭ locul unde am găsit fossilele maĭ sus citate. Aceste depozite formează flancul oriental al sinclinaluluĭ. Direcțiunea păturilor face un unghiŭ mare cu meridianul căcĭ avem N 40 V.

Spre nord peste schisturile cu hieroglyphe se arată gresiurile massive de Poĭana Teĭuluĭ (Albian), ce formează întâĭul anticlinal al zoneĭ de gres carpatic. Putem vedea anticlinalul pe valea pîrăuluĭ Farcașa, în coasta sudică a munteluĭ Curmăturĭ și Surducu-Russuluĭ. Bancurile sînt plecate spre Vest și îșĭ păstrează această înclinațiune pe o distanță de maĭ bine de 2 km. avînd caractere cu desăvîrșire asemănătoare gresuluĭ de la Poĭana Teĭuluĭ. El prezintă aspectul ruiniform, se crapă după două direcțiunĭ deosebite de suprafața de stratificare încît dă naștere

S Fig. 1. N

la paralelipipede asemănîndu-se în mic cu peĭsagele din Alpiĭ Saxonĭ. Urmînd valea în sus vom găsi țițina anticlinaluluĭ cu direcția N 30° Vest și apoĭ bancurile se pleacă spre răsărit în fața Mt. Șoldanu, tot cu aceĭașĭ direcțiune.

Gresul fin la fir de care ne ocupăm, se acopere de un altul grossiar cu firul până la 2 saŭ 3 mm. trecînd în un conglomerat către partea inferioară. In gresiul grossiar căutînd cu insistență mĭ-a succes a găsi un *Turrilites* deja amintit. Alte două exemplare, care se găsise, nu le-am putut scoate din stîncă fiindcă eraŭ prea sus. Acesta este gresul pe care l-am raportat la Cenomanian. Avem de remarcat, că trecerea de la gresul albian de Poĭana Teĭuluĭ către acesta de Farcașa se face în mod nesimțit.

Tot în asemene condițiunĭ se prezintă gresul din Bucovina de la Mt. Tomnatic, de aceĭa K. M. Paul paralizează acest gres cu Gaultul și o parte din Cretaceul superior.

Maĭ în amont de deschiderea Poĭana Luncei se află Klippa [1]),

1) Bul. S. G. Fr. p. 475.

care am descris-o în 1901. Fiindcă o nouă cursă în această regiune mi-a permis a complecta primele mele observațiunĭ găsesc util a reveni asupra eĭ. (Fig. 2).

Partea dreaptă a văeĭ prezintă malul dezgolit până la o înălțime de vre-o 10 metri, constituit din bancurĭ de gres grossiar de Farcașa, ce să înclină în spre răsărit. In bancurile de sus elementele sînt maĭ fine și cu cît ne scoborîm maĭ jos,

Fig. 2.

firele devin maĭ marĭ. La stinga aceste bancurĭ se termină brusc tăĭate vertical de o falie. Imediat în această direcție ne apare un banc de gres vertical, cu aceleașĭ elemente ca și precedentele, avînd însă firele mult maĭ marĭ. Maĭ departe nu putem recunoaște straturile, ele sînt sfărîmate în blocurĭ marĭ aruncate în dezordine absolută. Maĭ spre vest bancurile se înclină în această direcțiune.

La poalele maluluĭ abrupt se află un bloc mare de calcar compact, în care am găsit *Requienia griphoides* Math. *Brachiopoele și Polypieri*. (Requienia griphoides se află în Baremianul din Asia minoră la Heraclea).

La est de blocul calcar, care e Klippa, se vede o invăli-

toare de gres grossiar îndoită şi întoarsă într-un mod foarte interesant. Stratul de gres se maĭ razimă sus puţin pe Klippă, apoĭ se încovoaĭe formînd un unghiŭ ascuţit, crăpîndu-se în diferite direcţiĭ pentru a se cufunda în cele din urmă în jos lipit de Klippă.--Cred că nu se poate dori o demonstraţiune maĭ bună pentru pătrunderea forţată de jos în sus a bloculuĭ de calcar.

Maĭ mult, linia de falie, care taĭe păturele de gres cenomonian de Farcaşa, se desinează în mod limpede şi hotărit până la marginea drumuluĭ, arătînd cele două buze destul de îndepărtate. Cea din dreapta alcătuită din bancurile înclinate spre răsărit, ĭar cea stîngă din bancul vertical.

Intre muchile păturilor de gres şi bancul vertical există o lamă de calcar brun închis cu acelaş aspect ca şi al Klippeĭ, unde am găsit de asemene *Requienia gryphoïdes* Math. *Brachiopode şi Polypieri.*

Natural, este un fragment dintr-un depozit subjacent, care din cauza mişcărilor orogenice, ce aŭ îndoit gresul, s-a sfărimat în bucăţĭ; ĭar aceste sfărimăturĭ aŭ fost luate înainte şi împinse în sus în despicătură totodată cu bancul vertical de gres grossiar.

Observaţiunea mea împreună cu interpretarea, că Klippa provine din adincime prin mişcărĭ tectonice, aŭ fost publicate în 1901. Domnul M. Lugeon profesor de geologie la Lausanne şi autorul vasteĭ sintese tectonice a Alpilor (care a atras atenţiunea tuturor geologilor) în lucrarea sa recentă «Les nappes de recouvrement de la Tatra et l'origine des Klippes des Carpathes 1903» la pagina 42 ni spune: «Si le mouvement d'élévation est «tel qu'il se trahisse en surface, alors que le mouvement tan- «gentiel qui fait avancer la nappe est loin d'avoir pris fin, ce «*pli frontal se disloque, s'égrène, coupé par des cussures nom- «breuses.* Ce sont des fragments de plis qui ici cherchent à «crever la surface, qui plus loin restent en profondeur, et se dis- «tribuent en masses isolées en plein Flysch et *qui se répartissent «en Klippes dans ce Flysch*».

De asemenea D. J. Bergeron[1]) ajunge la aceĭaşĭ concluzie şa şi D. Lugeon, încît îmĭ confirmă pe deplin ideĭa, care am

1) Observations relatives à la structure de la haute vallée de la Jalomitza (Roumanie) B. S. G. F. 4. IV 1904 pag. 66.

emis-o in potriva uneĭ autorizate şi foarte răspîndite teoriĭ asupra origineĭ Klippelor.

Chĭar d. V. Uhlig [1]) prin următoarele cuvinte: *„Es wird ferner auf die Möglichkeit hingewiesen, das durch techtonische Ursachen Klippenähnliche Bildungen entstehen können....* confirmă justeţa interpretăriĭ mele.

La vre-o 20 metri spre răsărit păturele de gres cenomonian prezintă despicăturĭ verticale foarte apropiate, deci o nouă falie. De îndată găsim argilele sure marnoase, ce aparţin la Neocomian şi supoartă gresul albian de Poĭana Teĭuluĭ. Aci falia a permis rîdicarea în sus a părţeĭ orientale.

Urmînd în amont valea se strîmtează din noŭ, intrăm în Cheĭ. De ambele laturĭ gresul prezintă groasele sale păturĭ aproape orizontale; ĭar maĭ sus la Poĭana Stînceĭ, erosiunea fiind maĭ lesnicĭoasă în argilele cafeniĭ ce zac pe depozitele precedente valea se lărgeşte din noŭ şi numeroase izvoare aflorează pe coastele despădurite. Aceste argile trebue raportate la un nivel maĭ recent al Cretaceuluĭ superior.

Intorcîndu-ne în valea Bistriţeĭ şi luînd cursul seŭ în aval, maĭ jos de Vadul răŭ, vom vedea gresul massiv plecat spre Vest în malul stîng al Bistriţeĭ; avem decĭ flancul occidental al anticlinaluluĭ. Iar la Galu acelaş gres massiv se pleacă spre est dezgolindu-ne flancul oriental al acestuĭ anticlinal.

In dreptul Zahorneĭ, înainte de pod apar schisturile argiloase alterne cu bancuri de gres plecate către N., ceea ce probează că anticlinalul sufere o inflexiune în sens vertical scobo-rîndu-se în jos spre a se rîdica din noŭ în Mt. Nimaşu; fiindcă aceste argile sînt superioare albianuluĭ, după cum vom vedea maĭ jos.

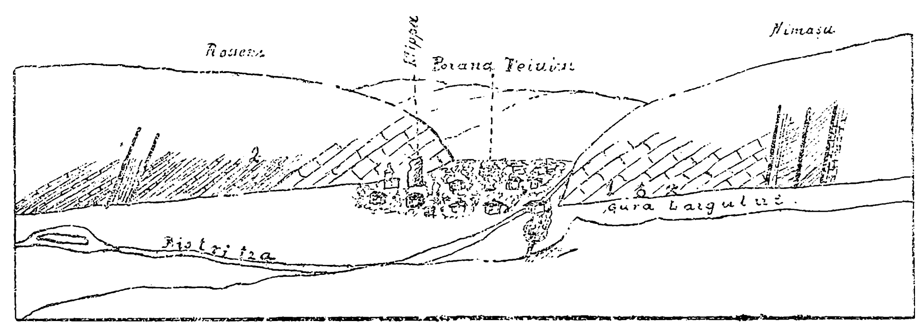
De aci catre Poĭana Teĭuluĭ malul drept al rîuluĭ ni scoate la iveală numeroase increţiturĭ ale unuĭ gres în bancurĭ subţirĭ de culoare cenuşie şi care par infiltrate de vine de calcită.

La Poĭana Teĭuluĭ (fig. 3) vedem gresul massiv ([1]) la Gura Larguluĭ în bancurĭ groase plecate către thalweg in coasta mul-

---

1) *Über die Klippen der Karpathen.* Compte rendu de la IX session Congrès geol. intern. Wien 1904, p. 427—454 in Geologisches Centralblatt VI p. 88.

teluĭ Nimașu. Aci maĭ spre răsărit de biserică am găsit în 1900 *Belemnites minimus Lister* la puctul însemnat prin 2 cĭocane încrucișate. Examinînd deaproape înclinațiunea vom vedea, că ele sînt plecate spre N.V. Dacă trecem valea prin sat întîlnim Klippa numită Pĭatra Teĭuluĭ de lîngă biserică și urmînd în jos șoseaua, pe dreapta la poalele munteluĭ Rosseni vedem ĭarășĭ gresul massiv cu aceĭașĭ înclinare; apoĭ gresul se acopere de argile cafeniĭ, ce aŭ rare straturĭ de greș (2). Puțin maĭ spre Sud de Poĭana Teĭuluĭ avem un *pli-faille*. Stratificarea argilelor cafeniĭ

S Fig. 3. N

se schimbă brusc și pe o lungime de 1 m. 50 păturile devin aproape verticale, mărginite de ambele laturĭ cu straturĭ de gres. Maĭ spre Sud stratificarea argilelor îșĭ reĭa aproape aceĭașĭ înclinațiune, ce o avea înainte de accidentul tectonic amintit.

Spre Nord la Gura Larguluĭ gresul massiv se termină brusc tăĭat de o falie, care despică depozitele după cincĭ crăpăturĭ pe o distanță de maĭ bine de 100 m.; în unile locurĭ straturile sînt aproape verticale, ĭar în altele ĭaŭ înclinațiunĭ deosebite între liniile de fractură. Depozitele ce intră în falie diferă de argilele cafeniĭ, ce le-am însemnut cu No. 2, căcĭ ele aŭ în general o culoare sură deschisă și pe alocurĭ prezintă eflorescențe saline. Ele trebue raportate la terțiar.

Argilele, ce apar înainte de podul de la Zahorna, sînt prelungirea acelora, ce eșiaŭ la iveală în Bitca Rosseni (No. 2), astfel acum se înțelege, că creasta anticlinaluluĭ face o ondulațiune în jos la Zahorna.

Faptul că regiunea aceasta este foarte sfărîmată unit

cu apariția Klippeĭ Piatra Teĭuluĭ ne îndreptățește a afirma, că Bistrița în această parte trebue, să fi urmat o falie, căcĭ în locurile sfărîmate prin crăpăturĭ tectonice erosiunile se efectuează cu maĭ mare înlesnire; și dacă săparea văeĭ nu s-a făcut după faliile vizibile unde era maĭ lesne decît în gresul massiv, aceasta dovedește, că după traseul actual gresul a trebuit, să fie crăpat și deranjat foarte mult, pentru ca roaderea și stabilirea cursuluĭ, să se facă maĭ ușor aci.

Urmărind argilele din bîtca Rosseni spre sud, adică spre gura Bistricioareĭ vom constata, că ele sînt acoperite de gresiurĭ maĭ compacte, în bancurĭ subțirĭ și infiltrate de lame de calcită, păstrînd aceĭașĭ înclinațiune, ca și depozitele de sub ele. Aceste gresiurĭ le-am raportat cu probabilitate la Eocen.

Voĭ semnala prezența unor argile vinete în rîpa unuĭ pîrăŭ de pe stînga Bistricioareĭ avînd gura sa în dreptul satuluĭ cu acelaș nume. Aceste argile sînt foarte moĭ, încît se îmbibă lesne de apele sălbatice și de izvoarele, ce aflorează deasupra lor, dînd naștere la dărmăturĭ, care se acumulează în partea profundă a rîpeĭ producînd mocirle, peste care nu putem trece cu piciorul.

Aspectul lor nu pare de loc secundar.

Scoborînd de la Bistricĭoara spre Răpcĭunĭ la indicatorul kilometric 107 al șoseleĭ, pe coasta dreaptă a văeĭ Bistrițeĭ reapare gresul massiv micaceu în bancurĭ groase, cu geode în ele, plecîndu-se spre Sud. El se aseamănă pe de o parte cu cel de la Poĭana Teĭuluĭ, ĭar pe de alta cu cel de Farcașa, formînd trecerea între aceste două gresiurĭ în ce privește caracterele petrografice; însă reprezintă tot Albianul. Probabil, că acesta e gresul, ce l-a observat Herbich și l-a atribuit Cretaceuluĭ inferior. Existența acestuĭ gres albian aci nu o putem explica decît prin o falie în dreptul gureĭ Bistricioareĭ, care a permis buzeĭ sudice, să se rîdice în sus. Proba, că astfel s-aŭ petrecut lucrurile, avem faptul, că și aci gresul massiv albian se acopere de către argile cafeniĭ ca și în bîtca Rosseni. Aceasta o putem vedea făcînd ascensiunea Ceahlăuluĭ.

Romulus Sevastos

Rominii din Sîrbia [1]

Pe cap, vara poartă *Kecîa*. Aceasta e căciuliță roșie din postav de lînă, asemenea fesuluĭ. Iarna se poartă *căcĭula*. Pe lîngă aceasta, să pomenesc încă și că, în Valaconîe, fie-care Romîn poartă *briceag*, pe care li-I fac țiganiĭ covacĭ din tăblițe tarĭ de corn de boŭ. Tineriĭ și oameniĭ carĭ vor să fie eleganțĭ (*măreț*, zic eĭ) poartă la picĭoare foarte multe șireturĭ (=*ața*, zic eĭ) de pĭele neagră. Alăturĭ de acestea toate, merge aproape obligat mica lulea romînească, cu țeava scurtă, pe care nicĭ odată nu o lasă din gură, ci vecĭnic pufăe din ea, ba încă cel maĭ rău și cel maĭ tare tutun, și scuĭpă. Tutunul e pentru Rominiĭ noștri din acest ținut una din cele maĭ marĭ mulțumirĭ. De cînd, din pricina monopoluluĭ, s-a scumpit tutunul, eĭ suferă foarte mult. In luleaua lor pun cîte puțin tutun și foarte economisitor îl fumează, iar cînd l-aŭ isprăvit și n'aŭ cu ce să-șĭ cumpere altul, atuncĭ se înșală pe sine prin aceĭa că în luleaua, care are înăuntru zgură, pun cîte puțin cărbune aprins care arde zgura, și ast fel trag fumul din acesta. Iar cînd și zgura a ars de tot, atuncĭ scot țeava dela lulea, o pîrpălesc la jar și trag (fumează) țeava și zgura din ea, pînă ce și cu aceasta ajung la sfîrșit. Principalul e că eĭ trebue să miroasă ceva în gură sau pe lîngă nas, saŭ cel puțin să simtă un miros care seamănă cu tutunul.

Îmbrăcămintea femeilor (țoale muĭereștĭ, zic eĭ) se compune din: *opincĭ*, ca la bărbațĭ; *obele*, ca la bărbațĭ; *călțunĭ*, ca la bărbațĭ; *șoareșĭ*, care la femeĭ sînt pînă la genunchĭ, și se îmbracă maĭ întîĭ șoareșiĭ și apoĭ colțuniĭ; cămașa, dar numaĭ la femeĭ se numește ast-fel, căcĭ la barbațĭ, cum am spus, ea se numește și cămașă și călțun; *mîñișĭ ge pînză* (=minicĭ de pînză), vesmînt din pînză de cînepă, cu mînecĭ pînă la pumnĭ saŭ pînă la coate, întreg cu cusăturĭ: și pe mînecĭ și pe guler și de jur împrejur

---

1). Vezĭ No. precedent al *Arhiveĭ*.

Philip de Champangne

Gravură, după G. Edelink, (in Pinacoteca din Jașĭ),

de **Constantin D. Stahi** (1876).

și pe pĭept; *Keba* (=ghebă), haĭnă din postav de lină ca cămașa dar fără minecĭ, și să poartă numaĭ ĭarna; *opreg* (plural oprejilĭe), șorț pestriț de pinză, subțire de lină. Romincele poartă cîte două șorțurĭ: unul din-ainte și altul dinapoĭ. Unele șorțurĭ sînt așa de frumos împestrițate, saŭ prin însășĭ țăsătura pînzeĭ saŭ prin cusătură (broderie), încît sînt în adevăr frumoase. Împestrițăturile de pe șorțurile și cămășile romîneștĭ ar putea fi subiecte de anumită cercetare și studiare, care, nădăjduesc, ar fi interesant în multe privințĭ; și anume cu privire la proveniența acestor desemnurĭ carĭ, pe cît am băgat de samă, nu sînt pretutindenĭ la Rominĭ la fel, nicĭ ca coloare nicĭ ca combinație de culorĭ, nicĭ ca formă, nicĭ ca mărime, nicĭ în cea ce privește gustul cu care sînt lucrate. *Aina* (=haĭna) e ca și la bărbațĭ. Vesmîntul femeesc ajurge aproape pînă la genunchĭ; așa că picĭoarele, pînă sub genunchĭ, vara, cînd Romîncele umblu desculțe, sînt cu totul goale.

Pe cap, femeile și fetele poartă *plĭeceri*. Apoĭ peste acele *plĭeceri* poartă *șipțe*, un fel de cîrpă. Acestea le poartă numaĭ femeile măritate. Aŭ și *propoda*, o cîrpă asemenea peșchiruluĭ, cu care să învălesc logodnicele. De acum cîțĭ-va anĭ, de cînd, din motive igienice, aŭ fost oprite de a se maĭ purta, nu se maĭ poartă *plĭeceri*.

*

Obiceĭurile la înmormîntare ale Romînilor din Valaconĭe. Cînd bolnavul bolește multă vreme și să căznește, adică nu poate nicĭ să se zdrăvenească nicĭ să moară, se crede că e păcătos și că nu poate muri pînă nu i se ĭartă. Această ĭertare se face ast-fel. Bolnavul se lungește pe pămînt, îșĭ face cruce și îl sărută. Ceĭ din casă unul cîte unul, afară de copiĭ, merg la el și dînsul zice fie-căruĭa: «Ĭartămă»; iar luĭ fie-care-ĭ zice: ĭertat fiĭ, și de mine și de Dumnezeŭ. Cînd fie-care a făcut așa pentru sine, el se întoarce către toțĭ în grup și zice: «ĭertațĭ», ĭar eĭ îĭ răspund luĭ: «ĭertat să fiĭ și de noĭ și pe Dumnezeŭ,» după care, el zice: „și voĭ să fițĭ ĭertațĭ." Se crede că după aceasta bolnavul saŭ va muri saŭ se va înzdrăveni. Dacă bolnavul nu moare chĭar îndată după aceasta, se crede că îĭ e barem maĭ ușor, ĭar dacă moare, că păcatele -ĭ sînt ĭertate și că îĭ e maĭ ușor, pe cea-l-altă lume. Dacă bolnavul se muncește și după ĭertare, atuncĭ femeile ĭaŭ un cenac saŭ pahar cu apă, pe care o descîntă și apoĭ o daŭ bolnavuluĭ să bea, cu nădejdea că saŭ va muri saŭ va înzdrăveni repede.

Rominiĭ cu deosebire păzesc ca nimenĭ să nu moară fără lumînare; căcĭ cine moare fără lumînare, e pe cea l-altă lume despărțit de oamenĭĭ ceĭ l-alțĭ; el se poate auzi cu ceĭ l-alțĭ, dar nu se poate vedea. Numaĭ la sărbătorile cele marĭ se poate și vedea și întîlni cu ceĭ l-alțĭ; altfel e în totdeauna despărțit de eĭ. De aceea orĭ-cine din casă apucă să vie maĭ întîĭ, îndată ce

vede că bolnavul are să-şî dea sufletul, aprinde o lumînare de ceară şi î-o pune în mîna dreaptă ca să o ţie pînă ce-şî dă sufletul [1]). După ce omul a răposat, această lumînare arde încă 1—2 ceasurî şi apoî o sting. Cînd se chiar vede că bolnavul va muri, cine-va din casă îl scaldă în apă căldicică saŭ rece cum va voi bolnavul. Scăldarea aceasta nu se face în casă nicî în albie, ci la cîmp, pe fîn saŭ pe îarbă. Bolnavul se dezbracă pînă la pele, apoî se aşază pe fîn saŭ îarbă, apoî se aruncă apă pe el şi se spală, şi apoî se îmbracă în haîne nouî saŭ de sărbătoare pentru ca să aştepte moartea astfel. Dacă însă moare, nu îl maî scaldă. Dar între acestea se păzeşte ca bolnavul să nu moară în timpul scăldăreî aşa gol, căcî aşa gol va fi şi în lumea cea laltă; de acea scăldarea se face foarte repede. Însă dacă s'ar întîmpla ca să moară gol, îl îmbracă, totuşî în haîne nouî saŭ de sărbătoare, — deşi nicî aceasta nu e de ajuns. Pentru ca, cu toate acestea, să nu să ducă gol pe lumea cea l'altă, findcă a murit gol, e obiceîul ca, după înmormîntarea unuî aşa bolnav, să se pregătească haîne nouî şi să se dăruîască vreuneî rude a luî saŭ altcineva, cu precizarea că sînt pentru sufletul mortuluî. Atuncî deabîa capătă mortul vestmînt pentru lumea cea l-altă. Încă: i se pune bolnavuluî un ban în sîn, pentru ca să moară cu el.

Dacă bolnavul sughite cînd trage să moară, se crede că îl pomenesc morţiî. Orî-ce ştirbitură de pe trupul mortuluî se afumă cu tămîe.

Cînd ridică pe mort din locul în care a murit, atuncî în acel loc se sparg ouă trîntindu-le de pămînt.

Îndată ce bolnavul moare, toată apa care se găseşte în casă se aruncă, fiindcă nu e bună, e de mort, şi se aduce alta. Tot aşa, toţî vecinii îşî aruncă apa din casa lor, dacă vr-un rîŭ nu-î desparte de casa mortuluî. Dacă bolnavul moare Marţea, Vinerea saŭ Sîmbata, se crede că el se poate preface în strigoî. Ca aceasta să nu se întîmple, pun în jurul luî puţină cînepă şi o aprind ca să ardă. Aşa se face acasă de treî orî saŭ odată, îar la groapă de două orî.

După ce bolnavul moare, totuşî bărbaţiî casiî nu poartă cape (căciulă etc.) pe cap 40 de zile. In acestă vreme eî nicî nu se tund nicî nu se rad.

Vestmîntul, pe care l-a avut bolnavul înainte de a fi îmbrăcat pentru moarte, se pune sub streaşină, şi aicî se ţine o săptămînă fiindcă se crede că în timp de şapte zile în fie-care noapte vine mortul acasă şi se îmbracă cu acel vesmînt. După ce trece şapte zile, acest vesmînt se spelă, se usucă şi se dărueşte săracilor.

---

1). Acest obiceîŭ pare cîudat şi Bulgarilor. O tradiţie bulgărească, dela Orehovo, rîzînd de Romînî spune că „atît de mult e obişnuit Romînul cu peştele, în cît şi la ceasul morţiî i se dă să ţie în mîna dreaptă peşte, îar în stînga lumînarea." Vezî despre aceasta *Ilie Bărbulescu: Fonetica Alfabetuluî Cirilic* p. 19.

Mortul se așază în casă și anume pe pămînt, după ce maĭ întăĭ se așterne sub dînsul un țol, ĭar uniĭ îĭ pun și pernă sub cap. Trupul de la briŭ în sus și obrazul i se acopere cu o pînză. Miĭnele i se fac cruce pe pĭept și picĭoarele i se alipesc între sine. La oameniĭ bătrînĭ picioarele alipite se leagă. Inainte de îngropare pun pe mort în cosciug, și, dacă e vreme frumoasă, in cosciug îl scot dinaintea caseĭ sub vre-un pom saŭ în umbră.

Cînd se aude că a murit cine-va, se adună la casa luĭ rudele maĭ apropiate și maĭ de departe și veciniĭ. Pe cel care nu ar fi venit îl poftesc. Cînd se vine la mort se aduce: florĭ, luminărele, prescură, poame și alte darurĭ. Fie-care aduce din casa sa atitea luminărele cițĭ morțĭ aĭ săĭ are și una pentru mortul la a căruĭ casă merge. Cine nu poate merge la casa mortuluĭ, merge deadreptul la groapă, și aicĭ îĭ aduce totul, ca și cum i s'ar fi adus acasă. In fie-care casă unde e mort, se află cîte o femee care slujește și gătește mîncare. Cînd vine cine-va eĭ îĭ dă luminările și darurile, și îĭ spune care luminare e pentru mortul de acolo și care pentru ceĭ l'alțĭ morțĭ aĭ săĭ. Femeĭa primește totul, și, cea ce e destinat pentru mort, și luminările le pune în cosciug, pe cruce saŭ la groapă, ĭar cele-l-alte darurĭ se pun în cosciug lîngă mort și se îngroapă cu ele. Insă ceea ce nu-ĭ destinat pentru mort, ci pentru rudele aducătoruluĭ, nu se duce la groapă ci se lasă la casa mortuluĭ, apoĭ darurile se împart copiilor ĭar luminărelile se daŭ oamenilor și femeilor care vin la cina de după înmormîntare.

Bine se păzește ca peste mort să nu treacă pisica, găina saŭ vre un alt animal. Dacă totușĭ s-ar întîmpla asta, atuncĭ se face ca acel animal care ar trece peste mort să se întoarcă îndărăt peste el. Se crede că prin trecerea animaluluĭ peste mort se pîngăreșre mîncarea care se mănîncă pentru sufletul mortuluĭ la cina de după înmormîntare. Dacă cineva strănută cînd e mortul în casă, trebue ca el însușĭ să-șĭ rupă puțin cămașa sa. Cînd e mortul în casă, cineva din aĭ caseĭ ĭa puțină sare și porumb și îĭ bagă prin mînecă și le scoate pe la piept,—aceasta de treĭ orĭ. Apoĭ sarea se dă vitelor, ĭar porumbul se oprește pentru sămînță. In ziua cînd se va îngropa mortul, se chĭamă oameniĭ din vecinătate saŭ încă și de maĭ departe: uniĭ ca să facă cosciug iar alțiĭ ca să sape groapa. La aceasta fie-care vine bucuros, orĭ-ce alt lucru ar avea, căcĭ e pomană a se duce la o astfel de chemare; și fie-care se duce de lucrează fără plată pentru mort.

Cosciugul se face din orĭ ce scîndurĭ, ĭar crucea din lemn de stejar saŭ gorun. Aceĭ carĭ vor săpa groapa, la locul unde va fi groapa, maĭ întăĭ fac cruce cu tîrnăcopul, varsă pe loc puțin vin, și numaĭ după aceasta încep a săpa. Pentru lungimea gropeĭ ĭaŭ măsura mortuluĭ, ĭar adîncimea e de un metru și ceva maĭ mare. In casă se face o luminare de ceară lungă cît mortul, apoĭ se tae în bucățĭ mărunte și la toate patru colțurile

cosciugului se lipeşte cite o bucată şi se aprinde. Din cele-l-alte bucăţi se face cruce, care se pune mortuluï în sîn şi se lasă acolo pînă ce mortul e pornit la groapă. Aci se scoate crucea şi familia mortuluï o sărută pe rînd, iar apoï i se pune mortuluï în mîna dreaptă şi cu ea il îngroapă.

După mort jelesc femeï şi se vaïtă improvizînd bocete întocmaï ca şi la Sîrbĭ.

Cînd scot pe mort din casă, toţĭ aï casiĭ apucă de cosciug şi zic: «Noï vrem să te smulgem pe tine, iar nu tu pe noï!»

Dr. Tih. R. Gïorgevicï.

Către poeţĭ

Vă vreaŭ, poeţĭ, cu inimĭ frămîntate.
Doriţĭ, urîţĭ şi rîdeţĭ, plîngeţĭ. Firea
să 'şĭ oglindească 'n voĭ nemărginirea
alcătuireĭ sale variate.

Şi sufletele fie-vă 'ncercate
de patimĭ cît de multe. Fericirea,
durerea şi mînia şi iubirea
să clocotească 'n voĭ amestecate.

Precum de fulgere se 'ncarcă norul
aşa să vi se 'ncarce'n suflet dorul
de a vă 'nalţa prin cunoştinţĭ cuvîntul,

ca 'n armoniĭ să'ĭ întrupaţĭ prisosul,
slăvind un singur paradis: Avîntul
şi-avînd un singur Dumnezeŭ: Frumosul.

M. Codreanu

Privelişti şi datinĭ populare in Moldova

(Urmare)

Stratiot către Imparatul răspunde :

Voĭ merge înalte Imparate
Şi voĭ face aceste toate
Cîte tu mi-aĭ poroncit
Şi eŭ ţĭ-am făgăduit
Căcĭ şi maĭ multe voĭ face
Numaĭ ca să fim în pace.

Stratiot esă închinîndu-să. Ostaşiĭ cîntă : „Triĭ craĭ de la răsărit [1])...“ pănă la sfîrşit. Pe urmă vine Stratiot, aducînd veste, zicînd :

Prea puternice împarate
Am făcut cum mi-aĭ zis toate
Aceĭ 14 miĭ de prunci
Pe toţĭ ĭ-am făcut mucenicĭ.

Ostaşiĭ cîntă :

Sfinţilor mucenicĭ [1])....

---

1) Versurile acestuĭ cintec asemene nu sînt scrise în manuscript. Noĭ le dăm aicĭ aşa după cum mi le-a spus Gh. Popovicĭ şi alţĭ irodarĭ. Iată-le :

Treĭ Craĭ de la răsărit,
Spre stea aŭ călătorit,
Şi-aŭ mers după cum citim,
Pănă-n oraş la Vifleim,
Acolo cum aŭ ajuns
Steaoa-n norĭ li s-aŭ ascuns.
In Vifleim ni s-a născut
Domnul cel fără de-nceput.
Craiĭ de la răsărit,
La-nchinare-i-aŭ venit,
Darurĭ scumpe aducînd.
Şi către Hristos cîntînd :
Culcă-te-mparat ceresc,
In sălaş dobitocesc !
Te culcă pe fîn uscat,
De îngerĭ încunjurat,
Craiĭ te vor lăuda,
Şi mărire îţĭ vor da ;
Mă ire întru ceĭ de sus,
Şi pace pănă la apus.

Nota autoruluĭ.

2) Troparul acesteĭ rugăciunĭ nu e scris în manuscript. Noĭ dăm aicĭ rugăciunea în întregimea eĭ. Iată-o : „Sfinţilor mucenicĭ cari bine va-ţĭ nevoit şi va-ţĭ încununat, rugaţi-vă Domnuluĭ să se miluiască sufletele noastre“.

Nota autoruluĭ

La sfirşitul cintecului vin Craiĭ, şi unul dintrinşiĭ, zice :

O puternice-mparat,
Foarte mult singe-aĭ varsat,
De copiĭ nevinovaţĭ,
Nu ştim şi ce cauţĭ,
Că cetatea Vifleim,
Noĭ loc sfînt o numim,
Pentru c-acolo s-a născut,
Cucon tînăr de curind,
Pe care noĭ l-am aflat,
In iesle de boĭ culcat,
De ingerĭ incunjurat,
Şi noĭ luĭ ne-am inchinat.
O! ce minune cerească,
Unde-a fost ca să se nască,
Un fiŭ fără de tată,
Imparat in lumea toată,
Şi s-a născut pentru noĭ,
Să ne scape din nevoĭ.
Acum ĭată imparate,
Că ţĭ-am spus noĭ ţie toate.
Că Hristos s-a născut,
Cel de mult proorocit.
Aşa dar mergĭ maĭ curind,
Oaste nimica luind,
Şi te smereşte foarte,
Căcĭ D-zeŭ ştie toate.
Şi mergĭ de te nchină,
Şi din inimă suspină,
Şi te roagă de iertare,
Pentru greşala cea mare,
Care-aĭ făcut-o de curind,
Prunciĭ ceĭ mulţĭ ucigind.
Aşa dar El ştie toate,
Te va osindi de moarte,
Dacă nu te veĭ ruga,
Greşelile aţĭ erta.

Imparatul indată răspunde cătră Craĭ, zicind :

O tu craĭ făr-de ruşine,
Cum de vorbeştĭ tu cu mine,
Cu aşa-ndrăzneală mare,
Nu ştiĭ tu cine sint oare.
Eŭ sint Irod împarat,
Decit toţĭ is maĭ inalt,
Decit toţĭ eŭ sint maĭ tare,
Aicĭ pre pămînt supt soare;
De nimene eŭ n-am frică,
Toată lumea să se stringă,
Nu m-ar pute birui,
La toţĭ m-aş improtivi.
Şi acum tu îmĭ zicĭ mie,
Cu-aşa mare sumeţie,
Ca să mă smeresc astfel,
Pentru-n copil mititel,
Şi să mă rog de ertare,
Ca la D-zeŭ cel mare.
Doară nu sînt nebun ca voĭ,
Ca să calc dealurĭ şi văĭ,
Şi să găsesc un copil,
Şi luĭ ca să mă inchin;
Maĭ bine voĭ poronci,
Luĭ Stratiot a se grăbi,
Ca, cu oaste inarmată,
Să meargă-n Vifleim indată,
Şi să tae pe-acel prunc,
Care şi Hristos îĭ zic.

Alt craĭ indată zice :

Nu te supara-mparate,
Ci, fiĭ plin de bunatate,
Căcĭ strigarea maĭcilor,
Şi ţipetul pruncilor,
Dumnezeŭ l-a auzit,
Şi foarte tare s-a mâhnit,
Şi din ceriul cel inalt,
Veste-ntre oamenĭ a dat,
Că-n locul tăŭ s-a rinduit,
Fiul săŭ cel mult iubit,
Şi spre dovadă să crezĭ,
Vom arata şi dovezĭ.

Imparatul zice indată :

Şi ce dovezĭ aveţĭ voĭ,
Arataţi-le la noĭ,
Ca să le văd maĭ curind,
Să mă-nchin păn la pămînt,
Aceluĭ mare împarat,
Care-ĭ pre mult lăudat.

Craĭul :	Imparatul :
Vom arăta.	Prin ce?
Imparatul :	Craĭul :
Arată,	Prin cîntare.
Craĭul :	Imparatul :
Vom arăta.	Să cînte.

Ostaşiĭ cîntă :

Isaia dănţueşte....[1])

Un ostaş închinîndu-se către Impărat :

Pre inalţate imparate
Un om negru de tot foarte
Voeşte a întra,
La-mpărăţia ta.

Imparatul zice :

Să vie.

Ostaşul aduce pe harap. Harapul face un complement turcesc, şi se pune într-un genunchiŭ şi începe a zice următoarele :

Pre-nalţate împarate,
Eŭ mă rog dacă se poate,
Ca să fiĭ cu luare-aminte,
La ale mele cuvinte,
Care-am să-ţĭ mărturisesc,
Pacatul cel părintesc.
Tatăl meŭ a fost om tare,
Şi straşnic cu virtute mare,
Vieţuind viaţă vie,
Din a sa copilărie.
El a fost un Indian,
De pe ţermul African.
El a fost neguţitor,
Şi de robĭ cumpărător.
El vindea şi cumpara,
După cum i se-ntîmpla.
Insă tatăl meŭ acasă,
Avea o roabă frumoasă,
Care-atîta o iubi,
Pentru dînsa se jertfi.
Aşa-al nostru împarat,
Tot umblînd după vînat,
Odată i s-a întîmplat,
Pe la noĭ a înoptat,
Şi aŭ trimes un ostaş,
Să-ĭ caute luĭ salaş.
Ostaşul cum aŭ venit,
Tocmaĭ la noĭ a nimerit,
Şi aŭ spus să ne gătim,
Pe-mparatul să-l primim.
Tatăl meŭ cu bucurie,
Aŭ dat la bucătărie,
O poroncă-nfricoşată,
Cum n-a maĭ dat altă dată.
Şi aŭ spus să se grăbească,
Bucatele să gătească,
Ca, cînd va veni mparatul,
Impreună cu Senatul,
Să le pue să mănînce,
Că-ndată-or vrea să se culce.
Iară roaba cea-nţeleaptă,
Cum aŭ auzit, îndată

---

1) Troparul acesta nu e scris în manuscript, noĭ îl dăm aicĭ în întregimea luĭ. Iată-l: „Isaia dănţueşte, fecĭoara aŭ avut în pîntece, şi aŭ născut fiŭ pre Emanoil, pre Dumnezeŭ şi omul, răsăritul e numele luĭ, pre carele slăvindu-l, pre fecĭoara o fericim".

Nota autoruluĭ.

S-aŭ gătit foarte frumos,
Şi s-aŭ dat într-un dos.
Aşa mult n-a zăbovit,
Şi-mparatul a venit,
Cu a luĭ svită numeroasă,
Cu o trăsură frumoasă.
Din trăsură jos s-a dat,
Şi în casă aŭ intrat.
Tatăl meŭ l-aŭ-ntimpinat,
Supus luĭ s-aŭ aratat;
In genunchĭ aŭ picat,
Pămîntul aŭ sărutat,
Apoĭ îndată s-aŭ sculat,
De treabă s-a apucat.
Aŭ chemat pre zisa roabă,
Şi ĭaŭ poroncit ca-ngrabă,
Să s-apuce să gătească,
Masa cea împărătească.
Roaba-ndată s-a pornit,
Şi masa aŭ-mpodobit,
Atîta de minunat,
Că-mparatul s-a mirat,
Şi cînd toate s-aŭ gătit,
Tatăl meŭ foarte smerit,
La-mparatul aŭ venit,
Şi la masă l-au poftit.
Imparatul cu-a sa svită,
S-aŭ pus la masă gătită.
Atuncĭa roaba intrînd,
Bucatele aducînd,
Şi cu-n mare respect,
Şi-aŭ pus mînile la piept.
Insă-al nostru imparat,
Maĭ nimica n-aŭ mîncat,
Ci la roaba aŭ privit,
Şi-aŭ rămas de tot uimit.
Tatăl meŭ cum aŭ văzut
Indată s-aŭ priceput,
Şi-aŭ făcut semn ca să ĭasă,
Roaba luĭ cea mult aleasă.
Aşa roaba aŭ eşit,
Nicĭ un minut n-aŭ zăbovit,
Şi-n locul eĭ aŭ venit,
Alte roabe de-aŭ slujit.
Aşa dar dac-aŭ mîncat,
Şi cu toţĭ s-aŭ săturat,
De la masă s-aŭ sculat,
Şi prin odăĭ aŭ intrat.
Imparatul chĭamă-ngrabă,
Pe tatăl meŭ şi-l întreabă,
Cine-a fost acea figură
Ce, nevăzută se făcură,
Cînd la masă eĭ şedeaŭ,
Şi veselĭ la dînsa priveaŭ.
Tatăl meŭ cu-n glas blînd,
Iaŭ dat răspuns zicînd,
Acea este-o roabă-aleasă,
Care mĭ ţine a me casă.
Căcĭ murind soţia me,
In locul eĭ aŭ rămas e,
Şi fiind că e cuminte,
Şi-nţăleaptă la cuvinte,
Am socotit s-o ĭeŭ mie,
Soţie cu cununie.
Imparatul tulburat,
Atuncĭ s-a aratat,
Şi oftînd odată tare,
S-aŭ sculat drept în picĭoare.
Şi-aŭ zis către tatăl meŭ,
Ea-n ascultă dragul meŭ,
Roaba asta s-o vinzĭ mie,
Ţĭ-oĭ da multă bogăţie.
Ţĭ-oĭ da banĭ, ţĭ-oĭ da moşie,
Ţĭ-oĭ da mare boerie.
Ţĭ-oĭ da orĭ şi ce veĭ cere,
Din bogăţiile mele.
Iar de te-aĭ improtivi,
Foarte mult tu veĭ greşi,
Căcĭ roaba tot voĭ lua,
Şi nimica nu-ţĭ voĭ da,
Şi te voĭ face pe tine,
Cel maĭ sarac om din lume.
Tatăl meŭ s-aŭ scîrbit foarte,
Auzind aceste toate,
Aŭ inceput a suspina,
Pre imparat a-l ruga,
Ca să se milostivească,
Şi roaba să nu-ĭ răpească.
Dar împaratul nevrînd,
Nicĭ rugăciunĭ ascultînd,
Pre roabă aŭ luat,
Şi-a doua zi aŭ plecat.
Tatăl meŭ de jale mare,
S-a-nbolnăvit foarte tare.
Şi treĭ zile a zăcut,
Şi îndată-aŭ şi murit.
Unde-am rămas numaĭ eŭ,
Adevărat fiŭ al seŭ.

L-am îngropat cum se cuvine,
Am tot plîns cîteva zile.
Pe urmă m-am apucat,
Averea am regulat.
Am vîndut tot ce-am avut,
Şi m-am făcut nevăzut,
Am venit în Vifleim,
Şi văzîndu-mă străin,
Foarte mult mă suparam,
Că casa me nu ştieam.
Aşa dar m-am apucat,
Şi-ndată m-am însurat,
Şi trăĭam aşa de bine,
Cît nu se maĭ poate spune.
Dup-un an mi s-a născut,
Un copil foarte ĭubit.
Acum înalte stăpîne,
Rogute mie-amĭ spune,
Aŭ fost oare cu dreptate,
Pe tatăl meŭ a-l desparte,
De un lucru pre ĭubit,
Care mult l-aŭ costisit,
Căcĭ viaţa şi-aŭ perdut,
Şi-n mormînt s-aŭ pogorît.

Harapul tace, şi împaratul zice aceste:

O nevrednic împarat,
Care tu te-aĭ bucurat,
Doĭ iubiţĭ aĭ despărţit,
Care unu aŭ şi murit.
Tu aĭ făcut foarte răŭ,
Negîndind la Dumnezăŭ.
Nu ştiĭ tu că-ţĭ va veni,
Răsplătire într-o zi.
Care-n loc de mulţămire,
Pentru buna ta priimire,
Tu cu mare obrăznicie,
I-aĭ răpit a luĭ soţie,
Şi ĭ-aĭ pricinuit chĭar moarte,
Negîndind tu maĭ departe.
De-aşĭ fi fost eŭ în locul săŭ,
Aş fi înfipt în peptul tăŭ,
Un cuţit înfricoşat,
Macar că eştĭ împarat.

Harapul se scoală răpede de jos, şi ca turbat se răpede asupra imparatuluĭ, apucîndu-l de pĭept şi cu un glas sumeţ zice:

Aşa, aşa, am eŭ drept,
Să-ţĭ înfig în acest pĭept,
Acest cuţit înfricoşat,
Macar că eştĭ împarat.

(Urmează)

Teodor T. Burada

Mihnea Vodă și Catolicismul

In Arhiva Academieĭ din Agram, se află un hrisov de pergament, cu pecete mare atîrnată, dela Mihnea Vodă, Domnul țăriĭ romineștĭ. Acest act, scris slavonește, e dat de Voevodul nostru, în a doua a sa domnie și anume în a. 1586, soluluĭ Papeĭ «Sisto Chinto» luĭ «Alisantro Comoli», care avea să treacă prin țara romînească «pentru ca să străbată și să vadă țărĭ și Domnĭ, pentru credința creștinească». Hrisovul e, anume, un salv-conduct, prin care Mihnea recomandă boerilor țăriĭ sale, ca, pe orĭ-unde va trece Comoli, «dela nimenĭ să nu aĭbă bintuire» și «cu mare cinste să fie primit».

Actul acesta e, cel puțin din două puncte de vedere, însemnat pentru istoria noastră veche. Și anume, maĭ întăĭ din el se vede o nouă față a simpatiilor luĭ Mihnea Vodă pentru catolicism. Aceste simpatiĭ, de altfeĭ, i le maĭ cunoaștem încă din faptul că el ridică un altar în biserica Sf. Mateĭ din Murano (Veneția); din scrisorile luĭ către mătușa sa Marioara care se călugărise chiar în această mînăstire dela Murano [1]), din ajutoarele băneștĭ ce «domina» doamna, chiar la a. 1581, dădea luĭ Celestino, preotul catolic din Tirgoviște [2]); din influența ce Benedetto Guagliani o avea la curtea luĭ Mihnea [3]); din faptul că Mihnea Vodă dărui

1) Cf. N. Iorga: *Contribuțiĭ la Istoria Munteniеĭ* p. 64.
2) Termendžiu: *Acta Bulgariae* p. 10.
3) *Ibidem* p. 13. Cf. N. Iorga: *Contribuțiĭ la Istoria Munteniеĭ* p. 12.

moșia Șotinga din jud. Dimbovița minăstireĭ catolice din Tîrgoviște [1]) etc.

Iar în al doilea rînd, acest document ne maĭ arată rolul activ al politiceĭ luĭ Mihnea Vodă împotriva Turcilor. Căcĭ, de sigur, acesta e înțelesul vorbelor din el, că: Comoli avea să treacă pe la noĭ, «ca să străbată și *să vadă* țărĭ și domnĭ, pentru credința *creștinească*». In adevăr, se știe că între a. 1583—1584 Papa puse la cale înjghebarea uneĭ cruciate nouĭ împotriva Turcilor, cruciată care culmină apoĭ în lupte luĭ Mihaĭ Viteazul cu aceștia [2]). Despre solia luĭ Comoli în acest sens pe lîngă Mihaĭ și alțiĭ se știe. Iar documentul acesta din Agram ne arată că Comoli lucră în acel fel încă în a. 1586 la Mihnea, și că acest domn era și el părtaș de lucru la o așa cruciată.

Despre acest act nu se știe în istoria noastră maĭ nimic. In treacăt, eŭ am pomenit de el maĭ întîĭ în cartea mea: „*Cercetărĭ istorico-filologie*", p. 81, ĭar maĭ în urmă, citînd după mine, d. N. Iorga îl amintește în ale sale: *Studiĭ și Documente* I—II, p. XL. De aceea, și avînd în vedere însemnătatea luĭ istorică, socot folositor a-l da acum în întregime, după copia ce o am încă din a. 1899 de cînd îmĭ făceam studiile de slavistică la Agram [3]).

Вь х[рист]а б[о]га бл[а]говѣрномоу и хр[ис]толюбивомоу, и самодрьжавномоу 'Iω Ми(х)нѣ Воєво(да), с[ы]нь великаго и прѣдоброго Алеѯан'дроу Воєво(д') б[о]жїю м[и]л[ос]тїю б[о]жїємь дарованїємь ωбладоуєщоми,' и г[ос]п[о](дс)твоуєщоми (sic) вьсои земли Оугрр(ω)влахїи(с)кои и подоунавїю бл[а]гопроизволихь г[осно]-(дс)вомн своимь бл[а]гымь произволенїємь ч[ьс]тимь свѣтимь и свѣтлымь ср(д)цемь г[осно](дс)вомн ꙗко прославиты прославль-

---

1) N. Iorga: *Studiĭ și Doc.* I—II, 236.

2) A. D. Xenopol: *Ist. Rom* III, 23, 34.—N. Iorga: *Pretendențiĭ domnescĭ* p. 9.

3) Greutățĭ tipografice, neîngăduind de a prevedea textul cu literile aruncate deasupra rîndurilor și nicĭ cu semnul prin care originalul arată prescurtarea cuvintelor, am complectat (după paleoslava, care are formele cristalizate, și decĭ nu ne poate expune la falșificărĭ) cuvintele prescurtate precum și am pus in rînd literile suprapuse (aruncate); complectarea prescurtărilor, spre a fi văzută, am pus-o în perantezul [ ], ĭar literile suprapuse întroduse în rînd le-am pus in parantezul ( ). Am făcut aceasta, maĭ ales la literile aruncate, fiindcă, din studiile mele de piu-acum asupra documentelor romîno-slave, m-am convins că se falșifică și fonetica limbiĭ și ortografia timpuluĭ introducînd la tipar acele litere suprapuse în rînd, *fără a arăta prin vre-un semn oare-care* că ele aŭ fost suprapuse în original.

шаго х[рист]а на прѣстолѣ с[вѧ]топочив'ше родїтелїемь г[оспо]=(дс)вомии и сь славое (sic) вьзне(с)шагωмѣ сеже ꙋбо вьспомѣноуеть г[оспо](дс)вомии ꙗ҃ко мнози ц[а]рїе вь ц[а]р(с)твиси вьсе́лишьсе (sic) нь мали ц[а]р(с)твїа н[е]б[е](с)наго наслѣдовашесе тыщих' бо се и азь не тьчїю се ц[а]р(с)тво исправити нь ωпр(с)нїе сьмотрите и б[о]гомь послѣдꙋещи писанїемь испльнѣющи по=велѣнїемь г[оспод]а н[а]шего 'І[соус]ꙋ хр(с)та и вьжделѣхь г[оспо](дс)вомии ꙗкоже ре(ч) пр[оо]р[о]кь д[а]в[и]дь им'же ωбра=зомь желаеть елень на источ'никы воднїи сице желаеть д[оу]ше моа к' тебе б[о]же и ꙗко корень ч[ь](с)тнѣише садов'нїе плодь принесе тѣмь ради даровахь сьи вьсѣч[ь](с)тнїи и бл[а]гоω=браз'н'ны и прѣд'почитанны иже надь вьсѣми ч[ь](с)тнїи да-ровь настоещыхь сїю хрисовоуль г[оспо](дс)вомии ωвомꙋ власте=лень поклїсиар'хь име емꙋ Ꙗлисан'тро Комоли послань и пришьль ѿ ц[а]р(с)твїа и ѿ свѣтеишо(мꙋ) и покоин'номꙋ и ч[ь](с)тнѣи-шомь исправ'никꙋ І[соус]ꙋ Хр[и](с)томь папа Систо Кын'то архїереа рым'скаго настоатель и пастирь ѿ св[ѧ]тѣи велицѣи (sic) вѣре цркве идеже есть по(д)ви(г) прѣстоль похвал'нимь и вѣн'цы (sic) вѣнчаемь апостоломь петра и павла и пришь(л) есть сьи властелень и поклисїархоу Ꙗлисан'тро комоли ѿ ц[а]р(с)тваа ч[ь](с)титомꙋ и повеликомꙋ ωцоу н[а]ше(мꙋ) архїереа папа рим'=скаго ꙗкоже да проводите и да видѣте земли, (sic) и г[о](с)=п[о](да)ры, за хр[и](с)тїан'ска вѣра та(ж) г[оспо](дс)вомии сьмо-трихомь и почитохомь сьи властелень и поклисар'хꙋ алисантро комоли и даровал' га сьмь г[оспо](дс)вомии, сь еликоми би мо(щ)но г[оспо](дс)вами ради волѣ великомꙋ ц[а]р(с)тва архїе=реа папа римскаго и исписахомь и сьткориль ю сьмь г[оспо](д=с)вами сью хрисовоуль г[оспо](дс)вомии на рꙋкоу емꙋ идеже хощеть прїити вь кои (sic) стран'ни и земли ѿ завѣта и вѣра хр[и](с)-тїан'ска ч[ь](с)тꙁ да имать и почитанїе ради ч[ь](с)титомꙋ ωцꙋ н[а]шемꙋ папа римскы Й вь томь и ви м[и]л[о](с)тиви г[ос-по(да)]ры еже есте даровати ѿ г[оспод]а б[ог]а вь ѿтьчиствїа г[ос=по](д)вови ка кои (sic) хокеть прїити и вь рꙋцѣ г[оспо](дс)вави падати сїю хрисовоуль г[оспо](дс)вами а г[оспо](дс)вави подобает се сьмотрити его сь ч[ь](с)тїю ради ч[ь](с)титомꙋ и повеликомꙋ ц[а]р(с)твїа ωцꙋ н[а]шемꙋ архїиереа папа рим'скы и да имать скроꙁѣ земли г[оспо](дс)вами сьмиренїе проходитисе також'дере и ваше г[оспо](дс)вови сьгледати и почитати его ѿ елико хокеть бити мощїю ва[ш]е г[ос]п[о](дс)твꙋ и сьмиренїе да имать ѿ г[оспо]-(дс)вови рады волю ц[а]р(с)тваа архїереа папа рим'скаго ѿ никто

кантованїе да неимать ѿ ни единь чл[ов҇ѣ]кь и да прїнде(т) вь своа̀, сьмиренїе и да ꙋклониль еси г[опод]ь б[ог]ь ѿ вьсѣкаго злаа и вь добрь часъ приходити, и вьспрїат'ти великою ч[ь](с)тыю тѣ(м) ра(дї) сь мисломь добрь заповѣдаль сьмь г[оспо](дс)-воми емꙋже подобаеть биты вь вѣкы аминь. исправ'никь гер'ге великїи постѣл'никꙋ и азь начер'та(х) нѣгое с[ы]нь албоулов(в) фꙋн'дѣ'нскы и вь б[о]гомь див'нїе хранимомь мѣсто гра(д)ꙋ г[лаго]леми бꙋкоуреци м[ѣ](с)[ѧ]ца юнїе. к. дни ѿ адама [те]кꙋща-аго дон'нѣ вь лѣть ‡зчд а ѿ рождества х[ристо]ва ‡афпѕ сльнич-но(м) і лꙋ(н). з. ендиктїω(н) дї демелїωнь к злато число. не, пах'та е.

Iω Ми(х)нѣ Воевода м[и]ло(ст)їю б[о]жїю Г[о](с)подинь.

pecetea atîrnată

Intru Hristos Dumnezeŭ bine-credincĭosul și de Hristos ĭubitorul și singur stăpînitor Io Mihnea Voevod, fiŭ al mareluĭ și prea bunuluĭ Alexandru Voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ [și] cu dumnezeĭasca dăruire stăpînitor și domnitor a toată țara Ungrovlachieĭ [și] pe Dunăre; cu a mea bună-voință, cu inima curată și luminată a Domnieĭ mele, bine-voit-am Domnia mea a proslăvi pe Hristos carele [m-]a proslăvit pe tronul sfînt-răposaților părinți aĭ Domnieĭ mele și cu slavă m-a ridicat. Ĭată că și-aduce Domnia mea aminte, că mulțĭ împărațĭ s'aŭ mutat în împărăția luĭ, dar că puținĭ aŭ dobîndit și împărăția ceruluĭ; și de aceea și eŭ m-am nevoit nu numaĭ această împărăție [pămîntească] să cîrmuesc, ci și de cea de pururea să mă îngrijesc, și, urmînd scriptureĭ luĭ Dumnezeŭ, și porunca Domnuluĭ nostru Isus Hristos împlinind-o, încă am rîvnit Domnia mea, cum proorocul David grăește: precum cerbul rîvnește la izvoare de apă, tot astfel și sufletul meŭ rîvnește către tine, Doamne, și precum o rădăcină aduce rodul cel maĭ bun. Drept aceĭa, dăruit-am acest întru toate cinstit și frumos și prea prețuit hrisov al Domnieĭ mele, carele stă maĭ presus de toate cinstitele darurĭ, acestuĭ boĭer sol, cu numele Alisantro Comoli, trămis și venit de la Impărăția și de la prea sfințitul și răposatul și preacinstitul ispravnic al luĭ Isus Hristos Papa Sisto Chinto [sic], archiereŭ al Rimuluĭ, cîrmuitor și păstor al sfinteĭ mariĭ credințe a bisericiĭ unde e înălțat scaunul cel lăudat și-ncununat cu coroane

al Apostolilor Petru şi Pavel. Şi aŭ venit acest boĭer şi sol Alisantro Comoli dela Impărăţia cinstituluĭ şi prea mareluĭ părintele nostru Archiereŭ Papa dela Rîm pentru ca să străbată şi să vadă ţărĭ şi Domnĭ, pentru credinţa creştinească. Iar Domnia mea dat-am băgare de seamă şi am cinstit pe acest boĭer şi sol Alisantro Comoli, şi dăruitu-l-am Domnia mea pre el, cu cît îmĭ fu Domnieĭ mele cu putinţă—pentru placul mareluĭ Impărat-Arhiereŭ Papa dela Rîm; şi, am scris şi făcut Domnia mea acest hrisov al Domnieĭ mele la mîna luı, [ca] pe unde va merge, în orĭce părţĭ şi ţărĭ de ritul şi credinţa creştinească, cinste să aĭbă şi preţuire—pentru prea cinstitul părintele nostru Papa dela Rîm. Iar, drept aceĭa, şi voĭ, milostivilor boĭerĭ [1]), carĭ sînteţĭ de Domnul Dumnezeŭ dăruiţĭ în ţara Domnieĭ voastre, la care [din voĭ] va veni şi în mînile [căruĭa din] Domnia voastră va cădea acest hrisov al Domnieĭ mele, Domnia voastră încă se cade cu cinste să-ĭ daţĭ băgare de seamă—pentru prea cinstitul şi marele împărat părintele nostru Arhiereŭ Papa dela Rîm, şi să aĭbă pace a se purta prin ţara Domnieĭ mele: aşijderea şi Domnia voastră să-l vadă şi să-l cinstească pre el, pe cît va fi cu putinţă Domnieĭ voastre, şi pace să aĭbă dela Domnia voastră,—pentru placul Impăratuluĭ Archiereŭ Papa dela Rîm; dela nimenĭ bîntuire să nu aĭbă, dela nicĭ un om, ci să meargă în linişteа sa, şi Domnul Dumnezeŭ să-l ocrotească de tot răul, şi în ceas bun să meargă, şi cu mare cinste să fie primit. Drept aceĭa, cu gîndul cel bun poruncit-am Domnia mea cuĭ se cade [a fi], în vecĭ, amin. Ispravnic Gherghe mare postelnic. Şi scris-am eŭ Neagoe, fiŭ al luĭ Albul din Fundenĭ, în de Dumnezeŭ minunat ocrotitul loc, în cetatea numită Bucureştĭ, luna luĭ Iunie în 20 de zile, dela Adam până în curgerea de acum [a anilor] în anul 7094, şi dela naşterea luĭ Hristos 1586, [crugul] soareluĭ 10, al uniĭ 7, endictionul 14, temelia 20, numărul de aur 10 şi pahta 5.

Jo Mihnea Voevod, *cu mila luĭ Dumnezeŭ Domn.*

(pecetea atîrnată).

Ilie Bărbulescu

---

1) După cele ce urmează se vede că prin господары înţelege chĭar pe boĭeriĭ noştri, de micĭ ѿтьчинствїа=patriĭ. Dar да видѣте земли и г(о)сп(о)дары de maĭ sus se poate referi şi la ţărĭ şi Domnĭ străinĭ; fiindcă, cum se ştie, Comoli avu acum însărcinarea de a vizita şi alte ţărĭ nu numaĭ pe a noastră.

IOAN HELIADE RADULESCU

(STUDIU)

Notă.—Inceputul acestuĭ studiŭ s'a publicat intr-o revistă din Bucureştĭ, numită „Analele literare, ştiinţifice şi politice" 1904—1905. Noĭ continuăm bucuroşĭ publicarea lucrăriĭ d-luĭ Mihail Stăncescu, fiind-că o socotim demnă de toată luarea a-minte.

Pentru întiiaşĭ dată se face o cercetare întreagă şi documentată asupra opereĭ generale a luĭ Heliade. Autorul spune de la început, că învederează numaĭ ideile şi faptele luĭ Heliade care aŭ avut un rost în evoluţia intelectuală şi socială la noĭ. In acelaş timp relevează că marele merit al acestuĭ bărbat stă „nu în inovaţiunĭ" ci în puterea ce a avut de a implînta ideile civilizaţiuniĭ europene pe stratul vechiŭ romînesc, cu datinele, religia şi limba străbunilor noştri. Aşa s-ar explica cuvintele luĭ Heliade însuşĭ: „nimic n-am inventat... eŭ am fost implinitorul legiĭ, ĭar nu destructorul". Apoĭ după ce descrie starea noastră morală şi politică din zorile sec. XIX, autorul arată că de prin mijlocul sec. XVIII Romîniĭ s-aŭ trezit, s-aŭ înviorat şi aŭ început lupta pentru drepturile autochtone ale neamuluĭ.

In privinţa aceasta, autorul se explică maĭ bine în capitolul cu care incepem publicarea studiuluĭ D-sale. Deşi noĭ încă nu am fi de acelaşĭ părere, atragem atenţiunea cititoruluĭ, căcĭ dl. Stăncescu este cel dintăĭ care susţine că primiĭ luminătorĭ aĭ regeneraţieĭ romîne aŭ primit ideile civilizaţieĭ occidentuluĭ maĭ întăĭ din contactul cu Unguriĭ, şi apoĭ accidental emigraţiĭ francezĭ, secretariĭ beilor fanarioţĭ, ofiteriĭ ruşĭ aŭ influenţat şi aŭ intărit acele ideĭ şi curentul francez.

După acest capitol, maĭ mult introductiv, autorul intră în subiectul lucrăreĭ d-sale şi arată, cel dintăĭ şi pentru prima oară, că C. Golescu a fost purtătorul de lumină la inceputul sec. XIX şi el a determinat directiva acţiuniĭ luĭ Heliade. («Analele» Martie 1904). Şi aci noĭ am face poate o rezervă, căcĭ d. Stăncescu reduce importanţa luĭ Lazăr la intimplarea că a fost *dascălul* luĭ Heliade.

In capitolele următoare, d. Stăncescu vorbeşte de gramatica luĭ Heliade de la 1828, şi cu acest prilej arată, printr-o

analiză documentară, că rău s-a zis că Heliade, de la 1840 și-ar fi călcat propriile sale principii literare și linguistice. Acest capitol este tot așa de interesant ca și cel despre alfabet, în care autorul dovedește, prin aceiași metoadă, că Heliade de la 1828 pînă la 1870 a susținut aceiași ortografie fonetică-etimologică înăuntrul limbei romînești.

Dl. Michail Stăncescu termină acest din urmă capitol astfel: „Gramatica de la 1828 a fost punctul de reazim, iar Curierul Rumînesc a fost pîrghia prin care Heliade a ridicat bucată cu bucată coloanele și arcadele templului arteĭ și al științeĭ Romînieĭ moderne, templu clădit pe anticele temeliĭ ale Romînieĭ trecute, fermecate de glasul vitejieĭ și al credințeĭ“.

(Nota Dir.)

„Curierul Romînesc“

Primele încercărĭ de ziaristică la Romînĭ.

In maĭ multe rîndurĭ Romîniĭ aŭ încercat și eĭ să înființeze o foae periodică, care să fie organul de răspîndire a ideilor binefăcătoare de știință și de morală, ca să se dezvolte spiritul și să se întărească virtutea civică în poporul necăjit sub o *șerbie* seculară.

Cea dintiĭ încercare pare că a făcut-o, pe la 1788, «Societatea Literară» din Sibiu, care era *afidată* logeĭ francmasonice de acolo „Orientul St. Andreiŭ“.

Se știe rolul însemnat al diferitelor societățĭ masonice în luptele sociale-politice din secolul al XVIII-a, contra despotizmuluĭ politic și religios. Dogma și ritualul acestuĭ feĭ de societățĭ, bazate pe misterele antichitățiĭ, poate să pară *populațieĭ* ca un lucru fantastic, dar scopul cel inalt ce se urmărea: «a uni toate națiunile prin dragostea adevăruluĭ și deliciile artelor»[1]), ne face să le respectăm, căcĭ ele aŭ statornicit libertatea individuală, dragostea de aproapele, toleranța și clemența pentru năpăstuițĭ. La asemenea societățĭ eraŭ *afiliate* persoanele cele maĭ distinse și chĭar capete încoronate, care într-un avînt generos începură să dureze un alt «templu», o altă formă de societate, pe baza ideilor umanitare ale filosofilor și economiștilor secoluluĭ al XVIII-lea.

---

1) *Ramsay* (As. M. de) literator francez: Scrisoare către cardinalul de Fleuri. Vezĭ *H. Martin*; Voltaire in Revue démocratique „La liberté de penser“. 1851 No. 43. Tom. VIII.

Filosofia acestuĭ secol pornea de la Bacon, care preparase spiritul omuluĭ a se cerceta pe el însușĭ, a se emancipa de tirania ideilor rutinare, care îl înjoseaŭ, și a străvede, prin inducție, putința de a se perfecționa. Aceĭașĭ idee dusă maĭ departe de Descartes—urmașul luĭ Ramus—, apoĭ de Helvetius, Locke, Bolingbroke, Franklin, Voltaire, Quesnay, Rousseau, Diderot, Coudorcet, Beccaria, ș. a., se întărește și revarsă curentul filozofic umanitarist. Bărbațĭ politicĭ ca Pombal, Aranda, Tanucci, Gustav al III-lea al Suedieĭ, Frideric al II-lea al Prusieĭ, Iosef al II-lea al Austrieĭ, toțĭ insuflațĭ de ideile umanitariste, plămădite și sistematizate în Franța, se ridicară și loviră în feudalizmul cu privilegiile luĭ despotice.

S-ar putea zice, că o furtună de reforme bătea peste toată Europa, reforme pur sociale izvorite din ideile cugetătorilor secoluluĭ al XVIII-lea. Dar aceste reforme nu țineaŭ seamă de interesele opuse ale Statuluĭ și maĭ ales de întunericul gros al neștiințeĭ, în care vĭețuia popoarele, nicĭ de lipsa instituțiilor pregătitoare necesare pentru o reformă de reorganizare regulată și durabilă. Asemene furtună a bătut și în Ungaria și în Transilvania. Se știe acțiunea entuziastă a luĭ Martinovics ungurul și a luĭ Horia, Cloșca și Crișan, martiriĭ uneĭ cauze ideale, de care eĭ înșiși nu șĭ puteaŭ da seama bine. In revoluțiile luĭ Horia și a luĭ Martinovics, ca și în revoluția franceză, a fost acelaș dezechilibru între conștiința de Stat și conștiința de cetățean, acelaș dezechilibru între starea lucrurilor și starea spiritelor, care eraŭ pornite către distrugere maĭ mult decît către organizare.

Abĭa după cițĭva anĭ începu prepararea spiritelor pentru o evoluție treptată, cumpănită, care să desăvîrșească încet-încet ideile utopice, dar adînc cugetate, ale filosofilor și economiștilor secoluluĭ al XVIII, a căruĭ frivolitate de traiŭ e ca o dantelă pe o frunte gînditoare. Această preparare se datorește, în mare parte, logilor masonice, care dezvoltîndu-se în Franța sub «mariĭ-maeștri» Ducele D'Antin (1738) și Comtele de Clermont (1743), s-aŭ risipit în toată Europa. Ele aŭ dus pretutindenĭ[1]) ideile

1) Logele masonice, deși risipite, formează una și aceĭașĭ loje, care se întinde din „Centrul pămîntuluĭ pînă la cer, peste întreaga fața a sfereĭ pămîntului". (L'ordre des Francs-Maçons trahi. Amsterdam 1745, pg. 92).

umanitare de înfrăţire, de iubire şi de dreptate, le-aŭ dus până şi în Rusia, unde Pavel fiul Caterineĭ II-a era un „afiliat", pînă şi în Austria, unde Iosef al II-lea recunoştea printr-o circulară binefacerile obşteştĭ ale masoneriei, care fusese persecutată de Colinici (1740). Ba chïar în Muntenia am avut logea «deschisă» de «venerabilul» Carra [1]), conventionalul mort pe eşafod la 1793, şi acesteĭ logĭ se datoresc ideile de reforme economice-financiare ale luĭ Vodă C. Mavrocordat, care, ce e drept, le-a răstălmăcit în practică contrariu de «catechism».

Una din aceste societăţĭ masonice, a fost şi logea «St. Andreiŭ» de care vorbiŭ maĭ sus. Ea a fost deschisă la 1776 de Simion Frederic Baussnern, şi avea de afiliaţĭ Saşĭ, Nemţĭ, Grecĭ, Romînĭ: bunăoară Aurel Müller, Carol de Bruckenthal, Rall, Sulzer, Hochmeister, G. Bánffy, Al. Moruzi, Marcu, Belénys, Ion Molnar, ş. a.[2]). Din această lojă se formă «Societatea Literară», ale căreĭ principiĭ eraŭ analoage cu cele din codul masonic. De la logea luĭ Carra, dar maĭ ales de la această «Societate Literară», vom da peste cîte-o societate secretă în toate fazele şi preschimbările culturale şi politice întîmplate la Romînĭ până după 1866.

«Societatea Literară» din Sibiŭ, se ocupa de diferitele mijloace de a se ridica nivelul cultural al poporuluĭ, fără deosebire de confesiune şi de naţionalitate, căcĭ «toţĭ oameniĭ sînt fraţĭ şi egalĭ» (catech. mas.). Aşa, bunăoară, s-a ocupat de înfiinţarea de instituţiĭ culturale, ca muzeul şi societatea istorică a Ardealuluĭ, care, ceva maĭ tîrziŭ, a îndemnat la lucru pe primiĭ istoricĭ Romînĭ din sec. XVIII. Această Societate a discutat şi despre rolul folositor al uneĭ gazete în propagarea principiilor eĭ. Ion Molnar, probabil, pusese chestia ca să se scoată un ziar şi pentru Romînĭ, precum era *Siebenbürger Zeitung*

---

1) *E. Desormes et A. Basile*: Dictionnaire d'Occultisme. Angers 1897, pg. 172.

2) *Ilariu Chendi*: Inceputurile ziaristiceĭ noastre. Orăştia 1900; de unde am luat multe note despre rolul acesteĭ societăţĭ masonice, precum şi despre primele încercărĭ de ziaristică la Romîniĭ din Transilvania. Vezĭ şi *Bogdan-Duică*: ziarul „Liga Romînă" pe 1897.

Despre pornirea spre ocultism a luĭ Iosef II şi relaţiile luĭ cu Martinovicz, vezĭ Sayons: Histoire des Hongrois. ed. 1876. Paris. II. pag. 296 şi urm.

pentru Nemţĭ şi Saşĭ [1]. La 26 Iulie 1789 „soţul" G. Bánffy, Guvernatorul Transilvanieĭ, cere Curţeĭ Imperiale concesia pentru scoaterea unuĭ ziar romîn şi scutirea luĭ de taxele poştale. După adresa Guvernatoruluĭ, Societatea trimite programul ziarului ce voia să scoată.

Din acest program, se vede că scopul *Ziaruluĭ romîn pentru agricultorĭ*—aşa s-ar fi intitulat acel ziar—era ca, prin mijlocirea preoţilor şi dascălilor, aproape singuriĭ ştiutorĭ de carte, poporul «să învețe a da ascultare celor bune, a dispreţui cele joasnice, şi toate acestea prin pilde bune şi pilde rele» [2]. Pe lîngă aceasta, ziarul maĭ trebuia să se ocupe de întîmplările zileĭ şi de învăţăturĭ pentru agricultorĭ; ĭar din venitul net era să se răsplătească agricultoriĭ ceĭ maĭ oneştĭ şi maĭ muncitorĭ.

Impăratul aprobă în principiŭ iniţiativa «Societăţiĭ Literare», dar nu încuviinţă scutirea de taxe. Societatea atuncĭ n'a maĭ scos ziarul, fiindcă n'ar fi putut duce toate cheltuelile. Impăratul nu încuviinţă pe deplin cererea Societăţiĭ, numaĭ ca să-ĭ facă neajunsurĭ. In spiritul luĭ Iosef al II-lea se făcuse o schimbare. Din cauza copărtăşireĭ luĭ în societăţile secrete, Papa îl ameninţa; ĭar evenementele din Franţa—proclamarea republiceĭ—şi cele ce se plămădia în conjuraţia luĭ Martinovicĭ îl făceaŭ să se îngrijască de existenţa imperialismuluĭ în statele sale. Astfel el căuta să se lepede de «frăţia» masonică, care îĭ stînjinea prerogativele seculare ale tronuluĭ inviolabil. Ceva maĭ tîrziŭ, cam pe timpul rezbeluluĭ din Olanda, se lepădă cu totul de această «frăţie» şi se întoarse cu duşmănie contra societăţilor francmasonice. Atuncĭ, faţă de goana şi de persecuţia Curţiĭ din Viena, aceste societăţĭ, *logĭ*, se «sparseră» şi se fracţionară în societăţĭ secrete de fiecare naţiune în parte. Acestea începură o luptă pe faţă, fie-care în numele naţiuneĭ respective, ĭar nu, ca maĭ înainte, în numele frăţietăţeĭ universale.

După spargerea logeĭ «St. Andreiŭ» (1790), Romîniĭ din partea lor se uniră între eĭ şi, prin glasul luĭ Molnar, cerură de la Guvernatorul Transilvanieĭ (1 Dec. 1793) permisiunea să scoată

1) Unguriĭ aveaŭ „Magyar Muzeum" şi „Orpheu" (Sayons. op. cit. II. 248).
2) *Chendi I.* Op. cit. pag. 7.

un ziar rominesc. Guvernatorul—care era tot *fratele* Bánffy—respinge această cerere. Molnar, ce părea că lucra în numele său propriu, se adresează direct la Impărat (9 April 1794), legîndu-se să dea 1000 florinĭ ca ajutor la acoperirea cheltuelelor de rezbel cu Francezii. Cancelaria Imperială înapoiază cererea cu apostila: «nu este obiceĭul a se trimite M. S. petițiunĭ de ale singuraticilor indivizĭ:»[1]) decĭ cade și a doua încercare de a se publica un ziar rominesc.

Influența ungară în viața intelectuală a Rominilor.

Refuzul luĭ Bánffy și-al Curțiĭ Imperiale dădea de gîndit Rominilor. Eĭ trebuiaŭ de acĭ inainte, să se împotrivească, să lupte contra Nemților și maĭ ales contra Ungurilor, care luaseră pasul înainte cu mult maĭ mult decît celelalte neamurĭ de sub Coroana Austrieĭ. La Ungurĭ conștiința națională era deplin întărită prin cultura serioasă a poporuluĭ. Cel dintăiŭ și maĭ de temut inamic al Rominilor eraŭ decĭ Ungurii, maĭ cu seamă nobiliĭ, care conduceaŭ destinele Ungarieĭ. Aceștia se puseseră în fruntea mișcăreĭ culturale și nicĭ un sacrificiŭ nu economiseaŭ întru înălțarea Maghiarizmuluĭ.

«Norocit se socotește acela pe care il fac primejdiile treaz»[2]) și Rominiĭ, aŭ văzut faptele Ungurilor și s-au inviorat, și-aŭ înzecit puterile spre binele intreguluĭ neam rominesc. Eĭ aŭ luat pildă de la Ungurĭ, și precum la aceștia cultivarea limbeĭ naționale era principiul pivotal în lupta lor de independență[3]), tot așa și Rominiĭ luară acelaș principiŭ de luptă. Aceleașĭ mijloace întrebuințate de Ungurĭ, aŭ fost însușite de Rominĭ, și aceleașĭ faze prin care au trecut Ungurii, le observăm și la Rominĭ. Deosebirea este—din nenorocire—, că nicĭ împrejurările, dar nicĭ virtutea trebuitoare—cată s-o mărturisim—nu aŭ ajutat pe Rominĭ la o muncă continuă, constantă și cu spor, după cum vedem în istoria politică și literară a Ungurilor de la a doua jumătate a sec. XVIII, până astăzĭ.

---

1) *I. Chendi*: Op. cit. pag. 22.

2) *N. Costin* Predoslovie. (Cogălniceanu I. pag. 33),

3) Prin „Reformă" s-a înplintat ideile liberare și principiul drepturilor naturale. Repet, să nu se uite influența curtezianuluĭ Cseri, care a introdus în Ungaria noua filosofie. Decĭ nu trebue să ne mire că Inocențiu Klein invocase dreptul natural. Acest prelat romin greco-catolic moare n 1751.

Până pe la 1711, roadele civilizaţieĭ occidentuluĭ nu se cunoscură în Ungaria. Spiritul de creaţiune al Renaştereĭ nu putu să pătrundă, pentru ca umaniştiĭ, de la Mateiŭ Corvin, afară de un V. Balassa (1551—1594), cultivaŭ numaĭ limba latină şi era o prăpastie între eĭ şi popor. Cam la fel cu ce era la noĭ, din cauza limbeĭ slave, limba cultureĭ, care era un privilegiŭ numaĭ pentru *cărturarĭ* şi *izvoditorĭ*. In Ungaria însă, s-a găsit filosoful cartesian I. Cseri, care în Enciclopedia luĭ *scrisă ungureşte, din 1665*, zisese că «nenorocit e poporul la care ştiinţele se fac într-o limbă străină»[1]). Aceste cuvinte aŭ fost spuse în pustiŭ, şi cu toată activitatea luĭ Molnár abia în sec. XVIII se începe renaşterea adevărată, prin şcoala franceză. Capul acesteĭ şcolĭ era Bessenyeĭ (1772). El, împreună cu soţiĭ luĭ, a împlintat în Ungaria civilizaţia occidentală, punînd pe Ungurĭ în raport cu producţiunile scriitorilor francezĭ. Mulţămită maĭ întăĭ de toate influenţeĭ scriitorilor francezĭ, limba şi literatura ungară s'aŭ cultivat şi aŭ înaintat.

Bessenyei a luat cuvintele luĭ Cseri drept o diviză de luptă. Nu se poate lumina poporul—zicea el—şi nu se poate dobîndi nicĭ un progres, decît cultivînd limba naţională. Gruparea luĭ a început să traducă, să adapteze scrierile literatorilor şi cugetătorilor francezĭ, ĭar abia maĭ tîrziŭ să producă scrierĭ originale. Prin aceasta căutaŭ să învedereze că limba ungară e capabilă să exprime toate ideile şi cugetările literare şi filosofice. Mişcarea literară condusă de gruparea luĭ Bessenyei purcedea de la ideea politică a autonomieĭ naţiuneĭ maghiare. Bessenyei şi cu mulţĭ din „Societatea Literară" aŭ făcut parte din conjuraţia luĭ Martinovics, care a fost condamnat la moarte în 1795.

Mihail Stăncescu

---

1) C. *Horáth, A. Kardos, A. Endrodi*: Hist. de la litt. hongroise. Adaptée en fr. par Kont. Paris. 1900 pag. 128.

DARE DE SEAMĂ

Fonetica limbeĭ romîne, așezată pe baze fiziologice, de *Gab. Gr. Baleanu.*

E prea cunoscută babilonia ce domnește în ortografia romînă. După numeroasele frămîntărĭ și deosebitele propunerĭ de a se scrie etimologicește, altfel zis pănă maĭ dăunăzĭ academicește, fiind-că academia romînă maĭ ales preconiza norma scriereĭ cuvintelor după derivația lor, s-a generalizat tot maĭ mult norma de a se scrie foneticește, adecă a se scrie cuvintele așa cum se rostesc. Academia însășĭ, înfrînsă de curentul general, și ca să nu rămîe singură numaĭ a-șĭ scrie ortografia eĭ, s-a lepadat de ortografia etimologică și a lansat o broșură de regule cum trebue să se scrie foneticește.

Un moment s-a părut că chestia ortografieĭ romîne este dezlegată: toată lumea va scrie romînește într-un singur chip. Dar momentul fu de scurtă durată; căcĭ între ortografia fonetică academică și cea obișnuită maĭ mult în publicistică se născu conflict; cîteva semne intrate în uz și respinse de academie arătară în toată golicĭunea convenționalismul noŭeĭ ortografiĭ academice și de aicĭ îndreptățirea fiecăruĭ de-a scrie încă tot cum îl taĭe capul.

In scriere, cașĭ în orĭce altă manifestare omenească, dacă e vorba să se primească pe toată linia o normă, atuncĭ nu prin arbitrar, nu prin «Magister dixit» se ajunge la rezultat; ci prin rațiune științifică. Academia însă n-a dat nicĭ-o rațiune pentru ortografia sa fonetică; ci s-a bizuit tot numaĭ pe autoritatea eĭ, socotind să aĭbă trecere macar de data asta, după ce de atîte orĭ făcuse fiasco. Dar lumea este încăpățînată; și fiecare se simte pornit să se conducă după capul luĭ, dacă nu-ĭ daĭ motive destule, ca să se conducă după al tăŭ.

Spre a se ajunge la unitate în chestiunea ortografică trebue neapărat să se arăte rațiunea științifică pentru care anumite semne, supuse capricĭuluĭ și decĭ desbatereĭ, trebuesc să se întrebuințeze într-un anumit senz și numaĭ acela. O încercare serioasă în această direcțiune mi se pare că este lucrarea d-luĭ Gab. Gr. Baleanu despre *Fonetica limbeĭ romîne,* apărută în Iașĭ. In acest înțeles, deșĭ chestiunea este filologică și decĭ destul de specială, socotesc interesant să atrag atențiunea cunoscătorilor și publiculuĭ în general asupra eĭ, maĭ ales că dintre specialiștĭ nu văd pe nimenĭ grăbindu-se a o face.

*

Sînt destul de cunoscute lucrările în această privire ale răposatuluĭ Al. Lambrior și ale valorosuluĭ nostru linguist B. P. Hasdeu. Ambiĭ aruncă luminĭ viĭ asupra foneticeĭ limbeĭ ro-

mine, constatînd și ilustrînd fenomenele eĭ, atît de interesante și de variĭ, și punîndu-le în raport atît cu limba latină, cît și cu alte limbĭ, în special cu vechea slavonă. Însă nicĭ-unul n-a surprins principiile și legile fundamentale, după carĭ este făcută limba romînă, lăsînd în acest punct nu numaĭ un mare semn de îndoĭală și nedumerire, ci și ajungînd în multe privirĭ la concluziunĭ cu totul greșite.

Lucrarea d-luĭ Baleanu dă chestiuneĭ soluțiunea științifică stabilind principiĭ și legĭ pipăit de sigure: avem baza trebuitoare pentru studiul foneticeĭ romîne. Natural că în puncte de amănunt, vor fi multe poate, carĭ vor trebui maĭ bine precizate saŭ dezvoltate, cum este d. ex. în privirea produsereĭ africatelor c^e și g^e, care lasă puțină nedumerire ș. a. Natural că în o lucrare, după mine cu totul originală, care deschide nouă orizonturĭ în știința limbeĭ romîne, vor fi multe carĭ vor deștepta contraziceri turbulente saŭ strîngerĭ din umerĭ, cum sînt d. ex. derivarea cuvîntuluĭ *buze* din lat. *loquebundia*, adecă *labia* (labe rămîind cu alt înțeles), taberă din lat. *stabula* (adecă *castra*), *oraș* din lat. *urbeacium*, etc.

Însă asemenea contrazicerĭ și nedumerirĭ, chiar dacă ar avea temeĭ real, ar fi nimicurĭ pe lîngă meritul necontestat, ce trebue să se dea lucrăreĭ d-luĭ Baleanu, acela de a fi stabilit legile și principiile fonetice romîne pe niște baze adevărat științifice, ilustrîndu-le cu nenumărate exemple și arătînd că toate fenomenele fonetice ale limbeĭ romîne se potrivesc de minune cu acele principiĭ și legĭ.

Partea culminantă în lucrarea d-luĭ Baleanu este aceea; unde se arată fonetica specială romînă în opoziție cu cea latină. Deosebirea este cu privire maĭ ales la direcțiunea în care se face mișcarea licidelor (l, r, n, s) pe cerul gureĭ: pe cînd în latină licidele aŭ o mișcare *cu deosebire orală* (în spre dinți), în romînește acea mișcare este *cu deosebire nasală* (de la dinți în spre fundul ceruluĭ gureĭ). De aicĭ decurg toate fenomenele fonetice, pe carĭ limba romînă le are deosebite de limba latină precum și de alte limbĭ, dovedindu-se lucrul pe cale fiziologică.

După-ce atinge o sumedenie de alte fenomene fonetice referitoare maĭ ales la prosodia romînă, parte cam nebagată în samă pînă astăzĭ, după ce arată origina articolelor romîne, d. Baleanu termină lucrarea sa prin cîteva «indicărĭ ortografice», de carĭ va trebui să se țină samă. «Nu este de loc, zice d-sa, nicĭ în interesul cultural, nicĭ în cel național, ca scrierea ortografică să fie lăsată în capriciul cutăruĭ gramatic maĭ valoros, cutăreĭ coteriĭ saŭ școlĭ literare, cutăror amăgirĭ în materie de știință. Trebue unificare și unificare, care să nu permită nicĭ o excepție. Trebue respectul ortografieĭ să se impună odată serios de la ministru pînă la cel maĭ mic copist. Însă o ortografie nu se poate impune decît prin puterea morală, aceea ca ea să fie consfințită de rațiunea științeĭ».

*

In definitiv lucrarea d-luĭ Baleanu este cea maĭ serioasă încercare pentru o serioasă îndrumare către o ortografie fonetică unitară; ceea ce m-a determinat intr-o privire, cu slabele mele cunoştinţe filologice, să atrag atenţiunea publiculuĭ asupra eĭ. Intr-altă privire am fost determinat la aceasta şi dintr-o pornire personală, cunoscînd de aproape pe d. Baleanu, ca unul ce mĭ-a fost profesor de limba romînă la liceul din Botoşanĭ.

Nu-ĭ răŭ în alăturare cu o lucrare oare-care a se cunoaşte puţin şi omul, care a întocmit-o; căcĭ omul este principalul izvor de unde se alimentează lucrarea. Anĭ întregĭ, poate o decenie, după-ce isprăvisem liceul, nu-l maĭ văzusem pe d. Baleanu. In mintea mea imaginea sa stătea însă alăturĭ de acea a d-lor Marcian, profesor de limba latină, autorul uneĭ sintaxe ornate latine, Tocarschi, profesor de limba franceză, neîntrecut traducător, astăzĭ ambiĭ răposaţĭ, Vellea, astăzĭ profesor de geografie la liceul internat, etc. Şi adese mă întrebam cum soarta a rezervat liceuluĭ din Botoşanĭ profesorĭ carĭ puteaŭ figura cu toată cinstea la Universitate!

Dar până aicĭ contrastul nu era pentru mine prea izbitor; adică chĭar un învăţător de ţară n-ar putea rivaliza cu un profesor de Universitate? Contrastul apăru însă pentru mine zdrobitor, cînd îmĭ fu dat să-l întîlnesc la Iaşĭ pe d. Baleanu, trăind mizerabil din lecţiunĭ particulare, dînsul care era o fală a liceuluĭ din Botoşanĭ, care era profesor cu titlu definitiv şi care ar fi putut fi, şi chĭar şi astăzĭ, cum e bătrîn, după lucrarea de care vorbesc, ar face încă frumoasă figură ca profesor universitar.

Nu scrutez maĭ departe lucrul. N-am aruncat de cît o ochire fugitivă asupra lucrăreĭ şi omuluĭ. Deşi într-un veac de lumină, soarta se desfăşoară nu maĭ puţin vitregă pentru uniĭ şi prea alintătoare pentru alţiĭ. Dar dacă soarta-ĭ vitregă întru a necăji pe un om cu greutăţile vieţiĭ, e neasemănat de scandaloasă cînd împinge vitrigia pînă la a tinde de viŭ să-l treacă în rîndul morţilor şi să nu-ĭ dea ocazie macar de-a vedea că munca ce-o produce totuşĭ se vede şi se recunoaşte.

Ca să lovesc această tendinţă scandaloasă a sorţeĭ d-luĭ Băleanu, care personal poate servi de exemplu de neîngenunchere în faţa greutăţilor vieţeĭ, eŭ, nefilolog, am luat condeĭul ca să scriŭ despre un filolog. Căcĭ dacă n-ar rămîne din lucrarea d-luĭ Baleanu decît numaĭ tema pe care şi o pune şi pe care caută s-o rezolve, aceea de-a da o bază ştiinţifică foneticeĭ romîne, şi încă meritul săŭ ar fi colosal.

Dr. P. ZOSIN

S-aŭ primit la Direcţie:

Reviste:

Convorbirĭ literare. Număr jubilar pentru anul XL. Pe Martie-Aprilie-Maĭ.
Junimea Literară. Anul III, No. 4.
Viaţa Literară. Anul I, N-rele 14, 15, 16, 17.
Revista Idealistă. Anul IV, No. 3. Bucureştĭ.
Revista Farmacieĭ. Anul XVIII, No. 3. Bucureştĭ.
Natura. Anul I, No. 7. Bucureştĭ.
Viaţa Nouă. Anul II, N-rele 5 şi 6.
Jurnalul Societăţeĭ Centrale Agricole. Anul XIII, N-le 7, 8. Bucureştĭ
Crucea. Prima Revistă Populară Religioasă, Culturală şi Ştiinţifică. Anul I, No. 1. Bîrlad şi jud. Tutova.
Şezătoarea Săteanuluĭ. Numărul din Aprilie 1906. Bucureştĭ.
Curentul Noŭ. Anul I, No. 5. Galaţĭ.
Săptămîna, Scrisă de George Panu. N-le din Aprilie. Bucureştĭ.
Comoara Tinerimeĭ. Anul I, N-le 16, 17. Bucureştĭ.
Romînul Literar. Numărul din Aprilie 1906. Bucureştĭ.
Viaţa Romînească. Anul I, No. 2. Iaşĭ.
Foaĭa Familieĭ. Aprilie 1906. Oradia-Mare.
Fotografia. Revista Mensuală Ilustrată. Fălticenĭ.
Revista Asociaţieĭ. Martie 1906.
Revista Poporuluĭ Romîn. Anul I, No. 3. Dorohoĭ.
Biserica Ortodoxă Romînă. Anul al XXIX, No. 12. Bucureştĭ.
Mitteilungen des Vereins für Erdkunde zu Dresden. Heft. 1. Dresden 1906.
Verein für Erdkunde Dresden. Mitglieder-Verzeichnis. April 1906.
Iahresberichte des Vereins für Erdkunde zu Dresden. VI. Band. Dresden.
Buletinul Camereĭ de Comerciŭ şi Industrie din Bucureştĭ. April 1906

Cărţi:

Pompiliŭ Eliade: *Histoire de l'esprit public en Roumanie au dix-neuvième siècle. Tome premier. L'occupation turque et les premiers princes indigènes* (1821—1828). Paris 1905. 1 vol. de 402 pag. Preţul 4 fr.
Discursul d-luĭ **Pompiliŭ Eliade** *rostit la întrunirea partiduluĭ naţional liberal de la 26 Fevruarie 1906*. Bucureştĭ 1906. 24 paginĭ. Preţul 30 banĭ.
E. Lovinescu: *Drum pe nisip*.

Abonamentul 10 lei

ANUL XVII. Maiŭ 1906. No. 5.

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Jaşĭ

Apare odată pe lună cu ilustraţiunĭ

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jaşĭ.

IAŞI.
TIPOGRAFIA „DACIA" ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Să aduce, cu mulțămire, la cunoștința cetitorilor acesteĭ reviste, că d-l *A. D. Xenopol* profesor universitar, membru al Academieĭ Române, membru corespondent al Institutuluĭ de Franța, și fost rector al Universitățeĭ de Iașĭ, și-a reluat președinția societățeĭ Științifice și Literare din Iașĭ și direcția acesteĭ reviste „Arhiva", organul societățeĭ.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revisteĭ, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm a se trimite abonamentul.

Cu prilejul dezvălireĭ statueĭ mareluĭ poet Vasile Alexandri, „Societatea științifică și literară" din Iașĭ va bate o medalie comemorativă.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE
DIN IAȘI

Anul XVII. Maiŭ 1906 No. 5.

Ceĭ 40 anĭ de domnie a M. S. Regeluĭ Carol I

In decursul celor 50 de anĭ pe care a alunecat istoria maĭ din urmă a poporuluĭ român, două figurĭ marĭ se desfac de pe a eĭ desfășurare: acea a luĭ Cuza Vodă și acea a luĭ Carol I.

Cuza Vodă a pus temelia statuluĭ român actual, prin multe fapte însemnate, fără de care existența luĭ nicĭ nu poate fi gândită. El a realizat unirea efectivă a țărilor surorĭ, îndrumată prin îndoita luĭ alegere din 1859, unificând ambele state a Moldovei și a Munteniei într'unul singur, contopind camerile, ministerile și capitala și creând astfel din Principatele Unite, România actuală. Cuza-Vodă apoĭ a secularizat averile mănăstirilor greceștĭ, aruncând de pe sinul țăreĭ, acea droaie de călugărĭ străinĭ, care refuzaŭ supunere și ascultare legilor române, tindeaŭ a alcatui un stat grecesc în statul romanesc, și posedaŭ pe seama lor maĭ bine de a șeptea parte din teritoriul întregeĭ țărĭ. Tot el a împroprietărit pe țăranĭ, redând pământul proprietarilor luĭ fireștĭ, făcând din fie-ce Român un cetățan și îndreptând o fără de lege seculară, care răpise proprietatea țăreĭ, tocmaĭ de la acela ce o apărase cu sângele lor, în decursul veacurilor. Tot Cuza-Vodă a democratizat societatea română, întinzând dreptul electoral la poporul de jos și stabilind egalitatea înaintea legeĭ a tuturor

cetăţenilor. Tot el în fine, în urma loviturei de stat, obţinu de la puterile europene dreptul pentru România de a-şi putea modifica întocmirea eĭ lăuntrică, fără învoirea acelor puterĭ, sub a căror protecţiune ea se afla. Pe lângă aceste fapte covârşitoare, Cuza-Vodă puse temeliile organizăreĭ uneĭ armate, institui învăţământul superior, scoase biserica romînă de sub autoritatea patriarhului de la Constantinopole, luă primele măsurĭ, pentru moralizarea magistratureĭ şi a administraţieĭ, creă unităţile administrative a judeţuluĭ şi a comuneĭ şi făcu maĭ multe reforme de aceste maĭ micĭ, punând astfel temelia, pe care să se poată clădi România viitoare.

La anul 1866, Româniĭ conştiuţĭ că numaĭ sub domnia ereditară eĭ ar putea să-şĭ asigureze un viitor trainic, aleseră aproape în unanimitate la domnia ţăreĭ, pe Acel ce stă astăzĭ falnic şi glorios în fruntea statuluĭ român, în cursul uneĭ domniĭ, care până acuma numără 40 de anĭ, cea maĭ lungă din toate domniile romîne, după acea a luĭ Ştefan cel Mare, şi este de datoria noastră, să cercetăm ce fapte s'aŭ îndeplinit în cursul acesteĭ lungĭ şi spornice domniĭ, pe care rugăm pe D-zeŭ să o prelungiască încă mult timp, spre binele şi fericirea poporuluĭ român.

La 1866, cînd Domnitorul Carol, luă în minele luĭ ocârmuirea Românieĭ, se votă o constituţie, luată pe de-a întregul după acea a Belgieĭ şi din această cauză nu prea potrivită pentru ţara noastră, căreia îĭ lipsiaŭ tocmaĭ cele două elemente principale care caracterizaŭ societatea belgiană: cultura păturilor maĭ adâncĭ ale poporuluĭ, şi stratul cel puternic de comercianţi şi industriaşĭ, care alcătuiaŭ starea a treia a poporuluĭ belgian. S'a maĭ admis apoĭ şi o libertate a preseĭ, prea neţărmurită, care într'un popor, lipsit de o pătură puternică culturală, putea uşor să ducă la abaterĭ.

Tânărul principe, neexperient încă în ale domnieĭ, necunoscător al limbeĭ, moravurilor şi obiceĭurilor poporuluĭ român, necunoscător maĭ ales al oamenilor politicĭ ce-l înconjuraŭ şi legat prin constituţia votată, trebuia să treacă prin foarte marĭ greutăţĭ, pentru a putea să'şĭ îndeplinească menirea. Totuşĭ luăm aminte, că chĭar de pe atuncĭ, principele Carol dădu

dovada unuĭ caracter hotărit și a uneĭ voințĭ nestrămutate. El nu se lăsă a fi condus de nimenĭ. Asculta pe toată lumea; dar hotăria el singur. Principele nu se lăsă a cădea în epitropia nicĭ unuĭ om politic, ci stiu să se mențină neatins la înălțimea pozițiuneĭ ce i se cuvinea. Chĭár de la începutul domnieĭ luĭ Carol I, țara se convinse, că cel ce domnia era principele însușĭ, ĭar nu palatul.

Totușĭ greutățile, sporind necontenit și maĭ adăogându-se o purtare nesocotită a poporuluĭ din Bucureștĭ, care aduse o ocară colonieĭ germane, cind cu sărbătorirea eĭ a triumfuluĭ Germanieĭ asupra Franțeĭ, principele Carol simți, că hotărîrea luĭ se clatină, și într-un moment de descurajare, arătă scopul de a abdica. Toate cercurile politice simțiră în curând primejdia, ce putea izvori din atare demers, și Lascar Catargiu, făcându-se organul îngrijireĭ obsteștĭ, conjură pe principe în graiul săŭ simplu, dar plin de căldura iubireĭ de țară, să nu facă acest răŭ țăreĭ, care l-a chemat în fruntea eĭ, și care ĭ-a încredințat întreaga eĭ soartă. Se vede, că scopul arătat al principelui, era maĭ mult efectul uneĭ mișcărĭ momentane, decit acel al uneĭ hotărîrĭ luate, de oarece el ascultă de rugămințile luĭ Catargiu și se lepădă de gîndul rostit într'un moment de tulburare.

De pe atuncĭ însă, de la zdrobirea Franțieĭ, lumea se aștepta la un războiu al Rușilor împotriva Turcilor, de oarece Germania cumpărase neutralitatea Rusieĭ, în războiul purtat contra Francezilor, cu făgăduința uneĭ învoirĭ a Rusieĭ de a ataca pe Turcĭ. Principele Carol dădu toată luarea aminte pregătireĭ militare a țăreĭ, care se desăvârși în timpul celor cincĭ anĭ, care premerseră războiuluĭ. Cînd ziua fatală veni, România era gata de a înfrunta primejdia ce se prăbușia pe capul eĭ. Neutralitatea nu putu să fie obținută, și Turciĭ trebuind, după părerea obștească, să peardă războiul, apoĭ nicĭ o simpatie nelegându-ne de eĭ, după toate suferințele ce eĭ ni le pricinuise, maĭ adăogându-se și o purtare necuviincioasă a Porțeĭ față cu domnitorul român, o aplecare înspre Rușĭ, era ințeleasă de sine. Dar într-un mare consiliŭ al tuturor bărbaților politicĭ aĭ țăreĭ, mulțĭ fură de părere, să nu ne amestecăm, ci să ne retragem cu armata la munțĭ, fapt ce ar fi atras după el desarmarea noastră din partea

Rușilor. Principele deci, susținut de câteva căpetenii politice, sprijini ideea alianței cu Rusia; dar aici se lovi de mândria nechibzuită a comandanților Ruși, care cerură ca armata românească, să se incorporeze în ceea rusască, ceea ce ar fi distrus individualitatea noastră militară. Principele refuză, și tocmai pe atunci norocul ne veni în ajutor, căci Rușii bătuți la Plevna, fură nevoiți a cere ajutor Românilor, și marele duce Nicolae trimise domnitorului Carol I vestita depeșă: «Treceți Dunărea, cu ori-ce condiții vroiți. Turcii ne prăpădesc. Cauza creștinătăței este în primejdie». Si atunci se văzu spectacolul mareț, că în loc de incorporarea armatei române în cea rusască, cea rusască să fie încorporată în armata românească, fiind puse corpurile rusești de la Plevna sub comanda supremă a domnitorului român.

In timpul luptei, Principele se arătă, nu numai om de stat prevăzător și comandant iscusit, ci și ostaș viteaz, și toți militarii timpului își aduc aminte, cum stătea în mijlocul bateriilor române, convorbind liniștit cu delegatul militar francez, colonelul Gaillard, pe cînd obuzurile se sfărîmaŭ aproape sub picioarele lor și gloanțele le șuераŭ pe la urechi.

Veni timpul păcei, și Romînia fu nedreptățită, căci în loc de a i se da ceva pe de-a întregul, i se încuviință numai un schimb. Dar Dobrogea, fără îndoială, constitue o posesiune mai însemnată, din punct de vedere geografic și economic, decît cele trei județe din Basarabia, ce ni s-a luat îndărăt. Căci Dobrogea stăpânește gurile Dunărei, cea mai mare arteră fluvială a Europei. Apoi ea posedă portul Constanța, de un mare viitor pentru România și bogățiile ei minerale sunt foarte mari. In schimb deci n'am perdut, deși ar fi fost drept să ni se dea un cîștig, fără a ni se lua nimica. Dar dreptatea nu este din această lume, mai ales pentru acei mici, și atunci cînd Anglia era să se aleagă cu Ciprul, Austria cu Bosnia și Herțegovina, și cînd Rusia se supusese cererei puterilor de a mărgini Bulgaria la Balcani, desigur că nu era să i se refuze condiția pe care ea o considera ca o chestie de onoare, desființarea ultimei rămășiți a tractatului de Paris, care o înjosise atît de mult.

Urmarea împărtășirei noastre la războiu, fu dobândirea nea-

târnăreĭ pe care noĭ o proclamarăm singurĭ, din moment ce slobozisem primul tun contra bateriilor turceştĭ, şi maĭ departe rîdicarea Romîniei la rangul de regat. Atuncĭ sclipirea momentană ce se desfăcu din atacul regimentelor viteze ale Românilor contra poziţiunilor turceştĭ, se fixă definitiv în coroana de oţel, care încinse fruntea viteazuluĭ lor conducător.

Acţiunea Românieĭ sub conducerea luĭ Carol I, nu se mărgini numaĭ la această mare transformare politică lăuntrică a ţăreĭ. Ea îşĭ întinse vederile şi în afară de regat, la neamul românesc de peste hotare, căcĭ şi acolo avea de apărat interese mari, de-o camdată culturale, până să se scoboare maĭ jos către viaţa politică. Poate s'aŭ făcut greşelĭ în îndrumarea şi conducerea acesteĭ acţiunĭ de către oamenii politicĭ care au săvârşit-o. Orĭ-cum să fie însă, un fapt rămâne statornic: mintea românească a făcut un pas noŭ spre a eĭ introlocare într'o unitate comună, şi păsurile fraţilor noştri din Transilvania şi Bucovina aŭ găsit un răsunet, nu numaĭ in opinia publică, ci şi în organele noastre politice. Apoĭ departe peste Balcanĭ, s'aŭ întins apărarea intereselor româneştĭ, şi tot prin sprijinul politic al Românieĭ, aŭ dobândit fraţiĭ noştri din Macedonia iradeaua Sultanuluĭ, care le asigură existenţa naţională. In timpurile chiar din urmă s-aŭ făcut în privinţa contopireĭ unitare a intereselor tuturor Romînilor, un pas foarte însemnat, dar care nu pare a răsări de loc din împrejurarea cu prilejul căreia s'a îndeplinit. S-a constituit în Bucureştĭ un Munte de pietate; dar el s-a înfiinţat cu capitalul românesc din Transilvania, cu un Director Transilvănean şi din 8 consilierĭ de administraţie: 4 sunt din Romînia liberă, 3 Românĭ din Transilvania şi 1 Român din Bucovina. Ideia unităţeĭ neamuluĭ romînesc, care plutea numaĭ în lumea abstractă a cugetăreĭ pe tărîmul graiuluĭ şi al concepţiuneĭ estetice, se coboară acuma către pârghia puternică a interesuluĭ material, premergătorul uneĭ contopiri încă maĭ intime a neamuluĭ român. Şi în Germania unificarea statelor într'un singur corp, a pornit întâĭ de la poezie şi muzică, şi a trecut apoĭ prin Uniunea vamală către contopirea întreguluĭ; cacĭ să nu ne ascundem după deget şi să mărturisim pe faţă, ceea ce stă neclintit în fundul cugetăreĭ noastre, idealul vieţeĭ noastre

ca popor este realizarea unităţeĭ politice a întreguluĭ neam romînesc, orĭ cît de îndepărtată ar fi împlinirea acestuĭ vis.

* * *

Regatul odată constituit, trebuia luate măsurĭ pentru înălţarea luĭ economică şi culturală, dacă voiam, ca nu numaĭ în formă ci şi în realitate să ne punem alăturea cu organizmele politice, în sinul cărora intrasem. Aicĭ începe o activitate, din cele maĭ spornice, ale luĭ Carol I, acum Rege al Românieĭ, sprijinit bine-înţeles de pătura politică a ţăreĭ pentru iniţiativa măsurilor, pe de alta de poporul întreg, care prin munca luĭ făcea să propăşiască ţara; încît toţĭ, cum se zice, de la vlădică până la opincă, şi-aŭ făcut datoria, în sferă maĭ mare saŭ maĭ mică de acţiune, în care le era dat a lucra.

Maĭ întăĭ trebuia înzestrată ţara cu căĭ de comunicaţiune şi se începu de odată şi construirea drumurilor de fer şi acea a şoselelor care astăzĭ se urcă la 3,200 km. pentru cele dintăĭ şi la 47,000 pentru cele de-al doilea. Se înţelege, că primele construcţiunĭ de căĭ ferate, s'aŭ făcut în condiţiunĭ foarte grele, căcĭ creditul statuluĭ era slab; apoĭ ele s'au făcut toate de străinĭ şi aŭ rămas maĭ mult timp sub exploatarea străinilor; dar aceste eraŭ rălele neaparat alipite de orĭ-ce începuturĭ. Statul românesc însă se gîndi să aducă drumurile de fer în stăpînirea luĭ şi marea operaţie a răscumpărăreĭ lor, se îndeplini după nespuse greutăţĭ.

Linia Iaşĭ-Suceava, care rămăsese tot în mânile străinilor, fu sequestrată în urma îndeplinireĭ unor condiţiunĭ de exploatare a linieĭ din partea societăţeĭ străine, aşa că întreaga reţea a căilor ferate ajunse în mâna popoporuluĭ român. Nu trebuĭe să uĭtăm că barbatul ce a pus munca cea maĭ stăruitoare şi priceperea cea maĭ ascuţită la deslegarea acesteĭ marĭ probleme, este ĭubitul şi respectatul preşedinte al acesteĭ Academiĭ d. Ioan Kalinderu. Administraţia şi exploatarea acesteĭ reţele se naţionaliză în curînd. Ingineriĭ, mecaniciĭ şi ceĭlalţĭ slujbaşĭ străinĭ, fură înlocuiţĭ cu Romînĭ, ba chiar construirea liniilor de maĭ tîrziŭ, fu săvîrşită tot de inginerĭ românĭ, cu preţurĭ mult maĭ micĭ, de cum custase liniile originare. Se repetă şi aicĭ fenomenul petrecut de maĭ multe orĭ, anume ca aşezăminte şi

profesiunĭ, întemeĭate și exercitate de străinĭ, să treacă în mânile Românilor. Așa mediciĭ, ingineriĭ, farmaciștiĭ, slujbașiĭ de la poștă și telegraf, toțĭ aŭ inceput prin a fi străinĭ în România, și cu timpul toate aceste îndeletniciri au trecut în mânile Românilor. Și dacă materialul de construcție e în mare parte introdus de la străini, și el nu va întârzia în curând de a fi fabricat în lăuntrul țărei, De aceea nu ne temem de exploatările petrolifere, care sunt în mare parte în mânile străinilor, atât ca conducere cât și în privirea capitaluluĭ. Și ele vor ajunge în mânile Românilor, cum au ajuns și celelalte îndeletniciri economice enumerate maĭ sus, aceasta însă cu o condițiune, aceea că Romînii să consfințească activitatea lor și creăriĭ de avuțiĭ și nu numaĭ curierilor ideale.

O altă măsură neaparată pentru rădicarea producțieĭ țăreĭ era întemeerea unuĭ credit maĭ larg și eftinirea procentelor. Diferitele guverne ce se succedară la cârma țăreĭ, toate inspirate și sfatuite de înaltul lor conducător comun, creară pe rând banca națională, creditul funciar rural și urban, creditul agricol, banca agricolă, casa de economie a statuluĭ, numeroasele bănci populare și în timpurile din urmă creditul viticol și Muntele de pietate. Toate aceste instituțiunĭ, constitue o propășire din cele maĭ însemnate pe tărâmul economic, care înlesnesc circulația monetară, precum înlesnesc șoselele și drumurile de fer, circulația producțiunilor țăreĭ.

Maĭ era o altă nevoe tot așa de simțită, anume era cu neputință de a susținea sarcinile formațiuneĭ celeĭ nouă a statuluĭ român, pe temelia vecheĭ producțiunĭ, exclusiv agricolă a țăreĭ, care produce, sub volumurĭ foarte mari, valorĭ foarte micĭ. Dacă nu puteam năzui de la început a crea o industrie de export, cel puțin, puteam tinde a înființa maĭ multe industriĭ care să împuțineze importul și să restabiliască iarășĭ balanța comercială, favorabilă Românieĭ, care pe un șir întreg de anĭ își plecase cumpăna în a eĭ defavoare. Intr'adevăr timp de vr'o 20 de anĭ aproape de pe la 1880 până la 1900, importul mărfurilor în România întrecea exportul cerealelor noastre și deficitul anual rezultat din prisosul de cheltueală peste venitul încasat, se rezolvia în datoriĭ contractate de țară în străinătate.

De la introducerea uneĭ protecțiuniĭ maĭ puternice a producțieĭ industriale ce se poate obținea și in țară, se micșură tot maĭ mult importul, și baniĭ insepură a rămânea in hotarele noastre, fără a trece necontenit peste ele, pentru a plăti un prisos de cumpărăturĭ. O asemenea politică este legată de nesfîrșite greutățĭ, de oare-ce se întâlnește cu interesele protivnice ale statelor marĭ, ale cărora singură țintă e exploatarea economică a țărilor micĭ. Cît de mare parte a luat M. S. Regele la desbaterea acestor interese vitale ale poporuluĭ român, cine va putea-o ști vre-odată, de oare-ce acțiunea Luĭ bine-făcătoare, se ascunde în taĭna desbaterilor intime cu aceĭ care poartă în afară răspunderea măsurilor luate. Dar nicĭ insulele, ce se ridică ca prin farmec din fundurile măreĭ, nu destăĭnuesc pe lucrătoriĭ harnicĭ și tăcuțĭ, polipiĭ de mărgean, carĭ aŭ înalțat strat cu strat puternica așezare, din adâncimile măreĭ la lumina soareluĭ.

* * *

Trecem acum la partea culturală. Aicĭ se moștenise din vremĭ maĭ vechĭ o tendință, care putea să devie fatală poporuluĭ român, anume aceea a pregătireĭ tineritului numaĭ pentru carierile intelectuale și indepărtarea luĭ tot maĭ mult de acele productive de avuțiĭ. Maĭ ales se încurajase pătura țărănească, de a-șĭ părăsi îndeletnicirile sale agricole, și a căuta în orașe să trăiască din funcțiunĭ. Mișcarea era periculoasă, căcĭ producea o mulțime de declasați, care sporiaŭ necontenit numărul proletariatuluĭ intelectual, care îșĭ resfrângea pĭerzătoarea luĭ inriurire în lumea politică. Trebuea numaĭ de cît înfrânată o asemenea tendință, și guvernele luară măsurĭ, prin care se desființară maĭ multe școlĭ teoretice, înlocuindu-se cu școlĭ practice; se puse un capăt creăreĭ necontenite de gimnazii noue și prefacereĭ de gimnaziĭ în licee, cerute în mod neconștiut de răul ce-l fac, de consiliile comunale și județene. Școlile rurale fură înzestrate cu cursurĭ de agricultură practică, așa ca ele să corespundă nevoeĭ reale a poporațiuneĭ.

Se înțelege, că în această transformare, e nevoie să se iee bine sama, ca nu cumva să se împiedece talentele reale din straturile de jos, de a se înălța în regiunile superioare; căcĭ este știut, că maĭ ales din ele se recrutează cele maĭ vânjoase

puterĭ intelectuale ale națiuneĭ. Trebue decĭ create niște instituțiunĭ, care să apere acest mare interes al poporuluĭ român, tot atît de mare, ca și acel de a împĭedica pe toată lumea, de a se deda numaĭ la cariere intelectuale.

Despre literatura proprie zisă, ea a găsit în Majestatea Sa Regele nu numaĭ un sprijinitor inteligent, dar chiar și un conlucrător activ la a eĭ desfășurare. M. S. Regele, este un minunat cunoscător al graiuluĭ nostru național. Deși inervarea contractată prin uzul limbeĭ germane pînă la virsta la care a pus piciorul pe pământul Românieĭ, îl impedică de a rosti limba întocmaĭ ca un Romîn, în scris Majestatea Sa posedă o destoĭnicie absolut superioară. Toate alocuțiunile Sale, toate scrisorile Sale, sunt prinse într'o limbă neaoșă românească, de o frumuseță și de o bogăție neîntrecută, și toțĭ ceĭ ce aŭ asistat, și toțĭ ceĭ ce aŭ cetit frumoasele Luĭ comunicărĭ de la Academie, aŭ rămas uimițĭ de vinja și energia rostirilor, în care și-a îmbrăcat cugetările. Majestatea Sa este partizanul limbeĭ vechĭ și dușmanul neologismelor, și în această privire are dreptate; căcĭ neologismele trebue să fie permise numaĭ acolo, unde ideea nouă nu găsește un echivalent de rostire în graĭul românesc. Aceasta a și fost cugetarea patronată de El, cînd a propus acum 20 de anĭ, lucrarea Dicționaruluĭ român, care să fie păstrătorul graiuluĭ românesc.

In sfera științeĭ, poporul românesc a făcut în aceștĭ ultimĭ 40 anĭ progrese însemnate, întru cît a început, prin lucrările învățaților săĭ, să îmbogățască la rîndul săŭ știința europeană, din care pînă acuma numaĭ se folosia, fără a-ĭ înapoĭa nimic.

* * *

Dacă această bogată și frumoasă desvoltare a putut să se îndeplinească și dacă din pieptul națiuneĭ româneștĭ a putut să se înalțe mândrul arbore al cultureĭ sale pe toate tărîmurile, cuĭ datorește acest popor însemnata sa propășire?

Este inviderat că în primul loc stabilitățeĭ în așăzămîntul de temelie al statuluĭ romîn, stabilitățeĭ domnieĭ; căcĭ să ne închipuim numaĭ, că înverșunarea cu care luptă și caută să se nimiciască unele pe altele partidele noastre politice s'ar fi întrebuințat în lupte pentru domnie? Toate puterile care s'au

aplicat către propășireĭ țăreĭ, ar fi fost dărăpănate și cheltuite în vânt și această propășire ar fi fost stingherită.

Nu este nicĭ o îndoĭală că mersul sănătos al țăreĭ și al neamuluĭ nostru este datorit Majestățeĭ Sale. Dar Majestatea Sa nu numaĭ a preșăzut la dezvoltarea și mersul însușĭ al țăreĭ și poporuluĭ romîn. Cu inteligența Luĭ superioară, cu întinsele Sale cunoștințĭ în toate rămurile lucrărilor omeneștĭ, cu puterea și energia voințeĭ Sale, a îndemnat și îmboldit pe toțĭ, i-a îndrumat și călăuzit, i-a luminat și încălzit în gândirile și simțirile lor, precum soarele hotărăște repejunea și îndreptarea mersuluĭ planetelor, cărora le împarte căldura și lumina învietoare [1]).

A. D. Xenopol.

---

1) Aceste ideĭ aŭ fost rostite de dl. Xenopol—schimbându-le forma—în un șir de conferințĭ ținute atât în Iașĭ cât și în maĭ multe orașe ale Moldoveĭ și la sfârșit în ședința sărbătorească a Academieĭ din 12 Maĭ a. c.

PATRU DECENII

Aripa vremeĭ pe-un secol mare
Insamnă astăzĭ patru deceniĭ,
De cînd unirea cu-o cingătoare
A strâns Româniĭ la aceleaşĭ deniĭ.

Un suflet tare ne-a deschis poarta
Spre zărĭ înalte, spre-un sfânt altar;
Cu mâna-ĭ scumpă ne a 'ntărit soarta,
Păstrându şĭ umbra de proletar.

Şi cu cit veciĭ or să tot urce
Pe scărĭ de aur acest popor,
Va privi vecĭnic ca spre o cruce
Spre-al ţărei ultim, scump domnitor,
Ce-a 'nălţat tronul pe păturĭ sfinte,
Rupte din aprig sufletul săŭ
Şi-a zis la Altul: suĭ înainte
Pe temelia ce-am clădit Eŭ!

Şi acest Altul zidi vremĭ nouă
Prin nourĭ vajnicĭ, certat de vânturĭ,
Prin năpustire de grele gândurĭ....
Nicĭ urĭ, nicĭ patimĭ nu-l frânse 'n două!...

Cu mintea ţintă, patru deceniĭ
Stătu de strajă, fu stâlpul ţăreĭ;
Căpitan mare cu marĭ vedeniĭ
Ne duse 'n lupta neatârnăreĭ.

Işĭ puse pieptul în faţa morţiĭ
Trezi în inimĭ dor de izbândă;
Făcu din ochi-ĭ mărețe torţiĭ
Sufletul ţăreĭ ca să-l aprindă.

Plecați dar fruntea jos, toți Romînii,
Spre un părinte scump și iubit,
Care 'mpreună cu-aleșii noștri
Sufletul țărei l'a ocrotit.

Să-i zicem astăzi; tot înainte,
Bătrân Părinte, la mulți, mulți ani!...
Zilele încă să ți meargă pline;
Să vezi în juru ți Alți Căpitani,
Ce-or duce neamul spre visu i falnic...
Să vezi tu singur dorul Tăŭ harnic
Plin de rodire la mulți, mulți ani!

Rostesc aceste urări preasfinte
Parc'ar fi spuse unui bătrân...?

Nu-i bătrân regele Carol!
Pentru noi Românii are
Numai patruzeci de ani;
Căci atunci l-a născut valul
Dunărei pe malul țărei
Si-a crescut așa 'ntr'o clipă
Cum cresc alți în zeci de ani!
Botezatu-l-am în sînge
Izvorît din pieptul țărei
Și-am legat toți la o laltă
Infloririle durerei....

O! da, da; născut e-aice;
Botezat e tot la noi....
Ascultat-am lîngă dînsul
Bubuirile de tunuri
Și 'ngrădit am împreună
Ale neamului nevoi![1]

Riria

---

1) Această poezie cetită de dl. Xenopol la sfîrșitul conferințelor sale a stârnit pretutindeni cea mai vie înflăcărare.

Inceputul teatruluĭ în Moldova

(Urmare).

XVIII

Un număr de boerĭ, cu simţimânte naţionale şi nobile pentru propăşirea teatruluĭ românesc, văzând că conservatorul filarmonic-dramatic, a incetat de a maĭ da reprezentaţiunile sale, şi că şcoala e ameninţată a să închide, se râdică şi prin o cerere îndreptată Direcţiuneĭ Conservatoruluĭ, stăruesc să se urmeze cu reprezentaţiunile teatrale.

Iată dăm aicĭ acea cerere iscălită de 30 de boerĭ:

Cătră cinstita Direcţie a Conservatoruluĭ filarmonic [1]).

«Sirguinţa cinstiteĭ Direcţiĭ de a înfiinta un Conservator, ca prin învăţarea şi practisirea tinerilor Moldovenĭ să se poată întemeia un Teatru Naţional, aŭ fost umplut pe obştie de vie bucurie şi de mulţumire, văzând in aceasta un mijloc de plăcută petrecere şi o shoală de moral, ce astăzĭ se îmbrăţoşează de toate politicite naţiĭ cu deosebită râvnă şi jertfe; însă cu câtă bucurie s'aŭ primit representaţiile elevilor Conservatoruluĭ în trecutele două ernĭ, cu atâta mâhnire se vede obştia acuma lipsită de această lucrare, care afară de plăcuta petrecere a publiculuĭ, aŭ fost menit şi câte-va alcătuirĭ în limba Moldovenească ce cu vreme făgăduea o propăşitoare deplinire. Drept aceia, pătrunşĭ de simţirĭ de mulţumire pentru cinstita Direcţie, care aŭ

1) Vezĭ Dosarul Postelnicieĭ, citat, pag. 77.

fost adus o asemene ispravă, iscăliţiĭ înfăţoşează prin aceasta a lor dorinţă, şi poftesc să înceapă ïar lucrările representaţiilor în limba Moldovenească, pe care fieş-care patriot, după putinţă, va ajutora cu mijloacele sale, bine încredinţaţĭ că şi Inalta Ocârmuire va urma a eĭ părintească protecţie asupra acestuĭ folositor aşezământ».

Costachi Sturdza Logofăt, Vornic Cantacuzin, Crupenschi Vornic, Conta Logofăt, Manolachi Manu, A. Mavrocordat, Neculaĭ Milu Spatar, Sturdza Vornic, A. Cantacuzin, Iacovachi Paladi Agă, Meriacri Spatar, C. Burghele, Tufescu Comis, Major Plitos, C. Florescu, V. Drăghicĭ, G. Greceanu Agă, Gherghel Căminar, Neculaĭ Bantaş Spatar, C. Carp, Paharnic N. Stărcea, Sardar Drăghicĭ, C. Negruzzi, Ioan Costachi Postelnic, V. Costescu Căminar, Sardar Spiridon Baldovicĭ, Medelnicer C. Poliz, Antohi Sion, Spatar Lascar, Maer Ban.

Eşi, 1838, Noembre 30.

Direcţia primind asemene cerere din partea boerilor, o înaintează Departamentuluĭ din Năuntru, însoţind-o cu o adresă iscălită de Directoriĭ Conservatoruluĭ, *Aga Gh. Asaki* şi *Spatarul V. Alexandri*, cariĭ şi eĭ se unesc spre a cere ajutorul guvernuluĭ în faţa deficituluĭ ce-l are Conservatorul şi pe care l'am văzut din lista publicată. Acea adresă a Direcţiuneĭ e în următoarea cuprindere:

«Insufleţiţĭ de dorinţa de a îndemna cultura naţională prin îndeletnicirile dramatice, iscăliţiĭ aŭ fost alcătuit în Octomvrie 1836, prin subscrierea Compatrioţilor, un Conservator filarmonico-dramatic, spre a informa elevĭ pentru un Teatru Naţional, pentru care Inalta Ocârmuire aŭ învoit din casa Eforieĭ un ajutor, câte 200 galbenĭ pe an. Un şir de representaţiĭ plăcute în limba patrieĭ aŭ vădit obştieĭ ne aşteptatul sporiŭ, care eleviĭ aŭ făcut în ramul dramatic şi în muzica vocală; urmarea învăţătureĭ s'ar fi adus la deplinătatea dorită, dacă cheltuelele cele grele ca ţinerea a doĭ profesorĭ, şi neprimirea pe al doilea an a sumeĭ hărăzite de Ocârmuire, nu ar fi silit pe Direcţie a conteni de odată acea lucrare. După cercetarea socotelelor de la începutul înfiinţăreĭ Conservatoruluĭ, până la cea de pe urmă representaţie, s'a cheltuit 56,927 leĭ, în vremea când s'a încasat numaĭ 41,914 leĭ, încât Direcţia se află însărcinată cu o datorie de 15,013 leĭ [1]).

---

1) Vedem o deosebire în cifrele publicate în aceasta adresa şi în acele enumerate în socoteala ce am reprodus maĭ înainte; aceasta deosebire credem a fi numaĭ o scapare din vedere a unor cifre la cheltuelĭ. *Nota autoruluĭ.*

«Drept aceia, fiind că o asemene întreprindere, care aŭ îndemnat și pe tineriĭ scriitorĭ a alcătui și a tălmăci în limba patrieĭ piese dramatice, au agonisit protecția Ocârmuireĭ, și îmbrățoșarea boerilor și a publiculuĭ, căcĭ prin înscrisul alăturat către Direcție, arată a lor dorință, a se înființa iar Teatrul Național. Iscăliții încredințațĭ de îngrijirea cinstituluĭ Departament, de a sprijini obștieĭ folositoare și plăcute așezământurĭ, să roagă să bine-voiască a lua în bagare de samă, acersta a obștieĭ dorință, și a înlesni mijloacele pentru urmarea și statornicirea acestuĭ așezământ pe alte temeiurĭ, care se vor socoti maĭ priincioase, cât și pentru acoperirea ne-ajunsuluĭ sus însemnat» [1]).

1839 Februare 15.

Cu toată stăruința ce pun boeriĭ, nu se face nicĭ o îndreptare din partea ocârmuiriĭ, și în această grea cumpănă prin care trece Conservatorul, eleviĭ nu-șĭ pierd cumpătul, căcĭ eĭ luară parte în 17 Martie 1839, la representația dată de către niște artiștĭ italienĭ ce venise în Iașĭ din Odessa.

Iată ce găsim despre aceasta în *Albina Românească*, No. 23 din 1839, pag. 90:

«Domnia lor *Tomasoni* și *Delvivo*, după ce aŭ închiet a lor îndatorire la teatrul Italian din Odessa, trecând pe aicĭ, aŭ dat în 17 Martie, împreună cu D-l *Furo*, o representație extraordinară alcătuită din deosebite scene de *Norma*, *Bărbierul de Sevila* și *Belisario*. Muzica cea frumoasă, glasurile cele armonioase și proaspete a basuluĭ și a tenoruluĭ, a lor gioc plin de sentiment, aŭ încântat pe publicul, carele au vădit la acest prilej gustul seŭ pentru musica cea bună, aplaodând cu covârșire pe aceștĭ cântărețĭ însemnațĭ.

«*Conservatorul moldovenesc aŭ împreună lucrat*, asemene s-aŭ deosebit prin meșteșugul cu care aŭ cântat horurile cele frumoase din *Norma*, în care întăiaș dată versurile italiene s-aŭ întrunit cu cele româneștĭ, informând cea maĭ frumoasă armonie».

XIX

Atît încercarea boerilor cît și stăruința direcțiuneĭ Conservatoruluĭ filarmonic de a face ca reprezentațiunile teatrale cari aŭ fost primite cu atîta căldură de public, să urmeze, aŭ fost zădarnice, totul se spulberă în vânt, și așa acel Conservator menit a răspîndi muzica în popor și a forma teatrul, izvorul

---

1) Vezĭ dosarul Postelnicieĭ loc. cit. pag. 76.

plăcerilor nevinovate, și în acelaș timp a forma limba națională, s'a nimicit după doĭ anĭ și câteva lunĭ.

Deși guvernul a încetat de a maĭ sprijini această școală, totușĭ primele începuturĭ nu fură lipsite de oare-care roade. Ele lăsară în sufletul poporuluĭ, dorința de a vedea întemeiat un teatru romînesc dintre talentele tinerilor moldovenĭ, și ast-feliŭ se spori curentul cel mare către mișcarea culturală națională, care răpise întreaga suflare romînească.

Asupra chipuluĭ cum a mers și propășit teatrul românesc de la înființarea sa și până la mijlocul anuluĭ 1838, găsim o aprețuire critică într-o scrisoare adresată de *Costachi Negruzzi* către *Vasile Alexandri*, cu data de 21 Iulie 1838, în care se caracterizază atît sforțările făcute de iubitoriĭ de artă românească, cît și împrejurările deosebite cu care aŭ avut de luptat pentru înjghebarea și înflorirea unuĭ teatru național.

Credem destul de interesantă această aprețuire critică, a uneĭ persoane din cele maĭ erudite ale epoceĭ, și de aceea o reproducem aicĭ [1]):

Domnul meŭ,

....Îmĭ rămîne a vorbit de Teatrul Național început ĭarășĭ subt a d-tale privighere, și prin care ne-aĭ aratat că limba noastră nu e maĭ puțin primitoare de armonie decît Italiana. Sermanul Teatru! El samănă cu pruncul mic frumușel, nevinovat și bolnav de strîns, (iartă-mĭ mă rog această comparație băbească); și unde avea trebuință de o bună căutare, de-abia ivindu-se și-a stîrnit în cap o droaĭe de dușmanĭ strașnicĭ și puternicĭ: jumatate de lojile rangul I, parte din benuarurĭ, ba încă dușmănia asupra luĭ începu a molepsi și lojele de sus, și amerința a se sui până la *paradis*. Putea el să se înpotrivească la atîția vrajmașĭ? aŭ trebuit decĭ să moară, și precum fecioara luĭ Euripid s-au săvîrșit,

πολλήν ωρόνοιαν ἔχων........πεδήν.

Trebuĭ să știțĭ domnul meú, că noĭ suntem de o fire foarte deșanțată; ne place a maimuți pe străinĭ și de a ne defaĭma pe sine. Așa dar, am fost pe rînd turcomanĭ, grecomanĭ, saŭ domnul știe ce încă; acum, din mila luĭ Dumnezeŭ, suntem franțuzomanĭ: poate curînd vom trece și manha [2]) în vr-un balon aerostatic, și atuncĭ ne veĭ vedea anglomani.

---

1) *Vezĭ Uricariul de T. Codrescu* vol. VIII. Iașĭ 1886 pg. 218—225.
2) Canalul *La Manche.*

Cînd la 1832, frațiĭ Furo aŭ făcut la noĭ o sală de teatru țĭ-aducĭ aminte cum ne grămădeam la intrat? cum rideam, cînd vedeam pe Piero mîncînd lumînare și cum oftam văzînd manechinul luĭ Arlechin impro;cat dintr-un tun de lemn *Buuuuu!* Știi cum răsuna sala de aplauze cînd juca M-me Baptiste pe funie pasul numit *Nec plus ultra*? Indată însă ce s-au reprezentat vodevilul *Derlindindin* n'am maĭ vroit să maĭ vedem nicĭ Piero nicĭ Arlechin, nicĭ pasul numit *Nec plus ultra;* am cerut vodevile. Bieții francezi trebuiră să ne facă pe plac. O, atuncĭ era de minune! Niște versurele potrivite pe cadența uneĭ galopade ne încînta. Arieta: «Te souviens tu», ne făcea să lăcrămăm. Privind pe grenadirul francez pe scenă, ne făcuserăm napoleoniștĭ; am început a ceti pe Segur, și de n'ar fi fost așa departe insula St. Eleniĭ, în entuziasmul nostru, am fi alergat, eșind de la reprezentație, să desgropăm cenușa *Mareluĭ om* pentru ca s-o aducem s'o depunem subt cloponița Trisfetitelor!

Intr-o asemenea ecsaltație aflîndu-ne, am uitat că suntem în Iași, și am început a pofti opere și drame monstruoase. Am omorît și pe Scrib cum omorîsem pe Arlechin. Apoĭ cum socotea cine-va c-a să ne placă un teatru romînesc?

Rezoanele noastre era maĭ tot acele ce le avea parte din parterul Bucureștilor pe care cu mult gust ne le spunea un tînăr poet romîn:

«Până acuma nu sunt nebună—zise d-na B. către d-na A. care o intreabă de aŭ fost la reprezentațiile romîneștĭ—

«Până acum nu sunt nebună ca să hotărăsc să mergŭ,
«La un loc unde bacaliĭ și cizmariĭ toțĭ alergŭ.
«Fi donc! cu astă idee poate vreĭ ca să glumeștĭ,
«La Paris se dau vr-o dată vodevile romîneștĭ?
«Caliope, Andronescu, se pot socoti actorĭ,
«Vrednicĭ ca să mulțămească niște *nobilĭ* privitorĭ?
«Ș'apoĭ ce să vezĭ acolo? Să ascultĭ pe un actorŭ
«Care face romînește declarațiĭ de amor!
«Quelle horreur!—aŭ eĭ idee ce va să zică bonton?
«N-aĭ auzit, soro dragă, că luĭ Jean îĭ zic Ion! etc.»

Ce maĭ poate rămînea cuĭva a zice după asemene rezoane?

Un teatru unde merg bacaliĭ,
Unde se vorbește de amor romînește,
Unde luĭ Jean îĭ zic Ion!!! Ce groază!

Pentru ca să avem însă un Teatru Național, pe care îl doresc cincĭ părțĭ din publicul ce merge la teatru, ar trebui ca municipalitatea care dă pe an opt sute galbenĭ să fie îndatorită a da odată pe treĭ anĭ baniĭ inainte, și cu suma aceasta cumpărîndu-se de vecĭ localul și zidirea Teatruluĭ, ar rămîne acaret a Statuluĭ. Atuncĭ teatrul moldovan închipuindu-șĭ un venit statornic de la inchirierea bufetuluĭ și a odăilor de jos, de la re-

prezentațiile pe seară a atițî Erculî, fantasmagoriștî, baletiștî, danțașî pe funie și alțiî care plouă la noî, și alăturîndu-l pe lîngă venitul abonamentuluî și a antreliî, ar putea ține actorî și un conservator pentru învațarea lor; ar putea cel puțin de două orî pe săptămînă reprezenta piesele sale, piese alese și potrivite cu gustul publiculuî, elegante nu triviale, comice nu bufoane (căcî romînul nefiind măscăriciŭ nu-î place bufonăria), tragice nu sîngeroase, făr-a fi împanate de o camdată de cînticèle, căcî nu vrea cîntec moldovanul pentru că n-are poftă de joc.

Iar cît pentru a șăsa parte a publiculuî teatral, pentru lumea frumoasă (le beau monde), de vreme ce trebuî numaî decît un teatru francez, te întreb, care trupă, d-al de care am avut până acuma, n'ar fi bucuroasă și mulțămită a juca cînd i se va da gratis sala teatruluî, benefisul balurilor măscuite, decorurile și celelalte accesuarurî? Apoî după treî anî, municipalitatea va pute iarășî da cîte 400 galbenî uneî trupe străine saŭ romîneștî, și isprava acestuî proiect ar fi că, Statul ar avea o sală de teatru, publicul o petrecere, care să-î împrăștie gîndurile răle, Municipalitatea un folos de 400 galbenî pe an, o trupă romînească s-ar forma, și de actorî străinî n-am duce lipsă.

Așî avea să maî zic ceva, dar văz că abea me-a rămas loc spre a vă reînoi simțimintele deosebiteî mele considerațiî cu care am plăcere și cinste a mă însemna.

«A D-tale prea plecată și supusă slugă

K. Negruzzi

21 Iulie 1838 s. v. Mădular obșteșteî obicînuite adunărî.

D-Sale Agăî Gheorghe Asaki, Cavaler ș. c.

Odată cu încetarea studiilor și a reprezentațiilor Conservatoruluî despre care am vorbit, teatrul românesc rămasă într-o completă amorțire, până la venirea în Iașî a unuî actor de dincolo de Milcov *Costachi Caragiali*, fost elev al luî C. Aristia, profesor de declamațiune la școala Societățeî Filarmonice din Bucureștî. Acest Caragiali în asociațiune cu un D. Nicolini, jucase în Botoșanî[1]), cu o trupă improvizată de eî, în stagiunea teatrală 1838--1839, maî multe piese atît româneștî cît și traduse,

---

1) Despre aceasta, iată ce găsim în *Albina romînească* din 1838, No. 94, din 27 Noemvrie, pag. 400: „Aflăm de la Botoșanî că d. Nicolini aŭ informat acolo o trupă de actorî Moldovenî. Această întreprindere națională aŭ aflat la nobleță și public așa o îmbrățoșare, încît Direcția aŭ fost în stare a începe șirul reprezentațiilor abonamentuluî întâî". Apoî tot acolo mai găsim la pagina 410. ca: „Scriŭ de la Botoșanî că reprezentațiile teatruluî național urmează cu mare plăcere din partea publiculuî. Dl. Director Nicolini și D. C. Caragiali cîștigă fieș-care dată viî aplaosurî pentru talentul lor și sîrguința de a aduce mulțămire privitorilor prin alegerea pieselor și a lor nimerită jucare".

între care *Stefan cel Mare*, piesă de Gh. Asaki, *Uniforma luĭ Velington*, dat în al IV-le abonament [1]), *Plumper* saŭ *Amestecătorul în toate*, comedie de Kotzebue, traduse de Samoil Botezatu și altele. Aicĭ în Iașĭ, împreună cu maĭ mulțĭ elevĭ aĭ claseĭ de Filosofie din *Academia Mihaileană* și aĭ fostuluĭ Conservator filarmonic-dramatic local, Caragiali, după 40 de zile de studiĭ serioase, reușește să reprezinte la 16 Sept. 1839, pe scena teatruluĭ Iașan, piesa *Saul*, tragedie de *Alfieri*, tradusă din limba italiană, una din piesele cele maĭ grele, atît ca concepțiune cît și ca execuțiune.

Iată ce ne spune *Albina romînească* în No. 35 pag. 307 din 1839, Sept. 21, despre chipul cum a urmat reprezentația acestĕĭ tragediĭ:

«După o îndelungată păsuire care aŭ intristat pe toțĭ doritoriĭ teatruluĭ național, s-a reprezentat în 16 (Sept.) 1839, o piesă în limba romînească. Această piesă era o tragedie din cele maĭ clasice și maĭ grele a luĭ Alfieri, carele în templul Melpomeneĭ aŭ sapat fapte nemuritoare. Acolo ochiul nu vede podoabe mincinoase, toate sunt simple, adevărate, mărețe și armonioase. Acolo se vád fantome a iubireĭ de patrie, ce pentru ea s'a jertfit, a virtuțeĭ, ce pentru adevăr aŭ pătimit, fantomele răsplătireĭ și ale amoruluĭ prodosit, plecat preste mormînturĭ și răsunind zicerĭ aspre și gemete pătrunzătoare, care oțărăsc, încîntă, subjugă pe ascultător, îl întartă la mînie saŭ îĭ stoarce lacrimĭ de compătimire! Dacă poesia luĭ Alfieri este atîta de sublimă, înflorită și covîrșitoare, pot zice fără asemănare în limba italiană, oare cît de greŭ a trebuit să fie traducătoruluĭ romînesc, a cerca de a produce efectul propus de autor! Nu zicem că problema ar fi fost neputincioasă, dacă către greutățile originaluluĭ d. traducător inadins de bună voie nu și-ar fi urzit încă maĭ multe și cu scopos chiar ercùlic de a traduce textul (ba poate și silabele) din vers italienesc în vers romînesc.

«Alegerea metruluĭ ni se pare nenemerită, știut este că versurile limbelor urzite din cea latină, aŭ plecare de a fi rimate, și versul eroic, la romînĭ, este de 16 silabe. Versurile iambice, trohaice, dactile, aŭ după construcția italiană aŭ și cea franceză, nu plac urecheĭ noastre și sînt prea scurte spre a putea rosti vr'o idee deplină, încît autorul ce ar întrebuința vre-una din

1) Afișul acestĕĭ reprezentațiunĭ se află la librăria „Moldova" R. Saraga. El are dată din 27 Noemvrie 1838 și e scris cu mîna pe o jumatate coală de hîrtie, probabil din cauză că pe atuncĭ în Botoșanĭ nu se afla nicĭ o tipografie. Tot în acel afiș se vede, că *priveliştea se va sfîrşi printr-o pantomie în două acte, troa diup*, și că începutul va fi *punct la 7½ ciasurĭ evropeneștĭ.*

aceste, străine construcţiĭ, îşĭ pune cerbicea într-un jug greŭ, carele, în loc de a călca în tact îl face dese-orĭ a şchiopăta, şi spre a ajunge în vreme la capăt, este une-orĭ nevoit a face săltăturĭ. Aceste nevoesc a urzi contracţiĭ şi eliziĭ care întunecă şi desnervează cele maĭ frumoase ideĭ, şi urechia lovită de cacofonie, nu cunoaşte pe sora cea armonioasă a limbeĭ italiane.

«Dacă pe o fată, pre frumoasă născută la ţară, şi care până a ajunge la vrista amoruluĭ, s-a îndeletnicit numaĭ cu lucrările cîmpuluĭ, şi cu paşterea turmeĭ, un înfocat cetăţan preţuitor harurilor eĭ, vroind s-o civilizeze ar aduce-o în capitalie şi nerăbdător de a o vedea în pripă asemenea damelor, ar întrebuinţa meşteşugul marşandelor de modă, a cosmeticilor corozive, pentru ca să prefacă în albă şi netedă, peliţa feteĭ brunete şi a sînuluĭ ars de soare, mînile cele solzoase le-ar acoperi cu pelea de cîne saŭ de căprioară a Sveziel, şi piciorușul cel lat spre al preface în parizian l-ar strînge în nişte scarpĭ înguştĭ, către aceste pentru a eĭ cultivare morală, iar da de odată dascalĭ pe un francez, pe un italian, pe un grec şi pe un german, şi aceştia pe care s-ar sîrgui a o trage în favorul naţieĭ sale, judece orícine, dacă aceasiă junică, supusă uneĭ astfeliŭ, de silnică metamorfoză ar putea fi voioasă şi sănătoasă? Orĭ ar fi privirea eĭ senină, umbletul şi mişcările sale fireştĭ? Vorbele şi ideile eĭ nu ar samana babilonice, şi amantul eĭ nu ar afla harurile fireştĭ subjugate în modul acesta. Decĭ spre a nu face un monstru din a sa zină, înfocatul amant să ieie o dozis mare de răbdare. Strămutînd o de la ţară în politie, pe încetul iĭ va preface tinta feţeĭ în maĭ albă, mînile cu îndeletnicirĭ maĭ uşoare, din zi în zi se vor face maĭ delicate, hrana cea maĭ aleasă va face suferită întrebuinţarea corsetuluĭ, şi deasa primblare cu trăsura va maĭ îngusta talpa picioruluĭ eĭ, încît prin delicăţirea treptelnică, eleva noastră, deşi maĭ tîrzior, totuşĭ se va preface în damă, şi va răspunde aşteptăriĭ amantuluĭ, şi chiar a eĭ creştere dintru început sălbatică, va putea fi temeiul uneĭ perfecţiĭ maĭ clasice.

«O asemenea sistemă, mi se pare a fi maĭ potrivită pentru cultura limbei romîneştĭ, care de puţinĭ anĭ aŭ intrat în soţietatea damelor Europeĭ, şi a căria silnică, repede, nepotrivită creştere şi schimositură, o va face stropiată pe toată viaţa. Fieş-care limbă are ale eĭ particular, decĭ să ajutorăm pe a noastra în plecările eĭ fireştĭ, şi aceste vor fi mult maĭ plăcute.

«*Saulul* romînesc în acel chip prelucrat, ar fi ajuns încă ceva maĭ lung, dar cu bună samă maĭ de înţăles, maĭ armonios, şi nu s-ar fi spurcat cu cuvinte *spurcate*. Cu toate aceste nu putem tăgădui, că trăducătorul pre lîngă ideia uneĭ măreţe întreprinderĭ, are şi talent de a o putea încheia cu ferice, povăţuindu-se despre prinţipiĭ maĭ puţin pretenţioase.

«Ce se atinge de reprentaţie, ea în deobşte a făcut bun efect, atît prin personalul cum şi accesoriile eĭ. *Saul* aŭ înfăţişat

talent tragic, în pozițiĭ și gesticulațiĭ, aŭ putut deștep'a în ascultătoriĭ în maĭ multe rîndurĭ simțirile inpatimireĭ sale, *David* înfățoșa cu adevăr al seu haractir nobil, evlavios și melanholic. *Micol* care s-a reprezentat, de o demozelă, ce până acuma nicĭ măcar văzuse teatrurĭ, au făptuit nu ca pe scenă, ci chiar precum ar fi fost partașă adevărateĭ acesteĭ intîmplărĭ, încît ne face a crede, că prin o îndelungală învățătură, s-ar putea face vrednică de laudă, asemenea și *Abner* aŭ aratat talent, și cu toțĭ un organ foarte priincios și potrivit declamațieĭ tracice».

Tragedia *Saul*, a fost tradusă în versuri în limba romînă de *Costachi Aristia* profesorul de Declamație de la Conservatorul din Bucureștĭ; iar persoanele care aŭ interpretat rolurile maĭ principale din această piesă, aŭ fost următoarele:

Saul — —	Dl. Costachi Caragiali
David — —	« Dimitrie Gusti
Abner — —	« Ioan Poni
Ionatan — —	« Dim. Gherghel
Micol fiica luĭ Saul	D-ra Poni [1]).

(*Urmează*).

Tedoor T. Burada

1) Această distribuție mi-a fost comunicată de Dimitrie Gusti, care a jucat in piesa.

Dante Alighieri — Divina comedie. Infernul.

Traducere în versuri de N. Gane. Un vol. de XVI și 319 pagini.

Traducerea operilor marĭ care aŭ însemnat, pe calea îndepărtată a veacurilor, câte o rază de lumină ruptă din soarele geniuluĭ omenesc, este o îndeletnicire căreia toate popoarele doritoare de propășire s'au dedat cu cea mai mare râvnă. Aceste traducerĭ aduc două foloase neasemănate: mai întâi îmbogățesc cugetarea poporului cu producerile măestre ale minților geniale; apoi silesc limba să se mlădie și să se frământe, pentru a reda gândirile și icoanele în care aceste sunt îmbrăcate.

La noi până acuma s'a tradus foarte puțin, în asemănare cu ce s'a tradus în alte limbĭ. Cauza acesteĭ lâncezelĭ în redarea pe românește a operilor nemuritoare, este că maĭ întâĭ pătura noastră cultă nu cunoaște bine dintre limbile în care au fost scrise aceste opere, decât pe acea franceză care este însă așa de răspândită la noĭ, că nu maĭ este nevoie a se traduce operile din această limbă, citite maĭ de toțĭ aceĭ ce vraŭ să se apropie de ele, chiar în original. Dar apoĭ când este să se traducă o operă din o limbă străină, nu e destul ca această limbă să fie cunoscută. Să maĭ cere și un talent de traducător, îmbinat, pentru operile poetice, cu însușirĭ de aceeașĭ natură, condițiunĭ care nu se prea întâlnesc des, întrunite în aceeașĭ persoană.

Din plăzmuirile cele marĭ ale geniuluĭ omenesc, până acuma s'a tradus la noĭ aproape numaĭ Eneida luĭ Virgil de poetul

G. Coşbuc şi câte-va cânturi din Iliada luĭ Omer, de G. Murnu. Nu vorbim de traducerile in proză ale marilor opere poetice; căcĭ noĭ mărturisim că numaĭ o traducere în forma în care este scris, proza pentru proză, şi versul pentru vers, poate să ne dee o idee despre farmecul originaluluĭ. A se traduce în proză o plăzmuire poetică scrisă în versuri, este a i se răpi cel puţin jumătate din valoarea eĭ estetică, de oare-ce ea este desbrăcată de elementul eĭ muzical care înalţă gândirea şi adânceşte simţimântul.

Nu ne vom ocupa aicĭ decât de noua traducere a uneĭ opere vestite, Divina comedie a luĭ Dante, a căreia primă parte, *Infernul*, a fost tradusă în versurĭ de eminentul nostru literat d. N. Gane.

Vom începe cu forma în care d. Gane a turnat în româneşte nemuritoarea lucrare a mareluĭ poet italian.

Originalul e scris în *terzine*, un fel de versificaţie particulară geniuluĭ italian şi care este îndestul de complicată, de oare ce înlănţueşte rima prin o întreţesare măestrită, aşa că şiragul eĭ nu să rupe în tot decursul unuĭ cânt şi, pentru a pune un capăt acestuĭ lanţ, este de nevoe la sfârşit un vers răzleţ.

Strofele sunt de 6 versurĭ împărţite în două grupe de câte 3 şi rimate astfel: versul 1 cu 3, versul 2 cu 4 şi 6 iar versul 5 încalecă strofa a doua tot de 6 versurĭ rimând *el* cu 1 şi 3 iar 2 tot cu 4 şi 6. Versul 5 din strofa a doua se ţine de rimele 1 şi 3 din strofa a 3-a şi aşa maĭ departe, până la sfârşitul cântuluĭ, când versul 5 din strofa de pe urmă închee sunetul cu rima versuluĭ răzleţ.

Iată bună oară:

1 Per me si va nella citta dolente
2 Per me si va nell' eterno dolore
3 Per mi si va tra la perduta gente
4 Giustitia mosse il mio alto fattore
5 Fecemi la divina potes*tate*
6 La somma sapienza e il primo amore.

1 Dinanzi a me non fur cosse cre*ate*
2 Se non eterne ed io eterno duro:
3 Lasciate ogni speranza, voi che'ntr*ate*

4 Queste parole di color oscuro
5 Vid'io scritte al somma d'una *porta*
6 Perch'io: Maestro, il senso lor mi e duro

1 Ed egli a me, come persona acc*orta*
2 Qui si convien lasciare ogni sospetto
3 Ogni viltà convien che qui sia m*orta.*
4 Noi sun venuti al loco ov'io l'ho detto
5 Che tu vedrai le gente dol*orose*
6 L'hanno perduto il ben dell'inteletto.

E perche la sua mano alla mia p*ose...*

Acest fel de versificaţie e foarte greu de mânuit şi lucrul se vede chiar în originalul luĭ Dante care a fost el însuşĭ nevoit să introducă adese orĭ abaterĭ de gîndirĭ, pentru a putea mănţine sistemul versificăreĭ. Pentru traducătorul român, a se reproduce această formă în toată a eĭ asprime, ar fi fost aproape peste putinţă. Chiar aşa, limba românească are de luptat ca greutăţĭ foarte marĭ: ca o înghezuială de ideĭ în cuvinte puţine şi înguste; cu imaginĭ puternice care trebuesc redate numaĭ decât, de oare-ce în ele stă maĭ cu deosebire farmecul poezieĭ; cu greutatea înţelesuluĭ a o mulţime de rostirĭ care s'ar explica numai din împrejurărĭ dispărute şi cunoscute poetuluĭ singur.

D. Ganea cred că a rezolvit în mod fericit nevoia neapărată, de a reda poemul luĭ Dante în versuri, pentru a-ĭ pastra pe lângă cuprinsul lui poetic, şi farmecul muzical, unită cu putinţa omenească de a o face în versurĭ româneştĭ. A păstrat *terţinele,* însă le-a dat o formă maĭ uşoară.

Strofa D-sale e alcătuită tot din 6 versurĭ despărţite în două grupe de câte 3; însă rimele in loc de a fi încrucişate în chipul în care le-am aratat că sunt în originalul italian, D. Gane le-a alipit, în fie-care grup, la câte două versuri unul după altul şi al 3-lea l'a legat cu al 6-lea din grupa a doua.

Iată cum sună în traducerea d luĭ Ganea terţinele italiene reproduse maĭ sus, de la începutul cântului al III-lea:

Prin mine se ajunge în jalnica cetate
Prin mine se ajunge la chinuri necurmate
Prin mine se ajunge la osândita ginte

Justiția mișcat'a pe 'naltu'mĭ ziditor
La viață sunt adusă de cel întâĭ amor
De-atot puternicia și de suprema minte

Nimica înainte-mĭ n'a fost de cât vecie
Și viața mea eternă menită e să fie
Lasațĭ orĭ-ce speranță voĭ care 'ntrațĭ aice!
Aceste vorbe scrise cu 'ntunecat color
Eraŭ de-asupra porțiĭ. Poete, noima lor
Ce aspră-ĭ pentru mine-am prins atuncĭ a zice

Intr'un asemenea sistem, versul al 5-lea ne rămânând nicĭ o dată stingher nu are nevoie, la sfârșitul cântuluĭ, de un vers răzleț care să-ĭ încheie rima. Totușĭ domnul Ganea, pentru a a imita armonia ce rezultă în original din acest sistem, pune un vers răzleț la sfârșit care rimează însă cu acel ultim al strofeĭ. D-sa sfârșește bună-oară ast-fel cântul II:

Mergĭ dar! de-acuma ambiĭ avea-vom o voință
Tu călăuz, tu dascal, tu domn pe-a mea ființă
Ast-fel i-am zis, ș'atuncea s'a pus el în mișcare;

Iar eŭ intrăĭ pe-adinca selbatică carare.

Știm că se vor întâlni criticĭ care vor bănui autoruluĭ că nu a respectat în totul chipul de versificare al luĭ Dante și care vor spune că, dacă traducătorul nu a putut reproduce forma desăvârșită a terținelor italiane, de ce s'a apucat să traducă pe Dante în versurĭ?

Noĭ credem că chiar așa cum sunt prefăcute terținele luĭ Dante în românește, tot e maĭ bun acest sistem de traducere, decât acel în proză, care ștergând farmecul muzical, ruinează concepțiunea poetică și face adeseorĭ să apară unele ideĭ ale poetuluĭ care se mănțin maĭ mult prin muzică decât prin cuprinsul lor, ca o înșirare sarbădă de cugetărĭ fără miez și adese orĭ chiar fără interes și fără înțeles pentru ceĭ din vremile noastre.

A se respecta însă prea cu asprime forma originaluluĭ, este a se impune greutățĭ redăreĭ cugetăreĭ, peste care nu se poate trece decât cu marĭ neajunsurĭ. Aceasta s'a văzut bunăoară în traducerea Eneideĭ de G. Coșbuc care a fost făcută în hexametri, vers greŭ de mănuit în limba românească, din cauza nevoeĭ de

a găsi totdeauna un cuvânt accentuat pe silaba întăĭ, pentru începutul versuluĭ, şi care traducere, cu toate meritele eĭ netăgăduite, nu poate fi cu totul aparată de învinuirea limbeĭ greoae şi adeseorĭ anevoios de înţăles.

Apoĭ este de observat că versul este menit, cum am spus-o a adăogi gândirea cu un element muzical. Acest element însă nu trebue numaĭ decât să fie împrumutat de la limba din care e tradusă. Destul ca el să încânte urechea, şi să întovărăşască răsfirarea gândireĭ. Notele pe care e pusă muzica pot să varieze de la popor la popor, după firea sufletuluĭ săŭ, şi a se cere chiar în această privire o imitare desăvârşită, poate une-orĭ să meargă tocmaĭ în potriva scopuluĭ urmărit, de a face să cânte graiul melodia versuluĭ.

De aceea noĭ primim cu mulţămire prefacerea terţinelor luĭ Dante în terţine româneştĭ. Elementul muzical al versuluĭ a fost păstrat; el încântă urechea, odată cu perindarea icoanelor poetice prin minte; reproducerea acestor icoane poate fi maĭ credincioasă, de oarece forma cea prea aspră nu o maĭ înăbuşă cu aşa putere, şi efectul produs de traducere se apropie maĭ mult de model, decât dacă am avea inaintea noastră numaĭ o redare a icoanelor singure, care nu ne poate nicĭ odată da o idee deplină de frumuseţele originaluluĭ.

Al doile mijloc întrebuinţat de traducător pentru a putea lupta cu greutăţile puntereĭ pe româneşte a *Infernuluĭ* a fost lungirea versuluĭ italian. Pe când acesta e de 10 şi de 11 silabe, alexandrinul românesc e de 13 şi de 14 silabe. Une-orĭ această lungire slăbeşte efectul versuluĭ, cum se vede lucrul când se citesc cele două strofe, cea italiană şi cea română, reproduse maĭ sus, şi care redau inscripţia de pe poarta Infernuluĭ.

Pe când versul italian e sinistru şi cumplit, prin căderea cezureĭ după a 4-a silabă:

> Per ma *si va* / nella citta dolente
> Per ma *si va* / nell'eterno dolore
> Per ma *si va* / tra la perduta gente

reproducerea românească, trăgănând versul, il slăbeşte:

> Prin mine *se ajunge* în jalnica cetate
> Prin mine *se ajunge* in chinurĭ necurmate
> Prin mine *se ajunge* la osândita gintă.

Dar cum o spune prea bine d. Gane, în prefața luĭ: «niciĭ odată o traducere cât de bună, nu se poate urca la înălțimea originaluluĭ. E întocmaĭ ca și cum prin o trompetă aĭ vra să redaĭ o arie cântată din vioară».

Nu e vorbă, s'ar fi putut reda chiar versul luĭ Dante din această cumplită inscripțiune. Era destul de a se scurta jumătatea întâĭ a versuluĭ ca și în Dante, la 4 silabe.

Prin mine *mergĭ* spre jalnica cetate
Prin mine *mergĭ* spre chinurĭ necurmate
Prin mine *mergĭ* la osândita gintă.

Dar această scurtare a versuluĭ românesc de 13—14 silabe în acel italian de 10—11, de dragul reproduceriĭ acesteĭ inscripțiunĭ întunecate și cumplite, ar fi nevoit întrebuințarea aceluiașĭ vers în toată întinderea poemeĭ, și nu știm cum s'ar fi redat ideile atât de cuprinzătoare ale luĭ Dante, dacă nu li s'ar fi făcut cel puțin un loc maĭ mare de 2—3 silabe în forma versuluĭ românesc.

Prin urmare noĭ credem și dl. Gane bine a lucrat cum a lucrat pentru a reda forma poetică a originaluluĭ, păstrând pentru aceasta pe cât se poate, maĭ mult apropierea de el.

* * *

Să trecem acuma la fondul traduceriĭ, spre a cerceta meritul eĭ. D. Gane se ține pe cât se poate de strâns de textul italian al luĭ Dante, une-orĭ maĭ strîns chiar decât traducerile franceze în proză ale acesteĭ epopeĭ. Așa bună oară Lamenais traducea strofa 37 din Cântul I, care sună în original

Questa le carcerà *per ogni villa*
Finche l'avra rimesso nell'inferno
La ond' invidia prima dipartilla.

astfel: «*De partout* il chassera la louve, jusqu'à ce qu'il l'ait remise en enfer, d'où prémièrement la tira l'envie»; iar N. Gane traduce, urmărind maĭ strâns originalul,

Din târg în târg lupoaica de dânsul alungată
Va fi în cea din urmă în iadurĭ aruncată
De unde a trimis-o Invidia la noĭ.

Strofa 44 din Cântul II:

Tal mi fec'io di mia virtute stanca
E tanto buono ardire al cor mi come
Ch'i comminciai come *persona franca*

e tradusă de Lamenais:

Ainsi fut-il de mon courage lassé et une ardeur si vive me revint au coeur qu'avec hardiesse je dis.

N. Gane traduce:

Astfel în al meŭ suflet căzuta bărbăţie
Simţiĭ că se deşteaptă cu-aşa ardoare vie
In cât i-am zis atuncea, eu *omul hotărât.*

Versul 3 din strofa 16 Cântul II

Come falso veder bestia quand' ombra

pe care Lamenais îl traduce:

Comme une fausse vision l'animal ombrageux,

Gane îl redă:

Ca *o vedere falşă* pe un cal înărăvit.

Versul 2 din strofa 10 Cântul III

Sempre in quell'aria *senza tempo tinto*

este tradus de Lamenais:

Dans cet air à jamais ténébreux;

iar dl. Gane maĭ apropiat:

In aerul acela *fără de timp, culoare*

Versul 2—3 din strofa 15 Cântul III :

> Trarochi gente di motto valore
> Connobi che *in quel limbo eran sospensi*

sunt traduse de Lamenais :

> Des gens de haute valeur *ainsi suspendus* ;

iar Ganea :

> Căcĭ oamenĭ de valoare
> Recunoscuĭ *în limburĭ plutind rătăcitorĭ.*

Şi aşa maĭ departe, am putea cita multe locurĭ în care d. Gane a urmat maĭ de aproape textul italian decât traducerile franceze. Aceasta ne maĭ dovedeşte că avem aface cu o traducere de pe original, ajutată bine înţăles de traducerile făcute până acuma ; dar în orĭ-ce caz nu cu o traducere de pe traducerea franceză.

Dacă dl. Gane se ţine adese orĭ de textul original maĭ aproape decât traducerea în proză (care tocmaĭ ar fi putut să urmărească textul mult maĭ uşor), apoĭ cu atât maĭ mult putem să ne aşteptăm la o redare cu credinţă a ideilor luĭ Dante. Şi într'adevăr că este de admirat cât de strâns se ţine traducătorul de original şi cu toate aceste ce frumoase şi curgătoare sunt versurile luĭ. De obiceiŭ fraza italiană este reprodusă în româna aproape din cuvânt în cuvânt, cum se poate vedea dacă se compară un cânt original cu traducerea d-luĭ Gane.

Foarte rar lungimea maĭ mare a versuluĭ român a silit pe d. Gane să întindă pe acesta cu câte o umplutură care tot odată uşura şi rima.

Aşa bună oară strofa 29 Cântul I

> Tu se'lo mio maestro e il mio autore
> Tu se'solo colui, da cui io tolsi
> Lo bello-stilo che m'ha fatto onore

Este redat de Ganea cu o prelungire a versuluĭ al 2-le, neîndreptăţită prin altă ceva, afară doar decât prin aceea că-ĭ trebuia îndeplinită lungimea de 13 silabe şi găsită rima. D. Gane scrie :

Tu eștĭ al meŭ părinte, al meŭ învățător
Deprins-am de la tine, *în toate-ascultător*
Vorbirea cea frumoasă de care's lăudat.

Alte fraze adause din aceleașĭ motive sunt: Versul 3 din strofa 29 Cântul II

Perch'io non temo di *venir qua entro*

este tradus de Gane: De ce nu mi-a fost teamă
Să mă cobor aice *în loc întunecos.*
în loc de: Să vin aicĭ înuntru.

Versurile cele 2 din strofa 26 Cântul III

Quando noi fermeremo i nostri passi
«Sulla trista riviera d'Acheronte

sunt traduse de Gane prin:

Atuncĭ când Acheronul *ce-avem a întâlni*
Opri-va pașiĭ noștri pe malurĭ de jălire,

Dacă însemnăm însă asemenea adaosurĭ necesitate din maĭ marea lungime a versuluĭ romănesc, aceste neajunsurĭ eraŭ neapărate, căcĭ domnul Gane trebuia să aleagă un vers maĭ încăpător, fără de care redarea aproape a tuturor versurilor luĭ Dante ar fi fost cu neputință. Une-orĭ însă gândirea poetuluĭ italian e maĭ saracă, și ea nu ar fi avut nevoie de acea formă maĭ încăpătoare. Dar pentru câte-va rarĭ cazurĭ și-ar fi îngustat calapodul tuturor.

Acest mic pacat ar fi trebuit să treacă nebagat în samă, și dacă noĭ il însemnăm, este tocmaĭ spre a arata nesfârșitele greutățĭ cu care a avut de luptat traducătorul român.

* * *

Acele spuse până aicĭ se referă însă— trebue să o spunem cu părere de răŭ, numaĭ la cele d'întâĭ 7 saŭ 8 cânturĭ ale *Infernuluĭ.* Numaĭ aceste înfățoșază versurĭ frumoase, nepătate nicĭ ca rimă, nicĭ ca ritmu. Abia dacă în tot lungul lor șir de

aproape 1000 de rândurĭ se găsesc ușoare șchiopătărĭ în ritmu, precum bună oară

De celelalte umbre cu-așa mu*ltă* favoare

sau

Și pentru care ceriul le dă a*stă* onoare

în care accentul cade nepotrivit pe silabele subliniate. De la cântul al VIII-lea însă greșelele de ritmu se îndesesc și versul devine din ce în ce maĭ neîngrijit. Așa :

El se opri s'asculte cu încordata minte
Ne*pu*tând cu vederea străbate înainte (p. 75 cânt VIII)

Con*demn*ată să-șĭ aĭbă speranță'n viitor (p. 76, Idem)

Va*lurĭ* de colb ce duce cu sine fioros (p. 79, Idem)

El *mer*gea și cu stânga obrazu-șĭ apăra (Idem)

Trecem la Pola unde Quarnero'mprejmuește
A *It*alieĭ țărmurĭ pe care le stropește
Saŭ *pre*cum la Arl unde e Ronul adormit

Se *aș*terne câmpia imensă, ondulată

Nu putem însera toate șchiopătările de ritm ce se întâlnasc în toate cânturile de la al 9-lea înainte. Vom reproduce încă vre-o câte-va din cele multe care despodobesc tocmaĭ cântul cel maĭ frumos din *Infern* (23), acel în care se descriu caznele comiteluĭ Ugolin și în care greșelele de ritmu aleargă unele după altele.

De pe groaz*nica* pradă el gura-a rădicat
Și *a* șters'o cu părul de *pe* craniul mușcat,

Des*pe*rata'mĭ durere la care de gândesc....

Iar dacă a mele vorbe pot *să*mânță să fie..

Din *cu*vintele tale eștĭ Florentin de sânge

A*flă* dar că eŭ fost-am Con*te*le Ugolin

Cred că n'am trebuința a*mă*nunt a-țĭ descrie
Cum *în*crederea-mĭ oarbă și-*a* luĭ viclenie
M'au *îm*pins la peire în lumea cea de sus

E *cr*uzimea cu care din viață-am fost răpit

Făcând tai*nica* pânză de p*e* ochi-mĭ să cadă

După o scurtă goană strâns din ur*mă* luațĭ
Ta*tăl* și puiĭ fură prinșĭ *de* cân*iĭ* turbațĭ
Ce-șĭ implântase 'ntrânșiĭ col*țiĭ* pân'n cunună

Sus*pi*nase 'n glas mare de *mân*care cerând

Apoĭ jos auzit-am f*ere*cându-se poarta
Tur*nu*luĭ cel de spaimă și 'nțelegându-mĭ soarta
Am *pr*ivit a lor fețe, dar *ni*mic nu le-am zis

Toate aceste exemple sunt luate numaĭ de pe 3 paginĭ, și să se observe că cele maĭ multe din aceste greșelĭ de ritmu se puteaŭ foarte ușor inlătura.

Așa ele dispăreaŭ, dacă se scriea:

Du*rerea-mĭ despe*rată la care de gândesc.
Iar dac'a mele vorbe să*mânță pot* să fie
Din *vorba ta se vede*, eștĭ Florentin de sânge

Mă *'mpinse la peire* în lumea cea de sus

După o scurtă goană *din urmă strâns luațĭ*
Prinșĭ fură puĭ și tată de câniĭ ceĭ turbațĭ
Ce-șĭ implântară *colțiĭ în eĭ* păn'n cunună

Așa în cele maĭ multe cazurĭ, o simplă schimbare în așezare a cuvintelor păstra curețenia ritmuluĭ. Acolo unde lucrul nu se putea face pe o cale așa de ușoară, trebuia să se schimbe rima, să se caute alt mod de reproducere a ideeĭ, dar nu să se atingă esența chiar a versuluĭ, pulsul luĭ cel vecĭnic dătător de viață—ritmul—și ne mirăm mult, când vedem desăvârșirea ritmuluĭ versurilor d-luĭ Ganea în cele 7—8 cânturĭ d'întâĭ, să găsim atâta neingrijire în cele 27 cânturĭ ce urmează.

Explicarea acesteĭ împrejurărĭ ne-o dă însă chiar traducătorul în prefaţa d-sale. D-sa spune că cu 23 de anĭ înainte, când avea vrâsta de 44 de anĭ, s'a apucat de tradus *Infernul* şi a izbutit, după o mare muncă, să pună pe româneşte *în un an de zile* cele 7 cânturĭ d'întâĭ; dar după aceea a părăsit această lucrare. Căderea partiduluĭ liberal de la putere în 1905 îĭ dădu răgazul trebuincios spre a se reapuca, acuma la 67 de anĭ, de lucrarea părăsită, şi a izbutit în *5 luni şi* 1/2 să sfârşască traducerea. Cu alte cuvinte, pe când în urmă cu 23 de anĭ, a pus *un an* pentru traducerea a 7 cânturĭ, acuma a pus maĭ puţin *de* 1/2 *de an pentru traducerea a 27 de cânturi.*

Se vede decĭ că d. Gane nu şi-a dat ragazul trebuitor, pentru a pune în sfârşirea traducereĭ aceeaşĭ grijă pe care o pusese la început şi graba d-sale de a vedea lucrarea gata l'a făcut a nu da destulă luare aminte la forma în care-şĭ turna cugetările. De altfel lucrul se poate uşor îndrepta, de oare-ce şi în această parte lucrată acuma, se întâlneşte aceeaşĭ exactitate în redarea cugetărilor mareluĭ poet, acelaş avânt al gândireĭ poetice în limba română, şi singurul neajuns este ritmul versurilor care la o a doua ediţie, cu puţină osteneală, se poate îndrepta.

Şi am dori, ca lucrul să se facă, căcĭ traducerea *Infernuluĭ* în versurĭ româneştĭ e de altfel una din lucrările cele maĭ de samă ale ultimeĭ producerĭ literare române.

A. D. Xenopol.

Privelişti şi datinĭ populare in Moldova

(Urmare)

Stratiotul apucă pe harap împreună cu ostaşiĭ şi-l ţin înaintea împăratuluĭ. Impăratul ca înspăĭmîntat zice repezindu-se asupra harapuluĭ:

Ah ticălos nenorocit,
Pentru aceasta aĭ venit,
Ca să mă omorĭ pre mine?
Acum ce va fi de tine!
Acum tu trebuĭ să zacĭ,
Praf, cenuşă să te facĭ.

Pune mâna pe sabie şi o scoate pe jumătate, zicind:

Ah, sabie săbioară,
Iubita me sorioară,
Eşi tu din teac'afară,
Şi vrăjmaşul mi'l omoară,
Precum în alte războae,
Aĭ făcut de sânge şiroae,
Şi-acum tot aşa să te porţĭ,
Să-mĭ prăpădeştĭ acest hoţ.
Orĭ nu, stăĭ, te opreşte,
Şi mânia 'ţĭ potoleşte,
Ca maĭ bine se gândim,
Şi 'n altfeliŭ ca să'l jertfim.

Către ostaşĭ zice împăratul:

Aşa dar il luaţĭ,
Si la 'nchisoare'l daţĭ,
Si pune'ţĭ ca să'l păzească,
Ca să nu se prăpădească.

Doĭ ostaşĭ duc pe harap afară. Impăratul îndată începe a zice luĭ Stratiot:

Ea s'aducă pe harapu,
Care-a vrut să-mĭ ia capu,
Numaĭ bine'l căutaţĭ,
Si armele îĭ luaţĭ,
Nu cumva iar să vroiască,
Viaţa ca să mi-o răpească,
Ca să videm ce foc are,
In inima luĭ aşa mare.

Ostaşiĭ aduc pe harap, luîndu'ĭ cuţitul. Harapul sta în picioare înaintea împăratuluĭ. Impăratul zice:

O tu om nesocotit,
Spune'mĭ ce foc te-a lovit,
De-aĭ venit aşa turbat,
La asemene 'mpărat,
Căcĭ tu pre bine ştiĭ,
Că eŭ am oştirĭ miĭ,
Si cum vom porunci,
Praf şi cenuşă veĭ fi.

Harapul zice către împărat:

Milostive împărate,
Tu aĭ judecat cu dreptate,
Pe împaratul Indian,
De la ţermul African,
Care cu un cuget răŭ
A omorât pre tatăl meŭ
Şi l'aĭ judecat de moarte
Şi pre dânsul cu dreptate.

Așa dar și tu aĭ făcut,
Copilul me-aĭ omorât
Care atât-l iubeam eŭ,
Știe unul Dumnezeŭ.
Dar maica sa ce tot plânge,
Ochiĭ eĭ de tot se scurge,
Țipă, plânge și răcnește,
La față se veștejește.
Așa eŭ cu jale mare,
Privind această urmare,
Mi-am hotărât să-mĭ răzbun,
Și capul să ți-l răpun,
Dar fiind-că s'a întâmplat,
Zalele te-a aparat,

Acum fă ce vreĭ cu mine,
Judecă cum se cuvine,
De socoțĭ că's vinovat,
Poroncește la gelat,
Ca să mé tae în bucățĭ,
Să m'arunce în toate părțĭ.
Cu'n cuvânt să mă sfârșesc,
Durerea să-mĭ alinesc,
Dar de am eŭ vr'o dreptate,
Mă rog ție împărate,
Ca să te milostiveștĭ,
Viața să-mĭ dărueștĭ,
Și voĭ fi supus și eŭ,
Ca și tot norodul tăŭ.

Impăratul zice catra toțĭ:

Acest om vrednic de jale,
Are multă îndreptare,
Este vrednic de ertare.

Acum vă spun la fie-care,
Că eŭ de tot l'am ertat,
Pe acest om nevinovat.

Oslașiĭ cântă:

Stațĭ toțĭ intr'o unire....[1])

(Urmează)

Teodor T. Burada

---

1) Sfârșitul acestuĭ cântec prea cunoscut de toțĭ irodariĭ nu s'a maĭ scris în textul manuscrisuluĭ. Noĭ însă îl dăm în întregime, du ă cum ni l-a spus Gh. Popovicĭ și alțĭ irodarĭ, și cu care se sfârșește această mică reprezentație teatrală—religioasă. Iată-l:

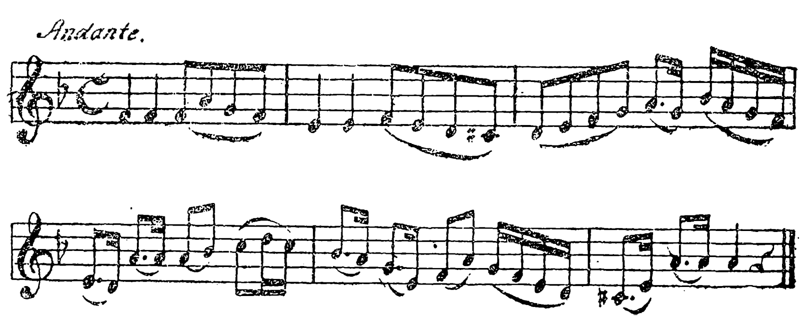
Stațĭ toțĭ intr-o unire
Să dăm glas de mulțemire,
La cinstita adunare,
Să strigăm toțĭ cu glas mare

Si prin vers de rugăciune,
Să ne cerem ertăciune,
La cele ce v-am grăit,
La cele ce v-am greșit.

Apoi cu toțiĭ scot săbiile afară din teacă urmînd cântarea:

Sabia să strălucească,
Micĭ cu marĭ să se ĭubească,
Pe acest pământ,
A luĭ Dumnezeŭ cel sfânt.

Notăm aicĭ aria cea maĭ obicĭnuită ce se cântă de Irozĭ pe care am scris-o pe note muzicale. Iat-o:

Domnul Guglielmo Ferrero

(Cu prilejul apariţieĭ volumuluĭ III din *„Mărirea şi decăderea Romeĭ"*)

I.

Domnul Ferrero face parte din minunata generaţiune de scriitorĭ, care aduce Italieĭ contemporane, cea maĭ frumoasă podoabă pe care civilizaţia o poate da.

Născut în 1871 la Portici, începînd prin a fi om de drept, sfârşeşte, după cercetărĭ de sociologie, prin a ajunge cel maĭ de frunte istoric al Romeĭ.

Roma, care până acuma, ca istoricĭ aĭ eĭ avea pe Niebhur şi pe Mommsen, va avea un Latin, care să-ĭ explice marile eĭ izbânzĭ şi înfrângerĭ.

Dl. Ferrero e un Latin şi, ca Latin, studiază Roma. Ca un Latin pricepe istoria Romeĭ şi aruncă peste dânsa, puternica şi luminoasa luĭ evocare.

Mentalitatea latină, pe care un German n-o poate uşor pătrunde, apare în operile de istorie ale d-luĭ Ferrero, limpezită şi luminată, desfăcută de tot ceea ce era întunecos. El lămureşte şi îndeplineşte; el e un ziditor, un reformator în trebile istorieĭ romane.

Ce încântător portret ne face din Cicerone!

Era în 44; marele orator avea şase-zecĭ şi doĭ de anĭ; mersese în domeniile sale din Cume, unde sfârşise tratatele asupra *Glorieĭ* şi *Divinaţiuneĭ*.

Ferrero ni-l înfăţişază în plină lucrare:

«*Nu putea însă să guste frumuseţa soareluĭ, cerul curat şi parfumul mărei, pentru că era în prada unuĭ mare zbucium, care la vrâsta luĭ—avea atuncĭ 62 de anĭ,—îĭ dădea aprinderea şi eşirea din fire a unuĭ tânăr fără de experienţă. Mereŭ activ, primia şi trimetea un mare număr de scrisori, făcea vizite, primia pe admiratoriĭ şi amiciĭ săĭ, scriea în grabă un tratat*

asupra «Divinațiuneĭ» și un altul despre «Glorie», citea cărți grecești și comanda la Roma altele; lua note, se ocupa de afacerĭ particulare, medita un mare tratat despre «Datorie», care, într'un cadru de mântuire politică și morală a republiceĭ, discuta cu toată lumea despre situația politică. Era furios și desperat; dar era destul o mică bucurie, ca să-l schimbe [1])».

După ce ne dă acest admirabil portret al bătrâneței luĭ Cicerone, Ferrero caută să ne arăte cum a fost Antonius.

E o mică operă de *refacere* și în care autoruĭ reușește foarte bine.

In a doua filipică, Cicerone ne dă un minunat portret caricatură al consululuĭ Antonius, scris după ședința senatuluĭ de la 2 Septembrie 44, la Puzzoles. Cicerone îl scrie sub înrâurirea discursuluĭ pe care Antonius îl ține în Senat la 1 Septembrie 44.

Cuvântarea consululuĭ fusese cu adevărat crudă, dar nu lipsită de oare care dibăcie politică și de o pătrundere ageră a viitoruluĭ și gânduluĭ ce muncia pe Cicerone.

Cînd Cicerone vestește pe Antonius, în sara zileĭ de 31 August, că nu va lua parte la ședința de a doua zi a senatuluĭ, era stăpânit de frică și îĭ era teamă ca să nu fie omorît de consul.

Atuncĭ Antonius, spre a-șĭ răzbuna, pronunță în senat o aprigă cuvântare, la care Cicerone răspunde prin cele d'întâiŭ filipice.

E stabilit, prin urmare, că portretul cuprins în a doua filipică, rămâne numaĭ o mare operă literară, un reușit atac și o minunată iscoadă de caricaturist.

Acest lucru, destul de simplu, n'a putut fi însemnat de nicĭ un romanist și numaĭ astăzĭ, domnul Guglielmo Ferrero vine, refăcând viața consululuĭ, să ne zugrăvească un alt Antonius:

«*Antonius era, fără îndoială, unul dintre ceĭ maĭ cu vază politicianĭ aĭ vecheĭ noblețe ruinate, care se aruncaŭ în politică ca într'o glorioasă pîraterie. Avea un corp voinic, un spirit lucrător, îndrăzneț și generos, dar sensual, neprevăzător, mândru și plin de apucăturĭ satanice, inteligent dar puțin șiret, capabil de a se lăsa să fie înșelat de patimele și îndrăznelele sale. Dusese o viață plină de neastâmpăr, de întâmplărĭ îndrăznețe și nelegiuite, de primejdiĭ îngrozitoare, începând cu expediția tainică a luĭ Gabinius în Egipt, trecând prin baterea cetățeĭ Alessia și sfârșind cu trecerea Adriaticeĭ în 48. Dar oameniĭ ceĭ maĭ neprevăzătorĭ știŭ câte-odată să devie cumpătațĭ; acesta e cazul luĭ Antonius.*

Perduse toată averea în politică și plăcerĭ și voia s'o refacă tot prin politică [2])».

Acesta era Antonius. Până la 45, un vântură țară, și de

---

1) *Grandeur et décadence de Rome*, tom. III, pg. 50, ch. III.
2) *Ibidem*, tom. III, p. 24, c. II.

la această dată, un om politic șiret, fără nici o temere și foarte inteligent.

Intreaga sa purtare politică, după Idele lui Marte ale anului 44, e o dovadă de iscusința sa în materie politică, și că știe să amăgească și pe conservatori și pe cesariști.

Cât de modern, cât se asamănă cu politicianii de azi, Antonius, când în sara de 18 Martie 44, poftește la prânz pe Brutus și pe Cassius! Consfătuirea aceasta, care ne arată cât de mare om politic era consulul și cât de naiv și slab politician era Brutus, e un capitol însemnat din Biografia lui Antonius, fără îndoială de refăcut cu totul.

Pe la jumătatea lui August 44, dă o nouă dovadă de iscusință politică, vârând frica în Octavian, care venia să ceară un drept: moștenirea și hârtiile lui Cesar.

Antonius, cu nepăsare de pretențiile lui, îl batjocorește, și Octavian multe zile nu mai cutează să iee parte la viața politică[1]).

Cu toții ne amintim de frumoasa scrisoare ce Antonius trimite ca răspuns epistolei umilitoare pe care Hirtius și cu Octavian i-o trimit în câmpul de la Modena.

El vorbește ca un conducător și ca un răzbunător al lui Cesar. «Ieŭ asupra-mi zice el, pe Dolabela și fapta lui. Omorârea lui Trebonius era un drept și voiŭ urmări pe toți conjurații[2]).

Antonius a fost, fără îndoială, un clevetit. Nu era om cinstit; dar a fost un om de-o inteligență rară și plin de însușiri de om politic.

Acest lucru n'a fost înțeles până la Guglielmo Ferrero.

Michelet, pe care îl admirăm pentru marile lui însușiri de destăinuitor al trecutului, vorbind de Antonius, zice:

«*Antonius crezu că va urma lui Cesar. Ce era însă el? Un om din avan-gardă, un soldat fără geniu, un mândru și greoiu actor, care juca, fără să priceapă, rolul lui Cesar. Antonius se perdu, uitând că nu este decât omul lui Cesar* [2])».

II.

Cărțile pe care dl. Guglielmo Ferrero le consacră Romei decadente și Romei izbânditoare, sunt cele mai de frunte ale scrierei sale. Ele ne luminează părțile cele mai întunecoase din istoria Romei și aduc faptele politice de atuncea, alăturea de cele de azi; explică totul prin ajutorul întâmplărilor din zilele noastre.

Dl. Ferrero nu-i un istoric banal; d-sa nu scrie nici prea mult și nici prea în grabă. Ce tipărește, se razimă pe o documentare serioasă, ceea ce nu-l împedică de a fi un prozator de

---

1) Grandeur et décadence de Rome, tom. III, p. 24, c. II.
2) Grandeur et décadence. t. III, c. IX.
3) Hist. romaine par J. Michelet, tom. II, p. 346, ch. VI.

frunte. Fiŭ al Italieĭ, pentru dânsul *frumosul* e *adevărul* și de aceea ține, ca mod de expunere, maĭ mult de Michelet, decât de Mommsen saŭ de alt istoric german.

Domnia-sa e un tânăr încă, născut în 1871 la Portici, blond și miop, cam urât, dar totuşĭ simpatic și având dorul de-a rechema trecutul în minte.

Sociolog și jurist, cercetând documente pentru a scrie lucrărĭ aparținând acestor domeniĭ, a ajuns la istoria Romeĭ, care l'a prins și l'a schimbat din sociolog, în istoric al Romeĭ de mândrie și al Romeĭ de cădere.

Înainte de-a fi o personalitate europeană, a fost una italiană.

Dacă Guglielmo Ferrero ar fi scris în România, ar fi zăcut și acum în negura necunoștințeĭ. Să binecuvintăm Italia generoasă și resunătoare, care știe să pună pecetea glorieĭ pe mintea acelor ce sunt vrednicĭ de ea.

Întâile sale cărțĭ aŭ fost lucrărĭ de om grăbit; dar acele lucrărĭ aparțin sociologieĭ și dreptuluĭ. Acum lucreaza liniștit și fără grija unora de-a grămădi volume peste volume [1])

După Montesquieu să reieĭ decadența și mărirea Romeĭ, nu este o mică îndrăzneală, și a spune lucrurĭ nouă, după acelaş Montesquieu, nu-ĭ de loc lucru de rând.

Domnul Ferrero a scris cărțĭ de privirĭ mărețe și socotitoare, lucrărĭ speciale care ne daŭ lămurirĭ amăuunțite despre viața romană.

Este straniŭ modul de-a scrie istoria romană, pe care întâia oară Ferrero ni-l arata.

El nu ne duce înapoĭ ca să studiem evenimentele, dar aduce evenimentele la noĭ; le coboară alăturĭ cu întâmplările de azĭ și, din oamenĭ și fapte afară din cale, face oamenĭ și fapte de toate zilele, pentru că luăm parte zilnic la ele, ca privitorĭ saŭ ca partașĭ.

Cu câtă măreție ni se înfățișază Cesar, Cesar marele dictator, și Brutus, conspiratorul nepătat. Guglielmo Ferrero iĭ tot apropie de noĭ și, din Cesar face un dibaciŭ om politic, iar din Brutus un om care vrea să fie cine-va.

Metodul istoric al d-luĭ Ferrero, de-a explica cu vocabularul de astă-zĭ, faptele trecute, e fără îndoială noŭ.

Totușĭ între opera sa istorică și tratatul luĭ Machiavel despre Titu-Liviu, există o mare asemănare.

Dl. Ferrero a citit pe Machiavel și rezultatul a fost, că robit de metoda luĭ, s'a apucat să scrie istoria romană. Aceasta e prima deosebire între d-sa și romaniștiĭ ceilalțĭ; a doua e dorința de-a explica palimile trecute prin cele prezente.

---

1) Guglielmo Ferrero, în „Românul litarar" dela 8 Maiŭ 1909, No. 19, tom. IV.

III

In prefața pe care d-l Ferrero o tipărește în fruntea celui de-al treilea volum al lucrărei sale asupra decadenței și mărirei Romeĭ, zice:

„*Toți romaniștii studiind această epocă de doui ani, (44—42) fac greșala de'a susține că după bătălia de la Philippi au fost înzestrați cu pămănturĭ toțĭ luptătorii care aŭ luat parte la ea. Credința aceasta este rătăcită: numai puținiĭ veteranĭ de-aĭ luĭ Cesar, care cuceriseră Gallia și s'aŭ luptat contra luĭ Pompeiŭ, aŭ luat parte la această împărțire*".

Pe lângă restabilirea acestuĭ adevĕr, D-l Ferrero reface portretul luĭ Antonius și, pentru întâia oară, ne dă un tabloŭ complet al zvârcolirilor politice, care urmează după uciderea luĭ Cesar.

Hirtius, Pansa, Octavian și Antonius sunt numaĭ oportuniștĭ, scolarĭ demnĭ aĭ dictatoruluĭ ucis. Un singur om politic pare sincer și acesta e Cicerone.

Totușĭ Cicerone, care era așa de prevĕzător, cade în cursa luĭ Octavian și, în loc să urmeze politica luĭ Tufius Calenus, caută să fie reînfiinţătorul republiceĭ aristrocratice.

Alăturĭ de dânsul apare financiarul Atticus, care da luĭ Brutus și Cesariștilor sume însamnate, pentru ca la sfârșitul luĭ Noembrie 44, să poată însoți pe Antonius în Gallia cisalpină.

Ferrero ni-o dat minunate medalioane, în care sunt sapate chipurile acestor politicianĭ și financiarĭ fără rușine.

Cartea D-luĭ Ferrero e o carte prețioasă, care dă orizonturĭ nouă romanistuluĭ și deschide câmpurĭ nouă de cercetat.

Caion.

Octavian Goga. Poezii 1906

În jurul tânărului poet ardelean, s'a făcut un zvon în destul de mare, cu prilejul publicărei volumului său de poezii, și Academia română a consfințit renumele d-lui Goga, încuviințându-i, după un raport foarte elogios al d-lui T. L. Maiorescu, premiul literar de 5000 de lei.

Atât zvonul cât și încuviințarea premiului Academiei sunt îndreptățite, întru cât noul poet, apărut în câmpul literaturei române, este un talent netăgăduit.

Că domnul Goga este un poet adevărat, se vede de pe darul de a îmbrăca gândirile lui în icoane nouě și neașteptate, și aceste gândiri sunt toate încălzite de razele unui foc lăuntric, ambele însușiri neapărate și de cele mai de preț ale adevăratei poezii. Voim să aducem câteva exemple căutând să scoatem în lumină, prin analiză, frumosul cuprins în puternicele sinteze ale domnului Goga.

Așa bună oară în cântarea închinată *Oltului* care iesă din Țara românească cea îngenuncheată sub stăpânirea străină, pentru a-și duce apele spre țărmurile unde neamul trăește liber și fericit, poetul spune apei:

Tu împletești în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre
Și cel mai scump nisip tu-l duci
În vadul Dunărei albastre.

La sânul tău vin, în amurguri,
Sfioase, fetele fecioare,
Si dimineața vin neveste
Cu șorțul prins în cingătoare —
Si vin păstori cu gluga albă,
Din fluer povestindu-și dorul —
Si câte cântece și lacrimi
Nu duce valul, călătorul....

Drumeț, bătut de gânduri multe,
Ne lași atât de greu pe noi,
Imbrățișându-ne câmpia
Te uiți adese înapoi.
Așa domol te poartă firea,
Căci duce unda-ți gânditoare:
Durerea unui neam ce-așteaptă,
De mult, o dreaptă sărbătoare,

Oltul este îmbogățit în unda lui, cu lacrimile poporului român, care se resfiră în aburi zemislitori de curcubeie; și aceste lacrimi udând nășipul râului îl sfințesc prin durerea ce'l adapă, și pe care o duce, prin firele lui, către Dunărea albastră ce scaldă țărmul fraților liberi! Durerea și lacrimele duse de valul călător este varsată în apele râului de toți Românii ce se oglindesc în el: fetele fecioare, nevestele cu pruncii la sin, păstorii cu glugele albe, care vin și povestesc râului dorul lor din sunetele prelungi ale fluerului. Oltul se înduioșază de atâta durere și-și trage pare că cu greŭ apa de pe țărmul pe lângă care trece și îmbrățișând câmpia, se uită par'că înapoi, căci unda-i gânditoare duce durerea unui neam întreg.

Toată această resfirare de simțiri îmbrăcate în așa de puternice icoane, lasă în minte o adâncă întipărire; căci simți în inimă, cum se zbate durerea inimei ce a zemislit'o.

Strofa următoare rădică această întipărire încă și mai sus, prin o încordare și mai mare a minței, prin o îmbrăcare încă mai fericită a cugetărei și simțirei·

Zdrobită 'n praf, muria arama
Si codrul chiotia, viteazul;
Iar tu, frățâne, mare meșter,
Biruitor frângeai zăgazul
Si 'mbujorându-te la față,
Treceai prin văile afunde,
Incovăindu-ți îndărătnic
Mărețul tău grumaz de unde.

Incovăindu-ți îndărătnic mărețul lui grumaz de unde este o rostire din cele mai plastice. Intr'adevăr încolăcirile unui râŭ prin jurul unor colnici pe care îi ocolește, trăgându-și valul pare că cu greutate printre piedicile ce-i stau în cale, îți face efectul unui șarpe ce ar încovoi cu îndărătnicie mărețul săŭ grumaz prin fundul văilor ce le străbate.

Și după aceasta atât de puternică icoană care ar putea să sfârșască poezia, d. Goga merge mai departe și găsește apropiind încă odată Oltul de sufletul poporului, o notă încă mai puternică, rugând pe Olt:

Să verşi, păgân, potop de apă
Pe şesul holdelor de aur;
Să piară glia care poartă
Instrăinatu-ne tezaur;
Ţărâna trupurilor noastre
S'o scurmi de unde o'ngropară
Si să-ţi aduni apele toate,
— Să ne mutăm în altă ţară!

In d-l Goga stă versul:

Instrăinatul *nost'* tezaur

în care provincialismul *nost* pătează rău frumuseţa versului şi a strofei intregi şi care putea fi uşor înlăturat în modul cum am schimbat noi versul:

Instrăinatu-ne tezaur

In deobşte d. Goga întrebuinţază foarte des scurtările *nost'* şi *vost'* în loc de nostru, şi vostru, şi l'am ruga să părăsească aceste vorbe urâte, în silita lor prescurtare, ceea ce este cu atât mai uşor, cu cât nici nu sunt neaparate.

In Poezia *De la noi* poetul roagă pe soare să ducă, el şi cu vântul ce ascultă de departe, pe aripa lui, cuvântul strigărilor noastre, departe unde? Tot în ţara libertăţii după care gem cei asupriţi:

Acolo, departe, spre soare răsare,
In freamăt de foi din dumbravă,
Pe veci cetluite în marmură rece,
Dorm clipele noastre de slavă.
Voi sânteţi acolo, viteji pârcalabi,
Si voi, prea cinstiţilor vornici,
Statornici în cinstea de lege şi ţară,
In focul credinţei statornici,

Acolo dormi şi tu, archangel bătrân.
Tu Stefane, sfânt Voevoade,
Ce-ai scris strălucirea norodului tău
Cu sânge duşman de noroade.
De sfânta ta dreaptă, de spada ta sfântă,
Spun toate poveştile slovei,
— Să nu se 'nfioare de numele tău
Nu-i frunză în codrii Moldovei...

Azi maşteră-i vremea.... Acum văduvite
Zac sfintele tale oţele
Si luna când trece prelung se 'nfioară,
Căci vede rugina pe ele.
Amarnic ne poartă pe strâmbe cărări
Vicleana şi vitrega soarte,
Mărit Voevoade, — în ţara ta azi
Si vise şi fulgere-s moarte....

Ca toţi poeţii este pesimist, nemulţămit cu ziua de astăzi, părându-i rău după vremile vechi şi dorind zorii altora nouă, şi e drept că dacă slava s'a revărsat peste Români, în vremile noastre, ea a cuprins numai pe acei din poalele, nu şi pe acei din crestele Carpaţilor care pot deci cu dreptul plânge:

Măria Ta! Săntem bătuţi de nevoi,
La noi în zadar ară plugul,
Căci holdelor noastre cu spicul de aur
Străinul le fură belşugul.
Am vrea să purcedem cu jertfele laudei,
Dar n'avem nimica la casă....
Măria Ta! — Toate străinii le duc
Si numai cu lacrimi ne lasă....

In poezia *Cântăreţilor de la Oraş* poetul le cere cu o putere înfricoşată:

Din freamătul dumbrăvei înlăcrămate,
Din curcubeul zărilor albastre,
Din şopotul izvoarelor de munte
Să împletim noi cântecele noastre,
Si trăsnetul ce înfioară bolta,
Când fulgere potrivnice se 'ncaier',
Si mugetul înfricoşat al apei
Să ferece al strunei noastre vaier.

Rima *încaier* cu *vaier* bogată, nouă şi frumoasă pecetlueşte minunat puterea magică a acestei neîntrecute strofe.

Poezia *Despărţire* este de o nespusă frumuseţă de la început la sfârşit:

Azi moare 'nfiorarea cetăţilor de stele
Si înţelesul tainic al cântecelor mele.
Se rupe tortul galben al razelor de lună,
Mor visurile albe ce-mi tremură pe strună.
Luceafărul clipirea în negură şi-o frânge.
Lumina lui bolnavă se zbate şi se stânge,
Si moare găinuşa în pragul nopţii sure
Si toată mângâierea din zvonul de pădure.
Mor fluturii din zare şi mor azi trandafirii.
Işi curmă înţelesul azi toată vraja firii.
— Cum se desfac prăpăstii şi-adâncul lor înghite
Strălucitoarea salbă a multelor ispite.
Comoara 'nfăşurându-şi nădejdea pleacă 'n pripă
De drum norocu-şi gată pribeaga lui aripă,
Din mintea'ntunecată fug grabnic rânduri-rânduri
Ducându-şi tot argintul, popoarele de gânduri
Si se 'mpleteşte noapte din neguri jucăuşe.
Când sufletul meu calcă pe-a viselor cenuşe.
Drumeţ cu ochii tulburi se duce fără ţintă,
Amarul îl încinge şi noaptea-l învesmântă
Si patima-l zugrumă cu braţele-i de fier...
— Sfârşit el îngenunche şi zgribură de ger,
Cerşind din îngropata-i hlamidă de văpaie,
Să-i mai trimiţi o rază, domniţa mea bălaie.

Infiorarea cetăților de stele,—ultimele sclipirĭ ale constelațiunilor ce dispar în albul dimineţeĭ; tortul galben al razelor de lună—o comparaţie din cele maĭ gingaşe căcĭ într'adevăr luna trimite pământuluĭ mănunchiurĭ de rază ce par a fi torturĭ de matasă gălbuie; lumina luceafărului ce se stânge în zorĭ ca ultima răsuflare a unuĭ bolnav ce moare—cum moare şi constelaţia găinuşeĭ alăturea cu luceafărul; cum moare şi izvorul din pădure şi fluturiĭ din zare şi trandafiriĭ în floare—cum moare totul pentru acel în sinul căruia iluziile închid aripele...

Şi cu această măreaţă şi bogată asemăluire potriveşte poetul moartea gândurilor sale, în momentul fatal al despărţireĭ, când prăpastia înghite strălucitoarea salbă a ispitelor ce aŭ bătut la uşa inimeĭ luĭ; când nădejdea înfăşurându-şĭ comoara şi norocul gătindu-şĭ pribeaga aripă, pleacă amândouă în pripă de la sufletul ce nu le maĭ poate reţinea; când poporul de gândurĭ ce înviora mintea cu farmecul joculuĭ lor fug grabnic rândurĭ, rândurĭ, ducând cu el argintul străluciriĭ lor, când în sinul pustiuluĭ ce toată această pribegire o lasă în suflet, nu rămâne decât o cenuşă rece şi arsă! Când poetul se vede aşa de părăsit de tot ce a făcut podoaba vieţeĭ luĭ, el îngenunche sub patima cumplită ce-l zugrumă în braţele-ĭ de fier şi-l face să se încovoae sub gerul ce-l cuprinde—tot maĭ cerşeşte o ultimă mângâiere:

> Din îngropata hlamidă de văpae
> Să-ĭ maĭ trimită-o rază domniţa luĭ bălae.

Am putea analiza încă multe din poeziile d luĭ Goga, spre a regăsi în el pretutindenĭ aceeaşĭ bogăţie de imaginĭ, aceeaşĭ căldură sufletească, aceeaşĭ putere magică de deşteptare de ideĭ care caraterizază pe adevaratul poet.

Dar trebue să facem şi câte-va băgărĭ de samă critice, fără de care nu ne-am împlini menirea, căcĭ d. Goga este tânăr şi are nevoe şi de călăuză, nu numaĭ de laude.

Am observat maĭ sus provincialismul săŭ *nost'* şi *vost'*; tot aşa de nepotrivit ne pare eliziunea bin' în loc de bine, *odat'* în loc de *odată*; apoĭ cuvântul *descopciare* pe care nu l'am răspinge, dacă nu ar fi urât ca sunet.

Dar apoĭ d-sa are o sumă de poeziĭ învederat slabe, şi fără inspiraţie, cum sunt, acele închinate lăutaruluĭ *Lae Chioru*. Cum a putut d. Goga să-şĭ facă nu eroŭ din un asemenea nume? Poporul românesc râde de *chior*; cum râde de ghebos, de surd, de mut, de cârn, de şchiop, pe când plânge pe orb, pe olog, pe ciung.

Cauza acesteĭ deosebirĭ de intipărirĭ pe care i-o lasă nenorocirile fizice, poate da loc la o analiză psichologică pe care nu voim s-o întreprindem aicĭ; dar este netăgăduit că nicĭ odată nu vom putea deştepta simpatia pentru *Lae Chioru* şi d. Goga

ţine mult la acest lăutar care poate să fi fost vrednic de simpatie pentru d-sa, care nu vedea în el defectul, dar care pentru cetitor apare numaĭ ca atare, ca o închipuire ridiculă saŭ desgustătoare.

De asemenea poeziile acele cu popa Nae, cu caprarul Nicolae a căruia faţă arde *vălvalae*, toate aceste poeziĭ în *ae*—aşa le-am numi noĭ—sunt slabe şi pare că nicĭ n'ar fi eşit din acelaşĭ condeĭŭ care a zemislit pe cealalte atât de frumoase. Se'nţelege, d-l Goga este abia la începutul carierеĭ sale de poet, pe care noĭ o vedem strălucită, dacă nu va publica tot ce-ĭ ĭesă din condeĭŭ, ci va sta să aştepte totdeauna ca o inspiraţie adevarată să-ĭ deştepte cântarea.

B. V.

NOTIŢI

Un *congres de sociologie* se va ţinea între 3 şi 7 Iulie st. n. la Londra. In deosebire de alte congrese acesta nu va fi împărţit în secţiunĭ, ci va trata o temă generală: *Luptele sociale*. Se vor ţinea numaĭ şedinţe plenare. Din această pricină, bine înţăles că numărul comunicaţiunilor va fi restrâns. Din 800 de membri care vor lua parte la acest congres, numaĭ urmatoriĭ aŭ fost aleşĭ de biuroŭ spre a face cetiri: DD. J. Novicow, Lester Ward. L. Gumplowitz, Raoul de la Grasserie, M. S. Halperine, L. Stein, A. D. Xenopol, Fr. Harisson, Profesoru! Loch, Emil Reich, G. Arcoleo, K. I. Kohanovschi şi Emil Frey.

Directorul revisteĭ Arhiva va vorbi în a treia şedinţă din 5 Iulie asupra însemnateĭ întrebărĭ care intră în cadrul congresuluĭ: *Războiul este el un factor necesar*? Comunicarea d-sale va fi urmată de o desbatere la care vor lua parte maĭ mulţĭ sociologĭ partizanĭ aĭ ideeĭ pacifiste. D. Xenopol va susţinea discuţia ajutat de d. Réné Worms secretarul general al congresuluĭ.

Trecând prin Paris d. Xenopol va face o altă comunicare la Academia ştiinţelor morale şi politice asupra *Neconştiutuluĭ în istorie*, pentru care a fost înştiinţat de secretarul perpetuu al Academieĭ d. G. Picot că i s'a pastrat o oară în şedinţa din 30 Iunie st. n. Sêmbătă.

Vom reproduce la timp ambele comunicărĭ ale directoruluĭ nostru.

* * *

In afară de acest congres de sociologie se maĭ ţin încă altele la care ieŭ parte învăţaţĭ românĭ. Unul de geologie la Mexico la care iea parte d. profesor *Grigore Stefănescu* şi unul de dreptul criminal la Turin la care a fost delegat d. profesor *I. Tanoviceanu* renumitul nostru penalist şi istoric; unul de medicină la Lisbona la care a fost trimis eminentul nostru hirurg d. *Toma Ionescu*. Nu cunoaştem lucrările ce delegaţiĭ românĭ aŭ comunicat saŭ vor comunica la aceste congrese. Indată ce le vom afla nu vom lipsi a le împărtaşi cititorilor.

* * *

A apărut în Roma un mare volum de vr'o 750 de paginĭ marĭ în 8⁰ intitulat *Atti del congresso internationale di Psicologia tenuto in Roma dal 26 al 30 Aprile 1905, sotto le presidenza del Prof. Giuseppe Sergi, publicate dat Dot. Sante de Sanctis, vice segretario generale del congresso.*

Acest volum conţine o mulţime de lucrărĭ din cele maĭ interesante din domeniul întregeĭ psicologiĭ. Treĭ persoane din România aŭ luat parte la lucrările congresuluĭ şi anume d-na Coralia Gatovski Riria care a cetit o lucrare *Observations psychologiques sur le langage dramatique*, reprodusă la p. 291 a volumuluĭ; d. N. Vaschide care a făcut două comunicaţiunĭ din domeniul psichologieĭ morbide: *sur le dédoublement de la conscience chez certains névropathes* (p. 496) şi *Recherches expérimentales sur la localisation des hallucinations chez certains aliénés* (p. 507) şi d. A. D. Xenopol care a cetit o comunicare *sur l'interprétation psychologique des faits historiques* (p. 356). Vom reproduce aceste comunicărĭ.

* * *

D. dr. Marinescu în minunata sa cuvântare de primire în Academia romînă a vorbit asupra celuĭ maĭ mare biciŭ care bântue viaţa poporuluĭ român, boala *pelagra*, arătând că întinderea eĭ este înspăĭmântătoare, de oare-ce în anul 1905 s-a urcat la cifra de 100,000 de bolnavĭ. Spitalele nu pot avea nicĭ o înrîurire asupra acesteĭ bolĭ, de oare-ce de îndată ce omul, părăsind spitalul ce regimul alimentar maĭ igienic, se întoarce în viaţa luĭ obicĭnuită, cu hrana de porumb stricat, boala îĭ revine numaĭ de cât. D-rul Marinescu a mers foarte departe în căutarea mijloacelor de a combate răul, anume până acolo de a propune că pelagra să fie privită ca un accident de muncă de care să fie facut răspunzător proprietarul saŭ arendaşul. A maĭ vorbit şi de putinţa de a înlocui hrana ţăranuluĭ din porumb în grâŭ şi din mămăligă în pâne.

* * *

Militarizarea şcoalelor. Orĭ-ce s-ar putea aduce în protiva eĭ, a fost de sigur o măsură nimerită, de oare-ce a prins aşa de iute şi-a fost îmbrăţişată de toţĭ eleviĭ cu o căldură şi o plăcere de nedescris. Si este o adevărată minune cât de repede s-aŭ întrodus ţinuta militară în toate şcoalele; cât de grabnic a învăţat copiiĭ a merge în pas măsurat ca militariĭ încercaţĭ; cât de iute şi de bine aŭ deprins ei a cânta din instrumente de muzică şi cum s-a înjghebat fanfarele liceelor. La defilarea de la Iaşĭ, am rămas uĭmit de preciziunea cu care aŭ înaintat întâĭ muzica, cântând marşul, şi cum, după aceea, oprindu-se fără să înceteze cântul, regimentul de copiĭ a înaintat în pas măsurat în colonele drepte, ca traşĭ cu sfoară, la sunetul bărbătesc al marşuluĭ. Aceasta asprime militărească, de o camdată mărginită la mers, se va întinde şi la alte ramurĭ de activitate sufletească şi va disciplina caracterul şi voinţa.

* * *

D. A. D. Xenopol a primit de la editorul săŭ din Paris Ernest Leroux o scrisoare ca răspuns la întrebarea dacă nu a sosit timpul să editeze o a doua oară cartea sa *Les Principes fondamentaux de l'histoire*, apărută în 1899, în care scrisoare îĭ spune:

„Je sais l'importance de vos travaux et le grand renom que vous avez si justement conquis dans le domaine de l'histoire et je me félicite d'avoir été choisi par vous comme éditeur, et je vous en conserve le souvenir le plus reconnaissant".

Ediţia va apare probabil în două volume, prelucrarea cea nouă trebuind să fie adausă cu luarea în consideraţie a multor volume şi scrierĭ deosebite, apărute de atuncĭ asupra teorieĭ istorieĭ. Lucrarea d-luĭ Xenopol pune pe baze noue logica istorieĭ. Până într'un an va fi gata.

* * *

Judeţul Turnu Severin ca totdeauna, aşa şi acuma şi-a manifestat simpatiile sale pentru marele domnitor Alexandru Ioan I Cuza. Consiliul judeţan a subscris după îndemnul d-luĭ prefect Costescu eminentul director de altă dată al liceuluĭ de acolo, 2000 de leĭ. Comuna Turnu Severin a subscris 1000 de leĭ după iniţiativa luată de d. Constantinescu primarul oraşuluĭ, şi pe lângă aceste d. Xenopol a maĭ adus din conferinţele d-sale ţinute în Turnu Severin vr'o 500 de leĭ.

A maĭ promis să subscrie comitetul judeţan de Tutova, Bacăŭ şi Focşanĭ şi primăriile capitalelor acestor judeţe.

Primăria din Tg. Frumos a subscris 300 de leĭ, iar cea de Podul Iloae 100.

Până acuma fondul adunat este de 60,000 de leĭ. Puţin dar tot o ceva.

* * *

O poezie frumoasă. „Românul literar" No. 26 din a. c. publică următoarea prea frumoasă poezie de Mircea Demetriad:

TABLOU

Se stânge 'ncet măreţul soare
Se 'ntinde ceaţa şi răcoare;
Iar albăstriul cer, roşit,
Vesteşte-al zileĭ asfinţit.

Dar luptă ziua încă bine,
Pân'ce amurgul aprig vine;
Si ceru'n flacărĭ se topeşte;
Si ziua'n sânge se sfârşeşte.

Apoĭ treptat, treptat s-a'ntins
Al nopţeĭ văl, să ne'nfăşoare
Iar stele miĭ, strălucitoare,
De bolte candele s'aŭ prins.

Si cum din unde se desprinde
Făclia nopţeĭ, şi s'aprinde;
Ca dintr'un cadru te-aĭ ivit,
Iubito, 'n focul nesfârşit.

Tabloul naturiĭ este din cele maĭ deşteptătoare de icoane şi închengă în minte o zugrăvire maiastră a zileĭ ce se duce să se cufunde în tainele nopţiĭ, şi acest tabloŭ măreţ al lupteĭ între lumină şi umbră slujeşte el însuşĭ de cadru pentru patima sufletuluĭ poetului care răsare sub chipul iubiteĭ, din focul nesfârşit.

DONATORII

Fondului statornic (neatacabil) al Arhivei

„*Societatea Ştiinţifică şi Literară*" din Iaşĭ, conform hotărâreĭ luată în şedinţa de la 16 Dec. 1905 şi publicată în revista eĭ „Arhiva" No. 12 pag. 572 din anul 1905, *a înfiinţat fondul statornic* (*neatacabil*) al acesteĭ reviste, din a căruĭ venit să vor face, pe de o parte cheltuelĭ cu ilustraţiunĭ din tot ce priveşte cultura poporuluĭ român, iar pe de alta, pentru susţinerea acesteĭ reviste.

„Societatea Ştiinţifică şi Literară" din Iaşi, aduce viĭ mulţămirĭ următorilor generoşĭ donatorĭ şi iubitorĭ de cultură românească, care au contribuit la sporirea acestuĭ fond statornic (neatacabil).

Din urmă leĭ	264
Prea Cuvioşieĭ Sale Arhimandrituluĭ Narcis Kreţulescu, superiorul Mânăstireĭ Neamţu	20
A. D. Atanasiu Iaşĭ, 10% pentru fondul neatacabil, din subvenţia Ministeruluĭ dată Arhiveĭ pe 1906—907	100
Total leĭ	384

Reviste:

Convorbiri literare. Număr jubilar pentru anul XL. Pe Martie-Aprilie-Maĭ.
Junimea Literară. Anul III, No. 4.
Viața Literară. Anul I, N-rele 14, 15, 16, 17.
Revista Idealistă. Anul IV, No. 3. Bucureștĭ.
Revista Farmacieĭ. Anul XVIII, No. 3. Bucureștĭ.
Natura. Anul I, No. 7. Bucureștĭ.
Viața Nouă. Anul II, N-rele 5 și 6.
Jurnalul Societățeĭ Centrale Agricole. Anul XIII, N-le 7, 8. Bucureștĭ
Crucea. Prima Revistă Populară Religioasă, Culturală și Științifică. Anul I, No. 1. Bîrlad și jud. Tutova.
Șezătoarea Săteanuluĭ. Numărul din Aprilie 1906. Bucureștĭ.
Curentul Noŭ. Anul I, No. 5. Galațĭ.
Săptămîna. Scrisă de George Panu. N-le din Aprilie. Bucureștĭ.
Comoara Tinerimeĭ. Anul I, N-le 16, 17. Bucureștĭ.
Romînul Literar. Numărul din Aprilie 1906. Bucureștĭ.
Viața Romînească. Anul I, No. 2. Iașĭ.
Foaĭa Familieĭ. Aprilie 1906. Oradia-Mare.
Fotografia. Revistă Mensuală Ilustrată. Fălticenĭ.
Revista Asociațieĭ. Martie 1906.
Revista Poporuluĭ Romîn. Anul I, No. 3. Dorohoĭ.
Biserica Ortodoxă Romînă. Anul al XXIX, No. 12. Bucureștĭ.
Mitteilungen des Vereins für Erdkunde zu Dresden. Heft. 1. Dresden 1906.
Verein für Erdkunde Dresden. Mitglieder-Verzeichnis. April 1906.
Iahresberichte des Vereins für Erdkunde zu Dresden. VI. Band. Dresden.
Buletinul Camereĭ de Comerciŭ și Industrie din Bucureștĭ. April 1906

Abonamentul 10 leĭ

ANUL XVII. Iunie 1906. No. 6.

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Iaşĭ

Apare odată pe lună cu ilustraţiunĭ

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Iaşĭ.

IAŞI
TIPOGRAFIA „DACIA", ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Să aduce, cu mulțamire, la cunoștința cetitorilor acestei reviste, că d-l *A. D. Xenopol* profesor universitar, membru al Academiei Române, membru corespondent al Institutului de Franța, și fost rector al Universităței de Iașĭ, și-a reluat președinția societăței Științifice și Literare din Iașĭ și direcția acestei reviste „Arhiva", organul societăței.

Prețul abonamentului este: ediția de lux 15 leĭ, iar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revistei, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm a se trimite abonamentul.

Să aduce la cunoștința publică că s-aŭ epuizat medaliile, bătute de această societate, pentru marele poet Vasile Alexandri, iar schița biografică se va trimite onor. subscriitorĭ, cu prilejul dezvăliret statueĭ bardului de la Mircești.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI LITERARE

DIN IAȘI

Anul XVII. Iunie 1906 No. 6.

Un suiș pe Ceahlău

A de mult de atuncĭ, și abĭa maĭ licărește prin palida amintire o slabă întrupare a celor dispărute; dacă însă îmĭ înfig gîndul în vremile trecute și caut să depăn ĭar pe caerul lor firul icoanelor prinse odată de minte, ele se înfiripează din umbră, capătă iarășĭ puterĭ, redobîndesc vechea lor coloratură, și întipăririle primite reînvie din noŭ, făcînd ĭarășĭ să tremure gîndul ce le învălia odată in străvezia luĭ haĭnă. Îmĭ aduc aminte din ce în ce maĭ viŭ și maĭ credincios de cele ce am văzut și făptuit; ba din negura îndepărtăreĭ, ele se îmbracă în o mantie maĭ strălucită, ca un soare ce ar apune în o ploaĭe de raze ce lasă să curgă din el către pămînt.

Fiind la Piatra, în Județul Neamț, m-am hotărît a urca clinele prăpăstioase ale celuĭ maĭ înalt munte al Moldoveĭ, și mă duseĭŭ la schitul Durăŭ, unde petrecuĭ noaptea, spre a întreprinde suirea Ciahlăuluĭ a doua zi înainte de răsăritul soareluĭ. Eram cu maĭ mulțĭ tovarășĭ de școală, toți tinerĭ, cu puternic dor de viață și marĭ ĭubitorĭ aĭ natureĭ frumoase. Unul din noĭ, Nicu Albu, din Piatra chĭar, și fiind fiŭ de om înstărit ne pusese la îndămână toate cele trebuitoare pentru a face suișul cît maĭ plăcut, îndepărtând lipsurile, așa ca mintea noastră să poată avea răgazul neapărat pentru a gusta frumusețile în toată a lor deplinătate. Ne procurase anume fie-căruia cîte un cal de munte; luase cu el vr-o zece plăeșĭ cu marĭ legăturĭ de blănĭ, de oare-ce ne propusesem a petrece o noapte pe vîrful munteluĭ. Mîncarea și băutura nu lipsiaŭ nicĭ ele, încît nu era să ducem grijă de nimic altă ceva, decît de a deschide cît maĭ largĭ suflete noastre pentru a le adăpa din izvoarele frumosuluĭ.

Suișul începe întâĭ prin loc deschis care-țĭ dă la fie-ce pas,

măsura ridicăreĭ deasupra pieptuluĭ celuĭ lat al pămîntuluĭ. Valea se tot adînceşte, cîmpia se tot întinde, rîul Bistriţa îşĭ subţie necontenit brâul luĭ încolăcitor, schitul se tot micşurează, turnul bisericeĭ scade mereŭ din înălţime, şi clopotul care chiamă pe călugărĭ la utrinea de dimineaţă taĭe văzduhul cu sunete tot maĭ limpezite de tremurul îndepărtăreĭ, parcă ar răsuna din alte lumĭ maĭ bune, maĭ eterice, la urechile noastre.

Soarele răsărise de cât-va timp acum în dosul munteluĭ; dar cine-l vedea? Căcĭ mormanul cel uriaş de pământ rostogolia asupra noastră întregul săŭ con de umbră. Noaptea ce fugia spre apus, înaintea izbînditoruluĭ astru, îşĭ trăgea încă peste capetele noastre poala lungeĭ sale rochiĭ, care se vedea cu atît maĭ bine, cu cît era încadrată, sus în văzduh şi departe spre şes, de razele ce o tot îngustaŭ mereŭ.

De la o vreme orizonul începu să se închidă, când de un pîlc de arborĭ, cînd de un altul, până ce el se stinse cu totul în desişul pădureĭ, în care înaintàm pe o carare îngustă şi aşa de cotigitoare, de nu se vedea drumul nicĭ la 10 paşĭ înainte. Pierdurăm măsura înălţimeĭ ce urcam, de şi simţiam, la plecarea spinăreĭ cailor şi la sufletul lor tot maĭ greŭ, că ne ridicam fără încetare de-asupra regiuneĭ locuite de obiceiŭ de oamenĭ. O linişte deplină cuprindea codrul: nicĭ o mişcare nu turbura odihna natureĭ prin care treceam; nicĭ un freamăt nu aţiţa văzdubul, şi în această tăcere de mormînt, răsuna aşa de sinistru pasul cailor noştri, că el părea a număra clipele ce ne apropia de o prăpastie în care trebuĭa să ne prăbuşim. Nimenea din noĭ nu rostia nicĭ un cuvînt, căcĭ cuprins de fiorul încîntăreĭ, se lăsa cu totul în prada eĭ, şi nu voia să-şĭ maĭ amintească prin răsunetul glasuluĭ luĭ că e om pămîntean, ci se cufunda în farmecul ce-l strămuta, din lumea realităţeĭ, în lumea visuluĭ şi a închipuireĭ.

Un jder frumos cu pene la urechĭ ţintia asupra noastră ochiĭ luĭ sticloşĭ şi lucitorĭ, şi cel ce mergea în frunte nu se putu opri a striga: Iată lupu. La acest strigăt al săŭ pornit din un frumos glas de bas şi redînd o vocală adîncă şi răsunătoare, un clocot al pădureĭ întregĭ răspunse ca o taĭnică înfiorare: *lupu*; apoĭ maĭ slab şi maĭ îndeparta a doua oară iaraşĭ: *lupu*, căreia îĭ urmă o clocotire ce se răspîndi către cotloanele maĭ ascunse ale codrilor, până se pierdu în un freamăt uşor ca un şopot de vînt. Apoĭ totul reintră în tăcerea de maĭ înainte, par-că ar fi vrut să ne spună, ca să nu turburăm liniştea munteluĭ, căcĭ cea maĭ mică a eĭ atingere îl doare şi-l chinueşte.

Mersul prin pădure ţinu vr-o treĭ oare; apoĭ desişul eĭ începu a se rări. Razele soareluĭ străbătură prin frunziş, poleind cu aurul lor cînd un trunchiŭ de copac, cînd zugrăvind pe muşchiul cel verde cîte o mare rotocoală galbenă, cînd sclipind pe alămurile căpestrilor cailor ca o stea căzută din cer. Dunga albastră ce răspundea în văzduh la cărarea pe care urcam se

lărgea odată cu dînsa. Pe icĭ pe colo lacurĭ maĭ marĭ apăreaŭ pe pînza albastră, care se tot lățiaŭ și întindeaŭ, până deodată, la o ultimă opintire a cailor, peste un dîmb maĭ drept și maĭ rîpos, întregul ocean al ceruluĭ se arătă privirilor noastre. Soarele era prins pe fața luĭ de safir ca un uriaș briliant care însă trimetea, nu numaĭ raze de lumină pe negrul pămînt, ci îl coperea și cu căldura ce izvoria din fierberea lor.

Eșisem din codri, și o priveliște măreață ne încântă vederea și ne cuprinse sufletele. In fața noastră muntele își arăta încă îngheboșata luĭ statură, așa de mare și de puternică ca și când nu ne-am fi fost tîrît patru oare pe rîpoasele luĭ coaste, și pare că acuma ar fi trebuit să-ĭ începem suirea. Din dărăptul nostru--dar cine ar putea îndrăzni să prindă în înșirarea icoanelor trase de lenešul condeiŭ, impunătorul tabloŭ ce se desfășura ochilor noștri ? Totul se schimbase ca prin minune. Orizonul se întindea la depărtărĭ neînchipuite, peste care ceața dimineței aruncase vălul eĭ străveziŭ.

Prin el se zărea firea aevea ca un vis din alte lumĭ. Bistrița albia în depărtare ca o dungă sclipitoare; dealurile printre care îșĭ făcea cale, păreaŭ că joacă în preajma eĭ, sub tremurarea văzduhuluĭ înfierbântat; pe câmpiile ce se desfăceaŭ la poalele munteluĭ, se vedeaŭ din depărtare în depărtare, pe verdele albit încă de aburiĭ dimineței, pîlcurĭ închise ca pete de umbră, nu însă coborîte din nouriĭ călătorĭ, ci închegate pe pămînt din verdele închis al pădurilor de brazĭ. Și aceste pete se introlocaŭ din ce în ce, cu cît se apropiaŭ de Ceahlăŭ, pentru a se prinde apoĭ în o mantie uriașă ce învălia în poalele eĭ, bogate în încrețiturĭ, pulpele și coapsele înaltuluĭ munte. O boare ușoară, nesimțită cît mersesăm prin pădure, coboria din piscurĭ către vale, stîmpărînd ea acuma în loc de umbră, arșița soareluĭ de Iulie.

Caiĭ părură că dobîndesc puterĭ noue, care le eraŭ însă și de nevoie, de oare-ce suișul devenia maĭ anevoĭos. Cotigiam o prăpastie uriașă de peste o mie de metri adîncime, la locul numit *Stănile*, urcînd mereŭ în sus și mărind înfiorătorul abis, cu toate că vîrfurile brazilor ce-ĭ căptușiaŭ fundul sămănaŭ cu o saltea moale și catifelată care te ademenia pare că a te culca pe ea—de sigur pentru vecie.

După maĭ bine de două oare, ajunșĭ la un loc de tot greŭ de trecut, din pricina îngustimeĭ cărăreĭ, ne pedestrirăm [1]) și lăsarăm caiĭ în voia lor, spre a merge înaintea noastră și a cerca, după obiceiul lor, cu copita, pietrile ce puteaŭ sprijini piciorul, și pe care apoĭ și noĭ puneam pe al nostru. Eșițĭ din această trecătoare care părea că voia să apere de atingerea omenească tainele pisculuĭ, se desfăcu dinainte-ne cu tapșan lung și destul

1) Cuvânt întrebuințat de Ureche în descrierea lupteĭ de la Marienburg.

de lat, văluit cu un mușchiŭ gros și dulce, în care piciorul se afunda până la glezne. Eram pe vîrful Ceahlăuluĭ.

Cît timp lungisăm cărarea pe Stânile, nu prea avusem răgazul trebuitor pentru a arunca ochiĭ în depărtare și a ne bucura de frumusețele vederiĭ. Hăul ne atrăgea cu gura luĭ deschisă, cu toate că după povața luĭ Albu nu ne uitam la el. Dar totușĭ el ne chema pare că spre fundu-ĭ, ademenindu-ne, cum ademenia zina apelor pe păscarul luĭ Goethe, cîntându-ĭ cu voacea eĭ fermecată:

Ah! wüstest du wie wohlig's ist
Dem Fischlein auf dem Grund
Du stiegst herein so wie du bist
Und würdest erst gesund.

Dar acel glas fermecător al negreĭ adîncimĭ răscolia în fundul sufletelor noastre simțimîntul păstrăreĭ scumpeĭ noastre ființĭ, și cînd acest simțimînt se deșteaptă în ea, care altul maĭ poate să-ĭ stea în față?

De îndată însă ce latul piept al munteluĭ se întinse sub pașiĭ noștri și siguranța alungă temerea turburătoare, ne aruncarăm ochiĭ în partea pe unde urcasem, apoĭ mergînd înainte se desfăcură și alte orizoane, până ce acățărindu-ne sus pe stânca *Panaghia*, întregul rotund al pămîntuluĭ putu fi îmbrățișat de privirea vulturească.

De o parte se întindeau grămezile de munțĭ aĭ Transilvanieĭ, îngustând orizonul prin bogata lor oștire; de alta se lăția o cîmpie nesfârșită care se atingea, departe sub Răsărit, cu valurile MăreĭNegre. Inchipuirea noastră, ajutată și de jocul razelor solare pe alburiul îndepărtăreĭ, ne dădu înșelarea că într'adevăr «mișcătoarea singurătate» strălucia la marginile văzute ale pământuluĭ.

După o gustare, adăpată cu apa cristalină și rece ca ghiața ce țișnește de sub stînca Panaghieĭ, fie-care dintre noĭ se duse în cotro îl purtară picioarele, împins de o tainică îmboldire, de a rămînea cîte-va clipe singur față cu măreața priveliște ce se desfășura înaintea luĭ.

Din lumea unde trăiam obicinuit, dispăruse unul cîte unul toate elementele eĭ alcătuitoare: maĭ întăĭ răsunetul civilizațieĭ omeneștĭ, cu drumurile eĭ de fier, cu orașele, casele, trăsurile și celelalte îndemânărĭ ale vieţeĭ; dar maĭ dispăruse și rîurile care brăzdează uscatul cu vinele lor de apă, căcĭ dunga Bistrițeĭ se stinsese în sclipirea nehotărîtă a întregului; nu maĭ puțin se topise și undulările pămîntuluĭ cu văile și cu dealurile luĭ. Apoĭ haina luĭ devenise una și aceeașĭ, contopind șes și pădure în învălișul de un verde tot maĭ palid și maĭ șters, cu cât se întindea orizonul. Se stânsese apoĭ și glasul clopotuluĭ din vale, și foșnitul sec și uscat al brazilor și murmurul pîraelor ce se co-

boriaŭ spre vale din prăpăstioasele coaste. Vederea era muiată în un tot nedefinit, iar lumea sunetelor amorţise cu totul. Rămăsese numaĭ osătura pămîntuluĭ, aşa cum se alcătuise ea în vremurile geologice, în muţenia lumeĭ de atuncĭ, cînd nu era nicĭ o ureche ca să pătrundă sunetul. Rămăsese numaĭ soarele sus, şi pămîntul jos, rostogolindu-şĭ uriaşa rotunzime, pentru a o încălzi pe rînd toată la fierbinţala razelor luĭ. Omenirea pare că dispăruse, şi corpurile cereştĭ urmaŭ singure jocul lor măreţ în spaţiul nesfîrşit. Auziam parecă sunetul adînc şi armonios produs de învirtirea greoĭuluĭ pămînt în jurul osieĭ sale, şi în această singurătate înfiorătoare, îmĭ fu frică de mine însumĭ; căcĭ pare că mă întrebam: cum a putut natura să nască o fiinţă care să oglindească în ea toată a eĭ măreţie; să se cutremure de dânsa şi să pătrundă prin ea, maĭ departe, cătră cel nevăzut, pricina zemislitoare a tot ce există? Ce sunt eŭ? Om, saŭ poate chiar Dumnezeul acela cătră care mă închin? Mă înspăimîntam înaintea proprieĭ mele mărimĭ, adăpostită în o coajă atât de şubredă, în o viaţă atât de scurtă şi de trecătoare, şi cu toate aceste în clipa pripită a traiuluĭ nostru, putem înămoli toată povara anilor trecuţĭ care s-a scurs pe suprafaţa pămîntuluĭ!

Fără de voĭe îmĭ răsună în minte frumoasa poezie a Ririeĭ:

ZBUCIUM

Codrul plînge, roata lumeĭ se tot vaetă mereŭ
Că nu poate să desprindă nicĭ un cerc din jurul săŭ;
Să-l azvîrle peste stele, alte lumĭ să-njghebe-n pripă,
Să le eĭe iarăşĭ soriĭ sub lucinda lor aripă.

Roata muge înainte, codrul plînge tot mereŭ,
Că nu poate să desprindă nicĭ un par din trupul săŭ;
Să-l azvîrle peste stepe, alte lumĭ să-njghebe-n pripă,
Să le eĭe iarăşĭ vîntul sub grăbita luĭ aripă.

Codrul plînge, roata muge, omul zbîrnăĭe mereŭ
Cum de vecĭnicia toată n-a fost scrisă 'n veacul săŭ?
Cum de dat ĭ-a fost luĭ oare, să le vadă-n şir pe toate
Intre-un răsărit cu nourĭ şi între-un apus cu noapte?

De ce ĭ-a fost dat ca aniĭ să-ĭ aştepte tot cu rîndul
Iar cînd eĭ se duc în cîrdurĭ, să nu-ĭ maĭ încapă gîndul?

Codrul plînge, roata muge, omul zbîrnăie mereŭ,
Că putere aŭ în sine.... dar nu aŭ precum eĭ vreŭ.

Un sunet de corn îmĭ aminti însă că nu sînt cu totul deslipit nicĭ de pămînt, nicĭ de omenire. Ne chema ca să ne strămutăm spre celalt capăt al munteluĭ, spre a ne deprinde cu vederea fiorosuluĭ loc pe unde trebuia să coborîm a doua zi. In drum, culeserăm maĭ multe florĭ de albumiță pe care uniĭ din noĭ le ajunserăm nu fără a pune în cumpănă viața saŭ sănătatea noastră. Dar cînd eștĭ tînăr, ambele aceste bunurĭ par a fi așa de bine în stăpînirea noastră, că nu ne temem a înfrunta primejdia de a le pierde. De și îndepartarea nu era maĭ mare de două kilometre, zabava noastră, în gustarea și căutarea frumosuluĭ făcu de întârziarăm mult in aceasta preumblare, și abia cînd soarele se coboria in marea munților din spre apus ajunserăm la capătul din vale al pisculuĭ. Aice ne puserăm la táiat jneapănĭ, un fel de brazĭ micĭ și cârcițĭ ce cresc pe vârful munteluĭ, și în curînd un foc mare încunună fruntea feciorelnică a Ceahlăuluĭ.

Un vînt ce se ridicase în aerul cel subțire și așa de ușor de mișcat al vîrfuluĭ, ațîță tot maĭ tare pojarul aprins de noi și pe care-l hrăniam mereŭ, căcĭ simțiam cum, odată cu umbrele, se lăsa pe munte și o simțitoare răceală. Un potop de scânteĭ pîrîitoare ca niște petițĭ ce pocniaŭ din rășina jneapănilor era repezit din rug către vale, ducînd până departe stelele de pe pămînt, sub sclipirea tovarășelor lor din cer. Și cînd mă gîndiam că pentru ochĭ nu era o mare deosebire între unele și altele; că tot atît de marĭ și de lucitoare eraŭ și scăpărătorile din amnarul lemnuluĭ aprins și acele ce eșise la începutul începuturilor din amnarul Dumnezeireĭ, îmĭ dădeam samă de micimea ființeĭ omeneștĭ, de a căreĭa mărime mă cutremurasem cu o clipă maĭ înainte, de oare-ce eram în stare să asămăluesc nesfîrșita mărime a universuluĭ cu nesfîrșita micșurime a unuĭ product omenesc.

Ce bine maĭ prinseră blănile luate de prevăzătorul prietin pe vîrful Ceahlăuluĭ și de care uniĭ din noĭ făcuseră haz, fiind chiar în dricul vereĭ. Ne învălirăm decĭ la spate cu despoierile dihăniilor pădurilor și, prăjițĭ în fața de pîlpâirea jărateculuĭ arzător, dormirăm pe salteaua de mușchiŭ, în aerul cel viŭ și iute al înălțimeĭ, de sigur mult maĭ bine decît în paturile de a casă.

Ne deșteptarăm a doua-zi înainte de răsăritul soarelui; ne udarăm fața și ochii cu apă neîncepută din recele izvor, văzurăm roata cea mare de foc rostogolindu-se din cea parte a lumeĭ pe orizonul nostru și innecîndu-l în un potop de raze luminoase; privirăm la desfacerea negurilor de pe întinderea nemărginită și ne minunarăm de repejunea cu care ele urcaŭ înălțimele văzduhuluĭ, spre a se închega în straturĭ albe de nourĭ. Ba în curînd o priveliște din cele maĭ straniĭ ne cuprinse vederea. O pînză de aburĭ se întinse sub picioarele noastre, fulgerele ce se încrucișaŭ sub noĭ și tunetele care în loc de a co-

borî bubuiturile lor către urechile noastre, le înălțaŭ spre ele, ne arataŭ că o ploae repede și năprasnică stropia pămîntul, pe cînd noî pluteam peste nouriî din care cădea, scăldațî în lumina și în căldura soareluî.

Pe la ameazâ ne pregătirăm de plecare. Clina cea râpoasă și prăpăstioasă trebuia coborîtă pe jos, în partea eî maî aprigă, căcî călărî se putea să lunecăm peste capetele cailor. O pornirăm decî în șir, unul după altul pe poteca îngustă ce luneca pe valea în spre Hangu. Intîlniam în cale multe pietre căzute din stâncile de pe vârful munteluî, din care unele se oprise tocmaî pe marginea unuî povârniș peste care, dacă ar fi trecut, s-ar fi prăbușit tocmaî în fundul uneî prăpăstiî adîncî, însă tăînuite prin un huceag ce-î acoperea gura. Veni în minte nu știŭ căruî din noî, să rostogolim una din aceste pietre în hăul de sub ea. De cuvînt, cu toțiî ne prinserăm să facem această ispravă, fără a ne gândi că piatra ar fi putut zdrobi, în căderea eî, nu numaî vietățile pădureî, dar chiar vre-un om ce ar fi rătăcit poate prin acele locurî; dar tinereța unde se gîndește ea la urmările maî îndepărtate ale plăcerilor ce o farmecă? Piatra pe care puserăm ochiî se ținea foarte puțin de pămînt și eraŭ destule cîte va zdravene opintirî pentru a o zmulge din loc. Se puseră maî mulțî din noî la împins piatra, iar unul maî hătru,—cu rușine o mărturisesc, eram chiar eŭ—o trăgea spre el din fața, tocmaî în cotro trebuia să se desprindă. De-odată bolovanul aplecat peste linia cumpăniriî luî și deslipindu-se de rădăcina în care părea că se ține, zbură spre vale. Eŭ dispăruiŭ sub dînsul dar mă sculaiŭ iute, roș la față de rușine și de frică și scuturându-mă de țărna ce mĕ acoperea.

Albu se repezi spre mine, palid ca un mort, nevenindu-î să creadă că eram încă viŭ. „Da ce-aî pățit Alecule? Ce prostie, să tragi tu piatra în spre tine!“ Acuma vedea că fusese o prostie; nu atuncea cînd ar fi trebuit. Mă încunjurară cu toțiî, căutîndu-mă și trăgîndu-mî mânile, scuturîndu-mî picioarele de par'că vroiaŭ să mă dihoace, spre a se convinge că eram teafăr; că nu-mî rupsesem nimic, nicî nu-mî sclintisem vre-o încheîetură. Din fericire nu pățisem nicî o daună însemnată; dar eram zdruncinat în tot corpul meŭ și tremuram ca varga, din pricina căndereî în dosul unuî trunchiŭ de arbor, de care piatra lovindu-se în zmulgerea eî, sărise—norocul meŭ—peste mine. Pentru a coborî însă maî departe, trebui ca doî să mă ducă de sub braț și până devale, tot nu eram sigur nicî eŭ nicî tovarășiî meî, că nu-mî zdruncinasem sănătatea; dar nu fu nimica, și mă aleseiŭ numaî cu spaima.

Această întîmplare aruncă însă oare care văl pe buna noastră voîe; rîsetele deveniră maî rarî și maî silite și ajunserăm la Hangu cu mintea ceva cam apăsată. Se răscolise doar în noî iarășî simțimîntul păstrăreî individuale, în mine ca cel pățit, în tovarășiî meî, prin o răsfrîngere asupra proprieî lor ființî.

De cite orĭ însă ne întilniam maĭ tirziŭ aceĭ ce făcusem urcarea Ceahlăuluĭ, şi ne amintiam de primejdia prin care trecusem, rideam şi glumiam asupra eĭ. Timpul prefăcuse spaima de altă dată, simţimint neplăcut, în un izvor de desfătărĭ, cum are el însuşirea de a preface :

«Urîtul cel de astăzĭ făcîndu-l mînĭ frumos»,

aceasta cu atâta maĭ mult cu cât un simţimânt dureros se amesteca oare cum fără drept în o reţea de frumuseţe, ca acea neuitată pe care ne o întipărise în suflet frumosul Ceahlăŭ.

A. D. Xenopol.

Cum se scrie românește

Iĭ este greŭ să scrie românește celuĭ ce nicĭ în copilărie, nicĭ în tinerețe n-a trăit maĭ ales la țară în mijlocul poporuluĭ, căcĭ prin deprinderea cu graĭul viŭ al poporuluĭ, se dezvoltă simțimîntul de limbă, care ne face destoĭnicĭ de a reproduce cu ușurătate cugetările.

Nu ni-e însă destul simțimîntul de limbă pentru ca să putem scrie românește.

Ioan Creangă, Petre Ispirescu, Pop Reteganu, Sima aluĭ Ioan, Jipescu și alțĭ scriitorĭ așa zișĭ poporalĭ, deși aŭ mult simțimînt de limbă, nu scriŭ românește în adevăratul înțăles al cuvîntuluĭ. Scrierile lor, orĭ și care ar fi ca fond și ca formă valoarea lor literară, nu sînt înțelese de toțĭ Româniĭ de o potrivă, și ca limbă sînt numaĭ un prețios material de studiŭ. Citindu-le cu stăruință, ni se dezvoltă simțimîntul de limbă și ne dumirim asupra feluluĭ de a reproduce în românește stările sufleteștĭ.

Vorba, pe care o găsim la toțĭ aceștĭ scriitorĭ, e fără îndoĭală românească, întrebuințată de toțĭ Româniĭ în același înțeles; putem dar să ne folosim de ea fără de sfială. Formele particulare însă, pe care numaĭ la unul orĭ la altul dintre dînșiĭ le găsim, deși adese-orĭ pline de farmecul originalitățiĭ, sînt provincialisme, de care ne folosim numaĭ când voim să caracterizăm orĭ să luăm în bătaĭe de joc lucrurĭ locale.

Nu e dar cu putință să scriem bine românește, fără ca să fi citit cu destulă stăruință scrierile de felul acesta.

Limba literară a noastră nu e însă numaĭ fixarea graĭuluĭ

viŭ al poporuluĭ, ci totodată și rezultatul uneĭ lucrărĭ literare urmate în timp de peste treĭ sute de anĭ, și nu sînt puține formele, care s-aŭ perdut din graĭul viŭ, dar se păstrează și aŭ să fie păstrate în scrierea românească: e o îndrăzneală neĭertată să voĭeștĭ a lua parte la continuarea acesteĭ lucrărĭ, fără ca să-țĭ fi dat maĭ înainte silința de a te dumiri, ce s-a făcut până-n ziua de astăzĭ.

Cronicariĭ și traducătoriĭ în românește a cărților bisericeștĭ n-aŭ ostenit numaĭ pentru contimpuraniĭ lor, ci și pentru noĭ ceĭ ce trăim azĭ, și sfinte aŭ să fie formele, pe care le găsim și-n psaltirea de la Scheia, și-n publicațiunile luĭ Coresi, și la Cronicarĭ, și la Dimitrie Cantimir, și la Șinkai, și la scriitoriĭ din zilele noastre.

Avem să citim cu stăruință, dacă e vorba să știm, care sînt aceste forme sfinte. Chiar și dac-am avea dicționarul limbeĭ româneștĭ, acesta nu pentru scriitorĭ, ci pentru cetitorĭ are să fie făcut.

Găsim fără îndoială în scrierile maĭ vechĭ și multe arhaizme, forme învechite, de care scriitoriĭ de astăzĭ nu se maĭ folosesc. Avem însă să le știm și pe aceste, căcĭ are să rămiie în limba noastră arhaizmul, care e totodată și provincializm, și atuncĭ, cînd nu găsim în graiul viŭ o vorbă pretutindenĭ întrebuințată, tot e maĭ bine să ne folosim de vorba întrebuințată de părințiĭ noștri și de uniĭ dintre frațiĭ noștri, decît să ne pocim limba împestrițând-o cu vorbe străine, pe care numaĭ puținĭ dintre Românĭ pot să le înțăleagă și care schimbă muzica limbeĭ noastre.

Limba celor doĭ Costinĭ, a luĭ Neculcea, a luĭ Canta, a boĭerilor din timpul luĭ Mateiŭ Basarab și din al luĭ Constantin Brancoveanu, ba chiar și a luĭ Alecu Beldiman, e plină și bogată-n sunete melodic înșirate, încît e o mulțămire s-o rosteștĭ și încîntă auzul. Ne maĭ fiind deprinșĭ cu muzica acesteĭ limbĭ vorbite de ceĭ maĭ aleșĭ dintre străbuniĭ noștri, noĭ nu maĭ simțim nepotrivirea neologizmelor și ne-nchipuim, că ne cultivăm limba și o poleim tocind-o prin suprimarea sunetelor, care îĭ daŭ farmecul particular. Ast-fel pe la judecătoriĭ, prin întrunirĭ, în parlament, la conferențe publice, ba până chiar și

la teatru și pe catedre, se vorbește o limbă săracă în sunete și pițigăiată, care abia maĭ seamănă a românește, și mulțămirea de a gusta frumusețele limbeĭ româneștĭ n-o maĭ găsim de cît prin bisericĭ, cînd se-ntîmplă s'o auzim rostită de vre-un preot care știe să citească.

Li se va fi trecînd împestrițarea limbeĭ celor ce-n pripa rostireĭ aleg vorbele pe nimerite, le-ntrebuințează după imboldirile momentane și le-nșiră după cum le vin; acela însă care scrie, și maĭ ales acela, care ĭea parte la lucrarea literară, trebue să-șĭ lase răgaz, ca să facă alegerea vorbelor cu toată cumpenirea din întreaga comoară a limbeĭ, să țină seamă și de vechile deprinderĭ în ceĭa ce privește întrebuințarea lor și să-șĭ alcătuĭască fraza potrivit cu firea cea adevărată a limbeĭ noastre.

Ni-am îmbogățit fără îndoială limba împrumutând dimpreună cu științele moderne și comoara de terminĭ technicĭ; ar fi dar zadarnică și astfel și lipsită de rațiune, silința de a scăpa de neologizmele, care se prezentă ca niște pete în vestmîntul curat al limbeĭ noastre. Urzeala limbeĭ avem însă s-o luăm din graĭul viŭ al poporuluĭ și din scrierile bătrînilor ințăleptĭ, ĭar neologizmele n-aŭ să între în ea decît ca fire de bătătură, și e destul să citim, ca să ne ĭubim limba și să nu ne maĭ folosim de neologizme decît în puținele cazurĭ, în care avem neapărată nevoĭe de ele.

J. Slavicĭ

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ

Calendarul luĭ Samuil Clain
1806.

Intreprinzînd călătoriĭ sistematice prin Banat pentru cercetărĭ literare, mi-a succes a descoperi în părțile Făgetuluĭ comuna Sintești, (Carașĭ-Severin), *Calindarul* fericituluĭ de vie memorie *Samuil Clain et Micu* tipărit la Buda în anul 1806 format 8°. Unic exemplar complect carele ni s-a păstrat până acuma.

Despre acest călindar aflu scris de răposatul domn Timoteiŭ Cipariŭ în *„Acte și fragmente pentru istoria bisericeĭ române“* Blaj 1855 pag. 140 următoarele:

«Samuil Clain începură la anul 1806 a tipări lîngă Călindarul de Buda, unde pe atuncea să ținea ca censor și revizor, *Istoria Românilor* românește după textul istorieĭ maĭ scurte, ci murind el în acelașĭ an în 17 Maiŭ, nu o a putut continua. Autorul cugeta a o da pe încet în coale adausă la călindariŭ, care apoĭ să se lege într-una. Călindarul acela cu istoria l-am avut,— (T. C.) ci a perit sub revoluțiunea din 1838 acasă în Blaj. Titlul cărțiĭ era: *Istoria lucrurilor și întîmplărilor Românilor pe scurt așăzată și din mulțĭ vechĭ și noĭ scriitorĭ culeasă și scrisă de păr. Samuil Clain de Sad* Buda 1806. 8° Partea I și II-a § 6 pag. 1—40».

Exemplarul aflat de mine e complect și are următorul titlu:

«*Istoria, lucrurile și întîmplările Românilor pe scurt a-șăzată și din mulți vechĭ și noĭ scriitorĭ culeasă și scrisă de părintele Samuil Clain, de Sad Ieromonachul din mănăstirea Sfinteĭ Troitie de la Blaj.* Iară acuma în Buda la crăiasca tipografie a Universitățiĭ din Pesta, censor și revisor cărților românești la *Buda*; In crăiasca tipografie a Universitățeĭ din Pesta 1806. Cuvânt înainte. Către Românĭ!

Socotind zisa aceĭa a filozofuluĭ, carele a zis, că urât lucru este Elinuluĭ să nu știe elinește. Adevărat și Româanuluĭ bine să poate zice, că urit lucru este Româanuluĭ să nu știe inceputul său, să nu știe neamul său, că vedem, că toate neamurile cele iscusite aŭ scris lucrurile, și întâmplările maĭ marilor săĭ, și se cuvine aceasta omuluĭ cuvîntătorĭ, care are minte, că istoria este dascălul tuturor lucrurilor, și a celor bisericeștĭ, și a celor politiceștĭ, că ea nu numaĭ cu cuvinte, ci și cu pilde adeverează cele ce învațiă. Acest lucru cugetându-l eŭ am socotit, că acum maĭ întâĭ să daŭ încăĭ pe scurt oare-ce cunoștințiă a neamuluĭ meŭ cel romănesc, de vreme-ce mulțĭ sînt, care până acum doar' nicĭ atîta cunoștințiă de neamul seŭ nu aŭ.

Poate că se vor afla uniĭ cu simțire tocmaĭ dobitocească, de vor zice: ce folosește a ști cele ce aŭ fost, și aŭ trecut? Uniĭ ca aceștia sînt tocmaĭ dobitoace, că numaĭ dobitoacele nu știŭ lucrurile, și întâmplările maĭ marilor săĭ. Ci să las acum pe niște neînțălegătorĭ ca aceștia, care nu văd, că însușĭ Dumnezeŭ aŭ poroncit luĭ Moisi și la alțĭ bărbațĭ sfințĭ să scrie Istoria neamuluĭ lor celor jidovesc.

Decĭ tu o cuvîntătoriu... Române primește această puțintică, dar cu multă osteneală, și privighere adunată istorie a neamuluĭ tăŭ, care cuprinde începutul și statul Româanilor celor dintâiŭ, apoĭ descălecarea lor în Dacia și întîmplările și starea lor până la vremile noastre. Și de poțĭ, aŭ tu te nevoește, aŭ de nu poțĭ încăĭ îndeamnă și ajută pre alțiĭ, cari pot ca maĭ pe lung lucrurile, și întîmplările neamuluĭ romănesc să le scrie, și la tot neamul cunoscute să le facă, ca ceĭ bunĭ să se laude și să se urmeze; iar ceĭ răĭ și nevrednicĭ să se rușineze și să înceapă a lepăda simțirea cea dobitocească, și a fi oamenĭ și

Românii, adecă deplin și întregi, și să nu se tăvălească tot jos, ci să se rădice, și să privească «micsiorarea și călcarea neamului nostru celui românesc, care odată și el să numără între puternicele neamuri și între oamenii cei tari, și între cei înțielepți și învățiați; iar acum atâta de supus și de ocărît este și cu atâta prostie încărcat, cit nici învățiătură, nici scintiă, nici urmă, nici legi, nici orînduială, bună întru tot neamul, carele să zice astăzi român, nu este, ci ca niște nemernici, și orbi într-un labirint învirtindu-se și înfășurîndu-se de la străini și de la Varvari doară și de la vrășimașii neamului nostru cer și să împrumutează și de carte, și de limbă și de învățiătură; o grea și de dureroasă întîmplare sînt aceste cuvintele Metropolitului Târgoviștei Theodosie în *cuvântul* către Șerban Vodă la anul 1680 tipărit în București.

«Acestea fiește-cine privindu-le i se va face jale de micșiorarea de acum, și căutînd la bun neamul, și mărirea părintească cea de demult, se va nevoi prin învățiătură și prin meșteșiuguri, și prin alte mărite și de laudă fapte cu care părinții aceia ai noștri aŭ strălucit, a dobândi dintru aceiași, ca dintr'o moșie părintească, câtu-și de cât, că *mult este a fi născut Român*, cum învățiăm dela însuși Pavel Apostolul, care măcar că era născut din săminție jidov, tot se lăuda, și cinste își ținea, că cu numirea este născut Roman (Fapt. Apost. cap. 22).

«Că cu adevărat a se naște din sânge de Roman mult este». «Atque equidem Romano nasci sancvine multum est». (Inquit Alexander Cortesius de Landibus Mathiae Corvini).

Cuprinsul special al capetelor și paragrafelor e următoriul: *Scurtă cunoscintiă a istoriei Românilor*, Partea I-a De unde, și cum s-a început, și s-a înălțiat neamul Românilor § 1. Stricarea Troici (pag. 1) § 2. Enea și Antenor merg în Italia (pag. 2) § 3. Enea iea șieș muere pe fata lui Latin (pag. 2) § 4. Enea pere în bătaie cu Ascanie (pag. 3) § 5. Amilie și Numitor (pag. 5) § 6. Nașterea și creșterea lui Remus și a lui Romulus (pag. 6) § 7. Numitor cunoaște pe nepoții săi (pag. 7) § 8. Inceputul Romei, moartea lui Remus (pag. 8) § 9. Zidirea Romei (pag. 9) § 10. Așezarea turburărei pentru moartea lui Remus (pag. 10) § 11. Răpirea femeilor Sabinence (p. 10) § 12. Bătaia Sabinilor cu

Romanii (pag. 11) § 13. Moartea luĭ Romulus (pag. 12) § 14. Şepte craĭ, cari după Romulus aŭ stăpânit (pag. 13) § 15. Consuliĭ, Dictatoriĭ, Magistriĭ şi Tribuniĭ (pag. 16) § 16. Decemviriĭ, Tribuniĭ Militares (pag. 17) § 17. Daciĭ vin la cunoştinţia Romanilor (pag. 18) § 18. Impăraţiĭ Romanĭ (pag. 20) § 19. Impăratul August (pag. 20) § 20. Alţĭ împăraţĭ aĭ Romanilor (pag. 21—24).

Partea a II-a Bătăliile Romanilor cu Dacii. Descălecătura şi aşăzarea Romanilor în Dacia.

§ 1. Bătăliile Romanilor cu Daciĭ când aŭ împărăţit Domiţian (pag. 25). § 2 Bătăliile împăratuluĭ Traian cu Daciĭ (pag. 27). § 3 Daciĭ fac pace cu Romaniĭ (pag. 28). § 4 Daciĭ nu ţin pacea făcută cu Romanĭ (pag. 29). § 5 nu e nimic orĭ e sminteală, orĭ censura a eliminat întreg acest paragraf (pag. 30). § 6 Traian face pod de peatră peste Dunăre. Bătaia cea maĭ de pe urmă cu Daciĭ (pag. 31—40).

După finitul istorieĭ face Samuil Clain *o însciinţiare* despre unele cărţĭ care să află de vîndut la Tipografia crăiască din Buda, precum urmează: *Insemnarea* cărţilor care se află de vîndut în Crăiasca Tipografie:

1. Aritmetica românească şi nemţească (Viena 1777?) ediţia II-a 1785.

2. Cărţile de şcoală pentru pruncĭ româneşte şi nemţeste (Viena 1781).

3. Cărţile de cetit saŭ Lese-Buch româneşte şi nemţeşte (Viena 1788).

4. Carte de folos pentru Dascălĭ (Viena 1785).

5. Carte de rugăciunĭ pruncilor care încep a învăţa (Viena 1781)

6. Prepisurĭ româneştĭ care să cuprind în 9 darabe.

7. Table deplin a slovnireĭ. Scrisoare Frumoasă (Viena 1784).

8. Tabla de slovnit.

9. Ciasloave micĭ (Viena 1793).

10. Psaltire bogată (Viena 1793).

Aceste următoare cărţĭ acum se lucră la tipografie:

1. *Acatist* pe hârtie frumoasă, cu slove roşiĭ şi negre. (Să pare că aŭ apărut în 1807).

2. *Ceaslovul* cu toate cele trebuincioase, pe hârtie frumoasă şi cu slove roşiĭ.

3. *Chatechism* pentru școale. (Să pare că e o reproducere de pe cel din 1774, 1777, 1785 din Viena).

4· *Invățiăturĭ saŭ Căzaniĭ peste an foarte frumoase ale prea cinstituluĭ părinte Samuil de Sad!* (Prin urmare și Clain a scris Predice peste an! Ce să vor fi făcut după moartea sa, nu am putut afla până acum? De cumva nu vor fi cele ce le-aŭ tipărit Petru Maior pe numele săŭ la anul 1810—11 în 3 vol. care chiar acum se tipăresc cu litere latine la Cluj prin dl. Dr. E. Daian).

5. Mineiul cel mare pe 12 lunĭ din care pe 9 lunĭ sunt deja tipărite; iar celelalte lunĭ cât de curând se vor isprăvi, și se află de vândut la dl. Ioan Molnar doctor de ochĭ în Ardeal la Sibiŭ.

Calendarul acesta acuma se află trecut de la mine la Biblioteca liceuluĭ V. A. Urechiă din Galațĭ.

Emilian Micu
preot

Eminescu la M-rea Neamţ

Prin 1883 bietul Eminescu fusese lovit de o crudă boală ce nu l-a lăsat în odihnă până la sfîrşitul vieţeĭ sale. De la acel an, Eminescu trăia numaĭ prin case de sănătate. A stat destulă vreme şi la M-rea Neamţ, unde, nu ĭe vorbă, era tratat maĭ omeneşte, decît ceilalţĭ bolnavĭ.

Se povestesc multe pe socoteala luĭ Eminescu, cît timp a stat la ospiciul de alienaţĭ din M-rea Neamţ.

De anĭ de zile, vara mi-o petrec în această localitate şi, împins de curiozitatea de afla tot noĭ lucrurĭ despre viaţa acestuĭ om, m-am pus cu toată inima să răsfoesc minţile acelora ce l-aŭ apucat, pe aicĭ, doar mi-or spune eĭ ceva noŭ. Aşa, în privinţa chipuluĭ cum îşĭ petrecea zilele, se daŭ amănunte, ce până acuma însă, nu şi-aŭ luat încă chip de adevăr.

La 5 dimineaţă era treaz. Se îmbrăca aşa pe tăcute, umbla atît de încet, par'că i-ar fi fost necaz să trezească pe ceilalţĭ bolnavĭ; cât era de bun în *nebunia* sa. Nu putea suferi odaia. Îĭ plăcea aer, lumină, natura. Ieşea în cerdac şi se plimba de-alungul luĭ, ceasurĭ întregĭ, recitînd versurĭ, orĭ, poate şi versurĭ, pe care nicĭ nu le-am văzut publicate.

Această plimbare, dimineaţa, ţinea neîntrerupt vre-o 5 ceasurĭ, fără nicĭ o clipă de odihnă, fără nicĭ un popas în mersu-ĭ nervos, până ce, în cele din urmă, de oboseală tre-

buea să se supue clopoţeluluĭ, care striga pe bolnavĭ la *dejun*. Vara li se servea, ca şi azĭ, prînzul în grădină.

O masă lungă de lemn, era aşezată în mijlocul grădineĭ, iar peste dânsa se puneaŭ câte o lingură de lemn şi o cană pentru apă, care închipuiaŭ tacîmul fie-căruĭ bolnav.

La dejunul acesta, nu era zi, ca bolnaviĭ să nu se sfădească, ba maĭ mult, să nu se apuce la bătae, din pricina vre-uneĭ bucăţele de pîne, orĭ din motivul că un vecin ar fi căpătat o porţie maĭ mare de mîncare.

Eminescu mînca foarte puţin. Fire blîndă şi împăciuitoare, dînsul da de multe orĭ din mizerabila luĭ porţie, acelor bolnavĭ lacomĭ, ca să nu audă glasurĭ de protestare, orĭ sfezĭ, şi pe deasupra, răcnetele sălbatece ale şi maĭ sălbaticilor gardienĭ.

Peste zi, dacă-l apuca foamea, se pitula pe din dosul spitaluluĭ, sărea gardul, apuca pe cîmp, trecînd Nemţişorul şi fuga-fuga se abătea la crîşmă de-şĭ lua o jumătate de pîne şi un păhar cu vin. Maĭ mult îĭ tihnea aicĭ acestea, aşa pe negîndite, decât *dejunul* din grădină.

După aşa zisul dejun, se culca până pe la 4, cînd se trezea şi îşĭ începea iarăşĭ plimbarea prin cerdac. Singurul săŭ prieten, singura sa mîngîiere în acest pustiŭ, era acest cerdac. Pe la acest ceas, cerdacul era al săŭ, căcĭ ceilalţĭ bolnavĭ dormeaŭ,

Şi, pe cînd dimineaţa străbătea de-a lungul cerdaculuĭ. ceasurĭ întregĭ, şoptind mereŭ, după amează se aşeza pe un scaun, cu picioarele întinse peste coloanele cerdaculuĭ, cu mînile încrucişate şi cu privirea rătăcită în văzduh.

Clopoţelul de masă apuca pe Eminescu în acelaş loc, cu aceiaş privire, îndreptată spre aceiaş parte. Se povesteşte că, într-una din zile pe cînd sta el aşa, un bolnav, dar răŭ bolnav, scăpase din fiare şi stăpîn pe libertate cum se credea, o luase la sănătoasa. Işĭ plănuise poate să treacă cerdacul şi apoĭ de aicĭ sărind în curte să poată ajunge pe cîmpul Nemţişoruluĭ.

Nebunul ieşind, dete peste Eminescu. Trînti scaunul săŭ, trînti la pămînt şi pe Eminescu şi o şterse înainte. Luĭ Eminescu nicĭ nu-ĭ păsa. El rămase aşa cum a vrut nebunul. Doar dacă, după o clipă de pauză în noianul acela de gîndurĭ, el, poetul nebun s-ar fi întrebat de ce această schimbare de loc.

Suna ceasurile 6, cînd mizerabila masă, cum o poreclise genialul poet, aduna iarăşi pe toţi bolnavii împreună, ca să-i mai liniştească hrana.

Eminescu se făcea că mestecă din gură, însă bietul nu mînca nimica. Era sătul el de viaţă, d-apoi de mîncare! Ce-i mai trebuea?

De la 8 sara înainte începea timpul cînd Eminescu se simţea în culmea fericirei.

Bolnavii se culcaŭ de vreme. Eminescu însă, liniştit şi tăcut cum era, se ducea în cerdac şi, în puterea nopţei, se lăsa legănat de cele mai dulci visuri şi iluzii. Cerul şi stelele eraŭ parcă numai stăpînirea sa.

Acum însă era neliniştit. Işi întorcea privirea mereŭ în altă parte; nu-i ajungeaŭ stelele, îi lipsea ceva mai puternic, ceva pentru care a închinat atîta în sublimele-i versuri.

Căuta luna, care însă, la munte se ivea ceva mai tîrziŭ, ceia ce făcea pe Eminescu, să plîngă une-ori, să-şi plîngă durerea, necazurile, suferinţele acestei deşarte vieţi.

Şi, după ce îşi mulţumea sufletul cu ceia ce cerea acest suflet, după ce dînsul vorbise şi *se-nţelesese* cu natura, ce-i mai trebuia, ce mai aştepta?

Prinsese însă un obiceiŭ, ca, înainte de culcare, să poată auzi sunetul buciumului, venit din deal şi să nu adoarmă decît în armonia acestui plîns şi tînguitor ecoŭ:

Tînguiosul bucium sună,
L-ascultam cu atîta drag,
Pe cînd iese dulcea lună
Dintr-o rarişte de fag....

De abia pe la 2 după miezul nopţei, îl fura somnul. Până s-adoarmă însă, cerca versuri.

Nu-i vorbă, cîte gîndiri eterne n-aŭ rămas din *fugitivele* bolnavului de la M-rea Neamţ.

Rudolf Suţu

Inceputul teatruluĭ în Moldova

(Urmare).

XX.

In urma succesuluĭ obținut cu această reprezentațiune, gustul publiculuĭ pentru teatru se aprinse și maĭ mult, și atît nobilimea cît și toțĭ ĭubitoriĭ de artă aĭ timpuluĭ, stăruiră din toate puterile pentru a se putea înjgheba o trupă de actorĭ românĭ, cari să deĭe măcar din cînd în cînd reprezentațiĭ în limba patrieĭ, pe lîngă reprezentațiile date în limba franceză de trupele ce-șĭ urmaŭ fără întrerupere stagiunile de ĭarnă în capitala Moldoveĭ. Se făcu dar o asociație, dintre eleviĭ Conservatoruluĭ și cîți-va diletanțĭ în frunte cu Caragiali, pentru darea a 12 reprezentațiĭ în limba românească, compuse din *comediĭ, melodrame* și *tragediĭ* pentru care se și deschise un abonament.

După un studiŭ de cîte-va lunĭ, eĭ reușiră a pregăti un număr de piese, și astfeliŭ începură reprezentațiile lor teatrale prin cele întâĭ zile ale luneĭ Decemvrie 1839, și le continuară regulat cîte odata pe săptămînă, până la sfîrșitul luneĭ Martie 1840.

La început aceste reprezentațiunĭ fură primite de public cu mare entuziasm, după cum se vede aceasta din criticile făcute de foaia de pe atuncĭ *Albina românească*, dar apoĭ lucrul începe a se schimba, publicul deveni maĭ pretențios, criticile maĭ

aspre. și chiar citata gazetă, care la început lăuda pe diletanțĭ, acum iĭ sfătueşte *„să declameze potrivit cu haractirul ce-l reprezintă“*, dînd prin aceasta a se înțelege că actoriĭ de pe atuncĭ exagerau declamația și gesturile lor din cale afară, și prin aceasta se făceau displăcuțĭ privitorilor.

Cu toate aceste, reprezentațiile diletanților românĭ merg înainte, deși cam greŭ, căcĭ nu aveaŭ elemente destule și bine pregătite, precum și pentru că repertorul ce-l aveaŭ nu era îndestul de variat și atrăgător.

Dăm aicĭ tot ceĭa ce s-a scris în *Albina românească*, despre reprezentațiile acestor diletanțĭ Ieșenĭ, în care se văd criticile teatrale, și unele din pĭesele ce s-aŭ jucat, precum și numele unora din diletanțĭ ce făceaŭ parte din acea Societate dramatică :

„Spre a nu se perde rezultatul cel bun la care în aniĭ trecuțĭ, ajunseră în ambele Principaturĭ dramatica națională, și dorința publiculuĭ patriotic făcîndu-se întru aceasta maĭ vie din zi în zi, diletanțiĭ acesteĭ arte saŭ întrunit în soțietate supt direcția unuia din mădulările sale, drept care, în luna trecută s-aŭ început a se da pentru iarna aceasta, un abonament de 12 reprezentațiĭ, ce aŭ a se alcătui din pĭese *comice*, *melodrame* și *tragediĭ*, a căror reprezentațiĭ se vor încheĭe în curgătorul period teatral.

„De atuncĭ pĭesele aŭ urmat regulat odată pe săptămînă, deși avea să se lupte cu efectul cel priincios ce lasă reprezentațiile teatruluĭ francez, totușĭ plăcerea publiculuĭ de a auzi în limba națională producturĭ dramatice s-aŭ vădit fieș-care dată, și această înbrățoșare îngăduitoare aŭ fost de îndemn diletanților la o întreprindere curat națională, spre a se sirgui de se face vrednicĭ de asemenea razim puternic.

„In 19 Ian. 1840, s-a dat comedia *Elevul Conservatoruluĭ* prelucrată de Spat. C. Negruzzi și vodevilul *Grădinarul orb*, de d-l Logof. Ioan Văcărescu. Nemerirea acestor pĭese aŭ fost deplină. *Elevul Conservatoruluĭ*, jucat chĭar de un tînăr carele, pre lîngă un însemnător talent pentru dramatică, are și o nebiruită plecare către ea, aŭ vădit tot focul de care se simte pătruns pentru această artă, și după dreptate aŭ săcerat cele maĭ viĭ laude a publiculuĭ prețuitor unor asemene însușimĭ.

„Succesul *Grădinaruluĭ orb*, este dator maĭ ales înpodobireĭ sale cu muzica fostuluĭ Conservator, din care s'aŭ cîntat felurite ariĭ de opere, între care aria din *Pirata*, *„nel furor delle tempeste“*, aŭ invitat plăcerea și intuziasmul publiculuĭ, carele prin îndesite aplaosurĭ și *fora*, aŭ vădit atît a sa încuviințare, cum și plecarea ce are pentru muzica vocală, la care

Conservatorul filarmonic pusesă atît de bună temelie. Cu talentul și plecările ce aŭ mădularile acesteĭ interprinderĭ, sirguindu-se a copia modelurile ce aŭ în actoriĭ francezĭ la declamație cum și la gesticulațiĭ și în celelalte accesoriĭ, teatrul național poate din zi în zi să se îndeplinească prin statornică învățătură, și se întemeieze a sa ființă spre plăcerea și lauda națieĭ [1])".

Apoĭ maĭ departe:

„Marțĭ în 6 Fevruarie 1840, D-lor diletanțiĭ moldovenĭ aŭ representat în benefisul D. Caragiali drama *Furiosul*, de însușĭ el prelucrată. Această pĭesă este în original textul uneĭ opere a luĭ *Donizetti*, și muzica mareluĭ maestru covârșește a eĭ sujet (noĭmă). Decĭ nemerirea eĭ atîrnă de chipul amplificațieĭ și a reprezentațieĭ.

„Ne bucurăm a putea mărturisi că împlinirea acesteĭ îndoite sarcine atît prin gĭocul patetic a d-luĭ Caragiali ca *Furiosul*, cum și Madama *Langhina* în rolul de *Eleónora*. Nu maĭ puțin arapul *Caĭdem*, reprezentat de d-l *Pandeli*, prin nemerit și comic gĭoc aŭ adus publică mulțămire.

„Urmînd simțirilor vrednice de toată lauda de a sprijini și a înbărbăta întemeerea unuĭ așezămînt național aducător de plăcută și folositoare petrecere soțială, de care se bucură și cele maĭ micĭ neamurĭ, publicul foarte numeros, în cursul acesteĭ pĭese aŭ vădit adeseorĭ a sa încuviințare. Iar la încheere aŭ dat o vie mărturisire prin îndoită chemare a benefițientuluĭ și a companieĭ întregĭ, pre care iaŭ încununat cu intusiastice aplaozurĭ.

„La acest prilej pe scenă s-a hărăzit D. Caragiali o cunună de florĭ, o pungă cu 86 galbenĭ și o alisidă de aur. La asemene binevoitoare mărturisire, înduioșitul benefițient aŭ răspuns: „Cel maĭ puternic lanț ce mă leagă către acest așezămînt, este a mea mulțămire, și părăsind de astăzĭ titlul *cosmopolitan*, în vecĭ *mă fac moldovan!* [2])".

Apoĭ maĭ aflăm și următoarea dare de seamă:

„Marțĭ în 20 Fevruarie (1840), s-a jucat comedia intitulată *Nenorocita pețire a Boureanuluĭ*, prelucrată de pe a luĭ Kotzebue de D. Sardar S. Botezatu. Titlul *Boureanuluĭ*, cunoscut pe acest teatru de maĭ înainte, aŭ îndemnat a se aduna atîța privitorĭ, încît nu se maĭ găsea nicĭ un bilet de intrare. Scenele cele spirituoase și comice s-aŭ reprezentat cu multă nemerire, maĭ ales de *Boureanul* și de Mad. Langhina, încît aplaozurile necontenite din partea publiculuĭ aŭ încununat această reprezentație. Însă în privirea deprindereĭ arteĭ, adaoge și critica nepărtinitoare a eĭ opinie ce se cuvine a fi primită cu nu maĭ puțină mulțămire.

---

1) *Albina românească*, 1840, No. 6, pag. 24.
2) *Albina românească*, 1840, No. 11, pag. 44.

Pre lingă un studiŭ maĭ adincit, de dorit este că uniĭ din DD. diletanţĭ se declameze potrivit cu haractirul cel reprezintă [1])".

Afară de aceste piese ce s-aŭ reprezentat pe care le-am văzut din dările de samă de maĭ sus, aflăm dintr-un afiş cu data 24 Ian. 1840, că:

«*Cu voia Ocirmuireĭ*» s-a jucat pĭesa *Vicleniile luĭ Scapin*, comedie în treĭ acte de Molière, pentru abonamentul No. VII [2]) fără ca să se noteze numele diletanţilor ce jucaŭ rolurile din pĭesă, ceĭa ce ar da a se inţălege că aceĭ diletanţĭ ce aŭ luat parte la reprezentaţie, nu vroiaŭ să figureze numele lor pe afiş».

In josul aceluĭ afiş găsim următoarea inştiinţare:

«Spre a indemna pe cinstit public a se impărtăşi de Teatru naţional până la reprezentaţia *Alzireĭ*, care curind va urma, preţurile vor fi următoare:

Loja rindul I	. . .	14 sorocoveţĭ
Loja Benuar	. . .	12 sorocoveţĭ
Loja rindul II	. . .	10 sorocoveţĭ
Foteil	. . .	3 sorocoveţĭ
Parter	. . .	2 sorocoveţĭ
Galerie	. . .	1 sorocovăţ

Din aceasta rezultă că societatea dramatică a Teatruluĭ romin deşi avea un abonament făcut, totuşĭ văzind încă de la primele reprezentaţiunĭ că preţul locurilor e prea scump, a făcut anunţul ce l-am văzut in afişul despre care am vorbit, pentru ca publicul să vie in număr maĭ mare la acele reprezentaţiunĭ.

Dintr-un alt afiş, cu data din 6 Mart 1840, vedem reprezentindu-se in al X-lea abonament, pĭesa: *Boerinul întăĭa oară în Capitală* saŭ *Intermeţo*, comedie în 5 acte după a slăvituluĭ Kotzebue [3]); numele diletanţilor de asemene nu sunt scrise pe afişul citat, in josul căruĭa găsim următoarea notiţă:

«Această pĭesă prelucrată inadins pentru scena Teatruluĭ naţional, se va reprezenta in costumurile haracteristice. Pĭesa se recomindueşte de sine prin titlul seu».

In acest afiş găsim că preţurile sunt: *cele obicĭnuite pentru teatrul franţez*.

După a zecea reprezentaţie vedem în foaia *Dacia literară*

1) *Albina românească*, 1840, No. 15, pag. 60.
2) Se află la biblioteca Academieĭ române.
3) Se află la biblioteca Academieĭ române în pachetul „Foĭ răzleţe" *Afişe*. Despre aceasta vezĭ şi *Albina românească*. An. 1840 pag. 72.

din 1840, pag. 115, o critică teatrală pe care credem de folos să o reproducem, spre mai buna lămurire despre lucrurile petrecute pe atuncĭ. Iată acea critică:

„In Iașĭ o societate de actorĭ romînĭ s'aŭ întrunit în ĭarna trecută, sub direcția unuĭ din madularile sale, spre a da 12 represenlațiĭ în limba națională, și alcătuite de piese comice, de melodrame și însușĭ de tragediĭ. Planul a fost mare, dar isprava mică. La auzirea uneĭ asemenea întrunirĭ, publicul aŭ bătut din palme, și prin numeroasa sa aflare la toate reprezentațiile aŭ vădit cît de mult dorĭa o scenă romînească. Deosebite piese traduse din franțuzește și din nemțește s aŭ înfățoșat. Acum suntem la a 10-a reprezentație. Publicul nu lipsește nicĭ odată, a plaosele sunt peste măsură; însă la noĭ aplaosele nu sunt încă o dovadă de bunatatea pieseĭ și de talentul actorilor. Publicul laudă pentru că este mulțămit să aibă și atita, fără ca cea maĭ mare părte din el să se întrebe dacă teatrul nostru nu s-ar putea înbunătăți și maĭ mult.

Această întrebare esta de datoria noastră s'o facem; și aflăm că dacă la teatru romănesc nu vedem nicĭ unul din aceĭ carĭ sunt nelipsițĭ la reprezentațiile franceze, aceastà nu este din nepatriotism, ci din convingere că direcția nu are nicĭ o cunoștință de teatru și că nu-și împlinește datoriile cerute prin o asemenea nobilă însărcinare; și că în loc de a vedea în această întreprindere o patriotică dorință de a informa dramatica națională, se vede numaĭ o speculație. Piesele sunt răŭ alese, sfășiate, și răŭ intocmite; ilusia sceneĭ nu este observată; cînd jocul actorilor, de nu a tuturor, dar sigur a celor maĭ mulțĭ, este prost, declarațiile, costumele macar ar trebui a fi frumoase și analoage cu cuprinsul pieselor: dar aceasta este cu totul din potrivă; de multe orĭ se înfățișează pe scenă, în tot ridicolul lor, cele maĭ marĭ anacronisme; costiume, oamenĭ despărțițĭ prin veacurĭ întregĭ se intilnesc în reprezentațiile romăneștĭ. Așa în *Vicleniile luĭ Scapin*, s-a văzut un husar din vremea luĭ Napoleon, un elegant muscadin din vremea luĭ Moliere, o cochetă din zilele noastre.

D. D. Caragiali, Pandeli și Jean, singurĭ ne fac ceasurile reprezenłațieĭ suferite. Așa cu cea maĭ mare plăcere am văzut pe D. Caragiali în rolul *Furiosuluĭ*. Jocul săŭ patetic și plin de adevăr ne-au incîntat cu totul. Un lucru numaĭ am maĭ dori de la dumnealuĭ, adică maĭ puțină sentimentalitate și maĭ mult natural. Noĭ cerem mult de la D. Caragiali, dar talentul săŭ ne dă dreptate să așteptăm și maĭ mult; de aceea suntem greĭ. D. Pandele și D. Jean se deosebesc asemine prin comicul lor.

Materia este, teatrul național poatea să infloerească; dar pentru aceasta, trebue o întreagă abnegație de tot interes bănesc; trebue un interes de slavă, darul bineluĭ, și o mare hotărîre de a face jertfi însemnătoare. Atuncĭ scena romănească va fi artă, ĭar nu păpușerie.

XXI

După terminarea acestor reprezentaţiĭ date în abonament, guvernul îmboldit de maĭ multe persoane iubitoare de arta dramatică începu a lua măsurile trebuitoare pentru susţinerea şi propăşirea Teatruluĭ românesc, unindu-l cu acel franţuzesc care-şi cunosc regulat reprezentaţiile în stagiunile precedente, după cum am văzut, drept care holărî să instituie o singură direcţiune teatrală, cu scopul de a reorganiza şi scena românească pe baze maĭ solide.

Astfeliŭ Guvernul numi un *Comitet teatral* compus din *DD. Costachi Negruzzi, Mihail Kogălniceanu, Petru Cîmpeanu* şi *Vasile Alexandri* sub preşidenţia *Secretariuluĭ de Stat.*

Aceştia alcătuiră un proect pentru întrunirea ambelor trupe treatrale, română şi franceză sub o singură direcţiune şi îl prezintară Domnitorului, care luîndul în bagare de samă, dădu următorul *Ofis gospod*:

«Ofis gospod cu No. 11, din 1840 Fevr. 27 zile, către d. Spatar Costachi Negruzzi president Eforieĭ oraşuluĭ Eşĭ, adiutantul nostru Căpitan Kogălniceanu, Cam. Petru M. Cîmpeanu provizor şcoalelor publice, şi D-sale Vasile Alexandri».

«Incuviinţînd proectul înfăţoşat nouă pentru unirea teatrurilor naţional şi francez supt o direcţie anumită de către ocârmuire, tot odată găsim cu cale a însărcina pe D-voastră cu aducerea luĭ întru îndeplinire, aşa dar întrunindu-vă în Comitet teatral sub preşidenţia secretaruluĭ nostru de stat, vă veţĭ îndeletnici cu toate ramurile administraţieĭ teatruluĭ precum: contabilitaoa veniturilor şi cheltuelilor, alegerea reprezentaţiilor numirea actorilor, şi în sfîrşit celelalte dispoziţiĭ ce pot aduce înflorirea amîndouă teatrurile; în aceste principiĭ, comitetul va intra de îndată în lucrare, păşind maĭ întăi către închipuirea budgetuluĭ şi a măsurilor ce s'ar socoti maĭ priincioase pentru alcătuirea teatruluĭ naţional, precum şi pentru o nouă înjghebare de actorĭ francezĭ, şi aceste ni se vor aduce la cunoştinţă prin secretarul nostru de stat, de la care veţĭ primi şi instrucţiile de ce înainte urmare, aşteptînd de la D-voastră dovada uneĭ sîrguinţĭ şi rîvnă cerşită de o aseminea însărcinare noĭ nădăjduim că veţĭ întrebuinţa toată stăruinţa spre a vă arata vrednicĭ de alegerea şi mulţemirea noastră».

L. P. iscălit Vel Postelnic procit
Şef secţieĭ Comis Dobrovicĭ [1])

---

1) Se află în copie în Dosarul Postelniciei No. 976 din 1837 pg. 85.

Comitetul teatral la 18 Martie acel an (1840) încheîe un contract prin care acordă comitetuluĭ o subvențiune anuală de 600 galbenĭ pentru teatrul francez și 200 galbenĭ pentru teatrul romînesc. Acel contract e în cuprinderea următoare:

CONTRACT[1])

Incheîat între guvern și d-niĭ Spatar C. Negruzzi, Comisul Vasile Alexandri și Căpitanul Kogălniceanu.

Art. 1. Guvernul încredințează D-lor Negruzzi, Alexandri si Kogălniceanu, direcțiunea teatrelor francez și romîn, pentru patru anĭ consecutivĭ cu începere de la 15 Maĭ 1840.

Art. 2. Antreprenoriĭ se obligă a întreține o trupă de artiștĭ dramaticĭ francezĭ, în stare de a juca vodevilurĭ, comediĭ și alte piese în acest felĭŭ, precum și opere care nu ar avea marĭ dificultățĭ. Această trupă va fi compusă din următorul personal:

Actorĭ	*Actrițe*
Rolul de prim barbat	Rolul prim de femee
Intâiul amorez	Intâia amoreză
Intâiul comic	A doua amoreză
Părinte nobil	Rol de mamă nobilă
Al doilea amorez	Subretă
Al doilea comic	Mare utilitate.
Mare utilitate	
Doĭ accesoriĭ	

Ar. 3. Antreprenoriĭ se obliga de asemenea a ține o trupă moldovenească, și să lasă la facultatea lor de a fixa numărul.

Art. 4. Eĭ se maĭ obligă afară de aceasta a forma un orchestru bun pentru ca să mulțămescă pe public, avînd un capelmaistru și nouăsprezece muzicanțĭ din care nouă vor fi din banda militară.

Art. 5. Repertoriul pieselor teatrale va fi acela care va fi obținut cel maĭ mare succes pe teatrele din Paris. Censura pieselor se va face de către secretariatul de stat, afară numaĭ în cazul cînd se va încredința vre unuĭ din antreprenoriĭ avînd acela singur responsabilitate.

Art. 6. Combinațiunea reprezentațiunilor va fi astfelĭŭ ca pĭesele acele ce vor avea unul saŭ două acte nu vor putea fi jucate de cît de orĭ în cursul abonamentuluĭ, afară numaĭ dacă nu vor fi cerute înadins. Acele carĭ vor avea maĭ mult de două acte precum și operele, vor fi scutite de această dispozițiune.

---

1) Acest contract se află în Dosarul Postelnicieĭ No. 976 din 1837, pg. 89, el a scris în limba franceză, noĭ îl dăm aicĭ în traducere

Art. 7. Decorurile şi costumele date în contul antrepenorilor, vor trebui să corespundă cu sujetul fie-căreĭ piese, şi să fie în-totdeauna în bună stare,

Art. 8. Localul teatuluĭ va fi închiriet de cătră maĭ sus numiţiĭ antreprenorĭ carĭ se obligă că face toate reperaţiile necesare, se facă ast-felĭu ca iluminarea teatruluĭ sa fie convenabilă, şi să intreţină în cursul erneĭ o căldură de 15° cu o oară înainte de deschiderea teatruluĭ. In ceĭa ce se atinge de contractul de închiriere care exista cu vechea direcţiunea Paul Ciabati et C-nie, guvernul se obligă al respecta nestrămutat şi cu acelaş preţ, până în terminul de anĭ.

Art. 9. Guvernul va acorda antreprenorilor subvenţiune anuala de 600 galbenĭ pentru trupa franceză, şi de 200 galbenĭ pentru trupa moldovenească. Această subvenţiune se va plăti jumatate la deschiderea teatruluĭ şi jumataţe la mijlocul abonamentuluĭ. Cu deosebire însă, subvenţiunea pe anul acesta se va plăti cînd se va subsemna acest contract.

Art. 10. In afară de această subvenţiune, antreprenoriĭ vor avea prilegiul esclusiv a balurilor mascate, publice, şi a reprezentaţiunelor dramatice în genere ; precum şi acel a tuturor reprezentaţiunilor care se vor da în sala teatruluĭ, maĭ mult încă şi privilegiul bufetuluĭ teatruluĭ.

Art. 11. Antreprenoriĭ vor avea dreptul de a da în cursul erneĭ, două abonamente de cîte 50 de reprezentaţiĭ, fie-care, în totul 100 reprezentaţiĭ, din care 75 franţuzeştĭ şi 25 moldoveneştĭ. Abonamentul va fi obligatorĭŭ pentru 100 reprezentaţiĭ, de la aceasta fac esceptiune agenţiĭ străinĭ carĭ vor fi scutiţĭ de a se abona la teatru moldovenesc. Pretul lojelor ranguluĭ I pentru 100 reprezentaţiĭ va fi de 90 galbenĭ. Acele a ranguluĭ II precum şi benuarele şi fotolurile vor fi taxate în proporţie. Preţul parteruluĭ şi a galerieĭ va fi tot acel cum a fost şi până acuma.

Art. 12. Antreprenoriĭ maĭ sus mencionaţĭ vor avea în totdeauna preferinţa antreprizeĭ teatruluĭ, cind eĭ vor corespunde aşteptăriĭ guvernuluĭ şi ar oferi aceleaşĭ foloase ca şi ceĭlalţĭ concurenţĭ.

C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu

Iaşĭ, 18 Mart 1840.

No. 54.

(Urmează)

Teodor T. Burada

STUDII FILOLOGICE

IX

ELEMENTE LATINE IN LIMBA ROMÎNĂ

Apiritā. Apriat.

mr. *apiritâ* fapt de zi, zorĭ de zi, dr. *aprĭ̆át* ad. și adv. clar, evident, mr. *neapiritâ* adv. înainte de faptul zileĭ.

Et.: participĭul lat. a p e r i o ouvrir, cf. a p e r t e ouvertement clairement, évidemmănt, a p e r t u s ouvert, sercin (en parlant du ciel), clair. Dr. *apriĭát*>**apirát* în loc de *apirít*, prin schimbare de conjugare. Pentru mr. *apiritâ*, cf. mr. mgl. *ápir* a se lumina de zi.

Balegă

dr. *bálegâ* bouse, fiente.

Et.: lat. *b e l l i g u s,-a,-u m de animal>b e l l u a animal, de unde rom. *bálâ* și, prin etimologie populară, *bŏálâ*, în interjecțiĭ (d. p. nea *boală*, de *boală* !).

Sînt împrumutate din romînește : cr. srb. *balega* fiente.

Biet

dr. *bĭét* misérable, malheureux este lat. v ĕ t u s ancien, vieux, âgé, antique, d'autrefois (en parl. des personnes et des choses).

Etimologiea este foarte simplă. Totuș d. Sextil Pușcariu reĭa în Conv. Liter. 1905 pg. 56 pe vsl. b ę d ĭ n ŭ miser al luĭ Cihac, etymon care din punct de vedere fonetic este inadmisibil.

Bulboană

dr. *bulbŏánâ*, tournant d'eau, tourbillon, *bulbŏákâ*, *bîlbŏákâ* matcă, cot, ghĭorcă, o parte adîncă dintr-o apă cu pârețĭ dreptĭ,

pe furiș (Șezăt. VIII 31), *hîlbŭánî* o adîncime unde apa se învîrte și clocotește (Șezăt. V 98), *holbŏákî* bulboană, săpătură în albiea apeĭ (Șezăt. V 99).

Et.: lat. v o l v o rouler, faire tourner, enrouler.

Bolborosesc

dr. *bolborosésk*, *borboresésk* bredouiller.

Et.: *b a l b u l o>b a l b u s bègue, qui prononce mal, cf. *balbutio* balbutier, prononcer mal, parler obscurément, dire en balbutiant.

Ciumafae

dr. *čumafáĭe*, *čuma-féti*, *čúma-féteĭ*, *čumár* datura stramonium.

Ajutat de numirile pe cari aceasta plantă le are prin alte limbĭ, Sext. Pușcariu, Conv. Liter. 1903 p. 599 a reușit să afle că prima parte a cuvîntuluĭ *čumafáĭe* este lat. c y m a umflătură, dar conjecturile pe cari le face pentru rest n-aŭ nicĭo valoare. Cuvîntul *čumafáĭe* este ĭeșit din **čumafŏáĭe*>c y m a+f+-o á ĭ e. *F* este sufixul *-of*, cf. *koțofánâ*, *dolofán*, *rotoféĭŭ*; ĭar pentru *fa*>*fŏa*, cf. *afáră*>*afŏárâ* atestat in mr., vr. *fáeš*>*fŏáeš* >f o l l i a+-e š. Varianta *čúma-féteĭ* este o etimologie populară din *čuma-féti*>*čumaféte*>*č* u m a f +-é t e, cf. *skaĭéte*>skáĭŭ+-éte. Insfîrșit *čumár* (Șezăt. VII 178 b) este c y m a+ -á r.

Cinestră

mr. *kînéstrâ*, *kánistrâ*, *kulístrâ* panerĭŭ.

Et.: lat. c a n i s t r a, * -a e panier, corbeille.

Cit. Cotoĭu. Cătuș.

În dr. *kțț*, *kîțț*, interj. prin care se alungă o mîță se păstrează izolat **kắțĭ*, plural dela *kátâ*>lat. c a t t a mîță, de unde și mr. mgl. *kâtúšâ*, mr. *kâtúše* mîță>c a t t a+ -ú š â. Dr. *kotók*, *kotóĭŭ*, *kotošmán* motan>**kâtók*, **kâtóĭŭ*, *kâtošmán*>lat. c a t t u s motan+ -ó k, -ó ĭ ŭ, -u š m á n, mr. *kâtúš* motan> c a t t u s+ -ú š.

Colnic. Colină.

dr. *kólnic*, *kolínâ*, *kolníțâ* colline, monticule, tertre.

Et.: *kólnik*, *kolníțâ*>lat. cóllinus+ -ik, -ițâ, *kolínâ*> **kólinâ*>*c ó l l i n a collis.

Ex.: Geaba beaŭ, geaba mănînc, geaba mă maĭ ţin voĭnic, dacă n-am arme să-ncing, nicĭ murg bun în chingĭ să strîng; să plec seara la *colnic* făr de băţ, făr de nimic, numaĭ cu mînile goale. Bibicescu, Poes. Pop. 163.—Pe cel deal, pe cea *colniţă*, primblă-mi-să-o păuniţă. Sevastos, Cînt. Mold. 303.—Peste deal, peste *colină*, este-o creangă de maslină. Iarnik—Bîrseanu 252.

Dupurluesc

dr. *dupurluésk* épiler, plumer (Şezăt. V 71), *dupurluít* pasărea smultă de pene saŭ o vită cu lînă smultă depe ea (Şezăt. IX 152) *dupurós* murdar, răŭ îmbrăcat, nepĭeptănat, cu păru încîlcit (Şezăt. IX 149).

Et.: *dupurluésk*>**dâporluésk*>lat. d e p i l o épiler, plumer, *d e p i l o s u s=d e p i l i s sans poil, imberbe. Avem de a face decĭ cu variante ale luĭ *dápâr*.

Foiŭ. Infoiat. Foltea. Popă. Poĭp. Pluĭp.

dr. *fóĭŭ* soufflet, dr. *îfoĭát* gonflé, bouffant, large, dr. *fóltĕa* mare în pîntece, nesăţios, tot mînîncă adesa (Şezăt. IX 156), om care mînîncă mult (Săghinescu, Vocab. rom. 85).

Et.: *fóĭŭ*>lat. *f o l l e u s, *îfoĭát*>f o l l e a t u s, cf. *folleati* sorte de souliers larges (imitant un soufflet), *follicans* trop large (en parl. d'une chaussure), lâche, flasque, *fóltĕa*>*f o l l i t u s, cf *follesco* s' enfler comme un soufflet. Cuvîntul *fóltĕa* este simţit ca un fel de nume propriŭ, ĭar neprefacerea luĭ *o* în *ŏa* este datorită genuluĭ masculin, cf. *Cóste*>lat. pop. C o s t a s, *Flórĕa* faţă de *Flŏarĕa*. Tot aşa s-ar putea explica *kókâ* copil mic> κόκκος petit corps rond (comunicat de d. A. Philippide) şi dr. mgl. *pópâ*>p o p a (mgl. *póĭp* popă>*p o p e u s, cf. mr. *plúĭp* plop>*p l o p e u s).

Ex.: Stăĭ să fac mămăligă şi-ĭ mînca până ce ţ-a rămînea *folteo!* Arhiva 1905 pg. 154.

Fumariŭ

dr. *fumárĭŭ* cheminée.

Et.: lat. f u m a r i u m cheminée.

Găoază

dr. *gâŏázâ, gâŏádzâ, gâŭádzî* trou, cavité, antre, vagina

Gâódza, *Gâŏáza*, *Gâóza* porecle la femeĭ (Popovicĭ, Rum. Dial. I 79, 47).

Et.: *gâŏádzâ*>*găŭadzâ*> lat. *g a v a + -(d) ž â.

Impletesc. Impleticesc.

dr. *ĭpletésk*, mr. *mplâtésku*, *mplitésku*, mgl. *amplités* tresser, natter, entrelacer, tricoter, dr. *ĭpletitúrâ* tresse, clayon, treillis, tricot, mr. *mplitiliúrâ* coiffure.

dr. *ĭpletĭčésk* s'embarrasser les pieds dans quelque chose.

Et.: lat. i m p l e c t o entrelacer, p l e c t o plier, fléchir, tourner, rouler (ses cheveux), friser, enlacer, cf. apoĭ *plectura* enlacement (des rameaux), *plectilis* enlacé, tressé, entortillé; *i m p l e c t i c o, cf. *implecticus* qui se meut difficilement, paralysé.

Înieptez

dr. *îniepléz* jeter, rejeter, pousser.

Et.: lat. i n j e c t o jeter sur.

Ex.: Fără să vrea *inieptâ* cu putere poarta. Agîrbiceanu. Dela Țară 22.—O undă de vînt veni rece, ca o învăluire *îniep-tată*, și se izbi în fața preotuluĭ. Agîrbiceanu, Luceafărul IV 453 a.

Înverșunez

dr. mă *îveršunéz* s'acharner, s'enrager.

Et.: dr. **îveršúne*> lat. i n v e r s i o n e ironie, contre-vérité, cf. *aversione* éloignement, dégoût, aversion, haine.

Măroiu

mr. mgl. *mâróĭŭ* cotoĭŭ.

Et.: lat. m a s m a r i s mâle, cf. *máskur* porc> m a s-c u l u s.

Melyină

mgl. *mel'ínâ* paĭŭ de meĭŭ.

Et.: lat. *m i l i n a (scil. palea), adĭect. dela m i l i u m meĭŭ.

Mîndru

dr. *mîdru* beau, magnifique, splendide, amant, bien-aimé, fier, orgueilleux.

Et.: lat. m u n d u l u s propret, recherché sur sa personne. Pentr *î*>*u* cf. *osîzâ*>*osŭdzâ* vban.>lat. *o x u n g i a.

Murnu

mr. *múrnu*, *múru* învinețit, negru ca mura, *murnésku murésku* devin vinăt, învinețesc.

Et.: *múrnu* > lat *m o r i n u s, *múru*>lat. *m o r u s, cf. m o r u l u s noir, moricaud. Pentru *u* înlocde *o*, cf. *kúte*>c o t e, *múră*>m o r a, *úšă*>o s t i u m, *zgúră*>s c o r i a. Prefacererea luĭ *u* în *o* în aceste exemple a avut loc încă din latina populară și este rezul'atul uneĭ confuziĭ produsă de cuvintele de tipul n u r u s n o r u s, cuvinte în cari *o* este provenit din *u* scurt accentuat. Findcă decĭ aŭ existat alăturĭ n u r u s și n o r u s, s-a crezut că și un o s t i a provine dintr-un u s t i a (atestat la Pușcariu, Wbuch), apoĭ c o t e, m o r a, s c o r i a din *c u t e, *m u r a, *s c u r i a. Formele aceste de confuzie s-aŭ păstrat până astăzĭ în romînește.

Ntricu

mr. *ntrik(u)*, *m(ă)trik* a hrăni pe pruncĭ din gură, *ntrikáre*, *mătrikáre* hrănirea pruncilor din gură, cînd mama rumegă bucatele și le dă copiluluĭ care nu are încă dințĭ.

Et.: lat. i n t e r i c o, i n t e r o broyer avec.

Porcină. Purțină.

dr. *porčínă* chair de porc (carne de porc, tot ce se prepară din carnea de porc: cîrnațe, chiște, etc. Șezăt. V 117).

mr. *purțínă* porcherie, étable à porcs.

Et.: lat. p o r c i n a chair de porc, p o r c i n a de porc.

Puță

dr. *púță* Glied und Scham kleiner Kinder, mr. mgl. *púță* männliches Glied, ir. *púțę* männliches Glied, Scham.

Et.: lat. p u b e s+-ú ț ă.

Razăm

dr. *rázăm*, *rázim*, *rĕázim* mr. *(a)rázămu* sprijinesc, proptesc.

Et.: **rázăn*>**ráz*>lat. r a d i u s țăruș, par, taraș. Pentru trecerea înțelesuluĭ cf. *proptésk*>p r o p t e á; pentru *m* din *-ăm* >*-ăn*>lat. -i n o, cf. *búčum*>b u c i n o, iar pentru *-ăn*, cf. *lĕágăn*>l e g, *trágăn*>t r a g. Cu această ocazie adaug că *-'ăn*

este provenit din lat. -'i n o prin analogiĭa unor verbe ca *skár-mân*>*e x c a r m i n o, *skárpân*>s c a r p i n o, în cari *i* din -i n o, prefăcut prealabil în *e*, s-a schimbat în *â* supt influenţa labialeĭ precedente. Cu acest -'â n s-aŭ derivat: *lĕágân*>l eg ?, *trágân* >t r a g.

Amintesc etimologiĭa d-luĭ Sext. Puşcariu din Conv. Liter. 1904 pg. 260: *rázâm*>alb. *rázâ*, *ránzâ* rădăcină, poale de munte.

Rosură

dr. *rosúrâ*, *râsúrâ* églantine.

Et.: dr. *rosúrâ*, *râsúrâ*>**rósurâ*>lat. r ó s u l a petite rose. Pentru schimbarea de accent cf. invers dr. *náturâ*>lat. n at ú r a.

Ex.: Frunză verde de *rosură*, dragu-mi-ĭ la băutură cu voĭnicĭ de-avinătură. Sevastos, Cîntece Mold. 298.

Scrupos

dr. *skrupós* aspru (despre caş).

Et.: lat. s c r u p o s u s rocailleux, âpre, fierreux, rude, difficile.

Smicea

dr. *smičá*, *zmičá* jeune pousse, brindille, lăstar, crenguţă.

Et.: lat. *m i c e l l a micula parcelle (scil. arboris). Pentru *s-*, *z-* proteticĭ cf. dr. *skaloián*>c a l o ĭ a n, dr. *skâlúš*>c ă l u ş, dr. *skórt* (Bibicescu, Poes. pop. 244)>c o r t, mgl. *stindéklâ*>mgl. *tindéklâ* t e n d i c u l a, dr. *strâgânéz*>t r ă g ă n e z, dr. *strâmâ-túrâ*>t r a m a, dr. *strudésk*>t r u d e s c, dr. *stúrz*>*t u r d e u s turdus, dr. *zbíčŭ*>b i c ĭ ŭ, dr. *zgîrbáč* (Burada, Dobrogea 79)>dr. g î r b a c ĭ ŭ.

Spicoşat

dr. *spikošát* épouvanté (Popovicĭ, Rum. Dial. I 167 a).

Et.: lat. *e x p a v i c u s expavidus, épouvanté+-o š á t supt influenţa luĭ *înfricoşát*.

St

dr. *st* interj. chut! silence!

Et.: lat. s t interj. chut! paix! silence! motus!

Suleget

dr. *suléğet*, vr. *sulĕáğedŭ* délicat.

Et.: lat. *s u b l i q u i d u s, cf. *liquidus* clair, pur (aux yeux ou à l'oreille), *delicatus* mou, tendre, doux, dela *delico=deliquo* éclaircir, proprement dit rendre clair.

Şuer

dr. *šúer*, *šúir*, mr. *šíur*, *šúir* siffler.

Et.: *šúer*, *šúir* sînt forme metatetice din *šíur*>lat. *s i-b u l o=s i b i l o siffler.

Tont

dr. *tónt*, *tontán*, *tontalán* (Şezăt. V 164), *tînt* (Rădulescu-Codin, O samă de cuv. din Muscel 73), mr. *tónt* sot, nigaud, prost, bucciŭ.

Fie din a t t o n i t u s part. dela a t t o n o r e assourdir, étourdir, cf. sp. *atontado* sot, *atonito assourdi* (Cihac), fie din t o n i t u s frappé, proprement dit par le tonnerre (Körting; Philippide, Principiĭ 46), cf. it. sp. pg. *tonto* sot, *tónt* cere să i se explice acel *on* înlocde *un* (cf. *púnte*>p o n t e). Cauza pentru care se zice *tónt* şi nu **túnt* trebue căutată, cred, într-o analogie de înţeles. A. Philippide, Principiĭ: 80: «*o* produce acelaş simţire caşi un lucru gros». Un *om gros* este însă cele maĭ adeseorĭ şi un *om greoĭŭ*, adică un om care cu greŭ se mişcă, cu greŭ se dă la treabă. Insă nota aceasta de a se mişca cu greŭ, de a se da la treabă cu greŭ este tocmaĭ un punct de asămănare cu *prostul*. Mersul asociaţieĭ este decĭ *gros-greoĭŭ-prost*. Să se observe apoĭ că, deşi din întîmplare, dar cîteştrele cuvintele acestea, caşi *dobitoc*, *gogu*, *gogoman*, cuprind cîteun *o*. Şi decĭ *o* care produce acelaş simţire caşi un lucru gros produce acelaş simţire şi caşi un lucru greoĭŭ, prost. Prin analogiea înţelesuluĭ pe care-l produce *o*, ajutată de întîmplarea că acest sunet se găseşte în *gros*, *greoĭŭ*, *prost*, *gogu*, *gogoman*, *dobitoc*, şi *tont*=prost a trebuit orĭ să-şĭ păstreze dela capul loculuĭ pe *o* din etymon, orĭ, prefăcut regulat în *u*, să-l schimbe din noŭ in *o*.

Din *tont*+-*án*, + *âlán* s-aŭ derivat *tontán*, *tontalán*. Forma *tînt* este ĭeşită şi ea din *tónt*, cf. *plâmîn*>p u l m o n e. N ar fi imposibil apoĭ ca la schimbarea luĭ *on* în *în* să fi influenţat şi schimbarea analoagă din elementele slave. *Tónt* anume ar fi fost simţit ca făcînd parte din acelaş categorie de cuvinte cu

gîngav>vsl. g ŏ g n i v ŭ, *tîmp*>vsl. t ŏ p ŭ, *tîntav* bègue>vsl. t ŏ t ĭ n a t i sonare, *trîndav*>vsl. trŏdŭ.

Sînt împrumutate din romîneşte: ung. *tandi* nigaud, lourdaud.

Ţiuĭŭ. Ţip. Ciripesc.

dr. *ţiuĭŭ* siffler, tinter.

dr. *ţip* crier, pousser des cris.

dr. *ciripésk*, mr. *ţiur, ţiripédzu* gazouiller.

Et.: *ţiuĭŭ* este lat. t i n n i o rendre un son clair, tinter, retentir. *Îmĭ ţiue urechile*=t i n n i u n t a u r e s, les oreilles me tintent; *ţip* este t i n n i p o; *ciripésk, ţiripédzu, ţiur* este *t i n- n i u l o. Sufixul -i p din *ciripésk, ţiripédzu* se găseşte în t i n- n i p o>t i n n i o.

Sînt împrumutate din romîneşte: ung. *cirpelni, csiripelni, csiripolni* gazouiller.

Vită

dr. *vită* animal, bête à cornes, bétail este lat. *v i v i t u s, -a, -u m>v i v i d u s, -a, -u m animé, qui semble respirer, vif.

Zgîndăresc

dr. *zgîdărésk* attiser, tisonner, animer (le feu) exciter irriter.

Et.: lat. *e x c a n d u l o, mettre, feu, irriter, cf. e x c a n d e o prendre feu, s'embraser, s'enflammer (en parlant d'une plaie), s'emporter, s'irriter.

Zgîţîŭ

dr. *zgîţîŭ, zgîlţîŭ* secouer, ébranler, agiter.

Et.: lat. e x c u t i o secouer, agiter orĭ *e x q u a t i o secouer, agiter şi *e x c u l t i o>*e x c u t i l o orĭ *e x q u a l t i o >*e x q u a t i l o.

G. Pascu

DĂRI DE SEAMĂ

Din Traista cu vorbe de Gh. Ghibănescu, Iașĭ, 1906.

Un volum de cercetărĭ originale și interesante asupra multor împrejurărĭ din viața și cugetarea poporuluĭ român care nu încercase până la Ghibănescu pe nicĭ-un cercetător a le da tâlcuirea. Numaĭ înșirarea celor maĭ însemnate din capitolele cărțeĭ ne va arăta cât de interesant trebue să-ĭ fie cuprinsul. Tabla de materiĭ conține întâĭ *Generalitățĭ* care daŭ unele observațiĭ foarte nimerite. Așa bună oară acea privitoare la peiorizarea ințelesuluĭ cuvintelor care, lucru curios, la Românĭ s-a petrecut nu cu cuvintele vechĭ, ci din contra cu acele nouă. Așa totdeauna ințelesul maĭ nobil s-a lăsat cuvintuluĭ latin, ĭar cel maĭ de rînd neologismuluĭ slav: piele, coajă; ințelept, năuc; gură, rât. Nu maĭ puțin originală și potrivită ne pare propunerea d-luĭ Ghibănescu de a da elevilor din școalele normale, în care nu se învață limba latină, noțiunĭ de etimologie latină, plecînd de la neologismul întrebuințat. Așa oceanul *glacial* ar sluji pentru a da etimologia cuvintuluĭ *ghiața*, *gl* s-a prefăcut în limba noastră în *gh*; de asemenea signal, semnal.

Dacă însă în această parte maĭ mult introductivă, d-l Ghibănescu se poate intilni și cu alțiĭ în explicările luĭ, în tot restul cărțeĭ d-sa păstrează o vie și puternică originalitate; așa în capitolul *Politica și administrația* explicarea zicătorilor «schimbarea domnilor bucuria nebunilor; Vodă da și Hîncu ba; sfoară în țară; tragere pe sfoară. Cu prilejul aceste din urmă d-l Ghibănescu maĭ atinge și altele: Brașoavele, găsirea Bacăuluĭ, slut la Prut, doar nu daŭ Turciĭ saŭ Tatariĭ, prost de dă în gropĭ, cu nepusa 'n masă, cal de olac. A trage pe sfară vine după d-l Ghibănescu de la obiceiul de a se da de știre despre năvălirĭ, prin focurĭ marĭ pe virfurile piscurilor, care lasaŭ o sfoară de fum ca cea de la luminărĭ. Cînd se intîmpla însă ca semnalul să fi fost greșit și nicĭ o năvălire nu se ivia, atuncea lumea ce se trăsese după sfoară, și fugise la pădure, era trasă pe sfoară adecă înșălată. Nu se va tăgădui că această interpretare este în orĭ-ce caz foarte nimerită și că cu greŭ s-ar putea găsi o alta maĭ potrivită pentru aceasta atît de neînțeleasă zicătoare.

Tot așa explică d-l Ghibănescu: ĭ-a venit de hac. Cuvintul hac în turcește însamnă leafă, plată. Tatariĭ pradase adese Moldova și Muntenia în lung și în lat, fără vre-o piedecă saŭ oprire. Pe timpul luĭ M. Racoviță însă Moldoveniĭ aŭ izbutit prin un *arz* către Poartă a obliga pe Tatarĭ să plătească un *hac* pentru întrebuințarea în folosul lor a unor locurĭ din Moldova.

„Și a fost de-a mirare acest fapt, cum ne spune și Amiras, care lucru adevărat este un lucru de minune și de pomenit;

fiindcă Tatarii ce apucaŭ de la prăzĭ, prăpădit era; nu se maĭ putea scoate nimic de la dînşiĭ, de vreme ce eĭ aşa aŭ fost deprinşĭ asupra Moldoveĭ să nu întoarcă înapoĭ ce luase; iar Gr. Gr. Ghica a făcut pe Tatarĭ să dea banĭ Moldoveĭ.

Suntem în 1729. Tatariĭ încheе tratat de supunere către Moldova, prin care se hotărăşte ca „Tatariĭ ce vor locui în hotarul *celor 32 ceasurĭ de lung şi 2 ceasurĭ de lat*, loc care pe nedreptul era răpit de la Moldova peste hotarul luĭ Halil paşa, de vre-o 30 anĭ în urmă, aceĭ Tatarĭ zic să plătească pe lîngă *uşurul* şi *alîmul* şi *hacul* adică *chirie* pentru loc". Tractatul s-a încheiat în 7238 Sept. 6 (1729) şi Amiras ni dă în traducere amîndouă hogeturile.

Să ne ducem cu mintea la acele timpurĭ, cînd Tătariĭ aveaŭ să plătească *hac* pentru pămînt; darea aceasta a arătat o mare înfrînare şi smerenie în caracterul neastâmparat al Tatarilor, şi cînd venia slujbaşul pentru strîns hacul, nu puţină cred că era mustrarea Românilor Tigheceni şi din ţara de jos că starea la care a ajuns e o răsplată pentru faptele lor, că prea şi-aŭ făcut de cap, de le-a venit de *hac* cu *hacul*.

Inţelesul acesta ni-l daŭ şi cronicariĭ. Aşa tot Amiras ne spune: «Iar Hanul tare a doborît pe Tatarĭ, *de le-a venit de hac*».

In acest chip credem că se explică vorba de azĭ. Ea s-a născut în Basarabia şi ţara de jos; s-a referit întăiŭ la Tatariĭ Nogaĭ, supuşĭ la dare de hac; faţă cu neastîmpărul lor de prădăciunĭ *hacul* i-a înfrînat aşa că vorba «le-a venit de hac» a însemnat întăĭ la eĭ şi stărĭ materiale (dărĭ fiscale) şi stărĭ sufleteştĭ (umilire, înfrînare, smerire).

Nu se poate tăgădui o foarte nimerită şi întemeiată pe documente tălcuire a zicătoareĭ: *ĭ-a venit de hac.*

L-a făcut spraƒcă este o zicătoare iarăşĭ curioază, dacă luăm în privire că spratcă pe ruseşte însamnă anchetă, referat. *Se face mort în popuşoĭ, a lupi, a o sfecli, a pune de mămăligă, a se fasoli, a brînzui, că a prins mămăliga coajă, a se răţoi.* Termenul *a lupi* însamnă a lua amendă, a mînca boiĭ omuluĭ cum îĭ mîncaŭ lupul, şi explicarea acestuĭ termen este găsită de d-l Ghibănescu în un document inedit şi care se află în mult bogata d-sale culegere de peste 5000 de documente, care act datează din 1644 de la Vasile Lupu. *Aĭ carte aĭ parte, Bez Vlaşca şi Teleormanul, După turc şi pistolul, Veĭ mînca din gardul Răzoaeĭ, Colac peste pupăză, Opt şi cu a brînzeĭ nouă. Nu ĭ-s boiĭ acasă, I-a venit apa la moară, Pe deasupra ca fuiorul popeĭ, Işĭ arată arama, A'nţercat balaia,* şi aşa cu sute de alte zicătorĭ străine şi neînţelese care cereaŭ şi ele o explicare ca orĭ-ce lucru din această lume. Faptul de a fi căutat această explicare este un merit netăgăduit a barniculuĭ şi mult priceputuluĭ cercetător a trecutuluĭ nostru.

A. D. Xenopol.

* * *

Poemele visuluĭ de D. Karr, Ploeştĭ 1906.

D. Karr are fără îndoială o notă personală în revărsările poetice ale sufletuluĭ său; are simţimîntul predomnitor, are un fel de a cugeta particular, o limbă a sa proprie şi o concepţiune morală caracteristică.

E vorba de a vedea dacă toate aceste elemente concurg pentru a da poeziilor d-sale o temelie trainică; căcĭ poetul nu lucrează numaĭ pentru vremea de faţă, şi de sigur că aceĭ poeţĭ aŭ fost maĭ marĭ care aŭ impus plăzmuirile lor unuĭ viitor maĭ lung şi maĭ îndepărtat.

Simţimîntul căruia d-l Karr dă rostirea în poeziile luĭ, este *iubirea*, acel tremur al inimeĭ care covîrşeşte pe toate celelalte prin puterea luĭ. Afară de 7 saŭ 8 bucăţĭ, toate celelalte, în număr de maĭ bine de 100, sînt inchinate aceleĭ puternice Dumnezeirĭ. Nu avem nimic de întimpinat contra acestuĭ caracter al poeziilor d-luĭ Karr, cu atît maĭ mult că d-sa fiind tînăr, e firesc lucru ca a iubireĭ val să se întindă pe gândirile luĭ. Observăm numaĭ că acest izvor prea personal, să nu fie cumva menit a seca, atuncĭ cînd anotimpul nu-l va maĭ adapa cu bogate ape; maĭ toţĭ scriitoriĭ, chiar aceĭ ce nu sînt menițĭ a rămînea poeţĭ, încep prin poeziĭ de iubire. Dar în privirea aceasta nu putem spune nimic, căcĭ nimene nu poate prevedea viitorul. Totuşĭ, nu vom ascunde mulţămirea ce am resimţit, cînd am cetit bunăoară poeziile *Moartea* şi *Prăbuşire*, în care alte simţiminte decît iubirea işĭ găsesc răsunet.

Reproducem pe cea din urmă care dovedeşte adevărat şi adînc simţimînt poetic:

Prăbuşire

Zburam în zărĭ de aur, zburam în zărĭ de-azur
In pletele-argintate plouaŭ—florĭ albe—stele.
Cîntam cu blonziĭ îngerĭ în zborurile mele
Cînd razele de lună ningeau jur împrejur.

Dar demonul Durereĭ trăsnindu-mă de-odată,
Mă prăbuşiĭ în spaţiĭ, în larg abis profund.
Sub mine infinitul urla fără de fund,
Si aripa la suflet bătea însîngerată.

Iluziile toate se risipiră în vînt,
Speranţa fără marginĭ fugi înfricoşată.
Cădeam, cădeam într'una, cînd mă treziĭ de-odată
Intins, dar tot în viaţă, în umedul mormînt.

Chipul de a-şĭ întrupa gîndurile în icoane este particular d-luĭ Karr. D-sa are multă subţirime în gîndirĭ, prea multă chiar,

încît adese-orĭ comparațiile și icoanele luĭ sînt nedefinite și greŭ de prins cu mintea. Așa cum poțĭ să-țĭ închipuĭ:

> Un cer de toamnă visător
> Pe care soarele suspină!

Un *soare care suspină* e o icoană cu totul nepotrivită cu firea cea măreață și stăpînitoare a astruluĭ atot puternic.

> O lebădă vâslește pribeagă, solitară
> Un nufăr mort pe pînza de-albastru înverzit.

Cum poate o lebădă să vâslească un nufăr? Vâsli este un verb intransitiv; nu se poate zice nicĭ macar a vâsli o barcă, dar a vâsli un nufăr! Dacă însă aceste două cugetărĭ nu staŭ în legătură și înfățișază două gîndirĭ singuratice, atuncea trebuia fie-căreia cîte un verb. Și gramatica are drepturile eĭ, fie chiar în poezie.

Dar nu atît de nepotrivitele rostirĭ ale poetuluĭ voim să ne ocupăm, cît de chipul săŭ de cugetare de tot nehotărît și care din lipsă absolută de cercuire îșĭ pierde și puterea luĭ poetică. Cităm bună oară poezia:

Parfum de ape

> Din apele-nverzite sub umbra mănăstireĭ
> Parfumul se înalță, parfum suspinător,
> Amestecat cu cîntul de lebede ce mor,
> Maĭ triste, maĭ departe, ca-n lumea amintireĭ.
>
> Cînd luna ninge noaptea poleĭ de diamante,
> Din ape se înalță, maĭ alb, maĭ vaporos,
> Un fum, parfum de moarte sub cerul argintos,
> In care trec în danțurĭ perechele amante.
>
> Sînt morțiĭ ce perіră de-o dragoste nebună,
> Perechĭ îndoliate ce dorm în fund de lac:
> Zac gură peste gură, îmbrățișațĭ eĭ zac;
> Te uită cum danțează în fumul alb de lună!..

Din ape se înalță un fum (?) parfum (??) de moarte, care suspină și se amestecă cu cîntul lebedelor ce mor. Aceste accente, fumurĭ saŭ parfumurĭ sunt date de perechele amante ce periră de o dragoste nebună și care *îndoliate* dorm în fund de lac. Cu toate că ele zac în fund de lac, îmbrățișate gură peste gură, poetul le vede danțînd în fumul alb de lună!!.

Fără îndoială că este o frămîntare a închipuireĭ cu caracter bolnăvicios, silit, și care caută a face efect prin contrast și prin rostirĭ nefireștĭ.

De asemenea în:

Poema gureĭ

In strofa I: O floare, gura ta e-o floare!
O roză veselă de vară.
S-o muşc cu-o patimă barbară
Până şi-o perde a eĭ culoare!
O floare, gura ta e-o floare.

Pentru ce, muşcînd din floare, să se piardă a eĭ coloare? Nu este o urmare neapărată.

Strofa II: O cupă, gura ta e-o cupă!
Sculptată-armonic în rubin.
Să sorb al voluptăţeĭ vin,
Până'n fâşiĭ o să se rupă
O cupă, gura ta e-o cupă;

Să sorbĭ vin din cupă, până cupa o să se rupă în fâşiĭ e o icoană absolut neexactă. O cupă se poate strica, dar niciĭ odată rupe şi cu atît maĭ puţin în fâşiĭ.

Strofa III: O urnă, gura ta e-o urnă!
In care visurile mor.
Să moară visele-mĭ de-amor
Pe vecĭ în linişteа-ĭ nocturnă.
O urnă, gura ta e-o urnă!

Pentru ce numaĭ decît să moară visurile în urnă, când ele din contra ar putea să trăiască, fiind apărate de atingerea lumeĭ; dar ideea că gura e o urnă nu este ceva respingător?

In *Poema mînilor*, poetul spune:

Sînt mînĭ maĭ albe de cît criniĭ.
Cu sidefatele resfrângerĭ
Sînt argintate mînĭ de îngerĭ
Visate-n vremurĭ de Cellini

Sînt mînĭ de-o stranie paloare,
Mînĭ de icoană şi de sfîntă
Ce rugăciunea încet o cîntă,
Mînĭ de fecioară care moare.

Sînt însă roze mînĭ divine,
Ce inima din piept aŭ zmuls-o
De viaţă şi de sînge-aŭ muls'o:
Eŭ le sărut de sînge pline.

icoană urîtă maĭ ales din cauza ideeĭ că mînile divine *mulg* inime din piept de viață și de sînge.

Și așa maĭ departe, am putea analiza multe poeziĭ de ale d-luĭ Karr, pentru a arata greșelile saŭ lipsa de concordanță în jocul închipuireĭ d-sale. Dar ne mulțămim cu aceste, și trecem la alt element tot atît de însemnat al întrupăreĭ poetice, la limbă.

Poeziile d-luĭ Karr sînt pline de la un capăt la altul de cele maĭ îndrăznețe neologisme care ușurează găsirea rimeĭ, însă ucid avîntul poetic.

Insemnăm la întîmplare *profunzĭ*—adîncĭ, *domină*—stăpânește, *declin*—scădere, *pală*—galbenă, *sumbră*—întunecoasă, *uzate*—roase, *solitari*—singuratecĭ, *fidanțare*—logodnă, *vaporoasă*—aburie, *fulgurant*—fulgerător, *lactat*—de lapte, *candid*—nevinovat, *violent*—silnic, *sanghin*—sîngeros, *stelară irizare*—sclipire de stele, *boschete*—crîngurĭ, tufărișurĭ, *parfum*—mireasmă, *îndoliațĭ*—cernițĭ, *dantează*—dănțuesc, *delir*—aiurare, *parfum iritător*—mireasmă ațîțătoare, *pervers*—răŭ, stricat, *surexcitații*—ațîțărĭ, pornirĭ, *agonizînd*—trăgînd de moarte, *mauvă* crisantema—vînăta crisantemă. (E de observat că însușĭ d. Karr a simțit că merge prea departe și a subliniat d-sa însuș cuvîntuluĭ *mauvă* care este o adevărată grozăvie limbistică). *velură*—catifea, *din trepiede palpitează, exhală*—, pe fața ta văd o *grimasă imprimată oribilă ca o caricatură!!*

Și așa am putea umplea foĭ întregĭ de cuvinte noue, absolut netrebuitoare în graiul poezieĭ și pe care d. Karr le introduce doar numaĭ pentru a aduce o falșă îmbogățire de rime. Sanghin cu fin, domină cu senină, parfum cu scrum, exală cu navală, etc. O asemenea limbă este, vorbind limba d-luĭ Karr, o oribilă caricatură a bieteĭ limbĭ româneștĭ, și cu atît maĭ neinvoită d-luĭ Karr, cu cît d-sa știe să scrie foarte bine și curat românește, când nu vrea să fie prea original, cum am văzut-o maĭ sus cu frumoasa poezie *Prăbușire*.

Maĭ grav decît limba e însă tonul câtorva poeziĭ care numaĭ cu greŭ pot fi apărate de învinuirea de depășire a goluluĭ învoit în poezie ca și în pictură.

Cităm pe următoarele:

Leda

Așĭ vrea să fiu o lebădă curată!
Maĭ albă ca zăpada, ca floarea primăvereĭ.
Visând pe apele ce-adorm, în taina sereĭ,
Cînd luna dintre trestiĭ se arată.

Cînd tu pe malurĭ, despoiată,
Veĭ adormi sub sălciĭ ce se 'nclină,
Din ape clare să răsar, senină,
Cu aripa în visărĭ muiată.

Si printre pulpe de-un contur păgîn,
Să mă strecor încet, uşor
Să adorm pe pîntecu-ţi, cu dor,
Muşcînd din piersicile de la sîn.

Alb

Pe-un linţoliu alb ca visul, peste care luna a nins
Fulgi maî albî de cît argintul, şi maî albî de cât zăpada,
Bianca îşi întinse nudul fulgurant cum e şi spada
Ce-a depus'o la picioare, cavalerul eî, învins.

Intre sînu-î marî petale 'naltul crin o resfirat,
Soldul eî e o ninsoare vaporoasă de Carara,
Peste care se revarsă o lumină cum e vara.
Pîntecul rotund şi pulpa într'o rază e lactat.

Luna 'ncremeni pe cerul palpitînd de diamante....
Florile din preajma Biancei în femeî s'aŭ preschimbat
Si cu Bianca mînă-n mînă într-o horă aŭ zburat
In lumina sidefată, ca un dans alb de bacante....

Parfum damnat

Cu mîna nevăzută, din urnele uşoare
Priap vărsa parfumul parfum iritător,
Ce răspîndea în aer nălucile de-amor,
Cînd ziua-n marea de-aur începe să scoboare.

Pe blana de panteră, pe blănî de leî, întinse
Femeile damnate s-aŭ deşteptat din somn,
Cu ochî în care visul pervers e încă domn,
Cu poftele-aţîţate, deşi zăceaŭ învinse.

O sclavă nubiană cu părul de catran,
Cu sîni de smoală-aprinsă se apăsa grămadă
Pe blonda-Ateniană cu nudul de zăpadă,
Iar jos zăceaŭ strivite micî perle din colan.

Alăturî Cleonice, cu ochiî de-Amfitrită,
Privind în praful de-aur ce se cernea pe mare,
I se păru că vede dorita arătare,
Sosind cu mirt în plete, cu gura-mbobocită.

Saphc, simţind în sînge a patimeî turbare
Muşca cu dinţi de fiară din blănile 'ncălzite;
Sub pîntecul în flacărî din blănî eşeaŭ ispite,
Cutremurînd-o-n spasme prin şira de spinare.

Neera fericită muri surizătoare
Pe trupul cald al Cliei cu șoldul singerat,
Căcĭ nevăzutul Priap în taină a turnat
Parfumul crud dar dulce din urnele ușoare.

Asemenea poeziĭ se pot scrie dar nu se publică. Ele sînt, curat vorbind, respingătoare, pentru că în loc de a cinta sufletul, ele fac să latre fiara; pentru că în loc de a înalța gîndirea către culmile frumosuluĭ, o coboară către noroiul viețeĭ. Sînt acte foarte trebuitoare existențeĭ care însă se fac în ascuns și nu se arată la lumina zileĭ. Aceste acte trebue cu atîta maĭ puțin să apară în poeziĭ. Omul este așa constituit, în deosebire de animal, că poate fi cuprins de simțimîntul rușineĭ. Eĭ bine eŭ cred că acele fapte pe care e o rușine ca omul să le îndeplinească înaintea altora, nicĭ nu trebue să le întrupeze în concepțiunile înfățișate publiculuĭ.

D. Karr este un poet înzestrat cu talent; dar talentul săŭ trebue disciplinat.

B. V.

* * *

Viața românească (I, 3) în ceĭa ce privește limba în care e scrisă.

Intăĭŭl articol al d-luĭ Mironescu, este una din cele maĭ frumoase pilde de graĭŭ poporan românesc. Sînt în el locurĭ neîntrecute ca mîndreță de limbă.

Din potrivă articolul al II-lea al d-luĭ G. Ibrăileanu intitulat *Primul Junimist* este pătat în toate părțile de neologisme netrebuitoare și netrebnice: *asista*, stătea față; *foiletoanelor*, foițelor; *pur*, curat; *nefundată*, neîntemeĭată; *atitudinea*, ținuta; *renovare*, reînoire; *rezistență*, împrotivire; *inovațiunĭ*, înnoirĭ; *sentiment*, simțimînt; *utilitate*, folosință; *achiziții*, dobîndiri; *repugnat*, făcut silă; *germen*, colț; *presiune*, apăsare; *gustă teatrul*, (il goute le théâtre) îĭ place teatrul; *conștientă* conștiută; *participare*, împărtășirea; *garanția*, chezășluirea; *considerațiunĭ*, băgare în samă; *abstențiune*, reținere; *spontan*, de la sine pornit, plecat; *calculat*, socotit; *remunerație*, răsplată; *justifica*, îndreptăți; *formează*, alcătuește; *prefera*, a-ĭ plăcea maĭ bine; *linguistică*, limbistică; *facil*, lesnicĭos, ușor, usuratec; *procedeul* chipul de a lucra; *nedigerat*, nemistuit; *atenția*, luarea aminte; *frequent*, des; *compartimente*, despărțiturĭ; *reflex*, răsfrîngere; *comprehensive*, cuprinzătoare; *complect*, deplin; *importanță*, însemnătate; *descompoziție*, descompunerea; *inventa*, iscodi; *casant* (cassant) presupt; *sarcastic*, luător în rîs, etc. etc.

Credem că toate aceste neologisme și multe din cele ce

nu aŭ fost notate ar fi putut lipsi din lucrarea d-luĭ Ibrăileanu fără nicĭ o pagubă. spre merele folos al limbiĭ române.

Aceasta cu atît maĭ mult, cu cît articolul se rapoartă la limba română şi critica neologismelor vechĭ (să se uite acest adiectiv) precum *feblele* (les faibles) etc.

Articolul al 3-lea *Primul client* de d-l A. Gane e bine scris ca limbă. Numaĭ cîteva neologisme ar fi putut fi înlăturate: *detaliĭ*, amănunţimĭ; *absolut*, numaĭ decît (în povestire acest cuvînt nu este neaparat, cum ar fi bună-oară în filosofie saŭ în matematică) *ocazia*, prilej; *făcîndu-mĭ curaj*, luîndu-mĭ inima în dinţĭ; ,*obligat*, dator; şi alte cîteva.

In articolul d-luĭ Vintilă I. Brăteanu *Din Economia noastră naţională*, notăm ca neologisme de prisos: *incontestabil*, netăgăduit; *graţie lor*, mulţamită lor; *sacrificiĭ*, jărtfă; *soluţiile*, dezlegările; *atenţia*, luarea aminte; *influenţă*, înrîurirĭ; (influenţa s-ar putea păstra pentru rostirĭ ce vin cu influenţe adecă cu putere); *permanent*, statornic; *corectivele*, îndreptările; *acumulată*, adunată, îngrămădită; *determinanţi*, hotărîtorĭ; *principal*, de căpitenie; *a se limita*, a se mărgini, *utiliza*, întrebuinţa, a se folosi de; *utilizabil*, de care te poate folosi; *impulsiunĭ*, îmboldirĭ; *depinde*, atîrnă; *suficiente*, îndestulătoare; *apt*, potrivit (aptă agriculatureĭ, nu se zice—apte pentru agricultură şi atuncĭ nu înţălegem pentru ce nu s'ar scrie româneşte curat: potrivite pentru agricultură); *disponibil*, slobod (*braţele disponibile*, braţele slobode); *satisface*, mulţămi; *preparaţia*, pregătirea; *consecinţă*, urmare; *agrava*, îngreuia; *origina*, început, obîrşie; *poetice*, măestrit, nefiresc; *renunţa*, a se lepăda de; (să *renunţe* capitalurile la *plasarea* lor *excluzivă* în agricultură—înţălesul este acelaş, dar forma rostireĭ nu maĭ este străină); *cadrul*, privazul; *în rezumat*, în scurt; *constitutiv*, alcătuitor; *adaptată*, potrivită la; *prezintă*, înfăţişază; *favorobilă*, priincioasă.

Alte observaţiĭ ce am maĭ face limbeĭ d-luĭ Brăteanu, ar fi întăĭ că dacă nu ne înşelăm verbul a *năzui* nu se poate acorda, iar acuzativul cum face d-sa «ceea ce putuse năzui» şi ar trebui acordat cu dativul «lucrul la care putem năzui» apoĭ cuvîntul *uneltire* luat în înţălesul de *outiller*, *outillage*, cînd a unelti, uneltire însamnă în româneşte până acuma *complotu*, *machiner*, *montre une cabale*. Nu ştim dacă este bine a i se da şi înţălesul cel are la d-l Brăteanu, *penetraţie*, pătrundere; *asortare*, întocmire, pregătire.

Articolul d-luĭ Bogdan-Duĭcă *Un poet moldovan*, de şi în deobşte curat scris, înfăţoşază totuşĭ pe icĭ colea cîte un neologism şi anume francez, cu atît maĭ straniŭ la noĭ Româniĭ de obîrşie transilvanean. Aşa: *confirmă*, întăreşte; *să profite*, să se folosească; *celebră*, vestită; *inedit*, needit; *compara*, asemăna,

asemălui; *fugitiv*, fugător; *izolat*, singuratec; *exact*, întocmaĭ; *imprsia*, întipărirea.

Articolul *Petroniu al vacului al XIX lea* de Şărcăleanu în deobşte scris curat numaĭ cu neologismele neapărate saŭ în orĭ-ce caz nesupărătoare, notăm totuşĭ cîteva care ar fi putut fi înlăturate: *indiferenţa*, nepăsarea; *foileton*, foiţă; *comodă*, îndămănatecă; *posibilitate*, putinţa; *consacrat*, consfinţit: *condamna*, osîndi; *detaliĭ*, amănunţimĭ; *hidos*, hid; *meschin*. josnic, etc. etc.

Dicţionarul limbiĭ române şi *d-l Philipide* de Grammatecu poate fi scris foarte gramatical dar care nu prea e romăneşte. Găsim bună oară vestea ca: d-l Philippide n-a voit *să se preteze* la asemenea metod ştiinţific şi adesa d. Philippide n-a voit să primească un asemenea metod, saŭ „E drept că dr. Istrati *se face forte* să dea gata clădirea, în loc de se încumeta, se bizue. *Să mă explic*, să-mĭ lămuresc maĭ limpede gîndirea.

In lumea dreptăţiĭ de Ioan Brătescu-Voineştĭ, cu limba cea foarte frumoasă şi romănească a eminentuluĭ nuvelist.

Lumea mărilor de şi este un articol de ştiinţă în care neologismele pot fi maĭ curînd îngăduite, se vede însă că a eşit din pana unuĭ învăţat ce este tot odată şi un literat ales, d-l P. Bujor, şi observaţiile ce am putea să le facem se reduc aproape la nimic—aşa bună-oară pentru ce să scrie *abundentă* cînd avem îmbelşugată? *spectacol*, cînd avem privelişte; *voracĭ* cînd avem lacrimĭ; *digeraţĭ*, cînd avem mistuiţĭ; *striĭat* în loc de vargat şi alte cîteva.

Dăm ca exemplu de limbă frumoasă ştiinţifică următorul loc din Lumea mărilor:

„Cîteva bucate din recolta obţinută astfel, atîrnată într-un acuariŭ, ni prezintă unul din subiectele cele maĭ atrăgătoare de observaţiĭ. Vedem în adevăr, colonia de mărgean formată din maĭ multe ramurĭ şi de o culoare roşă aprinsă saŭ roză, ramurĭ ţintuit de numeroşĭ polipĭ asemănătorĭ unor floricele albe ca zăpada şi cu petalele saŭ ţintaculele polipuluĭ foarte fin dinţate; ĭar cînd colonia e moartă, polipiĭ şi toată pătura cărnoasă subţire care îmbracă ramurile pietroase se distrug şi nu maĭ rămîne decît scheletul tare şi pĭetros". Suntem sigurĭ că dacă d. Bujor s-ar fi gîndit puţin şi la limba în care se întrupa cugetările ca «Lumea Mărilor» ar fi eşit încă şi maĭ desăvîrşită de cum e.

In articolul bucovinean *Viaţa românească în Bucovina* limba merge în destul de bine cu toate că am fi dorit bunăoară în loc de o frază ca aceasta: «credem că momentul este oportun spre a face o privire retrospectivă» maĭ bine pe romăneşte adevărat: «credem că momentul este potrivit spre a arunca o privire îndărăpt asupra etc.».

Tot așa e scrisă într-o romănească îndestul de curată și scrisoarea din Basarabia. Din protivă acea din Ardeal este înspăĭmîntătoare și jargonul româno-francez în care te minunezĭ că a putut s-o încondeeze un Transilvanean și-ar găsi doar perechea numaĭ în articolul cel maĭ vechĭŭ junimist. Iată exemple de terminĭ întrebuințațĭ de anonimul autor al scrisoareĭ, *lansază*, aruncă; *propagat cu o forță agitătoare extraordinară*, răspîndit cu o putere de întețire afară din cale.

Acțiunea coaliției culminează în rezistența pasivă; care din cele două părțĭ contractante a calculat maĭ bine asupra șanselor. (Este o proastă construcție însă și în franțuzește unde se zice *calculer les chances* și nu calculer *sur* les chances). Apoĭ terminĭ ca *nerelevat, relatez, congruează.* O frază ca aceasta: «nicĭ proĭectul fostuluĭ ministru Cristoff, nicĭ părerile lansate în această privință de Kossuth nu congruează ca concepție europenească asupra aceleĭ reforme» este de o sluțenie limbistică nemaĭpomenită. Pe jargonul germano-romîn (congruează) hultuit, jargonul francezo-romîn (lansază).

O asemenea limbă împĭedecă chĭar cetirea gîndirilor care pot fi interesante de oare-ce expun starea fraților noștri de peste munțĭ.

Sfătuim pe Direcțiunea *Vieței româneștĭ* să ingrijască maĭ mult limba în care se scrie în ea, căcĭ viața românească fără limbă românească, nu este cu putință.

A. D. Xenopol

DONATORII

Fonduluĭ statornic (neatacabil) al Arhiveĭ

«*Societatea Științifică și Literară*» din Iașĭ, conform hotărîreĭ luată în ședința de la 16 Dec. 1905 și publicată în revista eĭ «Arhiva» No. 12 pag. 572 din anul 1905, *a înființat fondul statornic (neatacabil)* al aceste̕ revistе, din a căruĭ venit să vor face, pe de o parte cheltuelĭ cu ilustrațiunĭ din tot ce privește cultura poporuluĭ român, ĭar pe de alta, pentru susținerea aceste̕ reviste.

«*Societatea Științifică și Literară*» *din Iașĭ, aduce viĭ mulțămirĭ următoritor generoșĭ donatorĭ și iubitorĭ de cultură românească, care aŭ contribuit la sporirea acestuĭ fond statornic (neatacabil).* Din urmă leĭ 264

Prea Cuvioșieĭ Sale Arhimandrituluĭ Narcis Krețulescu, superiorul Mînăstireĭ Neamțu 20

A. D. Atanasiu Iașĭ, 10% pentru fondul neatacabil, din subvenția Ministeruluĭ dată Arhiveĭ pe 1906—907 . 100

V. A. A. 5

Total leĭ 389

DOCUMENTE

Boerul Stavrie Hamangiu

Divanul Knejieĭ Moldoveĭ

Inştiinţare se face cu această Carte a Divanuluĭ, că la trecuta lună Aprilie, dintr-acest curgător an, neguţitorul Atanasie, ginerele luĭ Borş, prin jaloba ce aŭ dat către Divan, a făcut arătare, că o vară a sa, anume Catrina Sterea, fiind văduvă şi cu patru copiĭ, şi altă avere neavînd, decît numaĭ nişte case, cu locul lor, ce se află în oraşul Iaşiĭ, sub feredeŭ, pe carĭ însăşi ea la anul 1810, aflîndu-se în viaţă, le-ar fi scos în vînzare, la mezat, şi fără a se da sfîrşit vînzăreĭ, s-a săvîrşit din viaţă; şi fiind-că copiiĭ seĭ nevrîsnicĭ în căutarea sa de grijă, şi casele ar fi venit la o proastă stare, încît maĭ cu totul să se risipească. După datoria sa ca un epitrop, spre maĭ bun folosul nevrîsnicilor, a socotit ca ĭarăşĭ să scoată casele la mezat, şi să le vîndă.

A căruĕ cerere fiind cu cuviinţă, după rînduĕala păzită, fiindcă după, cercetarea ce s-a fost făcut, maĭ înainte, prin înadins rînduit, Vasile Bucur vornic de poarta, acele binale sunt două case cu treĭ cămărĭ osebite, ş sub un coperemînt. Şi maĭ sunt două case cu două-treĭ odăĭ lîngă poartă la drum, în chip de dugheniţă acoperită cu pae. Acărora binale şi mărimea locului, după măsura ce li-aŭ fost făcut, cu stînjinul domnesc, se află: poarta despre mează-noapte, despre pîrăul ce se hotărăşte cu locul caselor monastireĭ Neamţuluĭ, două-zecĭ şi opt stînjenĭ, patru palme. Despre apus unde se hotărăşte luĭ Ioniţă Gîndul doi-spre-zece stînjinĭ. Despre miază-zi, treĭ-zecĭ şi patru stînjinĭ, treĭ palme şi capătul despre răsărit unde se hotărăşte cu locul clucerului Costantin Mateĭ, zece stînjinĭ. Pe care după ţidula Divanuluĭ, prin ţidula vornicieĭ de aprozĭ, din ziua întăĭ a trecuteĭ lunĭ Maiŭ; dată către Costantin Telalbaşa, s-a şi scos în vînzare la mezat; cu hotărîre, că strigîndu-se în curgere de patru-zecĭ de zile la mezat după obiceiŭ, atita în Divan, şi la starea locului, cît şi pe toate uliţele oraşuluĭ, spre înştiinţarea celor ce vor fi muşteriĭ, ca să le cumpere. La împlinirea aceleĭ vadele muştereuluĭ ce va fi, şi va da preţul cu care se mulţămească numitul epitrop, prin hareciul ce se va face în Divan, să se săvîrşască vînzarea, căruia cumpărătorul, pe lîngă zapisul de vînzare, şi scrisoarea ce va lua de la epitrop, i se va hotărî stăpînirea şi cu cartea Divanuluĭ.

Şi de atuncĭ şi pănă acum, în curgere de 50 de zile, cît s-aŭ strigat la mezat, nimene alţiĭ maĭ bun preţ n-aŭ dat, fără numaĭ *Stavrie Hamangiu*, a dat preţ de samă două miĭ leĭ. Dept care preţ fiind şi cu toată mulţămirea epitropuluĭ, în Divan prin hareciul ce s-a făcut, i s-a săvîrşit vîn-

zarea, după cum aceîaşĭ săvîrşire a vînzăreĭ, fiind la 19 zile ale acesteĭ curgătoare lunĭ, s-a adeverit de către Divan şi-n dosul ţiduleĭ vornicieĭ de aprozĭ, ce a fost dată către telalbaşa, de acum numituluĭ cumpărător Stavrie Hamangiŭ, după scrisorile vechĭ, şi zapisul de vînzare, ce a luat de la e-pitrop. adeveritor, că ş-aŭ primit şi plata pe şin, cerşind ca să i întărească stăpînirea şí de către Divan. Drept acea de vreme ce vînzarea aceasta s-a săvîrşit prin mezat, şi în Divan, după toată rînduiala păzită; Pentru a-ceasta dar, ĭată şi de către Divan, prin cartea aceasta i se adevereaza, şi i se întăreşte vecĭnica luĭ stăpînire, asupra aratatelor case, şi cu tot locul lor. Pe care de acum înainte şi în vecĭ, atît el, cît şi toţĭ urmaşiĭ seĭ cli-ronomĭ, să aibă a le stăpîni cu bună pace, ca pe a sale drepte cumpărate, cu bună credinţă de la mezat. Şi cartea aceasta a Divanuluĭ, să-ĭ fie luĭ, şi în urmă clironomilor seĭ, de hotărîtură statornică, neclintită şi nerăşuită, nicĭ odinioară, în vecĭ. Care s-a adeverit şi cu ale noastre iscăliturĭ. 1812, Iunie 21:

Urmează iscăliturele a 4 boerĭ şi 2 scriitorĭ, toate indiscifrabile.

Comunicat de **Romulus Scriban**
Doctor în Drept, advocat în Iaşĭ.

Notă. Acest act de cumpărare s-a tipărit de mine în Arhiva organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare din Iaşĭ, ca foarte important, pentru stilul clar şi imperios roman, cu care romîniĭ asiguraŭ proprietatea. basa familieĭ şi a statuluĭ, şi fiindcă face onoare multă legilor şi judecătorilor ţăreĭ, do-vedind că România a păstrat în Orient, pururea geniul Romeĭ din Dreptul Roman, să fie tinerilor juriştĭ ca o mărturie de ştiinţa şi forţa decisiunilor judiciare. Documentul se află în păstrarea mea.

ANUL XVII. Iulie și August 1906. No. 7 și 8.

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

Din Jașĭ

Apare odată pe lună cu ilustrațiunĭ

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice privește redacția și administrația a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jașĭ.

IAȘI
TIPOGRAFIA „DACIA", ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Să aduce, cu mulțămire, la cunoștința cetitorilor acesteĭ reviste, că d-l *A. D. Xenopol* profesor universitar, membru al Academieĭ Române, membru corespondent al Institutuluĭ de Franța, și fost rector al Universitățeĭ de Iașĭ, și-a reluat președinția societățeĭ Științifice și Literare din Iașĭ și direcția acesteĭ reviste „Arhiva", organul societățeĭ.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revisteĭ, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm a se trimite abonamentul.

Să aduce la cunoştința publică că s-aŭ epuizat medaliile, bătute de această societate, pentru marele poet Vasile Alexandri, ĭar schița biografică se va trimite onor. subscriitorĭ, cu prilejul dezvălireĭ statueĭ bardului de la Mirceştĭ.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE
DIN IAŞI

Anul XVII. Iulie şi August 1906 No. 7 şi 8.

Limba românească

Cînd am luat din noŭ direcţiunea *Arhiveĭ*, m-am gîndit întăĭ dacă această revistă maĭ are rostul eĭ de a fi; căcĭ sînt atîtea reviste în ţară, încît numărul lor covîrşeşte trebuinţele cetireĭ, care precum se ştie, la noĭ este mărginită maĭ mult la foile politice. Arhiva însă este cea maĭ veche revistă din ţară după *Convorbirile Literare*, numărînd şi ea 17 anĭ de vieaţă, în timpul cărora, o sumedenie de alte reviste efemere, aŭ apărut şi dispărut.

Fiecare revistă, trebue să aibă însă, în afară de varietatea de materie, pe care firea eĭ o face să le deie adăpost în filele eĭ, şi o tendinţă obştească, un caracter particular, fără de care o revistă nu are înţălesul eĭ de a fi, căcĭ o publicaţie periodică literară, trebuie să urmărească o ideie, în jurul căreia să vină să se grupeze lucrările singuratice. Mersul însă al culturiĭ cere necontenit întimpinarea unor nevoĭ nouă, şi de aceia o revistă care trăeşte maĭ mulţĭ anĭ, poate cu timpul să-şi schimbe saŭ să accentueze maĭ mult un punct de vedere pe care-l reprezintă.

M-am gîndit că una din nevoile ce apasă maĭ mult asupra culturiĭ noastre, se rapoartă la limba în care scriem şi în care vorbim.

Limba este oglinda intelectuală a unuĭ popor şi tot odată organul de înţălegere comună între membriĭ luĭ. Ea trebue să reproducă comoara de gîndirĭ, aşa cum ea se răsfrînge de mintea poporană, şi trebue deci să păstreze caracterul etnic al grămăziĭ de oamenĭ ce constitue un popor. De şi în timpurile din urmă s-aŭ ivit teorii carĭ susţin că naţionalitatea se poate închega pe alte elemente decît pe limbă, asemenea teoriĭ aŭ fost iscodite ad-hoc, pentru apărarea unor interese politice, şi noĭ credem că limba determină naţionalitatea unuĭ popor, şi că decĭ cel maĭ mare bun ce un popor are de apărat, pentru a-şĭ păstra existenţa, este graiul luĭ.

Noĭ Româniĭ am dobîndit, prin dezvoltarea noastră istorică, o limbă de o frumuseţă, de o energie şi de o bogăţie, pentru care am putea fi invidiaţĭ de alte popoare. Graba însă cu care mintea noastră s-a îmbogăţit şi s-a întins, de o sută de anĭ, de cînd a început la noĭ o maĭ repede mişcare culturală, nu ne-a îngăduit a scoate din firea însuşĭ a limbeĭ noastre rostirile trebuitoare. pentru însemnarea ideilor nouă. Nicĭ limba franceză, nicĭ cea germana, nicĭ cea engleză, nicĭ cea italiană şi în deobşte nicĭ o limbă cultă nu a fost cultă de la început, ci pomul sălbatec, stufos, a fost cu încetul curăţit, îngrijit, aşa că vlăstare nouă, frunzĭ maĭ frumoase şi florĭ maĭ roditoare aŭ venit să-l împodobească. Dar la cele maĭ multe din limbile culte de astăzĭ, dezvoltarea s-a făcut *din lăuntrul limbeĭ*, nu prin un adaus din afară. Terminiĭ trebuitorĭ pentru ideile nouă s-aŭ format prin modificarea terminilor vechĭ, saŭ prin combinarea lor, saŭ prin iscodirĭ de-adreptul din geniul limbeĭ însuşĭ. La noĭ care am luat de-a gata productele civilizaţieĭ, le-am împrumutat odată cu terminiĭ ce le însemnaŭ de la popoarele de la care am făcut împrumutul, şi fiindcă cultura noastră a fost luată maĭ pe de-antregul de la poporul francez, am întrodus în limba noastră odată cu ideile franceze, şi cuvintele ce le întrupaŭ. Aşa s-a făcut ca limba noastră să fie împestriţată cu o mulţime înăbuşitoare de neologisme, unele de trebuinţă, cele maĭ multe de prisos.

Prin aceasta s-a făcut un răŭ foarte mare limbeĭ

românești, fiindcă i s-a răpit facultatea de a găsi ea însăși mijlocul de rostire pentru gîndirile nouă; i s-a frînt elasticitatea, i s-a înăbușit puterea creatoare și a făcut din ea un loc de scursoare pentru toate cuvintele străine ce veniaŭ s-o despodobească.

Nu numaĭ atît; cultura noastră făcîndu-se în mare parte în Franța, și în țară, cu crescătorĭ francezĭ, și cu cărțĭ franceze, limba vorbită în societatea noastră maĭ cultă deveni cea franceză, maĭ ales în societatea femeilor. Se răspîndi în curînd prejudecata că numaĭ cel ce știe franțuzește este om cult; că a vorbi limba franceză cît maĭ desăvîrșit și cu accentul parizian alcătuește idealul înalteĭ culturĭ. Limba românească fu astfel alungată din convorbirea casnică și socială între membriĭ societățiĭ culte, ***fără distincțiune de partid saŭ de clasă socială.*** De îndată ce o familie dispunea de mijloace trebuitoare pentru a-șĭ trimite copiiĭ în Franța și maĭ ales la Paris, ea o făcea numaĭ decît, pentru a se pune în rîndul oamenilor într-adevăr civilizațĭ din România.

Fără a urmări toate rălele ce izvorîră dintr-o asemenea mintalitate, e de ajuns să spunem că limba românească fu împedicată în desvoltarea eĭ și în facultățile eĭ creatoare, maĭ ales prin respingerea eĭ din întrebuințarea zilnică în relațiile cele delicate ce se stabilesc între oamenĭ cu mintea maĭ subțire, de la bărbat la femee și de la femee la bărbat.

Orĭcine citește astăzĭ scrierile româneștĭ, constată două felurĭ de a-șĭ rosti gîndirile: unul înțesat cu cuvinte străine si altul cu năzuință de a menține o cumpănire în această întrebuințare și de a păstra scrieriĭ un caracter românesc.

Lucru însă straniŭ este că chiar la scriitorĭ de la care te-aĭ putea aștepta să vezĭ că respectă maĭ mult geniul poporan al limbeĭ româneștĭ, tocmaĭ la eĭ găseștĭ o limbă împestrițată, înecată în neologisme fără rost și fără de nevoe. Maĭ ales este îngrozitoare limba juridică, acea a scrierilor științifice și maĭ ales medicale. Am de gînd să mă ocup maĭ cu deamănuntul de limba în care sînt scrise încercările noastre de știință, cred însă că

nu se va tăgădui că cele maĭ multe din cercetările științifice scrise în romănește, nu sînt decît alcătuirĭ franceze scrise în cuvinte cu codițe romăneștĭ. Critica estetică și filosofică este apoĭ scrisă în aceiașĭ formă de limbă ca și încercările științifice, încît putem zice că în sfera cugetăriĭ abstracte, limbă romănească nu exista, ci numaĭ un jargon franco-romîn din cele maĭ respingătoare.

Limba romănească se păstrează numaĭ la cîțĭva scriitorĭ aleșĭ, care deși nu resping neologismele, lucru ce ar fi peste putință, dar le restrîng pe cît se poate și le întrebuințează numaĭ atuncĭ cînd nu pot face altfel. Aceștĭ scriitorĭ însă sînt departe de-a impune, tuturor celorlalțĭ, felul lor de a întrupa gîndirile, și ceĭa ce ne deznădăjduește maĭ ales, este de a vedea că generația tînără în loc de a apuca pe calea sănătoasă a curățireĭ limbeĭ, o întinează din ce în ce maĭ mult.

Ceĭa ce este maĭ grav, este că chiar în sfera literară, în roman, în novelă, în poeziĭ, se introduc neologisme cu deridicata, pentru ușurarea saŭ originalitatea rimeĭ, saŭ pentru a face pe grozavul. Și nu numaĭ cuvintele sînt împestrițate cu termenĭ împrumutațĭ făr de nicĭ un rost, dar chĭar forma rostireĭ gîndireĭ, întorsăturile originale ale graĭuluĭ poporan sînt părăsite și înlocuite cu întorsăturĭ străine. Aicĭ se atinge maĭ adînc firea limbeĭ, căcĭ se distruge chĭar închegarea prinsă de secolĭ în mintea poporuluĭ, și cel ce zice *„mă fac forte“*, în loc de romănescul *„mă prind, mă apuc“*, comite un păcat intelectual, care ar putea fi asemănat cu o crimă în domeniul social.

Ne mîndrim mult cu gradul de cultură la care am ajuns, și într-adevăr, pentru ochĭ, nu se poate tăgădui că am realizat o propășire însemnată și că poporul romănesc s-a arătat cel maĭ destoinic întru a-șĭ însuși civilizația apusană. Lăsînd la o parte însă întrebarea foarte gravă, dacă un popor se poate pretinde civilizat, cînd numaĭ partea luĭ superioară—o mică fărîmă din totalitatea luĭ - se încălzește la soarele culturiĭ, ne întrebăm dacă această civilizație cu care ne mîndrim, este opera noastră, saŭ dacă este numaĭ cît un reflex

al unei presiuni culturale străine; și pentru cel ce cugetă mai adînc, el vede oglinda stării sufletului nostru în graiul și în scrisul pe care-l întrebuințăm; căci civilizația unui popor nu stă numai în drumuri de fer, în telegrafe, telefoane, în mobile luxoase, în carete elegante, în baluri strălucite, și în toată podoaba din afară a fizicului, ci în înălțarea sufletească, în iubirea binelui, frumosului și adevărului, în închegarea originală a felului de a fi al poporului, prin producerile sale literare și artistice proprii, și nu împrumutate de la străini. Ce a rămas din vechea civilizație elină și romană? Cînd călătorești în țări străine, ce lucruri îți atrag mai ales gîndirea? După ce prețuim noi mai ales înălțimea la care s-aŭ urcat alte popoare? Fără îndoială, că după producțiunile particulare geniului lor: monumente arhitectonice, opere sculpturale și picturale, alcătuiri muzicale, lucrări poetice și de închipuire, sisteme filosofice, în care toate se răsfring aceleași elemente ale binelui, frumosului și adevărului, trecute însă prin prizma particulară a minții fiecărui popor.

Eĭ bine! toată această închegare originală și specială, este sădită, în temeliile ei cele mai adînci, pe țăsătură de gîndiri rostite prin limbă. A se atinge deci limba unui popor, este a i se distruge chiar temeiul său de a fi, a se întuneca chipul cel original, cum universul se răsfrînge în icoana minței lui. Indată ce un popor cugetă ca un altul, întrupează frumosul ca și un altul, și îndeplinește binele ca și un altul, el nu mai are nici un rost de trai în această lume și poate să dispară, fără ca prin aceasta să se peardă vre-o notă din armonia cea mare a civilizației universale.

Noi Romînii vroim să fim ceva prin noi înșine, să adăugim și noi un element noŭ la cultura universală, să producem opere de arhitectură originale, pictură și sculptură, care să nu fie numai o palidă imitație a lucrărilor străine.

Voim să dăm naștere la alcătuiri muzicale romănești, să închegăm în poezie și în povestiri, comoara de simțiminte deosebite ce ni le-a hărăzit natura—trebue înainte de toate să ne păstrăm limba, acel mare izvor din care curge toată viața intelectuală a unui popor.

„Arhiva“ își propune decĭ a lupta pentru această idee: readucerea limbeĭ româneștĭ în matca eĭ originală după exemplul și autoritatea marilor scriitorĭ aĭ neamuluĭ. Ea va urmări decĭ cu stăruință orĭce abaterĭ de la firea adevărată a limbeĭ româneștĭ și va căuta ca pe cît se poate lucrările ce vor apărea întrînsa să fie scrise într-o limbă precît se poate maĭ curată românească.

Se înțelege că ea nu va împinge această tendință peste măsură; va primi terminiĭ neapărațĭ pentru rostirea gîndirilor nouă și pe care prea repedea noastră desvoltare nu a învoit a-ĭ crea din însușĭ organizmul limbeĭ noastre; dar ***va lupta cu energie contra orĭcăreĭ atingerĭ nouă a acesteĭ comorĭ naționale.***

Se înțălege că ea însușĭ va putea greși uneorĭ și rugăm atuncĭ să ne atragă și nouă luarea aminte, precum vom face noĭ altora.

Cu acest program, cu această țintă credem că *Arhiva,* care aŭ adus foloase cultureĭ româneștĭ timp de 17 anĭ îĭ va aduce și de acuma înainte.

A. D. Xenopol

Notă. D-l O. Densușianu, în No. 13 din „Viața Nouă“, vra să păstreze amestecul teoretic, în chipul de a scrie, numaĭ filologilor, și-mĭ tăgăduește însușirea de a-mĭ spune cuvîntul în această chestiune. Cred că greșește, fiindcă nu e vorba de studiul științific al limbeĭ, ci de poleirea corpuluĭ eĭ cel viŭ și frumos. Sîntem însă mulțămițĭ că am adus iar în desbatere marea întrebare a curățireĭ limbeĭ româneștĭ, care, bine înțeles, nu poate fi opera unuĭ singur om, ci acea a tuturor scriitorilor, ba maĭ bine zis a întregeĭ societățĭ culte.

Ar trebui ca această lucrare comună, să fie îndeplinită fără patimă, fără împunsăturĭ ironice și numaĭ cît cu gîndul și dorul de a găsi adevărul și de a contribui cu toțiĭ spre a face din limba românească, un organ de rostire pe cît de cult, pe atît și de frumos.

Inceputul teatrului în Moldova

(Urmare).

XXII

După încheîerea acestuî contract directoriî moldovenî aî teatrelor francez și român, angajară pe *Joseph Foureau*—fratele luî Baptiste Foureau despre care am vorbit—ca Director de scenă, numit pe atuncî Director gerant saŭ Director îngrijitor, pe *Luzzato* ca intendent și pe *Lebrun* ca șef mașinist.

Nu mult după aceîa Direcția publică în *Albina românească* (1840 No. 50 din 27 Iunie) următoarea înștiințare:

Inștiințare teatrală

„Inaltul guvern dorind de a așeza pe o temelie statornică teatrul românesc, și simțind că acesta n-ar putea nicî odată înflori, cît ar fi în concurență cu acel francez, aŭ hotărît ca după pilda urmată și în alte țărî, să unească ambele teatre sub o singură administrație națională. In urmarea acesteî hotărîrî, administrația teatrală s-a încredințat jos iscăliților *pe termin de patru anî, începînd de la 15 Maî 1840*.

Administrația nouă, îndată aŭ pășit cătră înjghebarea ambelor trupe. Așa pentru teatrul francez, numaî puținî din artiștiî vechî aŭ rămas și pentru iarna viitoare; iar ceî maî mulțî actorî se vor aduce din Paris, pentru care scop s-aŭ și pornit D. Iosef Furo, cu însărcinare ca între actoriî ce se vor aduce să fie și doî tinerî tenorî și două cantatrițe, spre a se putea reprezenta pe iarnă cel puțin patru opere nouă, din a luî *Herold*, *Boaldieu*, *Auber*, *Halevy*, *Adam*, etc.

Trupa franceză se va alcătui din 18 persoane, deși prin contractul încheiat cu stăpînirea numărul cerut este numaî de 15.

Cît pentru teatrul românesc, atît administrația cît și tineriî

actorĭ, pătrunşĭ de patriotica rîvnă de a forma stena naţională, nu vor cruţa nicĭ jertfe, nicĭ ostenele, spre a cîştiga mulţămirea publiculuĭ. Pĭesele ce se vor reprezenta vor fi, unele traducţiĭ din autoriĭ străinĭ ceĭ maĭ plăcuţĭ, altele, compunerĭ originale.

Orchestrul va fi adăogat de maĭ mulţĭ virtuoşĭ şi sub direcţia D. Herfner capelmaĭstru muziceĭ militare, care n-are trebuinţa de a fi recomandat.

Garderoba şi decoraţiile fiind toate din noŭ făcute, vor da o podoabă maĭ mult steneĭ şi teatruluĭ.

Dl. Iozef Furo, ca direcror ingrijitor va avea o necontenită privighere întru păstrarea rînduelеĭ celeĭ maĭ bune atît la reprezentaţiĭ cît şi la balurile măscuite.

De şi cheltuelile sunt îndoite prin ţinerea a două trupe, şi maĭ ales prin aducerea de la Paris a număruluĭ celuĭ maĭ mare din actoriĭ francezĭ, subvenţia ce pănă acum se da teatruluĭ francez de către guvern este cu 300 # galbenĭ maĭ mică decît în aniĭ trecuţĭ. Prin învoirea dar a Ocîrmuireĭ, cuprinsă şi în contract, preţurile întrăreĭ s-aŭ mărit ceva pentru abonaţia lojelor. Insă administraţia se va sîrgui a despăgubi pe d-niĭ abonaţĭ de acest mic sporiŭ, prin alegerea şi prin frumuseţa pĭeselor.

In iarna viitoare se va da un singur abonament de 100 reprezentaţiĭ, din care 75 franceze, şi 25 româneştĭ.

Preţurile sunt următoare:

Lojile de rîndul I, pentru 100 reprezentaţiĭ 90 galbenĭ
Benuarele . . . . . . 70 „
9 lojiĭ de rîndul al 2-lea . . . 65 „
12 „ lăturalnice de rîndul al 2-lea 60 „

Preţurile scaunelor, a parteruluĭ şi a galerieĭ, rămîn neschimbate.

Gĭos iscăliţiĭ povăţuiţĭ de scopul ce şi-aŭ propus, adecă de a îmbunătăţi ambele teatrurĭ, făgăduesc de pe acum, că nu vor cruţa nimica spre a răspunde la aşteptarea Ocîrmuireĭ şi a publiculuĭ.

C. Negruţi, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu

XXII

Cu toată buna voinţă ce a avut noua Direcţiune teatrală, de a forma o trupă bună de actorĭ românĭ, totuşĭ din maĭ multe împrejurărĭ, ea văzu de la început că-ĭ va fi cu neputinţă ca să înceapă reprezentaţiunile româneştĭ în prima stagiune, şi să se ţină prin urmare întocmaĭ după contract, în ceea ce priveşte aceste reprezentaţiunĭ. Cauzele de căpitenie aŭ fost, că pentru pregătirea pĭeselor româneştĭ, timpul era prea scurt, şi

că publicul nu vroĭa să se aboneze la teatru romănesc. De aceĭa directoriĭ *C. Negruzzi* şi *Vasile Alecsandri* prin o cerere făcută la secretariatul de stat în 27 Iulie acelaş an (1840), se roagă ca în stagiunea anuluĭ acesta, să se amîne reprezentaţiile romăneştĭ. Iată acea cerire:

„Această direcţiune îndeletnicindu-se cu informarea uneĭ trupe romăneşti, aŭ întimpinat următoarele greutăţi:

1) Că vremea fiind scurtă pentru a se putea forma tineriĭ ce aŭ îmbrăţoşat această carieră, nu este nădejde că reprezentaţiile vor putea răspunde la dorinţa publiculuĭ şi a Direcţieĭ.

2) Că plăcerea de a vede o scenă naţională este atît de mică, încît nimene nu vroeşte a se abonarisi.

„Aceste împrejurărĭ Direcţia supuidu-le cinstituluĭ Secretariat, plecat îl roagă să bine-vroĭască a încuviinţa ca să rămîe pentru astă ĭarnă numaĭ teatru franţez, precum a fost şi până acuma, ĭar în următoriĭ treĭ anĭ a contractuluĭ acesteĭ Direcţiĭ, se vor urma şi reprezentaţiile romăneştĭ, căcĭ va fi vreme a se învăţa tineriĭ şi a se forma o trupă cum se cade".

Asupra acesteĭ cererĭ s-a pus următoarea rezoluţiune:

„Să se scrie Direcţieĭ teatruluĭ că se încuviinţază această cerere, cu aceea ca să închipuĭască a se da un număr de reprezentaţiĭ în limba naţională, fie şi pentru benefisurĭ în cursul ĭerneĭ, şi preţul abonamentuluĭ se va hotărî după pilda anilor trecuţĭ, scăzîndu-se cu analoghie dintr-aceea ce acum s-a publicarisit [1]".

Cu toate că direcţiunea susţinea după cum se vede că sînt puţinĭ amatorĭ de a vedea urmînd reprezentaţiile romăneştĭ, totuşĭ este lucru sigur că era şi o mare parte de public care ar fi dorit mult să asculte vorbindu-se pe scena teatruluĭ din Iaşĭ şi limba patrieĭ. De aceea vedem că Secretariatul de Stat n-a admis în totul această cerere, îndatorind pe Direcţiune să facă tot ceea ce-ĭ va sta prin putinţă, ca să se deĭe şi pĭese în limba romănească.

Direcţiunea, în faţa acesteĭ dispoziţiunĭ a Secretariatuluĭ de Stat, şi încurajată de un număr de cetăţenĭ, care doriaŭ cu orĭ-ce preţ ca Iaşul să aĭbă pe lîngă trupa franceză şi o trupă de actorĭ moldovenĭ, se hotărî să înjghebe o trupă romănească, care să joace în stagiunea 1840—1841, şi aduse apoĭ la cu-

1) Vezĭ Dosarul Postelniciеĭ No. 976 din 1837, pag. 140.

noştinţa publiculuĭ printr-o înştiinţare cu data din 18 Sept. 1840, pe care o vom da maĭ la vale, că, de şi se publicase maĭ înainte, prin *înştiinţarea teatrală din 27 Iunie 1840*, ce am văzut, că în stagiunea aceĭa se vor da 25 reprezentaţiunĭ româneştĭ, totuşĭ din cauza *scurteĭ vremĭ şi a puţineĭ deprinderĭ cu scena a actorilor moldovenĭ*, nu se vor da decît 12 reprezentaţiunĭ în limba patrieĭ, carĭ vor începe de la 1 Ian. 1841, ĭar d-l C. Caragiali va ave supt privigherea sa trupa românească. Tot în acel anunciŭ se face cunoscut publiculuĭ, că reprezentaţiunile franceze vor începe la 1 Oct. 1840, dîndu-se tot acolo şi un tabloŭ despre numele artiştilor angajaţĭ, precum şi despre pĭesele ce se vor juca în stagiunea teatrală 1840—1841 :

Iată acea înştiinţare [1]):

Inştiinţare

„Potrivit dorinţeĭ celeĭ maĭ marĭ a publiculuĭ, administraţia teatrală a despărţit în două abonamentul la teatrele franţez şi românesc.

„Prin urmare în ĭarna aceasta 1840—1841, va fi un abonament de 75 reprezentaţiĭ franceze şi un abonament de 12 reprezentaţiĭ româneştĭ. Numele artiştilor francezĭ, precum şi repertorul pĭeselor care se vor da în cursul abonamentuluĭ vor urma maĭ jos.

„Deschiderea teatruluĭ franţez se va face Marţĭ 1 Oct. viitor. Reprezentaţiile se vor începe cu *Dama albă*.

„Din pricina scurteĭ vremĭ şi a puţineĭ deprinderĭ a actorilor românĭ de a-şĭ crea rolele, în ĭarna aceasta se vor da numaĭ 12 reprezentaţiĭ româneştĭ, de la 1 Ianuarie viitor. D. C. Caragiali va avea subt privigherea sa trupa românească. Repertorĭul şi numele actorilor se vor face cunoscute prin afişurĭ, la deschiderea teatruluĭ.

„Este de prisos a lăuda talentul artiştilor precum şi alegerea repertoruluĭ. Toţĭ se vor putea încredinţa, de la cea întăĭ reprezentaţie, că administraţia teatrală n-aŭ cruţat nimic spre a răspunde, cum s-aŭ maĭ zis, la aşteptarea guvernuluĭ şi a publiculuĭ.

---

1) Se află la librăria „Moldova“ R. Şaraga, din Iaşĭ

Tablou a trupei franceze

Opere

Dl. *Raiheştein* I-iŭ tenor
„ *Linghet*, al II-lea tenor
„ *Lecont*, bariton
„ *Kelius*, rolul luĭ Filip
„ *I. Furo*, I-iŭ bas-taile
„ *Mason*, al II-lea bas-taile
„ *Pelier*, trial şi larnet
„ *Şampein*, rol de intîmplare
„ *Mase*, al II-lea trial
„ *Lern*, rol a luĭ Martin
D-na *Raiheştain*, I-a cantatriţă
„ *Dezire-Iacent*, tînăra „
„ *Lecont*, rol de intîmplare
„ *Bazin*, rol de bătrînă
„ *Georgina*, utilitate

Opere

Dama albă, 3 acte
Fulgerul, 3 acte
Ioan de Paris, 2 acte
Bărbierul de Sevilia, 3 acte
Postilionul de longiumo, 3 acte
Pre-o-cler, 3 acte
Fradiavolo, 3 acte
Logodnica, 3 acte

Drame, comediĭ şi vodevile

Dl. *Kelius*, I-iŭ rol
„ *Raiheştain*, tînăr întăĭ rol
„ *Pelier*, întăĭ comic
„ *Linghet*, al doilea amorez
„ *Şampein*, rol serios
„ *Mase*, al doilea comic
„ *Lecont*, mare utilitate
„ *Lern*, al treilea comic
„ *Mason*, accesoriŭ
D-na *Raiheştain*, întăia rolă
„ *Dezire-Iacent*, întăia amoreză
„ *Kelius*, subretă
„ *Lecont*, a doua amoreză
„ *Bazin*, rol de bătrînă
„ *Georgina*, mare cochetă
„ *Marie*, accesorie

Comedie

Mademoazele de Bel-Ile, 5 acte

Vodevile

Treĭ bacalĭ, 3 acte
Cavalerul de Sîn-George, 3 acte
Marcelin, 3 acte
Mauriţie, 2 acte
Cele întăĭ arme a luĭ Rişelieŭ, 2 a.
Pascal şi Gambard, 2 acte
Amoreza şi logodnica, 2 acte
Roland furiosul, 1 act
Un capo d'operă necunoscut, 1 act
Morăriţa din Marli, 1 act
D l şi Madama Pinşon, 1 act
Calfa şi Grizeta, 1 act.

Preţul abonamentelor

	Abon. franţuzesc	Abon. romănesc
Lojile de rîndul întăĭ	70 galbenĭ	10 galbenĭ
Benuarele . .	55 „	8 „
9 lojĭ de rîndul al 2-le	50 „	7 „
12 „ „ „ „ „	45 „	6 „
Scaunele . .	15 „	2½ „

Iaşiĭ 18 Sept. 1840.

Cîteva zile după această înştiinţare, Direcţia făcu un *regulament teatral*, care avea să serviască nu numaĭ pentru trupa franceză ci şi pentru cea română.

Noĭ publicăm aicĭ acel regulament ca unul ce a fost cel dintăĭ făcut de o direcţiune teatrală românească, şi care apoĭ a servit drept bază şi altor regulamente ce s-aŭ întocmit de către alte direcţiunĭ ce s aŭ succedat. Iată-l:

REGULAMENT [1])

1) Artistul care la reprezentaţie s-ar face aşteptat după rîdicarea cortineĭ, va plăti o amendă de 30 fr.

2) Dacă nu intră la replică în timpul reprezentaţieĭ, va plăti 30 fr.

3) Artistul care din pricina sa, ar face să se schimbe reprezentaţia uneĭa din pĭesele care ar fi fost afişate, va plăti amendă de 50 fr.

4) Artistul care din pricina sa, ar face să se intîrzie reprezentaţia uneĭ pĭese nouă, saŭ uneĭa reluată, şi care ar fi fost anunţată pe afiş pentru o zi fixă cu 36 oare maĭ înainte, va plăti dispăgubire 150 fr.

5) Repetiţiile vor fi anunţate pentru învăţatul rolurilor şi pentru ansamblu; repetiţiile pentru învăţat se vor face cu rolurile în mînă, cele de ansamblu fără rolurĭ; orĭ-ce repetiţie făcută cu două zile înaintea reprezentaţieĭ, va fi de ansamblu.

6) Acela, care-şĭ va ceti rolul la repetiţiile de ansamblu, va fi pedepsit cîte cu 5 fr. de fiecare abatere, şi cu 15 fr. pentru cea din urmă repetiţie.

7) După ceasul indicat pentru fie care repetiţie, se va îngădui un sfert de ceas de întîrziere, după aceĭa artistul care ar întîrzia, va fi amendat cu 1 fr., pentru jumătate de ceas cu 3 fr., pentru un ceas cu 6 fr., pentru toată repetiţia cu 15 fr., şi cu această sumă îndoită, dacă pĭesa este nouă; artistul va fi de asemenea supus la o amendă de 25 centime, dacă la repetiţiile aşa zise de ansamblu nu va fi faţă la replică. Această măsură este luată pentru a asigura mersul pĭeselor.

8) Orĭ-ce pĭesă primită în repertor şi hotărît să se joace în cursul uneĭ săptămînĭ, nu poate fi aminată fără o cauză bine cuvîntată, şi pentru aceasta artistul care pricinueşte întîrzierea, va fi amendat cu 40 fr.

9) Orĭce pĭesă care ar fi fost jucată în cursul anuluĭ, nu va putea fi retrasă din repertoriul săptămîneĭ, şi toate acele ce aŭ fost jucate cu două lunĭ maĭ înainte, vor putea fi aminate de azĭ pe mînĭ, sub pedeapsa uneĭ reţinerĭ de 30 fr. Fie-care

1) Se află tipărit într-o foaie la librăria „Moldova". Iaşĭ, R. Şaraga.

artist având dreptul de a-şĭ procura un repertoriŭ, scuza de a nu fi avut cunoştinţă despre aceasta, nu-ĭ admisibilă.

10) Artistul care din cauză de boală ar fi nevoit să întrerupă serviciul seŭ, şi din această cauză să se schimbe reprezentaţia afişată, va fi dator să înştiinţeze administraţia imediat, cu un certificat medical, sub pedeapsa uneĭ amenzĭ de 100 fr.

11) Orĭce boală dovedită de neadevărată, şi constatată ca atare, artistul pentru acest fapt va fi amendat cu plata salaruluĭ ce i se cuvine pe timp de 15 zile, şi în caz de recidivă, administraţia se va îndrepta autorităţilor locale, pentru a face să i se respecte drepturile.

12) La fiecare zi de reprezentaţie, artiştiĭ carĭ nu sunt de serviciŭ, vor trebui cu toate aceste, să fie faţă la spectacol la oara obicĭnuită, şi vor sta până la sfîrşitul actuluĭ I-iŭ pentru a fi la dispoziţia d-luĭ Director general pentru cazuri neprevăzute, sub pedeapsa uneĭ amenzĭ de 10 fr.

13) Artistul care ar tulbura reprezentaţia saŭ repetiţia prin strigăte saŭ injuriĭ, va fi amendat cu 12 fr.

14) Artistul care va lipsi de la o lecţie pentru un rol saŭ pentru un cor, fără să fi anunţat pe directorul gerant, va fi amendat cu 12 fr.

15) Artistul care nu va şti rolul seŭ la reprezentaţie, va fi amendat cu 12 fr.

16) Artistul care nu va şti, saŭ nu va cînta corurile, va plăti o amendă de 10 fr.

17) Pentru acel ce ar lucra în timpul repetiţiilor amenda va fi de 1 fr.

18) Pentru acel ce joacă cu negligenţă saŭ se ţine în scenă în neconformitate cu rolul, saŭ repetă în mod negligent, amenda e de 20 fr., 10 fr., 5 fr.

19) Este oprit de a aduce cînĭ la repetiţie saŭ între culise, în sara de reprezentaţie, sub pedeapsa de a plăti o amendă de 5 fr.

20) Toate lecţiile de muzică aratate prin anunciu de serviciŭ, trebue făcute în întregime, sub pedeapsă de a plăti o amendă de 4 fr.

21) Orĭce artist care ar refuza un rol ce i s-a dat de directorul gerant, va plăti o amendă de 50 fr. pentru întâia dată, pentru a doua şi a treia oară, va fi dat afară, plătind suma stipulată prin contract.

22) Este oprit artiştilor de a intra în sală în timpul reprezentaţiilor fără învoirea administraţiĭ, sub pedeapsa uneĭ amenzĭ de 10 fr.

23) Artistul care ar intra în camerile administraţiuneĭ cu capul acoperit, va fi amendat cu 2 fr.

24) Artiştiĭ muzicanţĭ vor trebui să fie în orchestru cu un pătrar de oară înaintea oareĭ fixate în afiş pentru ridicarea cor-

tineĭ, şi vor fi supuşĭ în caz de abaterĭ şi neexactităţĭ ori absenţe, la acelaş feliŭ de pedepse ca şi artiştiĭ de comedie.

25) Maşinistul fiind singur răspunzător în ceĭa ce priveşte partea sa de întîrzierĭ, negligenţă, uĭtare saŭ lipsă în serviciul teatruluĭ, va fi supus la o amendă proporţională cu greşala comisă de el saŭ subalterniĭ seĭ.

26) Maşinistul va fi dator să se adreseze regisoruluĭ cu patru zile înaintea fiecăreĭ pĭese nouă, pentru ca să primiască instrucţiile necesare pentru decorurile ce va trebui să pregătească. In cazul cind în sara reprezentaţieĭ decorurile cerute n-ar fi gata, maşinistul va fi condemnat pentru negligenţa sa, la o amendă de 20 leĭ.

27) Tabloul amenzilor va fi afişat. Persoanele care ar avea de reclamat, vor trebui să se adreseze înscris la administraţia teatrală în timp de 24 oare.

Directoriĭ privilegiaţĭ : **C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu**

Directorul gerant : **I. Foureau**

Iaşĭ 20 Sept. 1840

(tipărit) La biuroul *Foaia Comunală*

Pănă la deschiderea stagiuneĭ teatrale 1840—1841, se daŭ la teatru maĭ multe spectacole; aşa pe la începutul luneĭ Sept. 1840, aŭ loc cu *Inalta învoire* reprezentaţiile atleţilor *Nicolaĭ Croft* şi *Iohn Atterbury*, cunoscuţĭ sub numele de *oamenĭ minunaţĭ în exerciţiile lor groteştĭ a luĭ Proteŭ* [1]).

Potrivit cu înştiinţarea de maĭ sus, stagiunea teatruluĭ

1) Impresia ce a făcut asupra publiculuĭ ieşan, exerciţiile acestor gimnasticĭ o găsim aratată în *Albina remănească* No. 73 din 15 Sept. 1840, şi noĭ credem nimerit a o da aicĭ:

„D-niĭ *Croft* şi *Atterburg* artiştĭ de curînd sosiţĭ la Iaşĭ, aŭ dat erĭ sara (Sîmbătă 14 Sept. 1840) a doua reprezentaţie a ghimnasirilor celor fermecătoare numite a luĭ *Proteos.*

„Pentru a lămuri feliul acestor ghimnasirĭ nu se putea afla un nume maĭ potrivit decît al acesteĭ zeimĭ mitologice, care, după voinţă, preface formele sale. Asemenea ca *Proteos*, aceştĭ artiştĭ se metamorfoză cu o repegiune necrezută, în broască, şerpĭ, crocodilĭ şi lucrurĭ neînsufleţiĭe. Doftoriĭ anatomĭ, nu pot tîlcui pricinile, cînd isprava lor aduce în mirare pe publicul cel entuziast. Spre a da cetitorilor o ideĭe despre aceste lucrărĭ, noĭ vom copia un articol atingător din *Gazeta de Berlin*:

„Aceştĭ artiştĭ trebuĭe să aibă în trupul lor gumi elastică în loc de oase; căcĭ altmintrele nu înţălegem cum pot să poroncească într-atît mădularilor. Eĭ ştiŭ a-şĭ lungi, a-şĭ trage, a-şĭ strînge mădularile, încît înfăţoşează cu multă graţie şi deplinătate figurile cele maĭ poznaşe şi maĭ minunate, precum broaşte, momiţe, crocodilĭ şi altele. Dar aceste nu să pot arăta prin slaba descriere a condeĭuluĭ, cineva trebue să le vadă, ca să creadă".

La librăria „Moldova", R. Şaraga, Iaşĭ, se află un afiş cu data din 18 Sept. 1840, despre reprezentaţiile acestor gimnasticĭ.

francez începe la 1 Oct. 1840, cu opera comică *La Dame Blanche*, de Boieldieu, apoĭ se joacă *Zampa*, de Herold, *La Fiancée*, de Auber şi altele; *comedii*, *vodevilurĭ* etc., prevăzute în repertorul anunţat. Reprezentaţiile se daŭ spre mulţămirea publiculuĭ, până la închiderea stagiuneĭ, care avu loc pe la finele luneĭ Martie 1841.

Pentru aniversarea zileĭ I. S. Domnitoruluĭ Stăpînitor Mihail Sturza Voevod, 8 Noemvrie 1840, actoriĭ romînĭ nefiind încă pregătiţĭ pentru a juca eĭ la teatru în acea zi, Direcţiunea a dat cu actoriĭ francezĭ în beneficiul saracilor, pĭesa *L'Ange Gardien*, comedie în treĭ acte [1]).

Noua direcţiune a teatruluĭ româno-francez, faţă cu greutăţile şi cheltuelile marĭ ce avea de întimpinat, se îndreptă cu rugăminte cătră Domnitor, cerînd a i se acorda un privilegiŭ asupra tuturor priveliştilor publice de orĭce natură s-ar da în Iaşĭ, pentru ca cu chipul acesta să-şĭ maĭ sporească veniturile. Petiţiunea ce aŭ dat Domnitoruluĭ Mihail Sturza Voevod, este în următoarea cuprindere:

Pre Înalţate Doamne,

„Cunoscut sunt Inălţimeĭ Voastre marele cheltuelĭ în care am intrat în anul acesta prin aducerea a 12 actorĭ noĭ de la Paris cu lefe foarte grele; asemenea Inălţimea Voastră V-aţi putut încredinţa, că veniturile noastre sînt foarte micĭ, de vreme ce jumătate din lojiĭ şi maĭ toate scaunele sînt neabonate; la asemene grele împrejurărĭ şi ca o mică despăgubire, noĭ astăzĭ alergăm la mila Inălţimeĭ Voastre, rugîndu-vă ca să bine-voiţĭ a lua în bagare de samă următoarele noastre cererĭ:

„In toate oraşele Europeĭ, Direcţia privileghiată a Teatrului, are şi dritul tuturor priveliştilor publice, (divertissements publics); aşa dar, ca să putem trage oarecare despăgubire a marelor noastre cheltuelĭ, ne rugăm Inălţimeĭ Voastre, să ne dăruiţĭ şi nouă acel drit, adecă, ca fără voĭa noastră nicĭ o privelişte plătită, să nu poată da, şi fără ca înainte întreprinzătorii aceleĭ priveliştĭ, să se înţăleagă cu noĭ.

„Inălţimea Voastră încuviinţînd dreapta noastră cerere, ne va impune o nouă îndatorire, ca să ne facem maĭ vrednicĭ de Inalta voastră protecţie".

Aĭ Inăţimeĭ Voastre pre plecate slugĭ,

C. Negruţi, Kogălniceanu, V. Alexandri

1840 Oct. 5.

---

1) Acest afiş tipărit pe jumătate şi în româneşte, se află la biblioteca *Academieĭ române*, pachet, intitulat *Teatru*. Foĭ răzleţe.

I. S. Mihaĭ Sturza-Vodă, acordă fără multă greutate, cererea Direcţiuneĭ prin următorul apostil:

„Acest teatru fiind şi naţional, invredniceşte de a i se face tot putinciosul agiutor; pentru aceia i se hărăzeşte acel drit în capitalie, şi se va face potrivita lucrare [1]".

Taxa pe care o percepea direcţia teatrală era 10 galbenĭ pe sară, pentru orĭ-ce reprezentaţiune străină s-ar da în teatru, ĭar pentru alte priveliştĭ date în alte locurĭ, aveaŭ a trage al noulea bilet din acele vindute [2].

XXIII

După inştiinţarea din 18 Septemvrie 1840, reprodusă maĭ înainte, *Costache Carageali*, luptînd pentru susţinerea teatruluĭ naţional, face tot ce-ĭ este prin putinţă pentru a găsi actorĭ şi actriţe ca să poată injgheba trupa română; el indeamnă pe tinerii de talent a inbrăţoşa cariera teatrală, arătînd publiculuĭ că Iaşul nu e lipsit de talente, şi aşa reuşeşte a găsi un număr de actorĭ, pe care-ĭ propune Direcţiuneĭ şi carĭ sînt apoĭ angajaţĭ cu contracte în regulă. Pe lîngă aceştia, maĭ ieŭ parte la reprezentaţiĭ şi maĭ mulţĭ diletanţĭ, care n-aŭ vrut ca numele lor să figureze pe afiş.

Aşa dar trupa română pentru stagiunea anuluĭ 1840—1841, se compunea din următorii artiştĭ:

D-nul *Caragiali*	D-nul *Homiceanu*
« *Pandeli*	« *Pedilan*
« *Idieru*	D-na *Smaranda*
« *Burghilion*	« *Mace*
« *Boian*	« *Pulheria*
« *Greceanu*	« *Langhina*
« *Hristachi*	

Cu aceştĭ actorĭ se pune temelia unuĭ teatru românesc. Odată această trupă injghebată, C. Caragiali începe repetiţiile, şi după o sirguinţă şi o muncă neobosită, reuşeşte a pregăti un număr de pĭese care aŭ a forma repertorĭul teatruluĭ românesc.

1) Vezĭ *Dosarul Departamentuluĭ din năuntru* No. 113 din 1836, p. 147.
2) Vezĭ *Dosarul Postelniciei* No. 976, pag. 143 din Arhiva Statuluĭ din Iaşĭ şi *Buletinul Oficial*, Iaşĭ 1840, No. 87,

Direcțiunea atuncĭ aduce la cunoștința obștească că, de și se publicase că reprezentațiunile teatruluĭ românesc urmaŭ să înceapă abĭa la 1 Ian. 1841, totușĭ ele vor începe la 18 Noem. 1840, cînd se va face și deschiderea teatruluĭ romănesc, cu pĭesa *Farmazonul din Hîrlăŭ*, comedie in treĭ acte de A*** V***.

Publicul care știa acuma greutățile prin care trecusă deschiderea teatruluĭ rominesc, aștepta acest eveniment cu cea maĭ mare nerăbdare.

Această pĭesă originală jucată de o trupă romînă, care era menită acuma a pune temelia unuĭ teatru romînesc, a fost primită de public cu un entuziasm de nedescris.

Afișul primeĭ reprezentațiunĭ romăneștĭ cu care s-a deschis teatrul român din stagiunea anuluĭ 1840—1841, se află reprodus în facsimil în această revistă la pag. 96 din anul 1904.

Reprezentațiile româneștĭ avură mare succes și fură primite cu deosebită mulțămire de public. Așa, in 14 Dec. 1840 s-a jucat pĭesa *Orbul fericit*, comedie în două acte tradusă de *L. N.* In ea aŭ luat parte actoriĭ: *Caragiali*, *Idieriu*, *Burghilion*, d-na *Smaranda* și d-na *Pulheria*[1]).

In 28 Dec. 1840, cu prilejul reprezentațiuneĭ pĭeseĭ franceze *Ninon, Manon et Maintenon*, vodevil în 3 acte, dată în folosul d-luĭ Iosef Foureau, aŭ luat parte și trupa moldovenească, jucînd pĭesa *Elevul Conservatoruluĭ*, comedie într-un act de *K. N.* Actorĭ aŭ fost: *Pandeli*, *Homiceanu*, *Caragiali*, d-nele *Smaranda* și *Pulheria*[2]).

XXIV

Reprezentațiile teatruluĭ francez merg și ele spre mulțămirea generală a publiculuĭ și se joacă și alte pĭese în afară de programul ce se află în anunciul din 18 Sept. 1840 pe care l-am văzut. Așa: In 4 Dec. 1840, trupa franceză joacă *Zampa* operă în 3 acte, muzica de Herold și altele.

---

1) Această pĭesă s-a tipărit în Iașĭ la 1840 la „Cantora Foaeĭ săteștĭ". Ea este tradusă probabil de Neculaĭ Luchian.

2) Afișul acesteĭ pĭese se află la librăria „Moldova" R. Șaraga, Iașĭ.

Găsim în *Albina românească* [1]) o dare de samă scrisă şi în franţuzeşte despre reprezentaţia ce s-a dat în 10 Decemvrie 1840. Iată-o :

Teatru francez din Iaşi

«A doua reprezentaţie a comedieĭ vodevil „Cele dintăĭ arme a ducelui Richelieu" aŭ adunat Marţĭ în 10 Dec., 1840, la teatru o soţietate pre cît numeroasă, pe atît brilantă. Fieşcine dorea a maĭ vedea această frumoasă pĭesă, din care scînteĭază duh şi plăcere, care ne înfăţoşază atît de bine naravurile curţiĭ a veacului luĭ Ludvic al XIV. Nu este greŭ a se holărî cuvîntul succesuluĭ (nemerireĭ), care aŭ capatat pe sţena noastră această pĭesă, fără îndoĭală ea a plăcut prin talentul cel însemnător, a Madameĭ Rahenştein, care foarte bine s-aŭ sprijinit de către ceĭalţĭ actorĭ. Noĭ am maĭ vorbit cu mare laudă despre această deosebită artistă, atuncea cînd o cunoşteam numaĭ ca o bună cîntăreaţă ; astăzĭ însă iĭ depunem mărturisirea aceleĭ maĭ adevărate mirirĭ asupra unuĭ noŭ feliŭ de talent, pre carele fieşcine lesne aŭ putut preţui. Madama Raihenştein aŭ reprodus în rolul cel greŭ a luĭ Rişeliŭ, mişcările cele vioaĭe de copilărie întrunită cu îngînfarea cea deşartă a uneĭ juniĭ stricate. Acest ducă amabil, s-aŭ urat de aplaozurĭ întrunite, şi noĭ adresăm Madameĭ Rahenştein complimentele noastre pentru isprăvile cele brilante, precum şi pentru a sale felĭurite talenturĭ, care acum nădăjduim, încă timp îndelungat vor înpodobi a noastră sţenă dramatică».

In 4 Fevr. 1841 s-a jucat în beneficĭul luĭ Pellier *Marie Mignot*, comedie istorică în treĭ epoce, mestecată cu cuplete de Bayard şi Duport şi *Passe minuit* vodevil într-un act de Lockroi.

In 1 Martie 1841 se joacă în beneficĭul d-luĭ şi d-neĭ Quélus *La None Sanglante (Femeĭa sîngerată)* dramă în şese tablourĭ de Anicet Bourgeois şi Maillau. Decorurĭ nouă de M. Livaditti.

In 10 Martie 1841, se joacă de trupa română pentru beneficiul d-luĭ *C. Caragiali*, pĭesa *Leonil* saŭ *Ce produce dispreţul*, dramă în treĭ acte, compusă de însuşĭ beneficientul. Actoriĭ ce aŭ luat parte la pĭesă aŭ fost: *C. Caragiali*, *Burghilion*, *Homiceanu*, *Pedilan*, *Greceanu*, d-na *Smaranda* şi d-na *Mace* ; asemenea aŭ maĭ luat parte şi *doĭ diletanţĭ*, a căror nume nu s-a tipărit pe afiş [2]).

In 31 Martie 1841 se joacă în beneficĭul d-neĭ şi d-luĭ

1) An. 1840, pag. 395, No. 98.

2) Afişele la aceste pĭese sînt tipărite în limba franceză şi română, şi se află la biblioteca Academieĭ române, în pachetul „Teatru". Foĭ zăzleţe.

Reichenștein *Joconde ou Les Coureurs d'aventures* operă comică în 3 acte. Cuvintele de Etienne, musica de Nicolo.

In 5 Aprilie 1841, se joacă în beneficĭul d-reĭ Marie *Le Mariage en capuchon (Cununia în Domino)*, comedie-vodevil în 2 acte, imitată de pe cea spaniolă de Lagrange și Cormon, și *Heure et malheur* (Norocire și nenorocire), vodevil în un act de Duvert și Lausanne [1].

La încheierea acesteĭ stagiunĭ teatrale 1840—1841, găsim în *Le Glaneur (Spicuitorul român)*, jurnal științific, literar și industrial,—care apărea în Iașĭ [2]) în franțuzește și românește—o dare de samă făcută de A. Gallice, despre modul cum s-a reprezentat pĭesele franțuzeștĭ în aceasta stagiune și despre valoarea artistică a actorilor francezĭ.

Noĭ dăm aicĭ textul românesc:

«Trupa franceză pe care Dl. Furo, unul din aceĭ patru directorĭ, aŭ adus de la Paris, trebue să o mărturisim maĭ bună, supt multe raporturĭ decît acele ce aŭ fost maĭ nainte: afară că cuprinde multe persoane de merit, tot odată este vrednică, de și puțin numeroasă, de a juca opere, vodevilurĭ și drame... *Mad. Rașenștain* a căria frumuseță nu rămîne gĭos pe stenă dinaintea Mad. Filol, locul căria ține, ce o întrece prin glasul cel foarte soprano, sonul cel curat, plăcut și răsunător, produce cel maĭ frumos efect; are colegătură de note minunate, precum, s-aŭ putut vede între altele, în faĭmoasa arie din opera Dameĭ albe. Vezĭ de aice cel frumos palat ș. a. Mad. Rașenștain are, fără înprotivire cel maĭ frumos glas ce s-au auzit pe teatrul din Iașĭ, și încă ce-ĭ maĭ mult, este o bună actriță a căreia joc este plin de plăcere și pre firesc. Ceĭa ce deosebește talentul Mad. Rașenștain este varietatea. Se vede în tot acea săptămînă trecînd cu o deopotrivă cutezare și norocire de la cele întăĭ role a operilor, la cele întăĭ role a dramelor, și de la aceste la acele maĭ voĭoase a vodevilurilor. Gelozia furioasă a Clotildeĭ, patima aprinsă a Terezeĭ, simțicĭunea ceva slobodă a Nanoneĭ, s-aŭ reprodus de o potrivă de către această actrița, însă triumful seŭ este rolul Ducăĭ de Rișelio; duhul, neastîmpararea, apucătura bunuluĭ ton, eleganța manierelor (purtărilor) și instinctul aplicăreĭ celeĭ galante a tînăruluĭ Ducă, cu greŭ se pot înfățoșa maĭ bine. Totușĭ aș da Mad. Rașenștain sfatul de a-șĭ stăpîni ceva maĭ mult vioicĭunea sa cea firească, și a păstra maĭ mult puterile sale în rolele cele marĭ, maĭ ales în drame.

---

1) Afișele la aceste pĭese se află la biblioteca Academieĭ române, în pachetul „Teatru". Foĭ răzlețe.

2) An. 1841, pag. 98—103.

Patima ce adincă și concentrată se înfățoșa maĭ bine în deobștie prin tăcere, prin o simplă mișcare (gest), saŭ prin o tăcere plină de liniștea inficoșată a deznădăjduireĭ și a nenorociref, decit prin strigărĭ și prin izbucnirĭ de glas. Exemplele nu lipsesc într-aceasta. Vedețĭ pe Mad. Mars și pe Bocaj cum se înalță treptat cu patima, pășind în tăcere și posomorîre ca nourul ce poartă trăsnetul, și cind izbucnesc și slobod un strigăt, acest strigăt cu atita este maĭ înfricoșat cu cît este maĭ neașteptat, răpit de puterea dureref răsună în tot teatrul.

«*Mad. Rișer* (Mad. Desiré) o frumoasă, plăcută, și plină de natural, precum știțĭ, glasul seŭ cel frumos i s-aŭ îndreptat cu totul, și înlesnește încă a se întinde până și în notele cele maĭ grele. Dacă Mad. Rișer va izbuti a se desface puțin de al eĭ prea mult natural, a varia maĭ mult tonul rolelor eĭ, jocul seŭ va dobîndi mult.

«*Mad. Kelus* are un glas plăcut, deși tonul rolelor eĭ, puțin cam satiric și derîzătoriŭ, însă s-ar dori să aibă cite odată un umblet ceva puțin maĭ cumpătat.

«*Mad. Penșon*, de pildă, ar fi maĭ bine, dacă brațul seŭ cel grăsuliŭ și mîna sa cea frumoasă ar fi maĭ puțin ușoare.

«Ar fi greŭ de a gici sub peruca cea sură si tristă a bătrînelor, pe o actriță tînără încă și vioaie, adevărată franțeză cu duhul zburdalnic și rîzător, cu rostirea cea din gît pariziană, ceĭa ce nu rîdică nimic de la curățenia zicereĭ Mad. Bazen.

«Multe persoane se vor mira poate auzindu-mă zicînd că dama trupeĭ care are maĭ mult talent ca actriță, este *Mad. Lecont.* Deși nu s-aŭ arătat decît la niște role prea micĭ, aŭ dezvălit însă ochilor adincĭ pătrunzătorĭ și deprinșĭ, multă înțelegere și deprindere a ștenei. Intru adevăr este de tînguit că *Mad. Lecont* nu este ajutată de statul și de glasul eĭ, căcĭ ar fi una din cele întâĭ în felul eĭ, și s-ar arăta vrednică de școala vestită in care s-aŭ înformat.

«*D. Rașenștain*, întâĭul tenor, are un glas înzestrat de note foarte plăcute, și care dobîndește de a fi cunoscut; aŭ dezvălit cu folos însușirile cîntăreĭ sale în multe role frumoase. Se cunoaște în el învățătura, un metod bun și slobozenia ștenei. Noĭ sfătuim numaĭ pe D. Rasenștain de a nu duce prea departe această slobozenie, a trata uneorĭ, rolele sale maĭ serios, și a fi maĭ mult credincios texturilor.

«*D. Furo* ș-aŭ arătat frumosul seŭ glas de bas, în vr-o cîteva role. Deși D. Furo nu-ĭ lipsește nicĭ învățătură, nicĭ gustul, însă nu ne putem opri de a tîngui că arta n-aŭ dezvălit deplin acest glas tare, răsunător și întunecat, pe care natura-ĭ dă arare cu atîta folos.

«Drama se razimă între domniĭ trupeĭ, pe *D. Kelius*, actor însemnat ce are descrisă o viitorime. Favorizat prin un stat dramatic, prin un organ frumos, și prin o zicere de bună școală, acest artist întîmpină adeseorĭ însuflărĭ vrednice de o ștenă

maĭ înaltă. El a dobîndit multe și drepte aplaosurĭ în multe role. Insă Dl. Kelius să nu să abată de la dramă; acolo și numaĭ acolo va putea dezvăli toată puterea și tot talentul săŭ. Il invităm încă a se folosi de povățuirea ce am dat Mad. Rasenștain. El este vrednic ca și ea de toată luarea aminte a unuĭ critic.

«*D. Pelie* a căruĭa faĭmă este acum prea bine intemeĭată, este pururea un comic foarte bun, plin de plăcere, de vervă bufonică și de duh. Ceĭa ce deosebește maĭ ales pe Dl. Pelie, este ințelegerea și inlesnirea cu care descurcă caracterurile adevaratelor role, încît nicĭ odată el nu este tot acelaș, și-l vedem schimbîndu-se ca un proteŭ, luînd totdeauna tonul cuviincĭos, și ferindu-se de caricatura ce grosolană care este stînca cea mare a rolelor comice. Acesta este semnul unuĭ adevărat talent.

«*D. Leru* a dobîndit aplaosurĭ în vr-o cîteva role, de pildă în a luĭ Alțindor din *Postilionul Lonjumo,* pe care l-aŭ jucat cu originalitate. Invităm însă pe D. Leru, tot să se păzească în protiva uneĭ plecărĭ ce-l aruncă peste măsură naturaluluĭ.

«Ceilalțĭ artiștĭ, fac după putință și trebue să fie lăudațĭ de rîvna lor.

«Costumurile, punerea în stenă și decorațiile sînt în deobște foarte potrivite, și uneorĭ însușĭ de o bogăție și de o plăcere însemnătoare.

«Trupa astfel precum este și astfel precum am cercat să o descriŭ, îmĭ pare atît de bună precît este cu putință a o avea, cu mijloacele ce pot intrebuința, ar fi greŭ cred de a avea maĭ bună. Sîntem într-o departare de 800 mile de la Paris, și într-o așa mare departare teatrul Franțez din Iașĭ, aŭ fost singur vrednic de a se ținea cu cinste.

«Asta e o dovadă, totodată de gustul cel bun a publiculuĭ Moldoveĭ, de îngrijirea Ocirmuireĭ și maĭ deosebit a Inălțimeĭ sale pentru propunerea frumoaselor arte, de talentul artiștilor, și în sfîrșit de rîvna D.D. Negruți, Alecsandri, Cogălniceanu și Furo, directorilor, și maĭ ales acestuĭ din urmă, carele ca un director și gerant, poartă în maĭ mare parte sarcina administrațieĭ.

«La maĭ multe reprezentațiĭ am fost față treĭ franțezĭ care demult am fost marturĭ a minunelor Parisuluĭ, și cu toate aceste am aflat multă plăcere a privi reprezentațiile din Iașĭ. Am prețuit că trupa nu era nevrednică de a fi văzută însușĭ de persoane ce păstra încă aducerea aminte foarte proaspătă acelor întăĭ artiștĭ a lumeĭ; și așa nu puteam ințălege răceala, uneorĭ nedreaptă a parteruluĭ. S-ar zice că multe persoane se tem de a nu se comprometa aplaodînd. Aplaosurile sînt electrice și fac pre buniĭ artiștĭ; așa dar nădăjduim că publicul, pentru al săŭ interes, se va arăta de acum înainte maĭ puțin iconom de aplausurĭ».

„A. Gallice"

(Urmează) Teodor T. Burada

Teĭul din Schönau

Eram la Vörishofen vestita sălășluință a vestituluĭ abate Kneipp; făceam cura iscodită de el, umblînd dimineața desculț prin ĭarba înrourată, purtîndu-mă peste zi numaĭ în tălpĭ pe cîmp, făcînd în fie-care zi scaldele și *păsărghia* (așa schimonosia o bătrînă cucoană de la noĭ pe Wassergehen al Nemților) cerută, și trăind de altfel o viață cu totul liniștită, lipsită de orĭce petrecere zgomotoasă, de orĭce obosală fie a corpuluĭ, fie a mințeĭ, viață care, după cum cred eŭ, ajută maĭ mult sănătățeĭ, decît orĭce cură—fie chĭar acea minunată a apeĭ recĭ, doctoria lăsată de Dumnezeŭ pe pămînt.

Una din desfătările cele maĭ marĭ, era rătăcirea prin pîlcurile de pădurĭ, păstrate înadins pentru preumblarea oaspeților prin împrejurimile băilor, pădurĭ de brazĭ bătrînĭ și frumoșĭ, care răspândiaŭ în jurul lor, o umbră plină de miresme adormitoare. Cea maĭ apropiată din aceste preumblărĭ era acea la *Pădurea Stejaruluĭ,* așa numită, fiindcă chiar la intrarea unuĭ desiș de brazĭ, se află un puternic stejar secular, care se desfăcea cu frunzarul săŭ, de un verde maĭ deschis pe verdele închis al brazilor. Era apoĭ, deși maĭ puțin înalt decît oastea ce venea în dosul luĭ, fără îndoială căpitanul eĭ, vînjos și puternic, cu marea și stufoasa luĭ cunună, cu trunchiu-ĭ mult maĭ grămădit și maĭ

încălat decît acel al sprintenilor brazĭ. Cînd te apropiaĭ de dumbravă, pe el îl vedeaĭ întâĭ; el iţĭ ripia şi incînta privirile; sub umbra luĭ te adăpostiaĭ maĭ bine de razele soareluĭ, decît sub rariştea brazilor cu ascuţitul lor frunziş.

Acest pilc de pădure se întindea pe o costişă din care partea maĭ joasă se pleca în spre asfinţit. Era totdeauna desmierdată de cele de pe urmă raze, pe care regele zileĭ le trimitea pămîntuluĭ. De-a lungul acesteĭ poale se prelungia o cărare aproape de marginea pădureĭ, pe care asfinţitul soareluĭ îşĭ juca focurile înroşite, printre umbrele aruncate de dunga de copacĭ ce străjuiaŭ cărarea dinspre câmp. Urmăriam cu ochiĭ, cum lumina se tot retrăgea din fundul dumbrăveĭ, cu cît astrul se coboria pe orizon, şi cum umbrele păreaŭ a izvori tot maĭ bogate din afundurile întunecoase, spre a cuprinde împărăţia până atuncĭ biruitoare a lumineĭ. Razele soareluĭ se scurtaŭ şi apoĭ se stingeaŭ pe rând pe pămînt şi pe trunchiurile arborilor, pentru a se urca tot maĭ sus în ramurĭ şi în frunziş, unde se jucaŭ printre acele luĭ, strămutîndu-se din loc, la fie-care opintire a osieĭ pămîntuluĭ ce pleca pădurea în partea protivnică stăpînuluĭ lumineĭ. De la o vreme, razele se desprindeaŭ de pe vîrfurile cele de pe urmă ale brazilor şi se înălţaŭ libere şi neoprite în văzduhul albăstriŭ, cuprinzându-l în o bură aurie ce se închega unde şi unde în puncte scinteetoare: stelele ce s-aprindeaŭ pe firmament.

Colindînd a lene încîntătoarea cărare, rămineam uimit maĭ ales de frumuseţa arborilor bătrînĭ care-şĭ răpeziaŭ cătră cer uriaşa lor statură, par-că spre a maĭ prinde razele de soare ce fugiaŭ de eĭ. Uniĭ din aceştĭ brazĭ eraŭ groşĭ, cît doĭ saŭ treĭ oamenĭ ĭ-ar fi putut abia cuprinde cu braţele lor deschise. Inălţimea le era aşa de mare, că nu era chip de văzut, cătînd drept în sus de la piciorul lor. Ramurile lor însă eraŭ toate sărace şi subţirĭ, fără coroane marĭ, şi frumuseţa lor stătea în înălţimea lor ameţitoare şi în ridicarea lor dreaptă ca lumînarea, ceĭa ce le învoia să se stringă frate lîngă frate, mamă lîngă copiĭ, alcătuind toată pădurea ca o întinsă şi numeroasă familie, a căreia străbunĭ însă dispăruse de mult, rămînînd numaĭ generaţiunile maĭ bătrîne ca să apere şi să adăpostiască pe cele maĭ tinere.

Auziam însă adeseorĭ pe uniĭ oaspeţĭ aĭ băilor îndemnîndu-se să meargă la *bătrînul teiŭ*, şi într-o zi întrebînd ce era acel loc, mi se răspunse că, la satul Schönau din apropiere, se află un copac urieş, adeverit ca de maĭ multe sute de anĭ de vrîstă şi sub umbra căruia se bea bere foarte bună de Münich şi se mănîncă pîne cu unt proaspăt. Adaosul bucătăresc pe mine mă interesa puţin; însă vederea copaculuĭ mă atrase îndată, de oarece totdeauna am avut iubirea cea maĭ mare pentru urieşiĭ neamuluĭ plantelor.

A doua zi de dimineaţă plecăĭ cu maĭ mulţĭ tovarăşĭ la Schönau. Drumul mergea deocamdată peste cîmp, până intraĭ într-o dumbravă ce de la o vreme rămânea pe o parte, lungindu-ĭ coasta până la satul ţintit. Soarele răsărise de ceea parte a dumbrăveĭ, ĭar noĭ colindam în răcoarea dimineţeĭ, sporită şi de acea a umbreĭ ce ne învălia. Ea se întindea lungă peste şes, până la poalele unor dealurĭ ce-l mărgineaŭ şi care singurĭ apăreaŭ muĭaţĭ în lumina de raze.

După ce merserăm ca vr-o oară, deodată, la o întorsătură satul Schönau se desfăcu dintre arborĭ, şi un urieş al natureĭ păru că-l acopere întreg cu întinsele sale ramurĭ. Casele, puţine la număr, o moară şi biserica se îngrămădiaŭ lîngă crengarul luĭ. Era o privelişte de tot înălţătoare, acel desiş urieş de verdeaţă ce se lăsa ca o mantie plină de încreţiturĭ peste lumea încunjurătoare, pe care o coperia din creştet până în tălpĭ; căcĭ ramurile luĭ de jos creşteaŭ aproape orizontal, aşa că prin unele părţĭ numaĭ, plecîndu-te, puteaĭ să te apropiĭ de trunchiŭ. O cracă fusese tăĭată de săteni spre a înlesni pătrunderea în umbrarul teiuluĭ; dar ce-ĭ păsa bătrînuluĭ de această cĭuntire? Celelalte ramurĭ, îmbinându-şĭ vîrfurile, acoperiaŭ rana făcută şi frumoasa rotunzală a coroaneĭ luĭ nu părea de loc ştirbită.

Ne prinserăm 6 inşĭ de mînĭ spre a cuprinde trunchiul şi tot maĭ lipsia ceva, lipsă pe care un copil o îndeplini, îmbrăţoşînd şi el cu mînuţele luĭ pe patriarhul pădureĭ. La o înălţime maĭ mare de un stat de om răsărit, se desfăcea trunchiul în cracĭ, fiecare mult maĭ gros decît ceĭ maĭ groşĭ din braziĭ secularĭ aĭ pădureĭ din părţile loculuĭ; şi aceştĭ cracĭ dădeaŭ la, rîndul lor naştere la ramurĭ care ele însăşĭ nu le-ar fi fost ruşine

a sta implintate în pămînt, in loc de a fi răsădite pe corpul viŭ al arboreluĭ însuşĭ.

Mă uĭtam în sus la domul des de verdeaţă care închidea cu totul privirea în spre cer şi nu lăsa să pătrundă, sub cununa luĭ, nicĭ cea maĭ slabă rază de soare, ca şi cînd ar fi vrut să se măsoare cu astrul zileĭ, spunîndu-ĭ: «acolo sus eştĭ tu stăpîn pe lumină; aicĭ eŭ pe umbră».

Şi ce desfătare maĭ mare, decît odihnirea în umbra deasă, la răcoreala vîntuluĭ, în mireasma floareĭ de teiŭ, cînd împrejur văzduhul arde dogorit de razele unuĭ soare fierbinte şi năbuşitor; cînd simţĭ de-asupra capuluĭ clătinându-se „povara de frunze“ prin care adierea aeruluĭ îşĭ cîntă monotonul enzur; când simţĭ cum corpul îşĭ înviorează viaţa spre un traiŭ maĭ încordat, ĭar sufletul îşĭ întinde aripele, zburînd din creangă în creangă şi caută să prindă visurile ce se resfiră prin tufarile de frunze!.... Se petrece în minte o stranie luptă între gustarea întipăririlor frumosuluĭ şi năzuinţa eĭ după înţelegerea, după dezlegarea taĭnelor acoperite de aceste întipărirĭ. Gîndul se clatină fără încetare între frumos şi adevăr, şi în această clătinare, el se opreşte în o stare mijlocie ce nu este nicĭ una nicĭ alta, ci maĭ mult un fel de toropială a cugetuluĭ, însă măreaţă şi înălţătoare, ca fiind rezultatul uneĭ lupte incordate şi nu acel al uneĭ sarbede neputinţĭ.

In această stare sufletească mă aflam eŭ, cînd mi se puse înainte sticla cu bere rece şi răcoritoare şi pînea cu untul întăritor. Recunoscuĭ atuncĭ, după obosala drumuluĭ şi odihna ce începusem a gusta, că şi carnea are drepturile eĭ la existenţă şi nu maĭ priviam partea bucătărească a preumblăreĭ ca ceva cu totul fără însemnătate, cum îmĭ plăcuse să mĭ-o închipuĭ la început. Eram aşăzat la o masă unde şedeaŭ şi maĭ mulţĭ ţăranĭ aĭ loculuĭ, între care un moşneag de vr-o 90 de anĭ, încă verde şi sănătos. Se numea Iohan Huber.

Mă lăsaiŭ cu el în vorbă şi-l întrebaiŭ despre ceĭa ce mă interesase maĭ mult în vizitarea satuluĭ: urieşul teiŭ sub care stăteam de vorbă. Imĭ spuse că se ştie foarte bine, din tradiţiĭ şi chĭar din însemnărĭ scrise, păstrate în arhiva bisericeĭ, că arborul era măricel pe vremea războĭuluĭ de 30 de anĭ 1610—1 648,

de oarece la umbra luĭ ospătase maĭ mulţĭ soldaţĭ ce slujiaŭ în oştirile luĭ Wallenstein, înaintea lupteĭ de la Lützen.

Curios de a vedea cum ţăraniĭ bavarejĭ cunosc istoria neamuluĭ lor, mă prefăcuĭ a nu şti ce este acel războiŭ şi întrebaiŭ pe moşneag să mi-l lămurească, lucru ce el facu cu o îmbelşugare de amănunţimĭ care ar fi făcut cinste unuĭ profesor.

Bătrînul teiŭ număra decĭ maĭ bine de 250 de anĭ, şi el văzuse perindîndu-se pe lângă trunchĭul săŭ cel puţin 8 generaţiĭ de oamenĭ; în tot decursul lungeĭ sale vieţĭ, el murise regulat în fiecare toamnă, pentru a reinvia în primăvară; în fiecare an el se coperise de frunzi şi de florĭ, cinlase cu vintul vara şi şuerase ĭarna prin ramurile sale dezgolite. In fiecare an adăpostise sub umbra luĭ sumedenie de oamenĭ, pe mulţĭ pentru întăia, pe maĭ mulţĭ încă pentru ultima oară; în fiecare sară şi în fiecare dimineaţă trecea prin coroana luĭ plină saŭ goală, sunetul clopotuluĭ de la biserica din apropiere, tot atît de veche ca şi el; el ascultase chiotele de bucurie ale nunţilor şi botezurilor ce se prăznuiaŭ în biserică, precum şi bocetele celor ce întovărăşiaŭ pe morţĭ la ultimul lor locaş; adăpostise sub frunzarul săŭ mesele date pentru sărbătorirea momentelor însemnate din viaţa poporuluĭ ce trăĭa pe lîngă el; într-un cuvînt fusese martorul statornic al tuturor schimbărilor din care se alcătuise viaţa omenireĭ ce să-nvîrtia în jurul săŭ. Şi bătrînul tot trăia şi, puternic în trunchiŭ, puternic în ramurĭ, puternic în frunzĭ, el făgăduĭa să maĭ ducă încă mult timp vĭaţa în spatele sale încărcate de anĭ, şi amenința să îngroape încă pe mulţĭ din ceĭ ce eraŭ să cerşască de la el umbra şi răcoarea.

A. D. Xenopol.

Locul unde s-a născut Eminescu

Asupra dateĭ naşteriĭ poetuluĭ, cred că orĭ şi care discuţie e fără de folos în urma publicăreĭ în «Convorbirĭ Literare» an. XXXVIII (1904) No. 11, a uneĭ scrisorĭ adresate d lui T. Maiorescu de către d l Popescu-Colibaşĭ, prin care acesta restabileşte în mod critic data de 20 Decembrie 1849 a naşteriĭ şi 15 Ianuarie 1850 aceĭa a botezuluĭ. Asupra loculuĭ de botez s-a primit cu şi maĭ multă siguranţă că ar fi oraşul Botoşanĭ, căcĭ toate izvoarele biografice ce pomenesc de locul de botez, consună în privinţa asta.

Cela ce însă nu e stabilit pe deplin este locul de naştere al poetuluĭ şi discuţia rămînînd încă deschisă, ţin să-mĭ arăt şi eŭ convingerile mele. Motivele care m-aŭ hotărît să scriŭ articolul de faţă sînt maĭ ales acestea:

Dl. Ioan Scurtu, de altmintelĭ cel maĭ documentat din biografiĭ luĭ Eminescu, se pronunţase acum treĭ anĭ *pentru* satul Dumbrăvenĭ. Asupra acesteĭ greşite părerĭ voĭ reveni la timp. D-l Popescu-Colibaşĭ însă, cu un an maĭ tîrziŭ, înclina pentru satul Ipoteştĭ, susţinînd cu oarecare şovăială şi cu neîndestulătoare dovezĭ, aceĭa ce tocmaĭ voĭ să probez în acest articol.

* * *

In vara anuluĭ 1902, se răspîndise zvonul că Eminescu s-a născut în satul Dumbrăvenĭ din jud. Botoşanĭ, în prezent proprietatea d-luĭ Leon Ghica. Autorul acesteĭ versiunĭ este însuşĭ d-l Ghica, care maĭ găsi cu cale să rîdice din iniţiativă privată şi un bust poetuluĭ în acel loc,—bust executat de sculptorul Oscar Spaethe şi a căruĭ inaugurare a avut loc la 14 Iulie a aceluĭaş an. Cu această ocazie s-aŭ recitat şi poeziĭ prin care se slăvea Dumbrăvenĭĭ.

Ce e drept, iniţiativa era lăudabilă, dar era şi neexplicabilă prin graba eĭ, în momentul cînd nu era încă dovedit locul

natal al poetului. Intăi trebuiau dovezile și apoi... inițiativele. D-l Ghica a procedat împrotivă, căutînd apoi să-și îndreptățească fapta, ca și cum ar fi avut de apărat o cauză și pentru a nu o perde... ar fi ridicat bustul. Și mulți își vor fi închipuit că d-l Ghica s-ar fi folosit de neîndestulătoarele izvoare biografice și de diferitele versiuni, pentru a ridica un bust poetului, asigurîndu-și onoarea de a se fi născut poetul pe moșia d-sale.

Trebue însă a știm un lucru că versiunea de mai sus, deși strict luată, e neadevărată, după cum voi încerca să dovedesc mai la vale, totuși ea nu poate fi privită ca pornită numai din niște motive personale, ci se întemeiază pe un fapt care ar îndreptăți o eroare.

Incă din anul 1889, îndată după moartea poetului, adică cu 13 ani înainte de zvonul stîrnit de d-l Leon Ghica, autorul anonim al «Memoriului» (Diverse ed. Șaraga p. 122), arătase ca loc al nașterii tot satul Dumbrăveni [1]. Probabil că această versiune a fost culeasă din orașul Botoșani, căci puțin după aceasta, în 1892, d-l N. Giurescu scrie d-lui Iacob Negruzzi (Conv. Lit. XXVI, No. 2):

....Nicăiri mai mult ca în Botoșani nu se pot culege date mai false ca întîmplări din viață, ca împrejurări de familie, ca timp și *loc al nașterii* (ba *Dumbrăveni*, ba Ipotești etc.)».

Imprejurările care au făcut pe unii să conchidă că Eminescu s-a născut în Dumbrăveni, erau următoarele:

Gheorghe Eminovici, tatăl poetului, a fost unul din cei 14 administratori ai moșiei Dumbrăveni—proprietatea marelui boer Costache Balș (numit și Dumbrăvanu). Această moșie a administrat-o *mult timp*, așa că rezultă putința de a se fi născut Eminescu și în localitatea Dumbrăveni. Mai mult: d-l N. N. Ciornei, coresp. ziar. „Universul", din Botoșani, relatează (Univ. 16 Iunie 1902), că în Dumbrăveni trăește chiar un moșneag care a ținut pe poet în brațe, cînd acesta era mic de tot și că bătrînul își amintește încă de «Mihai acela cu capul mare». «Se află încă acolo—zice tot d l coresp.—și casa în care s-a născut Eminescu. Ea e in ograda curții boerești». Apoi ca să împace spiritele care reclamau Ipoteștii de loc al nașterii, adaogă că poetul «numai pe urmă—tot mic fiind—a fost adus cu părinții săi în Ipotești, din acelaș județ și iată pentru ce Ipoteștii a fost privit ca locul de naștere al poetului.

D-l Ioan Scurtu în studiul său „Eminescu's Leben und Prosaschriften" (Leipzig 1903 pag. 13) spune: «Adevăratul loc al nașterii trebue să fie Dumbrăveni, satul în care odinioară tatăl lui Eminescu trăia ca administrator al boerului Balș», întemeindu-se, cum se vede pe relațiunile de mai sus.

Ceia ce ne face să respingem hotărît toate aceste afirmări sînt următoarele întîmpinări:

---

1) Trebue să luăm în privire faptul că acel „Memoriu" conține multe inexactități ,ba chiar și unele relațiuni absolut false.

1) Nicĭ un act, nicĭ o însemnare nu întăreşte naşterea poetuluĭ în Dumbrăvenĭ.

2) Nicĭ tatăl poetuluĭ, nicĭ mama luĭ—ceĭ maĭ în drept a şti locul de naştere al fiuluĭ lor—nicĭ rudele poetuluĭ, precum nicĭ poetul însuşĭ, nu aŭ spus vr-odată că Dumbrăveniĭ ar fi locul natal.

3) Să presupunem pentru moment, că poetul s-a născut la Dumbrăvenĭ. Ştim acum sigur că poetul a fost botezat la Botoşanĭ. Dar la Botoşanĭ părinţiĭ poetuluĭ şi-aŭ cumpărat case, după ce aŭ cumpărat moşia Ipoteştĭ, situată în apropierea oraşuluĭ, care moşie şi ea a fost cumpărată în urma părăsireĭ Dumbrăvenilor. Decĭ putea să tragă în gazdă la cineva străin, fie şi o rudă, pentru capriciul de a boteza copilul la oraş? Şi să se noteze drumul îndelungat de la Dumbrăvenĭ până la Botoşanĭ, care e îndoit ca cel de la Ipoteştĭ la oraş, şi aceasta pe gerul luĭ Ianuarie. Dar se va răspunde că părinţiĭ poetuluĭ puteaŭ fi găzduiţĭ de Vasile Iuraşcu, bunicul de pe mamă al poetuluĭ, care avea—pare-mi-se—case la Botoşanĭ. Dar atuncĭ putem admite ca părinţiĭ să fi uitat amîndoĭ, cu desăvîrşire, şi după un timp aşa de scurt, unde s-a născut copilul, în contra cazurilor obişnuite şi după ce aŭ făcut un drum atât de lung şi în nişte împrejurărĭ excepţionale ca acelea? Şi maĭ ales cînd se spune despre tatăl poetuluĭ că avea o memorie minunată? Ar fi prea ciudat să se găsească vreunul care să susţie contrarul răspunsuluĭ nostru.

4) Cînd s-a născut Eminescu, părinţiĭ luĭ nu puteaŭ fi în Dumbrăvenĭ. Ştim sigur că Gh. Eminovicĭ a administrat Dumbrăveniĭ până la moartea boeruluĭ proprietar Costache Balş (Dumbrăvanu), care s-a întîmplat cu vre-un an înainte de naşterea luĭ Eminescu.

După moartea luĭ Costache Balş, Eminovicĭ «a intrat în discordie cu Hurmuzachi, camardinerul luĭ Balş, şi eşind de la moşia Dorneştiĭ(?) din jud. Dorohoĭ şi maĭ pe urmă cu ajutorul de 1000 galbenĭ daţĭ de maica Fevronia Iuraşcu (cumnată-sa) *a cumpărat de vecĭ, jumătate din moşia Ipoteştĭ*, adică vr-o 400 fălcĭ, în jud. Botoşanĭ» (Diverse ed. Şaraga, p. 124).

D-na Constanţa de Dunca Schiau, povestind de botezul unuĭ frate maĭ mare al poetuluĭ, al luĭ George desigur [1]) şi care a avut loc probabil la Dumbrăvenĭ, spune că se afla în doliu după

---

1) D-na de Dunca vorbeşte de botezul luĭ *Mihail* Eminescu. E o eroare; fapt constatat de altminterĭ şi de d-l Ioan Scurtu. Eminescu se născu maĭ târziŭ, cum se ştie, în iarna anuluĭ 1849. In timpul acela d-na de Dunca spune că avea 4—5 anĭ, decĭ prea mică pentru a putea ţine minte care e copilul botezat. Maĭ spune apoĭ că a uitat să dee nume copiluluĭ cînd l-a botezat, că „numele l-a primit de la alţiĭ", ceea ce dovedeşte şi maĭ mult că nu putea să ţie minte care anume era copilul botezat de ea şi Muţi (Dimitrie Balş). Va fi confundat desigur pe Mihaĭ cu George, neputînd fi vorba în timpul arătat, decît de botezul luĭ George Eminovicĭ fratele maĭ mare al poetuluĭ.

moartea luĭ Cost. Balş. Botezul avusese loc în 21 Maĭ 1849. Decĭ Balş murise înainte de această dată [1]). Că Eminovicĭ cumpărase chiar în cursul anuluĭ 1840 moşia Ipoteştĭ, e maĭ mult de cât sigur, căcĭ atuncĭ s-ar exclude categoric posibilitatea naştereĭ luĭ Eminescu în Ipoteştĭ [2]).

D-l Corneliŭ Botez, într-un articol «Unde s-a născut Eminescu» [3]), în care «stabileşte» câteva neexactităţĭ, (vezĭ Popescu-Colibaşĭ loc. cit.), ne dă între altele o importantă relaţiune:

....«M-am decis a întreprinde—zice d-l Botez—eŭ însu-mĭ cercetărĭ spre a stabili în mod neîndoios care versiune e adevărată (Ipoteştĭ, Botoşanĭ saŭ Dumbrăvenĭ). Am întrebat oamenĭ bătrînĭ din Dumbrăvenĭ şi am constatat că Eminescu *nicĭ nu era născut în timpul când familia vieţuia în Dumbrăvenĭ.* Poetul Eminescu este chiar necunoscut acestor bătrînĭ, care n-aŭ cunoscut decît pe fraţiĭ maĭ marĭ aĭ acestuia, născuţĭ în Dumbrăvenĭ». Până aci sînt în perfect acord cu d-l Corneliu Botez. Aşa dar în casa despre care vorbeşte d-l N. N. Ciorneĭ «din ograda curţeĭ boereştĭ» s-aŭ născut fraţiĭ maĭ marĭ aĭ poetuluĭ. Cât priveşte mărturisirea aceluĭ moşneag din Dumbrăvenĭ care a purtat în braţe pe „Mihaĭ acela cu capu mare", nu e decât o pură născocire, saŭ o confundare. Caracterizarea poetului, grosolană şi tendenţioasă, ne întăreşte maĭ ales bănuiala că e o iscodire. Se poate să fi cunoscut pe fraţiĭ maĭ marĭ aĭ poetuluĭ, să-ĭ fi purtat pe aceştia în braţe, se poate chiar să fi cunoscut şi pe Mihaĭ, căcĭ acesta a putut merge nu numaĭ în Ipoteştĭ, ci şi în Dumbrăvenĭ [4]) dar aceasta e o dovadă că Eminescu s-a născut în Dumbrăvenĭ?... Dar să presupunem că acel moşneag ar zice că ţine minte că Eminescu s-a născut în Dumbrăvenĭ, dar oare putem admite că acest moşneag să ştie lucrul acesta şi... familia întreagă a poetuluĭ să nu ştie nimic?

Trebue apoĭ să maĭ observăm ceva. Noĭ am luat corespondenţa d-luĭ Ciorneĭ, aşa cum ni se prezintă ea, presupunînd că d-sa a controlat ceĭa ce va fi auzit. Dar în acea corespondenţă se spunea o mulţime de lucrurĭ care treceaŭ peste mar-

---

1) Din artic. „Geneza primelor versurĭ ale luĭ Eminescu" de Victor Eminescu publicat în rev. „Mih. Eminescu" Iaşĭ, an. I (1904) No. 6 reesă că boerul Balş Dumbrăveanu traia încă pe timpul copilărieĭ poetuluĭ, ceea ce e neverosimil.

2) In interes biografic, ar fi bine să se ştie exact cît timp Gh. Eminovicĭ a fost administrator al Dumbrăvenilor şi cînd a luat Ipoteştiĭ ca proprietate.

3) In rev. „Mihail Eminescu" an. şi nr. cit.; articol reprodus îmĭ pare după N-rul festival al rev. „Atheneul„ din Botoşanĭ, apărut în Iulie 1902, cu ocazia inaugurăreĭ bustuluĭ de la Dumbrăvenĭ al poetuluĭ.

4) Vezĭ articolul d-luĭ V. Eminescu din revista „Mihail Eminescu" an. şi nr. cit.—D-l Ioan Scurtu în citatul studiŭ (p. 14) aminteşte numaĭ Ipoteştiĭ ca leagăn al copilărieĭ poetuluĭ.

ginele naivităţeĭ... fireşte, cum se obişnueşte a se da informaţiĭ urgente ziarelor, lucrurĭ care pun la îndoială putinţa unuĭ control Şi să se observe că d-l coresp. nu face nicĭ o rezervă relativ la bogatele d-sale informaţiunĭ. Să-l credem dar pe cuvînt...

Din cele expuse păcă acı, rezultă că Eminescu nu s-a născut în Dumbrăvenĭ. Cu aceasta problema noastră s-a simplificat în parte. Intr-unul din numerile viitoare ale acesteĭ reviste voĭ căuta să stabilesc care din cele două localităţĭ (Ipoteştĭ saŭ Botoşanĭ) este locul de naştere al poetuluĭ.

Radu Manoliu

Gura ma'alaleĭ

Pentru ca să nu se strecoare vre-un «maala-entendu», de aceïa trebue să vă atrag a-tenția că de și suntem pe «maala-urile» Dunăreĭ, nu am întemeïatul gînd de a mă îndeletnici cu «maala-ria», nicĭ să vă pro-pun constituirea vre-uneĭ societățĭ pe ac-țiunĭ pentru fabricarea sîrmeĭ necesare la «maala-cofurile» cucoanelor care ies acum ïar la modă. M'am ocupat de maala și dacă ĭ-am zmuls un h este ca să fac pontul maalaleĭ, că multe ponturĭ mi-a maĭ făcut și maalaua mie.

* * *

Ne propunem a face cîteva băgărĭ de samă asupra uneĭ părțĭ din poporațiunea românească, și anume asupra uneĭ părțĭ din pătura conducătoare, și cea mijlocie care alcătuește la noĭ ceïa ce se chïamă «lume bună» Din pricină că pe marginea bătrînuluĭ Danubiu, pe aceste pămînturĭ bine-cuvîntate de natură a fost ușor de traiŭ, oamenĭĭ nu s-aŭ deprins a prețui vremea, și de aceïa se *cască gura* la noĭ așa de mult, ca nicăerĭ într-altă parte. Acest căscat de gură e întovărășit cu politica, cu jocul de cărțĭ și cu maalagisme. Dacă energiele acestea ar fi fost întrebuințate într-altă direcție, unde nu ar fi ajuns țara românească? E greŭ de dat o definițiune care să cuprindă toate notele de căpătuire maĭ ales ale unuĭ cuvînt așa de gingaș ca acela de.... maala.

Maalaua de care mă ocup eŭ, nu este acea parte așăzată la marginile orașuluĭ, și decĭ maalagiiĭ nu sînt locuitoriĭ acelor părțĭ, ci eŭ ĭĭ cuprind sub acest nume pe ceĭ din centrul luĭ; însă caracteristica lor e următoarea: în loc să meargă pe calea dreaptă în toate manifestările viețiĭ lor, se abat de la această cale, pentru a apuca pe drumul strîmb. Eĭ nu-șĭ cată de nevoile lor, de păcatele lor, ci se ocupă de nevoile, de păcatele altora: sînt maalagiĭ. Și ar avea atîtea nevoĭ, atîtea păcate...

E îndestulător să le amintesc acele geniale fraze din „Sur L'Eau" de Guy de Maupassant, cînd arată ce ridicolă ființă e omul: E de ajuns de a compune o galerie caraghioază, ca să facĭ sá rîdă și un mort, luînd ceĭ zece din primiĭ trecătorĭ, punîndu-ĭ în șir și fotografiindu-ĭ, cu taliile neegale, picioarele prea lungĭ saŭ prea scurte, corpurile lor prea grase saŭ prea slabe, fețele roșiĭ saŭ palide, cu barbă saŭ spînĭ, aerul surizător saŭ serios—exemple de maalagiĭ, slava Domnuluĭ!

Dacă voițĭ un prim exemplu de maalagiŭ sunt... eŭ. Cîte nevoĭ, cîte păcate n-oĭ fi avînd, Dumnezeŭ știe, și-n loc să mă ocup de ele, caut să vă arăt o parte din prăpastia societățeĭ noastre.... Gura maalaleĭ, care e mare, e nesfîrșită, e un abiz, din care cine cade, cu greŭ, foarte cu greŭ, va putea eși.

Maalagiul puțin se interesează de ceĭa ce se întîmplă în casa luĭ, la masa luĭ; el are ceva maĭ de samă de știut, altceva care îl preocupă... totdeauna alțiĭ. De alțiĭ se ține; pentru alțiĭ se îmbracă; pentru alțiĭ să preumblă, și cînd zic pentru alțiĭ, să nu credețĭ cumva că maalagiul o face din vre-un simțimînt altruist; nu, ci imboldul este egoismul dus la paroxismu... mulțămirea răutățeĭ, deșărtăciuneĭ sale.

Voĭ lăsa însă speculațiunile la o parte și voĭ cerceta tipurile de maalagiŭ.

* * *

Mahalagiul moralizător.

La o berărie era la o masă un psalt, cucoana d-sale și un al treilea, prietenul caseĭ, care făcea o curte foarte stăruitoare cucoaneĭ psaltuluĭ. La o altă masă era ĭarășĭ «un ménage à trois», și ca de obiceĭ între cucoană și prietenul caseĭ se schimbaŭ arătărĭ foarte viĭ și văzute de simpatie.

Psaltul care observa ce se petrecea la masa învecinată, habar n-avea de ce se petrecea la masa luĭ. Foarte bucuros, îmĭ făcea din ochĭ, atrăgîndu-mĭ luarea aminte asupra celor ce se desfășuraŭ acolo. Onorabilul vedea manoperile, căcĭ cel de-al treilea era un militar, de la masa învecinată, și habar n-avea de manoperile,—și cel de la masa luĭ era militar,—de la masa luĭ, din casa luĭ.

Mahalagiul face politică. D-l I. L. Caragiale în «Momente» ne înfățișază [1]) pe un cetățan Nae, care desbate în gura mare situațiunea, colindînd berăriile pe la unu după mezul nopțeĭ. In mintea luĭ se amestecă frazele învățate pe de rost din o parte din presa noastră: «Care știĭ dumneata de cîte orĭ am spus eŭ, că o să se înfunde odată cu cheltuelile nebuneștĭ care pot pentru ca să zic că în nicĭ o țară nu s-a maĭ întîmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu maĭ am drept ca să mă împrumut fără voĭa dumitale! Care atuncĭ însemnează că nu

1) Momente, I. L. Caragiale. Situațiunea.

maĭ eştĭ indipendent nicĭ la tine acasă, după ce ţi-aĭ vărsat sîngele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificaţie şi să poţĭ zice, la un moment dat: până aicĭ! nu permit!»

In acest timp nevasta sa e în durerile facereĭ. La dînsul acasă doctor, moaşă, nevastă bolnavă şi el discutînd politică pe la berăriĭ, zăreşte de-odată la lumina zorilor o damă într-o birjă. Nae începe a striga:

— Madam' Ionescu! Coană moaşă! Madam' Ionescu!

O întreabă dacă acasă la eĭ s-a terminat, şi la răspunsul liniştitor al moaşeĭ, cetăţeanul Nae exclamă:

— «Să mergem la simigerie, să luăm nişte covrigĭ calzĭ», şi continuă tiradele politice: «O tiranie ca în Rusia... nu maĭ merge, mă-nţelegĭ, constituţia, care aceĭa ce vezĭ că se petrece nu poţĭ pentru ca»...

Mahalagiul, vrea să ştie cum e în casa altora.

Odăile de la etajul al treilea sunt în foc; scara e şi ea aprinsă şi arde trăsnind şi plesnind cu flacărĭ marĭ.

Madam' Ramolescu şi soţul d sale sunt disperaţĭ. Cum să se scoboare?

— Lucruşoarele mele! Vaĭ de mine! Ţipă madam Ramolescu într-una.

— Ce lucruşoare! exclamă furios domnu Ramolescu... De lucruşoare e vorba acum, să scăpăm noĭ... da uite că nu maĭ vin pompieriĭ.

In acel minut se aud trîmbiţele pompierilor, care eraŭ în întîrziere—mare minune —numaĭ cu o jumătate de oră.

— Sîntem scăpaţĭ, Măndico!

— Da cum să ne dăm jos?

— O să ne pună scara!

Fumul în odae se făcea din ce în ce maĭ gros, ochiĭ celor doĭ soţĭ se împăinjenesc.

Jos se strînse o mulţime de lume.

— Curaj! strigaŭ uniĭ, uite o să pună scara... curaj!

— Măndico dragă, dă-te jos tu întâĭ, zise d l Ramolescu, după ce pompieriĭ aşezară scările.

— Haĭ cucoană, strigă un pompier, care se urcase sus.

— Nu, dă-te tu, Ramolescule!

— Eu-s bărbat!

— Eĭ şi!

— Dă-te jos, muere, că ardem aicĭ ca şoareciĭ....

— Dobitocul! Vreaŭ să mă daŭ jos cea din urmă... Să am timp să mă uit bine pe fereastra Ioveascăĭ, de la etajul I... Se tot lăuda că are un pat de nuc, pe care a dat 200 de leĭ.... acum e momentul să vedem, dacă e adevărat, orĭ nu.... Nu ştiĭ ce mincinoasă e![1]).

---

1) Lică de la ziarul Ţara. Aventurile d-luĭ Tănase. Scene de mahala. Femeĭe curioasă.

Că ocupația cea maĭ plăcută a maalagiuluĭ este de a se ocupa de alțiĭ, poate n-ar fi nimic; dar din cauză că maalaua n-are premise îndestulătoare în raționamentele sale, trage concluziĭ false, și din cauza aceasta ușor atinge renumele cuiva, și de aceĭa gura maalaleĭ a fost otrava cea maĭ puternică a multor existențĭ liniștite. Maalaua îșĭ formează premisele din arătările din afară, din ceĭa ce vede:

Vede vorbind un băĭet cu o fată, întîmplător poate; concluzia maalaleĭ... se însoară băĭetul. O femeĭe măritată a vorbit cu cineva pe stradă; concluzia.... vaĭ de capul barbatuluĭ... Și tot așa maalaua trage concluziĭ, dacă o femeĭe e prietenă bună cu alta, dacă o femeĭe n-are nicĭ o prietenă, dacă sunt doĭ prietenĭ intimĭ, saŭ dacă cineva e solitar, etc., etc.

Iată o întîmplare care pune în evidență modul cum maalaua îșĭ formulează opiniile:

Eram la o serată. Un prieten care aduse într-o cutie rotundă cîteva bomboane, după terminarea bomboanelor, ca să se joace, îmĭ zvirie cutia dintr-un capăt al salonuluĭ în celalt capăt unde mă aflam, așa că cutia a trecut pe sub picioarele dănțuitorilor, între care era și o domnișoară, o victimă a maalaleĭ. Eĭ bine, a doua zi să știa în tot orașul că d-ra X se pudrează atita, încît vine la bal cu cutia de pudră în buzunar și, ca dovadă, e că la serată, ĭ-a căzut din buzunar o cutie mare de pudră.

— Am văzut cu ochiĭ meĭ, soro!

Maalaua nu se mărginește la nararea faptelor așa cum s-aŭ întîmplat, gura maalaleĭ îșĭ trece noutatea dintr-una într-alta și caută să sporiască lucrurile cît maĭ mult, pentru ca convorbirea să devie cît maĭ atrăgătoare. Fie-care caută să împodobiască vorba rea, pentru ca M-me X să se intereseze maĭ mult; să facă maĭ mult haz. Va spune infamiĭ pe socoteala cuiva, pe sama uneĭ nenorocirĭ din viața cuiva, pentru ca M-me X să zimbească și să spue: Comme vous êtes amusant.

Ce adevărate sînt versurile luĭ Casimir Delavigne:

„Plus une calomnie est difficile à croire,
„Plus pour la retenir les sots ont de mémoire“.

* * *

In dorința de a avea cît maĭ multe subiecte de convorbire și îndeletnicirĭ, maalaua e doritoare de întîmplărĭ: logodne, nunțĭ, nașterĭ, botezurĭ, despărțeniĭ... maĭ cu samă aceste din urmă, pentru a avea ce să desbată, să cerceteze, și să-șĭ deĭe hotărîrea:

Tot orașul colinda,
Treera și vîntura,
Loc, căsuță nu lăsa,
Peste tot s-amesteca.

Știa orĭ ce s-a făcut,
Și cîte nu s-a-ntîmplat:
Care când s-a fost născut,
Cînd aia s-a măritat,
Cînd vre-o puică a ouat;
Purta vorba peste tot
Și schimba cum ĭ-ĭ venia,
Soțĭ, prietenĭ dezbina.
Azĭ se săruta în bot
Și pĭeziș îșĭ da la coate;
Mîne ocăria pe toate.
Ințepa ca o lanțetă,
Ca o vespe costelivă,
Vaĭ de om! ca o gazetă
De limbută guralivă [1]).

Puțin o interesează pe maala de-țĭ va fi bine saŭ răŭ; ea a fost mulțamită... a avut prilej de vorbă. Credețĭ că se liniștește? Dacă eștĭ însurat ar vrea să te desparțĭ, pentru ca să aibă de ce vorbi, să cerceteze, să știe din ce pricină s-a intîmplat lucrul? Cine-ĭ de vină? Și cum a fost? Și ce a fost? Și ce o să fie? Și ce-a făcut? Și ce-o să facă? Dumnezeŭ te știe ce sfinte iluziĭ țĭ-aĭ îngropat, ce motive intime fac pe un biet om saŭ pe o biată femeĭe să curme o căsnicie, să jărtfiască liniștea viețiĭ și „le droit de l'enfant". Maalaua însă trage concluziĭ din ce vede, din ce aude. Fiecare îșĭ dă părerea luĭ și caută să răzbată această părere oricît de caraghioază ar fi, pentru ca a doua zi, cînd îșĭ va învîrti țigara și va sorbi din cafeluța neagră, să spuie comaalagiuluĭ săŭ... „nu-țĭ spuneam eŭ?" Și dacă, după ce te desparțĭ, te însorĭ de-a doua oară, ce fericită-ĭ maalaua! Lanțul conversațieĭ fiind maĭ lung: prima căsătorie, despărțenia, a doua căsătorie cu amăruntele cele maĭ de gust!

* * *

In toate manifestările omeneștĭ, maalaua urmărește pe individ de aproape, clasîndu-ĭ faptele, și punîndu-le etichete. Cercetătoare neadormită a întregeĭ tale viețĭ, te urmărește pas cu pas, clipă cu clipă. Dacă gura maalaleĭ n-ar fi așa de mare, așa de deschisă, aĭ putea să ieĭ pe fiecare maalagiŭ în parte, să-l convingĭ că ceĭa ce crede el e falș, să ĭ-o dovedeștĭ. Dar vorba luĭ zboară întocmaĭ ca penele azvîrlite pe vînt, și tot așa va fi de greŭ să astupĭ gura lumeĭ, cît ar fi de greŭ să strîngĭ penele împrăștiate de vînt.

---

1) Din *„Un mueroĭ și o femee"* de Heliade I. Rădulescu.

Al. Dumas spunea:

„Le cancans sont comme les champignons: on ne suit jamais qui les plante, mais là où il en pousse un, il en pousse mille.

„Deux tièrs de calomnie et un tièrs de médisance, voila en gènèral de quoi se composent les cancans".

Exagerarea maalaleĭ, cleveteala eĭ se preface adesa într-o infamă calomnie; căcĭ prin cuvintele rostite, se prepun asupra unuĭ individ fapte care, de-ar fi adevărate ar supune pe presupusul la pedepse, saŭ măcar la ura orĭ dispreţul cetăţenilor. Calomnia e condamnată şi de morală şi de drept, conform Coduluĭ Penal. Calomnia e şi o minciună şi un furt: Minciună, pentru că se afirmă ceĭa ce se ştie că nu e adevărat; furt pentru că se fura renumele cuiva şi cîte-odată se trage folos din acest fapt. Calomnia e maĭ gravă şi de cît furtul, pentru că furul îmĭ iea lucrurĭ pe care le pot cîştiga; însă e greŭ să redobîndeştĭ ceĭa ce ţĭ răpeşte calomniatorul... renumele cel bun. Mă pot păzi cu lacăt şi încuetorĭ de hoţi; dar cum mă pot păzi de calomniator? Ştiŭ îndată pĭerderea ce mĭ-a făcut-o hoţul; dar adeseorĭ tîrziŭ aflu că de mult calomniatorul a atins onoarea mea înaintea altora. (Furul şi calomniatorul, parabole după Stern).

Cea maĭ bună definiţie dată calomnieĭ este revărsarea luĭ Don Basilio din. *Le Barbier de Séville*: «Nu există o răutate, o grozăvie, saŭ o povestire absurdă, pe care cu puţină dibăcie să n-o poţĭ trece unuĭ pĭerde-vară dintr-un oraş mare. De vreĭ să calomniezĭ, aruncĭ un zvon uşor, care să atingă numaĭ pămîntul—ca o rîndunică în apropierea uneĭ furtunĭ. *Pianissimo* zvonul murmură, trece repede şi, in fuga luĭ, lasă pe urmă-ĭ săgeata otrăvitoare. Ea e culeasă de gura cuiva şi, *piano, piano,* aceasta cu dibăcie ţi-o alunecă în ureche. Şi aşa răul este gata făcut; el încolţeşte, se tîrăşte şi trece *rinforzando* din gură în gură, până la infinit; apoĭ, de-odată, nicĭ nu ştiĭ cum, vezĭ calomnia cum se înalţă, *vîjie, creşte* şi se *măreşte* văzînd cu ochiĭ. Acum, ea se azvîrle *cu furie*, îşĭ iea zborul, şi în vîrtejul eĭ, nu ascultă de nimic, *zmulge, mugeşte* şi ajunge însfîrşit, mulţămită ceruluĭ, un strigăt general, un *crescendo* public, un cor universal de ură şi de osîndă.

«Si cine ar maĭ putea să i se maĭ împotrivească acum?»

Această minunată descriere a luĭ Beaumarchais a fost sintetizată prin zicătoarea proverbială: «Calomniez, calomniez; il en restera toujours quelque chose». Această zicătoare chĭar înainte de Beaumarchais fusese formulată de Bacon.

In toate timpurile calomnia a fost hîdă. La Roma calomniatorul era înfierat pe frunte cu litera K; de acolo „Integrae frontis homo", frunte senină. In pravila luĭ Vasile Lupu şi Mateĭ Basarab se prevede că cuvîntul cel de sudalmă maĭ răŭ întărîtă pe om decît cînd l-a bate cu un toĭag şi celuĭ ce suduĭa prin scrisorĭ i se tăĭa capul. (Pravila Vasile Lupu V. Pentru ceĭ ce suduĭesc şi ocărăsc pe neştire cu scrisoarea). Pentru că vorbim

de această pravilă, trebue să menționăm ca vrednic de cunoscut inferioritatea în care era privită femeia «Bocetele femeiei și țipetele ce s aud din casă nu vor putea arăta vrăjmășia barbatului. (Aceasta ca pricină de despărțenie). Poate să îndrepteze și să certe bărbatul pe muiare-și pe lucru adevărat și pe dreptate, iară nu cu înșelăciune și fără de cale și încă să o bată și cînd va fi cu vină, după deală ce va fi făcut și atuncĭ cu măsură, să nu prea o treacă, cu blîndețe, iar nu cu vrăjmășie, fără vină și fără ispravă. Bărbatul poate să-și bată muierea cu măsură pentru vina eĭ, măcar de-ar avea și zapis să n-o bată. De-și va bate muerea cu pumnul saŭ cu palma, nu se chiamă că este cu vrăjmășie asupra eĭ, de o ar bate cît de mult și de des».

Această legiuire de la 1646 printr-o dispoziție, primește ca scuză, foamea și nevoia. «Cela ce de mare sărăcie va fura, iar nu de mult, ci numaĭ cît va mînca și cît se va îmbrăca, aceasta să se ierte; iar de vor vrea, să-l certe maĭ puțin, iar nu ca pe un fur, pentru că se chiamă aŭ furat de nevoie», asemănîndu-se ast-fel cu hotărîrea președintelui Magnaud de la Château Thirry de la 4 Martie 1898, care achită pe o femeie care furase o pîne pentru a liniști foamea eĭ și a copilașului eĭ, căcĭ nu mîncaseră de 36 ore. Legiuirea luĭ Vasile Lupu, așa de înaintată, este barbară în ceia ce privește situațiunea femeieĭ în societate.

După descrierea unuĭ tabloŭ a pictoruluĭ grec Appeles, o victimă a calomnieĭ, iată cum Rafael într-un desemn expus la Louvre, înfățișază calomnia:

Increderea oarbă înfățișată prin Midas regele cu urechile lungĭ, este așezată pe un tron de marmoră; figura sa arată îndobitocirea și cruda mulțămire a unuĭ tiran grăbit să culeagă pîrile. In mîna stîngă ține sceptrul regal și dreapta o întinde spre Calomnie. Alăturea de el sunt așezate două consiliere intime: la dreapta, Neștiința personificată printr-o femeie a căreĭ față păstrează un rest de frumusețe, dar a căreĭ îngrășare prea timpurie, trădează aplecărĭ grosolane. La stînga, Bănuiala, o femeie palidă și plictisită care murmură cuvinte amăgitoare.

La picioarele tronuluĭ Invidia. Un bătrîn, cu privirea chiorîșă, cu fața palidă și sfrijită, acest trist personaj chiamă cu privirea sa piezișă calomnia. Aceasta înaintează, tîrînd cu o mînă victima și prezentînd monarhuluĭ tîmpit, cealaltă mînă, armată cu o torție, cu o strălucire prevestitoare de nenorocire. Două femeĭ întovărășesc calomnia și-ĭ împărtășesc îngrijirile lor: Perfidia și Frauda. Susținută de așa ajutoare, Calomnia se înfățișază îndrăzneață înaintea tronuluĭ regal. Nenorocitul pe care îl tîrie de păr, gol, întinde mînele spre cer, pentru a-șĭ arăta nevinovăția. La o îndepărtare se arată Căința, sub înfățișarea uneĭ femeĭ bătrîne, plînse, îmbrăcată cu haine lungĭ de doliŭ, privind cu spaimă la Dreptate, care înaintează în urma eĭ, strălucitoare, frumoasă, de o vecînică tinerețe, și deschizînd brațele sale nevinovățieĭ.

Tot după insuflarea tabloului luĭ Appeles, Botticelli a făcut și el tabloul modern al Calomnieĭ.

Intr-un ziar ilustrat, relativ la calomniile aduse luĭ Krupp, acesta era reprezintat cu un om cu mîna la ochĭ, ĭar corpul săŭ era mîncat de șerpĭ care mișunaŭ intr-o pînză de paianjen ce se unise cu pielea corpuluĭ și carĭ mîncaŭ, mîncaŭ din corp până ajungeaŭ la inimă.

Numele răŭ, calomnia, e cea maĭ cumplită armă cu care se poate lovi in cineva: se zice, după un apolog că un quaker trecind pe un drum, un cine mușcă pe calul săŭ de picĭor, ceĭa ce a făcut pe călăreț să se scoboare, și să spună foarte rece cîneluĭ: „Nu port arme niciodată, nu omor; dar am să-țĭ *fac nume răŭ*". Atuncĭ zărind oamenĭ care lucraŭ pe aproape strigă: „Sărițĭ! Cinele-ĭ turbat!".

Intr-un moment cinele fu omorit.

* * *

Gura mahalaleĭ e nesinceră, e fațarnică.

Ce ne-ar putea reda maĭ bine fățărnicĭa mahalaleĭ decît „Five O'clork" la M-me Piscopesco, în împodobitele saloane Louis XV din hotel Piscopesco. M-me Măndica Piscopesco a căreĭa serviciŭ de ceaĭ în argint poartă coroană de conte deasupra monogramieĭ E. P. Esméralde Piscopesco: să întrece cu sora eĭ Tincuța în întrebările adresate d-luĭ Caragiale—să zicem că el era vizitatorul de la five o-clock—nenorocitul—întrebărĭ care toate se invirtiaŭ în jurul Mițeĭ Protopopescu, dacă aŭ văzut-o la circ, cu ce pălărie era? Cu pălăria mare bleŭ gendarme? cu panglicĭ vieux roze? Era cu barbatu săŭ Protopopescu? Nu era cu Haralambina mă-sa? A venit cine-va în lojă la ele? Mitică, Mitică Lefterescu locotenentul era? Dar pe Lefterescu l-aĭ văzut? Era în stal lingă loja eĭ? Aĭ înțeles acum pontul îșĭ zic cele două surorĭ.

De o-dată o trăsură închisă trage la scară și Tincuța exclamă: Ea!

Măndica.—Vezĭ ce obraznică e!

Fecĭorul anunță pe Madam Protopopesco.

„Măndica se face roșie, Tincuța vînătă; Madam Mița Protopopesco apare, uimitoare de frumusețe și de toaletă, ca totdeauna, purtînd pălăria *bleu gendarme*. Cele treĭ dame se sărută foarte prietinește.

Un alt exemplar de măălăgioaice ne dă d-l Ranette în versurile sale[1]):

---

1) Furnica.

Jour fixe.

Jour fixe la doamna nu știŭ care
Vorbesc de toate și de toțĭ
Vorbesc de rochiĭ . . . pericol mare
Pentru nefericițiĭ soțĭ.
Vorbesc de-odată cîte patru
Nu spun ce aŭ de spus pe rînd
Vorbesc de mode, balurĭ, teatru
Cum naiba s-or fi 'nțelegînd ?
Dar convorbirea s-animează
Și se transformă-n balamuc.
Cînd doamna gazdă abordează
Afacerea Madam Papuc.
„Ah quel scandale, ma chère !
Rușine !
A prins-o son mari-ntr-un hal . . .
— Vraiment, a prins-o ? Și cu cine ?
„Avec un type din tribunal.
—Eu n-am s-o maĭ primesc !
Mi-e silă!
„Moi, je lui ferme la porte în nas!
Une créature așa de vilă !
—Et les détails sont și cocasses !
Insă pe cînd se povestește
Acest picant—monden bucluc
D-odată-n ușă se ivește
Chĭar dînsa ! Chĭar M-me Papuc !
„Ah, ce surpriză !—Eștĭ sarmantă !
Dommage că te vedem cam rar !
O toaletă epatantă !
Chérie ne eclipsezi ! Un far !
Și fie-care vrea maĭ ĭute
Să-ĭ adreseze un compliment.
Să-ĭ strângă mîna, s-o sărute . . .
O ce-nduĭoșător moment !
„Quoi de nouveau ? O întreabă toate
Madam Papuc începe : — Chères
A prins-o pe Zoe !—Cum se poate ?
Avec ?—Avec un ofițer.

Recunosc că este o deosebire în privința intensitățeĭ tonuluĭ și a diferitelor nuanțe cu care melodia (până se învechește și decĭ nu mai place) e cintată. Inocent și fără intențiĭ rele, își șoptesc în ureche două *zise* prietene mici cancanurĭ auzite.

Cu maĭ multă răutate își lasă cucoana Zamfirița tingirea cu șerbet pe foc, ca să se ducă ĭute la prietena de peste drum, să-ĭ spuĭe că vecina sa a primit cam de vre-o jumătate oră

obicĭnuita vizită a d-luĭ saŭ d-neĭ cutare. Bolnavă până la oase de invidie și răutate, va istorisi fără osteneală o alta, mica infamie inventată, știind că în curînd o va auzi colportată de lumea întreagă.

Și apoĭ moralminte nelecuibilĭ sunt aceĭ murdarĭ la suflet —care slujindu-se de arma încă nepedepsită de lege—anonimatul—duc până la culme buruiana otrăvitoare a sufletuluĭ—insulta—calomnia, marca sufletelor josnice.

In modul cum e impresionat fie-care din gura maalaleĭ sînt iarășĭ nuanțe. Unul e omorît, altul e umplut de mâhnire și desgust; pentru uniĭ calomnia e neinlăturabilă. Hamlet spune: „Fiĭ rece ca ghiața și albă ca zapada, de calomnie nu veĭ scăpa; iar altul se mîngîie cu gîndul că „gura lumeĭ numaĭ pămîntul o astupă" și altuia nu ĭ pasă căcĭ repetă cinic:

«Frunză verde lobodă
«Gura lumeĭ slobodă».

Aceasta însă nu trebuie să ducă la ceelaltă margine, adică la disprețul deplin al *opinieĭ publice*. Dar opinia sănătoasă care merge pe cale dreaptă, nu se abate, nu se preface în gura maalaleĭ.

Gura maalaleĭ e datorită în mare parte lipseĭ de cultură de la noĭ, lipseĭ de citit.

După cum stomahul are necontenit nevoĭe de mîncărĭ răcoritoare, așa și creerul cere întărire prin noutățĭ. Spiritul ca și stomahul e lacom, flămînd, e o hidrocarbură nesăturată de... noutățĭ. Această foame, în loc să fie astîmpărată cu desbaterĭ de ordin inalt... abate către maalagisme; în loc să se citească literatura serioasă din literatura străină sau națională, care în treacăt fie zis e aproape necunoscută; high-liful nostru, se îmbată cu Frou-Frou și cu Fin de Siècle...

La teatru, aceeașĭ școală a lumeĭ. Se gustă mult *Hapurĭ miraculoase* și *Drama din Belgrad*. In ceia ce privește artele frumoase: Singurele tablourĭ pe care majoritatea societățeĭ noastre le cumpără, le are în casă și le admiră, sunt damele de pică saŭ fanțiĭ de cupă.

Dar din cauză că spiritul bărbaților și al femeilor din societatea noastră este hrănit cu maalagisme în literatură, convorbirĭ, artă, ce valoare educativă asupra tinerelor generațiĭ maĭ pot avea aceste spirite? E o valoare negativă... le strică maĭ mult. Căcĭ să nu uităm că M-me Papuc și M-me Piscopesco sînt educatoarele luĭ Ionel descris de Caragiale în «Vizita», Ionel care varsă mașina de cafea, varsă spirtul, bate doba în urechile musafirilor, dă jos servitoarea cu tava, bate cu sabia

pe mamica peste obraz, fumează, varsă cheseaua de dulceață în șoșonii musafirilor, iar mamica spune musafirului:

—Scuipă-l, să nu mi-l deochi!

Și n-ar fi nimic, dacă Ionel n'ar fi viitorul conducător a acestei țări, deputat, senator... ministru chiar.

Femeia în societatea noastră în loc să-și îndeplinească rolul ei social de mamă—cetățean și femeie—cetățean crescînd copiii cu povești din istoria neamului nostru, amestecînd cu cîntece și lacrimi duioasa ei povestire, pentru a-i săpa in minte un *ideal național*; în loc de a forma conștiința publică, a o prepara pentru marele rol social ce trebuie să joace ca judecător suprem, după cum opinia publică era formată sub scutul femeei în vestitele saloane din veacul al XVII și XVIII, se preface unele în păpuși moderne scoase din cutiile *marșandelor de mode* din Paris, adunîndu-se la five-o'clock-uri, formînd tărîmul prielnic pe care se prinde buruiana gurei maalalei, iar bărbații ne avînd ceva mai bun de făcut în acest timp, joacă cărțile.

Și cînd ne gîndim că se fac întruniri în care politicianii înșiră la fraze sforăitoare asupra stărei morale și intelectuale a țăranului român; și nu știu dacă nu de la țăranul român trebue să luăm exemplu de educație morală familiară și cetățenească, după cum din sînul lor îndeplinim rîndurile unei clase diriguitoare istovite materialicește, istovită moralicește.

Isus Christos una din victimile calomniei propăvăduia dragostea. Iată cum Tolstoi, una din cele mai mari figuri ale istoriei contimporane a cărei înrîurire plutește asupra poporului rus, în marea mișcare socială de astăzi, aplică dragostea în relațiunile de la om la om: «Tot răul provine de acolo că oamenii cred că există situații care învoesc de a te purta cu aproapele tău fără dragoste: acele situațiuni nu există. Te poți purta fără ea cu lucrurile neinsuflețite; să dai arborii jos, să faci cărămizi, să bați scînduri fără dragoste; dar cu oamenii nu te poți purta fără ea, după cum e peste putință de a te apropia fără bagare de samă de albine. Dacă te-ai purta cu ele în mod nebăgător de samă, le-ai face rău lor și ție totodată. Tot așa cu ființele omenești, și nu poate fi altfel; căci iubirea către aproapele tău, este legea fundamentala a vieței omenești. Este adevărat că omul nu poate fi silit sa iubească cum poate fi silit să lucreze, dar nu urmează aici că te poți conduce, fără dragoste, către semenii tăi, mai ales cînd le ceri ceva.»

Cu toate acestea s'aŭ propus și iubire obligătoare.

Paul Hervieux, în comisia de modificare a codului civil francez, a propus la art. 22, ca la articolul, soții își datorează credință, supunere și ajutor „să se adaugă și iubire". Căci spune P. Hervieux, că e temelia fundamentală, e principiul contractului căsătoriei.

Continuăm cu citația din «*Rèsurrection*» de Tolstoi: „Ne simțind dragoste pentru aproape, trebuĭe să staĭ liniștit, să te ocupi numaĭ de tine, de obiectele ce te inconjoară, de tot ce vreĭ, afară de oamenĭ. Indată însă ce-țĭ invoești să te porțĭ cu oamenii, fără dragoste, cruzimea și barbaria n-au margini."

Imboldul faptelor noastre ar trebui să fie dragostea către aproapele, și acum cînd a-ți scapat de gura maalaleĭ vă cer iertare. Să mă pedepsițĭ cu orĭ-ce: cu spînzurătoarea, cu aruncarea în polobocul cu smoală, cu arderea pe rug, să mă vedețĭ ginerele uneĭ soacre acre, pentru greșelile ce voĭ fi făcut; însă să mă apărați de o singură pedeapsă, de gura maalaleĭ.

Grigore L. Trancu

Privelişti şi datinĭ populare în Moldova [1])

(Urmare)

Afară de acest *cîntec de irozĭ* pe care l-am văzut, se maĭ află tipărit de G. Dem. Teodorescu o variantă în colecţia sa de *Poesiĭ populare române*. Bucureştĭ, 1885, pag. 109, pe care ne spune că a luat-o: „După manuscriptul comunicat Prefecturiĭ poliţieĭ din capitală în anul 1870 şi 1879, de cătră d-l Luponi, care venise de peste Milcov cu o trupă de Vicleim, precum şi de D-niĭ Alex. H. Pavlidi şi N. Corneliu, şi tot D-sa ne maĭ spune că: una din aceste trupe pe cît ţine minte, a fost admisă la palat într-o sară, reprezentînd drama religioasă în asistenţa M. S. Regeluĭ".

Iată cum era compus acel tacîm de Irozĭ, şi cum eraŭ îmbracate persoanele ce-l compuneaŭ, după cum ne spune G. Dem. Teodorescu:

„*Irod împarat*, avînd în cap o coroană cu şase colţurĭ, o tunică căptuşită şi pe deasupra cu hârtie saŭ poleială, mantie lungă cu blană la gît, centură şi sabie; fusta scurtă de madapalam alb, pe deasupra alta de tulpan, lucrată cu creţurĭ; o păreche de tuzlucĭ pănă sus, ca să nu să vadă din fustă. Se va încrunta şi va pronunţa fie ce cuvînt cu asprime. Irod stă continuu pe tron, se scoală la ocaziunĭ şi puţin se plimbă, şi apoĭ iarăşĭ şede.

1) Vezĭ *Arhiva* No. 5. Anul 1906.

Doĭ ingerĭ, îmbrăcaţĭ cu mantie ; în cap chivere cu două colţurĭ, la spate cîte două aripĭ de carton, în mînă cu suliţe poleite. Eĭ însoţesc pe Irod, ţinîndu-ĭ poalele mantieĭ.

Stratiot, ofiţer al doilea după Irod, purtînd acelaş costum, în altă coloare, afară de coroană şi mantie.

Craĭul irodesc, avînd acelaş costum, cu coroană de altă formă şi fiind însărcinat a conduce trupa, a regula cîntărila, a pastra ordinea şi observa regulile „Vicleimuluĭ".

Treĭ craĭ, purtînd coroane crăeştĭ, sceptru oriental, săbiĭ şi restul costumuluĭ, însă mantiile de colorĭ deosebite, şi nu toate de aceĭaşĭ lungime.

Un cioban, cu căciulă, sarică, opincĭ şi restul costumuluĭ naţional.

Un Arap cu fes în cap ; îmbracat cu o tunică roşă strîmtă, cusută cu aur şi cu mînicele largĭ; şalurĭ ; în mînă un buzdugan cu glob ; la brîŭ cu hanger ; spoit negru pe obraz."

Jocul *Irozilor* se urmează încă şi astăzĭ în Valahia, sub denumirea de *Vicleim*, precum şi în alte ţărĭ locuite de Românĭ, ca : *Transilvania*, *Bucovina*, *Basarabia* [1]), *Valahia dîn Moravia* [2]), *Macedonia* [3]) etc.

(Urmează) Teodor T. Burada

---

1) In Basarabia, tacîmul Irozilor se alcătueşte din : *Irod împarat* şi treĭ craĭ de la răsărit : *Baltazar*, *Melihor* şi *Ilimiu*. Reprezentaţiunea joculuĭ Irozilor, nu e de cît o prescurtare a textuluĭ din manuscriptul *Regula pentru Irozĭ*, pe care l'am publicat aicĭ.

2) In Valahia din Moravia, ceĭ treĭ craĭ de la răsărit, *Gaspar*, *Melihor* şi *Baltazar*, merg de colindează pe la case, cu prilejul serbătorilor de crăciun. *Gaspar* întrebat că cine este el, respunde : Eŭ sunt craiul Gaspar, care aduc tămie şi smirnă în semn de vecĭnică stăpînire. *Melihar* asemene spune, că : aduc aur, tămie şi smirnă în semn de vecĭnică stăpînire, *Baltazar* respunde şi el : Eŭ sunt craiŭ negru din ţara Arapilor, care am văzut steoa călătorind, şi după dînsa mă grăbesc a mă duce în Vitleim. Aceştĭ craĭ sînt îmbrăcaţĭ cu camaşe albe, încinşĭ cu brîe roşiĭ şi de altă coloare, în mînĭ avînd buzdugane cu capetele poleite cu aur, iar Baltazar are buzdugan cu capătul poleit cu argint; pe cap au chivere împodobite cu hîrtie colorată şi poleită cu aur şi argint.

3) Reprezentaţia Irozilor în limba romănească a început în Macedonia de vr'o cîţi-va ani.

Notă. Toate acestea le-am constatat la faţa loculuĭ în diferitele călătoriĭ ce am făcut pe la Româniĭ din ţărĭ străine, care călătoriĭ multe le-am publicat.

Din Filozofia Istorieĭ

Circumscrierea filosofieĭ istorieĭ la «*factoriĭ şi rezultatul mersuluĭ istoric*» pare a fi neîntreagă prin restrîngerea eĭ; căcĭ în fața acestor factorĭ se poate ridica o altă problemă, tot de natură istorică : care-ĭ ultima întărire științifică a lor; care-ĭ geneza și fundamentul lor filosofic, întrebărĭ de la răspunsul cărora atîrnă putința însășĭ a istorieĭ ca știință. Aceste chestiunĭ cerînd a arăta locul istorieĭ în clasificarea științelor și totodată a-l întemeĭa pe principiĭ și concepte maĭ largĭ decît de acelea numaĭ de origină istorică, nu fac alta de cît îndreptățesc, daŭ certificat de legitimație, disciplineĭ alungate de mulțĭ dintre științĭ, fac filozofia eĭ. Speculațiile dar, ce vor depăși cercul uneĭ științĭ speciale, ca biologia, fizica, chimia, istoria, etc. și vor cerceta fundamentul, geneza, filiația aceleĭ științĭ cu celelalte, vor face filozofia aceleĭ științĭ. Dn acest punct de vedere, părerea d-luĭ A. D. Xenopol din introducerea la *Principiile fundamentale ale istorieĭ*, „că scriind această carte nu am avut în cuget a alcătui o filosofie a istorieĭ" etc. pare greșită, căcĭ atuncĭ cînd te ocupĭ de temeliile științeĭ tale, le cercetezĭ, cauțĭ a le așeza pe principiĭ până atuncĭ nevăzute, spulberĭ bănuiala că istoria nu-ĭ știință, ce facĭ alta, de nu filozofia aceleĭ științĭ? De aceĭa observația d-luĭ Ion S. Floru, făcută în studiul săŭ *Constituirea istorieĭ ca știință*[1]), că «*Principiile fundamentale*» ale d-luĭ Xenopol sunt o filozofie a istorieĭ, pare dreaptă.

1) Convorbirĭ literare No. 11, din 1904, pag. 1024.

Ca încheĭere a introduceriĭ vom spune dar că filozofia istorieĭ nu se va ocupa numaĭ de *factoriĭ și de rezultatul mersuluĭ istoric*, ci și de valoarea lor filozofică, pe care se va clădi știința istorieĭ.

Cercetînd scrierile noastre de acest fel, concepute din punctul de vedere al filozofieĭ istorieĭ, pe de o parte, numărul lor va părea foarte restrîns, pe de alta, o continuitate genetică de ideĭ nu există, fapt ce va răsfrînge asupra cercetăriĭ noastre o lipsă de legătură logică în firul desvoltăreĭ eĭ.

Lăsăm la o parte perioada de istoriografie română înainte de veacul al 19-lea, din care nu putem culege nimic pentru subiectul propus; căcĭ întreaga activitate a scriitorilor se istovește în descrierea de întîmplărĭ, intrigĭ de curte, etc., înfățișate într-o neconștiință aproape deplină de tăria postamentuluĭ istorieĭ și a factorilor eĭ hotărîtorĭ. Din sec. XIX și până azĭ, încercările de filozofia istorieĭ pe care le avem, aŭ două obîrșiĭ: a) națională și b) științifică generală. Ceĭ dintăĭ, *Bălcescu*[1]) d. *Hâjdeu*[2]), ne daŭ considerațiĭ generale filozofice asupra istorieĭ din punct de vedere național; ceĭ de al doilea d. *Iorga* în prelegerile sale universitare, dar maĭ ales în brosura «Concepția actuală a istorieĭ», și d. *A. D. Xenopol* în «Principiile fundamentale» și diferite alte broșurĭ, intră direct în problemele de filozofia istorieĭ, îndemnațĭ de interesul larg al științeĭ.

Să ne ocupăm de ceĭ dintăĭ.

Bălcescu, înainte de a intra în expunerea poemeĭ sale istorice luĭ Mihaĭ Viteazu, face, ca o introducere, oare-care reflecțiĭ filozofice asupra istorieĭ, înrîurite de un spirit religios· Creștinizmul, după dînsul, deschide porțile uneĭ nouă viețĭ sociale, bazată pe un principiŭ lăuntric, pe dezvoltarea absolută a cugetăriĭ, a vcințeĭ morale. Doctrina umanitară și duĭoasă a luĭ Crist, punînd un noŭ ideal lumeĭ însetate de frăție și dreptate, a contribuit foarte mult a conduce omenirea pe o cale, prin care îșĭ poate ajunge desăvîrșirea eĭ absolută, întregirea fireĭ sale dumnezeeștĭ. Dacă acest progres, deschis în mod potențial

1) Istoria luĭ M. Viteazu.
2) Istoria critică.

omenireĭ de către religia creştină, avea-va vre-un hotar, mintea omenească n-o poate spune. Evoluţia istorică a omenireĭ dar, după Bălcescu are de urmat şi de îndeplinit o menire zeiască, impusă nouă, oamenilor, de mîna luĭ Christos. Seriile de transformărĭ prin care trece omenirea, spre a se apropia de ţinta arzător dorită a desăvîrşiriĭ morale dumnezeeştĭ, este obiectul propriŭ zis al istorieĭ. Fie-care naţie în parte, după cum fie-care moleculă dintr-un organizm viŭ, trebue să tindă a-şĭ îndeplini chemarea cerească, şi toate popoarele la un loc, privite ca o totalitate unitară, înrudită şi coherentă, să alcătuiască armonia totuluĭ. Această concepţie teologico-metafizică a istorieĭ implică în sine toate urmările direcţiĭ sale: în activitatea eĭ, orĭ-ce naţiune, ca şi orĭ-ce om, are deplină libertate în alegerea mijloacelor, ĭar scopul suprem al purtăriĭ omeneştĭ e osificat în morală creştină: binele suprem. «Naţiunea română, zice Bălcescu, e o rază răzleaţă din restul omenireĭ. Indeplinitu-şĭ-a poporul român menirea luĭ biblică? Luptat-a pentru intemeĭerea şi răspîndirea legiĭ luĭ D-zeŭ? Căcĭ nu trebuĭe a uĭta că cu toată sfinţenia dreptuluĭ săŭ, astă-zĭ nu e destul ca o naţie să-şĭ aĭbă un loc pe harta lumeĭ, saŭ să-şĭ reclame acest loc şi libertatea sa în numele suvenirilor istorice, pentru ca dreptul săŭ să ajungă a fi respectat şi recunoscut de cele-lalte naţiĭ; trebue tot-de-odată ca ea să poată dovedi folosul ce-a adus şi poate aduce lumeĭ; trebue să se arăte formula înţelegătoare ce ea reprezintă în marea carte a înţelegiriĭ şi a istorieĭ omeneştĭ» [1]). Cu aceste băgărĭ de samă, Bălcescul trece la studiul istorieĭ române, începînd de la aducerea coloniştilor de Traian.

După Bălcescu, factorul în puterea căruĭa se îndeplineşte evoluţia istorică e supranatural, e sămînţa dumnezeireĭ pusă în om şi care-l îndeamnă să lucreze după prescrierile moraleĭ cereştĭ.

Un alt autor, care prin problemele ce-şĭ pune şi chipul cum caută să le deslege, poate fi clasat printre ceĭ ce s-aŭ ocupat de filozofia istorieĭ e d. *B. P. Hăjdeŭ*. La el ca şi la Bălcescu, tot consideraţiile asupra istorieĭ naţionale, daŭ prilej eminentuluĭ filolog să atingă probleme istorico-filozofice.

---

1) Istoria luĭ M. Viteazul de N. Bălcescu, ed. II, 1887, pag. 5.

Pe cînd Bălcescu e condus, în scrierea luĭ *Mihaĭ, Viteazul*, de concepţiile teologice maĭ sus văzute, d. Hâjdăŭ pleacă din însuşĭ câmpul istorieĭ române, studiind cîte-va probleme maĭ larg decît istoriceşte, explicînd evenimentele istorice prin factorĭ străinĭ istorieĭ. «Orĭ-ce fracţiune a neamuluĭ românesc va fi aprofundată din toate punctele de vedere: teritorial, etnografic dinastic, nobilitar, ostăşesc, religios, juridic, economic, literar şi artistic» [1]. A cerceta însă o perioadă istorică din punct de vedere al factorilor hotărîtorĭ şi al rezultatuluĭ lor însamnă, a face filozofia istorieĭ. Din cele 3 capitole cîte cuprinde «*Istoria antică*», cel ce are o valoare filozofico-ştiinţifică pentru istorie, e «*Acţiunea asupra natureĭ omuluĭ*» [2]. Se face istoricul chestieĭ, începînd cu reformatorul chinez King-fu-ţe; trece la Hipocrate, privit ca părintele climatologieĭ şi aduce cercetarea în centrul desbaterilor contemporane. Netăgăduit că natura pune în lucrare o acţiune tiranică asupra specieĭ omeneştĭ, cu atît maĭ apăsătoare şi neînlăturabilă cu cît omul se găseşte pe o treaptă de dezvoltare maĭ inferioară. Fie-care din elementele ce alcătuesc natura: clima, apa şi pămîntul, aŭ acţiunea lor specifică de înrîurire şi de transformare. Vitalitatea, inteligenţa, caracterul omenesc variază după diversitatea factorilor natureĭ sub care se desvoltă. Rezultatul acţiuneĭ factorilor, sintetizată într-o singură rezultantă —natura, nu-ĭ însă absolut şi neatacabil; îl poate modifica ginta, instituţiile, oamenii marĭ, întîmplările locale.

După stabilirea sub formele matematice ale acţiuniĭ natureĭ, d. Hâjdăŭ se încearcă să explice evoluţia istorică a Românilor din sec. XIV, ţinînd samă de toate influenţele factoritor naturalĭ. A studia în acest fel o perioadă istorică, a explica formarea şi închegarea limbeĭ romîne, punînd la contribuţie toate forţele naturale de înrîurire, însamnă a depăşi obiectul restrîns al istorieĭ, a întemeia sprijinirile pe dovezĭ puse la îndămînă de alte ştiinţĭ, însamnă a intra în domeniul filozofieĭ istorieĭ.

După cum vedem, d. Hâjdăŭ a combinat studiul fenomenile istorice cu fenomenele ce azĭ alcătuesc o disciplină a parte, numit de Ratzel «*antropogeografia*».

Ilie Ghibănescu

---

1) Istoria critică, prefaţa fasciculei I.
2) Op. cit. Incepe în fasc. II de la pag. 172.

Teoriile politice din scrierile luĭ Paul Bourget

I.

„L'Étape [1])"

Paul Bourget este, în literatura franceză, o figură interesantă, care din roman a făcut o armă de luptă şi un document psihologic de întăiul rînd.

Ca maĭ toate spiritele deosebite, Paul Bourget a început prin a face parte din democraţie, şi tocmaĭ tîrziŭ, printr-o serie de evoluţiunĭ fireştĭ, a ajuns a fi regalist şi conservator.

Cele din urmă romane ale sale, «*L'Etape*» şi «*Un Divorce*», înfăţoşază cît se poate de bine această evoluţiune şi ne arată cum autorul, cu o îndemănare pe care o găsim numaĭ la Balzac, a reuşit ca, pe lingă o operă de înaltă literatură, să ne dea şi lucrărĭ de filozofie creştină şi conservatoare, şi prin aceasta ne apare ca coboritor nemijlocit al domnuluĭ de Bonald.

«*L'Etape*» este istoria uneĭ familiĭ de parvenițĭ. Bătrînul Monneron, profesor şi om cinstit, era urmaşul direct al unor sătenĭ, carĭ nicĭ odată nu trecuseră hotarul satuluĭ ce locuĭaŭ. Fiul l a străbătut, a ajuns la Paris, a lucrat cu sîrguinţă, şi cîştigînd doctoratul în litere, deveni profesor de liceŭ.

Ideile cele nouă, principiile de la 89, după cum sînt numite, îl cîştigară, şi evlaviosul sătean deveni un liber cugetător, un revoltat care, dacă de la teorie nu trecea la fapt, e că creşterea sufletească pe care o primise în şcoală şi o rămăşiţă

---

1) Plon, Nourrit et Comp., Paris 1903.

nebăgată în samă din vechia luĭ credință, îl fac să fie un om supus și de ispravă.

Acest modest profesor, care se încîntă cetind versurĭ din Horatius, era totușĭ un sectar încăpățînat, și se ceartă cu unul din buniĭ luĭ tovarășĭ, profesor și dînsul, dar care aparținînd uneĭ vechĭ familiĭ, rămăsese creștin și regalist.

Fiul luĭ Monneron, Joseph, era un stricat, un adevărat produs al ideilor nouă și care sfîrșește prin a face înșălăciunĭ. Sora luĭ, Julie, și ea *liberă-cugetătoare*, sfîrșește prin a se lăsa a fi înșălată; soția luĭ Monneron, burgheză pretențioasă, era și ea anti-clericală. Fiul cel maĭ mic al acestuĭ bun profesor era Jean Monneron, element cinstit și studios și pe care doctoratul în litere avea să-l arunce în lumea didactică și literară.

Crescut departe de biserică, Jean Monneron totușĭ nu-ĭ un liber-cugetător; în el vedem pe străbuniĭ luĭ și auzim glasul morților seĭ. Simte că-ĭ străin și că lumea luĭ era satul, cu văile, cîmpiile și munțiĭ împăduriți.

Jean Monneron ĭubește pe fiica vechiuluĭ prieten al tatăluĭ seŭ; căsătoria se hotărăște dacă dînsul va reîntra în sînul bisericeĭ. O mare luptă sufletească, și Crist esă învingător.

In romanul acesta, Bourget apare ca partizan al înălțăriĭ sociale și al educațieĭ prin popasurĭ (étapes), *„J'imagine*, zice Paul Bourget, *que Joseph Monneron, le fonctionnaire déraciné de „L'Étape", fût resté au village natal; que les facilités de l'instruction secondaire ne lui étant pas prodiguées, il eût continué la besogne de sa race et fût devenu, par sa conduite et son intelligence, un fin laboureur* [1]".

In aceste rîndurĭ Bourget enunță o formulă bonaldistă și care s-ar putea traduce prin cuvîntul mareluĭ filosof conservator: *l'éducation par étapes*.

Joseph Monneron, băiet inteligent, dacă n-ar fi fost zăpăcit de Parisul lumeț, nu ar fi devenit un om necinstit, și cauza zăpăceleĭ o găsim în prea repedea, putem zice chĭar năprasnica trecere de la clasa țărănească la clasa burghezilor mareĭ capitale.

Intoarcerea luĭ Jean Monneron nu este decît o ilustrare a

---

1) *Etudes et portraits* par Paul Bourget, p. 145.

teorieĭ luĭ Bonald și a celeĭ evoluționiste. Monneron se reîntoarce în sînul străbunilor săĭ, carĭ cu toțiĭ aŭ fost catolicĭ.

Cînd Bourget ne face să asistăm la istoria familieĭ Monneron, are grijă să ilustreze principiul înălțăriĭ pe treptele sociale.

Pentru dînsul, Monneron tatăl și fiul, sînt niște jertfe ale egalitățeĭ democratice.

Dacă exista vechia deosebire de clase dinainte de 89, Monneron ar fi rămas la coarnele pluguluĭ și copiiĭ luĭ însemnaŭ un pas cîștigat spre schimbarea uneĭ clase.

Cîtă zbuciumare în căsnicia luĭ Monneron! Bourget nu așteaptă să-l întrebăm de cauzele eĭ și ne dă răspunsul: „Frămîntările acesteĭ familiĭ se datoresc faptuluĭ că familia luĭ Monneron e o desrădăcinată".

Rădăcina țărănească se usucă în pămîntul familieĭ burgheze; ĭată pricina nenorocireĭ luĭ Monneron și a neamuluĭ săŭ.

Bourget e strîns legat de catolicism, pe care îl socotește ca una din cauzele de mărire ale Franțieĭ regaliste.

De aceĭa caută să arăte compatrioților săĭ, foloasele uneĭ reîntoarcerĭ la creștinism.

Cu oare-care teamă Bourget lasă a se întrevedea în romanele sale, o întrebare pe care nu vrea s-o rostiască: Ce se va face Franța fară credință? Un alt romancier, domnul Henri Fèvre, într-o carte ciudată și intitulată: „*Les souris dansent...*", a dat limpede răspunsul la această întrebare: „*S'il n'y a plus de Dieu, s'il n'y a plus rien en somme, ni bien, ni mal, si tout est fatal, mécanique, la vie, la mort... à quoi bon se gêner?*"

Joseph Monneron cînd fură baniĭ patronuluĭ săŭ, Julie Monneron cînd se lasă a fi înșălată, ne maĭ avînd nicĭ o credință, cu siguranță că aŭ dat din umăr și s-aŭ întrebat ca și d-l Fèvre:

Dacă nu-ĭ nimic, dacă totul e fatal, mecanic, viața și moartea, pentru ce să nu fur, pentru ce să nu daŭ trupuluĭ meŭ, ceĭa ce partea animală îĭ cere, cu toate că știŭ că fac răŭ?

Jean Monneron simbolizează izbînda conservatorizmuluĭ și Bourget pare că a voit să ni-l arăte ca pe vecĭnicul principiŭ al evoluțiuneĭ, mereŭ neînvins.

II

Un Divorce [1])

Un Evreŭ, domnul Alfred Naquet a propus legea despărțenieĭ care este în absolută contrazicere cu spiritul creștin al catolicizmuluĭ. Legea a tost votată și azĭ Franța se bucură de roadele eĭ.

Domniĭ Paul și Victor Margueritte merg până ce cere o lege maĭ largă și maĭ anticreștină. Paul Bourget trebuia să intervie și să lumineze chestiunea, așa după cum numaĭ dînsul știe. Catolic care e convins de ideile sale creștine, el a tras catolicismul săŭ din psichologia individuală, întocmaĭ ca și Balzac.

Darras, inginer și om cinstit, aparține partiduluĭ radical și e liber cugetător convins. In tinerețe, cînd era sărac, voise să se insoare, dar lipsa banilor îl impedicase.

Femeia pe care o iubea se mărită cu altul; nenorocită se desparte mulțumită legeĭ luĭ Naquet și Darras poate acum, cînd are peste 5000 lei venit anual, să-șĭ îndepliniască visul.

Căsătoria se face numaĭ civil, biserica neputînd să ție în samă despărțenia. Darras care cată numaĭ la legile civile, nic nu vrea să știe de căsătoria religioasă.

Din prima căsătorie, doamna Darras avuse un copil care crește sub privigherea luĭ Darras. Liber cugetător și ne voind să iee în seamă așa zisele prejudecățĭ, fiul luĭ Darras, la facultatea de medicină unde învață, face cunoștința uneĭ studente. Berthe Planat era nepoata unuĭ profesor universitar din Nancy și care o crescuse așa de bine în principiile socialiste, încât se lasă a fi înșalată de un anarhist, învățăcel al unchiuluĭ eĭ.

Gonită, părăsită de amantul eĭ, Berthe Planat cu un copil, rod al dragosteĭ ce avuse, începe a urma medicina și face cunoștință cu fiul doamneĭ Darras.

Doamna Darras prinde de veste și aflînd trecutul Bertheĭ

1) Plon, Nourrit et Comp. Paris 1904.

Planat, împărtășește soțuluĭ eĭ totul; el intervine, se supără; dar fiul său vitreg îĭ dă răspunsurĭ recĭ și chiar ocărîtoare.

Omul acesta care era lipsit de prejudecățĭ, privia pe Berthe Planat ca pe o femeie pĭerdută, cu toate că se țineaŭ amîndoĭ de aceleașĭ credințĭ filozofice.

Doamna Darras, din căsătoria a doua, avea o fetiță, pe care inginerul Darras învoise a fi crescută în religia creștină. Ajungînd vîrsta primeĭ cuminecărĭ, doamna Darras cere ajutorul bisericeĭ.

In fața bisericeĭ însă, D-na Darras era numaĭ țiitoarea luĭ Darras și copila nu putea fi primită în sinul eĭ.

Aci începe o dureroasă luptă, care se sfîrșește prin blestemarea despărțenieĭ, lege imorală și care sapă familia.

Despărțenia, zice Bourget, e lege de desfacere a familieĭ.

Iată o formulă rostită cu inimă și care arată scopul legiuitoruluĭ de-a desființa familia catolică.

Bourget nu poate primi despărțenia, fiind cu totul protivnică creștinizmuluĭ, care impune alcătuirea familiĭ, dar nu degenerarea eĭ.

Plecînd de la creștinizm, Paul Bourget ajunge la principiĭ de igienă socială, și cînd pune în gura doamneĭ Darras blestemul în contra despărțenieĭ, el ne arată imoralitatea acesteĭ legĭ.

In «*Un divorce*», Bourget e conservator și catolic, și cînd ne arată suferințele doamneĭ Darras, față de refuzul bisericeĭ, el simbolizează puterea mereŭ isbînditoare a creștinizmuluĭ, în calea căruia nimic nu poate să stea împrotivă.

Supărarea luĭ Darras e simbolulul principiuluĭ conservator, care la ceĭ maĭ înaintațĭ oamenĭ, tot stăruește. Darras e frate bun cu Jean Monneron, și Berthe Planat, fată liberă de orĭ și ce prejudecată, e soră, iarășĭ bună, cu Julie Monneron.

«*Un divorce* e complinirea principiilor asupra familieĭ, pe care Bourget le arată în «*L'étape*».

Burghezia franceză e amenințată de-a fi dărăpănată de socialism. Pătruns de nevoia existențeĭ acesteĭ clase, Bourget în

„L'*Etape*" ca și în „*Un divorce*", aduce în desbatere procesul de descompunere ce se arată în rîndurile burgheziei.

Intărită maĭ ales sub Louis-Philippe și Napoleon III, burghezia, sub a treia republică, după nenorocirea de la Sédan, în chip neconștiut, a căzut în lațul întins de socializmu.

Bourget apare ca apărătorul tradițiuneĭ acesteĭ clase și ca un tradiționalist, care dorește, sub schiptrul unuĭ rege, să vadă Franța din noŭ reîntrată pe falnicul drum percurs odinioară.

Caion

PATRIOTIZMUL[1])

Patriotizmul este unul din simţimintele cele maĭ puternice, care mişcă sufletul omenesc. El are de bază iubirea altora, şi deci face parte din simţimintele altruiste. Rădăcina luĭ stă în instinctul păstrăreĭ specieĭ. Pentru a ajunge la acest scop, natura îĭ jertfeşte adeseorĭ celalt puternic instinct al păstrăreĭ individuluĭ. Patriotizmul, este în stare a hotărî pe om, la cele maĭ straşnice jertfirĭ; nu numaĭ averea şi viaţa luĭ proprie, dar chiar şi acele ale fiinţelor care ţin maĭ strîns de sufletul săŭ. Pentru a apăra întregul din care face parte, individul se deslipeşte de tot ce are maĭ scump pe lume, de mamă: tată, copiĭ, fraţĭ şi surorĭ, de prietenĭ şi de fiinţele iubite.

Patriotizmul îşĭ face cale maĭ ales prin sufletul apărătorilor ţăreĭ, şi armata dă prilejul acestuĭ simţimînt de a se arăta în toată puterea luĭ. El trebue să insufle tuturor ostaşilor dorul de izbîndă, bărbăţia la luptă, uitarea de sine, pentru apărarea ţăriĭ.

Ca toate simţimintele şi patriotizmul, îşĭ trage puterea din partea neconştiută a sufletuluĭ. Şi el se aprinde, fără ca gîndul saŭ raţionarea să vină să-ĭ pună scînteia. El este hrănit, nu atît prin învăţătură, cît prin exemplu, prin creştere, prin disciplină. Totuşĭ, ca orĭce simţimînt, el poate fi luminat şi întărit de con-

---

1) Conferinţă ţinută la şcoala militară din Iaşĭ.

știință, și de aceïa, cetirea faptelor marï săvîrșite de oamenï din această îmboldire, poate să l învioreze și să-l întăriască. Tot de aceïa este bine, ca și cugetarea filozofică să se îndeletnicească cu el, să-l analizeze, să-l descompue în elementele sale, pentru a-l arăta ca un simțimînt înăscut și neapărat sufletuluï omenesc, și nu numaï cum se pretinde de uniï, ca un simțimînt măestriț, întrodus în minte prin o concepție falșă a traiuluï, și de care ar trebui să căutăm a ne desbăra cît maï curînd, spre a înlătura dușmănia între popoare, care își are rădăcina numaï în acest simțimînt.

In această privință teoriile socialiste aŭ căutat maï ales să combată patriotizmul. Ele susțin, că lucrătoriï tuturor popoarelor aŭ aceleași interese de apărat; că dușmanul lor nu sînt lucrătoriï de alt neam saŭ de altă limbă, ci capitaliștiï, care se folosesc din cea maï bună parte a producțiuneï, pentru a nu le lăsa lor, de cît ceïa ce este neapărat trebuitor traiuluï. Războaele sînt o nenorocire, provocată numaï cit prin interesele capitaluluï, și patriotizmul este masca sub care se ascund aceste interese. Armatele sînt deci de prisos; ele răpesc numaï popoarelor o parte foarte de samă a puterilor productive, și se cheltuesc pentru ele sume uriase, fără nicï un folos pentru economia națională. Un Francez Gustave Hervé, a provocat chiar pe față în Franța o agitație antimilitaristă, prin care îndemna pe oștenï, a nu maï da ascultare superiorilor lor, în cazul, când ar fi fost duși la lupte de acele, pe care eï le-ar fi considerat ca nedrepte saŭ nefolositoare. Asemenea teoriï răsturnătoare a ordineï sociale, aŭ adus darea în judecată a împărtășitorilor lor, care s-aŭ ales cu osîndirï între 6 lunï și 2 anï de închisoare.

Este vorba de a ne da seamă, dacă patriotizmul este un simțimînt nefiresc, saŭ dacă din protivă el nu este maï curînd răsădit de însuși natura în adîncul sufletuluï omenesc.

Patriotizmul, ține prin treï rădăcinï, de constituirea ființeï noastre. Aceste sunt: iubirea neamuluï, iubirea țăriï și iubirea trecutuluï.

* * *

Iubirea neamuluï. Omul este o ființă socială, care nu poate trăi și nu se poate desvolta, decît în tovărășia semenilor săï.

De aceīa natura a injghebat in jurul individuluī maī multe cercurī, tot maī intinse, în care să se poată mişca a luī activitate. Maī întăī este cercul familieī, în care individul găseşte mijlocul de a creşte şi de a fi îngrijit în timpul copilărieī. Apoī este cercul satuluī saū oraşuluī, în care poate să se hrănească. Pe deasupra acestor cercurī maī micī, se întinde însă acel mare al naţionalităţeī, în care însuşī natura aū strîns pe oamenī în grupe despărţite unele de altele şi nevoite decī a gravita înăuntrul fiecăruia spre o activitate comună. Mijlocul izolator întrebuinţat de natură, pentru a ajunge la acest rezultat, este graiul, care tocmaī alcătueşte legătura supremă socială între oamenī. Oameniī ce nu se pot înţălege prin o vorbire comună, sînt împedecaţī de a lucra împreună. Aceī ce vorbesc altă limbă, sînt pentru noī străinī. Slaviī le zic chiar nemeţī (muţī), de unde Româniī aū făcut cuvîntul de *neamţ*; şi într-adevăr, acel ce vorbeşte o limbă, pe care nu o înţelegem, este nevoit, pentru a fi priceput de noī, să recurgă la schimele muţilor. Apoī cînd vedem, că natura însuşī a despărţit omenirea în grupe deosebite prin graiul lor, se maī poate oare susţinea teoria de om şi om? Nu numaī atît, dar deosebirea graiuluī, atrage după sine deosebirī în felul gîndireī, în concepţiunile estetice, în cele filozofice, precum pe de altă parte, traiul maī unit al acelor ce vorbesc aceīaşī limbă unifică moravurile şi obiceiurile, restrînge interesele materiale comune, iī împinge a trăi sub aceīaşī ocîrmuire (afară de unele excepţiunī), şi într-un cuvînt, iī constrînge a constitui unităţī etnice deosebite.

Toate aceste legăturī, fie intelectuale, fie materiale, nu pot rămînea fără efect asupra simţimîntuluī. Este firesc lucru de a te alipi maī strâns de acel pe care îl înţălegī, cu care aī aceleaşī obiceiurī, care gîndeşte în acelaş fel cu tine, care are aceleaşī interese, decât cu acel ce înfăţoşează tocmaī partea protivnică a acestor legăturī. Este decī firesc lucru, de a iubi maī mult pe conaţionalī decît pe străinī.

Cînd ne aflăm peste hotare, în lumea ce vorbeşte altă limbă decît a noastră, dacă se întîmplă să auzim pe cineva resfirind limba, pe care noī o vorbim, de îndată o mişcare de simpatie ne împinge în spre el, şi dacă dînsul ar fi atacat saū

nedreptăţit de lumea străinilor, am fi în stare să ne expunem pentru a-l scăpa. Căreĭ împrejurărĭ se datoreşte această mişcare simpatică? Este invederat, că numaĭ cît comunităţeĭ luĭ de limbă de noĭ. Din potrivă, un străin stropşeşte limba noastră. Simţim îndată un sentiment de respingere, de ură, contra aceluia ce ne sluţeşte graiul şi, dacă se întâmplă, cum din nenorocire, se petrec lucrurile la noĭ, ca un Român din ceĭ crescuţĭ în străinătate, de micĭ copiĭ, să nu rostească curat şi limpede limba românească, simţim în suflet o durere şi o indignare pentru această părăsire a unuĭ bun comun, de către un membru al poporuluĭ nostru.

Cît de puternic este elementul limbeĭ, în viaţa popoarelor şi în desfăşurarea peripeţiilor istorice, se vede de pe aceĭa, că cele maĭ multe din frămîntările omenireĭ, aŭ fost datorite închegăreĭ unităţilor de stat, pe temeiul unităţilor de limbă. Aceasta explică silinţele Romanilor de a impune felul lor de a fi şi graiul lor latin tuturor popoarelor supuse de dînşiĭ. Aceasta explică constituirea marilor organizme de stat, ca acel al Franţiĭ, Anglieĭ, Spanieĭ, Rusieĭ. Tot el explică marile frămîntărĭ şi vărsărĭ de sînge, îndeplinite pentru constituirea unităţilor Italieĭ, Germanieĭ şi Românieĭ, precum şi tendinţele de desfacere în elementele lor alcătuitoare ale statelor pe care istoria le-a înjghebat din popoare din limbĭ deosebite.

Cît de mult ţin popoarele la graĭul lor, se vede de pe împrotivirea îndărătnică, pe care o pun acele ce sînt silite de stăpîniĭ lor de altă limbă, de a-şĭ părăsi graĭul străbun, spre a îmbrăţoşa pe acel al dominatorilor. Aşa Poloniĭ şi-aŭ apărat cu cea maĭ mare statornicie limba lor contra apăsăreĭ limbeĭ ruseştĭ pe de o parte, pe de altă parte a celeĭ germane. Italieniĭ din Austria, luptă cu cea maĭ mare putere, spre păstrarea graiuluĭ lor naţional, şi Românii din ţările asuprite se împrotivesc cu cea maĭ de pe urmă înverşunare contra încercăreĭ Ungurilor de a-ĭ maghiariza.

Ştim că este o teorie nouă, iscodită maĭ ales de autoriĭ francezĭ, care susţine că graiul nu este caracteristica naţionalităţeĭ; că aceasta este constituită din simţimintele închegate prin împreuna vieţuire pe acelaş teritoriŭ. Dar această teorie, a fost

iscodită adhoc, pentru a combate pretenţiile Germanilor la dreptul ce l-ar avea asupra Alzasuluĭ şi a Lorenei, pe baza tocmaĭ a comunităţeĭ de limbă. Noĭ credem, că în această privire, trebue făcută o deosebire între unitatea de stat şi unitatea naţională. Statul poate să-şĭ intindă autoritatea luĭ şi asupra unor oamenĭ de alta limbă. Naţionalitatea însă, nu poate consta decît din aceĭ ce vorbesc un idiom comun. Acest idiom e destul să slujească la rostirea maĭ înaltă a gîndireĭ, pentru a închega unitatea naţională, şi dialectele pot rămînea în întrebuinţare pentru graiul obicĭnuit; căcĭ comunitatea naţională se oglindeşte totdeauna maĭ cu putere în minţile maĭ deschise care prind maĭ bine icoana întreguluĭ.

Părerea că limba ar fi chitul cel maĭ puternic al naţionalităţiĭ pare a fi dată de greş prin faptul existenţiĭ unuĭ grup de oamenĭ puternic legaţĭ împreună, însa prin alt element decît graĭul comun. Evreiĭ se privesc ca un neam de oamenĭ cu interese deosebite de ale popoarelor în sinul cărora trăesc şi ţin cu toţiĭ uniĭ cu alţiĭ, orĭ în ce parte a lumeĭ ar fi răsădiţĭ şi orĭce limbă ar fi sortit să vorbiască. Nu graĭul, ci religia alcătueşte chitul care leagă în un tot pe aceştĭ oamenĭ, fără patrie, fără ţară. La toate celelalte popoare, limba este un chiag maĭ puternic decît religia, după cum s-a văzut lucrul în războiul franco-german, în care Bavarezi catolicĭ aŭ mers alăturea cu Prusieniĭ protestanţĭ în contra Francezilor ce aveaŭ aceiaşĭ religie cu eĭ; după cum se vede la Romînii uniaţĭ din Transilvania care, deşi catolicizaţĭ, aŭ ţinut şi ţin totdeauna în mişcările naţionale, cu fraţiĭ lor ortodoxĭ, şi nu cu Unguriĭ catolicĭ. La rasa semită, constituţia sufletească este altfel. Inchegarea religioasă este maĭ puternică decît comunitatea graiuluĭ. La Evreĭ însă nu e vorba de o naţionalitate ci de o rasă particulară. De aceĭa singurul mijloc de a asimila pe Evreĭ este de a-ĭ scoate din legătura religioasă în care sînt prinşĭ. Din acest punct de vedere totdeauna am susţinut că singurul mijloc de a romaniza pe Evreĭ, este botezul, nu pentru a-ĭ preface în creştinĭ, ci pentru ale deschide calea căsătorieĭ cu Romănce, ale căror copiĭ vor fi, nu maĭ mult Evreĭ, ci adevăraţiĭ Romănĭ. O rasă nu poate fi prefăcută în elementul eĭ fiziologic, de cît prin încrucişare, şi

încrucișarea la Evreĭ nu se poate face în chip regulat decît prin botez, care le dă putința căsătorieĭ cu pămîntene. Prin urmare, să fie bine înțăles, nu susțin botezul Evreilor din punt de vedere religios, ci din punct de videre al contopiriĭ raseĭ lor în rasa românească.

Orĭ care ar fi însă chitul care unește un grup de oamenĭ într-o unitate comună, limba saŭ religia, această legătură este zemislitoarea unuĭ simțimînt puternic, care este una din rădăcinele patriotizmuluĭ.

* * *

Iubirea pămîntuluĭ saŭ a țăriĭ este a doua rădăcină a acestuĭ covîrșitor simțimînt. Ar fi lucru firesc ca omul să nu se alipiască prin simțire decît de ființĭ care, prin sufletul lor, pot răspunde la tremurarea sufletuluĭ nostru. Acele ființĭ pot fi oamenĭ saŭ și animale. Dar să ne alipim de lucrurĭ cărora nu le închipuim un suflet, precum o grădină, un arbor, o casă, un sat, un oraș și maĭ departe o țară, pare lucru maĭ neînțeles. Această alipire însă își găsește lămurirea în împrejurarea că, noĭ punem o parte din sufletul nostru, bucuriile saŭ jalea noastră, în aceste obiecte neînsuflețite, și decĭ iubirea catră ele este iubirea noastră pentru o parte din noĭ înșine.

Ce lucru maĭ drag decît revederea, după mulțĭ anĭ de lipsă, a caseĭ în care am copilărit, a grădineĭ în care ne-am jucat, a arborilor sub umbra cărora am petrecut momente fericite! Cînd după o călătorie prin țărĭ străine, îțĭ revezĭ țara, te apucă o bucurie neînțeleasă dar de o vioiciune netăgăduită, și chiar dacă asemăluirea eĭ cu țările maĭ culte o lasă pe o treaptă maĭ joasă, încă iubirea ce o aĭ pentru ea, șterge totul. și covîrșește orĭce alt simțimînt.

Legătura taĭnică și instinctivă ce leagă pe om de locul traĭuluĭ săŭ obicĭnuit, se vede în boalele nostalgice care uneorĭ taie chĭar puterile vieţiĭ. Este cunoscută iubirea Chinezuluĭ pentru țara luĭ, in carĭ el dorește totdeauna ca să fie înmormîntate rămășițele luĭ pămînteștĭ. Svițereniĭ colindă lumea întreagă pentru a face avere; dar se întorc maĭ totdeauna să moară în cantonul în care s-aŭ născut. Și la noĭ este cunoscută iubirea oamenilor de la munte, pentru adăposturile în care s-aŭ ridicat,

și cum cei mai mulți refuză pămînturile ce li se împart la șes, și le place mai bine a duce viața grea în patria lor mai strînsă, decît belșugul și îndestularea în șesul îndepărtat.

Dar iubirea de pămînt mai are încă o cauză legată cu interesul. Pămîntul dă omului hrana și întreținerea lui și a familiei lui. Cum să nu-și iubiască el izvorul îndămănării și a vieții lui? De aceea în vremile mai vechi, oamenii iși amestecaŭ ideea de proprietate cu acea de patrie și denumiaŭ pe ambele cu terminul de *moșie*. Moșia cea mică, proprietatea; moșia cea mare, țara; ambele eraŭ unite și contopite în gîndul lui în o singură idee, acea a adăpostului vieții individului și a vieții neamului.

Cu cît omul se cultivă, cu atît ideea de țară, de patrie se întinde, de la ceea ce este văzut, la ceea ce este numai închipuit; de la locuința individului, a familiei, a satului, la locuința neamului întreg, încît prin abstracțiune se întinde noțiunea de țară până unde se întinde și noțiunea de naționalitate, depășind această iubire chiar hotarele statului. Așa noi iubim tot așa de mult și Transilvania, și Bucovina și Basarabia, cu toate că aceste regiuni trăesc despărțite de viața Românilor liberi. Dar această întindere și întărire a iubirei în spațiŭ, capătă o nouă putere prin adîncimea ei în timp; și aici dăm de a treia rădăcină a patriotizmului.

* * *

Iubirea trecutului. Cînd întîlnim un om pentru întăia oară în viață, ceia ce ne interesează mai cu deosebire este de a ști cine e, de unde vine, care i-a fost cursul vieții până în momentul cînd se înfățișază înaintea ochilor noștri. Și dacă acest trecut a fost dureros, plin de năcazuri și de suferinți, ne alipim cu atît mai tare cu inima de ființa ce a trecut prin ele. Așa și un popor va deștepta în noi cu atît mai adînc interes, cu cît vom pătrunde mai adînc în desfășurarea trecutului săŭ, și cînd acel popor, este al nostru însuși, acest interes se va preface în tremur sufletesc, în iubire pentru el. Și această prefacere este cu atît mai înțeleasă cu cît desvoltarea oricărei forme a vieții trece mai mult prin condițiuni protivnice decît prin condițiuni priincioase existenții, pentru ființele însuflețite prin dureri mai mult decît prin plăceri.

Mergînd decĭ maĭ departe, putem sprijini părerea că istoria orĭcăruĭ popor va dezvolta simpatia în noĭ, pentru suferinţele prin care a trecut, şi că această simpatie se va adînci în iubire pentru poporul nostru însuşĭ.

Dar trecutul maĭ atrage sufletul şi pe calea altuĭ simţimînt. Un popor înfăţoşază în dezvoltarea luĭ şi momente înălţătoare, epoce de luptă, epoce de izbînzĭ strălucite, de glorie măreaţă. Aceste momente umplu sufletul cu mîndrie, şi atrag cătră el mintea poporuluĭ.

Aceasta cu atît maĭ mult cu cît poporul va fi apropiat de fiinţa noastră. Ne vom mîndri cu izbînzile şi cu gloria Grecilor, a Romanilor, a Francezilor; dar de sigur mult maĭ mult cu acele ale noastre propriĭ, şi cum spunea Cogălniceanu : „pentru mine victoria de la Racova are maĭ multă valoare decît cea de la Termopile".

Astfel, pentru omul cult care conduce soarta popoarelor, prin pătura de care se ţine, patriotizmul curge din cele treĭ marĭ izvoare de simţimînt omenesc : iubirea de neam, iubirea de ţară şi iubirea trecutuluĭ, care se întreţesă şi se contopesc în unul singur; căcĭ poporul locueşte ţara şi se desvoltă în timp; căcĭ ţara adăposteşte şi hrăneşte poporul şi pe pieptul eĭ cel lat se desfăşură toate suferinţele şi toate gloriile neamuluĭ; căcĭ istoria cuprinde, în cursul eĭ măreţ, viaţa întreagă a acestuia, şi patriotizmul nu este la urma urmelor decît răsfrîngerea şi alipirea icoaneĭ întregulŭĭ popor de sufletul individual.

Patriotizmul este decĭ un simţimînt firesc, sădit chĭar de natură în inima omenească, şi care nu poate fi decĭ îndepărtat prin cugetare, argumentare saŭ prin voinţă. El face parte din sfera neconştiutuluĭ, care stăpîneşte pe individ şi nu este stăpînit de dînsul.

A. D. Xenopol

STUDII FILOLOGICE

X

ELEMENTE GRECEȘTĬ IN LIMBĬ ROMANICE [1]

Apuc

dr. mr. *apúk* empoigner, saisir, commencer.

Et.: lat. pop. *apuco=gr. ἅπ-τ-ο-μαι s'attacher à, mettre la mainà, s'occuper de, entreprendre..., cf ἁφή tact, contact, toucher. Pentru -*úk*, -cf. *manduco*>mandere și derivatele româneștĭ *bulbúk*>bulbus și onomatopeul *hurdúk*.

Bot. Muță. Sumuț.

mr. *múță*, *múț*, mgl. *múțe*, dr. *bót* mufle, museau, dr. *sumúț* a freca botul unuĭ cal și a-l trage de urechĭ pentru a-l întrăma după un drum lung saŭ pentru a-l feri de deochĭŭ, a apuca de nas un copil mic pentru a-l feri de deochĭŭ, mr. *mbúț*, *mbúir* a împunge cu coarnele (vorbind despre animale cornute și despre băețĭ carĭ se bat in capete).

Et.: gr. μύτις naseau, trompe, museau. Mr. *múță*, *múț*, mgl. *múțe* sînt singulare analogice după *múțĭ*, plural dela pierdutul **múte;* dr. *bót*>**mbótu*>**mótu*>**mútu*, formă masculină a luĭ **múte*. Verbele *sumúț* și *mbúț* sînt derivate din subst. *múț*; mr. *mbúț*, *mbúir* aŭ acelaș *b* epentetic cași *bót*>**mbótu* (anticipare asupra sunetuluĭ urmator).

---

1) Cuvintele romanice, pe carĭ le discut aicĭ cu ocaziĭa cuvintelor respective romîneștĭ, sînt cu totul altfel interpretate decît în Gustav Körting, Lateinisch-romanisches Wörterbuch. Paderborn. Am găsit însă inutil de a maĭ discuta la tot pasul părerile acestuĭ invățat, fiindcă ele mi s-aŭ părut prea mult de domeniul conjecturiĭ și prea puțin de cel al realitățiĭ. Alte lucrărĭ speciale apărute după acest dicționar, n-am maĭ avut însă în vedere.

În Conv. Liter. din 1903 pg. 603—608 d. Sextil Pușcariu derivă pe mr. *múț* și pe dr. *sumúț* din lat. *mucceus>muccus muci și tot de aici pe *amúț*, *asmúț* și *sumúț* exciter les chiens, iar fără dreptate. D. S. Pușcariu nu primește pentru aceste treĭ verbe din urmă pe lat. mutio produire des sons inarticulés, grogner, vagir, marmotter, murmurer, dire tout bas (Lexicon Budan și Hasdeu) pe motivul maĭ ales că mutire e de conj. IV, iar *amúț* este de conj. I (*amuțá*, deși *asmuțí*, *sumuțí*). Aceasta însă nu poate fi o obiecție, fiindcă atît la baza cît și în însuș sînul limbiĭ romîne sînt destule verbe cari aŭ trecut dela o conjugare la alta. *A amuțá* a fost și el de conj. IV, cași *asmuțí*, *sumuțí*, dar a trecut in urmă la I. Apoĭ legătura cu mr. *múță* «acel son pe care-l produc buzele cînd cineva trage din pipă saŭ cînd pruncul suge» nu există, căcĭ acest mr. *múță* este onomatopeŭ. Insfîrșit orice conjecturĭ pentru a scoate luĭ *mucceus și sensul de museau sînt inutile cită vreme acest sens îl are întocmaĭ grecul μύτις.

Cărăbuș

dr. *(s)kărăbúš* escarbot.

Sextil Pușcariu, Etym. Wörterbuch admite ca prototip o contaminație din scarabaeus + busceus, în care busceus este ieșit din *buscus pădure, originar «cărabuș de pădure». Totuș *(s)kărăbúš* este ieșit din *(s)kărbúš>gr. (σ)κάραβος escarbot, prin sincopa luĭ *a* din prototip și epenteza posterioară a unuĭ *ă* între aceleașĭ sunete, cf. *tărăboĭŭ*>*tărbóĭŭ>gr. θόρυβος (Arhiva 1904, pg. 447).

Ciuciur

mgl. *čúčur* pirostrie făcută de pămînt.

Et.: gr. κύκλος cercle.

Ciupesc. Cioplesc. Ciupelesc.

dr. *čupésk* pincer, picoter, becqueter, chiper, plumer, dr. *čupít* (de vărsat) grêlé, qui a des marques de petite vérole.

dr. *čoplésk* dégrossir, façonner, mr. *čuplésku* émousser, contusionner, chiper, voler, mgl. *čuplés* princer, picoter, dégrossir.

mgl. *čuplitoárkâ* pic, cĭocănitoare, pasăre care-şĭ face cuĭbul cu pliscul.

dr. *čupelésk* plumer.

Et.: gr. τύπος empreinte, marque laissée par une forte pression ou par un coup, creux ou renfoncement quelconque qui semble l'effet de la pression, moule, modèle, forme, figure, τυπόω empreindre, marquer d'un seau ou d'une empreinte, mouler, modeler, façonner, former.

Dezbăr. Débarrasser.

dr. *dezbắr* débarrasser, désapprendre, déshabituer. fr. *débarrasser* enlever ce qui embarrasse, tirer d'embarras.

fr. *embarrasser*, it. *imbarazzare* causer de l'embarras, obstruer.

Et.: lat. pop. *desbarare décharger, rendre plus leger. *imbarare charger, empêcher>gr. βαρέω charger, grever, accabler.

Dupac. Zdup. Zdupunesc.

dr. *dupák* coup de poing, *dupăčésk* frapper à coups de poing, dr. *zdŭp* patratas, mot qui exprime le bruit d'un corps qui tombe avec fracas, mr. *zdupunésk* terrasser, jeter de force par terre.

Et.: gr. δουπέω faire du bruit (surtout en tombant), tomber, frapper avec bruit, au passif être renversé, tomber avec bruit, δοῦπος bruit d'une chose qui tombe, bruit.

Gĭorge

dr. *ğórge* Georges, *sîn-ğórz*, *sîn-ğórs*, mgl. *sami-ğórz*, *sâm-ğórz* Saint Georges.

Et.: gr. Γεώργιος Georgius.

Gurledz. Gurliţă.

mr. *gurlédz*, mgl. *gurlés* grogner, mr. *gurlidzáre* grognement, mr. *gúrliţâ* maladie des porcs.

Et.: gr γρυλλίζω grogner. γρύλλος cochon.

Mătăhăesc. Mătainic. Metehăŭ.

dr. *mâtâhâésk* caut în zadr, umblu în neştire, horhăesc.— *mâtálnik* extravagant, *metehắŭ* 'om cu prostie, din topor' (Şezăt. V 164), *metéarkâ* niais, sot (Cihac), *mâtâhálâ*, *mâtâhúlâ* spectre, épouvantail.

Et.: gr. ματάω être vain, inutile, sans effet, faire un vain effort, manquer son coup, ματέω chercher, tenter, rechercher. La derivarea luĭ *metehăŭ* din *mâtâhâésk* se va amestecat și cuvîntul *metĕáhnâ*, ĭar pentru trecerea ințelesuluĭ cf. gr. ματτάβης, μάτταβος niais, sot, sans volonté, sans énergie.

Ex.: Lumea se liniștise, rar de întîlneam cîte vreo umbră de om *mătăhăind* șovăelnic prin întuneric. Adam, Rătăcire 154.

Mozolesc

dr. *mozolésk* mâchonner, brouter, ronger.

Et.: *mozolésk>*mâzolésk*>gr. μαζός mamelle. Cuvîntul este de origină copilărească.

Mușc.

dr. *múšk*, mr. *múšku, míšku*, vban. mgl. *mučk* mordre.

Et.: *mucico>gr. μύκη bouche fermée, cf. μύω fermer la buche.

Oft. Oftez. Of. Uf.

dr. *óft* soupir, gémissement, désir brûlant et non satisfait, dr. *oftéz, ohtéz*, mr. *uftédz(u), uhtédz(u)* soupirer, dr. *of, uf*, mr. *oh, of, uh* interj. ouf.

Et.: gr. ὀχθέω supporter péniblement, avec peine; être affligé ou indigné.

Pătună. Patte.

mr. *pâtúnâ* labă, talpa piciorului, partea colțunuluĭ cît ține talpa, mr (*a*)*mpátur* alerg, daŭ fuga, gonesc, mr. *ampáturléa* în treapăt, în fugă nebună, mr. *ambáturlu, ambâturlédz* merg în treapăt.

dr. *pátul púștii* la crosse du fusil.

fr. *patte* labă, ghĭară, *patin* patină (de aicĭ *patiner, patinage*), *pataud* cu picĭoarele grosolane, *patois* vorbire grosolană, vorbire țărănească, dialect, *patauger, patouiller* a se bălăci; sp. *pata* labă, ghĭară (sp. încă gîscă, pg. rață, de unde masc. *pato*), *patada* pas, *patagon* cu picĭoare mari, *patan* om grosolan, țaran (cf. rom. *talpă-lată*); pg. *patao* bădăran, *patão* încălțăminte de lemn; sp. *patin*, pg. *patim* patină; ital. dialect. *pata* picĭor.

Et.: lat. pop. *pata, *patta = gr. πάτος piétinement, pas, marche, trace des pas sur un chemin; πατέω marcher, aller, en parlant d'un chemin le fouler, le frayer, le parcourir.

Pișc. Piquer. Picoter. Pizzicare.

dr. *píšk*, vban. *píčk* pincer, picoter.

it. *piccare*, rtr. *pichir*, sp. pg. pv. *picar*, fr. *piquer* înțep; it. *pizzicare* pișc, ciupesc, *pizzare* înțep, mușc, fr. *pincer* pișc; sp. *pizear* pișc, *pinchar* înțep, fr. *picoter* pișc, înțep.

Et.: lat. pop. *picco, *piccico, *pictio>gr. *πικκός. πικρός amer, aigu. piquant. Pentru *πικκός>πικρός cf. *μακκός>μακρός (rom. *maškát*, *mắčkát*) și μικκός>μικρός (rom. *mik*).

Stup. Ștĭob. Ștĭubeĭŭ.

dr. mr. *stúp* ruche, mais seulement quand elle contient des abeilles, dr. *stupină* rucher, dr. *stupós* bois pourri à l'intérieur, dr. *ștĭób* vase à ordures (Weigand, Jsb. VI 80 b), auge à porcs (Damé), dr. *štĭubéĭŭ* vase évidé, tronc d'arbre évidé qui sert à recueillir l'eau d'une source, margelle d'un puits, source (Damé; Weigand, Jsb. VI 80 b), ruche creusé dans un tronc d'arbre.

Et.: gr. στύφος souche, tronc, grosse branche, tronc coupé, buche, billot, intrat în limba noastră în duŭă rindurĭ, odată cînd υ se pronunța *u* (*stúp*) și odată cînd υ se pronunța *ĭu* (*štĭób*, *štĭubéĭŭ*). Forma *štĭob* este ĭeșită din **štĭóp*, prin asimilațiea luĭ *p* către sunetul fonic precedent, cf. dr. *sub*>*sup* (=*supt* prepoziție).

Sint împrumutate din romînește: srb. *stup* branche, colonne, sas. *stubei* ein seichter Brunnen, un puț nu tocmaĭ adînc.

Ștefan.

dr. *štéfan* Étienne.

Et.: gr. Στέφανος Stephanus.

Tertre

fr. *tertre*, vfr. *tertre*, *teltre*, *terne*, prov. *tertre-s* éminence de terre.

Et.: gr. τέρθρον extrémité, sommité, le plus haut degré d'une chose.

G. Pascu

Texte vechĭ

După exemplul ***Reînvierii***, revistă ce a apărut într-un singur număr în Botoșanĭ, din cauză că fusese editată cu prea marĭ cheltuelĭ, voim să căutăm dacă în textele vechĭ nu s-ar afla încă multe cuvinte și rostirĭ care ar putea fi întrebuințate astăzĭ, spre îmbogățirea și înfrumusețarea limbeĭ noastre. Acele elemente ale graĭuluĭ nu aŭ căzut doar în desobicĭnuință (desuetudine), prin o propășire fireascâ a limbeĭ și pornite din dezvoltarea eĭ lăuntrică, ci aŭ fost înlăturate fără nicĭ un rost prin mormanul de neologizme care aŭ făcut de prisos urmarea maĭ departe a întrebuințăreĭ lor. Iubitoriĭ de limbă neaoșă românească, vor găsi de sigur din cuvintele și rostirile subliniate de noĭ material pentru împrospătarea și înavuțirea graĭuluĭ românesc:

Iată cîteva texte din cronicarul Ureche:

Iară noĭ aflăm că Moldova s-aŭ descălecat maĭ pe urmă și Muntenia maĭ di-ntâĭ; macar că s-aŭ tras de la un izvor. Munteniĭ întâĭ și Moldoveniĭ maĭ pe urmă.

Descălecat=întemeĭat, fundat; cu anume nuanță pentru întemeĭarea uneĭ țărĭ, unuĭ stat.
S-aŭ tras de la un izvor, rostirea plastică.

Scrisu alte istoriĭ pentru țara noastră Moldova, cum a stătut pustie peste 600 de anĭ.

Stătut, formă dublă pentru stat; rostire maĭ poetică decît a fost pustie. Stătut se poate întrebuința în poezie cînd e nevoie de două silabe în loc de una.

Ce cu voĭa Sfinţieĭ Sale îndemnîndu-se o sumă de feciorĭ de domnĭ, viind peste munţiĭ ungureştĭ.

Indemnîndu-se în înţelesul de făcîndu-şi curaj.

Şi eşind la locurĭ frumoase şi deschise aŭ socotit toţiĭ că este loc bun de hrană.

Locurĭ *deschise*=cu orizon liber.

Şi pentru aceasta se cunoaşte că precum nu este descălecată ţara de oamenĭ aşezaţĭ, aşa nicĭ tocmala, nicĭ obiceele ţăriĭ nu-s aşezate.

Oamenĭ *aşezaţi*=statornicĭ; *tocmala*=constituire; *tocmala aşezată*=constituire trainică; *nicĭ tocmala nicĭ obiceele ţăriĭ nu-s aşezate* (p. limba noastră de azĭ), nicĭ ţara nicĭ instituţiunile eĭ nu a fost pe deplin constituite. Maĭ frumos şi maĭ scurt în vechime, de şi are identic acelaş înţeles.

Cînd feciorii ceĭ de domn din munţiĭ ungureştĭ ***pogorînd*** după vînat aŭ nimerit la apa Moldoveĭ, văzînd locurĭ desfătate, cu cîmpiĭ deschise, cu pădurĭ dese şi ape curgătoare, îndrăgind locul, aŭ tras pe aĭ săĭ de la la Maramureş.

Pogorînd, metateză pentru coborînd, bună pentru a înlătura repeţirea. Locurĭ *desfătate*. Desfătat în loc de frumos, astăzĭ nu se prea pune. In poezie însă ar fi locul luĭ. Ape *curătoare* cuvînt maĭ dulce pentru curgătoare. *Indrăgind* locul=prinzînd iubire, dragoste pentru acel loc.

Maĭ apoĭ de ĭ-aŭ şi supus sub jugul lor, de cîteva orĭ ĭ-aŭ asudat rocoşindu-se şi nu fără multă moarte şi pagubă în oamenĭ, pănă ce se aşezară.

I-aŭ *asudat*=i-aŭ făcut să asude. Verbul asuda transitiv în înţelesul de i-aŭ năcăjit, ĭ-aŭ ostenit; *rocoşindu-se*=revoltîndu-se; *pagubă* în oamenĭ=rostire poetică maĭ nouă decît jertfă saŭ victimă.

Şi dacă l-aŭ pus domn, Dragoş aŭ luat pildă de pre capul aceleĭ hiere nesilnice, zimbru, ce scrie maĭ sus că s-aŭ vînat şi puseră de aŭ făcut pecetea Moldoveĭ.

Hiară *nesilnică*=fiară sălbatecă, rostire mult maĭ puternică şi care îmbogăţeşte rostirea.

Şi într-această începătură a fost domnia ca o capi-

tărie. Pre aceste semne de întăiași dată ce se arată domnia fără traiŭ se putea cunoaște că nu va fi așezare bună între domniĭ Moldoveĭ.

Incepătura nuanță a cuvîntuluĭ început saŭ cel puțin a doua formă maĭ lungă și maĭ plină. Domnia *fără traiŭ*=domnie de scurtă durată.

Acest Stefan Vodă aŭ avut doĭ feciorĭ, pre Stefan și pre Petru, care după moartea tatăseŭ saŭ se pricíră pentru domnie.

La anul 6940 s-aŭ făcut sobor mare la Florentina, ca să se poată face împreunarea bisericeĭ răsăritului cu acea a apusuluĭ, pentru multele neîngăduințĭ și price pentru capetele legeĭ.

Pricindu-se price=punîndu se de pricină, formă maĭ scurtă; *neîngăduință*, nuanța de la neînțelegere.

(Va urma)

DĂRI DE SEAMĂ

Elena Bacologlu. *In luptă*, roman; un vol. de 221 de pag. Bucureştĭ 1906.

Este vol. I al unuĭ roman psicologic care va fi urmat de altele.

Pentru a da o idee despre modul cum autoarea înţelege să facă analiză psicologică, reproducem două locurĭ maĭ lungĭ, pentru ca să nu se zică că, ciuntindu-le, le răpim rostul. Ambele locurĭ sînt analize psihologice de caracter. Aşa la p. 88 cetim:

„Trebuia să fie de toate ca o fire egoistă şi rafinată ca a luĭ Virgil, care-şi adora personalitatea, îmbrăcînd-o cu toate subtilităţile, să găsească în ea şi dama mare, ca şi cocheta, nu numaĭ artistul care era întrucît-va şi el, dar şi filozoful care nu era el—nu numaĭ femeia de casă, gospodină, dar şi femeia cu iniţiativă şi activitate bărbătească.

Trebuia să fie şi putea să fie, căcĭ în firea eĭ de sensitivă, în afară de vieaţa lăuntrică, în care maĭ mult trăia, tindea şi la orĭ-ce satisfacţie; estetică, practică ca şi sensuală—satisfacţiĭ urmărite exclusiv de ceĭ carĭ ca şi Virgil, primesc impresiile şi influenţele din afară, în afară de eĭ—din senzaţiile externe saŭ din instinctele primitive ale firiĭ (Instinctele ar fi pornirĭ din afară N. R.).

Ceea-ce-ĭ lipsea însă Doreĭ, în tinereţa eĭ neexperimentată, era ceea-ce aştepta de la vieaţă, de la Virgil, o totală, o învederată recunoaştere a personalităţiĭ eĭ, care ĭ-ar fi dat încrederea, îndrăzneala necesară de a se afirma pe faţă.

Virgil, care nu se realizase în el, cum era însă s-o realizeze pe Dora, în afară de ea? (Ce vra să zică a se realiza in sine şi a realiza pe cine-va în afară de el? N. R.).

Dragostea luĭ, care fusese maĭ mult un fenomen psichologic inconştient, simţit dar necunoscut de dînsul, în lipsa luĭ de unitate şi de cunoaştere personală, pierdea din vedere unitatea Doreĭ.

O ascundea sub lanţul amănuntelor pe carĭ de altfel, spiritul luĭ le observă matematiceşte.

Şi se împiedica singur, din cauza atitor concluziĭ particulare —tipicăriĭ—să ajungă la concluzia, încheierea generală a uneĭ adevărate, întrege judecăţĭ(!!).

Dar, carĭ eraŭ acele amănunte?

Amănuntele, detaliurile micelor evenimente ale vieţeĭ exterioare, a fenomenelor, a trebuinţelor, aceleĭ vieţĭ pe care Dora nu o *trăise*.

Si dacă în inima eĭ, tot ce era sublim şi mare se explica, în vieaţă începea să-şi dea seamă, că i se cerea mlădierea acţiunilor micĭ şi gîndurile modeste.

Si dacă ar fi vrut, dacă ar fi fost maĭ fericită, să i se *pretindă* avînturĭ marĭ, gîndurĭ marĭ, poate în nedeosebita nemulţumire a luĭ Virgil, veşnic preocupat să o neliniştească, făcîud-o să se *îndoaie în ea*, o făcea să fie maĭ băgătoare de seamă în drumul vieţeĭ, la cunoştinţa bătătorită a traiuluĭ comun“(!!!).

Al doile loc îl luăm de la p. 146:

Cum, însă, îşi mimase vieaţa, împărţind-o într-o dualitate: de calcul—cum ar trebui alţii să fie şi să facă—şi între *efectul* lui de vieaţă personală asupra celor care-i măsura de sus,—în privirea lui intelectuală, în vederea, în închipuirea de el insuşi, *independenţa* unor stări saŭ hotărîri mai importante din adevărata lui vieaţă—din viaţa lui de azi cu Dora—era în conflict, trebuia să reziste unei libertăţi lăuntrice mărginite. Căci, colaborînd prin multiplele conştiinţi, al orcărui *cu* mai complicat, la o conştiinţă superioară—Virgil identificînd-o cu el însuşi, nu-i lăsa nici o independcuţă, nici o libertate.

De aceea, crezîndu-se independent, liber,—nu se *simţea* independent, liber.

De aceea, pătrunzînd unele adevăruri îşi atrăgea şi multe decepţii.

In fond, sentimental fără voinţă şi intelectual cu voinţă, avea caracterul slab şi spiritul disciplinat.

Neisprăvit, necontrolat, de unde dar voinţa care nu greşeşte—voinţa care, ca să fie dreaptă, trebue să fie bună? Stând deasupra motivelor—plecînd nu din obîrşia minţii care nu poate cîntări *exact*—dar, din acea a bunătăţii, ca o forţă echilibrată a unui eŭ superior, conştient, Virgil şi-o creîase şi pe ea, după ideia de el, cu credinţa că-i cea adevărată, că este în adevăr(!!).

Astfel, obiectiv voit, transpus pe alt ton, mutat din el, schimbat din loc, ce cîştigase?

Stăpînire pe el—voinţa de-a se afirma—de-a se afirma ce?

Simţind poezia altora şi nu pe-a lui, nu mai era artist în suflet—şi dacă simţul lui critic devenise artist, exigenţele lui pentru formă proveneaŭ din complicaţii superficiale.

Complicaţii cari, de obiceiŭ, se asimilează cu conrupţia, dar care, la Virgil, purcedeaŭ mai mult dintr-o desrădăcinare a firei, saŭ desdoire de el. Căci, iubind saŭ urînd dintr-un raţionament fals, în fond acest raţionament era logic—era un punct, un semn de slăbiciune saŭ de forţă—căci e în totdeauna în progres, chiar cînd începe prin a fi fals—după cum în voinţa lui, străină de el, nu se petrecea o luptă de distrugere, dar o îmboldire, o îndemnare mai mult, care-i da ghes în favoarea vieţei. Si, cum rătăcirile adaugă la cunoştinţa de tine, în succesiunea contrastelor din el—în raporturile de succesiune descoperindu-se un raport de cauzalitate—calităţile lui sufleteşti nefixate, nu se deosebiaŭ în fond de-ale Dorei prin *natura lor*, dar numai prin *gradul* lor de dezvoltare.

De aci—pe cînd Dora se entusiasma, se înduioşa mai mult la gîndul *ritmului în infinit*, a sufletelor armonizate—ritm pe care-l iaŭ pe nesimţite, mai ales două fiinţe cari trăiesc la olaltă, asemănare a unui şi acelaş suflet în două corpuri—Virgil tindea, vroia să *vază* înainte de toate, *cadrul*, forma căsătoriei în armonia desăvîrşită a unei frumuseţi.

Unul reprezenta forma—forma vieţei şi ţinea la ea, la reprezentarea ei, la desăvîrşirea ei—pe cînd celălalt, sufletul acelei vieţi, străbătînd vestmîntul, realiza prin el, ceîace Virgil *părea* că realizase.

Pe cînd, Dora, era aproape de adevărul unei căsnicii ideale şi a unui ideal obştesc—Virgil de-abea întrezărea, posibilitatea acelei căsnicii saŭ acelui ideal.

Dragostea le dase, însă, la amîndoi, o impresie unică şi îi a-

trăsese prin contrast. Un contrast de formă și de fond, în aparența lumiĭ noastre care, unindu-i, iĭ complectaŭ, iĭ realizaŭ unul prin altul în vieață, și pe fiecare în el maĭ mult, în timp ce sentimentul dragosteĭ —ca orce pasiune ținută în eșec, care înaintează și se retrage —flux și reflux— trebuia să dispară saŭ să-și schimbe caracterul.

Și așa e scris tot romanul (capitolul I), de la un capăt la altul. Credem că nu este nevoĭe de nicĭ un comentar maĭ larg.

Dar apoĭ limba în carĭ e scris e o groază. Enumerăm ca neologisme: *impulzie* (îmboldire); *complexitatea* (întrețeserea); *influență* (înrîurire); *forțat* (silit); *victimă* (jertfă); *prestigiŭ* (vaza). Autoarea întrebuințază ambele cuvinte, ca și cînd ar însemna două noțiunĭ deosebite. Ea spune: «cărora le datorim în totdeauna un fel de prestigiŭ, un fel de vază». (Dar prestigiul franțuzesc, nu e decît vaza românească); *ocazie* (prilej); *cimenta* (închega). Iată fraze întregĭ franceze cu codițe româneștĭ: «moralist și supus convențiilor, cu o adîncă nuanță de scepticism, ironie și independență. Două lucrurĭ le avea însă distincte, intransigente». Alte neologisme maĭ însemnăm: *admirația* (înminunarea); *sacrificiŭ* (jărtfă); *făcea paradă de finețe*; *veleităţĭ* fumurile, și autoarea care cunoaște acest termin românesc pentru ce maĭ adaugă pe acel francez: «și luxul pe care-l vedea la dînsa, veleitățile, fumurile de doamnă»; *vanitatea* (deșartăciunea); *periculos* (primejdios); *atuul cel maĭ greŭ pe care ponta* (cartea cea maĭ grea pe care juca); *subtilitate* (agerime, subțirime); *divorț* (despărțenie); *contact* (atingere); *dospind o decizie* (împreunare de un cuvînt vulgar românesc cu un neologism= frămîntînd o hotărîre); *brusc* (năprasnic); *soluția* (deslegarea); *forța* (puterea); *încătușat* (înlănțuit); *resignată* (supusă, plecată); *abnegație* (lepădare); *impresie* (întipărire); *pervers* (stricat, răutăcĭos); *fascina* (ademeni, amuți, fermeca; lucru curios ĭarășĭ observăm împreunarea cuvîntuluĭ francez fascina cu românescul fărmeca: „și ca un șarpe care țintește pasărea, fascină, fermecă ochiĭ luĭ Virgil“. Dacă are cuvîntul românesc, ce maĭ era nevoĭe de celalt!); *decepție* (înșălare); *La ce bun* (à quoi bon); *indiferența* (nepăsare); *misterios* (taĭnic); *regret spontaneŭ* (părere de răŭ neoprită); *consacrate* (consfințite); *profunziunĭ* (adîncimĭ); *Flexibilitatea* (mlădierea); *plana* (plutea); *moarat* (moiré, în ape); *splendoarea* (strălucirea); *estompat de brumă* (învălit în brumă); *giganticĭ* (urieșĭ); *obsesie* (prigonire); *causticitatea* (arsura); *prioritate* (întăĭetate). Ĭarășĭ acelașĭ întrebuințare a cuvîntuluĭ românesc alăturea cu cel francez: „trebuia să rămînă totdeauna o întăĭetate, o prioritate“. Pentru ce?); *orgolioasă* (mîndră); *să-ĭ anihileze compoziția efectivă* (să-ĭ nimicească alcătuirea firiĭ); *dizoluție* (în loc de disoluție=desfacere); *diluîndu-se astfel ca o variație a doua, adaptivă a cauzelor varietățiĭ prime* (aceasta nicĭ în neologisme nu are nicĭ un înțeles); *sursă* (izvor); și așa maĭ departe cu miile. Maĭ bine scriea romanul franțuzește; dar atuncia era pericol pentru psicologie; căcĭ pe franțuzește se scrie pe înțeles.

V. B.

Ispisoace și Zapise, documente slavo-române din arhiva spitalului Sf. Spiridon din Iași, publicate de *Gh. Ghibănescu* profesor, membru corespondent al Academieĭ române, Vol. I, partea I, 1400—1600. Publicațiune făcută sub auspiciile Epitropieĭ Sf. Spiridon (un vol. de II și 253 pag. cu un indice alfabetic. Iașĭ, Iliescu, Grossu & C-nia, 1906).

Surete și Izvoade, documente slavo-române, publicate de Gh. Ghibănescu. Publicațiune făcută sub auspiciile ministeruluĭ cultelor și instrucțiuneĭ. Vol. I (un vol. de III și 417 pag. cu un indice alfabetic. Iașĭ, Iliescu, Grossu & C-nia, 1906).

Iată fără îndoială două începuturĭ de publicațiunĭ documentale de cea maĭ mare însemnătate pentru cunoștința trecutuluĭ lăuntric al țăriĭ noastre. Este cunoscut că Academia română, deși are în arhiva eĭ peste 10,000 de documente lăuntrice româneștĭ, nu se grăbește nicĭ măcar să înceapă a lor dare la lumină. Subsemnatul am stăruit în zădar, aproape de la intrarea mea în învățatul corp, ca să se întrebuințeze o parte din fondurile menite pentru publicărĭ documentale și pentru acea a documentelor din lăuntru, și care se raportează la așăzămintele țăreĭ și nu la viața eĭ politică. Dar toate silințele mele aŭ fost zădarnice. Cele 9 volumurĭ publicate de d-l Dim. A. Sturza sub titlul *Documente privitoare la renaștrea Românieĭ*, deși conțin mult material cules în țară, acest material se rapoartă numaĭ la unire și la starea politică a țăreĭ, îar nu la așezămintele eĭ. Se vede că în înaltul nostru corp învățat, se crede că numaĭ politica joacă un rol în viața popoarelor, și că desvoltarea așezămintelor e o împrejurare de a doua mînă, pe cînd istoriografia adevărat științifică dă, dacă nu precăderea, cel puțin o însemnătate deopotrivă desfășurăreĭ viețeĭ lăuntrice a popoarelor ca și aceleĭ a relațiilor lor din afară.

D-l Gh. Ghibănescu reluînd firul activitățiĭ inaugurat la Romînĭ de Bălcescu, Laurian și Cogălniceanu, perfecționat de Hasdeŭ și de Papiu Ilarion, urmărit maĭ departe cu o rîvnă călduroasă, de și nu condusă de un spirit științific, de Th. Codrescu, a început, în cele două volumurĭ pe care le analizăm, o lucrare din cele maĭ rodnice pentru sporirea cunoștințelor noastre asupra dezvoltăreĭ lăuntrice a vieții poporuluĭ român.

In volumul *Ispisoace și zapise*, d-sa întreprinde publicarea întregiĭ arhivĭ a spitaluluĭ Sf. Spiridon din Iașĭ, arhivă ce conține, până la 1700, maĭ bine de 1000 de documente.

Cu vol. celalt intitulat *Surete și Izvoade*, d-l Ghibănescu începe publicarea proprieĭ sale culegerĭ de documente, cele maĭ multe dobîndite cu marĭ greutățĭ de la răzășiĭ cu care d-l Ghibănescu, ca coborîtor el însușĭ din o foarte veche familie răzășască, stă în legătură.

Lucru în destul de neașteptat este că culegerea d-luĭ Ghibănescu, deși întreprinsă de d-sa numaĭ de vr-o 15 anĭ, a ajuns

până acuma a fi maĭ bogată ca acea a arhiveĭ Sf. Spiridon, avind copiate în condicile sale un număr maĭ mare de 5000 de documente, multe foarte vechĭ şi cele maĭ multe de o mare însemnătate istorică. Ne pare rău că în introducerea d-luĭ Ghibănescu, nu intră în oarecare amănunţimĭ asupra moduluĭ cum d-sa a pus mîna pe unele din documentele sale. Atîta numaĭ se mulţămeşte a ne vorbi de «curiozitatea răzăşilor din Grajdiurĭ» şi de «purtarea hapsînă a dascaluluĭ din Bereasa», fără a ne arăta în ce a stat curiozitatea celor dintăĭ, nicĭ purtarea celuĭ din urmă. Şi nu doar că numaĭ de haz am fi dorit să cunoaştem aceste lucrurĭ; dar ele ne-ar destăinui şi o parte din psicologia poporuluĭ nostru.

Sistemul de publicare al documentelor urmat de către d-l Ghibănescu este acel adevărat ştiinţific, inaugurat de d-l Hasdeŭ în *Arhiva istorică*, adecă redarea documentelor întăĭ în limba originală (cînd aceasta este slavonă), şi apoĭ în traducerea română. Dacă d-sa găseşte vre-o traducere veche, îĭ dă precădetea; dacă nu, o face d luĭ, putinţa controluluĭ fiind dată prin publicarea textuluĭ original. Aceasta este singura garanţie că adevărul conţinut în document poate eşi la lumină; căcĭ dacă se publică numaĭ traducerile, şi autorul are pretenţia neştiinţifică de a fi crezut neexpus la nicĭ o greşală, atuncĭ publicarea nu are nicĭ o valoare. (Aşa s-a întîmplat cu documentele Braşovuluĭ, publicate numaĭ în traducere românească de d-l Ioan Bogdan, din Bucureştĭ). Traducerile d-luĭ Ghibănescu sînt însă toate făcute în limba veche a documentelor româneştĭ ceva posterioară, limbă pe care d-l Ghibănescu o ştie de minune, prin lunga practică a tratatelor vechĭ. Cînd citeştĭ traducerile d-luĭ Ghibănescu, nu-ţĭ vine a crede la început, că sînt opera unuĭ om din veacul nostru. Aşa bunăoară, cine ar crede că fraze ca acestea sînt scrise de un Român din vremile noastre? «*căcĭ că îĭ este luĭ sat* în acela, şi *căcĭ că poate a şi aşeza* sat în acel hotar»; «să-ĭ fiĭ luĭ uric cu toate veniturile... şi la tot neamul luĭ maĭ de aproape din seminţia luĭ *neruşeit nicĭ odănăoară* în veac».

D l Ghibănescu însă urmează două sisteme în ambele sale publicaţiunĭ. *Suretele şi izvoadele*, adecă documentele din însuşĭ a sa culegere, le însoţeşte şi cu note uneorĭ foarte întinse şi bogate precum se poate vedea la documentul 1 din 1411 Septemvrie 22 urmat, după traducere, de un comentar care se întind pe 8 paginĭ. De asemenea documentul 3 din 1424 şi altele adnotate pe 4 pag. Actul 13 din 1502, adnotat pe 12 pag.; documentul din 1532 comentat pe 7 paginĭ. Cele maĭ multe din celelalte documente conţin note care se întind de la 2—3 paginĭ.

În volumul actelor St. Spiridon d-l Ghibănescu părăseşte însă sistemul săŭ de a adnota documentele, mulţămindu-se numaĭ cu descrierea lor din afară, acea a peceţelor lor şi altele de asemenea, fără a maĭ face însă nicĭ o băgare de samă asupra arătărilor documentuluĭ însuş.

Nu numaĭ atita, maĭ luăm aminte că chĭar în volumul *Surete și Izvoade*, acel înzestrat cu note, numaĭ documentele de la început sînt maĭ bogat prevăzute cu însemnărĭ; ĭar documentele de la numărul 62 până aproape de sfîrșit, sînt ĭarășĭ lipsite de orĭce note, și că aceste reapar numaĭ pentru cîteva documente de la sfîrșitul volumuluĭ, însă într-un chip mult maĭ prescurtat de cum o face pentru documentele începătornice. Cu toate aceste sînt multe documente neadnotate, precum acel sub No. 54 și acel sub No. 76 care, prin mărimea și bogăția cuprinsuluĭ lor, merităŭ de sigur a fi prevăzute cu oarecare băgărĭ de samă.

De unde să provină acest îndoit sistem al d luĭ Ghibănescu de a publica identic acelaș feliŭ de acte? Pentru ce crede d-sa că la actele culese de d-sa, este folositor de a le prevedea cu un comentar, și nu crede că s-ar putea trage acelaș folos și de la actele din arhiva Sf. Spiridon?

Noĭ credem că nu se poate găsi nicĭ o deosebire, și maĭ credem încă cum că notele puse de un priceput culegător de documente, pot aduce cele maĭ marĭ foloase. Anume cine poate pătrunde maĭ adînc în înțelesul unuĭ act, decît acel ce este deprins a mînui cu sutele din ele; acel ce le are, pentru a zice astfeliŭ, pe toate în mintea luĭ, și decĭ poate găsi apropierile, care să le limpezască unele prin altele; acel care poate descoperĭ în ele particularitățĭ, care scapă ușor chĭar ochiuluĭ celuĭ maĭ destoĭnic istoric. Într-un cuvînt erudiția documentară este un soiŭ de cunoștință absolut specială, care poate fi dobîndită numaĭ de aceĭ ce-șĭ petrece viața în studiul actelor vechĭ. Istoricul nu poate cu nicĭ un preț, înlocui această prețioasă cunoștință a celor trecute, și a se lasa documentele numaĭ la cercetarea istoriculuĭ, poate fi dăunător pentru cunoștința istorieĭ.

De aceia noĭ nu putem încuviința îndoitul mod de publicare al documentelor, din partea harnicului lor adunător și dătător la lumină, și-l rugăm cu tot deadinsul să se țină de sistemul urmat de el, la publicarea jumătățeĭ întăĭ din volumul apărut din însușĭ a sa culegere, anume de a însoți documentele, cu comentariĭ cît maĭ bogate, scoase din întinsele cunoștințĭ ale autoruluĭ asupra trecutuluĭ românesc.

Știm că comentarea unuĭ document este un lucru foarte anevoios și răpitor de timp, și e firesc lucru ca d-l Ghibănescu să se grăbiască a și vedea culegerile tipărite. Maĭ știm că aĭurea asemenea lucrare se face deobiceiŭ de o comisiune de învățațĭ, din carĭ uniĭ cercetează și stabilesc textul, alțiĭ comentează, ĭar alțiĭ privighează tiparul, lucrare foarte obositoare dacă e vorba de a reproduce actele întocmaĭ, și la noĭ toate aceste le-a luat d-l Ghibănescu pe sama domnieĭ sale. Dar d-sa este tînăr, este cunoscut ca avînd o mare putere de muncă, și dacă maĭ la urmă publicarea va merge maĭ încet, ea va fi maĭ bine făcută.

Aşa bunăoară cîte nu învăţăm din bogatul comentar la documentul 1 din culegerea proprie a d-luĭ Ghibănescu? Maĭ întăĭ combaterea etimologieĭ tătăreşti a d-luĭ Hasdeŭ a numeluĭ satuluĭ *Tămrătăşăuţiĭ*, şi îndreptarea eĭ pe temeĭul uneĭ etimologiĭ slavone, cu îndreptarea paralelă a urmărilor trase din acea falşă etimologie de d-l Emile Picot. Studiul asupra robilor tatarĭ şi ţiganĭ; cercetarea boerilor divanuluĭ din documentul din 1411 al d-luĭ Ghibănescu, în asemănare cu lista boerilor din alt document din acelaş an, lună şi zi, publicat de d-l Hasdeu, cu explicarea pentru ce listele boierilor se deosebesc şi cu încheerile interesante trase asupra practiceĭ cancelariilor vechĭ, şi aşa cu toate adnotările celelalte care toate ne învaţă cîte ceva.

Orĭ cum ar fi însă lucrurile şi orĭ cum s-ar hotărî d-l Ghibănescu, să urmeze publicaţiile d-sale, îl felicităm şi îĭ urăm stăruinţă şi bărbăţie în îndeplinirea greleĭ sarcinĭ ce aŭ luat-o asupra sa.

A. D. Xenopol

* * *

Caton Theodorian, *Prima durere* (un volum de schiţe şi novele, Bucureştĭ 1906, 135 pag.).

Incercările d-luĭ Theodorian, aŭ fără îndoială meritul de a fi interesante şi bine scrise româneşte. Ele conţin maĭ multe schiţe de stărĭ sufleteştĭ precum *Prima durere*, unde se arată lovitura primită de nişte copiĭ prin moartea tatăluĭ lor, în *Dintr-o manevră*, lupta uneĭ fete de ţară contra plecăriĭ inimiĭ eĭ către un «cĭocoiŭ»; în *Complicĭ*, capcana în care cade un tinăr ce voĭa să deştepte gelozia în inima uneĭ fete ce nu-l iubia, prefăcîndu-se a iubi pe alta, iubire ce devine serioasă şi sfîrşeşte prin o însurătoare; în *Examen de capacitate*, vînzolirile unuĭ bĭet dregător, pentru a-şĭ recăpăta slujba, din care fusese destituit fără drept; în *Cîteva oare în Rusia*, descrierea uneĭ petrecerĭ în un oraşel rusesc. Pe lîngă aceste schiţe se află şi una maĭ lungă, care are caracterul uneĭ novele: *Oracolul*, şi care este cea maĭ interesantă din toate.

In aceste bucăţĭ găsim o închipuire vie, şi un talent foarte rostit de a reproduce gîndirile prin icoane. Ca exemplu de descrierĭ frumoase, cităm bunăoară de la p. 12 pe acea a fierberiĭ în casă, pricinuită prin moartea părinteluĭ, care căta a fi ascunsă copiilor: «In aceĭaşĭ noapte însă toţĭ ceĭ din casă veghiară; bunica, mătuşa intraŭ şi eşiaŭ, mergeaŭ la mama, îĭ surîdeaŭ şi plecaŭ, şoptindu-şĭ tăĭnuitoare cuvinte, se apropiaŭ de paturile noastre şi se depărtaŭ în vîrfurile picioarelor cu figurĭ supte, cu ochiĭ obosiţĭ, după ce se încredinţară că noĭ, de bună samă, dormim, pe braţele îngerilor şi sub aripele viselor trandafiriĭ. Iar de dimineaţă, a doua zi, cînd istoviţĭ de veghe, ne îmbrăcam tăcuţĭ, năpădiam spre ferestre şi cercam să tălmăcim taĭna pe

care nimene nu ne-o împărtășia, tînjiam pe la geamurĭ și vedeam o mișcare neobicĭnuită prin curte, grădină, unde servitoriĭ și rîndașiĭ alergaŭ într-una, ducînd legăturĭ grele, urcînd în pavilionul de geamlîc, lăsînd acolo cele ce aduceaŭ și întorcîndu-se cu altele. Ce se petrecea în casă la noĭ? Nu pricepeam nimic».

Iată de asemenea descrierea cum fata nu voia să se maĭ lase ademenită de tînărul rezervist, de îndată ce aflase că e boer, căcĭ se temea să nu se înoĭască ĭar înșelarea căreĭa căzuse odată jertfă.

„Și de atuncea zădarnic am maĭ căutat s-o duc prin potecil egrădiniĭ, zădarnic s-o maĭ urnesc de lîngă casă. Nu că mă uria saŭ că nu-ĭ maĭ plăcea să steie de vorbă cu mine. Graĭul eĭ era acelaș; privirea ochilor eĭ galeșĭ neschimbată, și podul palmelor eĭ tot așa de fierbinte, cînd mînele eĭ strîngeaŭ pe ale mele. De cîte orĭ, apoĭ, n-am maĭ stat amîndoĭ de vorbă pe prispă, lîngă scăunelul cu treĭ picioare, pe care se odihnea și torcea bătrîna? De cîte orĭ n-am surprins privirile eĭ arzîndu-mă dornic și de cîte orĭ, tremurătoare ca o frunză, nu mi-a înapoiat sărutarea prinsă în fugă, pe furate, în scurtele noastre întîlnirĭ, singurĭ? Pe sub gutăĭ însă și prin grădină Dina n-a voit să mă însoțiască" (p. 33).

Ce bine descrie autorul toate necazurile și suferințele unuĭ biet vînător de posturĭ, și maĭ ales modul cum e tratat de ușieriĭ și portarii autorităților și de slugile miniștrilor!

Iată modul cum înfățoșază d-l Theodorian, priveliștea unuĭ mic orășel rusesc, de pe malurile Dunăriĭ (p. 113): „Tîrgul, fiind zi de sărbătoare, e închis. Dughenile pipernicite îșĭ arată obloanele soĭoase și grele, ferecate cu briurĭ de fier; ĭar pe ulițele întortochĭate și pustiĭ e atîta nămol că ne-am cufunda până la brîŭ, dacă drept orĭce pavele, n-ar fi de-a lungul zidurilor, niște scîndurĭ lungĭ, înțărușate pe grinzĭ putregăĭe, găurite, și care saltă flexibile, la fiecare pas, fleșcăind deasupra mocirleĭ pe care o ascund și țîșnind puhoiŭ de apă stătută și murdară, ce ne poleia îmbrăcămintea și fețele".

Toate schițele sunt interesante și meritul cel mare al cărțiĭ este, că îndată ce începĭ a citi pe una, n-o lașĭ până ce n-o isprăveștĭ, și simțĭ curiozitatea de a citi pe cea următoare, pentru a vedea ce poate cuprinde, și așa cartea te fură până la sfîrșitul eĭ, și cînd aĭ ajuns la capătul eĭ, îțĭ pare răŭ că e prea mică. Eŭ cred că aceasta este piatra de probă în orĭcare povestire; căcĭ ce ne folosește adînca psicologie saŭ descrierea amănunțită până la un fir de ață, dacă cetirea ne obosește?

Pentru a judeca însă în adevăr valoarea superioară a acestor culegerĭ de povestirĭ, trebue să ne oprim asupra noveleĭ intitulate *Oracolul* și care este măiastră atît ca formă cît și ca fond. E o povestire pe care o face un mesan la o petrecere de anul noŭ, cînd se mănîncă plăcintă cu sorțĭ... In tinerețe fusese poftit la o asemenea masă, unde avuse de vecină o prea fru-

moasă fată care însă scoţîndu-ĭ o bucată de turtă se nimerise un sorţ cu cuvinte ce prevesteaŭ moartea până într-un an. Fata supărată, căcĭ o adîncă simpatie se născuse năprasnic între amîndoĭ, iĭ dă o a doua bucată, în care însă sorţul iesă încă şi maĭ ameninţător. Tînărul se scoală turburat de la masă şi, trecînd pe la uşa uneĭ camere, aude pe maĭ multe cucoane spunînd : că are să i se împlinească prezicerea, căcĭ e slab, galbăn şi de sigur ofticos. Lovit de aceste vorbe, el părăseşte petrecerea ; se duce acasă unde-l apucă o frică şi o groază care merge tot crescînd, (descrierea aceşteĭ autosugestiunĭ este minunată), până ce ajunge la paroxismu, în sara dinaintea nouluĭ an următor, cînd după prezicere trebuia să i se curme zilele.

Iată cum autorul expune această din urmă fază a aceleĭ stărĭ sufleteştĭ :

„Fără puterĭ, slab, tremurînd, împleticindu-mă—un spectru—aşteptam acum sfîrşitul uşurător, care nu maĭ putea să întîrzie şi pe care în cele din urmă, îl şi doriam.

M-am întins pe pat, am stins lumina, am încrucişat mînile pe piept şi am închis ochiĭ, adăstînd îndeplinirea osîndei. Am simţit o moleşală în trup, o amorţală în oase, un gol în creer şi n-am maĭ simţit apoĭ nimic.

Sunetele înăbuşite ale uneĭ fanfare ce intona o arie depărtată, îmĭ vijiiaŭ prin urechĭ. Ceva şi maĭ fioros, simţiam că se petrece cu mine. Unde puteam fi aiurea decît în cosciugul meŭ şi acordurile muziciĭ ce străbăteaŭ până la mine, ce puteaŭ fi decît ale marşuluĭ meŭ funebru ? O stare de catalepsie din care reveniam după îngropăciune ! Doamne ! Dar cu ce greşisem oare în faţa luĭ Dumnezeŭ, ca să mă supue la noĭ chinurĭ şi maĭ grele, după ce în sfîrşit murisem. Nişte ţăcănitură cadenţate îmĭ maĭ izbiră timpanul ; îmĭ aduseĭ aminte că sămănaŭ cu ţăcăniturile orologiuluĭ meŭ. Nu cutezam să deschid ochiĭ... Mişcăĭ degetile, îmĭ îndoiĭ piciorul cu băgare de samă, ridicăĭ mînile, pipăiĭ fruntea, tîmplele, răsuflăĭ. Aerul nu-mĭ lipsea şi capacuĭ cosciuguluĭ nu-l simţeam, şi nicĭ giulgiŭ pe faţă şi nicĭ tălpile legate... Pleoapele se ridicară de pe vedere şi văzuĭ... Eram în odaia mea unde toate-mĭ spuneaŭ că trăesc".

După această stare nu putea urma decît saŭ moarte reală, saŭ reacţiunea, dacă puterile vitale eraŭ să repoarte izbînda, şi aceasta se întîmplă cu tînărul magistrat.

Intrînd tocmaĭ în ziua de 1 Ianuarie băeţiĭ cu sorcova spre a ĭ ura vieaţă şi fericire, şi el văzînd că prezicerea nu s-a îndeplinit, prinse ĭar putere şi plăcere la viaţă, se întremă în curînd şi reînvie pentru a zice astfeliŭ din moartea sufletească în care-l afundase fatala prezicere.

In timpul cît stătuse sub acea înrîurire, voise să ĭasă de maĭ multe orĭ din magistratură, şi să-şi zdrobiască cariera la care nu maĭ putea ţinea o zdrobită existenţă. El întîlnise apoĭ în maĭ multe rîndurĭ pe frumoasa luĭ tovărăşiţă de masă. Pe

cînd în sufletul feteĭ simpatia pentru tînăr sporia, cu cît vedea cît de mult rău iĭ făcuse fără de voia eĭ, în al luĭ, cu tot dragul ce-l atrăgea către dînsa, simția un fel de răspingere, din pricina stăreĭ sufleteștĭ în care iubirea luĭ lupta cu o maĭ mare putere decît ea, cu instinctul păstrăreĭ; el nu căuta decĭ să o revadă, și o pierdu din vedere pentru cîtva timp.

După a luĭ însănătoșere, tînărul procuror îșĭ reluă ĭar îndeletnicirile luĭ, și el priimi o pîră, că în orașul Tulcea s-ar fi îngropat o femee a căreĭa moarte lăsa de bănuit. El ordonă decĭ desmormîntarea eĭ, pentru a i se face autopsie. Autorul descrie foarte frumos drumul pe timp de iarnă, pe care tînărul procuror îl făcu de la Galațĭ până la Tulcea. El dăduse ordin ca să se dezgroape racla și să-l aștepte cu totul de-agata. Cînd ajunse cu doctorul, polițaiul și celelalte persoane oficiale, la cimitir, el puse să se dezbată cuiele de la capac; dar cînd acesta căzu ce să vadă?— Grozăvie înspăĭmîntătoare! Avea înaintea luĭ pe dulcea fată care murise, și asupra morțiĭ căreia se ivise bănuĭală. Se împlinise prezicerea însă asupra celeĭ care alesese bucățelele de turtă și sorțiĭ cuprinșĭ în ea; căcĭ *Oracolul* pe dînsa o trimise, nu pe tînărul căruia ea le pusese dinainte.

Modul cum această dramatică întîmplare este povestită, este vrednică de subiect, și în *Oracolul* d-luĭ Caton Theodorian avem una din cele maĭ frumoase povestiri de până acuma ale literatureĭ noveliste de la noĭ. O singură luare aminte am face asupra moduluĭ prea pripit cu care se sfîrșește novela; am fi dorit să știm pentru ce a murit fata; căcĭ din biletul învălit găsit la ea nu se deslușește nimic.

Cu toată că limba autoruluĭ este în deobște curată și cu întorsăturĭ de fraze adevărat româneștĭ, cu cuvinte și rostirĭ ĭarășĭ neaoșe și frumoase, totușĭ am fi dorit să lipsască și cele cîteva neologizme, care s-întîlnesc din cînd în cînd, nu spre podoaba povestireĭ. Așa însemnăm: *deja* (acum); *coridoare* (salī); *desena* în loc de desemna; *rigoare* (asprime); *escorta* (întovărăși); *debarca* în loc de desbarca; *decisiv* (hotărîtor); *conchiste* (cucerirī); *neglijat* (neîngrijit, părăsil); *mateloțī* (marinarī, corăbenī, barcagiī, luntrașī); *rondoul* (ocoluī); *dig* (ĭezătură, apărătoare); *întrepizī* (neobosițī); *abrupt* (rîpos); *tir* (tragere, țintire); *sol* (pămînt, fund); *flagelare* (biciuire); *oribilă* (grozavă, urîcĭoasă, hidă); *calmant* (liniștitor); *supliciul* (chinul).

Primim neologismele *lugubru*, *refren*, fiindcă nu avem rostirĭ corespunzătoare în limba romînă, și ele îmbogățesc cu terminiĭ trebuitorĭ; dar nu putem primi pe celelalte care pot fi înlocuite cu cuvinte neaoșe româneștĭ.

B. V.

NOTIŢI

Reproducem următorul *ordin de zi*, dat de d-l Gr. Cerchez, directorul general al Poştelor, factorilor poştalĭ, prin care iĭ iartă de răzvrătirea încercată.

Facem aceasta pentru frumoasa limbă în care e scris şi care ar trebui să fie limba dregătoriilor noastre, şi nu înţelegem pentru ce nu ar fi, cînd se pot spune lucrurile aşa de frumos, adevărat pe romăneşte:

Factorĭ!

Fapta măreaţă a conductoruluĭ Ioan Georgescu, de curînd eşit din rîndurile voastre, care şi-a jertfit viaţa pentru a-şĭ îndeplini cu credinţă slujba care i se încredinţase, răscumpără, în ochiĭ meĭ, greşala pe care uniĭ din voĭ a făcut-o cînd aŭ căutat să se răzvrătească contra stăpînireĭ.

M-am încredinţat că corpul factorilor, din sînul căruia a eşit un asemenea om, nu poate fi compus decît din oamenĭ de treabă, şi m-am întărit în credinţa că greşelile carĭ s-aŭ făptuit n-aŭ putut fi pricinuite decît de nişte ademenirĭ pornite de la fiinţe străine de corpul vostru, al căror interes pare a fi de-a produce desordine în Stat, chĭar cu preţul nenorociriĭ celor carĭ cad în mrejele lor.

În amintirea acestuĭ nefericit dar neîntrecut slujbaş:

Vă iert pe toţĭ.

Am dat poruncă să se închidă ancheta care o orînduisem.

Am dat poruncă să vi se înapoieze reţinerea din leafă făcută pentru zilele lipse, cu toate că era dreaptă pedeapsa ce se cuvenia celor carĭ îşĭ părăsiseră slujba fără nicĭ un temeiŭ.

Nădăjduesc că, călăuzițĭ de pilda frumoasă ce v-a dat-o Georgescu, veţĭ rămîne în totdeauna slujbaşĭ credincĭoşĭ şi încrezătorĭ în dreptatea şi ocrotirea care v-o datoresc ceĭ carĭ sînt puşĭ de stăpînire în capul vostru.

Bucureştĭ, 5 August 1906.

Director general, Gr. Cerkez

* * *

D-l *Bonifac Hétrat*, eminentul poet în două limbĭ, romănă şi franceză, a publicat în revista d-luĭ Densuşanu *Viaţa nouă*, o minunată traducere din Cântul Magalieĭ din *Mireis* a mareluĭ poet provansal Mistral.

Reproducem cîteva strofe din această prea frumoasă traducere, care are şi meritul de a fi foarte credincioasă originaluluĭ:

Din Cîntul III

— O Magalie mult iubită,
Vin' de-mĭ arată mîndra-ţĭ faţă!
Ascultă-un cînt de dimineaţă
Din tamburine şi vioare.

Te uĭtă: ceru-ĭ plin de stele!
Şi vîntul a-ncetat.
Dar stelele se vor păli
Cînd te-or zări!

— Ca de-ale crengeĭ şoapte-uşoare
Îmĭ rîd de cîntu-ţĭ — e-nzadar!
Căcĭ voĭ fugi spre-albastra mare
Ca să mă schimb într-un ţipar.

— O Magalie, de te schimbĭ
În peşte-al undeĭ,
Pescar atuncia eŭ voĭ fi,
Te-oĭ pescui!

— Cum-va-n pescar de t-eĭ schimba,
Mă schimb în pasărea ce zboară,
Cînd mreaja ta veĭ arunca,
Zbura-voĭ pe cîmpiĭ, uşoară.

— O Magalie, de te schimbĭ
În pasărică,
În vînător mă voĭ schimba
Şi te-oĭ vîna.

— La potîrnichĭ, la presurele
De viĭ tu laţul să-l aşezĭ,
Mă schimb în iarba înflorită
Să staŭ ascunsă prin livezĭ.

— O Magalie, de te facĭ
O floricică,
În apă dulce m-oĭ schimba
Şi te-oĭ uda.

— Tu undă de te facĭ curată
În nor atuncĭ mă voĭ schimba
Şi către-o ţară-ndepărtată,
Spre-America, m-oĭ depărta!

— Spre India, o Magalie,
Chiar de t-eĭ duce,
În vînt de mare m-oĭ schimba
Şi te-oĭ purta!

— Tu de te schimbĭ în vînt de mare
Într-altă parte voĭ fugi:
Mă voĭ preface-n foc de soare
Şi ghiaţa toată-o voĭ topi.

— O Magalie, de te schimbĭ
În rază caldă,
Eŭ în şopîrlă m-oĭ schimba
Şi te voĭ bea!

— Tu de te schimbĭ în salamandră,
Ce prin tufiş s-ascunde, apoĭ
Mă voĭ preface-n lună plină,
Ce dă lumina-ĭ la strigoĭ!

— O Magalie, de te facĭ
Senina lună,
Eŭ deasă ceaţă-atuncĭ oĭ fi,
Te-oĭ învăli.

— De mă-nvăleşte ceaţa însă,
Eŭ încă tot a ta n-oĭ fi;
Ca trandafir frumos, neatinsă
Eŭ prin tufiş voĭ înflori!

* * *

D-l Densuşanu întîmpină în *Viaţa nouă* (August) că eŭ aş fi întrebuinţat răŭ cuvîntul *suiş*, cînd am pus ca titlu al uneĭ descrierĭ *„un şuiş pe Ciahlăŭ“*, întru cît suiş ar avea înţalesul de *locul pe unde te poţĭ sui*, cum *coborîş însamnă locul pe unde te poţĭ coborî*, şi că ar trebui să fi pus *suire*. Are dreptate d-l Densuşanu şi recunosc o greşală de condeiŭ în acel cuvînt. Dovadă e că în *Amintirile mele de călătorie* se găseşte un capitol intitulat *O suire pe Pilatus*. A fost o nebagare de samă; dar mulţamesc d-luĭ Densuşanu că mi-a atras luarea aminte asupra eĭ, cu toate că nu era un păcat de moarte care să îndreptăţască încheerea d-sale că: *„Discuţiunea* (româneşte desbaterea), rîdicată de d-l Xenopol, e şi maĭ desfătătoare cînd d-sa îşĭ *asumează* (româneşte însuşeşte) rolul de înţelegător şi apărător al adevărateĭ limbĭ româneştĭ, şi totuşĭ—cum arată acel trădător „suiş“ relevat (rom. însemnat) maĭ sus—contrarul reĭesă din *scrisul* d-sale“.

Apoĭ d-l Densuşanu face întocmaĭ aceĭaşĭ greşală pe care am făcut-o eŭ, cînd pune *scrisul* d-luĭ Xenopol în loc de scriere. Căcĭ scris însamnă faptul material al scriereĭ, cali—saŭ cacografie, precum suiş însamnă partea materială, locul pe unde te suĭ. Nu s-ar putea spune că *scrisul* luĭ Bălcescu Istoria luĭ Mihaĭ Viteazul este foarte bine alcătuit, saŭ că *scrisul* d-luĭ

Densuşanu *Histoire de la langue roumaine* este o operă de valoare, şĭ trebue pus *scrierea*, precum trebue pus suirea pe Ciahlăŭ şi nu suişul pe Ciahlăŭ. D-l Densuşanu adevereşte însuş că „adesa criticĭ pe altul pentru păcate pe care singur le aĭ". Eŭ am recunoscut greşala. D-l Densuşanu va recunoaşte-o pe a d-sale? Noĭ am fi însă de părere să lăsăm la o parte ironia şi împunsăturile şi să lucrăm împreună spre un scop comun: curăţirea şi împodobirea limbeĭ.

A. D. Xenopol

* * *

S-a pus la tipar un volum de poeziĭ de marea noastră poetă *Riria*, care volum va cuprinde, pe lîngă *cînturile nouă*, a căror ediţie este istovită, şi toate minunatele eĭ plăzmuirĭ de la 1903 încoace. Dintre poeziĭ vor fi şi poeme mai marĭ: *Inspirarea şi poetul sărac*, *Bătrînul şi tînărul*, *Rînul şi Domnul* şi admirabila poemă *Visul luĭ Cuza*. Editorul culegeriĭ este librăria Iliescu şi Grossu.

* * *

Însemnata revistă berlineză *Deutsche Litteraturzeitung*, publică în limba germănă, în fruntea No. 33 din August, articolul d-luĭ Xenopol apărut în limba franceză la Paris în *Revue de Synthèse historique* intitulat „La notion de valeur en histoire".

Este de observat că Deutsche Litteraturzeitung, se îndeletniceşte numaĭ cu dărĭ de samă critice asupra diverselor cărţĭ apărute şi nu cu articole filosofice. Directorul revisteĭ d-l Hinneberg căruĭa d-l Xenopol îĭ ceruse să-ĭ introducă articolul în o revistă specială, răspunde directoruluĭ nostru: „Interesul cel mare ce-l prezintă articolul dv. pentru germanĭ privitor la teoriĭ istorice formulate de eĭ, mă face să te rog să-mĭ laşĭ articolul pentru revista mea care-şĭ va face o plăcută excepţie de la programul eĭ, publicîndu-l.

Te rog însă să mă ierţĭ, dacă lungimea luĭ mă silește a-l publica în 4 numere unul după altul.

* * *

A apărut în fruntea mareĭ reviste pedagogice franceze *Revue de l'Enseignement supérieur* No. din August a. c. un articol *La réforme de l'enseignement public en Roumaie*, scris de d-l Xenopol. In acel articol d-l Xenopol arată că programul îndeplinit în reforma sistemuluĭ învăţămîntuluĭ, care constă în îngreuierea învăţămîntuluĭ curat teoretic pentru copiiĭ fără talent extraordinar din păturele de jos ale poporuluĭ, şi care reforme aŭ fost îndrumate de liberalĭ şi se urmează de conservatorĭ, sunt datorite aplicăreĭ ideilor conservatoare în învăţămînt. Intr-un număr viitor vom reproduce articolul.

Aŭ apărut:

Surete și Izvoade (documente slavo-române), publicate de *Gh. Ghibănescu* profesor, deputat, membru corespondent al Academieĭ Române, publicațiune făcută sub auspiciile Ministeruluĭ Cultelor și Instrucțiunii Publice. Tipografia Iliescu, Grossu & Comp., 1906, Vol I, leĭ 6.

In editura „*Minerva*“:

N. Iorga „Negoțul și meșteșugul în trecutul românesc“, Bucureștĭ 1906, Inst. grafic Minerva, un vol. 263 p., leĭ 2.50.

D. C. Moruzi „Rușiĭ și Româniĭ“ Bucureștĭ 1906, Inst. Minerva, un volum 244 p., leĭ 1.50.

Sandu-Aldea „Două neamurĭ“, Bucureștĭ 1906, un vol. 289 paginĭ.

Ioan Bîrsanu „Popasurĭ vînătoreștĭ“, Bucureștĭ 1906, un vol. 205 paginĭ.

ANUL XVII. No. 9

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Jaşĭ

Apare odată pe lună cu ilustraţiunĭ

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jaşĭ.

IAŞI
TIPOGRAFIA „DACIA“, ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Bibliografiĭ

Dr. I. Sbiera. „Contribuirĭ pentru o istorie socială cetățenească, religionară bisericească și cultură literară a Romînilor dela originea lor încoace pînă în Iuliu 1504. Vol. I, 815 paginĭ Cernăuțĭ 1906.

N. Iorga. «Domnul Tudor» din Vlădimirĭ, în No. 13, Biblioteca Societățiĭ «Steaua» Göbl, 1906, Bucureștĭ, 109 paginĭ 1·15 banĭ.

Mihail Eminescu. Dramă istorică, inedită, cu o precuvîntare de Iuliŭ Dragomirescu, Editura Alcalay 1906, Bucureștĭ 85 paginĭ 1 leŭ.

Isidor Ieșan. Romînii din Bosnea și Herțegovina în trecut și în prezent. Tipografia George Michiŭ, Arad, 1906, 89 paginĭ pr. 1·50 cor.

Caton Theodorian. Prima durere, (nuvele) Bucureștĭ 1906, Göbl, 1 vol. 136 pg. pr. 2.50 l.

Florian I. Becescu. Spre ziuă (versurĭ) Constanța; 1906, Tipografia Ovidiu, 1 vol. 133 p. 3 l.

Const. Giurescu. Contribuțiunĭ la studiul cronicelor muntene, Bucureștĭ 1906, 1 vol. 160 pg.

Radu D. Rosetti. Epigrame, Minerva Bucureștĭ 1906, 1 vol. 77 pg. pr. 1.50 l.

D. A. Teodoru, G. Bogdan-Duĭcă, N. Bănescu, G. Beĭŭ-Palade. De la congresul didactic, 1 vol. 84 pg. 1906, Bucureștĭ, Tip. Voința Națională,

Dr. A. Urbeanu. Hrana săteanuluĭ Romîn în ceĭ din urmă 40 de anĭ și îmbunătățirile de adus. 1 broșură 31 pg. Bucureștĭ Imprimeria Statuluĭ 1906.

ARHIVA
ORGNUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE
DIN IAȘI

Anul XVII. Septembrie 1906 No. 9.

Luĭ Alecsandri

Sîntem în fața morțeĭ și-a vecĭniceĭ trăirĭ.
Vedem cum numaĭ duhul învinge nimicirea
Și a trupuluĭ sleirĭ,
Și cum făptura noastră scurt se desprinde-n
două :
In tot și-n risipirĭ.

Alecsandri trăește cu ceĭ ce-nsamnă totul ;
Iar statua luĭ mare nu-ĭ cea ce se înalță
Pe-acest pilastru mic ;
Căcĭ piatra se distruge și bronzul se tocește,
Nerămînînd nimic.

Vecĭnic e mozoleul ce neamul o să-nalțe
Din pături de inimĭ întăiuluĭ săŭ bard,
Ce strajă-a făcut țăreĭ cu cîntece viteze,
Și-nstrăinăreĭ limbeĭ, din sufletul luĭ, gard.

Căcĭ el a scos din fașa încinsă de juvine
Frumoasa noastră limbă, rupîndu-ĭ vechiul ștreang;
El a adus din Roma pe gingașul Orațiŭ
Și pe Ovid tovarășĭ,
Simțireĭ luĭ mărețe să-ĭ ție grabnic hang.

A rechemat la viață cîntările străbune
Ce înălțase gîndul și graĭul pămîntean,
Și-a ispitit norodul, deprins în străinizme
Să vie ca s-audă-n limba-ntinerită,
Cum trebue să vorbĭască actorul consîngean.

Iar cînd răsună goarna stîrnită de tiran,
Chemînd la luptă cruntă poporul luĭ Stefan,
Să-șĭ apere pămîntul;
Arcuș îșĭ făcu gîndul, ĭar inima luĭ strune,
Și începu să sune
Cîntările grozave,
Ce întărtaŭ ca salve
Trimise de dușman.

Pe pĭatra cea eșită din inimă de munte,
Pe care strîns-a vremea, în straturĭ făr-de număr,
Al vecĭniciei crug,
Am pus noĭ astăzĭ chipul ce-a însemnat prin gîndurĭ,
Avînturĭ noĭ de vĭață,
Și a aprins în inimĭ, de-a patrieĭ ĭubire,
Un noŭ și falnic rug.

Și-n fața întrupăreĭ ce ne arată chipul,
Ce steag fu vitejieĭ și graĭuluĭ stăpîn,...
Sus gîndul și jos fruntea, cu închinare-adîncă,
Poporule romîn!

Riria

Luminateĭ amintirĭ a luĭ Vasile Alecsandri

Am cintat o Doină și e de-ajuns
Alecsandri

(Pe albumul Eleneĭ Văcărescu)

Cîntat-aĭ un cîntec,—și de-atuncĭ
Il cîntă pădurea și văile-ntinse și tristele luncĭ
Tăcut-aĭ acuma, s-ascultĭ și maĭ bine
Porumbul și grîul ce plîng după tine,
Cîntînd cîntul tăŭ.

Pădurea și șesul și fetele-n lanurĭ și stelele-n băĭ
Și la șezătoare, cînd fusul să-nvîrte, îl cîntă mereŭ...
Da ce-ți pasă ție că graĭu-ți s-a stîns!....
In tot ce se cîntă, pe-al țăriĭ pămînt, e glasu-ți cuprins.

De staĭ pe drumurĭ saŭ la izvoare
Să-țĭ auzĭ cîntul cum se strecoară
Printre ogoare,
Vine spre tine, cum vine-un rîŭ
In stropĭ de lună, 'n zăbun de soare,
Cu furca-n brîŭ;

Cu-o sărutare pe gura-ntinsă, cu ochĭ de dor,
Vine cu caiĭ care duc vestea drageĭ în zbor
Și cu mĭeluțiĭ ce lasă turma în urma lor,
Și chĭar cĭobanul, în a sa cale de-nainta,
De era vesel, saŭ era jalnic, *Doĭna* cînta.

De cum aĭ prins-o la pĭeptul tăŭ,
Aĭ strîns-o tare, cîntînd mereŭ;
Ș-acum pămîntul un'te-aĭ culcat
Iți cîntă-ntr-una, căcĭ ĭ-aĭ cîntat
Drag *Cîntul* săŭ.

Elena Văcărescu

Cuvîntare la dezvălirea statuei

În Alecsandri se întrupează epoca cea maĭ însemnată a regenerăriĭ noastre naționale, epoca faptelor marĭ și a lepădăriĭ de sine pentru binele neamuluĭ. Sărbătorim astăzĭ reînvierea în bronz, nu numaĭ a unuĭ mare poet și a unuĭ fruntaș literat, ci pe acea a uneĭa din cele maĭ de samă figurĭ ale trecutuluĭ ce ne atinge maĭ de aproape. Alecsandri a făcut parte din o pleĭadă întreagă de suflete marĭ care și-aŭ închinat puterile întru propășirea țăriĭ, și el răsare din tovarășiĭ săĭ, ca o stea de întâĭa mărime, alăturea cu Mihail Cogălniceanu, Costache Negri și cu conducătorul întregeĭ falange, Alexandru Cuza, primul domnitor al RomânieĭRomânieĭ unite. Dacă conlucrătoriĭ săĭ s-aŭ ilustrat maĭ mult pe tărîmul faptelor politice, luĭ Alexandri ĭ-a fost sortit de a reînvia puterile lăuntrice ale mințeĭ, din care aceste fapte se hrănesc și izvorăsc. Pentru aceasta Dumnezeŭ îl înzestrase cu focul poezieĭ, cu darul întrupăreĭ cugetăreĭ în icoane; cu darul de a face să pătrundă în spirit, odată cu ideĭa, și căldura învietoare a simțimîntuluĭ. Și acest dar îĭ însamnă un loc aparte în conlucrarea spre opera comună, prin faptul că, pe cînd, la mariĭ săĭ soțĭ, a rămas numaĭ faptele săvîrșite, ĭar mijloacele pentru a lor îndeplinire aŭ dispărut, la Alecsandri, pe lîngă fapte, aŭ rămas și mijloacele, întrupate în neperitoare plăzmuirĭ poetice.

Alecsandri este deci de două orĭ mare: maĭ întâĭ fiind-

că a pus umărul la ridicarea poporului român din întunerec către lumină, din robie către libertate, din barbarie către civilizaţie; al doilea fiind-că, pentru a-şi îndeplini menirea, a închegat în cîmpul poeziei, plăzmuiri de o neîntrecută frumuseţă care vor rămînea de-a pururi ca să bucure şi să desfăteze generaţiunile ce se vor perinda în cursul viitorului.

Alecsandri, ca toţi barbaţii mai de samă ai timpului său, îşi desăvîrşise cultura, în Apusul Europei, şi anume în centrul lumei civilizate, strălucitorul Paris. Dar minte mare cum era el, nu se lăsă a fi orbit de prea marea lumină ce izvoria din acel soare intelectual, şi el nu uită nici odată că este şi trebue să rămîe Român; că rolul său este de a întrebuinţa cultura ce o dobîndise, la luminarea poporului din care făcea parte; că dacă erau multe de îndreptat în ţara lui de baştină, erau şi lucruri ce trebuiau respectate, ca bune şi vechi obiceiuri. De aceia şi vedem că primele lui cîntări, după ce se întoarse din străinătate, nu sînt imitaţiuni de ale poeţilor franceji, ci sînt toate croite după calapodul naţional. Această tendinţă a lui Alecsandri se manifestă în curînd într-un chip mai rostit, în culegerea cîntecelor poporane româneşti. Alecsandri era înainte de toate un poet poporan, cu deosebire însă că, în loc de a fi înzestrat numai cu darul sfînt al cîntărei, mai era şi poleit în cuget şi rafinat în simţiri. El prelucră deci nestimatele găsite în gura poporului, le desăvîrşi şi le dădu forma cea mai încîntătoare. Nu se poate pune lui Alexandri măsura pe care unele minţi înguste caută să i-o aplice, criticîndu-l asupra modului cum înţelege să reproducă folklorul românesc. Alexandri n-a vrut numai să culeagă odoarele cugetărei şi ale simţirei române. Trecîndu-le prin focul minţei şi inimei lui, în care bătea cu cea mai mare putere pulsul vieţei şi a simţirei naţionale, el recîntă toate creaţiunile poporane, precum le recîntase fiecare poet poporan prin mintea căruia ele trecuse; atîta numai că acuma, lacul fiind mai mare şi mai adînc, undele se limpeziau mai mult, şi puteau reflecta mai clar şi mai puternic lumea înstelată ce se oglindia în ele.

Dacă Alecsandri însă se apropie aşa de mult de popor, chiar dela primele începuturi ale activităţii sale, este că inima şi firea lui îl trăgea către întregul din care făcea parte; şi de

aceïa pe lingă răsunetul cel mare al gindului poporuluï în vasta luï inteligență, Alexandri înțelegea să pună în slujba acestuïa toate puterile creatoare, cu care natura îl înzestrase cu atita dărnicie, și să nu părăsască niciï un moment rolul încredințat luï de soartă, de a fi apărătorul cultureï, a limbeï și a cugetuluï poporan.

Din vremile vechï rămăsese o sumă de rele, o sumă de apucăturï vrednice de ris, de care trebuïa desbărat poporul romănesc care năzuïa cătră civilizație. Alecsandri aplică arma mușcătoare a satireï, îmbrăcată în forma cea maï la îndămîna tuturor, acea a teatruluï, pentru a ucide prin ridicol toate elementele putrede ale societățiï. Așa luară ființă plăzmuirile scenice ale luï Alecsandri, cu care el hrăni mult timp teatrul rominesc, condus chïar citva timp și de înțeleapta luï direcțiune. Dar Alecsandri nu era extrem în nimic, ci o minte din cele maï bine cumpenite. El nu depăși măsura cînd lovïa în apucăturile greșite și urîte, și știu să facă totdeauna deosebirea între aceste apucăturï și bunele și sfintele obiceïurï rămase dela străbunï. In *Iorgu dela Sadagura*, el biciuește tocmaï pe tineriï care, întorcîndu-se din străinătate, nu maï respectă nimic; disprețuesc neam, țară și totul, fiindcă nu sămănaŭ saŭ nu eraŭ la înălțimea modeluluï de imitat.

Dacă însă primele lucrărï teatrale ale luï Alecsandri aveaŭ maï mult caracterul moralizator, cele de pe urmă ale sale plăzmuirï în acest gen, *Despot Vodă*, *Fîntina Blanduzieï* și *Ovid*, reînviind pe scenă figurï din trecut, întraŭ în cercul activitățiï sale de căpitenie pe tărîmul poetic, acel al înălțăreï sufletuluï, prin evocarea fermecătoare a ceïa ce a fost.

Tot la înălțarea neamuluï a tins și activitatea politică a luï Alecsandri, desfășurată maï ales la începutul domnieï luï Alecsandru Cuza, atuncï cînd era nevoïe de neapărata recunoaștere a îndoiteï alegerï a domnitoruluï în Moldova și în Muntenia, alegere prin care Romîniï calcaŭ în chip vădit Convenția de Paris, actul de naștere al naționalitățeï lor. Cu cită ghibăcie, cu cită căldură apără poetul, acest mare, acest uriaș interes, fără de sprijinirea căruïa, România de astăzï nu ar exista, precum nu poate să se mențină un turn înalt de la temelia căruïa ar lipsi dintr-o parte un dărab de pïatră. Cum știu însă el să

placă luĭ Napoleon III, luĭ Malmesbury şi luĭ Cavour; şi cu toate că interesele Franţeĭ, ale Anglieĭ, atrase de Napoleon în cercul politiciĭ luĭ, şi ale Italieĭ, doritoare ea însăşĭ de unire, împingeaŭ pe reprezentaţiĭ acestor treĭ ţărĭ la o plecare simpatică către purtarea poporuluĭ romîn, totuşĭ nu e maĭ puţin adevărat că şi rolul trimisuluĭ luĭ Cuza, Vasile Alecsandri, fu mare şi minunat, căcĭ ştiu să se folosască de aceste simpatiĭ şi să le întoarcă deplin în folosul ţăriĭ luĭ, încît obţinu maĭ mult încă de cît stăpîniĭ lumeĭ eraŭ plecaţĭ să încuviinţeze.

Deşi însemnată, nu pe acţiunea luĭ diplomatică se razimă însă nemurirea luĭ Alecsandri, ci pe cealaltă parte a activităţiĭ luĭ, datorită geniuluĭ poetic.

Aicĭ Alecsandri, poetul, a scos din bogata luĭ minte şi din arzătorul foc al simţireĭ luĭ cu care topía metalul cel preţios al limbeĭ, nişte plăzmuirĭ ce vor trăi atîta pe pămînt, cît timp limba românească va fi una din coardele instrumentuluĭ melodios al graĭuluĭ în omenire.

Ca toţĭ poeţiĭ, Alecsandri a cîntat durerile şi bucuriile inimeĭ luĭ; şi aceste cîntărĭ întrupează o gingăşie şi o frumuseţă de rostire, o delicateţă de simţire ce fac din ele nepreţuite mărgăritare. Dar tot el, şi nu ca toţĭ poeţiĭ, a consfinţit cea maĭ mare parte din lucrarea luĭ poetică, înălţăreĭ neamuluĭ, cîntîndu-ĭ trecutul şi reînviind închipuirile poporuluĭ în icoane mult maĭ puternice de cît acele făurite de el. Alecsandri a străbătut cîmpul legendelor istorice ale Românilor şi a închegat în versurĭ neperitoare puternicile şi vitejele lor figurĭ; a căutat să reînvie mîndria origineĭ noastre romane, cîntînd *Sentinela romană* şi aducînd pe scenă figurile atît de dulcĭ şi de ademenitoare ale Getteĭ şi ale luĭ Oraţiŭ şi Ovid; a apropiat de noĭ ĭarăşĭ timpurile de virtuţĭ militare, de nespusă jertfire pentru binele obştesc şi apărarea moşieĭ, însemnate prin luptele noastre cele vechĭ cu Poloniĭ, Tătariĭ, Unguriĭ şi Turciĭ. A căutat într-un cuvînt să-şĭ pue lira în slujba neamuluĭ, ca un rîdicător puternic al simţireĭ luĭ, spre a-l rechema la mîndrie şi vrednicia de sine; spre a face să scapere în el scînteĭa dătătoare de viaţă a propăşireĭ; spre a-l aduce la cunoştinţa de sine şi la îndeplinirea roluluĭ pe care D-zeŭ l-a dat popoarelor alese ce le-aŭ presurat icĭ colea pe pămînt.

Şi Alecsandri s-a născut şi a trăit într-un timp cînd lucrarea luĭ trebuĭa să rodĭască, timp fericit şi care foarte rar numaĭ se arată în cursul trebilor lumeştĭ. El a trăit în una din acele clipe din vĭaţa popoarelor, cînd deşteptîndu-se în ele simţimîntul păstrăreĭ specieĭ, ele înăbuşă egoizmul şi pornirile interesate ale individuluĭ ; cînd glasul cel mare al neamuluĭ acopere vocile acelor ce-l alcătuesc, cum acopere vuetul cel puternic al oceanuluĭ clăpocitul fiecăruĭa din valurile sale. Era un timp minunat, acela în care fu dat luĭ Alecsandri să cînte şi să îndemne. Purtat de un puternic curent către propăşire în toate ramurile, poporul român era gata la toate jertfile, numaĭ ca acest mîntuitor curent să izbîndească. Alecsandri a putut atinge cu deplina dezvoltare a străluciteĭ luĭ minţĭ ceĭ doĭ polĭ aĭ vĭeţeĭ noastre politice: anul 1848 cu începutul reînviereĭ şi anul 1878 cu apogeul eĭ, şi în aceştĭ treĭ-zecĭ de anĭ care încheagă cea maĭ frumoasă pagină din istoria neamuluĭ românesc, lira luĭ stătu vecĭnic încordată, vecĭnic la pîndă, pentru a întări simţirile şi a înviora inimile.

Aşa în 1848 el ridică, odată cu Mureşanu în Ardeal, glasul pentru a chĭema *Deşteptarea Românieĭ*; în 1857 el cîntă *Hora Unireĭ* care răspîndeşte ideĭa mîntuitoare de neam pînă în ultimele unghere ale ţărilor romîne la auzul cuvintelor înaripate, însoţite de glasul vioarelor şi de tropotele picioarelor. Şi în sfîrşit, la capătul lungeĭ sale carierĭ, atuncea cînd puterile corpuluĭ începînd să se retragă, viaţa minţeĭ se întăreşte şi străluceşte un moment maĭ tare ca totdeauna, ĭ-a fost dat să încoarde lira luĭ o ultimă dată, acum însă cu strune de oţel, pentru a cînta războĭul şi a sărbători vitejia de faţă a poporuluĭ, şi pe care el o văzuse izvorînd atît de mănoasă în veacurile trecute. Aicĭ lirica luĭ Alecsandri îşĭ ajunge culmea, şi rar a răsunat accente aşa de convingătoare, aşa de aprinse şi aşa de dătătoare de scînteĭ, ca acele cu care el cîntă pe vitejiĭ săĭ Curcanĭ.

Dacă se poate vorbi de fericire în lumea pămîntuluĭ, apoĭ Alecsandri a atins pe cea maĭ înaltă, întrucît el putu împlini până la bătrîneţe menirea pusă luĭ de soarta din primiĭ anĭ aĭ tinereţeĭ, plătindu-şĭ altfelŭ datoria către poporul ce l-a năs-

cut, datorie contractată prin zămislirea geniuluĭ în crierul luĭ și a nobleței de simțire în inima luĭ.

Și acuma noĭ care ne-am adunat aicĭ pentru a sărbători amintirea mareluĭ barbat, țintuindu-ĭ în bronz metalic chipul peritor, după cum în bronzul inimilor e săpată icoana neperitoare a mareluĭ său suflet—ne plătim și noĭ o datorie către unul din părinții neamuluĭ românesc.

A. D. Xenopol

Luĭ Vasile Alecsandri

Cu ocaziunea aducereĭ statueĭ sale în Iașĭ

Ca o rază priitoare, care-aduce bucurie
Intră în cetatea noastră, al tău leagăn de pruncie:
Vino și ne-nsuflețește!... Noĭ de mult te așteptăm,
Inimile noastre astăzĭ cu mult drag ți le-nchinăm,
Nobil fiŭ al Românieĭ, mult iubit Alecsandri!
Cît pe cerĭul Țăreĭ noastre steaua ta va străluci,
N-aĭbă teamă fiĭca Romeĭ, pribegită-n depărtare
De necunoștința lumeĭ, de-ntunerec și uitare!
Tu aĭ fost preotul nostru, cerĭul te-a ales pe tine,
Căcĭ în zile de furtună ca și-n zilele senine,
Cînd c-o blîndă veselie, cînd de jale-nduĭoșat,
Ca o mamă ĭubitoare cu-al tău vers ne-aĭ mîngîĭat.
Cu simțirea ta adîncă pentru-a patrieĭ ĭubire
Tu ne-aĭ înălțat curajul, ne-aĭ trezit din amorțire.
Glasul tău a fost profetic! El ne-a arătat măreața,
Cu dorita libertate, mîndra cale de vieață;
Și cînd trîmbița de luptă la hotare-a răsunat,
Toțĭ, *cu inimă română* într-un pas am alergat.
Intră-n nobila cetate!... De pe bronzul maestos,
Mîngîĭ-o ș-o ilustreaza cu-al tău nume glorios;
Tinerimeĭ noastre-nsuflă, o poet neprihănit!
Dragostea pentru Pămîntul ce atîta l-aĭ ĭubit;
Viitorul, drept și mîndru, să reîntregĭască ĭară
Strămoșasca moștenire, cum a fost odinioară,
Iar tu timpurĭ de restriște cînd cădem în învrăjbire
Să fiĭ prag de deșteptare și simbol de înfrățire[1]).

A. Naum

---

1) D-l Xenopol președintele societățiĭ Științifice și Literare din Iașĭ, a ținut această cuvîntare ca delegat al comitetuluĭ statueĭ cît și ca reprezentant al societățiĭ noastre.

Aceste patru alcătuirĭ în amintirea luĭ Alecsandri aŭ fost împrumutate din *Albumul* scos cu prilejul dezvălireĭ statueĭ mareluĭ poet, care album conține în totul maĭ bine de o sută de închinărĭ făcute de ceĭ maĭ de samă scriitorĭ, din toate țările locuite de Românĭ, mareluĭ lor cîntăreț.

V. Alecsandri

E de netăgăduit că printre toţĭ poeţiĭ ce aŭ trăit dela 1850 la 1880, V. Alecsandri este cel maĭ mare. Dacă am avea în vedere operele sale, munca sa, îndreptarea în care a lucrat, felu-ile de scrierĭ la care s-a dedat, am putea zice că e cel maĭ mare poet nu numaĭ dintre 1850 şi 1880, dar chiar până în ziŭa de astăzĭ.

Toată lumea din timpul săŭ şi după dînsul încă, pînă maĭ dăunăzĭ a fost intr-un cuvînt de părere a vedea în Alecsandri pe cel maĭ bun scriitor şi a admira pînă la entuziazm chĭar, opera luĭ poetică; de altfel se şi explică foarte bine aceasta, fiindcă tot ce scriea dînsul este rostirea credincĭoasă a năzuinţelor noastre şi maĭ ales a năzuinţelor mijlocululuĭ veacuĭuĭ trecut.

Alecsandri «era», cum zice d I Ollănescu, «poetul duĭos cu limba dulce şi aleasă, în sufletul caruĭa aŭ fost înmănunchĭate simţirile, dorurile şi avîntul poporuluĭ român, a căruĭ vitejie a slăvit-o, a căruĭ suferinţă a plîns-o, a caruĭ bunătate a cîntat-o»[1]. El nu era poetul care să se mulţamĭască cu o vĭaţă visătoare, nu era nicĭ ca Eminescu, nicĭ ca Gr. Alexandrescu, ci maĭ degrabă un apostol şi un făuritor de idealurĭ. De aceĭa el împreună cu Kogălniceanu a fost şi omul care a dus maĭ departe mişcarea începută pentru renaşterea noastră. Pentru acest motiv studiarea luĭ V. Alecsandri maĭ însamnă în bună parte şi studiarea istorieĭ ţăriĭ noastre în această epocă, fiindcă de pela 1840 şi până la moartea sa, nu e fapt mare, nu e eveniment însemnat la care să nu fi luat parte şi poetul nostru, fie pe cale direct politică, fie maĭ ales pe cale literară.

Activitatea luĭ Alecsandri ni se înfăţişază ca un tot organic, ca o evoluţie limpede, aşa că o putem urmări maĭ de aproape

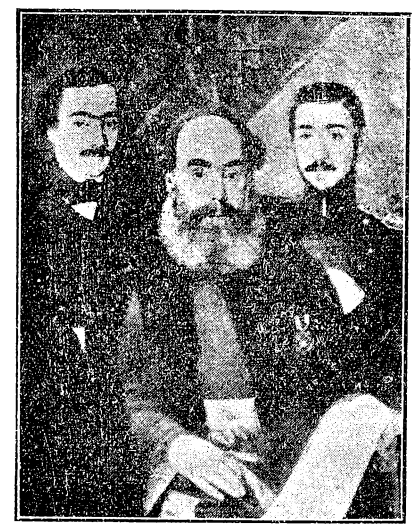
---

1) D. C. Ollănescu. „Vasile Alexandri“. Discurs de recepţiune la Academia Română.

și vom constata de la început până la sfirșit că e predominită de aceleașĭ note caracteristice : *iubire* și *fericire.*

Eminescu în Epigoniĭ săĭ a rezumat în cîteva cuvinte pe poetul «veșnic tînăr și ferice». Și în adevăr daca vom cerceta întreaga activitate a lui Alecsandri, vom vedea că el privește vĭața ca o poemă de mulțămire, ca un cîntec fericit, ba maĭ mult încă, el cînta fericirea acolo unde ea nu se afla.

Un alt punct caracteristic în întreaga-ĭ activitate aproape, este patriotizmul săŭ bine-înțeles, departe mult de șovinizm, prevăzător numaĭ de bine pentru țara sa. Nu-șĭ închipue și nicĭ poate să-șĭ închipuĭască poporul Român zdrobit pentru totdeauna, nu poate crede că o astfel de nație poate cădea sub

Vornicul Alecsandri cu fiiĭ luĭ Vasile și Iancu.

călcîĭul cotropitor al străinuluĭ. Caracteristice versurĭ are Alecsandri în această privință în „Sentinela romană" (Mărgăritărele). Ceĭa ce-l face pe dînsul să creadă acest lucru este faptul că are o concepție senină despre soarta tuturor popoarelor, concepția că *dreptatea trebue să învingă.*

VIAȚA LUI ALECSANDRI

Pentru a vedea de ce opera luĭ Alexandri e veselă, pentru ce poetul e optimist, pe cînd ceĭ maĭ mulțĭ, chĭar din timpul săŭ daŭ alte note, rostesc alte simțiminte, e firesc să ne dăm samă întru cît-va despre viața sa.

Se știe că opera e poetul.

S-a spus de către mulțĭ, că Alecsandri a cîntat fericirea *fi-*

indcă a fost fericit, fiindcă a dus o viață liniștită, plină de toate bunurile și onorurile; n-a prea fost în contact cu adevărata lume, ci a privit-o numaĭ pe de-asupra și deci nu putea să cunoască și să simtă nenorocirile și suferințele.

Maĭ întăĭ e greșit a susținea că a cîntat *ferictrea fiindcă a fost fericit* pentru că și mulțĭ alțĭ poețĭ aŭ fost fericițĭ în vĭața lor, fără ca numaĭ de cît să producă și opere din care să rezulte fericirea lor. Un exemplu destul de evident este lordul Byron, care deși bogat, deși plin de cele maĭ marĭ onorurĭ, totuși în întreaga-ĭ operă predomină tristeța și melancolia. Apoĭ pare că fericirea constă numaĭ în mulțămirea nevoilor materiale?

S-a zis de către alțiĭ că a fost superficial. Poate să fie ceva adevărat în cele susținute de școala celor pentru „arta cu tendinți". Trebue însă avut în vedere cine era Alecsandri, ce cultură avea, în ce împrejurărĭ se afla; autorii și influența ce s-a exercitat asupră-ĭ și numaĭ atuncĭ se va putea vorbi cu maĭ multă preciziune despre dînsul. De aceĭa acum simțim maĭ mult încă nevoĭa de a ști ceva despre vĭața întreagă a sa, luînd-o dela început. Așa numaĭ vom vedea că Alexandri tot în opera sa a fost influențat nu numaĭ de mediu, nu numaĭ de cultura multă-puțină cît o avea, sistematică orĭ nesistematică, ci de ceva înăscut luĭ și care i s-a transmis prin naștere. De multe orĭ faptul acesta e cel maĭ interesant de studiat.

Singur V. Alecsandri ne spune în amintirile sale neterminate (1865), că s-a născut la Bacăŭ în anul 1821 luna Iulie, dintr-o familie de origine italiană. După tată era originar din Veneția. E adevărat că numele «Alecsandri» apare în maĭ multe locurĭ. Chĭar pînă azĭ există în acel oraș un «palazzo Alecsandri».

Numele de familie al mameĭ sale era *Cozoni*. Dacă am avea în vedere numaĭ faptul acesta, că în singele luĭ curgea sînge italian și am observa operele sale, am vedea că maĭ în toate e ceva din originea luĭ—gingașia și delicateța—un fond maĭ mult occidental de cît oriental, care foarte rar se întîlnește la alțĭ poețĭ din timpul săŭ.

Cele dintăĭ învățăturĭ le-a primit în casa părintească de la părintele Ghermanos. Despre acesta ne spune Alecsandri că «ședea la noĭ, și afară de mine avea și alțĭ elevĭ externĭ, dintre care pe Mihail Kogălniceanu. Acesta venia în toate zilele îmbrăcat în antereŭ de cutnie și purtînd și un ișlic de pĭele de mĭel sură.. Vaĭ de nenorocitul ișlic! el devenise o minge în mînele noastre și ne atrăgea ocărĭ aspre din partea părintelui Ghermanos, ba uneori chĭar și palme». (V. Alecsandri, Scrisoare către I. Ghica «Vasile Porojan»).

Nu după multă vreme însă, Alecsandri a fost dat în pensionatul luĭ Cuénin, un fost militar. Singur poetul ne spune că atuncĭ cînd era în pensionatul luĭ Cuénin, sub influența cetiriĭ luĭ Robinson Crusoe, admira priveliștea (peisagiul), cam saracă nu

e vorbă, ce-o vedea pe malul Prutuluĭ. Tot poetul ne maĭ spune că la vrîrsta de 13 anĭ se simţía foarte fericit în a admira natura şi maĭ ales cînd vedea cirdurile de cocoare şi rîndunelele sburînd pe deasupra luĭ. Dacă am căuta să ne dăm samă, am vedea de pe acum nota caracteristică ce o vom găsi în opera sa şi în special în *Pastelurĭ.*

In pensionatul luĭ Cuénin nu stă mult, căcĭ în vara anuluĭ 1834, părinţiĭ săĭ se hotărăsc să-l trimeată la Paris, spre a se face medic, după îndemnul luĭ Furnaraki, secretarul luĭ Coraĭ, un scriitor grec din timpul revoluţieĭ. Odată cu Alecsandri tînărul, se duseră la Paris şi N. Docan, A. Cuza şi Neguliciĭ. Acolo fu pus în casa şi sub privigherea unuĭ om de litere, Cotte. Amintim acest lucru, tocmaĭ pentru a se pune maĭ bine în inviderare o parte din mersul activităţiĭ luĭ Alecsandri de la un timp.

De ocamdată trebuĭa să se pregătĭască de bacalaureat, în vederea carieriĭ ce trebuĭa să-şĭ aleagă. Tînărul elev învăţa repede şi bine şi după doĭ anĭ, 1835, căpătă diploma dorită.

Asupra moduluĭ în care şi-a dobîndit diploma amintită, d-l Ollănescu în opera citată spune următoarele:

„In vara anuluĭ 1864 aflîndu-mă în Moldova, am avut fericirea de a cunoaşte pe Alecsandri. Intrasem in clasa V la Sf. Sava şi eram mîndru de a putea recita, cu respectiva scandare, începutul Eneideĭ luĭ Vergil, pe care Massim ne-o dăduse odată ca temă. Alexandri o recită şi el şi-şĭ făcea o plăcere să-mĭ pună felurite întrebărĭ din gramatica şi sintaxa latină. In ochiĭ meĭ, pe lîngă renumele de mare poet, luase el şi proporţiunile unuĭ mare învăţat, aşa că, îndrăzneţ ca toţĭ copiiĭ, îl întrebaiŭ într-o zi unde şi ce studiĭ a făcut, de ştie aşa de multe lucrurĭ. Drept răspuns el începu a rîde şi luîndu-mă de braţ

îmi povesti că a învățat la Paris, că diplome multe n-are, dar că știința și-a căpătat-o în școala cea mare a lumii și în călătoriile depărtate ce făcuse peste țări și peste mări. Îmi destăinui chiar că trecînd bacalaureatul, un examinator îl întrebă cu ce pace se terminase războiul de 30 ani, și că el neavînd nici o cunoștință despre istoria Germaniei din secolul XVII, era gata să spue că nu știe, cînd îi trecu ca un fulger prin minte cuvintele: paix de Westpalie, pe care le tot auzise repetate în gura mare de toți elevii claselor superioase dela Cuénin, și fără să mai stea la îndoială răspunse într-un noroc: la paix de Westphalie. Profesorul mulțumit îi dete o bilă albă și astfel deveni «bachelier èslettres!»

După căpătarea diplomei de bacalaureat în litere, se înscrise, potrivit dorinței tatălui său, în facultatea de medecină; dar această îndeletnicire era peste firea lui Alecsandri, nu putea niciodată să sufere *disecațiile* și cercetările ce să făceau în cabinetele de anatomie; de aceea, pe lîngă că la cursuri urma foarte neregulat, apoi de examene nici gîndea, așa că nu după mult timp părăsi această facultate. Tatăl său aflînd aceasta, îl îndemnă, de sigur nu cu multă părere de bine, să urmeze *Dreptul.* Se înscrie la această facultate și începu cîtva timp să urmeze cursul de *Drept Roman* al lui Ducauroy. Lui Alecsandri însă îi displăcea vorba multă și ajunse la credința că nu va putea fi apărătorul celor nedrepți, în cazul cînd va îmbrățișa cariera avocățească. De aceia se hotărăște să părăsească și Dreptul și se apucă să intre în școala de poduri și șosele, nu atît în urma unei imboldiri a sa însuși, ci mai mult ca să împace o dorință părintească, care voia să-l vadă numai de cît cu o carieră. La început învăță bine, își face bun renume printre colegii săi, dar... nenorocire la examen! Făcu un fiasco deplin căci uită și cele mai elementare principii ale matematicii, așa că fu refuzat «avec un ensemble digne d'un meilleur sort», cum obicinuia adesea să spună în rîs însuș Alecsandri. In urma acestui fiasco, se întoarce acasă la d. Cotte (unde se afla în gazdă) și-i spuse întîmplarea. Acesta nu numai că nu l-a descurajat, dar îi spune ca să se ocupe cu ce-i place, cu acel lucru pentru care are plecare. Cotte observase că Alecsandri nu e nici pentru medicină, nici pentru drept și cu atît mai puțin pentru poduri și șosele, dar că are mare talent literar; de aceia îi înlesnește cetirea romanelor lui Chateaubriand, poeziilor lui Lamartine, dizertațiilor filozofice ale lui Jean Jacques Rousseau asupra societății și educațiunii, etc. Alecsandri se dedă cu totul studiilor literare și aceasta cu atît mai mult cu cît tatăl său nu era un om fără stare.

După cinci ani de ședere în Paris, pe la sfîrșitul lui 1839, lipsindu-se de orice plan mai serios pentru viitor se întoarce în țară înflăcărat pentru poezia franceză. Aici, în țară, după cinci luni dela sosirea sa este orînduit șef de masă la Casa pensiilor și a scutelnicilor.

„Lipsit de prejudiţiile ambiţiunii personale, însufleţit de un patriotizm înfocat dar statornic, modest şi cinstit pe cît era de gelos şi de stăruitor în treburile publice, amic devotat sigur, tovarăş vioï şi spiritual, el avea să se urce cu capul sus şi cu fruntea senină pînă la treptele cele maï înalte ale scăriï sociale" [1]).

Inainte însă de a se întoarce in ţară, face o călătorie în Italia cu prietenul săŭ C. Negre. Petrece la Florenţa şi Veneţia, unde publică o nuvelă pe care avea s-o scoată, cu un an maï tîrziŭ în «Dacia literară» (1840). Călătoria aceasta îşi are şi ea importanţa eï, maï ales cu privire la înţelegerea operelor luï Alecsandri, căcï delicateţa şi cultul ce-l are pentru femee în poeziile sale de ïubire, sunt în mare parte, reamintirï din această călătorie.

Se ştie că Italia este ţara dragostiï. Alecsandri ca şi Italieniï dă o podoabă strălucită ïubireï sale pentru femee. El îşi ïea Italia cele maï de multe orï ca decor, pentru rostirea simţimîntuluï de ïubire.

In străinătate Alecsandri se îndeletnicise nu numaï cu citirea operelor maï sus amintite, ci avuse prilej să vadă că se învîrteşte într-o lume cu totul altfel de cum era acea din ţara sa; că Franţia este cu desăvîrşire înaintată pe toate tărîmurile. Şi ce l-a lovit maï ales şi pe dînsul, ca şi pe toţï tineriï din această epocă care se duceaŭ în străinătate eraŭ ideile de libertate a gîndiriï, de egalitate, de fraternitate ce începuse a încolţi în Franţa, ideile marï umanitare ce se resfiraŭ asupra întreguluï popor. De aceïa cînd s-a întors în ţară în 1839 el, împreună cu alţï tinerï de inimă, încep a se gîndi serios la ceïa

1) Vezï Olănescu loc citat.

ce trebue să se facă și în țările Romîne; căcĭ starea de atuncĭ, față de cultura înaintată din Occident, nu maĭ putea dăĭnui.

Alecsandri singur ne spune care era starea țărilor Romîne în 1840: «în capul statuluĭ un domn eșit din monstruoasa împărechere a suzeranitățiĭ turceștĭ cu protectoratul rusesc, un soĭŭ de pașă purtînd chivără muscălească, despot puternic căruĭa se supuneaŭ fără cîrtire toțĭ locuitoriĭ țăriĭ, încongĭurat de o temere respectuasă și însuș tremurînd de un firman dela Stambul, de o notă dela Petersburg, orĭ de un gest al consuluĭ împărătesc»[1].

Dela mitropolit și până la cel maĭ de pe urmă slujbaș era pus și scos de Domn, fără lege, fără să dea socoteală cuĭva, fără control, numaĭ după propria-ĭ chibzuință.

După un astfel de domn, veneaŭ boeriĭ, cu fel de fel de trepte. Marĭ și grozavĭ cu ceĭ maĭ micĭ de cît dînșiĭ, milogițĭ însă, cînd era vorba să se prezinte înaintea Domnuluĭ. Aceștĭ boerĭ, cele de maĭ multe orĭ fără știre de carte, fără bun simț chiar, făceaŭ totul numaĭ și numaĭ să se îmbogățească cît maĭ mult și prin cît maĭ grele sarcinĭ aruncate pe spinarea altora, în deosebĭ pe aceĭa a sărmanuluĭ popor! Nu era nicĭ administrație, nicĭ o grijă de bunul și averea celuĭ mic, jaf și abuz pe toată linia. Foarte puține eraŭ familiile culte, depozitare a vechelor odoare din țările romîne. Am putea spune singurĭ Sturdzeștiĭ dela Șcheĭa și Miclăușenĭ se maĭ gîndeaŭ să adune cărțile rarĭ și prețioase, obĭectele de artă, hrizoavele vechĭ și manuscriptele de valoare istorică. Toțĭ ceĭlalțĭ, aproape fără excepție, trăĭaŭ după moda turcească și se purtaŭ în lume după deprinderele moștenite acum de la Grecĭ. Umilire pe orĭce cale, îngenunchĭare, falșitate.

Cu privire la limba țăriĭ, aceasta ajunsese a nu maĭ fi cea românească, ci o împestrițare cu fel de fel de turcizme, grecizme, rusizme etc., care de care maĭ curioase și maĭ străine de elementul de bază al limbiĭ româneștĭ. Alecsandri împreună cu Kogălniceanu, Negruzzĭ, Epureanu, Rallet, Rolla, Roseteștiĭ, Alecu Russo, Ion Ghika și acesta cu N. Bălcescu, N. Filipescu, Voĭneștiĭ, Negri, etc. au lucrat din răsputerĭ pentru rîdicarea țăriĭ noastre, pentru redeșteptarea eĭ, de aceĭa istoria va însemna fiecăruĭa partea glorioasă ce aŭ desfășurat în acele împrejurărĭ.

După întoarcerea în țara luĭ Alexandri, 1840 ne aduce o probă de influență italiană în *Buchetiera din Florența* publicată în «Dacia literară». O nuvelă în care-ș arată concepția sa despre ĭubire. Alecsandri în această nuvelă nu se pune pe sine în scenă, ci vorbește de un pictor, prietenul săŭ. In această lucrare a sa se arată la început cam puțin stingacĭŭ, cu o formă maĭ puțin aleasă, totuș opera a făcut mare răsunet chĭar dela apăruta eĭ.

Nu mult după tipărirea acesteĭ nuvele, revista «Dacia

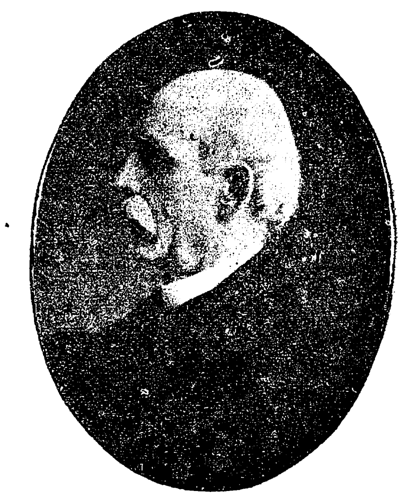
---

1) V. Alecsandri. Biografia luĭ C. Negruzzĭ. Vol. I Proză.

literară» a fost închisă. Tot în acest timp se maĭ întîmplă și o nenorocire în vĭața luĭ Alecsandri, moartea mameĭ sale, ceea ce-l face să se retragă din Iașĭ și să se ducă la Mirceștĭ, o moșie în jud. Roman, pe care tatăl săŭ o cumpărase încă maĭ de demult.

Aicĭ în Mirceștĭ „farmecul taĭnic al naturiĭ, priveliștea locurilor ĭubite ale copilărieĭ, împodobite cu urzelele închipuireĭ sale poetice, contactul maĭ de aproape cu țaraniĭ, aĭ căror traiŭ simplu și deprinderĭ patriarhale îl impresionaŭ mult, poveștile și cîntările de dragoste orĭ de vitejie ce auzia mereŭ dela dînșiĭ, căldura, naivitatea și vioĭcĭunea simțirilor și a imaginilor ce răsăriaŭ din acele minunate rapsodiĭ ascunse în sînul mulțimiĭ, îĭ deschiseră sufletul și-ĭ deteră îndemnul de a le scoate la lumină. Va făuri, zicea, dintrînsele «o armă puternică contra

dărăpănăriĭ morale sub care sta îngenunchĭată țara întreagă». Mîngăerea proprieĭ durerĭ și mîntuirea dureriĭ obșteștĭ le găsise el în înțelepcĭunea și credința poporuluĭ, căruĭa nicĭ urgia străinilor, nicĭ viforele vremiĭ nu-ĭ pîngărise inima!»[1]).

In răstimpul dela 1842 și pînă la 1844 a cutrierat munțiĭ și vălcelele, dealurile și cîmpiile și a adunat acel buchet de cîntece și poeziĭ poporane vecĭnic verde și inflorit, care „va rămînea", cum zice d. Maĭorescu, „pentru tot timpul o comoară de adevărată poezie și tot odată de limbă sănătoasă, de notițe caracteristice asupra datinelor sociale, asupra istorieĭ naționale și cu un cuvînt asupra vĭețiĭ poporuluĭ romîn"[2]).

---

1) D. Ollănescu op. citat.
2) Vezĭ T. Maĭorescu. Critice. Cîntecele populare de V. Alexandri pag. 120 Tom. I.

In 1844, cu alţĭ Moldovenĭ, publică „*Propăşirea*“ (de scurtă durată). Se amestecă apoĭ în luptele politice, în mişcarea dela 1848, care, după cum se ştie—în Moldova—fu repede înnăbuşită de către oamenii luĭ M. Sturza, surgunind pe mulţĭ dintre tinerii care încercaseră această mişcare. Printre aceştia era şi poetul nostru, V. Alecsandri, care e nevoit să fugă din ţară. Se duce în Transilvania, unde îşĭ desăvirşeşte culegerea sa de poeziĭ poporane.

Nu se întoarce în ţară de cît în anul următor 1849 luna Decembrie, după care dată, sub domnitorul Gr. Ghica, ocupă o mulţime de funcţiunĭ, în cît singur nu şĭ maĭ ştiea titlurile.

Nicĭ după această dată, Alecsandri nu stă mult în ţară, şi-ĭ vine ĭarăş gustul de ducă, gust pentru care era predispus încă din copilărie; aşa că cu toate petrecerile pe carĭ le înfăţişa vĭeaţa din Iaşĭ, saŭ statul la Mirceşti, totuşĭ voĭa:

Să se ducă-n depărtare,	Duce-m-aş în cale lungă,
Peste munţĭ şi peste mare,	Dor să nu mă maĭ ajungă;
Să se ducă-n lumea 'ntreagă	Duce-m-aş şi m-aş tot duce,
Ca o pasere pribeagă!	Dor să nu mă maĭ apuce!

In asemenea stare sufletească pleacă la Paris. De aci în anul 1852 plănueşte scoaterea revisteĭ „*România literară*“; dar nu poate s o facă deocamdată, fiind socotit ca răsvrătit. Această revistă nu apare de cît în 1855.

In 1853 să hotărăşte să plece şi din Paris, deocamdată în Africa, unde vede Marocul, apoĭ în Spania unde avu prilejul să vadă pe rînd: Gibraltarul, Cadixul, Sevilla, Granada cu Alhambra, Madridul cu Escurialul, Barcelona, Valençia etc. şi se întoarse din noŭ în Paris.

Cu acest prilej, el făcu frateluĭ săŭ, coloneluluĭ I. Alecsandri, o povestire foarte veselă despre întîmplările, locurile şi cunoştinţele de însemnătate ce întîmpinase în drum.

Sub influenţa acesteĭ călătoriĭ va scrie el maĭ tîrziŭ: «Hodja Murad Paşa», «Garda Seraĭuluĭ», «Bekri Mustafa».

In 1855 se întoarce în ţară, caută de astădată să-şĭ pună în aplicare planul săŭ din 1852 şi face să apară revista „*România literară*“.

In ţară, Alecsandri, avînd în vedere situaţia politică în care ţara se afla sub guvernul luĭ Gr. Ghica şi, nerăbdător de a vedea atins scopul către care tindeaŭ silinţele tuturor patrioţilor, scrie „*Anul 1855*“, „*Banul Mărăcină*“.

Tot în acest an, spre toamnă, porni la Constantinopol cu gîndul de a călători în Crimeea. In Constantinopol se întîlni cu Ghica, petrecu cîtva timp şi apoĭ plecă în Crimeea, unde văzu Sevastopolul şi ruinele cetăţiĭ ce fusese prada celuĭ maĭ crîncen asediu de pe uscat şi de pe mare.

Acest spectacol groaznic iĭ inspiră luĭ Alecsandri acea frumoasă poezie, care termina cu aceleaşĭ vechĭ dorinţĭ ale sale, urmărind acelaş scop: unirea ţărilor surorĭ şi eliberarea lor de sub jugul străin.

Se intoarce în Iașî la începutul ĭerniĭ, unde începe să e-xercite o înrîurire foarte însemnată asupra spiritelor îndoielnice ale acelora care nu vedeaŭ cu ochĭ bunĭ mișcarea unionistă și care credeaŭ că e o nenorocire pentru Moldova să se unĭască cu Muntenia. De acum înainte Alecsandri va lucra din răsputerĭ pentru atingerea idealuluĭ săŭ.

Era in preziua încheeriĭ tratatuluĭ de Paris. Acum trebuĭa să se lupte strașnic pentru ca odată cu încheerea tractatuluĭ

între cele șapte puterĭ europene și cu infringerea Rusieĭ, să se prevadă ceva și pentru Țările Române. Se știe din istorie că, cu acest prilej, toțĭ tinerii luminațĭ din țările Românești aŭ lucrat pe capete. Printre aceștia era și poetul nostru, ba încă printre ceĭ dintâĭ. Se închee tratatul de Paris și se știe că prin art. 22 se spunea că: «Sublima Poartă să leagă a păstra ziselor principate (era vorba de principatele române) o administrație nea-

tirnată și națională, precum și deplina libertate de cult, legiuire, comerț și navigație. Legile și statutele, ce sunt astăzi în putere vor fi revizuite. Pentru a întemeia o înțelegere deplină asupra acestei revizuiri, o comisiune specială, asupra alcătuirei căreia puterile contractante se vor înțelege, se va întruni fără întîrziere la Bucureștĭ cu un comisar al Sublimei Porțĭ. Această comisiune va avea de însărcinrre de a cerceta starea de față a principatelor și de a propune bazele viitoarei lor organizări». Și mai departe art. 23 zice: «Majestatea Sa Sultanul făgăduește a convoca de îndată, în fiecare din acele două provincii, un divan ad-hoc, compus astfel ca să constitue reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății. Aceste divanuri vor fi chemate a exprima dorința populațiunilor asupra organizării definitive a principatelor. O instrucțiune a congresului va regula raporturile comisiunii cu aceste divanuri»[1]).

Cunoaștem din istorie zvircolirile Austriei și ale Turciei, la început, pentru ca nu cumva în divanurile ce erau să se convoace pentru 1857, să nu intre vr-un unionist. Rolul lui Alecsandri și al celorlalți unioniști era acum foarte mare. Poetul nostru lupta din răsputeri și pe cale politică și pe cea literară și, datorită muncii nepregetate a sufletelor dedate unui sfînt ideal, se ajunge, cum se știe, că la 1859 să se îndrumeze *Unirea Principatelor Române* prin alegerea lui Cuza ca domn al amînduror țărilor.

Acum scrie Alexandri „*Hora Unirei*" care va rămînea de apururi, cît va trăi și amintirea Unirei principatelor; acum scrie poezia „*Dragoș*" și „*Visul lui Petru Rareș*" prin care voia să dovedească, într-o formă mai înaltă, că și oamenii de jos pot să se înalțe până la treptele tronului chiar. Tot acum scrie balada „*Noaptea Sf. Andrei*", în care strecoară o aluzie și o critică foarte mușcătoare la adresa celor care din interes personal voiau să țină țara în loc, sub povara impilărilor de tot felul. Poezia „*Moldova în 1857*" care sfîrșește cu faimosul blăstăm ce a produs așa de mare înfiorare, în cît se cutremura lumea moldovană cetindu-l:

> Scumpă Moldovă, țară de jale
> Ah, în ce stare tu ai ajuns,
> Lasă-mă-a plînge ranele tale,
> Ce pînă 'n suflet mi au pătruns!
> Lupii și corbii și vulpi străine
> Fac a lor hrană din trupul tău;
> Iar tu Moldovă plătești cu bine
> La toți aceia care-ți fac rău!
> . . . .
> Blestemul țării tunînd să cadă
> Pe capul vostru nelegiuit
> Blestem și lumea toată să vadă
> Cît rău în lume ați făptuit!...
> Fie-vă viața neagră, amară,

---

1) Vezi „Istoria Românilor Vol. VI. de A. D. Xenopol.

Copiĭ să n-avețĭ de sărutat,
Să n-avețĭ nume să n-avețĭ țară,
Aci să n-avețĭ loc de 'ngropat;
Și cînd pe calea de vecĭnicie,
Vețĭ pleca searbezĭ, tremurătorĭ,
Pe fruntea voastră moartea să scrie;
Dușmanĭ aĭ țăriĭ, cruzĭ vînzătorĭ!

Tot cu prilejul Unireĭ, Alecsandri maĭ scrie și dialogul politic dintre *Picală și Tindală*, unde în «Picală» arată pe tînarul unionist, ĭar în «Tindală» pe bătrînul cu gĭubea și işlic, pe care poetul ĭĭ pune să discute asupra întrebăreĭ Unireĭ și aĭ Principeluĭ străin.

Acum, Alecsandri, care încă dela 1840, saŭ maĭ exact dela 1844 făcuse din scena teatruluĭ romîn un ajutor puternic pentru desfășurarea ideilor sale naționale, dă o dramă istorică: „*Cetatea Neamțuluĭ*" în care voĭa să deștepte în lumea de atuncĭ gloria străbunilor. Tot acum ne dă pe „*Cinel-Cinel*" în care apără cauza Unireĭ

Succesul acestor bucățĭ a fost foarte mare.

Imediat, după ce se face îndoita alegere, Cuza trimete pe Alecsandri, în însușire de ministru de externe al guvernuluĭ Moldoveĭ, în misiune diplomatică la Paris, Londra și Turin pentru a arăta alegerea făcută și a spune că noul domn este gata a da, așa unite, principatele romîne orĭcăruĭ principe străin.

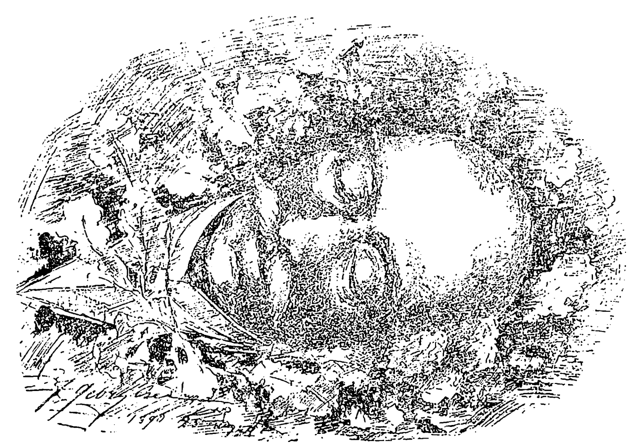
De misiunea aceasta Alecsandri s-a achitat foarte bine, fiindcă la Paris a fost, cum nu se poate maĭ bine, primit de către împăratul Napoleon III, acel care dorĭa din suflet unirea țărilor noastre și care a contribuit maĭ mult de cît orĭcine pentru realizarea acestuĭ mare și cel maĭ însemnat ideal al poporuluĭ românesc. La Turin, unde se făceaŭ marele pregătirĭ pentru a începe luptele cu Austriaciĭ, Alecsandri fu de asemenea primit cu multă dragoste și entuziasm de către renumitul Cavour și de către, vrednicul de amintire, rege Victor Emanuel.

Deși prins în misiunĭ diplomatice, în afacerĭ serioase politice, totuș poetul nu încetează un moment de a scrie și chĭar în acest timp, ne dă maĭ multe poeziĭ, printre care enumărăm „*Presimțirea*", poezie plină de dorul de patrie, și altele. Unele inspirate de evenimentele ce vedea că se desfășoară în Italia, cîntînd speranțele și sacrificiile națiuniĭ ĭubite în: „*La Palestro*", „*La Magenta*", „*La Solferino*". Luĭ Cavour, marele luptător pentru realizarea idealuluĭ sfînt și măreț al Italienilor, ĭĭ închină de asemenĭ frumoasa poezie „*Pilotul*" în care face descrierea lupteĭ unuĭ vas prins de furtună pe mare.

Se întoarce în țară maĭ entuziasmat și poate și maĭ iluzionat încă de cît înainte. Pănă la 1860 îl găsim pe Alecsandri, cînd în țară cînd în străinătate. După ce ĭea parte la desfășurarea celor maĭ marĭ evenimente din istoria neamuluĭ nostru, se retrage din politică, așa că între 1860—70 îșĭ petrece vĭața maĭ mult la Mircești, alcătuid: Pastelurile, pĭesele de teatru și amintirile luĭ de călătorie.

Deși retras de politică, deși departe de svînturările de tot soiul ale diferitelor partide în luptă, totuși cum era el din fire, nu i trece eveniment mare, fapt însemnat, pe care să nu-l observe și pe care să nu-l cînte. Poetul «veșnic tînăr și ferice» din depărtare va pătrunde mai bine încă și va încondeia mai frumos tabloul măreț al dezvoltării țării sale pe toate tărîmurile. Nu va rămînea nepăsător nici cu prilegiul marelui războiu ce l-a avut Românii la 1877 și, după cum vom vedea mai departe, cînd vom vorbi despre opera sa, el scrie și cîntă și aceste evenimente.

Cînd s-a înființat societatea «Junimea», Alecsandri iea parte destul de activă la dînsa. Deși venea rar la întrunirile membrilor, dar atunci cînd se arăta, cum ne spune d-l Gh. Panu în a sa «Săptămînă», în «amintiri dela Junimea», era o mare sărbătoare. Și cu drept cuvînd venirea sa era astfel socotită, fiindcă cele de mai multe ori venia cu poezii așa de desăvîrșite cum nimeni altul nu mai producea!

S-a zis și s-a susținut, cu multă putere de argumentare, că Alecsandri a scos la iveală acele minunate *Pasteluri* ale sale sub influența «Junimei». Să poate să fie ceva și din influența acestei societăți literare, dar ne vine a crede mult mai degrabă pe d-l Ovid Densușianu, care cu destulă izbîndă susține în a sa revistă «Viața nouă», că Alecsandri ar fi produs tot așa de bine *pastelurile* sale și fără «Junimea». Si parcă, după ce avem în vedere, întreaga viață a lui Alecsandri, ne îndreptățim mai mult încă a fi de aceiaș părere. N-avem de cît să ne aducem aminte de firea lui întreagă, de amintirile sale din copilărie, cînd ne spunea că admira și-l impresiona foarte mult, peisajele și priveliștile de pe malul Prutului.

Acum, că Alecsandri a făcut aceste Pasteluri ale sale sub influența sa proprie sau sub aceia a școalei junimiste, este

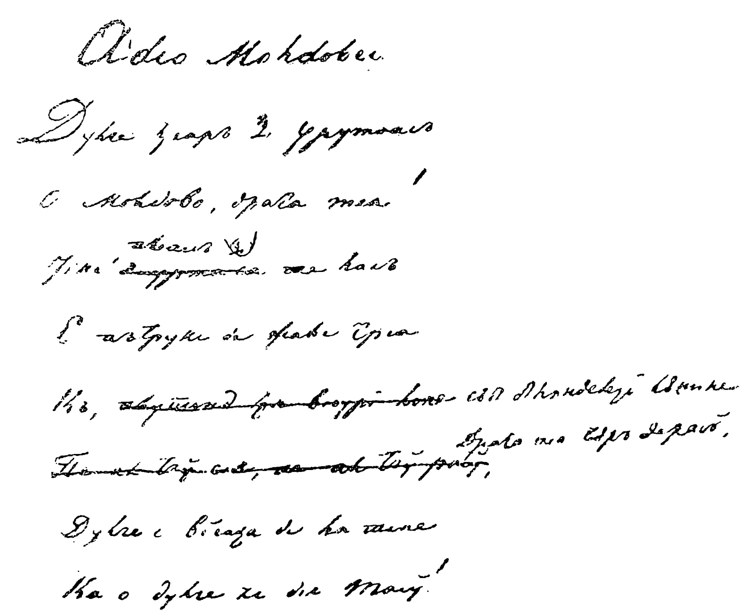
maĭ la urmă de un interes de a doua mînă. Lucru de căpitenie este că Alecsandri era pretutindenĭ unde putea culege și întrupa o ideie frumoasă saŭ o mișcare sănătoasă.

Se știe că în ultimiĭ anĭ aĭ vieţiĭ sale a fost ministru plenipotenţiar la Paris și cea maĭ mare parte din viaţă și-o petrecea cînd la Paris, cînd la Mircești, pînă la 1890 în August 22 cînd moare.

OPERA LUI VASILE ALECSANDRI

Doĭnile, Lăcrămĭoarele și Mărgăritărele.

In vĭaţa luĭ V. Alecsandri și în privirĭ generale am arătat de ce fel de simţiminte era însufleţit poetul nostru, ce fel de caracter avea, care-ĭ eraŭ apucăturile sale și care e nota dominantă în cea maĭ mare parte a poeziilor sale. Am spus că Alecsandri e un suflet senin, tînăr, ferice. Că el caută fericirea, seninătatea pretutindenĭ, chĭar acolo unde nu era.

Scrisul luĭ Vasile Alecsandri.

Vom cerceta nota caracteristică a poetuluĭ maĭ întâĭ în *Doĭne, Lăcrămĭoare* și *Mărgăritărele* care sunt consacrate, în cea maĭ mare parte cîntăriĭ simţimintuluĭ de ĭubire. E drept că pe icĭ pe colea, în aceste poeziĭ sună și alte coarde ale liriĭ sale, un strigăt de admirare în faţa naturiĭ, o odă închinată cuĭva, orĭ reînvierea uneĭ vechĭ balade etc.; dar femeĭa e focul sacru ce stă nestins dela un capăt al lor pînă la cel-lalt.

In poezia «*Visurile*» să vede foarte bine ce înţelege prin *fericire*, spunînd *că fericirea stă în ĭubire*:

Fericit care-mplineşte
Visul săŭ pe-acest pămînt!
Fericit care ĭubeşte
Pîn-a nu cădea-n mormînt!

In altă poezie explică pentru ce ĭubirea produce fericirea Ex. poezia *8 Mart* (din „Lăcrămĭoare“ pg. 118).

Acelaş lucru îl spune Alecsandri în *„Cîntec de fericire“* adresat d-neĭ Elena Negri, care a jucat un rol foarte important în vĭaţa poetuluĭ; căcĭ «în mijlocul leneviriĭ ce stăpînea ţara la ivirea celor întăĭ ale sale producerĭ, o femeĭe cu spirit deosebit şi cu inimă caldă fu singura care, din străinătate, îĭ adresă o scrisoare plină de admiraţie pentru talentul şi curajul luĭ, îndemnîndu-l să meargă înainte, căcĭ zicea ea: „nicĭ o ambiţiune nu poate fi maĭ nobilă pentru un om, de cît aceĭa de a fi poetul naţional al unuĭ popor!“ Indemnul ĭ-a adus noroc, şi poetul, drept recunoştinţă, ĭ-a închinat în acelaş timp muza şi rimele luĭ» [1]).

Şi tot aşa în poezia *„Adio“* (din «Lăcrămĭoare» pag. 164 ediţia 1863) Alexandri ne arată efectul înălţător al ĭubiriĭ

In *„O sară la Lido“* (pag. 155, Lăcrămĭoare ac. ediţie) ne arată maĭ bine încă influenţa ce aŭ avut-o asupra sa, ĭubirea şi legăturile care-l ţin de acela care ĭ-a redat tinereţa.

Astfel privind Alecsandri ĭubirea, era firesc ca să meargă maĭ departe cu gîndul şi să vadă în ea un fel de dar ceresc. Şi ca atare, după dînsul, providenţa, cerul protegueşte pe ceĭ care ĭubesc.

In *„Vis de poet“* (Mărgăritărele pag. 267) ne arată că poezia ĭubiriĭ e poezie cerească scoborîtă de sus, că îngeriĭ ar fi: mesageriĭ ĭubiriĭ şi încurajatoriĭ celor care ĭubesc.

Şi fiindcă cu astfel de vestitorĭ e maĭ lesne de a veni în atingerĭ şi cele maĭ de multe orĭ dela dînşiĭ atîrnă totul, apoĭ

---

1) Vezĭ D. Ollănescu loc citat pag. 27 şi 28.

Alecsandri crede de cuviință să se poarte bine cu dînșiĭ, și de aceea în poezia *„Dulce înger“* (Lăcrămĭoare pag. 137) se adresează îngeruluĭ care proteguește ĭubirea, ca unuĭ guvernator, rugindu-l foarte frumos să-ĭ păstreze bine pe ĭubita sa.

Alecsandri, în fantazia sa, merge maĭ departe și își închipue *iubirea ca eternă.* Aceasta se vede în poezia *„Veneția“* (11 Sept. 1846 Lăcrămĭoare). Din alte poeziĭ răsare că ĭubirea e nu numaĭ *eternă* dar e și în *amintire.* Că poetul se află tot așa de bine și cînd nu maĭ este împreună cu ĭubita sa, căcĭ își amintește foarte bine timpul cînd eraŭ împreună, zilele, oarele fericite! Luăm o poezie la întîmplare, de pildă: *„Despărțirea“*.

Te ducĭ, ĭubită scumpă, în țărmurĭ departate,
Lăsînd frumoasa țară, surorĭ, prietenĭ, frate,
Lăsînd în al meŭ suflet un mult amar suspin!
In ora de pornire cu toțiĭ împreună
Doresc l-a tale pasurĭ călătorie bună
Pe-o cale înflorită și sub un cer senin.

Mergĭ dar fără mîhnire, te du și fiĭ voioasă
Căcĭ îngerul ĭubireĭ și inima-mĭ duioasă
Te vor urma orĭ unde cu tainicul lor zbor;
Și cît veĭ fi departe, ca mine te gîndește
Că tu eștĭ a mea viață, că soarta ne ĭubește,
Că cerul ne păstrează ferice viitor.

Gîndește că în lume nimic nu e maĭ mare
Maĭ gingaș, maĭ puternic, maĭ sfînt, maĭ cu'nfocare
De cît simțirea vie ce tu mi-aĭ insuflat.
Căcĭ orice fericire, că orice dulce bine
Din ochiĭ tăĭ de rază, îmĭ vine de la tine.
Precum lumina vine din cerul înnălțat.

Orĭ unde tu veĭ merge, iubită-țĭ adă aminte
De-a noastre ceasurĭ pline de dragoste ferbinte,
Comorĭ neprețuite de scumpe desmierdărĭ;
De-acele vremĭ în care a noastră fericire
Schimba întreaga lume în leagăn de iubire
Și vremea trecătoare în lanț de sărutărĭ!

Mergĭ dragă, cîntînd vesel ca paserea ușoară
Ce-n faptul diminețiĭ din cuib la cerurĭ zboară,
Lovind a sa aripă de rouă și de florĭ;
Căcĭ sufletu-mĭ în taină șoptind inimeĭ tale,
Va departa de tine orĭ-ce gîndirĭ de jale,
Va alunga din ochi-țĭ orĭ-care negri norĭ.

Și cînd va fi lumină, și cînd în miez de noapte
Veĭ asculta cu lacrimĭ al îngerilor șoapte,
Zi, draga mea, atuncĭ precum voi zice eŭ:
„Nu e ființă-n lume ca mine de iubită!
„Amorul mă-ncunună cu-o rază strălucită,
„Veneția m-așteaptă zimbind la visul meŭ!

Cînd este fericit—şi aceasta se întîmplă adeseorĭ,—nu numaĭ lumea din jurul săŭ e cuprinsă de aceleaşĭ simţiminte, dar *natura* întreagă ĭea parte la fericirea luĭ. Un exemplu destul de frumos pentru adiverirea acestuĭ lucru avem în gingaşa şi prea frumoasa poezie „*Mărioara Florioara*" care, cum zice d. Iorga «e un mărgăritar de poezie simplă şi limpede ca un izvor de munte, frumoasă ca fetele din basme, după care firea întreagă se înebuneşte, cum poetul a putut amesteca unda talentuluĭ săŭ în valul «Poeziilor poporane» fără să poţĭ hotărî, unde grăeşte poporul naiv şi dulce, unde răsună nota prefăcută şi dibace a poetuluĭ cult» [1]).

«Mărioara Florioara» (pag. 84 Doine).

Ea pe cîmp de se iveà,
Florile se-nveselià,
Inimele-şĭ deschideà,
Mirosele-şĭ răspîndeà,
Şi voios i le închinà,
Şi voios se legănà,
Şi din cale-o întorceà,
Şi cu toate aşa ziceà :
„Buna ziua surioară,

„Mărioară, Florioară !
„Spune nouă ce voeştĭ ?
„Dela noĭ ce maĭ doreştĭ ?
„Care patimele-alină ?
„Vreĭ miros de busuioc
„Ce opreşte mîndru-n loc ?
„Vreĭ miros de lăcrămioare
„Ce dă visurĭ iubitoare ? etc. etc.
.... etc. etc.

Şi tot aşa o întreba florile şi „Mărioara le asculta şi apoĭ pe rînd le săruta" etc. De se ducea la munţĭ, aceştia întinereaŭ şi cu muşchĭu o acopereaŭ etc.

De altfel frumuseţea acesteĭ poeziĭ e datorită, în mare parte, şi versuluĭ popular întrebuinţat de Alecsandri cu atîta meşteşugire în cît numaĭ Eminescu în „Doĭnă" l-a maĭ întrebuinţat astfel.

N-am separat într-adins *Doĭnicele de Lăcrămĭoare şi de Mărgăritărele*, fiindcă în toate acestea predomină aceĭaş notă caracteristică. E tot poetul vesel, cam copilăros, care nu găseşte accente puternice încă, de cît atuncĭ cînd ţara luĭ sufere, ca în „*Deşteptarea Românieĭ*" o bucată energică şi violentă. şi în „*Sentinela Romană*".

Pastelurile. Cînd am vorbit despre vĭaţa luĭ Alecsandri spuneam că de pela 1860 se retrage la Mirceştĭ. In răstimpul dela 1862—1874 dă la lumină cele maĭ frumoase poeziĭ ale sale, în care cîntă natura. Petrecerea din Mirceştĭ ne arată, încă odată, desvoltarea imboldiriĭ sale innăscute de admirator al naturiĭ. Nicăirĭ nu se simte el acuma maĭ fericit de cît retras de lumea zgomotoasă şi stînd la umbra copacilor stufoşĭ în apropierea cĭobanuluĭ care cîntă aşa de duĭos, pe «malul Sireteluĭ» privind: „cum apa curge şi la cotire ea se perde,

„Cum se schimbă-n vălurele pe prundişul lunecos,
„Cum adoarme la bulboace, săpînd malul nisipos.

1) Vezĭ N. Iorga, Revista Nouă anul III No. 7.

Genul în care excelează poetul dela început pînă la sfîrșit este al descrierii naturei. Eraŭ subiectele cele mai nimerite pentru felul saŭ de a fi; fiindcă cum zice d. Iorga, în studiul săŭ asupra lui Alecsandri din «Revista Noŭă» 1890: «trebue să se facă o deosebire între simțire: nu toate inimile aŭ un răsunet tot așa de adînc și aceeași împrejurare poate lăsa nepăsător pe unul, pe cînd în altul ea trezește o lume întreagă de gînduri. Sunt poeți mai refractari față cu durerea, și Alecsandri a fost dintre aceia; niciodată omul acesta senin și vesel n-a avut în-

tunecimea desnădejdii în inimă; niciodată revolte aprigi contra vieții dureroase, păreri de răŭ amare după ideale dispărute, înnălțări mistice către o lume căutată cu lacrimi în proza vieții, nu se întîlnesc la dînsul. Ca un poet din vremurile vechi, el a păstrat totdeauna, în vieața lui, seninătatea olimpiană a lui Goethe, nici odată n-a plîns ca Lamartine, n-a plîns ca Byron, n-a simțit fiorul nebuniei pe frunte, ca Eminescu. S-a închis în turnul lui de fildeș, și-a pus frîŭ patimelor, cîte le avea și subiectivizmului lui nu răsfrînge alta de cît dureri ușoare, patimi mărunte, lacrimi măsurate".

(Va urma) D. N. Petrovanu

Către umbra luĭ V. Alecsandri

În slăvĭ maĭ sus de soare, la locul fericireĭ,
Se află la lumină palatul nemurireĭ;
Cu stîlpĭ de feerie, cu zid de amintirĭ,
Cu jețurĭ ce resfață frumoasele gîndirĭ!

E loc de bucurie, e locul de verdeață,
Șĭ-acolo nu-ĭ durere ci veșnică viață...
Și-n tot întinsul nu-e nicĭ umbră de trufie;
Sunt legĭ nestrămutate pe veșnica tărie!....

Acolo șade-o umbră ce are suflet mare,
Cătînd spre țara noastră prin raza dela soare,
Șĭ-o vede prin ĭubire, în zare ca o stea;
În depărtărĭ rămas-a și dorul e cu ea!

Și umbra dă uĭtăreĭ mireazma fericireĭ
Căcĭ asta-ĭ bucuria la locul nemurireĭ;
Și gîndul îșĭ îndreaptă la dragu-ne pămînt,
Căcĭ el ĭ-a fost în vĭață odorul cel maĭ sfînt.

Și pare că privirea de dor i se-ncovoaĭe
Și-ar vrea să ne maĭ cînte și doĭne și războaĭe,
Să-nchine a sa harfă la dealurĭ ce-n floresc,
Să spună-a țăriĭ fapte din cîmpul vitejesc!

G. Bucurescu

In memoria luĭ Vasile Alecsandri

Luminĭ din timpurĭ ce-aŭ trecut apar cu strălucire
Inveselindu-ne mereŭ cu dulcea lor zimbire,
Şi-atît de scump e graĭul lor, atît de drag cuvîntul
Că vor trăi şi lumina cît va trăi pămîntul.
Căcĭ razele ce răspîndesc aŭ fost scaldate-n soare
Şi zimbetul împodobit cu florĭ nemuritoare
De cel ce-n visurĭ de poet, cu pana-ĭ minunată
Ne-a dat comorĭ de cugetărĭ din mintea luĭ bogată,
Şi-al căruĭ nume glorios va fi pentru vecie,
Al Românieĭ scump odor, şi-al Patrieĭ mîndrie!

Povestitor neîntrecut şi visător din fire
Ne-a dat poeme şi cîntărĭ de falnică-amintire,
A stat de vorbă nopţĭ întregĭ cu stelele duĭoase
Ducîndu-şĭ dorul pintre ele-n lumĭ misterioase,
Din lună-a scos mărturisirĭ de veacurĭ amorţite
Pe globul eĭ tăĭnuitor de patimĭ şi ispite,
Iar din luceferĭ a cules scînteĭ fermecătoare
Carĭ zburaŭ din pana luĭ în versurĭ răpitoare,
Ducînd în lume povestirĭ din sferele divine,
Şoptite-n taĭnă numaĭ luĭ... în nopţile senine!

S-a dus de mult acest poet al vremilor trecute
Ce răspîndea cu-avînt măreţ lumină şi virtute,
In sufletele româneştĭ! S-a dus acela care,
Purtînd cu falá mîndrul steag de mîndră deşteptare
A pregătit cu alţĭ eroĭ izbîndele acele
Carĭ-aŭ adus reînvierĭ şi glorie cu ele,
Făcînd din două ţărĭ surorĭ o Patrie română
Şi îndemnînd pe fiiĭ eĭ să dea *mînă cu mînă,*
Ca s-o ridice-n slavă—sus—şi să apară-n lume
Stăpînă pe voinţa eĭ, şi plină de renume!

S-a dus... dar e nemuritor! trăieşte-n lumea toată;
Căcĭ luptătorĭ sublimĭ ca el, doar la un veac odată
Dacă răsar: şi nu maĭ mor! sfîrşitul nu-ĭ atinge;
Lumina sufletelor marĭ, prin moarte nu se stinge!
Şi cîte paginĭ a creat gîndirea luĭ măreaţă,
Atîtea dulcĭ luminĭ apar şi pline de viaţă.
Prin străluciri cum n-aŭ maĭ fost văzute-n omenire
Vestesc că cel ce ni le-a dat pluteşte-n nemurire,
Şi cu-al lor graĭu încîntător ce lumea-nsufleţeşte,
Ne spun şi ne repet mereŭ: *Alecsandri trăieşte!*

Leon Cerchez

Sosită după încheerea Albumuluĭ

PANTAHUZA

— Nuvelă —

O ultimă sărutare a soarelui ce muria se răsfrîngea galeșă deasupra Dragoslavelor. Fusese o zi călduroasă și nesuferită de August, cum rare sunt zilele chiar vara pe dealul luncelor.

Părintele Zamfir se-ntorsese din Bucureștĭ, de la Mitropolie, unde fusese de-șĭ vizase pantahuza. Pe la unu după douăsprezece, ajunsese cu trenul în gară la Cîmpulung unde-l adăsta Vlad, fiu-său, cu chibitca cu un cal. Plecaseră amîndoĭ spre casă, fără să pună ceva pe limbă și, la Valea-Mare se opriseră puțin la o circiumă, să-șĭ ude gîturile cu cîte-o limonadă scoasă de la ghiață, apoĭ porniseră înainte agale, pe șoseaua ninsă de pulberea în care copitele șargului se înnecaŭ greoaĭe și, pe la patru ceasurĭ, ajungeau în sat la Dragoslavele. Își despăturase părintele Zamfir legătura, scosese condica dintr-o disăguță și o privea cu mulțumire răsfoindu-ĭ fețele albe pe carĭ ardea de dor să le știe maĭ curînd pline de iscăliturĭ și de țifre ; apoĭ, ce se gîndi, porni spre primărie. Orĭcum era maĭ bine să capete și viza primaruluĭ înainte de-a începe să cutreere orașele și satele pe unde avea de gînd să se ducă ca să adune banĭ pentru biserica părăsită, care de anĭ numaĭ căpătase nicĭ vîrf de mistrie și prin al căreĭa crăpăturĭ largĭ pătrundeaŭ ploile. N-o maĭ țineaŭ nicĭ temeliile și drept credincioșiĭ o ocoliaŭ, de frică să nu se surpe peste eĭ și să-ĭ turtească ca pe niște șoarecĭ. La Mitropolie nu i se făcuse nicĭ-o împotrivire, ba aflase laudă pentru gîndurile ce-l însuflețiaŭ de a dura o biserică nouă și frumoasă, cu turle sclipitoare de semețe carĭ să-șĭ ridice crucile poleite spre văzduhurile albastre și unde creștiniĭ să vină ca să se roage. Lac de nădușeală era trupul luĭ uscat și istovit de posturĭ, udă cămașa de pe dînsul și albă de pulbere giubeaua ce-ĭ atîrna ca de

plumb până la glesne, aducîndu-l de mijloc spre fața pămîntului, de care-l despărția toiagul de corn, ferecat cu țăpuș la capăt, ce sprijinia bătrinețele senine și limpezi ale popii Zamfir; fruntea încrețită de cute, dar curată de gînduri....

Vlad se apropie de dînsul, îl întrebă dacă i-e foame și începu să întindă o pînză albă deasupra mescioarei dintre curpenii din grădină; dar popa Zamfir n-avea tocmai poftă de mîncare, și mreaja gîndurilor ce-i rodeaŭ mintea nu-i da răgaz să cugete la îndestularea stomahului.

— «Lasă, nu acum; după ce m-oiŭ întoarce de la primărie, și voi căpăta și legalizarea pe condică... Adastă-mă tu și-om mînca amîndoi; iar de nu, îmbucă și oprește-mi și mie un blid de bucate...»

Și porni spre primărie, strîngînd cu băgare de seamă condica nouă, șnuruită, pecetluită și iscălită la Mitropolie, peste care avea să se mai pună pecetea primăriei cu iscălitura primarului. In ușă se opri o clipă, se scutură de pulbere pe straie, își scoase basmaua de-și uscă tîmplelele, își șterse fruntea și-și netezi pletele potrivindu-și-le cu podul palmei subt potcap și subt gulerul giubelei,—și intră.

La masa din mijlocul odăii mici și fără aer, primarul iscălia, cu mîna obosită, cu degetile amorțite deasupra condeiului, oprindu-se pentru a răsufla după fie-care slovă, vraful de rapoarte scrise de notar. Lăsă condeiul, se ridică după scaun și întinse mîna preotului.

— „Bine ai venit, părinte!.. Ce veștĭ de la București? Ce zvon de la Mitropolie? Izbîndă ori ba?

Părintele își scoase potcapiul cu amîndouă palmele, îl așeză frumușel pe marginea brîului ferestrei și cu chipul înseninat de mulțumire, răspunse tihnit, vorbelor de bună venire, începînd a desfășura basmaua în care cu evlavie păstra condica făgăduitoare a-i dărui, înainte de-a închide ochii, o biserică mare, mare și frumoasă, cu icoane minunate, cu catapeteazmă sculptată, cu amvon aurit, cu betele pe la icoane și cu velințe țesute măiastru pe podelele frecate cu moloz. Își făcu de trei ori cruce, și-le înfățișă cartea, groasă, la care avea să se înscrie toți drept-credincioșii carĭ s-or îndura să dăruiască pentru dragostea lui Dumnezeŭ.

— „Uit-te... Și să știți, o să avem biserică mîndră și măreață in Dragoslave, căci de milostenia oamenilor nu mă îndoiesc; doar zile și putere să-mi hărăzască a tot puternicul... Duminică pornesc, mai sunt două zile, păn-atunci o să mai fac puțină rînduială pe-acasă cu Vlad și dup-aceia, la drum... Până să mă-ntorc o să slujească părintele Gheorghe din Rucăr, așa s-a hotărît de Mitropolie... Și-acum catidicsește, primarule, de pune și viza dumitale colo, pe foaia din urmă, trîntește pecetea satului și Domnu să ajute".

Notarul, care ascultase cu gîndurile împrăștiete, ridică capul de de-asupra registrelor de stare civilă în care trecea năs-

cuţiĭ din ziua aceĭa, întinse mîna şi apucă condica. O desfăcu, scrise cu slove frumoase o formulă obişnuită, iscăli în dreptul titulaturiĭ luĭ, puse sigiliul şi dete să iscălească primaruluĭ. Iar după ce şi această formă se îndeplini, părintele Zamfir işĭ puse potcapul, le întinse mîna pe care o sărutară amîndoĭ, şi-ĭ blagoslovi vesel şi plin de bune nădejdĭ.

— «Cred că până Duminică seara ne maĭ vedem, aĭ?»

— „D-apoĭŭ cum, de bună seamă" răspunse primarul.

— „Şi-ncotro apucĭ, părinte Zamfire, maĭ întăiŭ?" se amestecă notarul.

Mă duc, taĭcă prin Prahova, prin Argeş, prin Vîlcea şi prin Ilfov înainte de Crăciun; mă întorc apoĭ să prăznuesc sărbătorile cu Radu şi să maĭ slujesc vre-o două zile; dup-aceĭa oĭŭ vedea; oĭŭ apuca prin Moldova, iar la anul oĭŭ colinda şi prin Dobrogea, dacă n-o fi de ajuns... Am nădejde să ne-ajute şi ocîrmuirea; zapciul nu se dă-ncolo, aşa a făgăduit c-o să dea nişte sărbătorĭ poporane cu carĭ să se rotunzească suma...»

— „Să fie-u ceasul cel bun" încheĭe notarul.

— „Să fie... Să ajute Dumnezeŭ." Şi parintele Zamfir eşi, uşor ca o pană şi vesel ca un copil, purtîndu-şĭ toiagul prin prundul şoseleĭ... Soarele coborîse după dealurĭ un freamăt răcoritor mişca frunzele şi o sară lină se lăsa deasupra locurilor.

In dreptul caseĭ îl adasta fluerînd printre dinţĭ Vlad, care şuera un cîntec vechiŭ ca să-ĭ treacă de foamea ce-ĭ năcăjea măruntăele, căcĭ era înfometat flăcăul de muncă şi de căldură, dar fără să fi pus ceva pe limbă, până sa se întoarcă tatăl săŭ.

Intrară în casă; de prin odăĭ venĭa un miros stins de busuioc şi de sulfină. Vlad dete de spălat părinteluĭ care-şĭ lepădase giubeaua şi potcapiul, rămînd numaĭ într-un antereŭ cafeniŭ.

Ceva maĭ tîrziŭ, ceaunul cu mămăligă fiartă în lapte şi blidul cu legume fumegaŭ deasupra meseĭ, din care se ospătară părintele Zamfir şi fiu-săŭ Vlad... Parochul bisericeĭ cu hramul Adormirea Maĭciĭ Domnuluĭ din Dragoslavele, povesteşte răspicat, peripeţiile drumuluĭ până la Bucureştĭ şi înapoĭ, iar Vlad printre îmbucăturĭ, rîdică ochiĭ şi ţinteşte spre chipul blajin a, tat-săŭ, neştiind ca să admire maĭ mult, sănătatea de oţel a trupuluĭ stafidit, orĭ curăţenia sufletuluĭ săŭ neîntinat.

Ochiĭ albaştriĭ şi adîncĭ aĭ fiuluĭ se oglindesc scăldîndu-se în privirile viorĭĭ ale bătrînuluĭ şi, într-un minut, amîndoĭ tac şi se privesc surizîndu-şĭ. Părintele leapădă lingura, se şterge cu prostirul la gură şi mîinile luĭ uscăţive pipăe spre locul buzunarelor:

— «Bată-te Radule, cum uitasem! Şi scoţînd o cutioară de lemn în formă de sul «Uite, ţigaretul de chihlibar de care mĭ-aĭ tot zis, nu l-am uĭtat...»

De sus, o sclipire de candelă dintre norĭ alburiĭ şi o tremurătură de geană poleită, dintr-o veghetoare ce mîngîĭe cu luminĭ ondulate muchile umbrelor pĭerdute pe cerurĭ, învălue, mîngîĭoase, îmbrăţişarea caldă pe care tatăl o primeşte dela copil.

Duminică de dimineață părintele Zamfir sluji liturghia între zidurile goale ale bisericiĭ. Afară de cîteva bătrîne evlavioase, de dascăl, de Vlad și de vre-o doĭ moșnegĭ pătimașĭ, carĭ-șĭ tîraŭ trupurile păcătoase și nu se temeaŭ de primejdia ce-ĭ amenința în tot minutul, că locașul o să se prăbușiască, nu maĭ vroĭa nimenĭ să asculte slujba și să se-nchine. Mersese vorba că zidurile se crapă în tot ceasul și tencuĭala tavanuluĭ din mijloc ce căzuse cu cîteva zile maĭ de vreme, tocmaĭ în mijlocul slujbeĭ, băgase spaĭmă și fiorĭ în lumea satuluĭ, care nu maĭ cuteza să vină la biserică. In pridvor cîteva capete plecate, cițĭva copiĭ neștiutorĭ și două femeĭ oloage, ce de obiceiŭ cerșĭaŭ pe la răspîntiĭ, îșĭ maĭ arătaŭ chipurile. Părintele Zamfir îșĭ făcu cetania cu credință ; de la proscomidie, disdedimineață și până la liturghie, toate fusese zise conștiincios... Nimic nu l-ar fi făcut să sară tipicul, ĭar ochiĭ luĭ blînzĭ totdeauna, căpătaŭ o căutătură aspră, cînd dascălul cerca să mănînce din rugăciunile ce trebuĭaŭ zise până la una.

Pe la sfîrșitul liturghieĭ, tocmaĭ cînd eșise cu sfintele darurĭ, o bucată mare de moluz se desprinse din înălțimea tavanuluĭ, ca un trăsnet spintecă naosul, atinse policandrul, doborî cîteva lumînărĭ și se sparse pe lespezile afumate, cu un răsunet surd și lugubru... Babele își făcură cruce și năpădiră spăĭmîntate spre porțile eșireĭ, dascălul scăpă cartea din mînă și dete să le urmeze; dar liniștea părinteluĭ Zamfir și o cruntă privire a luĭ Vlad, îl țintiră loculuĭ. Slujba se sfîrși într-o tăcere adîncă și părintele nu desbrăcă odăjdiile până ce nu dete blagoslovenie zidurilor din mijlocul ușilor împărăteștĭ. Apoĭ încet și liniștit păși spre inima bisericiĭ, se plecă fără teamă și ajutat de Vlad, strînse fărămăturile de piatră, le adună pe toate, curăți locul și eși cu fața spre altar, închinîndu-se și căutînd cu ochiĭ pe dascăl care se strecurase ca o șopîrlă în altar și eșise, într-o goană, prin ușcioara de din dosul bisericeĭ.

Părintele nu se duse acasă. Iși apucă toiagul și trecu la cîrciumă unde eraŭ adunațĭ oamenĭ și flăcăiĭ; îĭ dojeni blînd că nu vin să se-nchine și că-șĭ fac spaĭmă ca muerile. Le zise că tocmaĭ eĭ trebue să-șĭ îmbărbăteze femeile și că dînsul crede că biserica nu e așa de ruinată precum se pare; că doar tencuelile se desprind și pică cîteodată, dar că zidurile sunt vîrtoase și Dumnezeŭ veghează. «Ar maĭ ține încă vreme îndelungată, nu vă fie teamă de asta, dar tot o să facem alta... Până-atuncĭ să nu părăsițĭ bătrînul locaș al Domnuluĭ și să venițĭ cu credință să plecațĭ genunchiĭ și să vă închinațĭ, că n-o să fie nimic. Dacă vețĭ dosi, vețĭ mînia pe Dumnezeŭ și vaĭ de cercarea la care vă poate pune El...»

Dar pe urma luĭ femeile ce-l ascultară rușinate și tăcute se pripiaŭ a-șĭ face cruce, a-ntoarce capetile cu frică și una din ele aruncă o vorbă negîndită:

— „Se surpă tavanul, cade în mijlocul bisericeĭ tocmaĭ în vremea leturghieĭ.. Nu e de-a bună asta nicĭ pentru sfinția ta..."

II

Trenul pornește, și de la fereastra unuĭ vagon de clasa a treĭa, părintele Zamfir trimite luĭ Vlad un semn de despărțenie: ochiĭ luĭ viorii și limpezĭ învălŭe într-o părintească cătare de părere de răŭ chipul luĭ Vlad, care, cu căcĭula încă în minĭ tot maĭ cată spre fața bătrînuluĭ, pînă ce trenul cîrnește la o cotitură și cel de pe urmă vagon de marfă al drumuluĭ de fier dispare din vederile luĭ. Acelaș gînd le fulgeră prin minte la amîndoĭ: luĭ Zamfir îĭ pare răŭ că-l lasă pentru întîĭa dată singur, pentru o vreme maĭ lungă; luĭ Vlad i-se strînge inima că n-o să găsiască pe nimenĭ acasă. Ce liniștit pleca altădată popa Zamfir, cînd știa că are cine purta de grijă flăcăuluĭ, și ce fericit rămînea și Vlad cînd se gîndea că maĭcă-sa, Smaranda, îl aștepta cu brațele deschise, cu masa pusă, și-l răsfăța, și-ĭ netezea tîmplele, și-ĭ spunea vorbe ce mergeaŭ la inimă, îndemnîndu-l la treabă. Dar bătrîna lipsĭa de treĭ anĭ dintre dînșiĭ; se odihnea reposata în groapa din valea caselor, și-n tinda lor se făcuse un gol mare, pe care nimic n-avea să-l maĭ umple vre-o dată.

Cu mîneca cămeșiĭ Vlad îșĭ șterse boaba de lacrimă ce simți ivindu-se între gene; îșĭ acoperi capul și-șĭ aduse aminte că n-are la ce maĭ sta. La hanul din dosul găriĭ îl aștepta chibitca, și șargul deshămat, îșĭ rumega, cuminte tainul de grăunțe din traista pusă pe după urechĭ. I-o dezlegă, o azvîrli în căruță, aruncă frîul pe capul calului, apucă hățurile și se urcă în trăsurica văpsită civit și porni, furat de gîndurĭ și mîngăĭat de vîntulețul prietenos al seriĭ.

Acĭ chipul maĭcă-săĭ îĭ răsărĭa dornic, în chenarul cernit al tristelor aducerĭ aminte; acĭ într-o împletitură de trandrfirĭ plăpînzĭ, ochiĭ Sultănicăĭ i-se arătaŭ întrebătorĭ. Și-șĭ aducea aminte că visul cel frumos și neajuns al bătrîneĭ era de-aĭ vedea unițĭ prin cununie; căcĭ fata era singura din tot satul pe care-și pusese ochiĭ șĭ-o credea vrednică să ție tovărășie nepribănită și traĭnică sfiosuluĭ eĭ copil. Și murise fără izbînda acestuĭ vis drag, care-ĭ îndulcĭa bătrînețele, ĭar Vlad nu maĭ vedea de cît arare orĭ pe Sultana, din fața căreĭa abătea cînd o-ntîlnia de care se sfia ca un copil; saŭ dac-o maĭ revedea, cîte-o dată, era în adîncurile nopțiĭ, cînd da drum închipuireĭ și ea nu întîrzia să-ĭ apară, cu ochiĭ acĭia negri și încătușetorĭ, în împletitura trandafirilor plăpînzĭ din care mintea luĭ făcuse privaz de iluziĭ. De nuntă nicĭ nu se maĭ vorbise; ĭar fata căta tristă spre chipul băĭatuluĭ, neînțelegîndu-ĭ aleanul, temîndu-se să nu se fi înstrăinat de inima luĭ și neștiind cum să tălmăcească purtarea luĭ Vlad.

Pe drumul dintre muncele Vlad se simțĭa singur ca un pustnic și-ĭ părea răŭ că lăsase să treacă zilele, fără să vorbească tat-săŭ de ceĭace-șĭ făgăduise cu atîta credință sufletuluĭ luĭ; îĭ părea răŭ că se scursese doĭ anĭ, fără să fi îndeplinit

visul răposateĭ și dorința inimeĭ luĭ înflăcărate. Cu toată boarea cea răcoare ce se lăsa plăcută deasupra firei, simți o sudoare fierbinte străbătînd, un flor, apoĭ prinzîndu-ĭ mădularele, o fulgerare trandafirie în urmă și o strîngere înjunghetoare în partea pĭeptuluĭ: ceva ce năpădia ca un văl aci fierbinte aci de ghĭață, cu o împrăștiere de simțiminte nedeslușite în sînge și în oase. «Dacă Sultănica va fi crezînd că el n-o maĭ îndrăgește; dacă se va fi răcit inimiĭ eĭ; dacă se va fi făgăduit altuĭa!

Șargul, atins de sfîrcul usturător al biciuluĭ, urcă sprinten dealurile și trecea acum apa Argeșeluluĭ, fără ca Vlad să fi prins de veste. Un amurg viorĭŭ împătura totul și o geană roș-albăstrie tivea crestele culmilor umbrite. Apoĭ, se dete jos; se aplecă spre apa vălceleĭ și, cu palmele făcute căuș, luă apă, bău și-șĭ răcori pĭeptul.—Calul întoarse capul și flăcăul pricepînd, din uĭtătura luĭ înțeleaptă, că-ĭ e sete și luĭ, îl cîrni de dîrlogĭ, coborî valea și-l lăsă să se adăpe în voĭe. Răcorițĭ amîndoĭ porniră încet pe suișul ce șerpue pe subt muncele. Vlad slobozi hățurile și calul începu să urce, cu capul plecat înnainte, cu nările deschise ca niște bureți de toamnă, îndoindu-șĭ picĭoarele cu aceiașĭ mișcare uniformă și înfingînd fierăle copitelor în pĭetrișul de pe șosea.

Făcuse jumătate de drum și maĭ avea încă destul până acasă; dar nicĭun zor nu-l maĭ mîna acuma, și nicĭun dor nu-l maĭ chema ca altă-dată. Maĭ amînat, maĭ amînat, să vină sara, să-l învălue negurele; dar să n-apuce să răsară luna și să nu se uĭte spre casa luĭ Iosif cînd o trece, ca nu cumva să zărĭască pe Sultănica, și să nu-ĭ întîlnească negrul ochilor, carĭ ar lumina maĭ vîrtos de cît luceferiĭ, noaptea încunjurătoare, și, cine știe, să n-o afle vorbind cu altul și ea să priceapă pustiul sufletuluĭ luĭ!

Dar șargul, sub înviorarea aeruluĭ de sară, începea să trapete, să alerge; și noaptea venĭa gonind cele de pe urmă încercărĭ luminoase ale zileĭ; negurile se lăsaŭ tot maĭ dese; maĭ tîrziŭ răsări luna săltind, săltînd, după dealurĭ, urcînd, urcînd, spre văzduhurĭ, aurind, aurind poenile și albind Dragoslavele ce începuseră să se arăte de vale. Iar cînd se ivi căsuța luĭ Iosif, flăcăul nu întoarse capul, o căută dimpotrivă, pătrunzînd cu privirile, rătăcite în desișul de brazĭ și care cercetaŭ nesățioase după o umbră delicată, ce se mlădia, ca o trestie crescută între nufărĭ, subt boltița porțiĭ, cercetînd ea însășĭ în lungul șoseleĭ și adăstînd, par-că, pe cineva.

«Pe cine-adastă oare Sultana la vreme de sară și cînd, pe semne, Iosif nu e acesă», căcĭ din odăĭ nu se zărĭa nicĭo lumină și tat-săŭ trebuĭa să fi fost lipsă... «Pe cine?». Sfîrcui mînios șargul, care ne-adăstîndu-se la o lovitură, opinti din răsputerĭ și chibitca zbură ca o nălucă pe dinnaintea caselor, fără ca Vlad să se maĭ uĭte. Din urmă însă par-că ĭ-aduse vîntul o vorbă plăcută, par-că fu un glas, par-că o chemare, par-că numele luĭ. Și cînd opri, fără să știe de ce și cînd întoarse capul,

văzu pe Sultănica alergîndu-ĭ pe urmă și chemîndu-l duĭos, pe nume.

— „Din cotro și-n cotro Vlade, fără să maĭ cunoștĭ locurile și fără să maĭ țiĭ minte casele ?

— „Din spre gară-n spre casă, Sultănică !"

— „Și grăbit răŭ, bade, de goneștĭ bĭetul șarg să-ĭ verșĭ splina".

— „Ba nu..."

— „Ba, da..."

— „Ba, zăŭ, nu".

— „Ba, zăŭ, da ; de nu, aĭ fi mas o vremicică și la noĭ, te-aĭ fi gîndit pe unde trecĭ... Iaca, eŭ adăst pe taĭca cu o fiertură și cu nițele prune, maĭ bine te-aĭ coborî și aĭ sta să mănîncĭ cu noĭ, că tot nu te-așteaptă nimenĭ acasă... Nu căta că-ĭ cina cam săracă.." Vorba ĭ fu de mĭere și inima luĭ Vlad se unse ca de-un mir sfînt... Se învoiră, așteptară în prispă pe Iosif, și cum nu zăbovi nicĭ el, se puseră la masă și fură fericițĭ cîteșĭ treĭ.

Cînd să se urce ĭară în căruță și să se îndrepte spre casă, Sultănica-ĭ apucă mînile, și podul palmelor eĭ tremură, recĭ, între-ale luĭ Vlad și maĭ recĭ încă. Ar fi vroit să capete o vorbă de la el, un semn de bună nădejde, o strînsoare cu înțelesurĭ ca pe vremile preuteseĭ, cînd Vlad era alt-fel,— o vorbă macar ...Și vorba aceea ar fi rostit-o bucuros Vlad, semnul acela l-ar fi dat bucuros Vlad, semnul acela l-ar fi dat și el și legăturica cea maĭ dreaptă ĭ-ar fi eșit după buze... Dar firea luĭ nu-ĭ dete pas, și Smaranda nu era aci ca să-l îmbărbăteze, dar buzele ĭ fluturară și vorbele-ĭ muriră, pleoapele-ĭ clipiră, un nod i-se urcă pînă-n gît, îĭ taĭe glasul, îĭ înnecă spusa inimeĭ... Ișĭ desprinse ușor mîna dintr-a Sultănicăĭ, biciuĭ șargul și cînd și-aduse aminte că nu ĭ-a zis măcar o vorbă de despărțenie, îĭ asvîrli în treacăt, încît ea abĭa putu să-l auză :

— „Rămîĭ sănătoasă".

III

Se apropia de sfîntu Dumitru. Vlad, singur îngrijia de casa bătrînească, cĭoplea cîte ceva în ogradă, culesese rodul pomilor făcuse borhot, scosese țuĭcă, o infundase în butoaĭe și o așezase în pimniță; adunase dughĭa în claĭ clădite frumos în dosul caseĭ și nu eșia maĭ de feĭ din casă. La cîte zece cincĭsprezece zile avea regulat știre de la părintele Zamfir; îĭ da veștĭ bune totdeauna; creștiniĭ se arătaŭ milostivĭ peste tot pe unde trecuse; nicăerĭ nu-ntinsese condica fără ca să dobîndească argințiĭ; cu sănătatea mergea bine și-ĭ era dor de Vlad. Pînă-n Crăcĭun maĭ avea de colindat Argeșul și Ilfovul, avea de gînd să se odihnească vre-o două zile pe la Bucureștĭ, și apoĭ să vină acasă.

De pe la sfîntu Nicolae se lăsase o vreme cîinească. Maĭ

de timpuriu ca altă dată ninsese peste tot intinsul; troianul se făcuse mare şi gerurĭ năprasnice închegaŭ apele... Toaca clopotniţeĭ din Dragoslavele nu se maĭ auzise de mult şi uşile ferecate ale bisericiĭ nu se maĭ deschisese ca in alte vremurĭ pentru ceĭ carĭ tot maĭ credeaŭ în Dumnezeŭ. Popa Gheorghe din Rucăr venise o singură dată, după plecarea parohuluĭ; nicĭ nu slujise, luase cheile şi nu-ĭ maĭ călcase picĭoarele de cît la zi-ntăĭ, cînd venea cu căldăruşa, la morţĭ şi la botezurĭ. Ar fi venit şi el pentru praznice, dar cum se făcuse, că intraseră oameniĭ in postul sfîntuluĭ Nicolae, fără să se fi făcut vre o cununie.

Intr-o seară geroasă, întunecoasă şi tristă, luĭ Vlad i-se făcuse acasă un urît de moarte.... luĭ, ce nu contenia să bată la gîndul unuĭ chip de fecĭoară fără prihană, şi cugetul luĭ făuritor de planurĭ neatinse, i-se îngreuĭa pe toată ziŭa. Gîndul la tat-săŭ foarte des, la Sultănica totdeauna, amarul uneĭ vîeţĭ pe care maĭ nădăjduĭa să şi-o îmbunătăţiască, schimbă şi maĭ în răŭ firea şi-aşa destul de cĭudată a flăcăuluĭ.

Eşi nehotărît şi se-ndreptă spre circĭumă. Toţĭ stricaţiĭ satuluĭ tînjiaŭ pe la mese, dinaintea ulcelelor pline cu vin, oamenĭ maturĭ, flăcăĭ şi chĭar bătrînĭ... Răĭ or fi fost oameniĭ ăştia de felul lor, artăgaşoşĭ la băutură, pe toţĭ ĭ-or fi bălăcărit eĭ pe la spate; de popa Zamfir şi de Vlad nu se lega nimenea însă. Era o fală că biserica din Dragoslavele avea aşa popă cucernic şi cuminte, şi Dumnezeŭ il răsplătise pe batrîn, dăruindu-ĭ pe Vlad, care-ĭ sămăna în toate apucăturile; dar care moştenise şi de la răposata ceva, tocmaĭ ceĭa ce nu se potriveşte cu firea bărbătească: sfiala. Iosif era şi el la o circiumă, la o masă lăturalnică, cu Dragomir învăţătorul şi cu dascălul. Cind Vlad dete să între, il izbi o aşa de nesuferită duhoare şi un miros aşa de urît de borhot stătut, de acreală şi de igrasie, că n-avu puterea să păşiască înăuntru; trase uşa cu scîrbă şi dete să se intoarcă. Dar dinnăuntru il văzuse cineva pe semne, căci într-o clipă se deschisă uşa ĭară şi o mînă prietenoasă il bătu pe băĭat pe umerĭ:

— «Nu-ţĭ prieşte aĭ, flăcăule... La circiumă nu, la şezătoare nu, la horă nicĭ atit... Ce fel de fire aĭ tu Vlăduţule, *tată*?..» Era Iosif în faţa căruĭa Vlad se simţi roşind; dar bătrinul urmă:

— „Cită vreme e de cind nu te-am maĭ văzut? Maĭ ţiĭ minte? La Sfinta Marie aĭ fost la mine, la Sfintu Dumitru n-aĭ fost, şi la Sfintu Nicolae ĭar n-aĭ fi fost, de nu veneam eŭ să te ĭaŭ..."

— Vlad şi-aduse aminte. Dar aşa era; fusese el în ziua Sfîntuluĭ Nicolae la tatăl Sultănicăĭ; dar venise el de-l luase, şi-ĭ păruse bine flăcăuluĭ, că maĭ dăduse ochiĭ cu fata, că stătuseră de vorbă... Dar par-că... Ce cătase acolo şi învăţătorul?!..

— «Ştiĭ povestea Vladule...»

— «Ce poveste?.. Nu ştiu...»

— «Dacă nu maĭ daĭ ochiĭ cu oameniĭ...»
— «Imĭ văd de casă şi de nevoĭ. Ce poveste ?»
— «Nevoile tale n-aş vrea să le aĭbă duşmaniĭ tăĭ, pe carĭ nu-ĭ aĭ.»
— «Bine... dar povestea ?...»
— «Apoĭŭ, uite, Dragomir îmĭ cere pe Sultănica...»
— «Dragomir ?...»
— «Tocmaĭ... Şi tu ce ziciĭ ?..»
Ce să zică el, ar zice el, ar răsufla el... Şi cînd să răsufle maĭ bine de cît acum, în preajma circĭumeĭ, pe-ntunerec, cînd ochiĭ luĭ nu pot desluşi pe-aĭ luĭ Iosif, cînd e întunerec şi cînd n-o să se sfiască...
— «Haĭ să intrăm înăuntru Vlad.» Şi-l apucă binişor de braţ. Nu vezĭ ce frig e aci, şi nicĭ n-avem unde sta.. » Impinse uşa şi intrară amîndoĭ. Puţina lumină a lămpeĭ cu gaz din tavan şi ochiĭ celor-l-alţi săteni, carĭ se pironeaŭ de-asupra luĭ Vlad, şterseră cutezanţa de-o clipă a flăcăuluĭ.
— „Haĭ să şedem..." Iosif într-adins îl împinse în spre o masă osebită, ferindu-se de-a se aşeza cu Vlad la masa unde stătuse înainte cu învăţătorul Dragomir şi cu dascălul... Dragomir văzîndu-ĭ, se ridică, dete buna sara şi eşi; dascălul veni la masa lor.
— «Bem ceva ?» Şi fără să adaste răspunsul, dascălul porunci o garafă cu vin şi treĭ pahare, pe carĭ li-le aduse cărcĭumarul degrabă, turnînd fie-căruia în paharul săŭ. Vlad care nu bea maĭ nicĭodată bău şi el... Altădată băutura l-ar fi năcăjit; dar acum i-se părea c-o să-ĭ facă bine, c-o să-ĭ înfierbinte sîngele, c-o să-ĭ dezlege limba pe care o simţea ca legată între fălcĭ... Bău... Dascălul porunci al doilea rînd, şi Iosif fu foarte mirat că Vlad nu se împotriveşte... Beaŭ cîteşĭ treĭ deopotrivă şi nicĭ unul nu reîncepea vorba...
—«Ce afurisit gerul, nene Iosife ; pe aşà vreme ştiŭ eŭ că-ĭ e drag Rumînuluĭ să-şĭ verse basamac în rînză, c'altfel i se 'nţelenesc oasele. Ş-apoĭ ce; cînd e vorba c-avem şi pentru cine bea e şi maĭ abitir...» Iosif înţelese aluzia nepotrivită şi-ĭ făcu un semn din sprincene. Dascălul care ar fi fost bucuros şi el ca să se facă nunta Sultănicăĭ cu Vlad şi nu cu Dragomir, şi care ştia că nu atîrnă de cît de-o vorbă a flăcăuluĭ, pentru ca învăţătorul, care pe de-asupra era şi venetic, să se şteargă pe buze, adusese vorba într-adins ca să nască zavistia luĭ Vlad şi să-l facă a strica rosturile belferuluĭ.. El nu pricepu semnul lui Iosif.
—«Iaca... după Crăciun nuntă mare şi nea Iosif cinstit socru... Să le fie cu noroc tinerilor: Sultănica-ĭ o crăească şi nicĭ Dragomir nu e răŭ flăcăŭ...».
Iosif nu maĭ ştia de ciudă, că dascalul aducea vorba cum nu era bine, cît pentru Vlad o frigare aprinsă păru că-ĭ sfîrie inima... Iosif izbi cu piciorul pe subt masă ca să facă semn dascaluluĭ să-ĭ tacă gura; dar lovitura ajunse şi piciorul luĭ Vlad,

de-ĭ amorți fluerul. Flăcăul pricepu intr-alt-fel, ĭar dascalul rămase timpit la locu-ĭ, pe scaun. Se ivi o lungă tăcere. Tot dascalul cercă să o intrerupă, amestecîndu-se cu o glumă ce nu prinse. Pe din fața-le treceaŭ oamenii; se porneaŭ spre casă, după ce-și goliseră paharele și buzunarele și circiuma se deșărtă... Se sculă se plece și dascalul. Iosif se simția mulțumit : rămînea acum sigur cu Vlad.

Cităva vreme nu schimbară nicĭ-o vorbă... Vinul ĭi făcuse răul băiatuluĭ; incăperea se clătina, zidurile se stringeaŭ micșorind odaia, paharăle jucaŭ inaintea-ĭ, lampa se bălăbănea ca clopotul bisericeĭ, scaunul pe care ședea el se mișca par-c-ar fi fost sguduit de cutremur, ochii-ĭ cercetaŭ aevea și mințile lui se imprăștiau ca rotogoalele de fum din pipa lui Iosif, care înlemnise uitîndu-se la el cu nedumerire.

—«Ce zicĭ Vlad?» se hotărî, in cele din urmă, Iosif.

—«Ce să zic?»

—«Vorba noastră de adinioară....»

Vlad de-te să-șĭ lămurească gindurile, să-șĭ hotărască răspunsul. Ochiĭ Soltănicăĭ i-se arătară rugătorĭ și bunĭ, dar privirile luĭ se aninară în negrul vederilor lor Iosif, cuvintele-ĭ amuțiră in gitlej, înghiți cu sila și tăcu....

«Ce zici Vlad?» Și Vlad ca deșteptat dintr-un somn greŭ ișĭ aduse aminte, se uita ĭar la Iosif, începu să se joace cu cuțitașul de pe masă, il învirti nervos între degete și răspunse fără să știe :

—«Păĭ... Să vă fie cu noroc nunta Sultănicăĭ cu Dragomir».

IV

Parintele Zamfir cutreerase citeva ținuturĭ și ajunsese in Ilfov la citeva zile după sfintul Spiridon. I se făcuse primire creștinească peste tot locul și mulțĭ dintre proprietariĭ pe cari ĭ cercetase, oamenĭ avuțĭ și susținătorĭ aĭ bisericeĭ, vrăjițĭ de frumuseța graiuluĭ acestuĭ vrednic slujitor al altaruluĭ, pe lingă banul pe care-l dăduseră cu dragă inimă, il maĭ opriaŭ și pe la casele lor, iĭ gătiaŭ paturĭ odihnitoare și-l țineau la mesele lor. Mulțĭ dintre eĭ rămîneaŭ cu adevărat in incintare pentru credința cu care bătrînul preot din Dragoslavele, cu toiagul intr-o mină cu brațele-ĭ uscate, bătea drumurile țăriĭ pentru a aduna baniĭ ce-ĭ trebuiaŭ spre a clădi biserică nouă in satul in care deschisese ochiĭ, unde crescuse cu teamă de Dumnezeŭ, unde slujise și slujia pentru izbinda uneĭ credințĭ adinc săpată în conștiința luĭ. Și uneorĭ părintele Zamfir era silit să meargă pe picioare dintr-un sat într-altul, căcĭ orĭ nu găsia căruță, orĭ i-se cerea prea multă plată, orĭ drumul nu se putea face cu trăgătoriĭ, dar maĭ adesea se aflaŭ inimĭ milostive care-ĭ înlesniau o cocie, o sanie, orĭ chiar o trăsură boerească care să-l ducă până la cotuna orĭ satul cel maĭ apropiat.

In satul Bolintinuluĭ ajunse rebegit și chiar cam pișcat de

boală. Dintre moșierii locului, cei mai mulți nu erau pe la conace, unii duși în străinătăți alții prin Bucureștii României, iar curțile și casele lor rămaseră pe mînile isprăvniciilor și-ale logofeților. Un urmaș al unei cinstite familii românești, boier el însuși, fostul ispravnic al Ilfovului, domnul Eduard Văleanu și soția sa Doamna Magdalena Văleanu, prin naștere purtătoare și dînsa a istoricului nume de Catargiu, cari credincioși vechilor datini și obiceiuri ale țării locuiau la țară și petreceau sărbătorile în mijlocul vieții țărănești de pe moșia lor,—ca și părinții și moșii lor,—fură încunoștiințați, prin oamenii curții, de sosirea părintelui Zamfir în Bolintin. Preotul bătuse la multe porți și-i i se deschiseseră multe case mari și frumoase, dar în toată călătoria lui nu i-se întîmplase să dea peste un palat așa de măreț și de sclipitor, ocolit de-o largă grădină împodobită cu brazi și cu stejari seculari, cu curte întinsă, cu pavilioane înzestrate cu geamuri de felurite culori, cu grajduri și cu foișoare de încăpeau zecimi de cai, de vite de plug și de trăsuri. În fața celor două porți mari și grele de fier, lucrat în ciubucărie oțelită, deschise la părete, colindătorul se oprise nehotărît. Deși cele două porți deschise largi îi dau a înțelege că aci locuesc niște stăpîni generoși și buni, oameni totdeauna bucuroși de oaspeți și cu toate că un cîine mare cît un vițel, negru și lățos, în loc să-l latre și să-l pună pe goană, se gudura prietenos, privindu-l cu niște ochi deștepți și blînzi, par-că poftindu-l să intre înăuntru, el pregeta totuși. «Cine știe», își zicea, «poate că nu e cuviincios să mă înfățișez în așa stare, plin de zăpadă, ud, cu straele necurățite și cu cizmele unsuroase!» Își urmă drumul spre primărie, îndreptat de niște drumeți, și ceru o caraulă să-l ducă până la casa părintelui din sat. Fratele său în Hristos nu era acasă însă, preuteasa își ceru iertăciune că nu-l poate adăposti în lipsa «Sfiției sale», iar noră-sa, o tinerică care se zorise să scoată capul pe-o ușă spre a vedea cine-i oaspele, se grăbi să-i trîntească ușa în nas, cînd văzu că nu-i vre-un orășean de acila ce adesea poposiau în casa popei din Bolintin, vînători neobosiți, cari pe vreme de iarnă obișnuiau să cutreere megieșiele, duși de ficiorul «Sfinției sale», un neisprăvit, ce îndrăgea circiumile și petrecerile, vinătoarea și stricăciunile, și care nu se 'ntorcea cu zilele pe-acasă, lăsind adesea pe tîrgoveții cu puști și cu glui pe după git, veniți după vînat, să-și desmorțească ciolanele, în lipsa lui, în cinstita casă preoțească. Intorcîndu-se la primărie și trecînd pe la circiumă părintele Zamfir desluși dintr-o ochire, printre clondirele pline cu basamacuri roșii și verzi, un potcapiu eșit de soare aplecat pe-o ureche, un nas mai stacojiu de cît anghelica din damegelele înșirate pe lavița ferestrei și-o barbă de culoarea părului de vulpe, incîlcită, ca o lînă ne dărăcită, de-asupra unor stacane cu vin... Trecu întorcînd capul într-aiurea, cu o scîrbă mare în suflet...

Primarul aflînd de prin vecini, despre sosirea unui drumeț strein, alergă la primărie și ținu calea părintelui Zamfir,

care, tocmaĭ, se întorcea dinspre casa de unde nu fusese găzduit; îl pofti la căldură, în primărie și se cruci aflînd din gura bătrînuluĭ cum fusese întîmpinat de preuteasă și de noră-sa. Apoĭ părintele începu să povestească de cărările bătătorise, de drumurile lungĭ ce făcuse, de oamenii ce întîlnise, de izbînda întreprindereĭ sale... Atîtea lunĭ de alergătură prin județe și prin sate, atîta vreme de neodihnă și de viață primejduită.... Iĭ privi giubeaua udă ca scoasă din albie, potcapul perpelit, cizmele scâlciate, fața istovită și-l rugă să-ĭ primească găzduirea luĭ, să meargă să-șĭ schimbe îmbrăcămintea și să se odihnească.

De schimbat însă nu era vorba. Părintele Zamfir n-avea alte haine de cît cele de pe dînsul; giubeaua, scurteĭca potcapul cel vechiŭ și cizmele cele stricate. Albiturĭ ar maĭ fi avut două rînduri în disagă, dar trebuiaŭ spălate..... Primarul propuse a cere cu împrumut altă îmbrăcăminte de la parohul din sat, până ce s-or usca cele de pe dînsul. Cît despre albiturĭ să-ĭ dea de-ale luĭ. Dar părintele Zamfir mulțumind, nu primi de cît albiturile ficioruluĭ; cît despre hainele popeĭ din Bolintin nu vroi să le primească; nu spuse de ce, dar fără să vrea, simți iarășĭ silă, gîndindu-se la chipul hîd ce zărise între clondirele din circiumă, la potcapul aplecat pe-o ureche, la nasul cel roș ca para foculuĭ, la stacanul de vin din care sugeaŭ cele două buze ce tremuraŭ nesățioase de subt mustățile acelea roșcate—și i se păru că pîngărite trebuĭaŭ să fie hainele pe carĭ le purta orĭ le purtase o asemene față bisericească.

Fură foarte mulțumițĭ, primarul și-aĭ luĭ, că avură sara la masa lor pe popa din Dragosloavele. Cumpătat, el mîncase puțin, dar de vorbit vorbise mult, povestise întîmplarĭ frumoase, cu înțeles moral și toate făcute să placă auzuluĭ unor urechĭ aplecate spre-o muzică aleasă.... A douăzi fu chemat printr-un îngrijitor bătrîn, la curtea proprietaruluĭ moșieĭ, și părintele, cu straĭele uscate și curățite, cu cizmele văcsuite, cu fața odihnită și cu înfățișarea apropiată, făcu o foarte bună impresie asupra domnuluĭ Văleanu, care iscăli cu voĭe bună, o însemnată sumă de bani pentru biserică. Il opri la masă și stărui să maĭ mie până a doua zi, rămînînd pe toată vremea asta în conacul bisericesc, unde i-se și pregătise un ĭetac luxos, cu pat de palisandru cu așternut moale, cu velințĭ de preț pe pereți și pe scîndurĭ, cu puștĭ și săbiĭ într-o panoplie de coarne de cerb, din care nu lipsia și iconostasul într-un colț retras, deasupra căruĭa sub un așternut de catifea, sclipea aurul, argintul și nestimatele din îmbrăcămintea chipurilor sfinte; o încropire plăcută năvălia pe porția de alamă a căminuluĭ înfundat cu vreascurĭ uscate, ce încălzia toată încăperea.

Dar peste noapte părintele Zamfir se simți maĭ slăbit încă parcă-l zguduiaŭ frigurile. Ațipea cîte puțin și tresărea din somnul întretăĭat de nacote, și până să se facă ziuă i se păru că trecuseră veacurĭ.

De dimineață stăpînul moșieĭ îl cercetă de sănătate, și cu

toate asigurările ce primi ramase incredințat că părintele Zamfir mai are nevoe de îngrijire și de odihnă, dar nu izbuti să-l mai opriască. După amiază sania,—încărcată cu bunătăți din cămăra bogată a duamnei Văleanu și cu întăritoarele pe cari părintele geaba cercase să nu le primiască,—minată de doi armasari negri și viol, intra pe portița mănăstirei Ciorogîrla și se-ndrepta spre aripa arhondaricului. Popasul ce-și propusese a face aci fu mai lung de cît își închipuise, căci părintele căzu bolnav și nu se putu întrema de cît cu greŭ, după vre-o săptămînă, în care primise căutarea devotată a bătrînei maice Epraxia și-a doctorului de plasă ce fusese chemat de la stăreție.

După vre-o zece zile Vlad, care așteaptă îngrijorat «cartea» ce tot întîrzia să vină, primi scrisoarea simplă și călduroasă pe cari i-o trimisese taică-său și-n care îi împărtășia toate mulțumirile ce încercase, fără a pomeni ceva de boala ce fusese trecătoare.

«Voiŭ veni înainte de Crăciun» îi scria părintele într'o limbă curată și simplă «și în ziua Sfinteĭ Nașterĭ vom sluji spre a mulțumi a tot Puternicului.... Să mergĭ la Rucăr și să cerĭ cheile de la părintele Gheorghe. Să-ĭ spuĭ că mare mi-a fost mihnirea că nu s-a maĭ slujit de la plecarea mea. De ziua sosireĭ ți-oĭ maĭ scrie, orĭ ți-oiŭ bate o depeșă».

(Urmează) Caton Theodorian

Inceputul Teatrului în Moldova

(urmare)

O dată cu încheierea celor petrecute în stagiunea teatrului francez din anii 1840—1841, credem folositor şi interesant a reproduce aici o listă complectă de toate piesele şi operele franceze, reprezentate în cursul acesteï stagiuni în zilele de abonament, aşa după cum însumi le-am putut culege după afişele originale, ce le-am găsit strînse la un loc şi legate într-un volum. [1])

Această enumerare de titlurile pieselor şi operelor atît serioase cît şi a celor comice reprezentate în Iaşi pe vremea aceïa, va sluji tuturor celor ce se interesează atît de cunoştinţele şi gustul artistic şi literar al aristocraţieï ieşene, pentru care eraŭ menite maï ales reprezentaţiile franţuzeştï, cît şi de gustul publiculuï în genere, pentru literatura dramatică şi muzicală din acea epocă ; se va observa maï cu samă că Ieşeniï pe atuncï aŭ putut să vadă şi să se împărtăşască din toate lucrările cele maï de samă ale scenelor streine, întru cît, din lista citată se va vedea că maï niciï una din capodoperile ce eraŭ pe atuncï reprezentate pe scenele principale din lumea întreagă civilizată, n-aŭ lipsit nicï de pe scena ieşană, şi aceasta maï mult ca sigur din inboldul maï ales a Direcţiuneï Teatruluï, carï era condus şi atuncï după cum am văzut de Vasile Alecsandri, C. Negruzzi şi căpitanul M. Kogălniceanu.

(Urmează) Teodor T. Burada

1) Să află la librăria „Moldova" Iaşï.

Constantin Vlad Hégel

Artistul-sculptor care a întrupat în bronz figura nemuritoruluĭ artist-poet Vasile Alexandri, așezată în fața Teatruluĭ Național din Iașĭ, e d-l Constantin Vlad Hégel.

D-l Hégel e unul dintre artiștiĭ sculptorĭ ceĭ maĭ distinșĭ aĭ țăriĭ și cu ocazia dezvelireĭ monumentuluĭ Alecsandri în ziua de 15 Oct. 1906, credem nimerit a da o scurtă schiță biografică a maestruluĭ Hégel.

S-a născut la 13 Aprilie 1839; elev al d-lor Geofroy și Cabet din Paris. In timpul ședereĭ în străinătate a executat următoarele lucrărĭ: Decorațiunea vileĭ Bonet din Marsilia, statuĭ și animale; Frontonul Casinuluĭ din Nisa; Frontonul unuĭ palat din Hières; Statuia „Roŭa dimineței" la Paris; diferite Statuĭ militare în Paris. Busturĭ: S. Carnot, L. de Rosny, Marmontel, d-l Montignoy-Remori, A. Parent, etc, etc.

In România a făcut:

Statuia luĭ Miron Costin pentru Iașĭ.
Statuĭ decorative în Universitatea din Iașĭ.
Frontonul pentru școala de Anatomie Iașĭ.
Monumentul luĭ *V. Alexandri* în Iașĭ [1]).
Monumentul C. A. Rosetti la Bucureștĭ.
Monumentul pompierilor la Bucureștĭ.
Monumentul luĭ C. Golescu Bucureștĭ.
Statuia luĭ Angelesco în Cimitirul de la Belu.
O colomnă în bronz cu statuia M. S. Regeluĭ.
Un far în bronz cu statuĭ alegorice și baso-relief.
Busturĭ: Busturile M.M. L.L. Regele și Regina, în marmoră pentru Palatul Regal; C. A. Rosetti, I. Brăteanu, M. Kogălniceanu, Exarcu, V. Urechiă, Dr. Leonte, Dr. Felix, Inginer Duca, C. Golescu, Chițu, C. Stăncescu, Văcărescu, Ministru Can-

---

1) A să vedea statuia pg. 399.

tacuzino, Aurelian, Medalionul M. S. Regeluĭ în bronz 2 m. 50 în diametru, pentru portul Constanța; două motive decorative cu portretele M.M. L.L. Regele și Regina, pentru podul de peste Dunărea, etc.

Fost profesor de desem și sculptură la Școala de Arte și Meseriĭ din Bucureștĭ din 1891; profesor la școala de institutoare din strada Icoaneĭ.

Inspector general de desemn 1894.

La 4 Sept. 1896 numit profesor de desemn la școala Artelor Frumoase din Bucureștĭ.

S-a ocupat de metoda de predare în învățămîntul desemnuluĭ, și a tipărit «Metodica desmnuluĭ».

In prezent profesor de sculptură la școala Artelor Frumoase din Bucureștĭ.

Distincțiunĭ :

Oficer al Ordinuluĭ „Coroaneĭ României".
Oficer al Ordinuluĭ „Steaua României".
Medalia Bene-Merenti.
Medalia Comemorativă de 40 anĭ.

A. D. Atanasiu

DĂRI DE SEAMA

Eugenia Ianculescu de Reuss, *Menirea femeeĭ și rolul ei în viitor,* conferință 1906.

D-na de Reuss este o feministă convinsă și înflăcărată. Ea luptă pentru desrobirea femeiĭ; pentru înlăturarea epitropisireĭ vrednice de rîs în care femeia măritată este menținută; pentru creșterea și învățătura serioază a fetelor, și notă bună de însemnat la domnia ei, nu duce lucrurile peste măsură, recunoscînd că maternitatea este rolul de căpitenie al femeeĭ.

Năzuința d-neĭ Ianculescu de Reuss este deci ca fond lăudabilă. Am avea de întîmpinat numaĭ în contra prea înalteĭ științĭ abstracte introdusă în conferință, cam fără nicĭ un rost. Limba in care e scrisă conferința este bună, și este de laudă d-na de Reuss pentru curățenia eĭ; căcĭ cum zice autoarea : «frumoasa limbă românească e bogată ca gîndire, și dulce ca desmierdarea».

Notăm numaĭ cîteva neologisme care nu ne par neaparat de nevoie: *Debușeŭ*=piață de desfacere; *morgă*=ingimfare, mîndrie sacă; *insuficiență*=neîndestulare; *sentiment*=simțimînt (forma românească a cuvîntuluĭ); *viscere*=măruntae; *prezidă*= președ, a președea, președinte (forme româneștĭ); *precoce*=preatimpuriŭ. Intr-un loc găsim o rostire absolut neromânească - „Voim, nu voim, lucrul se va face" (Qu'on le veuille on non). Românește se zice : „cu saŭ fără de voie" sau „vrînd nevrînd".

A.

Florian I. Becescu, *Spre ziuă.* Poeziĭ. 1906.

Florian Becescu este fără îndoială un poet de un talent frumos și original. Nota obștească a cînturilor luĭ este tristă. El face să plîngă natura alăturea cu inima luĭ îndurerată; dar ceĭa ce-l doare maĭ răŭ este slăbiciunea cu care graĭul îĭ rostește gîndirea.

Ades, cînd inima ne arde,
In poezia care-o scrim,
Nu prindem nicĭ a mia parte
Din toate cîte le simțim;

Cînd cugetarea ne coprinde
Ca valul nesfîrșit al Mării,
Abia un gînd putem noĭ prinde
Din tot adîncul cugetăriĭ.

Frumoasă comparație conține următoarea strofă din poezia cea dintăĭ *De-aĭ ști.*

Cum noriĭ taĭniciĭ din adincurĭ
  se strîng pe cer cînd e să tune,
Asemenea pe bolta mințiĭ
  vin norĭ de gîndurĭ să s-adune
Și cum atuncĭ, prin norĭ, un fulger
  iluminează Universul,
Asemenea pe cerul mințiĭ
  se cearcă să scîntee versul.

Și această comparație este susținută în tot întinsul poezieĭ.

Mușcătoare dar frumoasă este săgeata ce o îndreaptă autorul femeilor:

Sărmane trestiĭ mișcătoare
Cu suflet mort și trupul viŭ
Ce-șĭ fac un vis dintr-o dantelă
Și-un ideal dintr-un chipiŭ.

Cît de nimerită și de minunat rostită este asemănarea între natura cinstită și frumoasă și omul șiret și răutăcios:

O, cît de blîndă, de cinstită
Și ce frumoasă e natura!

Sărmane om, ce vis frumos
Aĭ vĭețui și tu și-aĭ tăĭ,
Dacă-n mărețul templu al lumiĭ

N-ar fi atiţia oamenĭ răĭ!
Sărmane om, ce vis senin
Ar fi viaţa, dacă tu
Aĭ vrea să te asemueştĭ
Natureĭ care te născu!

Şi aşa maĭ departe, tot volumul d-luĭ Becescu este plin saŭ de gîndirĭ saŭ de rostirĭ frumoase, ambele adeseorĭ fericit îngemănate.

B. V.

NOTIŢI

Neologismele „Vieţeĭ Nouă"

In No. 3 p. 428 articolul subsemnat *Trammaliern* cetim:

„D. Philippide n-a voit *să se preteze* la asemenea metod ştiinţific".

Să se *preteze*, se pretez, este un neologism ce nu poate şi nu este trebuinţă de a fi primit în limba română. Pe româneşte se putea foarte bine spune: D. Philippide n-a voit *să primească*, saŭ *să se supue* unuĭ asemenea metod ştiinţific.

In acelaş articol la aceĭaşĭ pagină cetim:

„E drept că d-l dr. Istrate *se face forte* să dea gata clădirea unuĭ oraş întreg".

Se face forte, se fait fort, este şi maĭ straniŭ, de oarece este un diotism francez, care nu poate cu nicĭ un preţ să fie introdus în limba română. Pe româneşte: E drept că d-l dr. Istrate *se prinde* să dea gata clădirea unuĭ oraş întreg.

In articolul d-luĭ C. Stere *Patru zile în Ardeal* No. 3, p. 424 şi urm. găsim următorul loc:

„Conversaţia trece în chip firesc, asupra oratorilor noştri, *gust* paralela între d-niĭ Delavrancea şi Iorga".

A gusta pe româneşte are numaĭ înţelesul material. Se gustă un borş, o friptură, o plăcintă; dar nu se gustă o muzică, o bucată literară, o pictură. In germană de asemenea verbul *schmecken* are numaĭ acest înţeles material. Mir schmeckt die Speise. das Bien. Nu se poate spune: Mir schmecht das Theater, die Musik, pe cînd Francezul zice: je goûte la musique je goûte peu la comédie. Şi în româneşte nu se poate spune gust paralela ci trebue pus: îmĭ place paralela.

In acelaș articol maĭ găsim cîteva cuvinte nouă despre a căror întroducere nu se simte nicĭ o nevoĭe: Așa bunăoară: *designare* în loc de *desemnare*, de oarece signum, signe s-a prefăcut românește în *semn* și cuvintele compuse în acest radical trebue să-ĭ poarte forma. Alt neologism de prisos este *etaj* pentru care Românul are cuvîntul *cat*; o casă cu 3 caturĭ. Apoĭ *deranja* pe românește supăra. Ne vous dèranges par=nu vă supărațĭ. *Fixat* se poate foarte bine înlocui cu *țintit*, cu toate că a fost răspîndit destul de tare prin aceĭ ce vorbesc păsărește în loc de românește.

Cununa neologismelor o pusese însă un domn Victor Rareș (?) In articolul său *Cum ne cunosc străiniĭ* No. 5, p. 226, cetim următorul loc despre care nu știĭ ce trebue să te apuce când îl ceteștĭ; risul omeric orĭ să deplingĭ asemenea aĭurărĭ limbistice.

„Și știut fiind că Românul se naște poet, îșĭ poate închipui oricine numărul catedralelor, bisericilor, bisericuțelor și paraclíselor literare care **pululează** pe pămîntul Daciei!"

Pululează e un adevărat mărgăritar. Cînd oare d. Rareș va *neologiza* gàina ??

E o adevărată rușine să se pîngărească așa limba românească, care cu toate aceste are cuvîntul *a se plodi* identic cu îngrozitorul *a pulula* și care termin se potrivea foarte bine în fraza de mai sus. Dacă voia să fie maĭ puțin plastică putea întrebuința *se îngrămădesc*, *mișună*, orĭce, dar nu **pulula!!**

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țara și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revisteĭ, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm a se trimite abonamentul.

ANUL XVII. No. 10

ARHIVA

Organul Societății Științifice și Literare

Din Jașĭ

Apare odată pe lună cu ilustrațiunĭ

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice privește redacția și administrația a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jașĭ.

IAȘI

TIPOGRAFIA „DACIA“, ILIESCU, GROSSU & COMP.

1906.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revisteĭ, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

Rugăm a se trimite abonamentul.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE

DIN IAŞI

Anul XVII. Octomvrie 1906 No. 10.

DANTE

Datoresc d-luĭ N. Gane o mare plăcere literară, cu prilejul traducereĭ sale în versurĭ a Infernuluĭ; şi spre a putea apreţui cu toată luarea aminte inimoasa sa încercare, m-am pus din noŭ pe studĭul nemuritoruluĭ poet. Pentru mine aceasta a fost o adevărată baĭe sufletească, cuvinte care vor trezi poate un zimbet la uniĭ din cetitorĭ, însă care vor fi înţălese de alţiĭ. Chĭar greutăţile nu neînsemnate ce le imtimpinăm cînd voim a pătrunde înţelesul întotdeauna adînc al originaluluĭ, măresc încă, aş putea zice, înalta plăcere simţită. Cînd aĭ pus toată încordarea minţeĭ spre a înţelege ceva, pare că l-aĭ înţăles maĭ bine, pare că cugetarea autoruluĭ se înfibge maĭ tare în aceĭa ce Dante însuşĭ numeşte aşa de frumos: «fior d'ingegno» al nostru. Resimt deci dorinţa de a împărtăşi cetitorilor „Arhiveĭ" atît roada culeasă din studĭul dantesc cît şi apreţuirea mea asupra acesteĭ traducerĭ.

I

O mie treĭ sute de anĭ după măreaţa pleĭadă literară ce a împodobit secolul luĭ August, apare deodată pe neaşteptate unul din ceĭ maĭ de frunte poeţĭ produşĭ de Europa în întreaga eĭ evoluţie literară. La Dante totul e original, atît ideile şi sim-

țirile cît și limba [1]). Prin acea lipsă desăvîrșită de orĭ ce imitație, el se deosebește de poeții latinĭ, marĭ și micĭ, imitatorĭ aĭ Grecilor. Prin apriga aruncătură a fireĭ sale, prin încordarea și neastîmpărul rostireĭ sale, el amintește pe fruntașiĭ prooroci aĭ luĭ Israil. De și el fu începutul uneĭ înfloririĭ literare bogate între cele bogate, de și singură dintre toate literaturile cunoscute, acea italiană are încă doĭ poețĭ epicĭ de seamă, întăietatea luĭ Dante nu a încetat de a fi pururea recunoscută. Nemărginita mîhnire a aceluĭ pribeag nefericit, prigonit și singuratic,—care se asămăluia el insușĭ cu un vas fără cîrmă și fără pînze, bătut de vînturĭ și de neîndurata sărăcie [2]),—a fost mult rodnică, atît pentru întreaga omenire cultă cît și maĭ ales pentru patria sa, care între toțĭ copiiĭ eĭ ceĭ maĭ iluștri, pe el l-a ales drept simbol al unireĭ și neatîrnăreĭ sale.

Cînd vizităĭ biserica Santa Croce din Florența, acel Panteon al gloriilor neamuluĭ, mă opriĭ pe piața de dinaintea monumentuluĭ, la o statue de marmoră ce înfățișază gînditoarea și întristata figură a uriașuluĭ cîntăreț. Pe soclul eĭ atîta stă scris: «Al altissimo poeta». Nicĭ un nume: el e și de prisos, căcĭ superlativul îl numește îndeajuns! Cîteva zile în urmă intrăĭ, după obiceiŭ, la un librar antiquar. Cufundat în bogăția bibliografică ce mă înconjura, nu mă putuĭ totuș opri de a asculta o convorbire foarte însuflețită între librar și un străin ce intrase, bătrîn uscăcios și, după accentul săŭ italienesc, fără îndoială Englez. Deși antiquarul florentin era foarte în curent cu materia, convorbirea învîrtindu-se excluziv în jurul bibliografieĭ dantești, Englezul se arăta a fi și maĭ cunoscător al eĭ. Cînd el părăsi du-

---

1) Părerea mult răspîndită și repetată cum că Dante ar fi *creat* limba italiană e mult tăgăduită. V. Ozanam *Oeuvres complètes,* Vol. IX, *Le Purgatoire* p. 10 „Il n'est pas vrai que Dante ait créé sa langue; sa gloire n'a pas besoin de ce mensonge; ce grand homme est le fils d'un siècle plus grand que lui". In orĭ ce cas el a dat idiomuluĭ existent, o lărgime și o amplitudine epică ce n-a maĭ fost nicĭ întrecută, nicĭ chiar atinsă de urmașiĭ luĭ.

2) Convivio I. 3: „Veramente io sono come legno sanza velo e sanza governo, partato a diversi porti e loci dalvento secco che vapora la dolorosa povertà". La aceste cuvinte Franz Xaver Kraus, *Dante, sein Leben und sein Werk,* p. 60 observă: „Diese Worte des von den Seinen hinaus gestossenen Pilgers, in denen das physische Elend und noch weit mehr das namenlose Weh zittert, liefern den Beweis dass Dante, bis zur Abfassung des Convivio keinen ständigen Aufenthalt gefunden".

gheana, Florentinul alergă la mine spre a-mĭ spune cu falá : «Quel signore e il Gladstone»! Iar eŭ mă gindiĭ : Cine ar fi putut prooroci nemuritoruluĭ poet, că pe o insulă pe atuncĭ necunoscută, însă menită a întrece prin dominațiunea sa chĭar Imperiul Roman—cel maĭ însemnat om de stat, trăind șase secolĭ după încetarea sa din vĭață, va fi atit de pătruns de studĭul cinturilor sale, încit să uĭmească pe un antiquar chĭar florentin și pe un bibiofil pasionat din Dacia antică!

Apoĭ, stind un timp maĭ îndelungat în Italia, m-am putut convinge cit de adînc a pătruns cunoștința luĭ Dante în măruntaele întregeĭ națiĭ. Cu singura excepție a luĭ Schiller, nu cunosc nicĭ un poet care să fi aruncat așa de viĭ rădăcinĭ în inima neamuluĭ seŭ. Schiller însă e blajin, plăcut în rostire, omenos, poporan prin însășĭ firea blindeĭ sale inimĭ, lesne de înțeles, simpatic la culme; pe cind nicĭ una din aceste însușirĭ nu se potrivește cu vulturul florentin. El e aspru, greŭ de înțeles, nedeopotrivă, sălbatic saŭ înduĭoșat. Totuș, de la duce până la hamal, de la cărturar până la gondolier, de la artist până la zidar, n-am intilnit nicĭ un Italian care să nu știe pe derost măcar cite-va versurĭ de-ale luĭ Dante. Și cu ce mișcare sufletească declamă eĭ aceste versurĭ; cum tresar la atingerea cu acel vulcan nestins de ură și de ĭubire!!

Nu știŭ de greșesc, dar mi se pare că la această nesfirșită popularitate, contribue într-o măsură largă și ĭubirea patriotică a Italienilor pentru frumoasa și mult încercata lor țară. Instinctul poporan ce arareorĭ greșește în atare materie, a recunoscut că nicĭ o inimă n-a bătut vr-o dată pentru Italia cu atita căldură ca acel suflet clocotind de dragoste și de ură, ca acel crater vulcanic de înduĭoșare și de înăsprire[3]). Bine înțeles că ĭubirea luĭ Dante amintește pe acea a luĭ Dumnezeŭ, care pedepsește pe ceĭ ce îĭ ĭubeste, saŭ acea a proorocilor luĭ Israil

---

3) Hermann Grimm *Neue Essays über Kunst und Litteratur*, p. 54: „Dante war ein Patriot. Das macht ihn für Alle die dasseble sind, zum Helden. ohne weitere historische Untersuchung". Marele învățat german Fr. Xaver Kraus exprima aceiașĭ părere prin un j̣ɩc de cuvinte. (Dante, p. 698): „Denn Dante, davon ist Italien in unsern Tagen immer tiefer durchdrungen worden, Dante ist der eigentliche *Vater* seines *Vater*landes". Și maĭ la vale: „Alle Einsichtsvollen haben längst erkannt dass die Entwickelung des nationalen Gedankens in Italien, in grader Linie, auf ihn zürueckführt".

care trăsnesc și fulgeră împrotiva poporuluĭ ales. Unul după altul toate orașele peninsuleĭ se văd expuse a înfrunta săgețile ascuțite ale înflăcăratuluĭ săŭ dispreț. Piza ce s-ar cuveni să fie înnecată de Arno[4]), Lucca[5]), Pistoja[6]), (de unde se introduse la Florența fracțiunile Albilor și a Negrilor care aŭ pricinuit expulzarea poetuluĭ, ba chĭar osîndirea luĭ la moarte prin foc), Genova,[7]) Fiesole[8]); în sfîrșit chĭar nerecunoscătoarea sa patrie[9]), și în deobște Italia întreagă[10]). Cum se cunoaște însă că aceste mustrărĭ crude, că acea cruntă înăsprire izvorăsc dintr-un amor nemărginit și dureros pentru patria și cuĭbul săŭ natal! Precum un amant, orbit de ĭubire, mustră pe necredincioasa și sperjura luĭ amantă și totuș nu încetează de a o ĭubi și maĭ tare, tot așa și el. Cînd Imparatul Albert șade în posesiunile caseĭ sale din Austria și uĭtă de Italia, poetul nu ĭartă,

Che il giardin del Imperio sia diserto[11]).

---

4) „Ahi Pisa, vituperio delle genti" *Inferno* XXXIII 79 sqq.

5) *Inferno* XXI 41:

Ogni uom v'è baratier.

6) *Inferno* XXIV 125:

Son Vanni Fucci
Bestia, e Pistoia m'è degna tana.

7) *Inferno* XXXIII 151—3:

Ahi! Genovesi, uomini diversi
D'ogni costume, e pien' d'ogni magagna
Perchè non siete voi del-mondo spersi?

8) *Inferno* XV 73;

Faccian le bestie Fiesolane strame
Di lor medesme, e-non tochin la pianta
Se alcuna sorge ancor nel-lor letame,

In cui riviva la semente santa
Di quei Romani, che vi rimaser, quando
Fu fatto, il nido di malizia tanta.

9) *Inferno* XV. 61. sqq:

Ma quel ingrato popolo maligno
Che discese di Fiesole ab antico
E tiene ancor del monte e del macigno,

Ti si fara per tuo ben far nimico.
Ed è raggion, che tra gli lazzi sorbi
Si disconvien fruttar il dolce fico.

10) *Purgatorio* VI. 76:

Ahi! serva Italia, di dolore ostello,
Nave senza nochiero in gran tempesta,
Non donna di provincia, ma bordello!

11) *Purgatorio* VI 105.

Şi atît îl tulbura acea purtare a luĭ Albert ca şi a părinteluĭ şi predecesoruluĭ săŭ Rudolf de Habsburg, încît el găseşte cu cale ca Imparatul să fi fost asasinat de nepotul săŭ Ioan Parricida la 1308 [12]). Cît despre Florenţa sa, cînd el gusta în surgun toată amărăcĭunea pîneĭ mîncate la străinĭ şi prin versurĭ celebre suspina chinul săŭ [13]), n-are altă dorinţă maĭ ferbinte de cît aceĭa de a încinge fruntea sa de poet cu corona de laurĭ lîngă locul unde a fost botezat [14]).

Insă acel fenomen unic în felul săŭ, ca o naţiune întreagă care a produs atît de mulţĭ barbaţĭ de mîna întăĭ, să-şĭ fi ales ca simbolul unităţeĭ şi neatîrnăreĭ tocmaĭ numele unuĭ bĭet poet prigonit şi cerşetorind ospitalitatea stăpînuluĭ din Ravenna, cu şase sute de anĭ în urmă, înfăţişează în sine o aparentă contrazicere ce merită a oprĭ adîncita noastră luare aminte.

Dante, Guelf la început prin creşterea sa şi tradiţiunea familieĭ sale, deveni Ghibelin înfocat, adică partizan arzător al principĭuluĭ Imperialist cu un străin în frunte, german de ori-

---

12) *Purgatorio* VI 97. sqq.

O Alberto Tedesco, che abbandonni
Costei ch'è fatta indomita e selvaggia,
E dovresti inforcar li suoi arcioni.

Giusto judicio dalle stelle caggia
Sovra il tuo sangue, e sia nuovo ed aperto,
Tal che il tuo successor tenenza n' aggia.

13) *Paradiso* XVII 55—60:

Tu lascerai ogni cosa diletta
Piu caramente, e questo è quello stralle
Che l'arco del esilio pria saetta!

Tu proverai si come sa di sale
Lo pane altrui, e com'è duro calle
Lo scendere e il salir per l'altrui scale.

14) Aceste versurĭ frumoase între cele frumoase, sînt scrise către sfîrşitul ultimeĭ sale opere şi chĭar a vieţiĭ pribeaguluĭ: *Paradiso* XXV la început:

Se mai continga che il poema sacro
Al quale ha posto mano e cielo e terra
Si che m'ha fatto per piu anni macro,

Vinca la crudeltà che fuor mi serra
Del bello ovile, ov'io dormii agnello
Nimico a' lupi che gli danno guerra;

Con altra voce omai, con altro vello
Ritornerò poeta, ed in sul fonte
Del mio batesmo prenderò il caqpello.

gine [15]). Pe acel eroŭ saŭ mesia chemat să îndrepteze Italia (a drizzar l'Italia), el credea că l-ar fi găsit în Impăratul Enric VII din casa Luxemburguluĭ. Cînd apoĭ Impăratul, venind în Italia, fu otrăvit de un Dominican prin împărtășirea sfintelor darurĭ (1313), poetul, perzînd orĭ ce nădejde [16]), amăgit în toate iluziile sale, a scris nemuritorul săŭ cînt, spre a zdrobi pe dușmaniĭ săĭ politicĭ [17]), aĭ căror sarbădă frunte a înferat-o pe vecie cu o sălbatică cruzime, cu o silnicie fără milă și fără cruțare, ce se poate explica pe de o parte prin înverșunarea desbinărilor lăuntrice, ĭar pe de alta prin prigonirea și părăsirea sa de către maĭ toțĭ, în ceĭ 20 anĭ din urmă aĭ vĭețeĭ sale petrecuțĭ în surgun. In zadar se încerc autoriĭ ultramontanĭ, cu acea deosebită meșteșugire ce eĭ o arată obștește, spre a restălmăci faptele istorice *ad-usum delphini*, a ne dovedi cum că Dante n-a aparținut niciĭ unuĭ partid, sprijinindu-se pe cuvintele luĭ Brunetto Latini (*Inferno*, XV, 70):

La tua fortuna tanto onor ti serba,
Che l'una parte e l'altra avranno fame
Di te.

---

15) Hermann Grimm l. c. p. 126 numește pe Ghibelini: „*Die deutsche Partei*". Iar șoviniștiĭ germanizmuluĭ pretind că Dante ar fi fost un german: Franz Xaver Kraus (l. c. p. 25), deosebește în caracterul spirituluĭ luĭ Dante un element german (Alighieri ar proveni din Altger). Chamberlain în mult cunoscuta sa carte „*Die Grundlagen des neunzehnten Iahrhunderts*, I p. 499 în notă) recurge la trăsăturile fizice și punînd în textul săŭ pe neașteptate două portrete, ne arată chipul luĭ Dante alăturea cu acel al luĭ Martin Luther ca extremele opuse ale tipuluĭ fiziognomic german. Locul merită să fie cetit de psichologiĭ ideilor fixe. Ce nu poate șovinizmul atot cutezător!

16) Poetul pune în gura Beatriceĭ sale un epitaf la adresa erouluĭ săŭ (*Paradiso* 133—138):

In quello seggio, a che tu gli occhi tieni
Per la corona che giasu v'è posta,
Prima che tu a queste nozze ceni,

Sedera l'alma che fia giu agosta
Dell'alto Arigo, che a drizzar l'Italia
Verra in primo che'ella sia disposta.

17) Grimm l. c. p. 128: „Wie sein grosses Gedicht die Verdammung seiner politischen Feinde und die Verherrlichung seiner Freunde zum Innhalt hat". p. 152 „Und wenn wir Dante nehmen wie die durch Verbannung Einsamkeit, und Armuth oft fast zur Wildheit gesteigerte Schaerfe, mit der er seine Feinde bekämpft" etc. p. 159: „Sein Gedicht ist ein Gesang der Rache gegen seine Gegner; mit unversöhnlicher Wuth verfolgt er sie bis über's Leben hinaus".

Zadarnică incercare! Faptele vorbesc destul de lămurit şi protivnicii lor n'aŭ lipsit de a o dovedi [18]). Aş zice mai mult: poetul, deşi e intotdeauna cercetător până la asprime, nu dispreţueşte insă pe nimeni mai energic decit pe miniştrii Bisericeĭ apusene. Insufleţit, precum era, de o iubire ferbinte pentru adevăr şi dreptate [19]), de o curăţenie nemărginită, Dante n-ar fi putut să nu se simtă respins sufleteşte de acel cuĭb de înşălă'ură şi de tartufism, de fariseizmu intortochĭat şi făr de lege ce a alcătuit prin veacurĭ mĭezul neschimbat al Papizmuluĭ. Aceasta l-a făcut din Guelf, Ghibelin. El a înţeles că nu prin inriurirea conruptă şi necinstită a Bisericeĭ Romane ţara sa va putea ajunge vrodată la renaşterea morală, la inalţarea socială, la intărirea politică, visate fără încetare de patriotizmul săŭ arzător.

De acolo, veninul amar ce-l conţin fierbintele sale apostrofe împotriva aşa numiţilor succesorĭ aĭ luĭ Petru [20]) şi mînia sa contra Imparatuluĭ Constantin, care, precum iscodise Biserica

---

18) V. cartea vestită a luĭ Gabriele Rossetti: *Sullo spirito che produsse la Riforma*, p. 95.

19) Numaĭ această însuşire poate tălmăci cum frumoasele versurĭ de caldă şi bine simţită recunoştinţă ce el le adresează fostuluĭ săŭ învăţător Brunetto Latini (*Inferno* XV 82 sqq):

> Che'in la mente m'è fitta, ed or m'accora
> La cara e buona imagine paterna
> Di voi, quando nel mondo ad ora ad ora
>
> M'insegnava te come l'uom s'eterna:
> Et quant'io l'abbo in grado, mentr'io vivo
> Convien che nella mia lingua si scerna

nu l-aŭ putut opri de a-l pune în iad intre Sodomiştĭ, viţiu foarte răspîndit în vĭacul de mijloc printre clericĭ şi savanţĭ.

20) Iată aceste fulgerătoare strofe; el apostrofează pe Papa Nicolau III: *Inferno* XIX 100 sqq.

> E se non fosse ch' anor lo mi vieta
> La riverenza delle somme chiavi
> Che tu tenesti nella vita lieta,
>
> I' userei parole ancor più gravi;
> Chè la vostra avarizia il mondo attrista
> Calcando i buoni e sollevando i pravi.
>
> Di voi pastor s'accorse il Vangelista,
> Quando colei, che sede sovra l'acque
> Putaneggiar co' regi a lui fu vista.

apusană dăruise Roma luĭ Papa Silvestru şi pentru această cauză strămutase capitala la Bizanțiŭ[21]. Iar in scrisoarea ce o adresează Imparatuluĭ Enric VII, il compara, in indignarea ce o resimte, asupra patriei sale, Florența, cind se apropie de Papa cu Mirra pe care Ovidiu în Cartea a X din Metamorfoze o arată păcătuind un incest cu părintele săŭ Cinyra[22]. Nu poate deci încăpea niciĭ o îndoială că Dante era Gibelin înfocat. Insă ideĭa imperialistă romană întrupată într-un succesor german al Cesarilor, era nimicitoare prin esența eĭ, orĭ-căreĭ năzuințĭ, precum am zice azĭ, naționaliste, fiind tocmaĭ protivnicul uneĭ dezvoltărĭ etnice de sine stătătoare. Cum se pricepem dar, că apărătoriĭ unitățiĭ Italiene care inscrisese pe steaguĭ lor tocmaĭ cele două principiĭ diametral protivnice: izgonirea Germanilor (prin Tedeschi, patrioțiĭ italienĭ înțălegeaŭ pe Austriacĭ) şi naționalizmul, negațiunea directă şi al papizmuluĭ universal (catolic în sensul literal al cuvîntuluĭ) şi al Imperializmuluĭ Romano-German,—să fi ales ca simbol sacru, drept labarul aspirațiunilor lor, memoria măreață a luĭ Dante Ghibelinul ?[23]).

Această problemă nu e greŭ, mi se pare de deslușit. Incit

---

21) Despre donațiunea luĭ Constantin, el urmează înainte, *Inferno*, (XIX, 115):

> Ahi Constantin, di quanto mal fu matre
> Non la tua conversion, ma quella dote
> Che da te prese il primo ricco padre.

Şi *Paradiso* XX vr. 54. spq:

> L'altro che segue con le leggi e meco
> Sotto buona intenzion che fe mal frutto
> Per cedere al pastor si fece Greco.
>
> Ora conosce come il mal, dedutto
> Del suo bene operar, non gli è nocivo,
> Avvenga che sia *il mondo indi distrutto*!

22) „Haec (Florența) Myrrha scelestis et impia in Cinyroe patris amplexus exaestuans“ care cuvinte Brunone Bianchi (*La Divina Comedia* Firenze 1846, p. 229 n. 39) le comentează astfeliŭ : Il fiero Ghibellino vide poi in questa favolosa Mirra un' immagine di Firenze politicamente unita col Papa“.

23) Ugo Foscalo scrie despre Dante şi Giuseppe Mazzini editează opera sa. Tommaseo, ex-dictatorul revoluționar al Venețieĭ, e un fruntaş al literatureĭ danteştĭ, iar Terenzio Mamiani (*Politica di Dante*, p. 98) ne spune : „Dopo cio'è naturalissimo che si per giudicio d'ogni gente nostrale e straniera, Dante viene salutato uno dei poeti maggiori del mondo, egli tenea per noi Italiani qual cosa di veggente di Giuda, e l'ammirazione per la sua Musa formi pressochè *una specie di culto e somiglia a una religione*“.

privește originea germană a Imparatuluĭ, ĭa nu a preocupat prea mult pe poet. Cuvîntul tedesco nu l-am intîlnit de cît de două orĭ în toată Comedia Divină: odată în versul citat maĭ sus: o Alberto tedesco[24]) și odată în Inferno (XVII, 21) unde el numĭa pe Tedeschi lurchi (din cuvîntul latinesc lurco=mîncăcĭos, desfrînat). Nu tocmaĭ măgulitoare s-ar putea decĭ numi opinia sa despre națiunea din care așteaptă pe Mesia al patrieĭ sale, cu acelaș foc ce-l arătaŭ acum de jumătate de veac patrioțiĭ noștri, fără deosebire de partid, cînd cereaŭ un Prinț străin pe tronul țăreĭ.

Acea obîrșie străină era în ochiĭ luĭ Dante: *une quantité négligeable*. Ideĭea imperialistă romană ĭĭ era visul. Acea ideĭe era atît de puternic înrădăcinată în Italia, încît ea supravĭețuise figurilor mărețe ale Otonilor și înfrîngereĭ tragice ale împăraților Hohenstaufen. Nicĭ lungul interregnu după nimicirea întregeĭ case imperiale a Suabieĭ, nicĭ relativ neinsemnațiĭ urmașĭ aĭ eĭ pe tron n-aŭ putut stînge acea impunătoare viziune. Iar cît despre imperializmul universal, principiul protivnic aspirațiunilor Italieĭ moderne, trebuește luat aminte că Dante îmbrăca acea idee într-o haĭnă așa de italienească încît înceta de a fi dușmana patriotizmuluĭ unionist al mișcăreĭ contimpurane. Precum Bossuet concentrează în istoria sa universală întreaga evoluțiune istorică a omenireĭ împrejurul unuĭ punct de cristalizare, anume a menirelor dumnezeeștĭ ale neamuluĭ ales al luĭ Israil, tot astfel in ochiĭ poetuluĭ, întreaga istorie se înfățișa ca menită a slăvi pe Romanĭ și pe «sfînta seminție romană», Italieniĭ luĭ[25]). Italia o numește, precum am văzut, grădina Imperiuluĭ, Roma e capitala firească a lumeĭ, Impăratul ce nu aleargă să cultive acea grădină, ci păzește sălbatica pădure nordică este blăstămat atît el cît și sîngele luĭ. Până unde el ajunge cu acea

24) Grimm l. c. p. 146, înțelege acest calificativ întrebuințat aice ca un fel de micșorare, el scrie: „O Alberto, ein rechter Deutscher bist Du, ein unentschlossener zauderer nämlich, dass du Italien im Stiche lassest und nicht kommst, uns Ghibellinen beizustehn. Doch koennte in dem Tedesco hier auch Das liegen, dass Albrecht eben weil er nicht nach Italien kam, ein Deutscher geblieben war; er hätte sollen in Rom zu einem Römer werden".

25) Amîndoĭ sînt unul și acelașĭ in gîndul luĭ, precum se vede în *Convivio* IV c. 26, unde numește pe Virgiliu: il maggior *nostro* poeta.

părtinitoare concepţiune, putem judeca dintr-un exemplu. In floarea vrîsteĭ, mult înainte de a scrie *Comedia*, el publicase o carte în limbă latină: de *Monarhia*. In cel d-întăĭ capitol, cetitorul uĭmit află că Romaniĭ anticĭ, cel maĭ sfînt, pios şi slăvit popor, nepătat de lăcomie şi care punea la o parte interesul săŭ propriŭ, spre a da omenireĭ obşteasca mîntuire, s-aŭ arătat numaĭ din ĭubire părtaşiĭ uneĭ o stărĭ pacînice atot cuprinzătoare. De aceea şi Fiul luĭ Dumnezeŭ şĭ-a ales timpul scoborireĭ sale pe pămînt sub domnia luĭ August Impăratul, atuncĭ cînd sub forma monarhică cea maĭ perfectă, omenirea s-a bucurat de o unire pacĭnică şi liniştită, fiind fericită precum o mărturiseşte Apostolul Pavel. Iată cum apărea, sub prisma unuĭ şovinizm desăvîrşit, ochilor părtinitorĭ aĭ luĭ Dante, acel popor cuceritor, a căruĭa ghĭară de leŭ, pururea învingătoare a sfăşiat întreaga lume pe atuncĭ cunoscută, a căruĭ ţipăt de vultan înfricoşat a năbuşit ciripitul paserelor tremurînde subt aprigul săŭ avînt! Un imperialist atît de orbit de gloria străbună nu putea să displacă patrioţilor modernĭ aĭ ItalieĭJ renăscînde, ĭar vrăjmaşa sa ură în potriva Papizmuluĭ Guelf, inamic obştesc ale năzuinţelor naţionale, îl făcea şi maĭ scump promotorilor ideeĭ unităţeĭ politice, duşmanĭ şi dînşiĭ episcopatuluĭ suprem apusan.

Am văzut până acuma inima aprinsă a luĭ Dante în erupţiunele sale de dispreţ, de înăsprire, de răzbunare şi de ură. Cereasca imagine a dalbeĭ Beatrice ne arată ce comoară nesfîrşită de ĭubire, ce izvor nemaĭ secat de îndrăgostire clocotia în acel suflet înfocat. El ĭubise pe Beatrice Portinari în cea maĭ fragedă a sa tinereţă [26]), apoĭ ea se măritase şi murise la vîrsta de 25 anĭ, la 1260. Atuncĭ el, se vede, apucase calea desfrînăreĭ[27])

---

26) *Purgatorio* XXX. 40:

Tosto che nella vista mi percosse
L'alta virtu che gia m'avea trafitto
Prima ch'io fuor di puerizia fosse.

27) *Purgatorio* XXX 121—3:

Alcun tempo il sostenni col mio volto,
Mostrando gli occhi giovinetti a lui,
Meco il menava in dritta parte volto.

Si tosto come insu la soglia fui
Di mia seconda etade, e mutai vita,
Questi si tolse a me e diessi altrui

și căzuse atît de jos, încît nobila ființă spre a-l scapa, îl trimise în iad, ca chinurile văzute să-i slujească ca îndemn spre a redobîndi virtutea pierdută [28]).

In figura Beatriceĭ, Dante a concentrat ca într-un focar, întreaga dragoste a sufletuluĭ săŭ. Cum ea apare, rostirea luĭ se înalță până la un lirism sublim și fermecător, maĭ fără de păreche în literatura întreagă. Chiar la început, cînd Virgiliu îĭ spune că a fost trimis la el de Beatrice, spre a-l scapa de primejdia în care se afla, —cum descrie el acea arătare dumnezeească! [29]) Apoi cînd de-odată, încunjurată de întovărășirea îngerilor ce o însoțesc, apare ochilor uĭmițĭ aĭ poetuluĭ,—ce versurĭ! Par niște armoniĭ de harpe cîntînd splendoarele vecĭniciei fericiților [30]). Ce e drept Dante a plătit cu vîrf și îndesat datoria sa către acea nobilă ființă: dulcea mîngîere a sufletuluĭ săŭ. De l-a scapat fiica luĭ Folco Portinari de desfrînările tinereţeĭ, de l-a reînălțat acea

---

28) *ibid.* 130 sqq:

> E volse i passi suoi per via non vera,
> Immagini di ben seguendo false,
> Che nulla promission rendono intera
> . . . .
> Tanto giù cadde, che tutti argomenti
> Alla salute sua eran già corti,
> Fuor che mostrargli le perdute gente.

Această intențiune ce ne spune Beatrice de a fi avut-o ea, a înțeles-o însușĭ Dante, căcĭ el spune: *Purgatorio* XXX, 50:

> Virgilio dolcissimo padre
> Virgilio a cui per mia salute diemi (Beatrice).

V. și *Inferno* II 103—5:

> Disse (Lucia): Beatrice, loda di Dio vera
> Che non soccorri quei che t'amò tanto
> Ch' uscio per te della volgare schiera?

29) *Inferno* II 52 sqq:

> Io era tra color che son sospesi
> E donna mi chiamò beata e bella
> Tal che di comandare io la richiesi.
>
> Lucevan gli occhi suoi più che la Stella:
> E comincinmi a dir soave e piana,
> Con angelica voce in sua favella.

30) *Purgatorio* XXX 22 sqq:

> Io vidi già nel cominciar del giorno, ect.

V. și *Inferno* X 130:

> Quando sarai dinanzi al dolce raggio, ect.

și *Purgatorio* XXXI 139:

> O isplendor di viva luce eterna, ect.

iubire adincă la nivelul moralităţeĭ ce-l arata cîntul săŭ, la rîndul săŭ ĭ-a depus tributul recunoştinţeĭ şi inchinăreĭ sale în versurĭ ce vor rămînea, după mîndra zisă a luĭ Oraţiu: „monumentum aere perennius“ [31]).

Cine şĭ-ar putea închipui, că faţă cu asemenea versurĭ, inspirate de acea fiinţă ĭubită care respira toată dragostea cea maĭ vie, comentatoriĭ mareluĭ poet ar fi putut vedea în Beatricea luĭ o alegorie personificată, o abstracţiune mistică întrupată? Asupra acesteĭ teze, saŭ maĭ bine zis ipoteze, toţĭ ceĭ ce aŭ scris despre Dante, (cu singura escepţiune a luĭ Fauriel care nu admite acea alegorie) sînt de acord. Cînd însă eĭ se apucă a ne spune ce reprezintă ea în mintea poetuluĭ, apoĭ fie-care ne povesteşte o altă minune: Beatrice ar insemna revelaţiunea scriptureĭ sfinte, teologia, graţia ce mîntueşte şi fericeşte, mintea visătoare, saŭ, după Buti: grazia cooperante e consumante, la care Filaletes (Regele Ioan al Saxonieĭ, unul din mariĭ cunoscătorĭ aĭ luĭ Dante) adaugă că cele treĭ femeĭ (Inferno II 94 sqq). Maria, Lucia şi Beatrice, ar corespunde la cele treĭ însuşirĭ ale graţieĭ; anume perseverantis, operantis et cooperantis [32]). La aceste disertaţiunĭ pe cît de învăţate pe atît şi de deşarte, aş pune următoarea întrebare ad hominem: Este oare vre-un muritor; chiar cel maĭ ascetic dintre misticiĭ, care s-ar năzui să scrie asemenea versurĭ, inspirat fiind de o idee metafizică, saŭ maĭ bine zis scolastică, anume acea a graţieĭ perseverantis, operantis et cooperantis? Cine ar pretinde aceasta, ar da cea maĭ bună dovadă că se poate să fie un cărturar de frunte, dar că n-a învăţat şi n-a ştiut nicĭ odată ce este şi ce vra să zică a ĭubi.

Drept călăuză prin cercurile ĭaduluĭ, slujeşte luĭ Dante, Virgiliŭ. Şi în această figură, Florentinul a pus toată admiraţiunea şi veneraţiunea, tot devotamentul, întreaga dragoste ce umplea larga sa inimă. Nu numaĭ că numeşte pe celebrul Roman: dolce padre, dolcisimo parente saŭ poeta, virtù summa,

---

31) Vezĭ şi versurile ce i le închină către sfîrşitul Comedieĭ Divine: *Paradiso* XXX 13—35.

32) Cine doreşte să ştie tot ce s-a scris asupra aceste chestiunĭ din vremea luĭ Dante până azĭ, n-are decît a ceti cele 16 paginĭ mare octavo ale luĭ Kraus l. c. pp. 452—68; ce e drept că-ĭ trebueşte mare răbdare.

marea întregeĭ cumințeniĭ (mar di tutto il senno); dar până și tălpile luĭ Virgiliŭ iĭ sînt dragĭ [33]). Cum se adresează luĭ, schimbă imaginile, spre a rosti acelaș simțimînt de închinare admirativă până la smerenie[34]). Cînd întîlnesc pleĭada poeților marĭ anticĭ, un glas s-aude: „Onorate l'altisimo poeta" și toțĭ înaintează spre a-l preîntimpina; ĭar Virgiliu însușĭ găsește că aceste onorurĭ îĭ revin de drept [34*]). Cînd apoĭ se supara Virgiliu de purtarea sa, el nu maĭ știe cum să-l împace. Ca un amant ce ar fi pricinuit dreaptă nemulțemire ĭubiteĭ sale, el se aĭurește și numaĭ vădita și tăcuta sa pocăință îmblînzește ĭarășĭ pe cuminţitul călăuz, carele pătrunde chĭar ceĭa ce nu se zice: „sa quel che si tace". Pînă și de propria sa judecată se leapăda Dante, față cu luminele superioare ale dascaluluĭ săŭ [35]).

Acea smerită supunere față cu ilustrul săŭ antemergător uĭmește pe Macaulay, nu prea admirator al poeților latinĭ. El atribue admirațiunea exagerată a luĭ Dante aceleĭ regule generale că buniĭ poețĭ sînt întotdeauna criticĭ răĭ [35*]). Și ce e drept

---

33) *Inferno* XXIII ultimul vers;

Dietro alle poste delle care piante.

34) *Inferno*, I, 79:

Or se' tu quel Virgilio e quella fonte
Che spande di parlar si largo fiume?

Inferno XI. 91:

O sol che sani ogni vista turbata

Inferno IV. 73:

O tu, che onori ogni scienza ed arte.

34*) *Inferno* IV, 80, 81, 93. Iar divina Beatrice spune poetuluĭ Eneide: *Inferno* II 114:

Fidandomi nel tuo parlare onesto
Ch' onora te e quei che udito l'hanno.

35) *Inferno* XXX 130 urm. până la sfîrșitul cîntului și XIX 37—39,

Ed io: Tanto m'è bel quanto a te piace,
Tu se' signore, e sai ch' io non mi parto
Dal tuo volere, e sai quel che si tace.

35) In studiul săŭ asupra luĭ Dante, cel maĭ slab după părerea mea, dintre toate cele izvorîte din pana celebruluĭ Essayist. *Ausgewaelte Werke* trad. germană X. 114, 115: „In der That ist nichts leichter als seine Bewunderung für Schriftsteller zu erkennen, die tief unter ihm stehen, besonders fur Virgil, der ebenwohl fein und glaenzend, doch keine Ansprüche auf die Tiefe und Ursprünglichkeit des Geistes hat, welche den toscanischen Glaŭbigen charakterisir Ueberhaupt kann man es fast als eine allgemeine Regel aufstellen, dass gute Dichter schlechte Kritiker sind. ect".

la prima vedere ne-am cam putea mira de acel cult pătruns de umilință. Cînd Dante spune luĭ Virgiliu (Inferno 1, 85),

Tu se' lo mio maestro e'l mio autore,
Tu se' solo colui, da cui io tolsi
Lo bello stilo, che m'ha fatto onore

ne vine greŭ a-l crede. Stilul poetuluĭ latin, lin și peptănat, fin și strălucitor, cum scrie Macaulay, n-a putut «el și singur el» să creeze acea rostire de o aruncătură prăpăstioasă și neegală, de o plămădeală uriașă, fără măsura nicĭ cumpeneală a vulturuluĭ toscan. El nu știe a se mărgini, precum va ajunge spre a o arata un singur exemplu: Voind a ne da să înțelegem cît de tare era înghețat un iaz ce-l întîlnește în Iad, el se rostește ast-fel: De ar cădea pe el doĭ munțĭ întregĭ, pe care îĭ și numește, totușĭ n-ar putea eĭ cîtușĭ de puțin să spargă macar ghețușul de la mal![35]. Aceste exagerațiĭ vădite ca și licențele limbagĭuluĭ, semne, unele și cu altele, ale unuĭ gust literar încă puțin subțiat, le uĭtăm fața cu frumusețele nenumărate, cu adînca și puternica țesătură poetică, ce împodobește versurile luĭ Dante[36].

Cu cît Florentinul greșește decĭ, cînd își închipuește că el ar fi depozitarul taĭnelor încîntătoare ale secoluluĭ luĭ August ceĭa ce nu reĭesă de nicăirĭ din întregul săŭ poem, cu atît el nu mi se pare a-șĭ da îndeajuns seamă de adevarata natură a geniuluĭ săŭ. Cînd ajunge la ultimele cercurĭ ale Iaduluĭ, unde ne va umplea de admirare prin groaznicul e-

---

35) *Inferno* XXXII 28—30:

che se Tabernicch
Vi fosse su caduto, o Pietrapana.
Non avria pur dall' orlo fatto cricch.

D-l Ganea traduce:

„Precum văzut-am coaja de ghiață eŭ aice,
C'ar fi putut deasupra Pietrapana să pice,
Saŭ Tabernicul încă, făr' în apă a cădea".

36) Orațiu *Epistola ad Pisones* (*ars poetica*) vv. 351—3:

Verum ubi plurima nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit
Aut humana parum cavit natura.

pisod al Conteluĭ Ugolino de Gherardesca și ne descrie locașul luĭ Lucifer, el se sfiește de puterea Muzeĭ sale: de ar dispune de versurĭ aspre și răgușite, s-ar incumeta la aceasta, însă de oare-ce nu le are, cu frică pășește a cînta înainte [37]. El nu știe, se vede, că tocmaĭ în această asprime răgușită a rostireĭ, el este de o neîntrecută măestrie. Scurt, furtunos, adînc, original stilul săŭ, departe de a ne aminti clasicitatea desăvîrșită a vecheĭ Eneide, s-ar putea maĭ nimerit defini prin chiar vorbele sale:

„*Una selva selvaggia ed aspra e forte*"

Pe cît Virgiliu însușește tot farmecul unuĭ retor dintr-o epocă de deosebită înflorire literară, precum a rareorĭ a lucit în istorie, cu atît vulturul medieval ar înfățișa darurile de căpitenie ale unuĭ orator înfocat, și înțeleg prea bine sensul vorbelor luĭ *Lord Brougham*, unul din parlamentariĭ de frunte aĭ moderneĭ Anglii, care spunea luĭ Macaulay, că după studiul luĭ Demostene, acel al luĭ Dante ar fi cel maĭ prielnic pentru cine dorește a se deosebi în arta de a vorbi [38].

Le style c'est l'homme même, a zis Buffon: nu maĭ puțin de cît stilul se deosebia firea călăuzuluĭ de acea a călăuzituluĭ. Dante hărțăgos, răzbunător, pornit spre ura înverșunată și spre nesfîrșita iubire, prigonit, părăsit maĭ de toțĭ, sarac, cîntînd ultimul săŭ cînt ca lebăda legendară înainte de a muri; Virgiliu bogat, lingușit, blajin, fericit la țară cînd cînta farmecul traiuluĭ georgic și bucolic, precum și la Roma, unde Mecen și chiar August însușĭ dădeaŭ pilda cultuluĭ obștesc pentru el [39]. Virgiliu devenise, așa se vede, un curtean iscusit al palatuluĭ ce-l cerceta zilnic, încît cînd pune în gura luĭ Anchise în iad proo-

---

Inferno XXXII primele versurĭ.

37) S' io avessi le rime e aspre e chiocce,
Come si converebbe al tristo buco,
Sovra'l qual pontan tutte l'altre rocce,

I' premerei di mio concetto il suco
Più pienamente; *maperch'io non l'abbo,*
Non senza tema a dicer mi conduco.

38) Macaulay, loco a. c. p. 116.

39) Despre raporturile sale de prietenia strînsă cu împaratul, v. Patin, *Etudes sur la poésie latine* I. Virgile et Horace pp. 215, urm.

rocirea viitoareĭ slave a Romanilor—pe Iuliu Cesar, cel maĭ mare barbat din istoria lor, îl pomenește cu două cuvinte [40]), pe cînd luĭ August iĭ închina douăzecĭ de versurĭ, în care curteanul face, pe omul de litere cel cumpănit, să uĭte de orĭ-ce măsură în ditirambul entuziast cu care slăvește pe puternicul împarat. Părintele luĭ Enea nu numaĭ că numește pe Impăratul domnitor, fiŭ de zeŭ: „Divi genus", dar maĭ proorocește că el va întinde imperiul *peste stele și dincolo de cărările ceruluĭ și ale soareluĭ* [41]). Tot astfeliŭ mareluĭ Marcellus închină numaĭ cîteva versurĭ, pe cînd tînăruluĭ Marcellus răpit în floarea vîrsteĭ și care nu apucase încă a săvîrși nicĭ o faptă de samă, deși dădea cele maĭ frumoase speranțe, iĭ adresează acel epitaf lung și mișcător care e unul din adevăratele mărgăritare ale întregeĭ Eneide [42]); însă acel tînăr era nepotul Imperatoruluĭ de pe sora sa Octavia și tot odată soțul Iulieĭ, fiiceĭ luĭ. Virgiliu, a fost ce e drept un om fericit în toată puterea cuvîntuluĭ și nu cunosc între semeniĭ săĭ de cît pe marele Goethe, lîngă a căruĭ leagăn să fi stat cu atîta bună plăcere vre-o zînă coborîtă din zodia cerească spre a preîntîmpina orĭ ce împotrivire și a departa din calea sa lumească orĭ-ce neajuns. Și precum alăturea cu luceafărul roman, găsim în întreaga sa viață, cu deplin devotament și dragoste un prieten înzestrat de aceĭașĭ gingașă cultură și darurĭ poetice tot atît de nalte, pe Orațiŭ, tot așa ne-a spus el însușĭ uriașul Weimarian prin suspinurile lireĭ sale cele vecinic cîntătoare, ce a perdut el cînd s-a stîns din viață Dioscurul săŭ Schiller.

Și ținta chiar ce o urmărește Eneida se deosebește cu desăvîrșire de scopul Divineĭ Comediĭ. Epopeea romană este o operă *à thèse;* ficțiunile poetice, întreaga țesetură a eĭ este slă-

40) Aeneid. Lib. VI 790:

Hic Caesar et omnis Iuli
Progenies, magnum coeli ventura sub axem

41) *Aeneidos* L. VI vv. 792, sqq:

Hic vir, hic est tibi quem promitti saepius audis
Augustus Caesar, Divi genus, aurea condet
Saecula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam, super et Garamantes et Indos
Proferet imperium; jacet extra sidera tellus
Extra anni Solisque vias, ubi coelifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

42) *Ibid.* eod. libro vv. 861—886.

virea Romeĭ, lauda străbunilor legendarĭ aĭ poporuluĭ rege. Tendința cînturilor virgiliane o găsim lămurit rostită în acele versurĭ atît de cunoscute, prin care poetul ne spune curat: alte popoare vor fi maĭ marĭ în artă, în eloquență, în știință :

> *Tu regere imperio populos, Romane, memento;*
> *Haec tibi erunt artes, pacisque imponera mores.*
> *Parcere subjectis et debellare superbos* [43]).

Dante, dimpotrivă fără scop anumit, a aruncat ca într-un focar clocotind toată simțirea sa cea înviforată împreună cu ideile filozofice, teologice și politice [44]), ce frămîntaŭ veacul luĭ Aquino, Bonaventura și a mareluĭ cugetător arab Averroes.

De unde dar s-ar întreba cu drept cuvînt, acel cult atît de adînc simțit, atît de energic exprimat, al luĭ Dante pentru poetul Eneideĭ?

Nu cred că avem nevoe să recurgem, spre a da un răspuns satisfăcător la această întrebare, la explicarea la care recurge Macaulay. Insușirile cerute de la un critic eminent și de la un poet bun, deși diverse, nu se par a se exclude într-un mod absolut, dovadă autorul luĭ „*Natan cel cumințit*", Lessing, care deși cel maĭ mare critic pe care-l cunosc, n-a fost tocmaĭ un poet de rînd.

Să luăm aminte că Dante n-a avut pe cine admira maĭ mult decît pe Vergiliu, ce-l știa pe de rost, precum o aflăm de la călăuzul săŭ în *Inferno*. Grecește nu știa Florentinul [45]), și cînd întîlnește pe Ulisse în Iad, Virgiliu îĭ ĭea cuvintul din gură, ca el să poată vorbi în limba sa cu eroul luĭ Homer [46]). Răspîndirea

---

43) *Aeneidos* VI 851, sqq. Bine a redat aceste versurĭ celebre d-l Coșbuc

> Tu să domneștĭ stăpînind ale lumilor neamurĭ, Romane,
> Asta-țĭ e arta pe veci, și păciĭ să-ĭ fiĭ tu străjarul;
> Cruță pe ceĭ umilițĭ și doboară pe ceĭ îndărătnicĭ.

44) Evident că această universalitate a opereĭ sale o înțelege el însușĭ în versul săŭ din Paradiso, citat maĭ sus, unde o numește:

> il poema sacro
> Al quale a posto mano e ciel e terra

45) Macaulay l. c. p. 114. Kraus l. c. p. 33.

46) *Inferno* XXVI 73—5:

> Lascia parlare a me, ch'i'ho concetto
> Quel che tu vuoi; ch'e' sarebbero schivi
> Perch 'e'fur Greci, forse del tuo detto.

limbeĭ eleneştĭ în cercurile învăţaţilor apusenĭ a fost maĭ anevoĭoasă de cît ne-am putea închipui. In timpul luĭ Dante era cu nepulinţă de învăţat acea limbă la Florenţa, şi chiar 70 de anĭ după el, Boccaccio şi Petrarca n-aŭ putut găsi un învăţător in acel oraş vestit, spre a le preda măcar întăile elemente ale limbeĭ eline. Chiar după împrăştierea limbeĭ şi autorilor grecĭ, prin emigranţiĭ Bizantinĭ, după cucerirea Constantinopoluluĭ prin Mohamet II, un barbat de vastă cultură latină ca Montaigne nu cunoştea pe Omer [47]). Aristotele care a călăuzit într-un mod suveran cugetarea întreagă a Veaculuĭ de Mijloc era cunoscut prin operele Arabuluĭ Averroes şi comentarul acestuĭa asupra filozofieĭ aristotelice era atît de răspîndit, încît Dante, cînd îl pomeneşte în Inferno [48]): «Averroes che il gran comento fece», judeca de prisos de a adăugă că acel comentar era asupra luĭ Aristotele.

Dante decĭ, deşi pomeneşte în Infern pe Omer cu cîte-va cuvinte ce arată că îl preţuĭa după cum se cuvinea[49]), totuşĭ nu-l putea citi nicĭ pe el nicĭ pe ceĭ-lalţĭ marĭ poeţĭ grecĭ. Pe lîngă Farsala luĭ Lucan însă, saŭ uniĭ poeţĭ provincialĭ ce-ĭ va fi cunoscut, Virgiliu trebuĭa să-ĭ apară ca poetul epic cel maĭ de frunte lucind în acea aureolă ce-l inconjura în Veacul de Mijloc[50]). Apoĭ şi eroul Eneidei se scoborise în iad [51]), şi era firesc lucru că Dante să aleagă pe cîntăreţul luĭ Enea ca să-l călăuzească la rîndul săŭ. Apoĭ chiar tendinţa epopeeĭ romane ce am arătat o maĭ sus, constituĭa filozofia istorieĭ poetuluĭ toscan. Cînd

---

47) Sainte-Beuve, *Etude sur Virgile* p. 323. „Montaigne qui a admirablement parlé d'Homère et de Virgile, convient qu' il ne connaissait que ce dernier; il se bornait à bien deviner sur l'autre".

48) *Inferno* IV, v. 143, Renan *Averroes et l'Averroisme*: „Cest par son grand commentaire qu'il est arrivé à constituer un des pôles de l'autorité philosophique: la nature interprétée par Aristote, *Aristote interprété par Averroes*" p. 58. Ibn el Raschid (Averroès) a composé sur Aristote trois sortes de commentaires: le grand comentaire, le commentaire moyen, les analyses ou paraphrases". p. 59.

49) Quel signor del altissimo canto
Che sovra gli altri come aquila vola.

Inferno IV, 95, 96. Iar maĭ sus îl numeşte: Omero poeta sovrano v. 88.

50) Pănă şi prooroc l-a făcut Vĭacul de Mijloc, tălmăcind Ecloga IV ca o prevestire a Creştinismuluĭ. Kraus l. c. p. 450.

51) Curios se exprimă Sainte-Beuve l. c. p. 188. In loc să atribuiască o înrîurire a Eneideĭ asupra luĭ Dante, el din potrivă scrie: „Il y a du Dante dans l'Enfer de Virgile".

Virgiliŭ cînta în lauda protectoruluĭ săŭ împărătesc: că menirea Romanilor ar fi: „pacis imponere mores“, făcînd aluzie la aceea că templul luĭ Ianus fusese închis sub domnia sa, Dante la rîndul săŭ, nu visa altă nimic decît o lume impăcĭuită sub auspiciile Imparatuluĭ Enric, atotputernic, stînd în Italia, în grădina Imperĭuluĭ şi dictînd legea universuluĭ supus din mijlocul incinteĭ Urbeĭ Cezarilor.

Era decĭ cu totul firesc lucru ca inminunarea adîncă, literară şi patriotică, ce o inspira luceafărul Romeĭ uriaşuluĭ Florentin, să se prefacă în ferbintele săŭ suflet, într-o ĭubire vioae şi pătimaşă. Toate acele versurĭ calde şi atît de măgulitoare arată o dragoste vedită, o veneraţiune smerită a uneĭ fiinţĭ omeneştĭ pentru o altă persoană aevea recunoscută ca pe deplin superioară, pe cînd din potrivă acea vioicĭune, acea căldură în focată a rostiriĭ ar fi prea puţin la locul eĭ, ba chĭar nepotrivită cu desăvîrşire, cînd le-am inţălege ca inspirate de o abstracţiune, de o cugetare transcendentă. Totuşĭ comentatoriĭ într-o părere, nepotrivindu-se la acea bagare de samă ce se impune cetitoruluĭ, considera şi persoana luĭ Virgiliu ca o pură alegorie, anume ca simbolizînd cuminţirea, raţiunea omenească, lumească, ba chĭar politica, pe care o îndeplineşte acea a Beatriceĭ, adecă a ştiinţeĭ divine, a revelaţiuniĭ [52]). E de prisos să repet cele expuse maĭ sus despre alegoria Beatriceĭ şi cari se potrivesc *ad literam* şi aicĭ.

Cît priveşte limba luĭ Dante, — saŭ creată de el, precum o consideră aceĭ ce vor a-ĭ mări incă gloria, saŭ înzestrată prin geniul săŭ cu o amplitudine epică neîntrecută de succesoriĭ săĭ şi totodată de o conciziune taciteană în rostire—ea a trezit în mine o impresie ce doresc a o comunica cititorilor „Arhiveĭ“. Limba poetuluĭ Florentin fiind maĭ apropiată de obărşia comună, acea latină, arată, aşa cred, cu limba românească o maĭ mare asemănare de cît cea Italiană posterioară, care luîndu-şĭ propriul eĭ avînt, s-a departat maĭ mult de limba-mamă, spre a zbura prin propriile sale aripĭ. Însemnez în note unele cuvinte întrebuinţate adesea de Dante,

---

52) Ozanam l. c. p. 201: „Virgile, c'est-à-dire la sagesse“, Kraus l. c. p. 450. Gabriele Rossetti, *Spirito antipapale* p. 140.

și păstrate pe românește neschimbate și ca formă și ca înțeles[53].) Ar fi un lucru ce ar merita un studiŭ maĭ de aproape și aș dori ca unul din tineriĭ noștri filologĭ ce ar poseda bine limba italiană, să se îndeletnicească cu el, spre a se vedea de greșesc sau nu, în susținerea de maĭ sus. În acest din urmă caz s-ar dovedi într-un chip, vădit că limba romînă a rămas, în unele forme pastrate și azĭ, maĭ credincioasă albieĭ comune decît chiar acea italiana, în care unele din acele cuvinte și forme s-aŭ stins și aŭ dispărut, de atuncĭ, încoace în țara poetuluĭ comedieĭ divine.

(Urmează) Alexandru G. Mavrocordato

Atragem luarea aminte a cetitoruluĭ asupra acestuĭ frumos studiŭ al luĭ Dante, scris cu tot atîta cunoștință a mareluĭ poet pe cîtă căldară și iubire pentru neîntrecuta luĭ plăzmuire.

Direcția

53) orma urma, serpe șerpe, onda unda, tronco trunchiu, dache dacă, indarno indarn, esca Iasca, rame arama, margine marginea, ago acu, cuocere a coace, chinare a închina, sorbo sorb, orbo orb, calcare a calca, notare a înnota, sporco spurcat, succiare a suge, stanco stîng, sparto spart, carcare a încarca, coda coada, chioma coama, pietra pĭeatra, schiuma spuma, polmone plămîn, fasce fașa, rimaso remas, edera Iedera, ascoso ascuns, zanzara țințar, giogo jug, capestro căpăstru, adunar a aduna, seminator sămănător. stuolo stol, pugnere a împunge, saeta săgeata, calle calea, latrare a latra, torma turma, sete setea. doga doaga, reo rău. temere a se teme, spiga spicu, rodere a roade, danno dauna, donno domnu, la dimane dimineața, impietrare a impietri, scanno scaunu, semente seminta, loco locu, despartito dispărțit, etc. etc.

Inainte de a tipări a doua ediție a Cînturilor Noue, cea d-intăî fiind istovită, voim să publicăm încă odată minunatele plăzmuirĭ ale Ririeĭ, de astă-dată însă păstrînd scrisul cunoscut al versurilor în coloane, și pe care le scrie autoarea de obiceiŭ în forma prozeĭ,—aceasta pentru a pune odată capăt păreriĭ că Riria nu ar scrie versurĭ, ci *proză rimată*, cînd ea ascunde numaĭ cît, în scrierea curgătoare, cea maĭ desăvîrșită formă de vers.

A. D. Xenopol

La mormînt [1)]

Am venit să-mĭ plec ĭar gîndul la mormîntul unde eștĭ!
Treĭ-spre-zece anĭ trecut-aŭ de cînd tu te odihneștĭ.
Țara plînge după tine, însemnînd cu negri sorțĭ
Ziŭa care-a fost menită să te numere-ntre morțĭ.
Zbor luceferiĭ pe raze de la cer către pămînt [2]);
Dar lumina lor cea rece nu-ncălzește-al tăŭ mormînt.
Picăturĭ de amintire curg din gîndurĭ cîte vreĭ;
Dar din nepăsarea țărneĭ ce știĭ tu din plînsul eĭ?
Căcĭ nu aĭ dorit din lume, decît lacrimĭ de la teĭ.

Ți s-a pus spre umbră teĭul; dar nu vrea ca să-nfrunzască.
Ĭ s-a-ncredințat prea ĭute rămășița pămîntească,
Saŭ nimic din ce dorita-ĭ nu a fost să se-mplinească...
Aĭ lăsat în lume dorul tăŭ bogat în marĭ avînturĭ;

---

1. Această minunată elegie, una din cele maĭ duĭoase ce s-a scris în limba romînă, a fost alcătuită de poetă, după o vizită la mormîntul luĭ Eminescu. Multe versurĭ aŭ fost scrise pe drum cînd se întorcea de la cimitirul Belu, unde zac rămășițele pămînteștĭ ale soareluĭ poezieĭ romîne. Riria are un adevărat cult pentru Eminescu, pe care l-a slăvit în maĭ multe scrierĭ ale eĭ. Ea are, în chipul eĭ de a cugeta asămănarea mare cu marele poet, nu e imitatoare, ci perechea luĭ originală. Riria este vrednica urmașă a luĭ Eminescu. Critica nepărtinitoare, cînd îĭ va venì timpul să-șĭ rostească verdictul asupra mareĭ poete, nu va putea decît să întărească această judecată.

2. Abatere de gînd către *Luceafărul* luĭ Eminescu.

Iar pe noĭ, plîngînd cu jale, păgubiți de-atale cînturĭ....
Rîvnitor păn și destinul de-a gîndireĭ tale-izbîndă,
Hotărî în floarea vrîsteĭ dintre noĭ să te desprindă;
Căcĭ vedea că al tăŭ geniŭ lumea-ntreagă-o să cuprindă...

Aniĭ curg cu nepasare, țărna pe mormînt așază;
Insă amintirea-țĭ scumpă între noĭ mereŭ veghează,
Și va spune totdeauna neamuluĭ înteg romîn,
Că aĭ fost al cugetăreĭ neînvins, măreț *stăpîn!*

Glasul

Curgă anĭ cu sutele,
S-astupe mormintele.
Morțiĭ nu s-or turbura;
Lumea n-or maĭ supara....
Plîngă pĭetrele de-or vrea!
Tremure luceferiĭ,
Să mîngiĭe teferiĭ.....
Ceĭ cu inimĭ stînjinite,
Cate țărnile-negrite,
De uĭtare vestejite!
Aicĭ e locașul lor,
Fără patimĭ fără dor;
Leacul suferințelor...

Poate teĭul să tot crească,
Făr de jale să umbrĭască
Rămășița pămîntească;
Căcĭ mănunchile de florĭ
Ce-aruncațĭ arare orĭ,
Plîng cu lacrimĭ păn la zorĭ;
Nu pe-al morților sălaș,
Dara plîng pe ceĭ rămașĭ!...
Ceĭ cu inimĭ ce maĭ sînt
Rătăcițĭ sus pe pămînt,
Coborîți-vă-n mormînt;
Căcĭ aci-n tovărășie
Facem cinste la moșie,
Noĭ ceĭ dușĭ pe vecinicie! [1]

---

1. Idee măreață de o putere extraordinară.

* * *

Din lumea voastră apusă, nepăsătoare, rece,
Cercațĭ spre noĭ, rămașiĭ, gîndirĭ mărețe-a trece.
Din filele-negrite de zilele bătrîne
Simțirile apuse ne fie ĭar stapîne.
Ni-s sufletele grele de-a soarteĭ încercărĭ,
Și trista proză-a viețeĭ ne sacă-orĭ ce puterĭ.
Luceferĭ și cu stele din vasta lor orbită
Pe murițoriĭ teferi îĭ ĭartă de ispită.....
Cinstițĭ pămîntul țăriĭ acolo unde stațĭ,
Cum luminat-ațĭ ceru-ĭ, aci cînd vă aflațĭ....

Rărite-s rîndurile-acum,
Căcĭ v-ațĭ grăbit cam mulțĭ la drum,
Rămas-aŭ multe locurĭ goale
Din creștete și pănă-n poale.
De aceea ne-amintim mereŭ
De *tine* și drag cîntul tăŭ.

Triste crîngurile plîng,
Inimile se tot strîng;
Cînturile se tot stîng.
Căcĭ durerea-apăsătoare
S'a făcut nemuritoare.
Vecînică mereŭ sacă;
Alte-n loc nu vrea să facă,
Căcĭ puterea-ĭ se tot pleacă [1]).

Glasul

Plîngă toate cîte-or vrea;
Țărna n-or maĭ întrupa;
Golurĭ nor maĭ astupa.
S-or tot naște la nevoĭ
Precum le-am cîntat și noĭ

---

1. Cugetare adîncă și frumoasă. In domeniul frumosuluĭ puterea evoluțieĭ a scăzut în vlaga eĭ, Ea nu maĭ produce artă și literatură ideală cum a fost odată; căcĭ, luptele realizmuluĭ îngăduĭe numaĭ aratarea epigonilor.

Jalea mare va tot roade
In sermanele noroade,
Și le-a roade păn' la os,
Relele făr' de folos;
Căcĭ în lume, din gîndire
S-a facut tot cimitire,
Morțiĭ inimei să-nșire...[1])
Rîndurile s-aŭ rarit;
Pămîntul a'mbătrînit;
Trebue întinerit.
Cine să-l întinerească,
Cînd copiiĭ-n loc să crească,
Incep ca să'mbătrînească!...
O! lăsațĭ neturburațĭ
Pe aceĭ din cîrd plecațĭ....
Eĭ nimic nu maĭ doresc,
Ci etern se odihnesc.

* * *

Am venit cam de departe să salut al tăŭ mormînt.
De gîndirea mea legată-ĭ astă mînă de pămînt.
Nu voiŭ ca să-țĭ turbur pacea ce atîta aĭ dorit,
Nicĭ să-țĭ redeștept durerea ce cu tine-a adormit.
Căcĭ în haosul de lupte și nevoile crescînde,
Dorul liniștei eterne mult adesa ne cuprinde.
Viorele-n cruce-albastră și-un mănunchiŭ de liliac
Am adus de dimineață la mormîntul tăŭ sărac.
Cînd plecat-am însă fruntea peste ferul negru, rece,
Am gîndit că-n astă lume „totul vine, totul trece" [2])
Și mi-am zis cum că uitarea poate totul ca să sece.
Căcĭ *vazut-am cu durere, printre gropĭ, de florĭ poene,*
Pe-un mormînt, uĭtat aproape, făcînd strajă buruene [3]).
Ca să-țĭ spun la gîndurĭ ĭarășĭ, cum îțĭ maĭ spuneam odată
Cînd ședeam pe bancă singurĭ în pădurea fermecată,

1. Prin dezvoltarea uriașă a mințeĭ, ea a ajuns un adevărat cimitir al simțirilor inimeĭ,

2. Din Glosa luĭ Eminescu.

3. Gropile încunjurate de florĭ pe marginea lor, sunt poene de florĭ. Contrastul cu mormîntul părăsit pe care fac strajă buruene este de o covîrșitoare frumusețǎ.

Am venit cu drag la tine, de și dus eștĭ cam departe,
Să te-ntreb ce-ĭ vecĭnicia care astăzĭ ne desparte?
Să te-ntreb în astă lume, a trăi nu-ĭ de prisos,
Și de moartea timpurie nu e mult maĭ cu folos?
Căcĭ trăim aceleașĭ timpurĭ înnegrite de durerĭ,
Scuturînd cu greŭ din veacurĭ, scurte clipe de plăcerĭ [1])

Cel puțin de a ta vĭață secerat-a fost în floare,
Slava ce o înconjoară o făcu nemuritoare.
La-l tăŭ nume se închină sufletele cu mult drag
Căcĭ rămas-aĭ pentru veacurĭ, mîndrul poezieĭ steag!

DIJMA

Ne chĭamă țara, fiĭce, să ne plătim de dijmă;
Născîndu-ne Romînce, ea ne-nveli în crijmă....
Voŭă vă facețĭ cinste ĭubind al vostru graiŭ.
Iubireĭ dațĭ dovadă de limbă și de plaiŭ;
Căcĭ fericirea fuge, norocul nu se-nchiagă
In mijlocul acelor ce muma îșĭ reneagă.

Lăsațĭ limbile străine să-șĭ ĭea zborul spre Predeal,
Căcĭ nu a fost dat Romînul să se schimbe-n papagal.
Nu e cinste, limbĭ, a știe, ce vorbesc alte popoare,
Necinstindu-ne grăirea cu dispreț și cu ocară;
Căcĭ acela ce nu poate limba luĭ să șĭ-o păstreze,
Laude, în alte graĭurĭ, în zădar vrea sa vineze.

Riria

1. Asemăluirea în acțiune este din cele maĭ sugestive. In adevăr noĭ scuturăm din pomul veacurilor scurte clipe de plăcere, precum din acel înfipt în pămînt scuturăm roadele ce vraŭ să ne cadă din el.

V. Alecsandri

(Urmare)

De aceea un temperament ca al luĭ Alecsandri greşeşte, cînd alege din natură propria sa fiinţă pentru a o cînta. Un subiectiv trebue să aibă alte însuşirĭ...— adîncimea simţimintelor, răsunetul puternic şi variat în acelaş timp al durerilor, o citime uriaşă de gîndurĭ. Altfel lira sună fals, durerea se mărunţeşte şi firea care se oglindeşte în versurĭ, devine monotonă şi rece. Toate aceste neajunsuri se şterg însă, cînd poetul, nimerind însfîrşit adevăratul luĭ tărîm începe cu «Pastelurile» partea obiectivă a opereĭ sale».

Acelaş ton, aceĭaş notă veselă, senină vom găsi-o şi în aceste poeziĭ. Pe dînsul nicĭ ĭarna cea geroasă nu-l înfioară, nu-ĭ produce nicĭ o senzaţie de frig, nicĭ o grijă de lipsa şi nevoĭa celuĭ care degeră în bordeiul sărăcăcĭos; pe dînsul nicĭ viscolele cele marĭ nu l mişcă, fiindcă şade la „Gura Sobeĭ", şi vesel priveşte cum gerul depune «florĭ de ĭarnă pe cristalul îngheţat». Pentru Alecsandri «ĭarna şi bătrîneţa sînt epocĭ de amintirĭ, căcĭ cînd pămîntul se acopere cu zăpadă, omul se gîndeşte cu drag la cerul albastru»., îl bucură ĭarna prin contrast--, fiind că-şĭ aduce aminte de atuncĭ cînd pămîntul era plin de verdeaţă. In *ger* vede pe un flăcău care şugueşte şi care caută să farmece lumea cu stelele sale de zăpadă etc.

Primăvara luĭ Alexandri e fără melancolie, fără multe taĭne. Pentru dînsul cînd soseşte «primăvara cu sînu-ĭ de verdeaţă,

> In lume-ĭ veselie, amor, sperare, viaţă,
> Si cerul şi pămîntul preschimbă sărutărĭ
> Prin raze aurite şi vesele cîntărĭ.

El vede pe sămănătoriĭ harnicĭ cu sacul subsuoară, cutrierînd întinderea vînătă a brazdelor şi aruncînd sămînţa în calea lor. Sosirea primăvereĭ e tot ce poate fi maĭ încîntător pentru Alecsandri, căcĭ stă zile întregĭ privind cum vin rînd pe rînd păsările călătoare. El vede cel dintăĭ că

> „Din cea zare luminoasă, vine un şir lung de cocoare".
> Aducînd pe-aripe 'ntinse calde raze de la Soare.

Pe Alecsandri nicĭ vara cu căldurile îngreuitoare din luna luĭ Iulie nu-l moleşeşte, ci cîntă pe săcerătoriĭ cari daŭ jos întinderea învăluratâ a lanurilor, flăcăiĭ care aleargă după şopîrlele verzĭ ce iesă din apa Siretuluĭ.

Ţăraniĭ luĭ Alecsandri nu ştiŭ de truda pîniĭ de toate zilele, de zile de lucru plătite înnainte. Ţăraniĭ luĭ sunt idealĭ, nu aciĭa pe care-ĭ vedem în toate zilele. El, cînd s-a dus în popor să-ĭ culeagă poeziile, n-a făcut-o de cît foarte puţin ca democrat, orĭ ca romantic — ci maĭ ales ca naţionalist. Pentru dînsul ţărănimea romînă n-a fost, maĭ de loc, clasa producătoare şi obijduită ca pentru un Bălcescu şi alţiĭ, a căreĭ soartă trebuiă îmbunătăţită, ci *păstrătoarea şi reprezentanta romănizmuluĭ*"

Poate că în *Pasteluri* în care «e permis a iubi, a rîde, dar lacrima nu e potrivită», ar fi fost o notă reă spunînd adevărata stare a Romănuluĭ. Un tip închipuit maĭ mult, al figurilor omeneştĭ, scos în relief de Alecsandri în Pastelurile sale, e «*Rodica*», acea fată tînără şi frumoasă, care trece voĭosă pe lîngă tineriĭ sămănătorĭ şi care

Cu grăbire ïĭ sar în cale,
Zicînd „Rodică, floare de crin.
„In plin să-ţĭ meargă vrerile tale
„Precum tu, dragă, ne eşĭ cu plin!

„S'ajungĭ mireasă, s'ajungĭ crăeasă !
„Calea să-ţĭ fie numaĭ de florĭ,
„Si casa casă, şi masa masă,
„Si sînul leagăn de ¡runcuşorĭ !"

Cu griŭ de aur eĭ o presoară,
Apoĭ cofiţa 'ntreagă o beaŭ.
Copila rîde şi 'n cale-ĭ sboară,
Scuturînd grîul din pieptul săŭ.

„*Lunca din Mirceşti*", acea frumoasă dumbravă a fost unul dintre colaboratoriĭ poetuluĭ. La umbra acesteĭa a visat multe din creaţiunile sale; aceasta-ĭ era o comoară nesecată de inspiraţiunĭ; de aceia pentru Alecsandri nicăirĭ nu se petrec lucrurĭ aşă de minunate ca în această parte de pămînt. Niciodată fantazia poetuluĭ, care a însufleţit orĭ ce colţişor al naturiĭ, n-a fost maĭ ademenită de închipuire şi n-a zugrăvit în culorĭ maĭ viĭ «dalba lunciĭ feeriĭ» de cît în «Concertul în luncă» pe care l-a dat odată privighitoarea, într-o noapte cu lună, florilor, arborilor, plantelor şi tuturor vietăţilor pădurĭĭ. Pînă şi «macul cel roş la faţă» «ce dormia dus pe ceĭa lume» nu lipsiă dintre oacheşele viorele, dediţeĭ şi rominiţe, stelişoare, toporaşĭ ce se închină gingaşelor lăcrămioare". De aceia acest pastel va rămînea deapururĭ ca una din cele maĭ frumoase creaţiunĭ poetice.

Alecsandri, după cum am văzut, este «un talent rar de colorist, o natură vie, veselă şi neastîmpărată ca şi dînsul, o fineţă în înţelegerea naturiĭ neîntîlnită la vre-un altul până la el, o simpatie caldă pentru viaţa celor micĭ care-l face să înţăleagă glasul florilor în luncă, să se minuneze înaintea pădurilor de argint, pe care painjeniĭ le întiud pe copacĭ, să ur-

meze cu ochiĭ suitul gîndacilor pe firele de nagară, alergatul sglobiu al veverițelor pe crengile bătrînilor stejarĭ» [1]).

Aceasta-ĭ Alecsandri în pastelurile sale.

* * *

Inainte de a trece la cercetarea «*Legendelor*» care împreună cu «*Odele eroice*» sunt cele din urmă lucrărĭ poetice ale luĭ Alecsandri, vom stărui puțin asupra „*Poeziilor populare ale Românilor*" adunate, întocmite și închinate de dînsul Doamneĭ Elena Cuza. Un mic număr de «*Balade*», cuprinse în acest volum fusese publicate în broșurĭ la anul 1852, în tipografia Buciumuluĭ român din Iașĭ, după ce «ajutat de cîteva persoane și maĭ cu seamă de Alecu Russo» adunase în deosebitele sale călătoriĭ prin munțĭ și cîmpiile înflorite ale țăriĭ un mare număr din aceste poeziĭ pe care le împarte în treĭ clase deosebite:

a) Cîntece bătrîneștĭ saŭ balade.

b) Doine.

c) Hore.

Pentru Alexandri: «Romănul e născut poet! Inzestrat de natură cu o închipuire înnaltă și cu o inimă simțitoare, el îșĭ revarsă toate tainele sufletuluĭ în melodiĭ plăcute și în poeziĭ *improvizate*; căcĭ nu știe încă nicĭ a ceti, nicĭ a scrie. — De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vre-o faptă măreață, el îșĭ cîntă durerile și mulțumirile; îșĭ cîntă eroiĭ țăriĭ, și astfel sufletul luĭ este un izvor nesfîrșit de dulce poezie. Nimic dar nu poate fi maĭ interesant de cît a studia caracterul acestuĭ popor în coprinsul cîntecelor luĭ, căcĭ ele cuprind toate pornirile națiuniĭ sale și toate razele geniuluĭ săŭ. Comorĭ neprețuite de simțirĭ duioase, de ideĭ înalte, de notițe istorice, de credințĭ superstițioase, de obiceiurĭ vechĭ, și maĭ ales de frumusețĭ originale, fără samăn în literaturile străine, poeziile populare alcătuesc o avere națională vrednică de a fi scoasă la lumină, ca un titlu vecinic de glorie pentru nația Română» [2]).

Astfel se rostește Alexandri în prefața cîntecelor sale populare.

Prin această culegere și-a făcut el cel maĭ mare renume și a dobîndit recunoștința patrieĭ sale, apoĭ a tras din ele, din datinele și tradițiunele populare, cele maĭ multe ale sale inspirărĭ.

Se știe că poeziile populare sînt în totdeauna anonime. Intr-adevăr poetul ne spune că balada «Meoara» sau cum e intitulată în volumul dela 1852 «Mioàra» a auzit-o din gura baciuluĭ Gheorghe Udrea de pe muntele Ceahlău; că doina «Sora contrabandieruluĭ» e compusă de o țarancă «*Domnica*»; că Stefan

---

1) Vezĭ N. Iorga loc citat.

2) Vezĭ V. Alexandri „Balade" partea I, 1852.

Bour, vînător dela Bicaz și moș Cozma Vioară, lăutar din Vrancea, i-aŭ cîntat multe balade și doine, dar numele autorilor nu-l găsește nicăirĭ. Genul acesta de poezie s-a păstrat, transmițîndu-se din gură în gură, întocmaĭ ca tradițiile, căcĭ, lungă vreme, a fost singura literatură a noastră și a trebuit să fie ecoul credincios al patimelor și al vieții poporuluĭ, pentru ca să poată trăi astfel în mintea și în inima luĭ.

O calitate a poeziilor populare este *naivitatea*, lipsa de meșteșug pentru rostirea gîndireĭ. Exemplu „Miorița“ cînd ciobanul îșĭ presimte apropierea morțiĭ. Și acest popor naiv nu-șĭ arată simțimintele sale numaĭ prin ideĭ simple saŭ de rînd; el poate din potrivă «să adîncească lumea tot așa de bine pe calea inimeĭ ca și pe calea cugetăreĭ, și dacă poporul îșĭ rostește numaĭ simțimintele, nu urmează de aicĭ că îĭ lipsește meditațiunea și delicateța în rostire“ [1]. Nicĭ energia, nicĭ vioĭciunea, nicĭ potrivala asemăluirilor nu lipsește poporuluĭ și ar fi să nu se cunoască firea Romînuluĭ, dacă s-ar crede că n-are o formă, saŭ o rostire potrivită pentru orĭce noțiune, pentru orĭce i deĭe. Am putea da destule pilde din poezia populară adunată de V. Alecsandri.

S-a zis și s-a scris mult asupra faptuluĭ că Alecsandri nu ne-a redat întocmaĭ poeziile populare, așa cum sînt în popor, astfel cum le cîntă și le rostește el. Că Alecsandri a căutat să le cioplească, să le maĭ înfrumusețeze.

Răspundem că a fost însă un mare noroc că acel ce a cioplit poeziile populare a fost Alecsandri, un foarte bun cunoscător al graĭuluĭ poporan și al versuluĭ acestuĭa. El n-a făcut altceva de cît a curățit cu îngrijire unele buruenĭ, ca să zicem așa, ce eraŭ strecurate printre florile sămănate de poporul romînesc; căcĭ ele nimic nu aŭ perdut din frăgezimea orĭ din vioĭciunea lor, ci numaĭ aŭ fost îmbrăcate în altfel de vestminte, se prezentaŭ în haine de sărbătoare cînd veneaŭ de la țară la oraș. (Vezĭ Maiorescu).

Incă odată, schimbarea făcută de Alecsandri în poeziile populare, n'are însemnătate, fiind că fondul a rămas absolut acelaș.

In «*Balade*» sînt cîntate paginĭ foarte însemnate din istoria țăriĭ noastre: Infrîngerile Tatarilor din Bugeac de către Moldovenĭ în *Grue Grozovan*.

Poeziile: *Vulcan Corbac*, *Rada* și altele, ne arată nevoile ce le îndura poporul din partea Turcilor.

Ștefan cel Mare este eroul de favoare al baladelor și epoca luĭ este cea maĭ prielnică înfloririĭ acestora. Acum sînt faptele eroice ce s-aŭ săvîrșit de bărbațĭ aprinșĭ de dorul pentru țară. Nu e nevoe să maĭ amintesc vre-una, fiind că sînt prea cunoscute.

---

1) Vezĭ T. Maiorescu—Critice. Op. citat.

Epoca luĭ Mihaĭŭ Viteazul e cîntată în *Radu Calomfirescu* și *Baba Novac*, acea a luĭ Mihnea cel Răŭ în *Oprișanul* etc. Voiniciile haiducilor sunt ilustrate in: *Toma Alimoș*, *Șalga*, *Codreanul*, *Mihu Copilul*, *Tunsu*, *Jianu*, etc.

In *Doine* poporul cîntă natura, iubirea, durerea, uneorĭ dorul neatîrnăriĭ și patriotizmul. De sigur este genul cel maĭ original și care va trăi vreme maĭ îndelungată de cît *Baladele*.

Doinele conțin modele de cîntece din maĭ toate părțile locuite de Romînĭ, pe cînd în *Balade* răsună numaĭ din Moldova și Muntenia: «*Impărate, împărate*», «*Fîntîna cu doĭ brazi*», «*Doina haiducească* etc. sînt din Ardeal; *Prutul*, *Streinul* din Basarabia; Doina *Olteneascǎ, Oltul* din Oltenia, etc. etc.

Doinele sînt cîntece cu totul romînești. In nicĭ o țară nu găsim ceva care să le samene. Sînt și în celelalte țărĭ cîntece de dragoste, de durere, dar aŭ cu totul un alt caracter de cît doinele Romînuluĭ. Cîntecele noastre sunt triste și melodiile lor melancolice. Ele sînt rostirea curată a luptelor îndelungate ce a trebuit să susțină țara contra vrăjmașilor de tot felul și din toate timpurile. Căcĭ în privința aceasta n-a fost popor maĭ sbuciumat și maĭ necăjit de fel de fel de stăpînirĭ, ca poporul romîn. De aceĭa era și firesc să aibă un cîntec cu totul deosebit de al celorlalte popoare.

Horele sînt vechile ditirambe, cîntecele de laudă, de veselie, însoțite de danțurĭ. Model de horă este cea publicată în „Doine“:

> Iată hora se-'nvîrtește
> La stejar la rădăcină
> Vino puică, vino!

* * *

Trecem acum la un alt gen de poeziĭ în care a excelat Alecsandri și anume la *Legende*.

L-am văzut pe Alecsandri în «Pastelurĭ» cu o putere destul de mare în zugrăvirea diferitelor fețe ale naturiĭ — o putere amestecată cu multă gingășie și finețǎ.

In *legende* se va arăta cel maĭ înfocat patriot, admirator al vremilor de bărbăție apusă, fără ca pentru aceasta să cîrtească asupra celor de față. In vremile strălucite ale voevozilor, în epocele de voință sălbatică și de energie de fier ale luĭ Ștefan și Mihaĭŭ, poetul nu vede o armă în contra timpuluĭ de acum, ci din potrivă, un mijloc de slăvire a iubiteĭ luĭ țărĭ.

Cuprinsul legendelor nu-l alcătuesc numaĭ subiectele luate din cronici ca: *Dan Căpitan de Plaiu*, *Ana Doamna*, *Dumbrava roșă*, ci întîlnim și alte bucățĭ în care se vede pecetea închipuiriĭ diferită a poporuluĭ romîn. «*Ghioaga luĭ Briar*» face parte din legende, macar că nu e pusă în volumul acestora,

precum și *Hodja Murad*, crudul ucigător de creștinĭ; *Vîntul de Mează-zi, Prier și fata iernii* etc.

Caracterul deosebitor al legendelor e energia concepțieĭ și stilul lor. E o mare deosebire între limba întrebuințată în *Legende* și în aceea a *Doinelor* de pildă. Mult maĭ bine, maĭ frumos, maĭ elegant, se prezintă Alecsandri în *Legende*. Multe din neajunsurile ce le avea maĭ înnainte dispar, și versul luĭ Alecsandri e bine făurit, nu păcătuește de cît do prin greșelĭ de accent și uneorĭ prin rime prea întrebuințate.

Sînt legende care prin forma lor, prin descriierile ce le face poetul s-aŭ impus tuturor și aŭ rămas ca modele pentru totdeauna. Un exemplu e *Legenda rîndunicăĭ*, *Legenda Ciocîrlieĭ*—modele de gingășie, de fantezie și de un fantastic nu romantic, german orĭ francez ca în alte poeziĭ ale sale.

Legenda rîndunicăĭ scrisă la 1874 e cea dintăĭ ca timp. In această poezie se petrec lucrurile în lumea fantistică. a metamorfozelor. Rindunica înainte de a fi pasere, fusese fată d împărat pe care o zeiță o înzestră cu toate darurile, menindu e toate fericirile. Fetița aceasta creștea văzînd cu ochiĭ, cît alte ĭ int-o lună, ea intr-o zi. Și erà așà de frumoasă, cuminte, visle toare, în cît maĭcă-sa să temea ca nu cumva să sboare la stelă-să nu ĭ-o îndrăgească prea tare cerul. Făcîndu-se mare, *Zbure*, *torul* o vrăjì cu mulțime de cuvinte de iubire și pîndind-o într-ă noapte pe cînd se dusese la pîrăŭ ca să se scalde, îĭ fură ve -o mintele și copila cătînd să easă afară, nu-șĭ maĭ găsește hainst-pe cînd zburătorul «cu ochiĭ marĭ de foc» vine cu grăbire șiele cuprinde în brațele sale, ĭar „dalba împărăteasă din braț o dispărînd se schimbă în rîndunică și „fuge-n cer sburînd“. e.ĭ concepție nu se poate maĭ ingenioasă. In loc de a ne descriO brutalitatea pasiuneĭ îĭ place maĭ bine poetuluĭ se pună cal ee metamorfozeĭ, întrebuințînd minunea ce acopere totul cu mana tia eĭ de taĭnă.

«*Legenda Ciocîrlieĭ*» are aproape acelaș cuprins, numaĭ că fata îndrăgește pe soare și, lăsîndu-șĭ casa, pornește ĭa iubitul eĭ.

Sînt apoĭ alte legende foarte frumoase și însemnate maĭ ales prin stilul lor energic. Una din acestea a rămas clasică: *Dan Căpitan de Plaiu*, apoĭ *Grue Sînger*, *Răzbunarea luĭ Statu-Palmă* etc.

O frumoasă pagină de vitejie este legenda *Dan Căpitan de Plaiu*. Aicĭ Alecsandri dă curs liber patriotizmuluĭ săŭ, dragosteĭ sale ce purtà pentru Romîn, căruia îĭ atribuià toate virtuțile, noroacele, căiar pe acelea de a luptà singur contra uneĭ hoarde tătărești, cum se întîmplă atuncĭ cînd vorbește de *Dan* care apără cadavrul tovarășuluĭ săŭ. Scena aceasta e fără păreche. De jur împrejurul luĭ săgețile plouă, Tatariĭ îl înconjoară, dar nimenĭ nu îndrăznește să se apropie de viteazul rănit. Figura bătrînuluĭ e frumoasă ca și purtarea sa. Prins de Ghiraĭ

Hanul, se roagă de învoirea de a înbrățișă încă odată pămîntul țării; dîndu-i-se această voie trece rîul, în genunche și sărută țărîna Moldovei, se întoarce înapoi și moare.

Această legendă e una din cele mai innalte manifestări ale literaturii noastre.

Grue Sînger, ucigașul propriului său tată, este eroul unui basm vechiu. „Grue Sînger" este un tâlhar care omoară pe ori cine îi iesă în cale în codru: ucide și pe tatăl său, are mustrări de conștiință de fapta sa și pentru ispășirea acestui păcat a trebuit să ude cu gura o buturugă uscată sub care era mormîntul tatălui său, pînă ce va dă dintrînsa «mugurî verzî și florî».

> De-o jumatat 'de secol, sub gîndul ce-l omoară,
> El în genunchî se sue și în genunchî coboară
> Pe culmea vîrfuită de neagra buturugă...
> . . . .
> Dar vaï! trec nopțî, trec zile. trec anî. și cît muncește,
> Zadarnic! buturuga nu maî înverzește!

Pînă cînd odată, vede în calea luî o păsărică aproape moartă de sete pe o arșiță cumplită, el o reînvie dîndu-ï să beà apa ce purtà în gură. fără de a lăsà să-ï alunece o singură picătură pe gîtul plin de sete; atuncî se deschide cerul și i se arată chipul tatăluî său care-l iartă. Buturuga înverzise.

Răzbunarea luĭ Statu-Palmă este iarăș un basm pus în versuri, în care vedem pe un pitic înnalt de o palmă și cu barba de un cot, că ațîță la lupta pe doi urïași: *Strîmbă-lemne* și *Sfarmă-Peatră*, pe care văzîndu-ï morțî sub grămezile de stincî „chicito.... apoî călări pe-un epure șchiop" și zise: „Mica buturugă carul mare mi-l spràvale".

Dumbrava roșă ni e dată de V. Alecsandri ca „poem istoric" pe cînd de fapt e o *legendă*.

De la început în această legendă face prea mare introducere, prea lungă zugrăvire a pregătiritor, lupta prea scurtă și încărcată de nume proprii, dar cu bucățî destul de frumoase. Figurile principale sînt de multe ori redate fals. Chiar Albert și Căpitanii săi. Ștefan ni e redat cu totul altfel de cît cum il cunoaștem din cronicî, ca pe un om aprig în timp de războiu și pace, fire energică și îndărătnică pe care nimenî n-o poate înfrînge moralicește, «un om mînios ce degrabă vărsă sînge nevinovat». In Alecsandri e un sfînt. Vorba luï către ostașiï modovenî e înceată, moale. In timpul lupteï stă deoparte, rece. Dacă am aveà numaî acestea în vedere rezultă că avem o poemă plină de neajunsurî. Chiar forma e cam palidă, ceïa ce nu prea să întîmplă la Alecsandri.

Tot printre *legende*, Alecsandri a pus și *Cîntecul ginteĭ latine*. Se știe că în anul 1878 «Societatea pentru studiul limbelor romanice» din Montpellier hotărîse un premiu, constînd

dintr-o cupă simbolică de argint, pentru autorul celeĭ maĭ bune poeziĭ asupra „Cînteculuĭ latin saŭ al Ginteĭ latine». Veniră multe poeziĭ din toate părţile locuite de Latinĭ, dar comitetul serbărilor, compus din tot ce eră maĭ de seamă în literatura Europeĭ, recunoscù că poezia luĭ Alecsandri îndeplinîa singură condiţiunile concursuluĭ. Pusă în muzică fu cîntată la 10 Maiu 1878 la Montpellier cu prilejul serbărilor aceleĭ Societăţĭ în faţa unuĭ auditor de 60.000 de oamenĭ. In urma acestuĭ succes, Alecsandri primi felicitărĭ din toate părţile locuite de latinĭ, fel de fel de darurĭ, fel de fel de mărirĭ! „Iată un triumf al geniuluĭ şi al limbeĭ romîne, care ar trebuĭ să ne mîndrească şi să ne amintească de-a pururĭ pe bardul latinitaţiĭ», zice d. Ollănescu op. citat.

Ne-a maĭ ramas, în urma acestora, să spunem cîteva cuvinte şi despre *Odele eroice*, cele din urmă poeziĭ ale sale, pentru a termină cu activitatea poetică a mareluĭ Alecsandri, cu care ne-am îndeletnicit pînă acuma.

Patriotizmul de care a fost însufleţit Alexandri în «Legendele» sale a fost statornic până în ultimele-ĭ zile de bătrîneţe; ba maĭ mult încă, la dînsul s-a întîmplat tocmaĭ din potrivă de ce se întîmplă la alţiĭ, căcĭ pe Alecsandri patriotizmul l-a înflăcărat cu atît maĭ mult cu cît înaintà în vrîstă. De aceĭa războiul dela 1877 nu-l lasă rece, nesimţitor, ci îl însufleţeşte, îl găseşte gata a-şĭ spune prin pana sa simţimintele de care este cuprins. Aşa că a fost singurul poet care la 1877 a cîntat izbînzile oştireĭ romîne, dovadă *ostaşiĭ noştri* printre care cităm. *Balcanul şi Carpatul.* Unele, dintre acestea deveniră populare precum: *Horele dela Plevna* şi *dela Griviţa, Peneş Curcanul, Sergentul, Oda ostaşilor Romînĭ* etc.

Poetul a avut deosebitul noroc de a ajunge să vadă toate evenimentele marĭ din istoria ţăriĭ noastre dela 1848 încoace. Vede cu mîndrie în suflet şi proclamarea regatuluĭ şi încoronarea primuluĭ Rege al Romănieĭ, urmare firească a zvîrcolirelor romîne din 1877. Pe Alecsandri îl încîntă mult acest eveniment şi scrie *10 Mai 1881* declinînd prin aceasta un act de devotament către coroană şi un altul de recunoştinţă către ţară. Viaţa luĭ Alecsandri eră legată oarecum de destinele ţăriĭ. „Nu eră împrejurare însemnată, zice d. Ollănescu, la care glasăl săŭ totdeauna armonios să nu se audă ridicîndu-se deasupra tuturor; nu tresăria niciodată inima fericită saŭ îngrijită a Romînuluĭ, fără ca dînsul să nu l întîmpine cu cuvinte de dragoste orĭ de mîngîiere. De altfel numele luĭ eră venerat şi locul ce-l ocupa în mijlocul neamuluĭ eră poate maĭ înalt de cît al celor maĭ înnalţi, fiindcă nu împrejurările, nicĭ cerinţele trecătoare i-l însemnase, ci-l cucerise singur şi-l ocupà cu onoare întru fala şi bucuria tuturor“.

Inainte de a trece la *teatrul* luĭ Alecsandri, cred că este bine a aminti în cîteva cuvinte cum poetul descrie nu numaĭ

părţile frumoase şi senine din viaţa sa şi a altora, ci şi pe cele slabe şi neajunsurile noastre chiar. Si în acestă parte, e drept, că poetul îşi păstrează seninătatea şi micşurează mult lipsurile poporului romîn.

Alecsandri ne descrie vieaţa şi ridicolul eĭ în părţile cele maĭ întunecate, uneorĭ cu o uşurinţă de expunere şi cu o veselie, cum numaĭ dînsul puteà, niciodată însă dogmatic saŭ cu gravitate.

Vom observà această însuşire a poetuluĭ în bucăţile sale uşoare, însă cu scopurĭ serioase, ţinînd de a preface vieaţa noastră şi a îndreptà moravurile Societăţiĭ din 1840—1850.

In două sau în treĭ poeziĭ numaĭ e zugrăvit ridicolul vieţiĭ noastre.

Dela Alecsandri avem vr'o treĭ fabule: în una «*Moara de vînt*» apărută în al doilea volum al poeziilor sale, se face o răutăcioasă alunecare la adresa „Camereĭ deputaţilor". Dealul de care ne vorbeşte poetul în această fabulă, nu e altul de cît dealul *Mitropolieĭ*. O ironie amară, plină de înţelesurĭ în această fabulă. Maĭ puţin ironic e în poezia adresată *Bahluiuluĭ*; în ediţia maĭ nouă e intitulată această poezie „*Odă către Bahluĭ*". In Calendarul depe 1845, unde a apărut această poezie intercalată într-o descriere a Iaşilor în 1844 are următorul titlul: „*Bahluiul, saŭ meditaţiĭ mlăştinoase*". In această poezie îşĭ bate joc cu oare care răutate de poeţĭ. „Gingaşele broaşte sînt dulciĭ poeţĭ de baltă; precum mulţĭ poeţĭ gingaşĭ sînt broaşte de uscat". Zic că această muşcătură este de altfel destul de dreaptă pentru timpul în care scrieà pe atuncĭ Alecsandri.

In scrierile sale în proză se văd maĭ dese înţepăturĭ îndreptate împotriva cuiva, ridiculizărĭ de tendinţe reformătoare ale limbiĭ, zeflemizărĭ adresate poeţilor proştĭ, etc. Un exemplu găsim în «*Povestea galbenuluĭ şi a paraleĭ*» apărută pentru întâia oară în „Propăşirea" (1844). Galbenul care a trecut prin multe mînĭ şi a avut prilejul să vadă multe lucrurĭ din societatea noastră, istoriseşte cu mult haz timpul şi apucăturile cele rele. In *istoria unuĭ galben se ridiculizează* tendinţele de reformă ale luĭ Elliade şi ale luĭ Aristia etc.

Tendinţa aceasta de a ridiculiza societatea dintre 1840 până la 1850 cu obiceĭurile sale şi cu limba împestriţată cu fel de fel de franţuzisme, grecisme etc. se observă maĭ bine şi cu maĭ mare izbîndă în *teatrul* luĭ Alecsandri, maĭ ales din prima parte. De aceĭa acum vom trece la această parte din activitatea poetuluĭ nostru.

(Urmează) D. N. Petrovanu

O nouă teorie asupra formărei teraselor[1]

Observind coastele văeĭ unuĭ rîŭ mare saŭ a unuĭ fluviŭ, vedem în lungul lor podișurĭ, ce se țin lanț între ele la aceĭașĭ înălțime deasupra niveluĭ apeĭ, alcătuind prispe uriașe, întinse în trepte nesfîrșite paralele cu șesul, pe care șerpuește matca rîuluĭ. Aceste fășiĭ alcătuite din prund și năsip se numesc *terase*.

Ele se află așezate în amfiteatru la diferite înălțimĭ deasupra niveluluĭ rîuluĭ de astăzĭ.

Cea maĭ veche teorie asupra formăreĭ teraselor a fost acea a luĭ *Hitchcok, Rütimeyer, Mühlberg,* etc. Eĭ credeaŭ că o vale cu terase a fost de maĭ înainte roasă până la substratul, pe care se razimă depozitele mișcătoare actuale cele maĭ inferioare; apoĭ umplută cu prund și năsip până la nivelul teraselor celor maĭ de sus; ĭar în urmă săpată din noŭ în materialul de transport prin oscilațiunile laterale ale thalweguluĭ de ambele părțĭ ale axeĭ văiĭ și adîncindu-le în acelaș timp în sens vertical.

Această theorie a căzut cu desăvîrșire în disobicĭnuință de la 1891, cînd *Du Pasquier*[2]) a combătut-o cu temeĭurĭ foarte serioase scoase din studiul văiĭ Rhinuluĭ.

Acuma există două teoriĭ, care explică nașterea teraselor în mod cu totul deosebit una de alta.

Cea maĭ veche care a fost emisă întâĭa oară de către

---

1) O notă preliminară asupra acesteĭ cestiunĭ a fost comunicată Soc. Géol. de Fr. Paris, în ședința din 23 April 1906; ear la Soc. Științifică și Lit. din Iașĭ manuscrisul s-a cetit în ședința din 2 Iunie 1906.

2) Die fluvio glazialen Ablagerungen der Nord Schweiz. 1891.

Penck[1]) în 1884, odată cu detronarea vechiuluĭ sistem al luĭ Mühblerg. Ea explică originea teraselor și a păturilor de prund prin oscilațiunile ghețarilor.

Pe această ideĭe a fost clădită în 1894 de către *Penck*, *Du Pasquier* și *Brückner* [2]) teoria glaciară a teraselor.

După aceștĭ autorĭ terasele staŭ în legătură cu fenomenele glaciare. Din ghețarĭ se nasc cursurĭ de apă, carĭ aŭ trebuit să fie înrîurite de schimbările, ce aŭ avut loc în ghețar în ce privește întinderea și retragerea luĭ.

In fiecare epocă glaciară, ghețariĭ înaintează în văĭ. Eĭ împing materialul adunat la gura lor, adică morena terminală, în jos în valea fluviuluĭ. Acest material luat de apele ce se nasc din ghețar (și care nu aŭ mare iuțală, decĭ nicĭ putere de a-l căra departe de tot), se va depune în lungul albieĭ, umplînd-o cu prund și cu depozite fluvio-glaciare, avînd la obîrșie o morenă cu bolovanĭ ascuțițĭ, care se ține una cu aluviunile (de prund), încît alcătuește: *„un tot născut împreună, ce nu se poate separa* [3])".

Acest complex, în văile principale, formează o mare iezătură, din sus, de care se află o scobitură. Iezătura alcătuește un amfiteatru, ĭar în jos urmează un *con de dejecțiunĭ*, ce unește morena cu terasele aluviale.

Schimbîndu-se clima cu timpul, ghețarul începe să se topiască și se retrage în sus de morena terminală; materialul carat se depune în scobitura centrală; ĭar marea cantitate de apă produsă prin această topire, dă naștere la un curs puternic care sapă atît morena cît și aluviunile ce umpluse maĭ înainte valea, adîncind profilul maĭ mult și lăsînd în acelaș timp fășiĭ de prund și năsip pe laturĭ, fășiĭ ce alcătuesc astăzĭ terasele.

Această serie de fenomene se repetă pentru fiecare epocă glaciară.

Din cele ce preced se vede că această teorie cu desăvîrșire glaciară, nu admite nicĭ o altă cauză; *Du Pasquier* în această privință este chĭar categoric [4]): «Ideĭa uneĭ variațiunĭ a linieĭ

1) Mensch und Eiszeit, Braunschweig 1884.
2) Le système glaciaire des Alpes, 1894.
3) Idem pag. 12.
4) Die fluvioglazialen... p. 59 in de Lamothe pag. 376. Etude comparée des systèmes 1901.

de ţerm trebue să fie înlăturată; ea nu este îndreptăţită prin nicĭ un fapt; ea este chĭar împotriva faptelor».

Această ideĭe generalizătoare era foarte răspîndită şi admisă de majoritatea geologilor, cînd d-l *de Lapparent* [1]) observă că există terase în văĭ care n-aŭ fost nicĭ odată ocupate de către gheţarĭ, cum e d. ex. acea a Sommeĭ.

Studiile d-luĭ general *de Lamothe* [2]) vin să contrazică ideile luĭ *Penck* şi *du Pasquier*, dovedind că formarea teraselor atîrnă de schimbarea niveluluĭ de temelie.

Cînd nivelul măreĭ se rîdica, urma numaĭ decît, ca fluviul să depuĭe materialul cărat din părţile superioare ale cursuluĭ săŭ şi să umple albia, regulindu-şĭ clina; ĭar cînd apa măreĭ se scoboria, clina fluviuluĭ devenea maĭ mare şi cursul urma să-şĭ sape maĭ adînc o albie nouă, pentru a-şĭ stabili un noŭ profil de cumpănire.

Dovezile d-luĭ *de Lamothe* sînt limpezĭ şi invederate ca lumina zileĭ.

La gura Iseruluĭ din Algeria există plaje marine la înălţimĭ hotărîte deasupra niveluluĭ actual al Măriĭ Mediterane, cărora le corespund terase fluviale ce se menţin şi ele la înălţimĭ respective deasupra apeĭ fluviuluĭ; maĭ mult, terasele fluviale se leagă strîns cu plajele ţinîndu-se chiar nedespărţite de ele[3])

Nu maĭ rămîne decĭ nicĭ o îndoĭală, că pe cînd nivelul măreĭ se afla cu 100 m. maĭ sus de cît astăzĭ, platoul Beni kous era o plajă marină; ĭar terasa de prund, ce se întinde de acĭ şi până la ferma Vaiusonno înfăţişază aluviunile unuĭ fluviŭ contimpuran, un vechiŭ Iser.

Astfel vedem că teoria glaciară a teraselor, pare cu desăvîrşire protivnică celeĭ a d-luĭ *de Lamothe*, căcĭ pe cînd în cea dintâĭ cauză eficientă se află sus la obîrşiea cursurilor, în cea de a doua cauză reşede la gură, în schimbările niveluluĭ măriĭ.

Frumoasele studiĭ ale d-luĭ *de Lamothe* asupra teraselor fluviale urmărite cu stăruinţă, metodă şi preciziune pe de o parte, şi de asemene acele ale d-luĭ *Penck* pe de altă parte, aŭ

---

1) Traité de géologie, II ed. pag. 1275, 1885.
2) Les anneiennes plages et terrasses de l'Isser Buletinul societăţiĭ Geologice fraceze p. 257 1899, Étude comparée des sistèmes.... 1901.

atras asupra lor într-un mod deosebit luarea aminte a geologilor, în cît un mare număr de cercetări asupra acestuĭ subĭect aŭ fost publicate în timpul din urmă, între care trebue să notăm studiul d-lor *Depéret și Caziot: „Sur les gisements pliocènes et quaternaires des environs de Nice“.*

In 1903, am semnalat în basenul Dunăriĭ existența unuĭ sistem de terase, corespunzătoare cu acele ale Rhonuluĭ etc., și în acelaș timp d-l *F. X. Schaffer*, descoperi în împrejurimile Vieneĭ *terasa de Laarberg* de 100 m. și cea a *Arsenaluluĭ* de 60 metri, în prundul de la Belvedere, și care se asamănă pe de o parte cu acele ale Rhonuluĭ, și deci cu acele ale Siretuluĭ din împrejurimile Pașcanilor și cu acele ale Dunăriĭ din apropierea Craioveĭ, după un profil al inginerului *Lindley*, fapt care mi-a permis să stabilesc vrîsta Porților de Fer.

Maĭ tîrziŭ (1904) d-l *W. Dietrich*[1]), constată că Dunărea pliocenă cîștigase un profil de cumpănire în această regiune și depunea prundul seŭ (pliocen superior) *la înălțimea de 100 m. deasupra niveluluĭ mijlociŭ actual al apeĭ.* Dacă acest fapt este adevărat în Bavaria dincolo de Ulm, atuncĭ nivelul de 100 m. se găsește în lungul fluviuluĭ pe o distanță de 2700 km. Scoborîrea progresivă a celor 4 terase fluvioglaciare în strîmtoarea Wachau (din sus de Viena), până la nivelul actual al Dunăreĭ nu trebue, să ne surprindă, căcĭ se poate explica ușor prin o lăsare în jos continuă, dar cu desăvîrșire locală a regiuneĭ. Prin urmare rezultă că Dunărea în Pliocenul superior avea un profil paralel cu cel de astăzĭ pe distanța luată în privire.

Decĭ, pe de o parte terasele Dunăriĭ în Bavaria sînt legate de creșterile și descreșterile ghețarilor, ĭar pe de alta de oscilațiunile niveluluĭ Măriĭ Mediterane, cu toate stavilele ce fluviul a întîlnit în cale, și lacurile ce le-a format în cursul seŭ.

Așa dar din studiile ce s-aŭ făcut până acum asupra teraselor, trebue să recunoaștem, că există o legătură neîndoelnică de cauzalitate atît între ghețarĭ și terase cît și între aceste și oscilațiunile niveluluĭ de temelie.

Teoriile propuse până astăzĭ excluzîndu-se una pe alta nu

1) *Aleteste Donauschotter auf der Strecke Immendingen Ulm*, 1904.

mai sînt satisfăcătoare, deși fiecare are în sprijinul său fapte neîndoelnice; dar nu e mai puțin adevărat că fie-care din ele are împotriva sa argumentele teoriei contrare; de unde urmează că ele trebuesc înlocuite, fiindcă de îndată ce o teorie vine în contrazicere cu fapte materiale, netăgăduit ea nu mai poate exista.

* * *

Teoria formărei teraselor trebue să țină samă atît de fenomenele glaciare cît și de schimbările nivelului mării.

Fără a prejudeca nimic asupra cauzelor formării ghețarilor, am căutat să găsesc o legătură de cauzalitate între prezența ghețarilor și ridicarea nivelului mării.

Ipoteza orogenică a lui *Dutton* întemeiată pe *isostazie* mi-a pus la îndămînă argumente logice de mare valoare, care învoesc să lămurească în mod simplu și rațional obîrșia teraselor fluviale și marine.

Geologii scandinavi și nord-americani au dovedit, că ariile continentale sînt supuse la oscilațiuni verticale, ce le-au numit *mișcări epeirogenice*.

Voiu cita numai cîte un simplu exemplu foarte învederat. Așa *Warren Upham*[1]) descriind lacul Agassiz, care în epoca glaciară acoperea o mare parte din America de Nord, arată trei terase, mai însemnate, (reprezentînd trei faze mai lungi de stare pe loc a lacului), ce se întind pe o lungime de 240 km. Diferența de nivel între terasa de sus și cea de jos e de *24 de metri* în partea sudică pe cînd în partea de nord ajunge până la *50 de metri*; ceia ce arată o mișcare de ridicare, ce crește către nord.

In Scandinavia de asemene s-a semnalat o mișcare de lăsare și în urmă de ridicare. Astfel pe cînd la Angermanland această scoborîre a fost până la 270 de metri, în timpul Mării cu *Yoldia*, la gura Oderului litoral nu presită nici o schimbare; iar Marea *Littorina* în Angermanland ajunge 100 m. pe cînd la Kristiania [2]) maximum de scoborire nu e de cît de 70 de metri

D-nii *Depéret* și *Caziot* au urmărit liniile de țermuri pe-

---

1) Geological Survey of Minnesota 11-th Report.
2) Brögger, W. C. Strandliniens beliggenhed under stenalderen i det sydöstlige Norge, 1905.

litoralul nordic al Măriĭ Mediterane pe o lungime de 2500 km. şi aŭ constatat, că există patru nivele statornice.

Decĭ pe de o parte avem de înregistrat în ariile continentale nordice mişcărĭ verticale, ce nu le putem cuprinde sub o formulă unică; ĭar în geosinclinatul mediteranean liniĭ statornice a diferitelor nivele de terenurĭ.

Remarcabila lucrare a profesoruluĭ nostru *E. Haug* [1]) ne dă fapte interesante din punctul nostru de vedere: „Le fait que les régressions dans les géosynclinaux sont syncroniques des transgressions sur les aires continentales, pourrait faire supposer que la formation de géanticlinaux aurait amené un déplacement d'eau qui se serait traduit par une élévation générale du niveau des mers et par un mouvement positif des aires continentales.

Inversement, on pourrait admettre que, *lorsque les géosynclinaux s'enfoncent, le niveau général des mer s'abaisse d'une manière générale et que les aires continentales ont une tendence à émerger*".

Decĭ d-l *Haug* în urma unuĭ studiŭ foarte documentat conchide, că există o relaţiune între adîncirea geosynclinalelor şi rîdicarea ariilor continentale şi invers.

Dar care este cauza eficientă a scoborîreĭ ariilor continentale? In hypothesa isostazieĭ răspunsul ar fi: *un prisos de apăsare, o supra încărcare a continentuluĭ.*

Avuĭ onoarea, să atrag aminte societăţeĭ geologice a Franţeĭ [2]) asupra unuĭ important memoriŭ al d-luĭ *O. Hecker* [3]) premiat de Academia regală din Belgia în Decemvrie 1905, prin care se confirmă ipoteza isostazieĭ.

Pănă la acest studiŭ nu se calculase încă în mod exact constanta gravitaţiuneĭ g pe oceane deasupra adîncimilor marĭ, din pricina oscilaţiunilor, ce imprimă coloaneĭ de mercur, mişcările naveĭ.

D. *Hecker* modificînd barometrul de marină, modul luĭ de suspendare şi adăugînd un mijloc fotografic de înregistrare, făcu numeroase determinaţiunĭ riguros controlate a presiuneĭ

1) Les géosynclinaux et les aires continentales. B. S. G. F. 1900 p. 709.
2) Şedinţa din 19 Mart 1906.
3) Bestimmung der Schwerkraft auf dem Atlantischen Ocean.

atmosferice şi asupra punctului de fierbere simultaneŭ. In urmă supunînd aceste determinaţiunĭ uneĭ desbaterĭ amănunţite, ajunse să formuleze incheerea, *că constanta gravitaţiuneĭ g, pe oceanul Atlantic deasupra marilor adîncimĭ între Lisabona şi Bahia rămîne în mod simţitor aceiaşi şi confirmă ipoteza isostazieĭ.*

Această confirmare aruncă o lumină vie asupra teorieĭ orogenice a luĭ *Dutton*, intemeiată pe isostazie. Anume că valoarea g, neputînd să varieze decît în limite foarte micĭ, căcĭ chĭar deasupra adîncimilor de 7000 metri, ea rămîne aceiaşĭ, orĭ ce supraîncărcare a continentelor trebue să modifice gravitaţiunea şi ca urmare să provoace mişcărĭ orogenice.

După cunoştinţele noastre, masele de ghiaţă în timpul vecheĭ întinderĭ glaciare acopereaŭ în Europa o suprafaţă de *6 milioane şi jumătate kilometri patraţĭ*, cu o grosime insemnată, care în munţiĭ Scandinavĭ trebuĭa să aibă cel puţin 1000 metri.

Gheţarul Rhonuluĭ în această epocă avea o grosime de 1600–1800 m. de la Col de Grinnel până la Oldenhorn[1]).

Considerînd suprafaţa de 6.500.000 km. p. cu o înălţime medie de 700 m. vom avea un volum de $4'_q550_t'000_b'000'000'000$ m. c. de ghiaţă. Densitatea gheţeĭ la 0° fiind 0·918 greutatea totală a volumuluĭ de ghiaţă va fi $4_q{\cdot}176_t{\cdot}900_b{\cdot}000{\cdot}000.000$ de tone.

Această enormă masă de ghiaţă a exercitat de sigur un exces de apasare asupra continentuluĭ şi condiţiunea de echilibru a suprafeţeĭ a trebuit să fie distrusă din cauza greutăţeĭ de 4·176·900 bilioane de tone.

Valoarea g a gravitaţiuneĭ fiind modificată, isostazia trebuĭa să intervie pentru a stabili cumpănirea. O lăsare în jos a arieĭ continentale şi o împingere către geosinclinalul mediterranean, dacă era cu putinţă, ar fi împlinit acest scop. Dar prin acest fenomen nivelul măriĭ trebuĭa să se ridice dînd naştere uneĭ oscilaţiunĭ pozitive, şi atuncĭ au trebuit să se nască ele sub îndoita inrîurire directă a gheţarilor, pe de o parte, şi al nivelului ridicat al măriĭ pe de alta.

Asemenea oscilaţiunĭ ale scoarţeĭ pămînteştĭ concordă cu presupunerea d-luĭ *Marcel Bertrand*, că scoarţa este mobilă în raport cu păturile maĭ profunde. Astfel o regiune supra incar-

---

1) *Falsan et Chantre. Monographie des anciens glacierss, Lyon*. 1880.

cată de gravitaţiune, mişcîndu-se din locul eĭ, poate să echilibreze isostazia.

Acum se va putea înţelege, de ce regiunile nordice din America şi Scandinavia prezintă o lăsare şi o apoĭ ridicare ce creşte către nord, căcĭ masele de ghiaţă aŭ variat şi ele de asemenea in grosime, cu cît le considerăm la latitudinĭ maĭ marĭ[1]).

Din cele spuse urmează, că pricina eficientă a scoborireĭ maselor continentale trebue să fie apasarea pusă în lucrare de urieşele mase de ghiaţă ce acoperiaŭ suprafaţa uscatuluĭ în epocele glaciare.

Intimpinarea d-luĭ *E. Haug*[2]), că pe coastele septentrionale ale Măriĭ Mediterrane nu se găsesc plaje ridicate care să se lege cu terasele Rhonuluĭ şi ale Durancei este decĭ înlăturată prin studiul d-lor *Depéret* şi *Caziot* citat maĭ sus; căcĭ aceştĭ geologĭ aŭ urmărit pe o mare întindere 4 liniĭ de ţermurĭ.

In ce priveşte observaţiunea d-luĭ *Dollfus*[3]): «că teoria d-luĭ *D. de Lamothe* nu poate separa perioadele de roadere de cele de depunere, fiind două aspecte ale aceluĭaş fenomen» adecă că nu dovedeşte o maĭ mare intensitate a cursuluĭ pentru roadere, în explicarea noastră, e înlăturată, căcĭ atuncĭ avem retragerea gheţurilor şi decĭ un volum maĭ mare de apă.

Maĭ trebue încă limpezită o observaţiune a d-luĭ *D. de Lamothe*[4]). Materialul cărat de către şivoae e mult maĭ însemnat decît morenele celor maĭ marĭ gheţarĭ. Conul de dejecţiune a şivoĭuluĭ Boscodon din Alpiĭ francezĭ se ridică la o grosime de 73 m. pe cînd lărgimea patuluĭ e numaĭ de 3.30 m. Dacă văile ar fi fost împlute cu ghiaţă, alimentaţiunea conuriior ar fi fost suprimată saŭ foarte mult redusă.

---

1) D. *Penk* în *Schwankungen des Mecresspiegels, Jahrb. G. Ges. München VII*, pentru a explica terasele marine Scandinave propune ideia, că masele de ghiaţă ar fi atras şi ridicat nivelul măreĭ ear topirea lor ar fi determinat retragerea niveluluĭ apeĭ cu întreruperĭ. Această ideĭe a fost combătută de către d. *von Drygalski, Zeits. der Ges. für Erdkunde*, arătînd că pentru aseminea ridicărĭ de ghiaţă trebuea, să aibă o grosime mult mai mare decit le-a avut, iar pentru America de Nord e imposibil de explicat fără a admite. că grosimea gheţeĭ ajungea **9000 metri**, dimensiunĭ cu desăviuşire extraordinare, ce nu pot fi probate. De aceĭa explicarea d-luĭ Penck a fost părăsită.

2) B. S. G. F. 1901, p. 383.

3) Idem „ p. 384.

4) Idem „ p. 376 şi următoarele.

Cea maĭ mare parte din materialul carat de către gheţar provine din dărmăturile coastelor mărginaşe, dacă totul ar fi fost acoperit cu ghiaţă, natural că materialul morenelor ar fi în mică cantitate. Decĭ materialul cărat de riurĭ în timpul mareĭ întinderĭ a gheţarilor ar trebui să fie în maĭ mică cantitate şi să se reducă foarte mult cu timpul. Prin urmare nu e logic de a atribui împlerea văilor cu aluviunĭ uneĭ întinderĭ a gheţarilor.

Această observaţiune cade faţă cu explicaţiunea d-lor Penck, Brückner şi Boehm, că gheţarul maĭ întâĭ urma valea principală, ezind văile secundare şi formind lacurĭ, unde şivoaĭele adunaŭ tot pĭetrişul lor. Apoĭ ghiaţa se scobora şi în văile laterale către gheţarul principal cu care se unia împingind tot materialul cărat şi depuc maĭ înainte de către şivoiŭ şi înglobîndu-l în morena luĭ adincă.

În fine teoria glaciară a teraselor, fiind întemeiate exclusiv pe întinderea gheţarilor, ar urma ca înălţimea lor să se reducă convergind către gura fluviuluĭ, unde ar trebui să se confunde.

De fapt însă această convergenţă nu se poate vedea, căcĭ la gura Iseruluĭ există maĭ multe nivele de prund dintre cari cel maĭ ridicat e de 145 m. deasupra fluviuluĭ.

Ultima obiecţiune este foarte puternică. In potriva eĭ glaciariştiĭ nu pot opune nicĭ un argument.

In teoria noastră această observaţiune cade.

* * *

Noĭ geologiĭ prin observaţiunile noastre migăloase şi cam îndrăsneţe ne am îndeplinit sarcina. Rămîne acum acea a matematiculuĭ teoretician să dovedească, prin o elegantă analiză, intensitatea fenomenuluĭ şi să-l puĭe în plină lumină, într-un chip limpede şi hotărit prin o formulă geometrică.

Teoria ce o propun concordă cu cele ce s-a scris până acum în privinţa teraselor şi cu ideile timpuluĭ nostru asupra tectoniceĭ generale a scoarţeĭ globuluĭ. Ea devine ast-fel împăcĭuitoare dînd dreptate fiecăruĭa şi legînd între ele faptele, ce până acum se credeaŭ cu desăvîrşire opuse. Ea dă o nouă pildă că în totdeauna omul de ştiinţă trebue să rămîe cu desăvîrşire

nepărtinilor și obiectiv, și în sfîrșit ne arată, că nici odată nu s-a pus mai multă strădănuință, istețime și talent, nu s-a ars mai mult fosfor decît în această chestiune, pentru a se descoperi un mic colț de adevăr.

* * *

In momentul de a pune sub tipar acest articol, a apărut în *„Zeitschrift für Gletscherkunde"* din Berlin un studiŭ al d-luĭ *M. P. Rudzki* (Cracovia) *„Deformationen der Erde während der Eiszeit"* ce îndeplinește întru cîtva dorințelor de maĭ sus și în acelaș timp corespunde cu totul vederilor mele în ce privește mișcările scoarțeĭ pămîntuluĭ.

D. Rudzki socotește scufundarea suprafețeĭ globuluĭ pricinuită de apararea ghețarilor, examinînd diferite ipoteze și încheĭe că o fluiditate viscoasă a pămîntuluĭ corespunde cu desavîrșire cerințelor isostazieĭ :

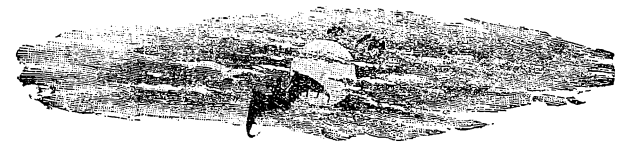
«O materie fluidă viscoasă nu poate să cîștige momentan condițiunile de echilibru, așa că perfecta deformațiune isostatică definitivă trebue socotită după legile hidrostaticeĭ.

Deci se va găsi după egalitatea I a § I, D=280, $\rho_i=3\rho_e$ că d=840 metri. (D=valoarea scufundăriĭ, ρ_i=densitatea mijlocie a materialelor de sub ghĭață, ρ_e=densitatea ghețeĭ, d=grosimea ghețaruluĭ).

Aceasta însemnează, că grosimea maximă a gheței, care arată o scufundare de 280 m. (relativ la actualul nivel al Măriĭ) n-avea trebuință să întreacă 840 m. Chĭar cînd punem $\rho_i=5\rho_e$, ce este abia probabil, obținem d=1400 m».

Deși autorul însușĭ nu dă această formulă ca desăvîrșită, totușĭ ea ni lămurește foarte mult în privința mișcărilor scoarțeĭ pămîntuluĭ.

R. Sevastos

PANTAHUZA

(Urmare)

V

Pe șoseaua Matiașuluĭ urcă Radu, drumul Dragoslavelor, mînînd prin nemeţiĭ înnalţĭ cît palanul, sănioara lui trasă de șarg. In vîrful Matiașuluĭ la Pișcătoare, poposește ca să răsufle calul, și el descinde din sanie, freacă pe șarg la ochĭ, îĭ trage urechile, îl bate pe spinare și-ĭ aruncă o cergă pe șale ; apoĭu, spre a-șĭ desamorţi mădularele, o ĭa la goană în josul și-n susul șoseleĭ, ocolește sania în pas săltat pe loc, bătătorește zapada pe de locurĭ... E trist și mintea îl mînă necontenit înnapoĭ spre Câmpulung. «De ce n-o fi venit tata ? Imĭ zicea în cartea luĭ de pe urmă din Bucureștĭ să-l adăst în ziua Ignatuluĭ, și Ignatul e astăzĭ...» Aci îĭ pare răŭ flăcăuluĭ că n-a adăstat și trenul de seară, aci se gîndește că taică-săŭ nu călătorește decît ziua, aci presimte c'o să afle o scrisoare acasă, aci o bănuială îĭ pustiește sufletul,—aci le-alungă pe toate și-șĭ face inimă bună... Dinainte-ĭ șoseaua albă șerpuĭe cu miliarde de cristalurĭ sticlitoare, ca o puzderie de geam măcinat și presărat prin sită, cotind și lunecînd spre vale. In stînga culmile tac subt povara gheţurilor, în dreapta Călugăru și Algiiu îșĭ ridică sus frunţile înnalbite și bătrîne, ĭar jos, jos de tot, de-abia se deslușește Dîmbovița, ca o cordea subţiatecă, cusută cu smalţurĭ de sidef și cu solzĭ de balaur...

Răpus de gîndurĭ, nicĭ nu băgă de seamă că șargul a început să tremure, că cerga s-a prins pe șalele caluluĭ cu o pojghiţă de ghiaţă, că aburiĭ se prefac în chiciură pe periĭ după pîntecul și după coastele caluluĭ, că dobitocul ar vroi să pornească ca să nu-l prindă frigul și să-l înţelenească... «Dar dac-o veni diseară !» Iĭ vine să întoarcă, să adeste venirea trenuluĭ de seară.. Și ĭar îșĭ face inimă rea și ĭar alungă gîndurile acestea...

Șargul îĭ întrerupe cugetile cu un nechezat ușor și c-o uitătură rugătoare. O îngheţat de toată isprava bĭetul și simte lipsa de mișcare spre a-șĭ desmorţi ciolanele ce i-se prind din încheieturĭ acuma. Radu și-aduce aminte de el și i se face milă, îl mîngîĭe cu vorbele ce sînt cunoscute caluluĭ, îĭ freacă ţeasta osoasă, ochiĭ, ĭa pătura după spinare, se urcă și pornește... Sania alunecă ca o vijelie pe valea sticloasă și lucitoare, soarele împrumută un surîs anemic dintre noriĭ ce vine să-ĭ acopere chipul spălăcit, Radu cotește colţurile munţilor, aleargă ca o furie și gîndurile nu-l slăbesc ; a ajuns îndreptul văiĭ hotarelor și zboară mereŭ ĭar șargul veghează voios simţind apropierea satuluĭ ..

Acum țeasta capuluĭ luĭ Radu s'a golit de un gînd și s-a umplut de-un altul, acum sufletul luĭ saltă spre alte culmĭ, de-asupra cărora într-un luminiș de norĭ se ivește chipul Sultănicăĭ, cu ochiĭ plînșĭ, cu părul despletit, cu o cută adîncă de suferință la colțul buzelor, pe cînd soarele maĭ plouă o spuză ruginie și se-ascunde înfrigurat... La taică-său nicĭ nu se maĭ gîndește; o să vină el adouazi, și-or să stea de taină amîndoĭ și-o să-șĭ golească focul în peptul luĭ încălzit de dragostea ce-ĭ poartă, și cîte n-o să-ĭ spună carĭ i s'aŭ adunat pe suflet și pe inimă într'atît amar de vreme... Și-o să plîngă, o! simte așa o nevoie de a plînge și de o mînă prietenoasă care să-ĭ treacă ușoară, ca o fulgerare prin desimea păruluĭ luĭ inelat, o mînă de tată, de frate, de... O s-o părască pe Sultănica pentru necredința eĭ față de legăturile luate cu moarta, o s-o... «Dar ce strică Sultănica», i se pare că-ĭ spune o șoaptă ce-ĭ suflă ca o adiere pe la ureche, o șoaptă rece ca mîna morțiĭ, ba că crivățul ce începe să bată răscolind zăpezile și orbindu-ĭ vederile. Ce strică? Cum să nu strice?... De ce l-a trimes pe Iosif să-l maĭ întrebe? De întrebat era inima luĭ? N-o simțise ea bătînd de atîtea orĭ cînd eraŭ alăturĭ? N-o simțise ea urcîndu-i-se din piept pe buze și de pe buze stingîndu-se o dată cu graiul cînd stăteaŭ de vorbă? O așa inimă se maĭ întreabă? Să fi venit s-o ia inima asta de nimica, să fi făcut o tăĭetură adîncă, să-l fi scormonit bucățică cu bucățică, s-o fi scos cu mîna eĭ, s-o fi rupt d'acolo, de unde e, sîngerîndă și s'o fi asvîrlit cîinilor s o mănînce decît să i-o maĭ fi lăsat în pept și s-o simtă svăcuind neputincioasă, svîrcolindu-se să iasă, bătînd ca un ciocan al iaduluĭ... A vrut să-șĭ bată joc de el vicleana și nelegĭuita... Nu, nu se poate să-l fi ĭubit Sultănica cu adevărat, că de l-ar fi ĭubit!... Așa e... Ce-a zis el luĭ Iosif? Nimic; o vorbă ca să nu tacă, ca să vadă ce răspuns ĭĭ dă el, ca s-o pună la probă, ca să vadă ea ce o să zică cînd a afla, ca s-o facă să moară și să vină după el... Și n-a venit... Dar ce-a spus el? Să moară? să moară Sultănica??... Ișĭ face cruce: «Doamne! ĭartă-mă și pune strajă gîndurilor mele! Doamne scapă-mă și mă mântuește!...»

In zarea văilor, muntele Roșu șĭ-arată deslușit trupul de namilă, ĭar Pristopul, stîncos și semeț, răsare maĭ departe... Satul amuțit subt pătura nemeților, cu hornurĭ fumegînde și cu horbota de sălciĭ plecate din ale căror ramurĭ atîrnă ciucuriĭ de zapadă ca niște jurubițe de bumbăcel, casa luĭ Iosif... a Sultănicăĭ, biserica și maĭ devale, pe valea caselor, ograda luĭ, căsuța luĭ, vatra luĭ mîngîioasă și tăcută... Trecu podul Dîmboviței, sbură pe la poarta luĭ Iosif și intră, gonind, în sat.

Din curtea primărieĭ eșĭa notarul îndreptîndu-se spre cîrcĭumă. Radu opri ca să-l întrebe o vorbă, dar notarul ĭĭ luă înnainte:

—«Da singur Radule?... Unde-aĭ lăsat pe părintele?»

—«N-a venit...»

—«Nu? Atuncĭ diseară, te ducĭ eară la tirg...»

—«Ba diseară nu... Nu vine taĭca niciodată pe drum de seară... Dar vre-o scrisoare n-am: Oprisem să te 'ntreb?...»

—«Nu, n-am văzut în «ispidiția» de acuma...»

—«Atuncĭ... miĭne, de bună seamă miĭne, n-o să maĭ zăbovească, sînt sigur, că azĭ e Ignatul și păn' la Crăcĭun două zile doar.»

—«Să vie sănătos...» Și notarul apucă calea cîrcĭumeĭ pe cînd Radu îșĭ urmă drumul spre casă, trecînd podul gîrleĭ dela case și dispărînd în abureala uneĭ cețe nepătrunse ce se lăsa tot maĭ deasă, înghițînd priveliștele și orbind vederile drumeților...

Singur la masa din cîrcĭuma cu aerul îmbîcsit de mirosurĭ felurite, notarul îșĭ sorbea rachiul și căta să alunge un gînd afurisit, ce de multă vreme îĭ ispitea sufletul.

VI

Innoptase. In sania luĭ Dima, cîrcĭumarul din Nămăeștĭ pe care părintele Zamfir îl intîlnise din norocire la Câmpulung, venia acum parohul din Dragoslavele, căcĭ sosise cu trenu de pe urmă și fusese foarte aiurat că nu aflase pe Radu. Iĭ spusese în urmă, cîrcĭumarul că se 'ncrucișase cu sania luĭ la Valea Mare, pe cînd se 'ntorcea de la oraș, și pricepuse părintele că flăcăul il adastase la trenul de peste zi.

Incepuse să geruiască năprasnic și ceĭ doĭ tovarășĭ se ghemuĭaŭ în scurteicilor lor îmblănite, rebegițĭ de frig și pătrunșĭ până-n oase.

—«Pe-așa vreme e maĭ bine pe picĭoare» zicea părintele Zamfir.

—«Poi...»

—«Eŭ mă las de gîndul meu... Dacă ajungem în Nămăeștĭ îmĭ pregătește dumneata un vinișor fert cu scorțișoară și cu zahar, îmbuc ce-oĭŭ găsi, mă-ncălzesc și pornesc pe picĭoare păn-acasă...»

—«Eu nu te-aș povățui» îĭ răspunse Dima cîrcĭumarul.

—«Ba da, că am fost cam bolnav și zgrebeluit în sanie e maĭ răŭ, dacă m-o-ntoarce, nicĭ nu mă maĭ scol.»

Cîrcĭumarul dete din cap în semn de aprobare și restul drumuluĭ tăcură amîndoĭ. In puterea nopțiĭ ajunseră la Nămăeștĭ, drumețiĭ coborîră în dreptul cîrcĭumeĭ luĭ Dima, ce se-nnecase până la ferestre în nemețiĭ adîncĭ și de unde mușteriĭ o șterseră de mult. Obloanele eraŭ lasate și ușa închisă, dar nezăvorită. Cînd pășiră înăuntru amîndoĭ cu barbele și mustățile înghețate și albe, Săftica, nevasta cîrcĭumaruluĭ, moțăia pe un scăunel dinaintea foculuĭ pe care ardeaŭ niște vreascurĭ cam ude, din carĭ eșiaŭ bășicuțe ce stingeŭ din cînd în cînd flacările orĭ trosneau cu plesniturĭ ca de capsă... Femeĭa, prăpădită de muncă și de adăstare, nicĭ nu simți intrarea drumeților; Dima

o bătu pe umerĭ şi ea tresări speriată, apucă o otreapă şi începu a şterge mesele ca pentru muşteriĭ.

—«Ho. fă, muiere, că nu-ţĭ rup mînicile muşteriiĭ... deşteaptă-te, nu vezĭ că sînt eŭ şi cu părintele Zamfir... Pune de ferbe o ulcea cu *doftorĭ* de încălzit, dă-ne să îmbucăm ceva, că şi părintele şi eŭ sîntem flămînzĭ ca nişte lupĭ...» Săftica se frecă la ochĭ, eşi afară, îşĭ dete cu puţină zapadă pe faţă şi dete să între să se-apuce de pregătit; în prag se 'ntîlni cu argatul:

—«Să scot caiĭ de la sanie jupăneasă? par'că spunea jupînul să mă duc cu părintele Zamfir la Dragoslave!» Circiumăreasa îşĭ strînse scurteĭca pe umeriĭ aproape goĭ subt o caţaveĭcă de barbat:

— «Ştiŭ şi eŭ? să-l întreb» şi intră zorită:

— «Auzĭ, argatul, Dimo: să scoaţă caiĭ orĭ adastă să ducă pe părintele acasă...» Dima, care potrivea într-un galantar nişte mărfurĭ aduse, se opri din treabă şi se întoarse cu falǎ către popă:

-- «Pe-aşa vreme cumplită! Eŭ tot aş zice că-ĭ maĭ bine pe sus» şi dete să spună să nu deshame caiĭ, da părintele Zamfir nu se-nvoi:

— «Nu, Dimo, o să fie şi maĭ răŭ, că inţelenesc de toată isprava, lasă să-ĭ dezhame... Numaĭ zoriţĭ o leacă cu de mîncarea...» Dima zise femeiĭ să se apuce de cele rînduite şi eşi afară să spună argatuluĭ şi să stea faţă la mîncarea cailor. Pînă se-ntoarse, fiertura fu gata şi turnată în solurĭ de faianţă. Părintele Zamfir bău pe nerăsuflate băutura mirositoare şi dulce, încredinţat că-l fereşte de răceală şi de bolĭ, dup-aceea se puseră să mănînce bucatele încălzite de Săftica.

Spre mĭezul nopţiĭ, preotul, cu obrajiĭ îmbujoraţĭ, cu puterile reînnoite, cu traista prinsă cu baere de lînă subt antereŭ, porni mulţumit şi dornic de Radu şi de casa luĭ, pe drumul vecinaş, cel maĭ scurt, pe subt poalele dealurilor mînăstiriĭ, pe cărarea strîmptă ce se prelinge sfioasă şi taĭnică pe după Plăişor, pe după muncelele Argeşeluluĭ... Umbla sprinten ca un flăcăŭ şi din cînd în cînd îşĭ pipăĭa pieptarul în care ţinea ascunsă comoara în hîrtiĭ de bancă şi buzunarul unde pusese mărunţişul şi cîte-va bucăţĭ de aur strînse de pe la case maĭ marĭ. Trecu gîrliţa Argeşeluluĭ, eşi din sat, urcă uşor pĭeptul Pravăţuluĭ, tăind nemeţiĭ, dus dela spate de un vînt ce-l împingea înlesnindu-ĭ suisurile şi sprijinindu-se în toĭagul cel nodoros, pe care-l schimba din mînă-n mînă, pînă ce-şĭ încălzea pe cealaltă la sîn.

Prin strîmtoarea dealurilor pe care apucase acum nicĭ un drumeţ nu-ĭ tăĭe calea. La scoborîş, pe vale, însă, i se păru că osebeşte nişte glasurĭ şi maĭ jos auzi desluşit, rîsul zgomotos şi cunoscut a luĭ Petrea, casierul bunurilor obşteĭ din satul luĭ, care maĭ avea un însoţitor. Cînd ajunseră faţă-n faţă, Petrea, recunoscînd pe popa Zamfir, prinse aşĭ face cruce.

— «Vaĭ de mine! părinte Zamfire, da ce te-aĭ apucat de copilăriĭ?... Să pleacă pe așa vreme, în toĭul nopțiĭ și singur?!!»

— «Uite mă, cine era să mă-nvețe!» îĭ răspunse preotul glumind și rîzînd. «De ce să nu se plece? Ce pe drumurile noastre nu ne cunoaștem?, pe la noĭ pomenitu-s-aŭ borfașĭ și făcătorĭ de rele? Te găsișĭ tu, Petreo, să ne necinsteștĭ satul? De vreme, zi, poate; cam grea vreme și de dihaniĭ cam greŭ să te fereștĭ; dar și de ele, te păzește Dumnezeŭ fiule, și vremurĭ apucat am eŭ și maĭ aspre și maĭ răzvrătite pe căile astea».

— «Dar de obosit, n-aĭ obosit părinte?»

— «Nu, că din oraș pănă-n Nămăieștĭ m-adusă Dima și de n-aș fi înghețat în sania luĭ veneam tot pe trasele... Așa mă maĭ încălzesc și simț că mĭ-e maĭ bine».

— «Păĭ atuncĭ bine să tot fie, părinte Zamfire.... Dar la Dima închisă-ĭ circĭuma?»

— «Eu l-am lăsat prinzînd obloanele... Focul ardea încă la ogeac... Dacă-țĭ bate, vă va deschide și vă vețĭ putea încălzi cu căldurică bună și cu vin roș fiert cu miroase și cu candel...»

— «Atuncĭ, de-ĭ așa-ĭ bine... Drumul bun părinte, sărutăm mînile...»

— «Asemenea și vouă flăcăilor.»

Petrea și cumnatu-săŭ Iordan porniră urcușul pĭeptuluĭ Pravățuluĭ spre Nămăieștĭ la deal, pe cînd părintele cobora liniștit spre valea Dragoslavelor.

Dinspre sat urca însă, în aceiașĭ vreme, o altă făptură cu care după o bucată de cale părintele Zamfir dete pĭeptul maĭ la deal puțin de trecerea Dîmboviței... Acesta pe semne nu era, însă, om ca Petrea și ca Iordan, căcĭ la doĭ pașĭ pînă-n popa Zamfir întinsă o mînă armată de-un revolver, ale căruĭ oțelurĭ luciră cu tot întunerecul subt ochiĭ preotuluĭ... Părintele din instinct, îșĭ cercetă buzunarul și-șĭ urmă calea. Necunoscutul, a căruĭ barbă neagră și stufoasă îĭ ascundea fața, ĭar căcĭula trasă pînă peste sprincene abĭa maĭ lasa loc ochilor între barbă și-ntre căcĭulă, întinsă arma și cu un glas prefăcut și cavernos se răsti:

— «Staĭ!».

— «Cine eștĭ tu?»

— «Staĭ și nu-ntreba... Scoate punga și nu te fistici, că de nu, te mîntuĭ». Părintele Zamfir îșĭ adună toată judecata și într-o clipă spiritul luĭ viŭ găsi dezlegarea.

— «Scot...» Ridică pulpana antereuluĭ și scoase punga în care ținea mărunțișul, vre-o opt sute de leĭ, ceĭlalțĭ banĭ, îĭ păstra acum în pieptar.

— «Uĭtĭ-te..»

— «Cît aĭ acolo? Nu maĭ aĭ nimic?»

— «Nu... caută»,

— «Acum pieĭ» încheĭă glasul răgușit al tâlharuluĭ

— «Precum zicĭ, dar, milostivește-te, o rugăminte fierbinte...»

— «Spune răpede...»

Aŭ să mă vire-n pușcărie, n-aŭ să mă creadă, aŭ să zică că l-am mîncat, că ĭ-am dosit... Dacă maĭ aĭ suflet, milostivește-mă, poțĭ să mă scapĭ...»

— «Ți-e frică, popă netrebnic... mi-e scîrbă de ticăloșia ta și de-aĭ fi maĭ tînăr...» Talharul scrîșni din dințĭ și arătă pumnul amenințător, cu un gest care arată că l-ar strînge de gît «ca pe un puĭ de găină...»

— «Fiule, ĭertat să fiĭ pentru vorbele tale, dar.... ascultă mă...»

Talharul simția că are dinainte-ĭ pe un om fără puterĭ, se vedea sigur de el și primi să-l asculte.

— «Haĭde, zi... dar mă grăbesc, n-am timp de pĭerdut cu tine».

— «Uĭte» începu liniștit părintele Zamfir «ca să creadă ceĭ ce mă vor învinovățĭ c-am suferit luptă și primejdie cu... cu făcătoriĭ de rele..... cu gloanțe de ale tale găurește icĭ culionul....» Talharuluĭ ĭ-ĭ veni să rîdă de ideĭa popiĭ și primi fără să șovăĭască.

— «Bine, dă-l încoace, necurățitul de culion» și plumbul găuri de două ori potcapiul pe care părintele Zamfir îl scosese după cap...

«Trage și-n antereŭ...» Și alt glonte găuri pulpana îmbrăcămintеĭ.

— «Și-n dulamă... și-n mîneca gĭubeleĭ.. »

— «Și maĭ unde îndrăcitule zise rîzînd hoțul, care slobozise cele cincĭ încărcăturĭ, căcĭ una nu luase foc «și maĭ unde... că... nu maĭ am».

— «Maĭ caută, trebue să aĭ prin buzunare, o să găseștĭ.,.. fiule... să mă creadă judecătoriĭ, să nu-șĭ bată joc de bătrînețele mele pușcăria...»

— «Ajungă-țĭ».

— «Fiule... îndură-te».

-- «Dar, n-auzĭ, proclete, că nu maĭ am... Haĭdi carăte».

— « Numaĭ aĭ ?... Atuncĭ am eŭ...» Și acum țeava pistoluluĭ pe care părintele-l ținuse ascuns lucĭa și maĭ drăcos spre tîmpla talharuluĭ. «Și-acum nu-mĭ încerc sufletul cu păcatele tale, dar să țiĭ calea drept înainte-mĭ, până la primărie...

Și ca pe un ocnaș părintele ducea de la spate pe fiara prinsă în capcană. Pîn la primărie nu maĭ era mult, intraseră în sat și maĭ aveaŭ de făcut cîțĭva pașĭ... In dreptul ușiĭ primărieĭ părintele îndrepta pe hoț prin pridvorul deschis, cu dreapta ținînd pistolul încarcat și cu stînga dibuind negurele pentru a nimeri să deschidă ușa, popa Zamfir înainte îndrăzneț și senin. De odată însă un pumn puternic îl lovi în frunte, o altă lovitură îĭ luă văzul și o ploaĭe de loviturĭ repezĭ și calculate îl îmbrînciră cu capul de ușa primărieĭ ce se deschise subt greutatea trupuluĭ său fără simțirĭ, care se prăbuși pe podele....

(urmează) Caton Theodorian

Inceputul Teatrului in Moldova

(Urmare)

Iată această listă cu specificarea zilelor și a feluluĭ piese selor reprezentate:

In 1 Oct. „1840“ pentru deschiderea teatruluĭ, s-a jucat „La dame blanche“, operă de Boyeldieu.

In 3 Oct. „Clotilde“, dramă în 5 acte de F. Soulié.

6 Oct. „Jarvis, l'honnête homme“, dramă în 2 acte; și „Madame et Monsieur Pinchon“, vodevil în 1 act.

8 Oct. „M-elle de Belle-Isle“, com. în 5 acte de Al. Dumas.

10 Oct. «Fra diavolo», operă comică, muzica de Auber.

12 Oct. «Le page du régent», vodevil în 1 act de Scribe. și «La Jeune femme colère», comedie în 1 act.

15 Oct. «Thérésa», dramă în 5 acte de Al. Dumas.

17 Oct. «Chef d'œuvre inconnu», dramă în 5 acte de Charles Lafont, și «Maurice ou le Médecin de Campagne», comedie în 2 acte de Melesville.

20 Oct. «La dame blanche», operă comică de Boyeldieu.

22 Oct. «Diane de Chivri», dramă în 5 acte de F. Soulié.

24 Oct. «Roland le furieux», vodevil în 1 act, de frațiĭ Cognard, și «Jarvis l'honnête homme», dramă în 2 acte.

27 Oct. «Clotilde», dramă în 5 acte de Fréd. Soulié.

28 Oct. «Postillon de Lonjumeau», operă comică de Adolphe Adam.

31 Oct. «Thérésa», dramă în 5 acte de Al. Dumas.

3 Noemv. «Fra diavolo», operă comică de Auber.

5 Noemv. «Mademoiselle de Belle-Isle» comedie în 6 acte de Al. Dumas.

7 Noemv. «L'ombre d'un amant», vodevil de Scribe, și «Maurice ou le médecin de campagne», comomedie vodevil în 2 acte de Melesville.

10 Noemv. «Postillon de Lonjumeau», operă com. de Adam.

12 Noemv. «Diane de Chivri», dramă în 5 acte de Frd. Soulié.

13 Noemv. «Le commis et la grisette, vodevil în 1 act, și «Le démon de la nuit», comedie în 2 acte.

17 Noemv. «La fiancée», operă comică de Auber.
19 Noemv. «Thérésa», dramă in 5 acte de Al. Dumas.
21 Noemv. «La dame blanche», operă copică de Boyeldieu.
24 Noemv. «Les premières armes de Richelieu», comedie în 2 acte de Bayard, și «Monsieur etMadame Galochard» vod. în 1 act.
26 Noemv. «Clotilde» dramă în 5 acte de Fréd. Soulié.
28 Noemv. «Trois èpiciers», vodevil în 3 acte, de Lokcroy și Anicet Bourgeois.
1 Dec. «Postillon de Lonjumeau», operă com. de A. Adam
3 Dec. «Le chef d'œuvres inconnu», dramă în 1 act de Lafant, și «Maurice ou Le médecin de campagne», comedie în 2 acte de Melesvile.
7 Dec. «Mademoiselle de Belle-Isle», comedie în 5 acte de Al. Dumas.
8 Dec. «La Fianéc», operă comică, de Auber.
10 Dec. «Les prémieres armes de Richelieu», comedie în 2 acte de Bayard, și «Le commis et la grisette», vodevil în 1 act.
12 Dec. «Chevalier de Saint-Georges», comedie cu cîntece în 3 acte.
15 Dec. «Fra diavolo», operă cumică de Auber.
17 Dec, «Indiana et Charlemagne», vodevil în 1 act de Bayard, și «Le demon de la nuit»; comedie în 2 acte.
19 Dec. «Deux borgnes», vodevil în 1 act de frații Cognard, «Le cbef d'œuvre inconnu», dramă în 1 act de Ch. Lafont, și «Madame et Monsieur Pinchon», vodevil în 1 act.
22 Dec. «Le chevalier de St. Georges», comedie cu cîntece în 3 acte.
25 Dec. «L'honneur d'une femme», dramă în 3 acte de Ancier.
27 Dec. «La fiancée», operă comică de Auber.
30 Dec. «Zampa», operă în 3 acte de Herold.
2 Ian. *1841*. «Les premieres armes de Richelieu», comedie în 2 acte de Bayard, și «L'ombre d'un amant» vodevil în 1 act, de Scribe,
4 Ian. «Le postillon de Lonjumeau», operă com. în 3 acte.
7 Ian. «La Meuniere de Marly», vodevil în 1 act de Melesville și «Jarvis, l'honnête homme, dramă în 2 acte.
9 Ian. «Clotilde«, dramă în 5 acte de Fr, Soulié.
11 Ian· Pré-aux-clercs», operă în 3 acte de Herold.
13 Ian. «Diane de Chivri», dramă în 5 acte de Fr. Soulié.
15 Ian. «Nanon, Ninon et Maintenon», vodevil în 3 acte de Theaulon, Dartois și Lesguillon.
21 Ian. «La Marquise de Senneterre», comedie în 3 acte de Ch. Duveyrier.
27 Ian. «Jean de Paris», operă comică în 2 ate de Boyeldieu.
29 Ian. «Le chévalier de St. Georges», com. în 3 acte.
1 Fevr. «Le Pré-aux-clercs», operă în 3 acte de Herold.
5 Fevr. «Le demon de la nuit», comedie în 2 acte, și «Les premières armes de Richelieu», comedie în 2 acte de Bayard.

8 Fevr. «Fra diavolo», operă comică în 3 acte de Auber.

9 Fevr, «Les cabinets particuliers». vodevil în 1 act de Scribe, «Cotillon III. vodevil în 1 act de Bayard. Spectacolul se va începe cu piesa moldovinească: «Inșelătorul înșălat», comedie în 1 act, compusă de A*** V***. Actorii au fost: d-niĭ Pedilan, Homiceanu, Greceanu; D-nele Smaranda și Macé.

16 Fevr, «Le Sonneur de Saint Paul», dramă în 4 acte și un prolog de Bouchardy,

17 Fevr. «La Marquise de Senneterre», comedie în 3 acte de Ch. Duveyrier.

18 Fevr. «Marie Mignot», comedie istorică cu cuplete în 3 epohe, de Bayard și Duport.

20 Fevr. «Le Pré-aux-clercs», operă comică în 3 acte.

23 Fevr. «Nanon, Ninon et Maintenon», vodevil în 3 acte de Théaulon, Dartois și Lesguillon.

24 Fevr. «La Maitresse et la Fiancée» dramă în 2 acte, și «Indiana et Charlemagne», dramă în 1 act de Bayard.

25 Fevr. «Les premières armes de Richelieu», comedie de Bayard, și «Cotillon III, vodevil în 1 act de Bayard.

27 Fevr. «Zampa», operă în 3 acte de Herold.

3 Martie. «Jean de Paris». operă comică în 3 acte de Boyeldieu, și «Pase minuit» vodevil în 1 act de Lockroi.

4 Martie. «Le sonneur de Saint-Paul», dramă în 4 acte de Bouchardy.

5 Martie. «Le Postillon de Lonjumeau», operă comică în 3 acte' de Ad. Adam.

6 Martie. «Le Postillon de Lonjumeu». operă comică în 3 acte de Ad. Adam.

7 Martie. «La Marquise de Senneterre», comedie în 3 acte de Ch. Duveyrier.

9 Martie. «Barbier de Séville» operă în 4 acte de Rossini.

11 Martie. «Pascal et Chambord», comedie în 2 epohe de An. Bourgeois și Brisebarre și «L'ombre».

13 Martie. «Le Pré-aux-clercs», operă în 3 acte de Herold·

15 Martie. «Pascal et Chambord», comedie în 2 epohe de An. Bourgeois și Brisebarre, și «Cotillon» III, vodevil în 1 act.

17 Martie. «Les premieres armes de Richelieu», comedie in 2 acte de Bayard, și «La Maitrese et la Fiancée». dramă în 2 acte.

18 Martie. «La None sanglante», dramă în 6 tablouri, de An. Bourgeois et Maillau.

19 Martie. «Nanon, Ninon et Maintenon», vodevil în 3 acte de Théaulon, Dartois și Lesguillon.

20 Martie. «Le Sonneur de Saint-Paul», dramă în 4 acte de Bourchardy.

21 Martie. «Toréador» operă în 3 acte, muzica de Pilloti, s'a dat pentru cea de pe urmă zi de abonament..

XXV

După închiderea stagiunei teatrale 1840—1841, trupa franceză a fost trimisă de Direcţiune ca să joace la Bucureştĭ în timpul vereĭ. Acolo de şi ea a fost bine primită de public, totuşĭ a avut perderĭ foarte marĭ. Direcţiunea însă, care n-avea în vedere decît înbunătăţirea sceneĭ teatruluĭ Ieşan şi cîştigarea încrehereĭ guvernuluĭ, nu se uită de loc la perderile ce le-a suferit, şi făcu pentru aceasta, nouĭ sacrificiĭ, angajînd şi alţĭ actorĭ francezĭ pe lîngă aceĭ ce jucase în iarna trecută.

Orchestrul despre care publicul începuse a se tîngui din pricină că mergea din ce în ce maĭ rău, a fost îmbunătăţit într'un mod simţitor. In locul şefuluĭ de orchestră Herfner—care se retrăsesă din cauză că ocupaţiile sale nu-ĭ maĭ permiteaŭ aşĭ petrece tot timpul în teatru.—Direcţiunea numi pe D. Major, ce era deja cunoscut publiculuĭ ca un bun artist.

Orchestrul numara 18 muzicanţĭ, ale caror nume urmează:

Major şeful orchestruluĭ
Dulin, *Bartl* violinĭ I
Potspischel, *A. Gaudella* violinĭ II
Fr. Gaudella, violoncel
Kucy, contrabas
Werner, alto I
Neuman, alto II
Zattel, flautist
Kuranda, clarinetist I, şi
şepte muzicanţĭ de la muzica miliţieĭ.

(urmează)

Theodor T. Burada

Dări de seamă

Arta şi literatura din punct de videre juridic de C. Hamangiu procuror la curtea de apel Iaşi. Bucureşti 1906

D. Hamangiu se îndeletniceşte, în cuvîntarea sa de deschidere a anuluĭ judecătoresc, cu această interesantă întrebare care a alcătuit şi fondul desbaterilor congresuluĭ internaţional pentru protegiuirea proprietăţiĭ literare şi artistice congres ţinut anul acesta la Bucureştĭ. D. H. este un convins şi călduros apărător al principiuluĭ, că opera intelectuala poate fi obiect de proprietate pentru producătorul eĭ, şi d-sa, în cuvîntarea sa, ĭea la desbătut pe rînd toate argumentele ce s-aŭ adus în contra atribuiriĭ epitetuluĭ de proprietate, dreptuluĭ excluziv al unuĭ autor de a se folosi de munca crierilor săĭ.

D. H. dovedeşte, nu numaĭ cît pătrundere juridică în sprijinirea tezeĭ sale, dar şi o erudiţie sănătoasă, deşi cumpătată în citaţiile cu care-şĭ îmbogăţeşte lucrarea.

B. V.

Monografia comuneĭ Merenii de Sus întocmită de Ioan P. Voinea învăţător, M. Stoian primar şi C. Dimitrescu secretar al primăriei, cu o prefaţă de Ioan T. Ghica fost prefect al jud. Vlaşca, Bucureşti 1905.

Această monografie este una din cele maĭ bine făcute, din acele ce aŭ apărut, de cînd *Arhiva* a luat iniţiativa anchetelor asupra comunelor rurale (ancheta rurală a comuneĭ *Bogdăneştĭ* 1902 p. 243).

Ea ne destăinueşte încă odată, ceea ce reiesă aproape din toate studiile întreprinse asupra ţăranilor noştri, în deosebitele regiunĭ ale Româniеĭ, anume starea lor înapoiată culturală, deprinderile lor cu beţia şi trîndăvia cărora se dedaŭ, lucrarea de tot primitivă a pămîntuluĭ cu lipsa luĭ de îngrăşare şi de odihnă, cu aratul la adîncime numaĭ de la 6—15 centimetri, cu cultivarea singur a popuşoiuluĭ ca mijloc de hrană, cu lipsă de organizare a vînzăreĭ productelor pe care le daŭ în dar, constrînşĭ de nevoile plăţiĭ impozitelor saŭ ale celor personale, şi maĭ ales cu tocmelele agricole cele de tot îngreuitoare pentru ţaran şi care, după un calcul amănunţit făcut de autoriĭ interesanteĭ monografiĭ, plătesc arendaşuluĭ, în muncĭ şi dijmă, de două orĭ maĭ mult de cum îl costă pe el preţul arenzeĭ.

Sfătuim pe toţĭ aceĭ ce se interesează în chip serios, adică întemeiat pe date şi pe fapte, cu întrebările privitoare la starea ţăranilor, să citească această carte.

A. D. X.

NOTIŢE

D. M. Gr. Holban apără Revista idealistă de imputarea ce i-o fac unia că ar fi o Revistă provincială, prin următoarele cuvinte care caută cu orĭ ce preţ să o arăte ca o revistă bucureşteană:

De patru anĭ trecuţĭ Revista se tipăreşte în Capitală (afară de vre-o treĭ-patru numere tipărite în Botoşanĭ); în Capitală este secretariatul Revisteĭ; cronica lunară se ocupă maĭ cu seamă de viaţa bucureşteană. Directorul însă locueşte la ţară, în judeţul Dorohoĭ, unde primeşte manuscrisele şi corespondenţa. Pentru acest motiv confraţiĭ meĭ vorbesc de „Revista de la Mogoşeştĭ" ! Este necontestat că n'ar fi nimic extraordinar ca să apară la Dorohoiŭ—saŭ chiar în Mogoşeştĭ—dacă am avea o tipografie bună, o revistă mare, dar aceasta nu se poate în micile noastre oraşe din

provincie; prin urmare de ce să vorbim de lucrurĭ care nu sunt, nu e-xistă. Revista idealistă e tot atît de bucureşteană, ca şi celelalte publicaţiĭ ce apar în capitală. Faptul că directorul locueşte în fundul Moldoveĭ la ţară, *nu este un motiv suficient pentru a numi revista sa o revistă moldovenească!*

Putea să apere d-nul Holban revista d-sale, că nu apare la Mogoşeştĭ saŭ la Herţa; că nu este o revistă dorohoiană iar mogoşeşteană; dar ce zor era să susţin că revista este bună, fiind-că *nu e moldovenească?* Dar o asemene imputare nicĭ nu i s-a făcut, şi nu putea să i se facă decît de un om, ce nu cunoaşte partea cea covîrşitoare pe care Moldova a luat-o şi o iea mereŭ la cultura romînească. Ne mirăm deci cum domnuluĭ Holban, care şi d-sa este get beget Moldovan, cap de . . . zimbru, nu i s-a fost silă să scrie asemine cuvinte!

Din neologismele „Vieţeĭ româneşti"

In No. 8 p. 221 *circumstanţe atenuante* termen, absolut netrebuitor, întru cît avem pe româneşte *împrejurărĭ uşurătoare. Circumstanţa* este terminul francez (din latinescul circumsto) identic cu rominescul *împrejurărĭ*, şi a *atenua* este a face maĭ uşor, a *uşura.*

Idem: El se complace în situaţia sa, frază absolut franceză: il se complait dans sa situation. In romîneşte: *Luĭ îĭ place starea în care se află* saŭ *Luĭ îĭ place situaţia sa.*

p. 224 *eclatantă=eclatante*, de prisos, întru cît avem identicul strălucitor, de la *éclat=strălucire.*

p. 226 *repugnanţă=répugnance.* Termin prea luat de a dreptul din franceză şi ce ar putea fi prea bine înlocuit cu: răspingere.

Idem: feroce=féroce, romîneşte *sălbatic* saŭ maĭ bine *nesîlnic.*

Idem: relevat=relever, iar un termin prea particular limbeĭ franceze pentru a fi introduse tale quale în romîneşte. S'a putea înlocui cu: scos la iveală. Aşa nu înţelegem ce ar fi pierdut fraza d-luĭ Ibrăileanu: *şi un critic care ar fi relevat idealurile egoiste şi imorale ale luĭ Wilde ar fi fost taxat de atentator*, dacă ar fi fost înlocuită cu: şi un *critic care ar fi scos la iveală idealurile egoiste* saŭ *un critic care ar fi atras luarea aminte asupra idealurilor egoiste* etc.

Idem: îĭ repugnă=lui répugne. „Un cetitor dacă nu se împacă, dacă maĭ ales *îĭ repugnă* tendinţa autoruluĭ." Pentru acelaş temeĭŭ ca şi *repugnanţa*, nu credem că este de nevoie a se primi neologismul repugnă. El poate fi înlocuit cu maĭ multe echivalenţe: dacă pe un cetitor *îl desgustă* tendinţa scriitoruluĭ: dacă un scriitor *simte silă* pentru tendinţa scriitoruluĭ

Idem: tranşant=tranchant. Pe romîneşte hotărît: o personalitate maĭ puţin tranşantă=o personalitate maĭ puţin hotărîtă.

(Toate aceste, pe lîngă multe altele, din articolul d-luĭ Ibrăileanu).

Erată.—In numărul trecut s-a pus la notiţa cu neologismele: *Viaţa Nouă* în loc de *Viaţa Românească.*

Cerem ĭertare d-luĭ Densuşanu că zeţariĭ l-aŭ luat drept d-niĭ Stere—Bujor—Kernbach.

Bibliografiĭ

N. Iorga. «Domnul Tudor» din Vlădimirĭ, în No. 13, Biblioteca Societățiĭ «Steaua» Göbl, 1906, Bucureștĭ, 109 paginĭ 15 banĭ.

Mihail Eminescu. Dramă istorică, inedită, cu o precuvîntare de Iuliŭ Dragomirescu, Editura Alcalay 1906, Bucureștĭ 85 paginĭ 1 leŭ.

Isidor Ieşan. Romînii din Bosnea și Herțogovina în trecut și în prezent. Tipografia George Michiŭ, Arad, 1906, 89 paginĭ pr. 1 50 cor.

Caton Theodorian. Prima durere, (nuvele) Bucureștĭ 1906 Göbl, 1 vol. 136 pg. pr. 2.50 l.

Florian I. Becescu. Spre ziuă (versurĭ) Constanța; 1906, Tipografia Ovidiu, 1 vol. 133 p. 3 l.

Const. Giurescu. Contribuțiunĭ la studiul cronicelor muntene, Bucureștĭ 1906, 1 vol. 160 pg.

Radu D. Rosetti. Epigrame, Minerva Bucureștĭ 1906, 1 vol. 77 pg. pr. 1.50 l.

D. A. Teodoru, G. Bogdan-Duĭcă, N. Bănescu, G. Belă-Palade. De la congresul didactic, 1 vol. 84 pg. 1906, Bucureștĭ, Tip. Voința Națională,

Dr. A. Urbeanu. Hrana săteanuluĭ Romîn în ceĭ din urmă 40 de anĭ și îmbunătățirile de adus. 1 broșură 31 pg. Bucureștĭ Imprimeria Statuluĭ 1906.

ANUL XVII. No. 11

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Jaşĭ

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL: Pag.

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jaşĭ.

IAŞI
TIPOGRAFIA „DACIA“, ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

Prețul abonamentuluĭ este: ediția de lux 15 leĭ, ĭar ediția de popularizare 10 leĭ pe an, în țară și în străinătate.

Orĭ-ce corespondență, manuscripte, abonamente, anunciurĭ, reviste, etc., privitoare la redacția și administrația revisteĭ, a se adresa d-luĭ A. D. Atanasiu, profesor, Iașĭ.

Se primesc orice soĭ de anunciurĭ; pentru aceasta a se adresa Administrațieĭ.

ARHIVA
ORGANUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE
DIN IAŞI

Anul XVII. Noemvrie 1906 No. 11.

Expoziţiïa şi ideïa unităţiï naţionale

Unul din rezultatele cele maĭ marĭ şi maĭ covîrşitoare ale expoziţieĭ jubilare, a fost de sigur acel la care ea nu a ţintit de la început; acel indirect ce s-aŭ adaos, pe lîngă scopul urmărit de marea manifestare a munceĭ şi a propăşireĭ poporuluĭ român; a fost întărirea ideeĭ naţionale şi închegarea maĭ puternică a unităţiĭ intelectuale şi de simţimînt a neamuluĭ romănesc.

Expoziţia a fost o sărbătoare, nu numaĭ pentru partea poporuluĭ român ce-a organizat-o, pentru noĭ locuitoriĭ statuluĭ liber şi neatîrnat, ci pentru întreg neamul romănesc; căcĭ reprezentanţĭ aĭ luĭ, din toate unghĭurile locuite de dînsul, aŭ venit să-şi desfăteze sufletul la privilştele ce le-a desfăşurat.

Cercetarea expoziţieĭ din partea Bănăţenilor, a Transilvănenilor şi a Bucovinenilor, maĭ pe urmă a Romînilor din Arad şi a celor din Macedonia, este de o nespusă însămnătate pentru viitorul poporuluĭ român. Nu aŭ venit doar fraţiĭ noştri din aceste regiunĭ, cîte unul, ca ceĭlalţĭ străinĭ ce ne-aŭ cinstit cu vizita lor; ci aŭ venit în grupe marĭ, de miĭ de inşĭ de odată, cu scopul vădit, nu numaĭ de a vedea minunele îngrămă-

dite în parcul național românesc, ci pentru a îmbrățișa pe frații lor, pentru a-ĭ cunoaște de aproape, a le auzi graiul și cîntecul, acelaș graiŭ frumos și plin-curgător care se resfiră de pe buzele luĭ, orĭ el pleacă din a luĭ cugetare ; aceiașĭ cîntare dulce și melancolică, în care se oglindește un traiŭ de chinurĭ, purtat împreună, timp de veacurĭ nenumărate. Aŭ venit, nu sporadic și individual, ci ca o parte din popor; căcĭ aŭ vrut ca popor să-șĭ încălzească sufletul la razele uneĭ gîndirĭ comune. Nu aŭ venit Transilvănenĭ, Bănățenĭ și Bucovinenĭ să ne vadă și să ne salute, ci o parte din Banat, o parte din Transilvania, o parte din Bucovina s'aŭ desprins din ele și aŭ trecut granițele cele făurite de oamenĭ, pentru a se contopi un moment cu întregul maĭ cuprinzător din care fac parte. Și trebue să adăogim, că între aceĭ Românĭ ce aŭ venit să ne cerceteze, eraŭ mulțĭ, foarte mulțĭ țăranĭ și preoțĭ, conducătoriĭ lor sufleteștĭ și razămul viețiĭ lor; a venit chiar baștina poporuluĭ, nu reprezentanțiĭ luĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin înstrăinațĭ cu gîndul, dacă nu cu inima, de corpul poporuluĭ. Aŭ venit țăraniĭ și preoțiĭ, pe a căror putere fizică și morală se sprijine viitorul neamuluĭ, acela ce întrupează vînja cea mare a poporuluĭ român, în mușchiĭ luĭ de oțel, mișcațĭ de puterile unuĭ suflet de criță.

* * *

Ce este această mișcare a fraților noștri, decît un pas, încă unul, făcut în spre închegarea unitățiĭ naționale? Căcĭ să se observe în cotro merge evoluția aceșteĭ ideĭ, singurul far ce călăuzește sorțiĭ Românilor, în frămîntările zbuciumate ale viețiĭ lor.

După ce s-a făcut începutul contopiriĭ Românilor în un singur trup prin unirea Moldoveĭ cu Muntenia, săvîrșită de nemuritorul Alexandru Cuza voevod, ajutat de toțĭ fruntașiĭ neamuluĭ, prin învingerea celor maĭ marĭ greutățĭ — a început de la sine, ca Româniĭ din țările subjugate să graviteze către centrul maĭ mare al viețiĭ lor ce se alcătuise la sudul Carpaților.

Și precum gravitațiunea atrage corpurile întăĭ domol și încet, și apoĭ îșĭ sporește repejunea, cu cît se a-

propie de celalt corp care le atrage, așa și mișcările spre unitate ale Românilor aŭ fost la început puține și înguste, dar aŭ sporit necontenit, grăbind tot maĭ mult mișcarea spre contopire. Pe timpul luĭ Cuza Vodă, pe icĭ pe colea, se interesa cîte un ziar de dincoace de piscurĭ, despre cele ce se petreceaŭ dincolo de ele, saŭ unul de acolo de cele ce se perindaŭ la noĭ în țară. Cîte un ajutor, votat chïar de corpurile noastre legĭuitoare, pentru întimpinareea nevoilor Românilor de peste munțĭ, lăsa să se intrevadă, că suferințele uneĭ părțĭ eraŭ și acele ale celeilalte.

In 1871 se ținu însă în Bucovina marea serbare la mormîntul luĭ Ștefan cel Mare, cea dintăĭ mișcare maĭ însemnată pe calea înfrățireĭ neamuluĭ celuĭ despărțit prin o vitrigă soartă. Acel ce scrie aceste rîndurĭ a fost ales el, dintre șepte concurențĭ, ca să rostiască o cuvîntare pe mormîntuĭ eroului, și alegerea a fost făcută de treĭ marĭ cugetătorĭ, de treĭ marĭ suflete ale neamuluĭ: Alexandri, Cogălniceanu și Maiorescu.

In pornirea mea de tînăr student, depășisem în cuvîntare, marginile pe care le putea învoi stăpînirea străină, cu îngăduirea căreïa se ținea serbarea, și ceĭ treĭ marĭ cenzorĭ aĭ cuvîntăriĭ mele tăĭară din ea locurile acele, în care ideïa unitățiĭ neamuluĭ răsărea prea cu putere din vorbele mele. Cînd a fost însă să o rostesc — sub imboldul înflăcărăreĭ, am uĭtat și cenzura și oprire, și am spus tot ce avem pe sufletul meŭ, în aplauzele nesfîrșite ale uneĭ mărĭ de miĭ de capete ce umpleaŭ frumoasa mănăstire a Putneĭ. De atuncĭ Bucovina a înviat din moarte, și a început o mișcare spre vïață națională, spre apărarea poporuluĭ român de copleșirea străină.

Apropierea noastră de Transilvania spori maĭ ales, de cînd începură a se arata în eà urmările întocmireĭ dualizmuluĭ. Această întocmire întări tot maĭ mult năzuința Ungurilor de a-șĭ întinde numărul prin desnaționalizarea Romînilor. Fiecare țipet al fraților de peste munțĭ pătrundea, ca un pumnal, în inima celor maĭ bunĭ dintre Româniĭ liberĭ. Dobîndirea neatîrnăriĭ și rîdicarea Românieĭ la rangul de Regat avu un efect înălțător a-

supra sufletului conaționalilor noștri care începură a vedea, în statul nostru, o stea ce se urca mereŭ pe cer, prevestitoare de o soartă maĭ bună.

De la o vreme însă preocupările cu soarta Românilor din Transilvania pătrunseră și în organele noastre politice, și domnul Dim. A. Sturdza fu acel ce ridică întâĭ glasul, în parlament, pentru a se amesteca în trebile lăuntrice ale statuluĭ vecin și *prieten* al Ungarieĭ. Nu voim să cercetăm motivul pentru care a făcut-o; căcĭ nu facem aicĭ istorie, ci răsfirăm numaĭ gîndirĭ din fuga condeĭuluĭ, sub bătăile inimeĭ; nu voim nicĭ să cercetăm alte împrejurărĭ care aŭ făcut să curgă atîta cerneală, amestecată cu venin, din condeĭul politicianilor noștri și să se resfire atîta amar de pe buzele lor; nu voim să ne îndeletnicim nicĭ cu decorarea luĭ Ieszensky, nicĭ cu dezbaterea din cameră, în care s-aŭ destăĭnuit numerile mandatelor, cu sumele cărora se ajutaŭ Româniĭ de peste munțĭ.

Un lucru rămîne netăgăduit. Prin acea intervenire, s-a adus în desbatere vĭața Românilor din Transilvania în parlamentul Românieĭ libere. Nu vraŭ să știŭ nicĭ de cealaltă întrebare, dacă acest amestec al nostru în vĭața fraților ardelenĭ nu le-a făcut, pentru moment, maĭ mult răŭ decît bine, deoarece ĭ-a dezbinat și pe eĭ și le a îngreuĭat lupta.

Toate învinuirile pot fi adevărate. Nu rămîne maĭ puțin netăgăduit, că vĭața comună s-a întărit; că interesul pentru dînsa a sporit, atît dincolo cît și dincoace de Carpațĭ; că pulsul vĭețiĭ romăneștĭ a început a bate maĭ puternic, întru cît acum el era mișcat de două inimĭ, în loc de una.

Cînd s-a decorat pe Ieszensky, din o greșală, poate fără voință, și s-a rădicat furtuna de indignare în pĭepturile tuturor Românilor care cugetă și aŭ o inimă, s-a întărit maĭ mult ĭubirea pentru frațiĭ noștri de peste munțĭ, de cum s-ar fi făcut lucrul din sute de fapte liniștite.

Și cînd un guvern s-a prăbușit la noĭ, din cauza Românilor de dincolo, atuncĭ ideĭa romănească a făcut un pas din cele maĭ hotărîtoare, în înfiriparea eĭ pe calea veacurilor.

La unirea intelectuală a Românilor a lucrat însă cu spor şi cel maĭ mare aşăzămînt cultural al statuluĭ liber: Academia română, a căreïa ideie înfiinţătoare a fost zemislită pe timpul luĭ Vodă Cuza, acel spirit mare şi cuprinzător ce s-a gîndit la toate nevoile poporuluĭ român, după ce a limpezit pe cele maĭ grele din ele. Chiar înfiinţarea acestuĭ corp învaţat, în 1866, urmarïa conlucrarea Românilor, din toate unghĭurile locuite de eĭ, spre o redeşteptare şi o luminare comună. Unitatea culturală a tuturor Românilor, ce plutea până atuncĭ numaĭ în regiunea gînduluĭ, se întrupă în un corp mare şi văzut, care să înfaţişeze şi în lumea reală această năzuinţă. De maĭ multe orĭ însă Academia nu putu face altfel decît să alunece şi pe tărîmul vïeţeĭ politice, precum bună-oară cînd premiă cartea luĭ Brote: *Chestiunea naţională*, saŭ cînd protestă împotriva verdictuluĭ juraţilor de la Cluş contra autorilor şi purtătorilor la împaratul Austrieĭ aĭ Memoranduluĭ. Numeroasele tipăriturĭ ale Academieĭ, cele maĭ multe pe tărîmul naţional, premiarea maĭ multor autorĭ, dintre Româniĭ ţărilor subjugate, întăriră încă mişcarea spre unitatea minţiĭ româneştĭ.

Această contopire ideală a gîndirilor şi simţilor fu coborîtă în lumea realităţiĭ, prin un mare aşezămînt, plăzmuit de curînd şi care aduce o legătură de interes material, bănesc, între Româniĭ de dincolo şi aceĭ din România liberă. Voim să vorbim de *Muntele de pietate*, întemeiat cu capitalurĭ româneştĭ din Transilvania, condus de un director tot de acolo, şi în a căruïa consiliŭ de administraţie se află, pe lîngă patru Românĭ din regat, treĭ din Transilvania şi unul din Bucovina. Prin această prea înţeleaptă întocmire, s-a făcut un început de închegare şi a vïeţeĭ materiale, pîrghia cea maĭ puternică pe care se pot hultui interesele politice.

Expoziţia jubilară trebuïa să facă încă un pas în această direcţie îndrumătoare a unireĭ neamuluĭ; să apropie pe Românĭ în massă corp de corp; să adaogă puterile de împrotivire a celor supuşĭ, prin bărbăţia suptă la focarul cultureĭ celor liberĭ; să deschidă inima acestor din urmă spre calda îmbrăţişare a celor dintăĭ;

să facă să tresară inimile tuturor, la auzul răsunetuluĭ armonic al cînturilor în care se leagănă vĭaţa neamuluĭ întreg. Tremurarea aceloraşĭ coarde era să facă să se trezească în sufletele Românilor liberĭ dorinţa de a aduce la libertate pe fraţiĭ lor încătuşaţĭ, şi în sufletele Românilor supuşĭ dorinţa arzătoare de a ajunge şi eĭ odată a purta fără teamă, pe pĭetul lor, tricolorul românesc. Iată ce a făcut Expoziţia jubilară,— şi pentru cine crede, că vĭaţa românească nu poate să se închidă în îngustul colac ce numaĭ se încovoaĭe în jurul Carpaţilor, fără a pătrunde peste piscurile lor; pentru cine crede că soarta poporuluĭ român poate odată să introloace, şi în realitate, gîndul poeţilor: „de la Tisa pan' la Nistru", acest rezultat al Expoziţieĭ noastre va fi privit ca cel maĭ de samă. Şi este cel maĭ de samă, pentru motivul că mare este în omenire numaĭ ce lasă o urmă pentru viitor. Omul este singura fiinţă ce nu s-a mulţămit numaĭ a fi trăit în trecut, a trăi în prezent, ci vrea să trăĭască şi în vremile ce aŭ să fie; este singura fiinţă care a străpus chĭar dricul întregeĭ sale năzuinţĭ în timpurile ce nu sînt încă; este singura fiinţă în stare de a făuri idealurĭ ce nu se pot arunca decît pe pînza viitoruluĭ. Serbările Expoziţieĭ, orĭ cît de încîntătoare ar fi ele, vor dispărea, şi va rămînea numaĭ o amintire ce se va stinge mereŭ, cu cît se va lungi curgerea timpuluĭ. Chĭar vederea aducătoare de învăţătură a lucrurilor expuse se va şterge cu încetul din minte. Imboldirea Românilor spre vĭaţa comună va rămînea însă, ca un pas cîştigat spre această mare şi spornică îndrumare; va fie o treaptă suită, pe scara veciniciei spre cerul întrevăzut de atîta timp de poporul român.

* * *

Şi lucru minunat! Nu numaĭ noĭ care ne putem rosti cugetările fără teamă de răspundere, am arătat pe faţă gîndul ce ne frămînta, cînd uralele de bună venire răsunaŭ din miĭ de pĭepturĭ, pentru a primi pe fraţiĭ noştri; dar şi dînşiĭ aŭ îndrăznit, fără teamă în inimĭ, fără sfială pe buze, a rosti aceleaşĭ speranţe.

Dintre toate vizitele facute de Românii din alte părți, nici una nu a fost mai duioasă, mai însămnătoare, mai plină de roade îmbucurătoare, decît acea scurtă, dar neuitată, a Românilor bucovineni făcută vechei capitale a Moldovei, și care a luminat ca un fulger, o singură clipă, cerul întunecat al întristatului Iași. Căci dacă, în București, vizita Transilvanenilor a întrupat dorințe vii spre un viitor comun; dacă acea a Bucovinenilor a întărit această dorință cu un adaos din alte părți—în Moldova bucata cea din Bucovina ce a venit spre ea, avea lacrimile în ochi și durerea pe buze; căci era doar trup din trupul ei și sînge din sîngele ei, care se deslipise și cursese sub ruperea silnică, săvîrșită de cei tari și nedrepți, cu 130 de ani în urmă.

Dar se părea că dezbinarea era de ieri, atît de asămănătoare erau elementele despărțite. Tot tipul cel frumos, trupeș și blînd al Romanului neaoș; tot portul cel vechiu al țăranului; tot cămeșa cu altițe a țărancei; tot cîntul cel împodobit al frumoasei limbi românești. Și cînd, la urările și salutările noastre, frații bucovineni, prinseră a răspunde; cînd de pe treptele vagoanelor, întesate de chipuri ce se îngrămădiau unele peste altele, pentru a sorbi cu privirile măreața primire, noi auzirăm răsunînd acele glasuri ațipite de atita timp, tot atît de proaspete și de înflăcărate, ca și cînd numai de ieri nu ar mai fi ajuns la urechile noastre—atunci se făcu în sufletele noastre o mare lumină. Ne convinserăm, că numai un hotar măestrit fusese coborît între noi; dar că gîndul, inima și sufletul rămăsese neatinse, și că adevărată era zicătoarea, că *Românul nu piere*.

Nu numai atîta: ceia ce era mai minunat decît întipărirea văzului, erau cele auzite. Spuseiu și eu cîte-va cuvinte de bună sosire, după salutările primarului de Iași, și cam cu sfială rostii cuvintele: „Eu fraților nefiind persoană oficială, cred că pot să destăinuesc gîndul ascuns ce ne frămîntă acum mintea și ne cutremură inima, anume că această îmbrățișare momentană a unor frați de mult despărțiți este prevestirea unei viitoare vecinici apropieri." Dar aceste cuvinte ale mele fură întrecute pe însutitele de acele ce

eşiaŭ, pe faţă şi neascunse, din piepturile inimoşilor Bucovineni. Mireni şi preoţi, toţi în cuvîntările lor slăviaŭ viitorul întrevăzut în viaţa introlocată ce va să fie; toţi se tînguiaŭ cu amărăciune de valul străinilor care tinde să-i înghită; toţi juraŭ că, însufleţiţi de măreaţa primire ce li se făcuse în Romania, de măreaţa privileşte ce le trecea pe dinaintea ochilor, vor lupta de acum, cu puteri înnoite, spre a apăra averea şi graiul strămoşesc.

Şi la noi şi la ei răsăriaŭ din fundul gîndirei, din adîncurile, inimei aceleaşi aşteptări, aceleaşi speranţe: că din prăbuşirea organizmelor putrezite ale vechilor înjghebări de nedreptăţi seculare, Românii se vor putea desface şi vor alipi iarăşi fiinţa lor de trunchiul comun al marelui neam. M-am gîndit atunci că cine mai adînc, mai frumos şi mai puternic a rostit aceste aşteptări, aceste speranţe, de cît Riria, în strălucitele ei versuri?

A. D. Xenopol

DOR VIU

Acum cînd fierb zizanii şi aprige furtuni
In jurul vetrei noastre, sfărmate de străbuni
De-ai celor ce-azi înfruntă slăbiri de temelii,
Se nasc credinţi în steaŭa atît de aşteptată
A'ntregei Românii.

Să facă viitorul ca să'ntregim odată
Al nostru mîndru trup,
Şi să vedem veleaturi, menite spre selăvie,
Din secolî că se rup;
Iar marea'ntinsă-a vieţei, pe vajnicu-i altar,
Din sinul Românimei să'njghebe-o Dacie iar,
Cu Tisa, cu Carpatul, cu Nistrul drept hotar.

Mii scînteeri de-avînturi ne scapără din mintea
Ce dorul a cuprins...
Cu sînge şi-oseminte noi întărit am flamuri
Pe gîndul neinvins...
Străjeri noi ţi-am fost Doamne, spre-a Aziei pusderii!!...
Noi nu dorim hodină; căci ceasul mîngierii
Ce ni l-a dat Bosforul prin malul ce-am luat,

Nu vrea să stingă dorul,
Căci el e omoforul
Credinței ce-am păstrat...
Noi nu dorim hodină, ci ceasul de alean
Ce ni l-a dat războiul, prin malul dobrogean.

Răsară mîndre vremuri pe fruntea veciniciei
Și scumpe, sfinte chipuri pe steagul României,
De acele ce-aŭ fost zlotnici la luptele păstrărei,
De-acele ce-aŭ fost facle la timpul re'nvierei...
Să vadă iar străinii că nu pot să robească
Pe acei ce poartă'n sinuri simțire românească.

Tu ce-ai trimis pe *Carol* stilp mare de-ajutor,
Cînd frămîntaŭ dihonii al țărei tînăr sin,
Pe-o închegare mare, pe-un falnic viitor
Fă-l, Doamne, acum stăpîn!

Adună vremuri mîndre pe fruntea veciniciei
Și sfinte, scumpe nume pe steagul României...
Să cînte zorii luptei, fă barzi cu doruri mari;
Să scrie-amurguri sfinte, fă iarăși cronicari...
Iar din odrasla nouă, fă domni de viță veche
Cu inimă de Ștefani, cu gînd făr de pereche...

Fă grabnic să tresară în sin de bucurie,
O mare, scumpă țară, o'ntreagă Românie!...

DANTE

(Urmare)

A traduce, acest poet în versurĭ printr-o limbă încă puțin frămîntată cu gindurĭ, ce încercare! Chiar *Witte*, vestitul traducător german, deși dispunea de imbelșugata sa limbă, cea maĭ înzestrată spre atare scop, din toate cele moderne, s-a lepadat de rimă, păstrînd într-un mod măestru ritmul și înțelesul ad literam al originaluluĭ.

Traducătorul român ne arată în precuvîntare [1]) greutățile intimpinate, și adăuga și cuvintele luĭ Grangier care și el a trebuit să muncească din greŭ. Ar fi putut să se tîngue cu însușĭ poetul; căcĭ durerile facereĭ n-aŭ început la traducerĭ, și chiar nemuritorul cîntăreț ne spune, cătră sfîrșitul Divineĭ Comediĭ, că ea l-a slăbit cu mulțĭ anĭ [2]).

Versificarea romînă a d-luĭ Gane n-a menținut terținele danteștĭ; în care în fiecare strofă, primele versurĭ rimează, pe cînd al treilea corespunde ca rimă cu ultimul din strofa ce urmează. Rimele sînt în deobște bune, ba chiar bogate, în cît putem ĭerta pe traducător dacă unele, prin excepțiune, sînt slabe, ba chiar necorecte [3]). Cine cunoaște stilul curgător, lin și blajin al d-luĭ

---

1) P. VII.

2) Paradiso XXV la început:

> Se mai contingà che il poema sacro,
> Al quale ha posto mano e ciel e terra
> *Si che m' ha fatto per più anni macro.*

3) Spre pildă: mărul—monstrul, fundul—osănditul, fumul—trupul, glasurĭ—pepturĭ, cursul—Styxul, dealungul—năsipul, șanțurĭ—malurĭ, născuse—împodobise, cerceta—al douăzecelea (!), moarte—ĭertate, pluti—simți și altele cîte-va.

Gane, în scrierile sale în proză, ar fi putut nutri o îndoială de este el menit a infrunta prăpăstiele rostireĭ danteştĭ, acea a-runcătură aprigă, concisă şi inviforată a gîndireĭ neastîmpărate a poetuluĭ Florentin. Insă d. Gane mănueşte cu măestrie limba sa şi ştie, ca puţinĭ, să întrebuinţeze toate mijloacele ce i le poate da, în cît versificarea românească adeseorĭ nu rămîne în urma înălţimeĭ originaluluĭ, şi mi-a fost cu deosebire interesant a vedea, cum a ştiut cultul şi gingaşul traducător, să imblînzească rostirile de un realizm une-orĭ lipsit de orĭ-ce sfieală, aşa că citirea nemuritoruluĭ cînt să nu prea lovĭască în simţul literar maĭ subţire şi maĭ gîdilos al publiculuĭ timpuluĭ nostru.

Precum un general dibaciŭ adună toate puterile sale spre a preîntîmpina, în clipa cerută, un duşman înfricoşat, tot astfeliŭ şi traducătorul nostru isteţ recurge la toate cuvintele romîneştĭ, fară a căta la obîrşia lor începătornică, aşa că, în glosarul săŭ, găsim toate elementele etnice ce s-aŭ contopit, spre a constitui rostirea românească de azĭ [4]).

Domnul Gane are dreptate ; modul săŭ de a proceda este bine întemeĭat, şi cu dragă inimă mă folosesc de prilejul ce mi-l dă spre a rosti, la rîndul meŭ, părerea mea asupra întrebăreĭ limbeĭ, puse la ordinea zileĭ de „Arhiva" noastră, prin distinsul nostru concetăţean, d-l Xenopol, cînd a reluat ĭarăşĭ, în vînjoasa sa mînă, direcţia eĭ.

Limba e un organizmu născut, crescut şi înflorit prin evoluţia seculară ; or-ce cuvînt, tragă-se el din or-ce obârşie, ce a căpătat dreptul de cetăţenie într-însa, fiind adoptat de ea, trebueşte pastrat şi întrebuinţat ca unul ce face parte, prin însăşĭ fapta adoptăreĭ sale, din comoara linbistică moştenită. Inviderat că o limbă nu urmează a fi privită ca un ce stătător ; tot ce nu se mişcă eo ipso lîncezeşte. Ea e, şi trebue să fie în necontenită mişcare, spre desvoltarea sa neîncetată, avînd a urma propăşireĭ neamuluĭ, spre a procura mijloace noue de rostire a nouelor cugetărĭ şi simţirĭ ce se nasc pe un nivel maĭ inalt de cultură, şi se ivesc odată cu atingerea aceluĭ nivel. Aceasta însă nu se va putea îndeplini într-un chip raţional şi prielnic înaintăreĭ limbeĭ, decît numaĭ prin păstrarea tezauruluĭ moştenit din trecut şi prin prefacerea luĭ din lăuntrul săŭ, pentru a preîntîmpina nouele condiţiunĭ ale existenţeĭ sale etnice; nicĭ odată însă prin afuriseniа aruncată asupra uneĭ părţĭ a trecutuluĭ săŭ, nicĭ prin impunerea silită şi deagata a unor cuvinte şi rostirĭ importate cu derîdicata, sub cuvînt, dragă Doamne, de a o naţionaliza [5]). Şovinismul e o însuşire deapururea pri-

---

4) El scrie de o potrivă : vaer, pravăţ, măciucă, aevea, pîngărit, sfiicios, datină, zemislire, cetlueşte, desbărnat, promoroacă, naframă, aburiat, rătăcănĭ, clănţăneşte, îmbuibat, mreje, haţaş, sălăşlueşte, ragaz, ca şi Proniĭa, dascăl, noimă, hal, abiz, precum şi pe de altă parte neologizme ca : gesturĭ, descurajat, voiaj, armură, fantome, traficase, legiune, crt.

5) V. observaţiile foarte nimerite ale d-luĭ Xenopol în Arhiva, Iulie, August 1906 pp. 289—94.

mejdioasă, însă maĭ cu deosebire fără nicĭ un rost pe tărîmul literar. Posed în biblioteca mea o carte intitulată: Dicționarul Limbeĭ Romane, după însărcinarea dată de Societatea Academică, elaborat ca proiect de A. T. Laurian și I. C. Massim. In ea cuvintele sunt scrise în așa mod, în cît, spre ale înțelege, trebuește neaparat să se cunoască limba latină; multe din ele n-aŭ fost nicĭ odată primite ca romînești; iar autoriĭ nu se înjosesc nicĭ odată, până a pune în dicționarul lor, pe nicĭ unul, din acele maĭ întrebuințate în limba noastră, dacă nu arată semne netăgăduite de vădita latinitate. O asemenea operă este o ocară făcută limbeĭ și o sfruntare din partea autorilor! Eĭ uită că munca lor literară nu poate, si n-are dreptul de a fi *de lege ferenda*, ci numaĭ *de lege lata*; că n-are altă menire, decît acea de a oglindi limba în fireasca eĭ evoluție, într-o anumită epocă; iar nicĭ de cum acea de a o silui după bunul lor plac, substituind oarbele lor convingerĭ, geniuluĭ etnic, singur menit de a fi creatorul limbeĭ [6]).

Și aice mi se impune o băgare de samă la adresa traducătoruluĭ nostru, a căreia temeinicie, așa o cred, nu se poate tăgădui: De cite orĭ un cuvînt ce se afla in textul dantesc se afla, și ca formă și ca înțeles și la noĭ, invederat că acel cuvînt se impune traducătoruluĭ, cu îndepartarea orĭ căruĭ analog saŭ sinonim. Eĭ bine! D. Gane se abate cu tot adinsul de la această regulă firească; el cată din răsputerĭ a înlocui cuvîntul identic, prin altul. Exemplele următoare vor dovedi adevărul arătăreĭ noastre.

> *Ritroviam l'orme nostre insieme ratto* [7]).
> Să ne'ntoarcem *pe drumul* pe care am venit?

De ce nu textual:

> Să regăsim noĭ *urma* pe care am venit.

> *Noi passavam su per l'ombre che adona* [8]).
> Pașiam peste *fantome*, ce ploaea grea rasbate

De ce nu?

> Pășiam noĭ peste *umbre* ect?

---

6) Cît despre temeĭnicia şi buna credință a cunoștințelor chiar latine ale acelor autorĭ, un singur exemplu va fi de ajuns. Ca prin minune figurează în acel dicționar cuvintele: *mîntuire, mîntuitorul*, invederat nelatinesc; însă în parentezĭ mult învațațiĭ autorĭ scriŭ (compară *mantutor* al luĭ Plaut). Acest cuvînt nu e latinesc; poate, mĭ-am zis, face parte din specialul glosar a mareluĭ poet comic. Care n-a fost însă uimirea ce m-a cuprins cînd am constatat, că mantutor este necunoscut chiar și luĭ Plaut, că nu se slujește de el nicĭ odată, în nicĭ una din scrierile sale! Se vede că autoriĭ, voind să „se mîntue" de acest cuvînt făcîndu-ĭ loc în dicționar, aŭ iscodit că mantutor ar exista în Plaut, decĭ era drept ca: mîntuire să rămie romînesc! Astfeliŭ lucraŭ însărcinațiĭ Academieĭ! Ab uno disce omnia.

7) VII. 102.

8) VI 34.

Lo Duca ed io per quel cammino ascoso [9]).
Pe această carare mistuită ne-am dus

Prin introducerea cuvîntuluĭ mistuită, versul devine neritmat cu desăvîrşire, şi ĭambiĭ şchiopătează răŭ; pe cînd

Pe-acea carare *ascunsă* 'nainte tot ne-am dus

ar fi păstrat şi cuvîntul: *ascoso* în identicul săŭ romînesc şi ritmul nevătămat.

Iată un exemplu şi maĭ caracteristic:

Latrando *lui con gli* occhi *in giù raccolti* [10]).
. . . . ear el *urlînd* mereŭ
Se ţinea întru una *cu faţa* 'ntoarsă 'n jos.

Aicĭ de două orĭ traducătorul se fereşte, parcă din adins, să întrebuinţeze cuvintele originaluluĭ, păstrate *verbotenus* în limba sa, pe cînd nicĭ *lătrînd* în loc de urlînd, nicĭ *cu ochiĭ* întorşĭ în jos n-ar fi schimbat întru nimica ţesătura versuluĭ!

Alte orĭ o pastrare textuală a originaluluĭ se putea manţinea cu uşurinţă, şi mă-ntreb care ar fi pricina abatereĭ de la el?

Della cintola insu *tutto il vedrai* [11]).
Din cap şi păn' la mijloc acum îl poţĭ vedea

De ce nu?

In sus de cingătoare acum îl poţĭ vedea.

A cinger lui qual che fosse il maestro
Non so io dir [12])
Dar nu ştiŭ cine fost-aŭ *stăpîn* aşa de mare

Ce însemnează aice, stăpîn? e vorba de meşteşugire! De ce nu acelaş cuvînt?

Dar nu ştiŭ cine fost-a *un meşter* aşa mare ect.

E durera (la fama di Virgilio)
quanto il moto *lontano*
Şi cît *va trăi lumea* va fi încă pastrat

Parafraza e de prisos:

Şi cît *va fi mişcarea* şi el (marele nume) va fi păstrat.

Poi cominciò: Tu vuoi ch'i rinovelli [13])
Tu, *ce ne vezĭ aicea* vroeştĭ să re 'noesc.

Intreb de ce acea umplutură? Aşĭ ĭerta-o, de s-ar impune

---

9) XXXIV 133.
10) XXXII. 105.
11) X. 33.
12) XXI. 85.
13) XXXIII. 4.

pentru ritmu saŭ rimă: însă nu e trebuincioasă de fel: traducerea textuală se impunea, și e mai frumoasă:

Apoï el începu: tu vraï să re 'noesc?

A se departa de cuvintele originaluluĭ, se arată une-orĭ chiar ca foarte de primejdie: Dante numește pe Orațiu: satiro și pe Seneca: morale. D. Ganea traduce: Orațiu *glumețul* și Seneca *cel cinstit.* Dar cine nu vede că poetul a ințăles: Orațiu *satiricul,* cel ce a scris Satirele cele atît de cunoscute. In cît privește pe Seneca, nu știŭ zăŭ dacă asprul Florentin ar fi desemnat, prin acel mult măgulitor calificativ, pe invățătorul luĭ Nero, cam mlădios în privința moraleĭ; este însă învederat că a vroit să zică: Seneca *moralistul,* care s a îndeletnicit cu filosofia morală.

Cea de căpetenie datorie a unuĭ traducător este de a reda ințelesul originaluluĭ, fără a-l ciunti, nicĭ maĭ ales a-l schimba. D-l Gane șĭ-a dat toată osteneala spre a îndeplini aceasta dintăĭ cerință și, ce e drept, senzul, cugetarea autoruluĭ le regăsim maĭ pretutindenĭ în versiunea sa. Insă:

quandoque bonus dormitat Homerus.

Nicĭ o regulă fără excepțiunĭ. Arareorĭ d-l Gane a ințeles originalul într-un mod greșit; dar cînd o face, cred de datoria mea de a arăta greșelile făcute. Această datorie mi se impune, prin speranța ce o nutresc, că încercarea sa literară, atît de meritorie, se va bucura de favoarea publiculuĭ nostru cititor, și că vor urma edițiĭ noue ale eminenteĭ lucrărĭ îndeplinite de d-nul Gane și în care ediție aș dori ca acele greșelĭ să dispară, ceĭa ce s-ar pu'ea cu ușurință.

Si che il piè fermo sempre era il più basso [14]).
In mersu-mĭ pe piciorul din urmă sprijinit.

In notă ni se spune: In acest vers Dante explică *mecanica mersuluĭ.* Insă nu e cîtuș de puțin vorba despre acea mecanică firească cînd amîndouă picioarele să mișcă pe acelaș nivel, ci din potrivă, poetul vra să ne arăte suitul, căcĭ numaĭ atuncĭ piciorul cel stătător, cel ce ne sprijină, se află maĭ jos: più basso, celalt pășind tot spre deal. Insă ideĭa suituluĭ nu se află în versiunea traducătoruluĭ.

Ella e Semiramis, di cui si legge [15])
Che succedette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che i'l Soldan *corregge*

Semiramis, ea este a luĭ Ninus soție;
Urmașă-a fost, se zice, pe-a luĭ împărăție;
Sudanul azĭ cuprinde pămîntul ce domnea

14) I. 30.
15) V. 58—60.

Cum! prin o trăsătură de condeĭ, am sărit din fundul Azieĭ, din Assyro-Babilonia unde aŭ înflorit grădinele încîntătoare ale legendareĭ regine, la Sudanul african; de la bătrînul Eufrat, la Nilul superior! Cine nu vede că *Soldan* însemnează *Sultanul* care domnia pe vremea poetuluĭ peste Azia din lăuntru. Aș fi putut atribui greșala unuĭ lapsus calami saŭ greșeleĭ de tipar, însă traducătorul nostru are o vădită slăbiciune pentru Sudanul săŭ: el revine la el într-un alt loc.

Chè ciascun suo nemico era Christiano,
E nessuno era stato a vincer Acri
Nè mercatore in terra di Soldano [16]*).*

D-l Gane la cuvîntul *Acri* ne spune în nota 13: nu se unise cu Saracenii care asediaŭ Acra; și într-adevăr e vorba de cucerirea Acreĭ prin Saladin la 1187, care avu un răsunet atît de mare în Apusul Europeĭ; prin urmare ne aflăm în Siria, la picĭoarele munteluĭ Carmel: maĭ e oare nevoe să repetăm că *Soldano* însemnează Sultanul? Totușĭ, cu toată nota sa de maĭ sus, traducătorul sare ĭarășĭ la Nil:

Creștin era poporul și doar nu încercase
Acra s-o cucerească și nicĭ nu traficase
In *Sudan* (sic!) spre folosul dușmăneștelor gloate

Quell 'è l'anima antica
Di Mirra scelerata che divenne [17])
Al padre, fuor del dritto amore, amica.

Poetul spune clar că Mirra deveni amanta părinteluĭ eĭ *fuor* adecă în afară, *în potriva* amoruluĭ ĭertat. Să auzim traducerea:

Asta-ĭ umbra Mirrheĭ afurisite:
Pe lîngă dragostele eĭ cele legĭuite
Dînsa păcătuit-a cu însușĭ al eĭ tată.

Nenorocita fecĭoară care a dat materia versurilor celebre ale luĭ Ovid în Metamorfozeĭ, și a căreĭa tragică soartă a fost tocmaĭ, că n-a voit să ĭee pe nicĭ unul de barbat, ĭubind la nebunie pe tatăl eĭ Cinira, și uneltind chĭar sinuciderea eĭ, devine sub pana generoasă a d-luĭ Gane, un fel de femme galante, avînd maĭ multe aventurĭ legĭuite; pe lîngă ele însă și pe aceasta din urmă, în care și-a compromis soarta!

....e qui mi scusi
La novità, se fior la penna aborra [18])

---

16) XXVII. 88.
17) XXX. 37.
18) XXV. 144.

Ceĭa ce însemnează: minunăția ce o descriŭ slujască-mĭ de scuză, dacă rătăcește (aborra = aberra) pana mea puțin (fior adverb=un poco). Să vedem traducerea:

....m-a scuza noutatea
Minuneĭ, dacă pana-mĭ *prea multe florĭ* nu are

Nenorocitul fior (ce l-a luat evident drept fiori=florĭ) a împins pe d-l Gane la un stil „înflorit" ce n-are nicĭ un rost [19]).

Io vidi Elettra con molti compagni,
Văzut-am pe Electra cu neamu-ĭ numeros

De unde „ea și cu tot neamul săŭ" cum se cîntă la biserică, pe cînd poetul spune: însoțită de mulțĭ? Și această idee a neamuluĭ împinge pe traducător, cîteva strofe maĭ jos, să pomenească și neamul luĭ Aristotele, unde apoĭ versiunea românească păcătuește cumplit:

Vidi il Maestro di color che sanno
Seder tra filosofica famiglia [20]).

Ceĭa ce aice o exprima prin famiglia, maĭ sus [21]) l-a numit la bella scuola, cînd întîlni pe Omer:

....la bella scuola
Di quel signor del altissimo canto
Che sovra gli altri com' aquila vola.

Amîndouă rostirile însemnează: cu semeniĭ săĭ, la unul filosofiĭ, la altul poețiĭ, și drept dovadă, la unul adaogă:

Quivi vidi e Socrate e Platone
Che innanzi agli altri più presso gli stanno

Iar Omer e întovărășit de Orațiu, Ovidiu și Lucan. Să admirăm cu ce conciziune măiastră Dante exprimă cultul suveran al Veaculuĭ de Mijloc pentru Aristotele, numindu-l fruntaș între aceĭ ce știŭ, precum în cîteva cuvinte a definit pe Omer ca pe acel stăpîn cîntuluĭ celuĭ maĭ înalt care ca un vultur zboară pe deasupra celor-lalțĭ! Să vedem acum traducerea acelor versurĭ, frumoase maĭ ales prin conciziunea lor:

Văzuĭ pe cel maĭ mare *cunoscător de carte*
Inconjurat *de neamu-ĭ*, adînc cugetător.

Bietul Aristotel se înfățișază decĭ cetitoruluĭ, prefăcut într-un «strașnic cărturar» în mijlocul nepoților și strănepoților luĭ de pe la Staghira, și cugetînd adînc, inviderat asupra haluluĭ în care a ajuns!

19) IV. 121.
20) IV. 131.
21) IV 94—96.

Non è senza cagion l'andare al cupo;
Vuolsi nell alto là dove Michele
Fe la vendetta del superbo strupo [22]).

Sensul e: scoborirea noastră în fundul iadului nu e lipsită de pricină: astfel fu hotărît în cer:

Nu fără scop această *prăpastie scoboară*,
Aşa e scris în ceriul în care-odinioară
Arhangbelul zdrobit-a trufaşa legiune.

Frumoase versurĭ, minuuat ritmate; însă înţelesul originalului e de tot ciuntit: căcĭ nu inclinaţiunea locului spre fund, ci duca lor, a fost hotărîtă în cerĭŭ.

E già venia su per le torbid' onde
Un fracasso dí' un suon pien di spavento
Per cui tremavan ambedue le sponde [23]).

Aceste versurĭ adevărat danteştĭ, pline de o aprigă groază ajutate de o onomatopee infiorătoare, ne descriŭ un fenomen curat fizic, o turbată mişcare meteorologică. Traducătorul, nu ştiŭ pentru ce, o preface intr-o înspăĭmîntare morală:

Şi ĭată că pe unda cea neagră 'naintează
Un sunet a peire, *inspirător* de groază
De care *'nfricoşate* păreaŭ ambele ţermurĭ.

Cum şi cuĭ inspiră groază înfricoşatele ţermurĭ! Traducerea credincĭoasă şi fără figurĭ metaforice nu era grea de găsit:

Şi ĭată că pe unda cea neagră'naintează
Un sunet de peire plin de turbată groază,
Incît cutremurate păreaŭ ambele ţermurĭ.

Quando la brina in sulla terra assempra
L'imagine di sua sorella bianca [24]).

Cînd promoroaca se asămăluește pe pămînt cu alba sa soră, scrie poetul. Cine nu vede că acea soră nu poate fi alta de cît omătul?

Atuncĭ cînd promoroaca aşterne'n dimineaţă
Pe pămînt o năframă a căreĭ albă faţă
Pentr-un moment samănă cu alba soră, luna

Şi în notă traducătorul ne învaţă că luna e sora soareluĭ. Intreb cum ar samana promoroaca *pentru un moment* (aceasta e o umplutură foarte nenorocită) cu *sora sa* alba lună; şi ce rost are de a se pomeni despre fraternitatea soareluĭ care apare în notă pe neaşteptate!

---

22) VII. 10—12.
23) IX. 64.
24) XXIV. 4. 5.

....*Quì non ha luogo* il santo volto [25]).

E vorba de un osîndit care se trage de la Luca și d-l Gane ne îndreptează foarte bine, că prin aceste cuvinte se înțelege sfîntul obraz al luĭ Hristos de pe imaginea catedraleĭ din acel tîrg (nota 3). Dar atuncĭ de ce traduce oare?

Aicĭ nu e sfîn*ta* Volto, de ea nu eștĭ păzit.

Volto pe italienește e masculin, o sfîntă cu această poreclă nu există; aș fi putut crede la o greșală de tipar: însă cuvîntul *ea* ce urmează exclude acea presupunere.

La destra mi parea tra bianca e gialla,
La sinistra a veder era tal, quali
Vengon di là onde'l Nilo s'avvalla [26])

Evident poetul vra să zică că fața stîngă a luĭ Lucifer (despre el e vorba) era ca acea a locuitorilor ce vin de unde se sprevale Nilul, adică a Etiopilor ce sînt negri la față:
D-l Gane traduce:

Apoĭ fața din dreapta era albă-gălbie;
Stînga de *l'a Niluluĭ ferbinte obîrșie*
Își luase, *se vede,* un ton maĭ mohorît.

Etiopiĭ dispărînd cu desăvîrșire din versiunea românească nu „se vede" de felĭŭ cum obîrșia Niluluĭ ar pricinui culoarea neagră!

Observațiunile de maĭ sus vor fi îndestulătoare spre a arăta că nu întotdeauna traducerea a redat înțelesul originaluluĭ, și tot odată, că cu ușurință s-ar putea îndrepta acele greșelĭ prin o mică prelucrare a versurilor de care e vorba.

Aș fi dorit să mă pot mărgini la cele expuse maĭ sus; însă n-am vorbit încă de neajunsul capital al traducereĭ, atît de bătător la ochĭ, încît mă întreb cu uĭmire cum de a putut un autor ce minuește limba cu atîta măestrie, să făptuĭască acea greșală, de care de altmintrelea s'ar fi putut feri cu o potrivită luare aminte; vorbesc de defectuasa ritmare, ba chĭar lipsa de metru a mult numeroaselor versurĭ, maĭ ales în cînturile de la mijloc înainte. Și aicĭ se impune enunțarea unuĭ mare principiŭ ce domnește în atare materie.

Ce constitue un vers? măsura, metrul, ritmul și rima. In cît privește măsura, poezia modernă nu posedă simțul atît de desvoltat al prozodieĭ poezieĭ antice (lungile și scurtele) care eraŭ principalul element al poeților clasicĭ. Cît despre rimă, necunoscută poeților anticĭ, și care apare, cînd acel simț prozodic

25) XXI. 48.
26) XXXIV 43.

dispare saŭ se slăbeşte, maĭ toate literaturile moderne n-aŭ neaparată nevoe de ea, afară de cea franceză, care dispune de limba cea maĭ nepoetică din toate. Poezia românească în deosebĭ se poate sluji cu mult succes de versurĭ albe. Rămîne metrul şi prin urmare ritmul ca însuşirea esenţială a unuĭ vers corect, şi acel ritmŭ trebueşte păstrat nestrămutat cu sfinţenie, după ce poetul ş-a ales metrul ce-ĭ convine. D-l Gane s-a hotărît pentru metrul îambic: treĭ iambĭ cu silabă slabă urmaţi de alţĭ treĭ cu silaba rimată. Că d-l Gane ştie să scrie versurĭ corecte şi frumoase, aceasta a dovedit-o prin începutul Cîntuluĭ III:

> Prin mine se ajunge la jalnica cetate,
> Prin mine se ajunge la chinurĭ necurmate,
> Prin mine se ajunge la osîndita gintă etc.

care a fost imboldul intregeĭ traducerĭ, precum ne-o povesteşte d-l Gane, în precuvîntare intr-un mod foarte plăcut, şi care, frumoase de tot, sînt din întreaga operă dintre cele maĭ reuşite. Cine însă ar putea găsi că se întîlneşte acelaş metru saŭ ar fi în stare să descopere un ritm oare-care, în versurile următoare?

> Căcĭ pentru a descrie fundul universuluĭ
> Nu e o jucărie şi nicĭ limba pruncululĭ
> Pentru că discordie în lume aĭ semănat....
> ....E o contrazicere ce-apare vederat
> Mînia saŭ patima alta să nu te-apuce
> Imĭ sîngeră inima 'nainte de-a vorbi...
> ....Apoĭ el tîrîtoareĭ îĭ întoarse spatele
> Zicînd umbreĭ a treĭa eu vreŭ ca pe labele...
> ...Cu labele de mijloc ĭ-a incins pîntecele
> Cu cele dinainte îĭ a cetluit mînele....
> ...Frederic al doilea se zbate colo-n foc.

Aş putea înmulţi citaţiunile după plac, căcĭ în Infernul românesc tonul firesc al cuvîntuluĭ şi accentul metric se împoncişază intr-un chip statornic. Şi ce uşor, în cele maĭ multe cazurĭ, s-ar fi putut înlătura acea desbinare; prin o mică răsturnare, prin un cuvînt ce se impune de la sine. Unele exemple vor ajunge:

> Turnuluĭ cel de spaĭmă, şi'n înţelegîndu-mĭ soarta
> A turnuluĭ de spaĭmă etc.

> Dacă nu poţĭ tată să mĭ daĭ un ajutor
> Dacă nu poţĭ, o tată etc.

> O Toscane tu care pe cînd în vĭaţă eştĭ
> In cetatea de flacărĭ poţĭ să călătoreştĭ.
> O, tu Toscane care pe cînd în vĭaţă eştĭ
> In urbea înflacarată poţĭ să călătoreştĭ

Chipul lor nu poate să-ţi vie'n cunoştinţă
Căci chipul lor nu poate să-ţi vie'n cunoştinţă

Poarta viitorului închisă ne va fi
A vecîniciei poarta închisă ne va fi

Steagurile Regelui spre noi înaintează
Spre noi regeşte steaguri mereü înaintează

Şi dacă frumos fost-a pe cît acum e slut
Contra creatorului de vreme ce a vrut
Să lupte, dînsul fi-va izvorul de durere.
Şi de frumos el fost-a pre cît acum e slut,
De vreme ce să lupte cu Dumnezeü a vrut
Cu drept cuvînt el este supus la grea durere

Nedreptatea atrage a cerului mîndrie
Nedreptăţire atrage a cerului mînie

A Italiei ţermuri pe care le stropeşte
Italicele ţermuri pe care le stropeşte

Violenţa se face contra lui Dumnezeü
Se face violenţă etc.

Dar însă, dacă cu aşa mici modificări, versurile defectuoase se pot preface în corecte şi bine ritmate, de unde a provenit o atît de regretabilă neîngrijire? D-l Gane ne-a deslușit el însuşi această ghicitoare, zicîndu-ne cu oare-care fală, în precuvîntare, că cele 27 de cînturi din urmă le-a tradus în 5½ luni! Traducătorul a pierdut rabdarea, lucrarea a fost pripită, şi pripirea e mai ales primejdioasă în lucrări de aşa fel. Incîntătorul Oraţiü de mult a dat poeţilor sfatul:

Carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litora ocercuit atque
Praefectum decies non castigavit ad unguem [27]).

Aici se impune numai de cît o revizuire amănunţită a versurilor, cu prilejul unei noui ediţii ce dorim să ne-o dee autorul traducerei. In ea, spre înlesnirea citaţiilor ar fi bine să se noteze în margine numărul versurilor, saü din 3 în 3 saü din 5 în 5, precum se obicînueşte şi în ediţiile poeţilor clasici şi în însuşi ale lui Dante, ce le-am avut vr-odată în mînă.

Ori cum ar fi, începutul e făcut: avem o traducere în versuri a Infernului. Cîtă însemnătate criticii de samă atribuesc

---

27) Epist. ad Pisones (de arte poetica) 292—4. Aceleaşi băgări de samă asupra neajunsurilor ritmice ale cînturilor de la VIII înainte aü fost făcută de d. Xenopol l. c.

pentru desvoltarea literară a țăreĭ lor, traducerilor bine întocmite ale unuĭ mare geniŭ poetic, aceasta o putem vedea din părerile de răŭ ce le rostește *Sainte-Beuve*, că Rabelais saŭ Amyot (mult cunoscutul traducător al luĭ Plutarh), nu s-aŭ încercat a traduce pe Omer; un asemenea monument, zice eminentul critic literar, ar fi fost pentru imaginația poporană de o puternică pildă, de un sprijin neîncetat, și îndreptarea gustuluĭ în cursul celor două veacurĭ următoare s-ar fi putut îndruma prin el [28]). Și dacă aceasta se poate pretinde despre Franția care posedă o desvoltare atît de lungă și de bogată, ce sa maĭ zicem despre noĭ, unde vedem cu ochiĭ că numaĭ producerea contimpurană franceză domnește ca singurul factor de înrîurire în cultura noastră literară? Am văzut oamenĭ culțĭ de la noĭ care n-aveaŭ nicĭ o idee de însemnata muncă de analiză istorică, exegetică, estetică ce s-a desfășurat și tot continuă împrejurul acelor uriașĭ ce poartă nume: Dante, Shakespeare, Göthe. Și acele cercetărĭ amănunțite, acele scrierĭ învățate, acele studiĭ adîncĭ, adeseorĭ eșite din pana unor barbațĭ eĭ înșiĭ celebri, nu se mărginesc la neamul ce se făleşte a numi pe aceĭ marĭ între mariĭ săĭ copiĭ, ci cu cercetarea lor se îndeletnicește întreaga Europă; căcĭ asemenea arătărĭ de mîna întăĭa:

Rara avis in terris nigroque simillima cygno,

încetează de a fi eroiĭ uneĭ literaturĭ naționale, ci aparțin întregeĭ republicĭ a literilor. Iar la noĭ precum scrie cu drept cuvînt d-l Xenopol: [29]) „se răspîndi în curind prejudecata că numaĭ cel ce știe franțuzește este om cult; că a vorbi limba franceză cît maĭ desăvîrșit și cu accentul parizian alcătueşte idealul înalteĭ culturĭ". Este însă trist de a întîlni la învațațiĭ unuĭ neam ce năzuește a păși spre un luminos viitor literar, o cunoștință maĭ întinsă a luĭ Baudelaire de cît a luĭ Dante, a luĭ Richepin ca a luĭ Shakespeare, a luĭ Verlaine ca a luĭ Göthe!! Incercărĭ spinoase ca acea săvîrșită de d-l N. Gane, întrunesc, deosebit de propriul și necontestatul lor merit, și o însușire prețioasă, acea de a contribui, prin atot puternica influență a uneĭ opere nemuritoare, la lecuirea uneĭ stărĭ anevoĭoase și anormale ce amenință a ciunti cultura noastră literară. Și din acest punct de vedere dorim ca inimoasa încercare a d-luĭ N. Gane să aĭbă mulțĭ vrednicĭ imitatorĭ; ĭar critica nostră să nu fie luată de harnicul traducător în nume de răŭ, ci ca un îndemn spre a face maĭ bine.

A. G. Mavrocordat

---

28) Étude sur Virgile. p. 322.
29) Limba românească, „Arhiva". Iulie și August 1906 p. 291.

Un afiş teatral din anul 1820.

Cercetind în Biblioteca şi Arhivele Academieĭ Române diferite acte şi documente, relative la istoria teatruluĭ românesc, după ce începusem însă a publica scrierea întitulată: *Inceputul Teatruluĭ în Moldova*, în această revistă No 2 din Fevruarie 1905, şi cele următoare, am avut prilejul de a găsi într-un pachet întitulat *Foĭ răzleţe*, „Teatru", un afiş vechĭŭ teatral, tipărit în limba rusască şi cu traducerea în parte maĭ jos, în limba românească cu litere kirilice, nearătîndu-se însă locul unde s-a tipărit.

Acest afiş poartă data de 26 Septemvrie 1820, şi anunţă că o trupă rusască sub direcţia d-luĭ Ghenzel, *cinste va ave întăiaşĭ dată a pristavlisi comedia în cincĭ despărţirĭ sub numele*: *Şcoala muerească* sau *Intîmplările nopţiĭ*. Această pĭesă după cum se vede din conţinutul afişuluĭ nu este alta de cît comedia în cincĭ acte *l'Ecole des femmes* de Molière, tradusă şi localizată în limba rusască de Boguslavski.

Dăm pe pag. următoare şi afişul despre care este vorba; are 19 cent. lăţime şi 31 cent. lungime.

Că pĭesa a fost localizată se vede din acest afiş; şi că persoanelor din comedia luĭ Molière, li s-aŭ schimbat numele lor franţuzeştĭ, dînduli-se alte nume ruseştĭ, probabil pentru ca pĭesa să poată fi maĭ bine înţeleasă de publicul rusesc înaintea căruţa se reprezenta de obiceĭŭ. Un alt argument că pĭesa a fost localizată şi nu numaĭ tradusă, maĭ este că în pĭesa luĭ Molière acţiunea se petrece în Paris, pe cînd în afişul acesta se vede că se petrece în Varşovia şi că la principalul titlu de *Şcoala muerească*, s-a adaos un sub titlu de: *Intîmplările nopţiĭ.*

In afiş se arată că reprezentaţia în chestiune urma să aibă loc *în casa luĭ G. Krupenski*. Cercetind printre bătrîniĭ din oraşul nostru, precum şi în familia Krupenski ce se află tot în Iaşĭ, în special întrebind pe d-l avocat Gheorghe Krupenski, mi s-a spus că, în tradiţiunea familieĭ D-sale stă, că pe la începutul secoluluĭ trecut a fost într-adevăr în Iaşĭ o trupă de actorĭ

Leşi şi *Ruşi* şi a dat nişte reprezentaţiunĭ teatrale în casa *boerului Grigore Krupenski*; probabil că acestea s-aŭ dat în casa

СЪ ДОЗВОЛЕНІЯ НАЧАЛЬСТВА.

Сего 1820 года Сентября 26-го дня Въ Воскресеніе.

КОМПАНІЯ АКТЕРОВЪ

Подъ Дирекціею Г. Гензеля, будетъ имѣть честь, представить весьма искусную КОМЕДІЮ съ Французскаго Г. Моліера, — Г. Богуславскимъ переведенную въ 5-ти Дѣйствіяхъ.

Подъ названіемъ.

ШКОЛА ЖЕНЩИНЪ

Или,

НОЧНЫЕ ПРИКЛЮЧЕНІЯ.

Дѣйствующія Лица.

Анзельмъ подъ названіемъ Богатаго Старостія	Г. Гензель.
Ануся его воспитанница	Г-а Гензель.
Россондинцкій братъ Анзельма	Г. Генк.
Старушинъ помѣщикъ	Г. Ленсзирскій.
Поручикъ	Г. Долубецкій.
Филютовскій слуга его	Г. Геровскій.
Федюся служанка Ануси	Д. Олшевска.
Бартекъ } Сторожа.	Г. Радзиновскій.
Матвѣй }	Г. Мельпеменск.

Дѣйствіе происходитъ въ Варшавѣ.

Компанія Актурилоръ супть Дирекція Л. Гензель чинсте ва аве а пріжидатѣ а пристанилиси Комедія ѫ чинчѣ диспѣрцирѣ

Суот нумиле.

ШКОАЛА МУЕРѢСКЪ

Сау

ѫ ТЪМПЛѢРИЛЕ НОПЦИ,

ЦѢНА МѢСТЪ

Билетъ въ Креслѣ . . . . . . 5-ть Левовъ.
— — Въ Партеръ . . . . . . 2. Лева 30 Паръ.

Мѣсто Театра въ домѣ Г. Крупенскаго.

Билеты во всякое время получать можно въ домѣ Г: Крупенскаго — Или же въ Кассѣ при въходѣ.

Начало въ 7-мъ часовъ.

ce a fost în apropiere de vechea Primărie a oraşuluĭ nostru, devenită în urmă proprietatea boeruluĭ Talpan (supranumit aşa,

de la moșia *Talpa*, din județul Neamț), și care era un coborîtor în linie femească a familieĭ Krupenski, casă care maĭ tîrziŭ pe la 1832 a fost transformată în *Teatru de Varietăți*, de către actoriĭ franceji Baptiste și Joseph Fourreau.

Ar fi cu putință asemenea că acele reprezentațiunĭ să fi fost date în casa în care se află acum *Prefectura de Poliție* a Iașuluĭ, case carĭ aŭ aparținut alteĭ spițe e familieĭ Krupenski, supranumită *Feredeanu*, de la moșia *Feredeienĭ*, din județul Botoșanĭ.

Din cele ce am văzut, conchidem că reprezentația anunțată prin acest afiș trebue să se fi dat *în Iașĭ*. Noĭ știm că în diferite timpurĭ, chiar înainte de deschiderea Teatruluĭ francez din 1832, despre care am vorbit, Iasul era cercetat de trupe de actorĭ străinĭ, carĭ veniaŭ aicĭ să deie reprezentațiunĭ teatrale, jucînd chiar piese din repertorul clasic francez, și probabil ale altor autorĭ străini de samă.

Că sala în care s-a jucat acea reprezentație nu era pregătită ca sală de teatru, ci numaĭ improvizată, este dovadă că în afiș se vede că sînt numaĭ două felurĭ de locurĭ adecă: *fotoliurĭ*, a 5 leĭ, și *partere* a 2 leĭ 30 parale—banĭ ce aveaŭ curs pe atuncĭ la noĭ în țară—fără a se pomeni ceva despre *loje*, *galeriĭ*, etc.

Acestea toate dovedesc că vechea capitală a Moldoveĭ era din timp în timp cercetată de felurite trupe teatrale străine, după cum am maĭ aratat, carĭ veneaŭ să desfăteze pe boeriĭ noștri, carĭ încă din timpurile cele maĭ vechĭ nu eraŭ cŭ totul lipsițĭ de cunoștințele și plăcerile ce le procură arta dramatică societăților culte.

Teodor T. Burada

V. Alecsandri

(Urmare)

Teatrul.—Se știe că la 1840, un an după întoarcerea luĭ Alecsandri din străinătate, împreună cu Kogălniceanu și cu Negruzzi el fu însărcinat, să ĭea conducerea teatruluĭ din Iașĭ. Acest așezămînt pînă acum maĭ mult vegetase dela întemeerea luĭ, trupele străine dădeaŭ singurele reprezentațiĭ și numaĭ cîte-odată pe săptămînă era și cîte o bucată românească, cele maĭ de multe orĭ tradusă din alte limbĭ: franceză orĭ germană, ca vaĭ de ea, într-o limbă pocită și reprezentată și maĭ caraghĭoz. Aceiașĭ actorĭ jucaŭ și pe eroiĭ tragicĭ ca și pe ceĭ comicĭ; aceĭașĭ rostire, acelaș ton, aceleașĭ schime le aveaŭ și conțiĭ și duciĭ, ca și servitoriĭ. Lipsa desăvîrșită de actorĭ de samă, și de bucățĭ de valoare. In urma acestora se vede cîtă muncă, cîtă silință a trebuit să-șĭ dea noul comitet, pentru ca să poată face din teatru un așezămînt cultural, o școală a lumeĭ. Și ca să ne dăm și maĭ bine samă de chipul în care a lucrat noul comitet, e deajuns să ne amintim că la sfîrșitul primuluĭ an s-aŭ reprezentat cîteva bucățĭ cu multă izbîndă și într-un chip cu totul deosebit de cum se făcuse pînă atuncĭ.

De pela 1841 Alecsandri să pune pe lucru în această direcție.

De la început trebue să constatăm, în cariera teatrală a a luĭ Alecsandri, *o evoluție*. Altfel este teatrul săŭ după 1870 și altfel cel dinnainte de această dată.

Teatrul de maĭ înnainte de 1870 este un teatru de *teză*. Autorul nu face artă înaltă, nu are pretențiĭ la opere de valoare literară. El urmărește ca să ne dea icoana societățiĭ în care trăĭa. Subĭectele pĭeselor sale sînt de actualitate; de aceĭa și interesul pentru aceste pĭese va merge tot scăzînd cu cît ne vom departa de acea epocă. De altfel o soartă identică așteaptă pe toate scrierile ce se ocupă de împrejurărĭ zilnice, și cele maĭ grabnic trecătoare sînt cele ce reprezintă maĭ mult înclinarea și gustul de cît vițiile și greșelile uneĭ epocĭ.

Teatrul luĭ Alecsandri a fost un teatru cu adevărat național și cel dintăĭ. Incercările luĭ Asaki și ale altora aŭ fost

maĭ fără înrîurire. Scopurile urmărite de Negruzzi şi Alecsandri în teatrul lor dintre 1840 – 1850 aŭ fost realizate în cea maĭ mare parte.

Lumea pe care ne-o dă Alecsandri, e foarte variată, luată din toate straturile societăţiĭ, şi cu toate apucăturile caracteristice epociĭ amintite.

Nu se ştie bine care e cea dintăĭ pĭesă teatrală compusă de Alecsandri. Se crede pînă acuma că e *Iorgu de la Sadagura* cu data de 1844. Se maĭ pomeneşte însă şi de vr-o alte 3 pĭese: *Spatarul Haţmaţuki* (comedie în versurĭ), *Farmazonul din Hîrlăŭ* şi *Cinovnicul şi modista* dar care cu siguranţă vor fi fost numaĭ nişte prelucrărĭ, localizărĭ. de oare-ce însuş Alecsandri nu pomeneşte nicăirĭ de acestea, făcînd să li se pĭardă urma.

Rămîne dar ca cea dintăĭ lucrare teatrală a luĭ Alecsandri „Iorgu dela Sadagura" o comedie de moravurĭ. care a avut de la început un foarte mare răsunet şi a pricinuit mult sînge răŭ boerilor şi cocoanelor preumblate prin străinătate şi care întorcîndu-se în ţară o dispreţuĭaŭ şi o criticaŭ.

In a doua comedie a sa „*Iaşiĭ în carnaval*" ridiculizază pe ceĭ care aveaŭ interes să nu se formeze o opinie publcă menită de a osîndi faptele lor şi care se dădeaŭ drept ceĭ maĭ maĭ marĭ patrioţĭ.

Această comedie avu ĭarăşĭ o foarte mare izbîndă, căcĭ, după cum ne spune Alecsandri însuşi, «se ţinuse chĭar sfat taĭnic la Curte, spre a se lua măsurĭ contra tendinţeĭ revoluţionare a tinerimeĭ şi spre a se înfrîna autorul. Se pomeni chĭar de mănăstire, se propuse închiderea Teatruluĭ Naţional, se dete poruncĭ aspre censureĭ"....

Aceste pĭese ale luĭ Alecsandri aŭ fost jucate de trupa luĭ Caragiale. Acesta însă fu nevoit să plece cu trupa sa în Bucureştĭ, unde deschise în sala Slătineanu un «Teatru de diletanţĭ» în tovărăşie cu alţiĭ, printre care cităm numele luĭ C. Mihăileanu, Raliţa Stoenescu etc.

După plecarea luĭ Caragiali din Iaşĭ, direcţiunea trupeĭ române fu luată, pentru cîtva timp de către B. Luzzato, La 1846 Decembrie 22 Teatrul noŭ de pe strada Copouluĭ fu gata şi de astădată *Millo* luă direcţiunea pe care a păstrat-o, cu micĭ întreruperĭ până la 1852.

Cînd se vorbeşte de teatrul luĭ Alecsandri. nu se poate trece maĭ departe fără ca să se spună cîteva cuvinte şi despre figura aşa de cunoscută şi bine apreţuită de către publicul romîn, a luĭ M. Millo, care a fost nu numaĭ actor dar şi autor de bucăţĭ dramatice. Născut la 1813, în tinereţa sa a fost cap de biroŭ la un minister, în care dregătorie n-a stat mult, căcĭ a plecat în străinătate să se încerce pe altă cale, şi anume pe cea dramatică. Deşi fără voĭa şi consimţimîntul părinţilor săĭ care socoteaŭ jocul pe scenă ca ceva bun numaĭ pentru oamenĭ de

nimic, totuş Millo studiază această frumoasă şi plină de farmec îndeletnicire. După ce şăzu cîţiva anî în străinătate, se întoarse în ţară la 1846, cind luă direcţia teatruluî din Iaşî, cum am spus maî sus.

De la 1850 devine tălcuitorul operelor luî Alecsandri. E cel maî desăvîrşit actor al comedieî romîne, creînd acea serie memorabilă de tipuri, care eraŭ rupte din carnea şi sufletul societăţiî de atuncî.

«Cîte ceasurî plăcute nu aŭ petrecut admiratoriî acestuî mare talent», zice d. Ollănescu, «privindu-l cu ce vioiciune de mişcărî şi de spirit înfăţişa personagiul roluluî; cu cîtă putere de observaţie pătrundea firea şi însuşirile luî; ce varietate de intonărî; ce jocurî de fizionomie potrivite cu împrejurările acţiuniî; cită c.rectitudine în îmbrăcăminte şi ce respect de amănunţimî păstra—peatra unghiulară a arteî,—cum tot ce făcea era în armonie cu întregul şi nimic din greşelile orî slăbiciunile tovarăşilor săî nu-l distrăgea, nicî îl scotea din gînd întru nimic, din potrivă adesea îî eraŭ de bun folos pentru înteţirea însăşî a joculuî săŭ!»[1])

Pentru un astfel de artist, făuri Alecsandri acele figuri contimporane ce prin cîteva trăsăturî schiţă actualităţile comice născute dintr-o împrejurare oarecare.—Lucrarea luî Alecsandri nu este dintre acelea care să caute a răscoli pînă în cele maî mari adîncimî ale sufletuluî, pentru a studia pasiunile şi sfişierile lor, ci din contra el a fost maî mult un observator al lucrurilor şi, îndată ce găsia subiectul, se mulţumia de a întrevedea frumuseţele ascunse în el, efectele ce ar putea produce şi de a le pregăti cît maî bine pentru punerea în scenă.

Teatrul a fost pentru dînsul un mijloc. cum cele maî de multe orî a fost şi poezia. El voia să-şî lumineze neamul, să-l aducă într-o stare intelectuală maî înaltă de cît aceîa în care-l găsise şi să-l ferească de abaterile liberale. Ca toată activitatea bătrînilor, teatrul luî Alecsandri este patriotic saŭ *naţionalist* în senzul cel maî bun al cuvîntuluî, de un naţionalism nu şovinist, ci maî mult impresionabil. Teatrul săŭ a fost maî întăî *o şcoală*, pe urmă *o armă*. Dacă Alecsandri n-a fost de un dramatizmŭ desăvîrşit, a fost însă foarte bogat în teatrul săŭ; căcî numărul bucăţilor sale se înmulţeşte maî ales de atuncî, de când începu a juca Millo, după cum însuşî zice: „Teatrul Naţional prosperează sub direcţiunea luî Millo, intrînd pe o cale adevărat romînească. I-am încredinţat maî multe piese, în care artistul nostru favorit a creîat tipurî neuitate şi care aŭ obţinut mare succes, precum: „Kiriţa la Iaşî“, „Kiriţa în Provincie“, „Herşcu Boccegiu“, „Mama Angheluşa“, „Doî morţî viî“ etc. Este o adevărată plăcere de a lucra acum pentru teatru, căcî trupa se îmbunătăţeşte pe fiecare zi; gustul publiculuî se

---

1) D. Ollănescu, op. citat.

formează, și într un cuvînt arta dramatică romînă tinde la o desăvîrșire netăgăduită». (V. Alecsandri, opere complecte. Teatru Vol. I. Prefața, p. XX).

Se întîmplă însă că după 1852, teatrul din Iași să scadă foarte mult în însemnatatea și să înceapă a lâncezi, din cauză că Millo se duce la Bucureștĭ. Aicĭ—in Bucureștĭ—se auzi acum pentru întăĭa oară glasul vesel și simpatic al luĭ Alecsandri și care avu un foarte mare răsunet în publicul Bucureștean. Poetul nostru îșĭ imparte activitatea însă între teatrele din Bucureștĭ și Iașĭ.

In 1859 Direcțiunea teatruluĭ din Bucureștĭ fu luată de către C. A. Rosetti, care voia să întipăriască o nouă direcție sceniĭ, prin introducerea dramelor și comediilor clasice franceze și germane; dar nu avu parte multă vreme de direcțiunea teatruluĭ național, căcĭ guvernul o trecu, numaĭ după 8 reprezentațiunĭ, iarăș luĭ Millo. De acum înnainte Alecsandri și Negruzzi vor da tot concursul lor acestuia (luĭ Millo), fie prin sfaturile lor, fie maĭ ales prin bucățĭ plăcute. Acum jucă Millo pe «Moise Ovreiul» din *„Lipitorile satelor"*, acea figură așa de caracteristică și de lipitoare nesățioasă pentru săteniĭ moldovenĭ.

Intre 1860 și 1870, 1874 Alecsandri dădu la iveală o mulțime de vodevilurĭ, cantonete ca: *Arvinte și Pepelea, Florin și Florica, Drumul de fer, Barbu Lăutaru*, comedia de moravurĭ, *Boeriĭ și ciocoiĭ* jucate, în cea maĭ mare parte în teatrul din Iașĭ, fiindcă de astădată se întîmplase o mare neînțălegere în sinul personaluluĭ teatral din Bucureștĭ. Tocmaĭ maĭ tîrziŭ, după ce teatrul din Bucureștĭ trecuse cu totul pe seama guvernuluĭ, reprezentat printr-un comitet, se reluară piesele luĭ Alecsandri cu acelaș succes ca și maĭ înainte.

După 1870 se reprezintă: *Sgîrcitul risipitor* și *Rusaliile*. Tot cam pe acum apar și frumoasele comediĭ «*Concina, Ginerele luĭ Hagi Petcu*». O localizare a pieseĭ luĭ *Emil Angier* «Le gendre de M-r Poirier» etc.

Din tot acest șir de vodevilurĭ, cantonete, comediĭ etc. sînt cîteva și, în special, *Cucoana Chirița* care a avut favoarea publiculuĭ foarte mulțĭ anĭ.

E firesc să ne întrebăm de unde vine plăcerea deosebită a publicului pentru *Cucoana Chirița în Iași* și *Cucoana Chirița în provincie*?

Ce se spune maĭ întăĭ în aceste vodevilurĭ?

In întîia—*Cucoana Chirița în Iașĭ*—Alecsandri aduce pe mama luĭ Guliță în *capitală*, unde are nenorocirea de a-șĭ perde fetele după doĭ șarlatanĭ; în a doua—*Cucoana Chiriță în provincie*—vechia cunoștință a publiculuĭ, ajunsă isprăvnicească, ține la dînsa pe o rudă a eĭ, al căruĭ iubit, Leonaș, izbutește după multă trudă să ajungă ispravnic și să-șĭ ĭea de nevastă pe iubita inimeĭ.—Nicĭ o intrigă alta de cît aceea că are însușirea de a fi foarte încurcată și fără nicĭ o legătură. Dacă intriga

acesteĭ piese am avea o in vedere, apoĭ n-ar avea maĭ niciĭ o însemnătate. Cu toate acestea ele aŭ fost foarte gustate de publicul ieșan, maĭ puțin de cel bucureștean. Pentru ce oare? Răspunsul il găsim in aceĭa că in aceste piese așa răŭ cum sînt conduse, tipul *Chiriței* se desface, intreg, adevărat și viŭ. Chirița din amîndouă aceste vodevilurĭ e același ca și *Gahița* din «*Iorgu dela Sadagura*» maĭ intregită încă, e femeea cu pretenții, femeea purtată, care știe o franțuzească a eĭ specială, e femeea crescută din acel timp și fiindcă un astfel de tip exista, pe la 1850 in multe exemplare la Moldova, de aceĭa piesa a avut un așa de mare succes.

In rezumat, comediile, cantonetele și vodevilurile luĭ Alecsandri cu toate neajunsurile lor, aŭ făcut marĭ serviciĭ neamuluĭ romînesc, căcĭ aŭ biciuit tendințele rele, care cu greŭ s-ar fi putut astfel înlătura; a învățat o mulțime de lucrurĭ noue pe un public incult, pregătindu-l pentru opere maĭ de valoare.

E adevărat cămulte din piesele luĭ Alecsandri, încă de pe la 1880 ajunsese numaĭ niște documente, aceasta o vedea insușĭ poetul, dar nu e maĭ puțin adevărat că multe din defectele ridiculizate de dînsul la 1860 trăise încă șipînă astăzĭ, deși sub altă formă. Ca *fond*, teatrul luĭ Alecsandri din epoca dinnainte de 1870 maĭ poate fi continuat; în parte teatrul luĭ *Caragiali*, în această privință, nu-ĭ de cît continuarea teatruluĭ luĭ Alecsandri.

* * *

Dela inceputul studiuluĭ asupra teatruluĭ luĭ V. Alecsandri, am spus că avem a face cu o evoluție. Că altfel este teatrul săŭ înainte de 1870 și altfel cel după această dată. Am văzut in ce constă opera teatrală a luĭ Alecsandri, în prima epocă; să trecem acum la cea de a doua.

Cu totul altfel trebue judecată această parte de după 1870 din teatrul luĭ Alecsandri. De astădată nu maĭ face comediĭ, cantonele, vodevilurĭ, farse, etc. ci se înalță mult maĭ sus, face *drame* saŭ cum le intitulează singur poetul *piese de teatru*. In această operă a sa a vrut să facă *monumente literare*, diamante pentru coroana luĭ de poet, cum spune Ioan Ghica, și nu bucățĭ in pripă făcute pentru a ocupă intr-o seară scîndurile teatruluĭ din Iașĭ.

De aceĭa sub îndemnul amiculuĭ săŭ, Principele Alex. Cantacuzino care iĭ zicea: «E timp ca ciocirlia, ce s-a alintat sub soare cîntind plăcerile primăverĭĭ, să prindă la pene de vultur, pentru ca să-și cerce sborul in sferele inalte ale idealuluĭ», Alecsandri a dat drumul gîndiriĭ sale in lumea locuită de umbrele legendarilor eroĭ, și de aicĭ l-a atras îndată figura originală a luĭ *Iacob Eraclide Despod* (Basilic), „care să formeze impreună intregul unuĭ poem dramatic saŭ al uneĭ drame epice, cu tipurile, datinele, luptele, credințele și tendințele politice ale secoluluĭ XVI“.

Intr-adevăr o figură foarte bine aleasă; un produs al uneĭ stranii originalitățĭ, cu o viață foarte svînturată și plină de aventurĭ. Bucata aceasta a fost reprezintată pentru întăĭa oară la 30 Sept. 1879. Scrisă într-o limbă curgătoare și duioasă, îmbracată în niște versurĭ de o rară frumuseță, legenda curiosuluĭ domn Moldovean din v. XVI, a avut un foarte mare efect. Critica se grăbì de a recunoaște că o lucrare de mare valoare apăruse pe scena romînească, iar Academia iĭ acordă premiul cel mare *Nasturel-Herăscu*. Cu toate acestea chiar atuncĭ erau uniĭ care ziceaŭ e «admirabilă» ca formă, dar greșită ca fond istoric.

Și în adevăr poetul descriptiv din firea luĭ, e minunat cînd face o legendă saŭ, maĭ ales, un pastel; se pierde însă în haosul scenelor uneĭ drame. In „Despod-Vodă" se dă la iveală foarte bine acest lucru.

Se vede la Alecsandri, chiar din această dramă, că iĭ lipseà, in ce privește acțiunea dramatică, *simțul istoric*, iĭ lipseaŭ cunoștințele necesare pentru a ne arătà trecutul așa cum a fost, cu persoanele, apucăturile și tendințele lor din veac. XVI. Are tipurĭ destul de frumoase ca «*Ciubăr Vodă*" în întăĭa parte a lucrăreĭ, acea figură de un comic în care se rìde cu lacrimĭ; în partea a doua însă, cînd Despod ajunge domn, figura bufonuluĭ nebun se schimbă deodată, luînd chipul profetic și fioros al proorocilor mincinoșĭ de azĭ, de prin unele părțĭ.

Carmina e maĭ desăvîrșită de cît pretendentul la tron: spaniolă, aprinsă și vioae, iubește pe Despot pentru vitejia luĭ, pentru viața luĭ svănturată de aventurier fără avere. Gelozia eĭ dela sfîrșit, pîra făcută luĭ Laski sînt explicabile și, dacă există un punct negru în desfășurarea acestuĭ caracter, e faptul că până la urmă de tot, bănuitoarea spaniolă are o încredere oarbă în iubitul său. *Laski* e o figură palidă. *Harnov*, un intrigant lingușitor. *Tomșa*, un înșirător de fraze.

Pentru *Despot* poetul are deosebită predilecție; il zugrăvește cu mare dragoste. Știm cine erà acest Despot, o slugă isteață și iubitoare a luĭ Iacob Eraclide, ce se intitulă Despot de Samos și Paros, care trecînd printr-o serie de aventurĭ răsboinice. apucă prin intrigĭ și prin fel de fel de viclenii tronul Moldoveĭ, dar pe care lipsindu-ĭ dibăcia omuluĭ politic, nu-l poate ținea și sfîrsește prin moartea un vis așa de scurt.

Alecsandri il schimbă, il moralizează și-ĭ dă o picătură de ideal; il gătește, cum crede el, că trebue să fie cineva. Vrea să facă din el un apostol al uneĭ ideĭ marĭ. Aventurierul nu caută în domnia Moldoviĭ un cîștig, ci un punct de sprijin pentru a-și pune în aplicare un plan urieș—acela de a întreprinde o cruciadă contra Musulmanilor în care să pună în frunte principatele romîne și în special Moldova. Alecsandri și aicĭ vrea să-șĭ manifesteze vechea luĭ idee despre soarta țărilor romîne, condușĭ de pronia cerească.

Pe Despot ni-l arată dar ca pe un idealist, dar șiret. Inșală pe Ana, pentru a cîștigà pe Moțoc; pe Carmen pentru a capata trupele luĭ Laski; pe toată lumea pentru a pune mina pe tron și acum..... toată lumea îl înșală pe dînsul. In scenele din urmă; face din Despot un personagiu care se umilește, încă o notă slabă pentru Alecsandri, cunoaște răŭ pe aventurierii veac. XVI, care, din contra, au o voință hotărită, chiar atuncĭ cînd pierd totul: oaste, banĭ, glorie.

Altă notă falșă în desfășurarea acesteĭ piese, e faptul cà boeriĭ sînt însuflețițĭ de ideĭ, ce nu le puteaŭ aveà pe vremea aceĭa. Ne prezentă v. XVI ca pe al XIX. Pe *Moțoc* ni-l dă ca pe un boer din Divanurile ad-hoc. E peste putință de promis ca un boer din v. al XVI să fi zis: (Sint partizan al luĭ Despot, pentrucă văd că țara nu poate merge departe, sint multe certurĭ pentru domnie, multe familiĭ de pretendențĭ și singura deslegare ar fi domnul străin.

Tu aiureștĭ, sărmane..... Eu nu's hain nebun,
Cînd vi-l aduc pe Despot și Domn eŭ vi-l propun.
Mi-e inima amară precum îțĭ e și ție
De a vedeà Moldova un cuib de anarhie.
In care tot smintitul se crede un om prădat,
Cînd vede tronul țăriĭ de altul ocupat.
Mi-e inima atinsă de-a morțiĭ grea lovire
De a vedeà Moldova un câmp de jefuire,
Pe care toțĭ aleargă turbațĭ, neodihnițĭ,
Ca să ajungă tronul, din care-s îmbrânciți.
Aŭ ochĭ ca să nu vadă, urechĭ să nu audă,
Căcĭ inima lor stearpă cu cârtița e rudă,
Și toțĭ veciniĭ, dușmanĭ acesteĭ mândre țărĭ,
Gătesc a eĭ cădere prin chiar aĭ săĭ boerĭ,
Hrănind în a lor suflet o poftă de domnie
Ce-aduce lor peire și țării calicie.
Destul!... vreaŭ pace în țară domnind sub cer senin,
Și ĭată de ce Tomșo, propun un domn străin.

(Scena IX din Act. II „Despot Vodă).
Vorbele lui Moțoc către Tomșa.

Să argumenteze întocmaĭ ca un boier din divanurile ad hoc! Totuși Alecsandri are, pentru acest personaj favorit al săŭ. Despot, multe note adevarate, maĭ ales in ce privește modul de a gîndi al acestuĭa, in unele acțiunĭ ce ni le putem închipui ca întîmplate cu cîteva sute de anĭ înainte de momentul în care a scris V. Alecsandri această piesă.

In rezumat, Despot e o figură falșă ca istorie, aproape peste putință ca logică, dar care, dacă n-are desfășurarea complectă a caracteruluĭ, are manifestărĭ splendide ale luĭ. Ca întotdeauna Alecsandri ce nu poate ca fond,—orbește ca formă, care e din cele maĭ frumoase.

* * *

La 24 Martie 1884, Alecsandri se prezintă cu o altă bucată *Fintîna Blanduzieĭ*. De astădată subiectul nu maĭ este ales din istoria țăriĭ noastre, ci din lumea veche romană. In adevăr

el arătase în totdeauna multă înclinare pentru antichitatea romană și-și făcea o fală de a pune în scenă pe unul dintre poeții ei cei mai de seamă, pe Horațiu, pentru care avea o deosebită aplecare

Am văzut că a cam sclintit-o puțin, în „Despod-Vodă". unde subiectul era luat din Cronici, în care orice om poate găsi tonul aproape exact al vremii. Ne întrebăm, cum va fi aceastălaltă.

De la început spunem că bucățele în care Alecsandri a luat subiecte din antichitatea romană sunt mai slabe, în acestea se arată mai puțin dibaciu în redarea coloarei locale, neînstare chiar, dacă ne este permis, să se asimileze cu epoca ce o pune pe scenă.

Să spunem în câteva cuvinte în ce constă cuprinsul piesei «Fîntina Blanduziei». Horațiu iubește pe o sclavă a lui Scaurus Geta, de loc din Dacia. Gallus, rob al poetului, însă e stăpîn pe inima frumoasei străine. Horațiu o capătă de la Scaur, drept mulțumită pentru o bucată de versuri, o întîlnește însă iubindu-se cu Gallus, dar în urma stăruințelor Neerei, o curtezană, îi iartă, rămînînd să se mîngîie de neisbînda în dragoste prin versuri. (Să nu se mai uite un lucru că Alecsandri pune în scenă pe Horațiu în vrîstă de 55 de ani cu doi ani înaintea morții lui).

Din acest rezumat, pe scurt, se vede că nu e tocmai multă acțiune., dar o mișcare continuă se petrece pe scenă. Aceasta datorită în cea mai mare parte nenumăratelor acțiuni particulare, care fără să ajute pe cea principală, de multe ori o strică.

Caracterele personagiilor din această piesă sînt conduse bine, în afară de acel al eroului care nu e tocmai potrivit, nu corespunde cu Horațiu, așa cum îl cunoaștem din Suetoniu, un poet nu tocmai recomandabil ca moralitate, puțin cam lingușitor..

Horațiu e un epicurian, un egoist, fără activitate, scriitor, și atîta tot. N-a avut o viață sbuciumată așa cum trebue pentru scenă, de aceia Alecsandri a trebuit să pue lîngă Horațiu fel de fel de persoane și să l așeze într-un mediu nu tocmai măgulitor pentru gloria poetului roman. După aceia sînt defecte cronologice, băgate în samă de critici; nu știe cînd a murit nici Ovid nici Vergil. Cu toate acestea piesa a avut mare succes și, cum am spus mai sus, întotdeauna face mare efect, mai ales prin formă foarte frumoasă. „Fîntîna Blanduziei" încurajase pe Alecsandri a mai încerca încă odată dragostea sa pentru antichitatea romană. O gîndire patriotică era înfrățită cu îndemnul său poetic în noua-i lucrare «*Ovidiu*»,drama în 5, acte închinată M. S. Reginei.Voia să slăvească pe poetul «Tristelor și Metamorfoselor».

Acțiunea însă în această piesă e aproape aceeaș ca și în *Fîntîna Blanduziei*: Ovidiu, prefăcut în poetul, ideal, mistic și demn, iubește pe Iulia prefăcută în vestală, și e iubit de dînsa.

Scena întreagă este o negațiune pentru ambele caractere. Știm că Ovidiu întrece pe Orațiu. E omul decadenții și poetul tot de decadență. A fost destul de imoral, a iubit toate curte-

zanele Romeĭ. Decĭ în urma acestora numaĭ, ne întrebăm dacă un asemenea personaj putea fi idealizat? Dacă Horaţiu nu poate face pe crinul alb ca omătul, apoĭ sigur că Ovidiu nu va fi maĭ fericit. Ovidiu a fost cel maĭ linguşitor om, fără un pic de vrednicie sufletească de inimă. N-avem de cît să readucem aminte de «Tristele» luĭ, de «Pontice», scrisorĭ trimise oamenilor cu inrîurire pe lîngă August, spre a-l reprimi în Roma, pentru ca, să vedem de cîtă laşitate, cîtă linguşire era capabil acest om!

Alecsandri nu ni-l dă ca atare. La el vom găsi pentru Ovidiu un caracter medieval care luptă şi-şĭ apără ĭubita contra atacuriĭor plebeĭ. Cînd e pîrît luĭ August, el răspunde cu dovezĭ împăratuluĭ, care-l ameninţă cu surgunul. Deşţarat la Tomis, se luptă cu Sarmaţiĭ, lucru foarte puţin probabil pentru molaticul poet. In deobşte caracterele personagiilor marĭ din dramă sînt maĭ slab redate. Nicĭ Iulia, nicĭ August nu-şĭ aŭ tonul lor, firea lor.

Personagiile maĭ micĭ însă sînt cu mult maĭ bine reuşite.

Aşa că drept încheiere putem trage, că nicĭ în această pie , Alecsandri n-a fost maĭ fericit. N-a nimerit-o nicĭ cu alegerea luĭ Ovidiŭ ca eroŭ principal. E drept că acesta a avut o viaţă maĭ svînturată, tristă la sfîrşit, dar totuş cu neputinţă de pus pe scenă şi maĭ ales de susţinut, aşa de cum a făcut-o Alecsandri. Un alt fapt care strică şi maĭ mult această piesă e şi următorul: poetul la sfîrşitul drameĭ, cînd Ovidiu moare, pune în gura acestuĭa vorbele prin care arată un viitor de aur provinciilor de la Dunăre. O tiradă care nu numaĭ că nu se potriveşte de loc la sfîrşitul uneĭ astfel de piesă teatrală, dar nu se potriveşte nicĭ cu felul luĭ Alecsandri în ce priveşte patriotizmul săŭ. El era un patriot moderat, maĭ puţin de cît Russo şi de cît Kogălniceanu chiar.

Forma însă a aceşteĭ drame este, ca şi a celorlalte foarte frumoasă, versurĭ cum numaĭ el a ştiut să întrebuinţeze. De aceĭa s-a zis, că în a doua perioadă, teatrul luĭ V. Alecsandri se prezintă sub forma cea maĭ frumoasă ca vers.

Dacă-ar fi însă ca acum, dupa ce am trecut în revistă numaĭ operele teatrale ale luĭ V. Alecsandri, să le luăm şi să căutăm a le asămalui cu ce s-a facut dela dînsul încoace, se înţelege dela sine că piesele luĭ devin nişte minunĭ. Critica făcută asupra teatruluĭ luĭ Alecsandri e numaĭ în mod absolut luată; e avînd în vedere cum trebue să fie o piesă de teatru. In asemănare, însă, e fără părechе. Şi cînd ne maĭ gîndim că şi în această privinţă, ca şi în multe altele, el a fost cel dintăĭ care a tras pîrtia, care a îndrăznit a-şĭ încerca pana şi în aceasta direcţie, nu ne rămîne să zicem de cît că piesele luĭ Alecsandri sînt începutul cel maĭ frumos pentru teatrul nostru, care ar putea rămînea, cu toate neajunsurile luĭ încă mult timp, ca model de imitat.

Dacă ar maĭ fi ca acum, după ce am vorbit despre întreaga

activitate a luĭ Alecsandri, să ne maĭ dăm samă de inrîuririle ce s-aŭ pus în lucrare asupra sa, am recunoaşte două maĭ de căpitenie: una *românească*, de origine poporană, şi alta *străină*, de origină franceză şi, în special, romantică.

Din punct de vedere cronologic însă, a fost maĭ întăĭ romantic şi apoĭ şi-a asimilat cunoştinţele poporane.

Se ştie că partea d-intăĭ a vieţiĭ, Alecsandri şi-a petrecut-o la Paris, unde a avut prilejul să citească pe Lamartine, Rousseau, Chateaubriand etc. şi că întorcîndu-se în ţară e romantic şi el. Pilde avem, în novela sa «Buchetiera din Florenţa» şi în cîteva improvizărĭ de versurĭ în genul luĭ Lamartine, publicate în «Spicuitorul» luĭ Asaki.

Poporul romîn îl cunoaşte între aniĭ 1839—1852, cînd s-a lăsat maĭ mult împins de imboldirea sa, de dorul săŭ de a călători, de dorinţa luĭ de a face cunoscut lumeĭ, poezia poporuluĭ.

Cu toate aceste chĭar, după ce Alecsandri veni în atingere cu poporul, şi se pătrunsă pînă în cele maĭ marĭ adîncimĭ ale sufletuluĭ de iubirea pentru neamul din care făcea parte, totuşĭ încă pe icĭ pe colea se vede o amintire din romantismul supt cu atîta dragoste în aniĭ săĭ de tinereţă. O pildă destul de clară e în «*Steluţa*, unde în întregime aproape, predomneşte nota romantismuluĭ.—Intre 1860—1885 scrie sub amîndouă inrîuririle. Chiar în „Balade" altoeşte romantismul francez peste elemente luate din literatura poporană. Poezia *Grue Sânger*, al căruĭ cuprins l-am văzut maĭ sus, cu tema luată din popor, e schimbată forte mult în senzul romantic

De aceia acum parecă maĭ bine putem trage încheerea că poetul s-a dus în popor, nu ca să adune material folkloristic, după cum s-aŭ incercat uniĭ a dovedi; căcĭ cine îşĭ bătea capul cu aceasta la noĭ pe la 1852! A-l judeca pe Alecsandri de la 1852 cu ideile de astăzĭ e un nou senz, şi cine îşĭ propune a face aceasta, însamnă că nu-şĭ dă seamă de acest fapt aşa de elementar. Pe atuncĭ nicĭ se ştiĭa ce-ĭe folklorul.

Culegerea poeziilor poporane în vremea aceea avea două scopurĭ: acela, de a da un puternic îndemn literatureĭ culte prin desgroparea elementuluĭ poporan şi al doilea, pentru a recomanda ţările romîne prin publicarea acestor documente de simţire şi gîndire poporană. De aceea în amîndouă cazurile se cerea ca poeziile aceste să fie cît se poate maĭ frumoase.

Alecsandri şi-a luat această grea sarcină, pe care îndeplinit-o aşa cum am văzut. Astfel numaĭ ne explicăm şi maĭ deplin, pentru ce el nu ne-a redat poezia poporană aşa cum era

Dela 1880, în afară de pĭesele dramatice amintite, Alecsandri nu maĭ scrie mult în poezie şi chiar cele ce scrie crede că nu merită să fie publicate. Innainte cu cîteva săptămînĭ de moartea sa, se ocupa cu revizuirea unor manuscrise.

In poezia «Unor Criticĭ» publicată la sfârşitul vol. II ediţia cea nouă, Alecsandri îşĭ face testamentul săŭ literar şi tot o-

dată își arată părerea sa asupra acelora care îl criticase. Nu se știe data preciză a acestei poezii, dar jduecată după starea psihologică din ea, să poate deduce că a fost făcută între 1885—1890.

Și în această poezie îl vedem pe Alecsandri tot așa de *senin, nobil, îngăduitor* cum l-am văzut în toată viața sa. El recunoaște că a scris multe versuri, poate prea multe și că nu întotdeauna și desăvîrșite.

Drept sfîrșit vom spune ceea ce d. Iorga în studiul D-sale a scris despre Alecsandri, că e «un poet dintre cei mai mari, descriptiv de o putere și de o finetă neobișnuită, făuritor maestru de versuri; ne înfățișează tipul bătrînului scriitor în toată puterea lui.

Nu se va găsi la dînsul munca aprigă a stilului, truda cu vintelor alese, cioplirea versului, care fac meritul de căpitenie al poeziei contimpurane, în care forma ajunge la frumuseți neînchipuite. La dînsul poezia era din nascare; cînta fiindcă limba lui de la sine apuca drumul înflorit al versului; fiindcă durerea lui era vorbăreață, fericirea lui cuprinzătoare, patriotizmul lui frumos vorbitor.

De aceia a cîntat toată viața lui și toate cele ce făceau să vibreze inima lui de poet. A cîntat durerile norodului, a cîntat clipele de fericire, în care nu era nime ca dînsul de fericit în lume, părerile de rău după steaua apusă a zilelor lui. Patima lui caldă pentru țară, natura care era așa de cunoscută pentru dînsul și pe care o înțelegea așa de bine; soarta, cînd întunecată și amară, cînd veselă și fericită a țării lui».

Nu e trist, nu plînge vremile trecute, laudă timpurile din vechime, fără a cîrti și fără a fi pesimist pentru timpurile de față. Prevăzător de bine întotdeauna pentru țara și neamul său. Dela inceputul carierii sale literare și până în cei din urmă ani ai vieții sale îl vedem aproape acelaș, coprins de aceleași simțiminte de veselie și seninătate. E poetul „veșnic tînăr și ferice", cum zice Eminescu.

D. N. Petrovanu

In schița de față, m-am folosit de aproape tot ce s-a scris despre V. Alecsandri.

Mi-a servit de călăuză studiul foarte bun și aprofundat de d. D. C. Ollănescu. Discurs de recepție la Academia Romînă în care tratează despre V. Alecsandri.

Studiul nu mai puțin conștiincios și cu multă știință al domnului N. Iorga din „Revista Nouă" pe anul 1890.

Studiul critic al d-lui N. Pătrașcu asupra lui V. Alecsandri.

Cursul de literatură romînă al d-lui O. Densușianu, precum și tot ce s-a scris asupra lui Alecsandri de către d-nii: A. D. Xenopol, Maiorescu, Vârnav Liteanu, Bengescu Dabija etc.

PANTAHUZA

(Urmare și sfîrșit).

O caraulă, ce dormia dusă pe o laviță se trezi speriată de gemetele ce-auzia alături, se frecă la ochĭ și nu-șĭ putu da samă de cele ce se petrec... Intinzindu-șĭ brațele în țelenite de frigul ce năpădise pe ușa deschisă și căscind, fără știința de ceĭa ce se petrece în juru-ĭ, începu să se trezască..... Frecă un chibrit pe perete, aprinse, și se spăimîntă văzind fața înfiorată și plină de singe a părintelui, care începea să-șĭ vină în simțirĭ..

— «Sunt eŭ, popa Zamfir... Tâlharii... dă de știre... nu maĭ pot...»

Omul de pază, aprinse lampa, ajută rănituluĭ să se ridice și să se tîrască până-n odaia vecină, îl așeză pe-un scaun și alergă într-un suflet să dea de știre notaruluĭ care locuia maĭ aproape. Bătu multă vreme până să-l audă ceĭ dinnăuntru.

— «Cine ?»

— «Caraula..... Alear' dom' le notar... Părintele Zamfir trage să moară în primărie... L'aŭ cotonogit tâlhariĭ...»

— «Eĭ comedia draculuĭ !.. Nu puteaĭ chema pe primar...»

— «E prea departe... vaĭ de mine.. un ceas pân' la șoseaua Tîrgoviștei...»

— «Bine atuncĭ... vin» Și notarul frecîndu-se la ochĭ, ca după somnul adînc ce dormise, în camașă de noapte și numaĭ c-o bundră pe deasupra, ieși grăbit urmat de străjer.

La primărie, părintele își venise în fire și adăsta acum prins de frig și de spaimă. Notarul intră cu părul vilvoiŭ și cu ochiĭ înpaenjeniți, cascînd.

— «Ce s-a-ntîmplat prea sfinte ?». Cu ochiĭ scăldațĭ în lacrimĭ, suspinînd și răsuflînd greŭ, părintele găsi puterea să spună totul.

— «Trebuia să-l culcĭ la pămînt pe mișel, nu trebuia să aĭ milă de un tâlhar.»

— «Păcatele mele... Ce e de făcut acum ?»

— «Să trimitem după primar... eu n'am cădere...» și strigînd pe străjer: — «Dă-te într-un suflet și înștiințează pe domnu

primar.. Să-ĭ spuĭ că e primejdie mare pentru viața sfinției sale și să nu plecĭ până nu s-o îmbrăca să vie». Străjerul porni fără chef de-o cale așa de lungă, până la drumul Tirgoviștei. Notarul luă la întrebărĭ pe preot.

— «Și cît aveaĭ asupra sfințieĭ tale părinte?»

— «Cît aveam, mi-a luat totul.»

— «Cum?»

— «Să vezĭ... Hirtiile, cam o mie șase sute de leĭ, le țineam în pieptar la sîn... I-am dat numaĭ punga. Opt sute de francĭ.»

— «Și crezĭ, sfinția ta, că o să creadă cineva c'aĭ fost despoiat, maĭ ales că te maĭ întorcĭ cu o parte din parale?»

— «Știŭ eŭ!...» O închipuire mișelească trecu prin mintea notaruluĭ.

— «Să mă crezĭ pe mine... Or să zică toțĭ c'aĭ vroit să puĭ ceva deoparte, maĭ ales că hoțul a scăpat... Vezĭ, sfinția ta și povestea asta cu împușcăturile....... Or să ridă de sfinția ta, și n-or să vrea să creadă, că pistolul dumitale plin n-a putut să-l culce la pămint, ba tot el să te maĭ și bată...» Părintele Zamfir, se gîndia că poate să aibă dreptate notarul... Acesta tăcuse acum și'l măsura cu ochiĭ de vulpe.

— «Atuncĭ să-mĭ fac maĭ bine samă...»

— «Auzĭ vorbă... copil eștĭ..' Eŭ aș avea un gînd maĭ bun, care te-ar scapa, dac'aĭ vrea să-mĭ daĭ ascultare mie, care am văzut multe d'aldastea..» Preotul nu cuteza să-l întrebe ce fel, și notarul urmă...

— «Vlad[1]) o să se-nsoare, îĭ trebuesc parale... maĭ bine...» Părintele la auzul numeluĭ luĭ Vlad, trăsări, iar înțelesul vorbelor notaruluĭ nu-l pătrunse.

— «Ce e dacă să-nsoară?...»

— «Baniĭ ăștia... I-am putea împărți și formele le facem că ți ĭ-aŭ furat pe toțĭ și...» Nu-șĭ putu sfirși rostirea căcĭ popa Zamfir era acum în picioare, drept ca o făclie, singele-ĭ se urcase în față ca un val clocotitor și fierbinte, ochiĭ luĭ săgetaŭ privirea notaruluĭ, mîna luĭ să ridica gata să croiască cu palmele pe cinicul din fața-ĭ... Atît de mișaucă e omenirea!!

Dar glasul ademenitor nu încetă, notarul nu să dete învins, șarpele nu se uita la furia și amărăciunea bătrinuluĭ din fața-ĭ:... «Bănuelile oamenilor, judecătorul de instrucție, prevenție, închisoarea, chinurile. Vlad, un nume pătat, ocara și hula tuturor...» Vorbele astea cădeaŭ ca muchiile de secure de-asupra capuluĭ încovăiat și îmbătrînit cu zeeĭ de anĭ într-o minută, al părinteluĭ Zamfir...

— «Pe cînd așa... n-o să se știe nimic și-o să scapĭ cu fața curată...»

Ce luptă vajnică se petrecea acum în sufletul cinstit al bătrinuluĭ! Ce înrîurire nenorocită avură cuvintele perversuluĭ ce-ĭ da asemenea criminale povețe? Cum se întunecă mintea

---

1) In numărul trecut din eroare s-a pus Radu în loc de *Vlad*.

și judecata sănătoasă? Cum slăbi dinaintea unor așa de păcătoase îndemnurĭ... Intimplarea prin care trecuse cu cîteva minute maĭ înainte, ceea ce încă acum se desfășura dinainte-ĭ, era oare lucru aevea saŭ un vis groaznic și nepriceput?.. Bătrînul nu maĭ avu puterea să-șĭ analizeze simțurile, crezu totul și căzu pradă păcatuluĭ... Cu mîna înghețată, ca un om sub o poruncă căreia nu se poate împotrivi, vîrî mîna în sîn, desfăcu peptarul, scoase plicul și-l trînti pe masă...

— «Fă ce vreĭ....» Și pe cînd notarul să năpusti asupra banilor, cu ochiĭ cît paharul în niște văgăunĭ maĭ deschise, numărînd, părintele Zamfir, privind fără să maĭ știe ce se petrece cu el, își duse mîinile la ochĭ și cu dosul palmelor îșĭ șterse lacrimile ce-ĭ umpleaŭ bulbucătura genelor...

Mîinile notaruluĭ tremuraŭ, frunzărind sutarele până sfîrși; număra *cinstit*, opt pentru el și opt pentru acela pe care-l făcea complice acum. Băga în buzunar jumătate și jumătate le întinse popiĭ... care nu ridică mîna să le-atingă... Maldărul de banĭ rămăsese încă pe masă și notarul, adînc mișcat nu știa ce-are de gînd preutul; un fior de groază simți zguduindu-l; i se părea că bătrînul a înlemnit pe scaun... Luă baniĭ și-ĭ vîrî el însușĭ în peptarul părinteluĭ Zamfir, îĭ închiotură anteriul și dulama și-ncepu a-l maĭ mîngîĭa cu vorbele.

— «Iar acum îmbărbătează-te părinte... c'or să vie oameniĭ, primarul... și trebue să avem mințile la locul lor ca să știm îndepărta bănuelile». Dar mintea părinteluĭ Zamfir plutia în alte lumĭ: urechile luĭ nu auziaŭ nimic...

VII

Printre gergevelele ferestreĭ o furișare de crivăț se strecură cu putere, dîrdîind ca sunetul uneĭ bătăĭ în geamurĭ, tăind tăcerea. Notarul bănuind că o a treia ființă a putut fi martoră mișelieĭ luĭ, sări ca mușcat de șarpe; deschise ușa și-o spuză deasă, rece și înțepătoare, îĭ pălmui fața. Nu fusese nimenĭ și-șĭ făcuse spaimă ca omul ce-șĭ știe conștiința apasată și se teme chiar și de-o muscă. Jos, pe scîndurile din sală, arma scăpată din mîinile părinteluĭ Zamfir zăcea uitată; notarul îĭ desluși muchiile ce jucaŭ prin întuneric ca niște fețe de diamant, o ridică și se prefăcu c'a descoperit un om în fața-ĭ începînd, prin bezna odăiĭ, o luptă cu un dușman închipuit: trînti toate cîte-ĭ eșiaŭ nainte, scaune, mese, dulapurĭ, tunînd cît il ținea pieptul și înscenînd o luptă piept la piept, pe care n-o da de cît cu lucrurile din sală, pe cînd părintele Zamfir încremenit, alăturĭ, nu știa ce să facă:

— «Staĭ, tălharule...... te-am prins, n-o să scapĭ...... din mîinile mele, ți-am descoperit ascunzătoarea... Nu da, că te ucid ucigașule...» ...Țipa, de răgușise, pungașul. Părintele dete să-alerge într-ajutor, dar picĭoarele-ĭ sfîrșite de simțire îĭ slăbiseră...... O comedie josnică se petrecu cît aĭ clipi din ochĭ, bine închipuită de omul stăpînireĭ. Ușa se dete la părete, ca

răsbită de-un om ce scapă dintr-o mînă vînjoasă și din prag notarul începu a descarca focurĭ de armă, carĭ răsunară asurzitoare, tăind vîrtejul de zăpadă ce se ridica dus de vînt, vuind în golurile văzduhurilor; eși apoĭ ca un nebun în uliță, strigînd cît îl ajuta gura și chemînd într-ajutor satul. Părintele Zamfir care credea în minunea descoperireĭ tâlharuluĭ ce-l despoiase în pădure, prin o sforțare supra omenească și cu puterile sleite. eși pe urmă-ĭ.

— „Sărițĭ... sărițĭ... ajutor...“ striga notarul, numaĭ în cămașă, cu capul gol, cu pistolul în mînĭ... De prin colțurĭ, de prin curțĭ, de pe dealurĭ, apăreaŭ umbre spăriate și nedumerite; locuitoriĭ deșteptațĭ de strigăte și de detunăturĭ se deșteptasera și alergaŭ care cu ce nimerisera la îndămînă... Vlad e printre ceĭ dintăĭŭ și încremenește ca un steĭŭ, deslușind chipul luĭ taĭcă-săŭ, galben ca turta, amuțit, ce se mișca în roĭul de oamenĭ ce foĭaŭ ca nebuniĭ.... Se aude, tunătoare, vocea notaruluĭ:

— „Pe-aci... pe-aci, fraților; pe-aci a scăpat tâlharul.....“

Și tot satul îl urmărește, ațițat, fără să știe pe cine urmărește și unde aleargă... Pe zapada albă pe care crivățul o mută din loc în loc, nu se vede nicĭ o urmă și oameniĭ cred c-o înneacă troeniĭ, după fie-care pas nemețiĭ acopere locurile, și urmele lor chĭar se pierd la fie-ce mișcare... Cîteva descărcăturĭ slobozite fără țintă răsună din urmă, primarul sosește și el și după el jandarmiĭ... E o vijelie de oamenĭ zăpăcițĭ, înfierbîntațĭ, mînioșĭ, o vijelie turbată de sute de ființe care întrece furia crivățuluĭ ce crește necurmat și pe urma-ĭ numaĭ Vlad nu se poate ținea, căcĭ brațele luĭ aŭ lepădat arma și sprijină trupul stîns al taĭcă-săŭ.

La primărie, unde toțĭ s-aŭ întors după goană, e o furnicare de trupurĭ răzbite de ger... Toțĭ sunt de părere că pe-așa vreme nu se maĭ poate urmări tâlharul... Primarul se așează la masă și notarul îĭ dictează procesul verbal; părintele îșĭ maĭ chĭamă puterile, aducerile aminte, și-șĭ face declarația întîmplăreĭ din pădure. De mult preț era declarația notaruluĭ, voĭnicul care a descoperit pe hoț în tinda primărieĭ și cu care s-a luptat ca un viteaz, până ce ĭ-a scăpat din mînĭ și s-a făcut nevăzut, precum și o altă declarație a unuĭ sătean, care la început credea, ĭar acum e sigur că a văzut pe tâlhar sărind pîrleazul uneĭ ogrăzĭ, spre gîrlă.

Formele procesuluĭ verbal sunt sfîrșite, cîțĭ-va sătenĭ cu primarul, notarul și jandarmiĭ, însoțesc pe părintele Zamfir pân' acasă, suflarea satuluĭ se retrage, oameniĭ intră pe la casele lor liniștițĭ, ĭar după o vreme toate luminile se sting, doar vijelia ca o cobe, cutreera satul, apele, dealurile, vuind a jale, rupînd copaciĭ, umflînd coperișurile și ducînd grămezĭ de zapadă de pe munte pe văĭ, de pe văĭ prin ogrăzĭ, șuerînd prin hornurĭ și răpind odihna celor ce căutaŭ a-șĭ regăsi somnul.

Numaĭ de pe ferestruĭa caseĭ părinteluĭ Zamfir, o lumină palidă se strecoară prin geamurĭ, ca o pată gălbuĭe pe zăpezile jucătoare din curte.

VIII

In lungile nopțĭ de zăcere și bolire, părintele Zamfir avea aĭurărĭ grozave. Nu o dată Vlad deslușise numele notaruluĭ, nu odată bolnavul pomenise de baniĭ furațĭ, de noaptea intimplăreĭ și adeseorĭ în vremĭ de friguri, spunea o întreagă poveste la care fiu-său asculta înduĭoșat. Omul cu barbă neagră de fuĭor boit, se înfățișa în inchipuirea aprinsă a bătrinuluĭ, luînd fața notaruluĭ.

— „Notarul, ticălosul... tâlharul bărbos, el, el... nu-l scapațĭ... la ocnă...... biserica... păcatul meŭ... să-l ardă blăstămul... Nu vedețĭ? Ce stațĭ?... Smarandă, Smarandă, fă, spune-le tu: tu l-aĭ văzut....", așa aĭurea nopțĭ întregĭ și zile încheĭate bĭetul bolnav. Dar de povestea aceasta cine era să creadă? Oameniĭ veniaŭ, aprindeaŭ lumînărĭ și făceaŭ maslurĭ, ĭar de aĭurările popiĭ nimenĭ ținea seamă.

— „Auzițĭ, notarul?" ziceaŭ oameniĭ „Bĭetul om care l-a scăpat de la moarte, voĭnicul care era să pĭară și el în luptă cu hoțul!" Și de asta nu vorbĭa nimenĭ cu temeĭŭ, nicĭ chĭar Vlad nu putea crede. Iar cind părintele se întremă nu pomeni nimăruĭ nicĭ o vorbă.

Maĭ tîrziŭ, la anul, oameniĭ din sat puseră sfat să dea o mulțămire bătrinuluĭ, care rămăsese cu mina și cu piciorul sting prinse de dambla. Din baniĭ obșteĭ satuluĭ și cu ce puseră oameniĭ de la mină la mină, se putu adună o sumă maĭ bună de făcură o dregere bisericeĭ, în care acum nu maĭ slujĭa părintele Zamfir.

Fu o zi mare pentru bătrin ziŭa tîrnosireĭ la care sluji protoereul. Dintr-o strană, în care-șĭ sprijinĭa trupul sub cirjĭ grele, urmărĭa popa Zamfir slujba și suspine adincĭ porniaŭ din pĭeptul luĭ apăsat.

Biserica era plină de oamenĭ și cu toțĭ se strîngeaŭ împrejurul straneĭ de sărutaŭ mina celuĭ ce fusese neputincios a-șĭ îndeplini dorul, visul de a face alta biserică; dar părinteluĭ Zamfir iĭ sticleaŭ ochiĭ de mulțămire și de recunoștință... căcĭ făcuseră oameniĭ ce putuseră ca să aducă ceruluĭ și celuĭ ce-l slujise cu credință, prinosul lor de recunoștință.

Din strana în care-șĭ odihnĭa bătrinețele prăpădite, părintele Zamfir mulțămĭa cu ochiĭ fie-căruĭ, pe cînd dintre gene boabe marĭ de lacrimĭ arzătoare i-se prelungeaŭ pe obrajiĭ ofilițĭ, și picaŭ pe mustețe, pe buze și i se scurgea de pe barbă pe giubea. Lingă dînsul în genunchĭ, se ruga Vlad, ĭar într-un colț ascuns al bisericeĭ plingea cu durere nevasta luĭ Dragomir, — Sultănica.

Caton Theodorian

Nămăeștĭ (Vila Verde), în 26 Iulie 1906.

Inceputul Teatruluĭ în Moldova

(Urmare)

Direcțiunea a hotărît să se joace în abonament un numaĭ 36 pĭese nouă: *opere*, *drame*, *comediĭ* și *vodeviluri*, și numărul reprezentațiilor în total să fie de 75, cum a fost și până acuma, rămîind prețul intrărilor acelaș, ca și in trecut. Tot odată fiindcă în ĭarna trecută, publicul fusese nemulțămit de frigul ce era în sala teatruluĭ, Direcțiunea sub privigherea arhitectuluĭ municipalităţiĭ Alecu Costinescu a adus marĭ îmbunătățirĭ în această privință, făcînd reparațiunĭ la sobe, la plafonul săleĭ, precum și la acoperemîntul teatruluĭ [1].

Odată această reparațiune a teatruluĭ mîntuită și angajamentele artiștiștilor atît a teatruluĭ francez cît și aceluĭ moldovenesc încheĭete, unele din noŭ altele reinoite, stagiunea teatruluĭ francez se deschide la 14 Sept. 1841, cu pĭesa *Les Beignets à la cour*, comedie în 2 acte cu cuplete, și cu *La Marquise Pretentaille*, vodevil în un act [2].

Puțin după aceasta se deschide și teatrul romănesc. In 7 Octomvre 1841, se joacă de trupa franceză două pĭese: *Georges et Thérese* ou *Les deux orphélins*, dramă-vodevil în 2 acte, de *Auvray*, și *Francine la Gantière Les trois neveux*, vodevil în un act, de *Melesville* [3].

---

1) Toate aceste de maĭ sus arătate, se văd într-un avis publicat în limba franceză și în foĭ răzlețe, cu data din 21 August 1841. Un asemenea aviz se află la biblioteca Academieĭ romîne pachet „Teatru" Foĭ răzlețe.

2) Afișul acesteĭ reprezentațiĭ se află la biblioteca Academieĭ Romîne, pachet „Teatru" Foi răzlețe.

3) Afișul acesteĭ reprezentațiĭ se află la biblioteca Academieĭ Romîne pachet „Teatru" Foĭ răzlețe.

Atît reprezentaţiile teatrului francez cît şi ale celuĭ românesc, aŭ o mare reuşită care produc în publicul Ieşan o satisfacţiune sufletească de nedescris, văzînd cu toţiĭ că teatrul merge propăşind. Despre aceasta, ĭată ce gasim în *Albina românească* (1841. No. 2 Ianuarie 4):

«Maĭ mult de o lună aŭ trecut de cînd păşim din mirare în mirare. Anul 1841 s-aŭ sfîrşit prin o mulţime de reprezentaţiĭ, pre cît de variate, pre atîta şi nouă pe ştena teatruluĭ».

La 8 Ianuarie 1842 trupa franceză joacă în beneficiul d-luĭ şi d-neĭ *Quelus* pîesa *Charles VII chez ses grands vassaux* (Carol al VII-lea la aĭ luĭ marĭ vasali), tragedie în 5 acte şi în versurĭ de Alexandre Dumas.

Această pîesă a făcut în public o mare senzaţie, şi *fostul elev şi ascultător de la clasa de filosofie* din Academia Mihaileană *Teodor Codrescu*, face o dare de samă despre modul cum a interpretat actoriĭ rolurile ce înfăţişaŭ. Până acum dările de samă se făceaŭ maĭ mult de Gheorghe Asaki, în *Albina românească*, şi cîte odată de membrul comitetuluĭ teatral Camile Barozzi; acuma însă teatrul a început a-şĭ da roadele sale fiind priceput şi criticat de cea maĭ mare parte din public, dîndu-şĭ părerile fie-care asupra moduluĭ cum pîesa a fost interpelată, atît prin graĭŭ cît şi în scris. De aceĭa noĭ găsim nimerit a reproduce aicĭ darea de samă despre care am vorbit. Iat-o:

«Artiştiĭ francezĭ aŭ dat în 8 Ghenarie în benefisul d-luĭ şi d-neĭ Kelius, cea întăĭ tragedie în 5 acte de Alexandru Dumas.

«Mulţămită fie talenturilor d-lor Kelius, Şampein, Iacint, Rişer şi M-meĭ Raihenstain, această tragedie aŭ capatat un foarte strălucit rezultat. Noĭ nu putem îndestul să aplaodăm pe d-l Kelins, ce aŭ înţeles foarte bine rolul luĭ Iacob, sub turbanul arab; cu ce adevăr aŭ rostit intuziasmul săŭ pentru pustiŭ şi dragostea luĭ pentru Beranjer. Acest artist aŭ mărit sfera teatruluĭ nostru. D-l Şampein, ni-aŭ desvălit intr-însul în rolul conteluĭ, un talent, pe care noĭ nu am avut nicĭ odată prilej aşa de bine a-l preţui. D-l Rişer au fost admirat şi pe dreptul aplaudat în rolul cel tînăr şi înamorat al luĭ Carol al VII-lea, pe care l-aŭ jucat cu o mare nimerire. Nu este cu putinţă de a să înţălege maĭ bine şi de a arata cu maĭ mult adevăr pe jaluza şi răzbunătoarea contesă Beranjer, decît ni-aŭ înfăţoşat-o Madama Raihenstain.

«In al 4-le şi al 5-le act maĭ cu samă, să uĭtă actriţa şi să socoate că este în adevăr, în atîta gîocul şi vorba eĭ, cuprind în sine o expresie înpătimitoare.

«Actorilor ce nu aŭ glucat decît role secundare, li mulțemim pentru silința ce aŭ aratat la izbutirea pĭeseĭ.

«Noĭ nu socotim că această reprezentație ar fi rodul uneĭ lucrărĭ extraordinare, un fenomen care se înspăĭmînteze pe chĭar însușĭ actoriĭ. Din împrotivă sîntem foarte bine încredințațĭ, că iĭ de maĭ multe orĭ ar putea să întrerumpă cu un fericit rezultat monotonia vodevilelor și a dramelor prin oare care tragediĭ și a deprinde pe publicul Iașilor, cu minunele arteĭ dramatice numaĭ dacă ar fi incurajațĭ prin aplaosele și bunătatea parteruluĭ [1])».

Teodor Codrescu

Trupa moldovenească merge și ea alăturĭ de trupa franceză spre mulțemirea publiculuĭ. Din pĭesele jucate în cursul luneĭ Ianuarie 1842, notăm comedia *Bădăranul boerit* [2]) *(Bourgeois gentilhomme)* de *Molière*. Iată cum anunță afișul acea reprezentație, dîndu-ne și numele actorilor:

ACTORII MOLDOVENI VOR AVEA CINSTE A DA

Astăzĭ Sîmbătă 31 Ian. 1842

In benefițul Madameĭ Macé [3])

O mare serată extraordinară compusă pentru întăĭa reprezentație de

B Ă D Ă R A N U L B O E R I T

Comedie comică în 5 acte compusă de Molière, și tradusă de I. V.

Actoriĭ carĭ aŭ luat parte în această pĭesă, au fost:

Caragiali, *Sterian*, *Burghilion*, *Grecianu*, *Boian*, *Homiceanu*. D-nele *Macé*, *Smaranda*. Pe lîngă aceștia aŭ maĭ luat parte ca diletanțĭ o doamnă și patru domnĭ din societatea ieșană.

(Urmează) T. T. Burada

---

1) *Albina romînească*. 1842 Ian. 15 No. 5.

2) Afișul acesteĭ pĭese se află la biblioteca Academieĭ Romîne, în pachetul „Teatrn“ foĭ răzlețe. Ea s-a tradus de căpitanul I. Voinescu, și s-a tipărit în Bucureștĭ în tipografia Eliad, la 1837.

3) D-na Macé rеmînînd văduvă, s-a măritat apoĭ cu actorul romîn Sterian, şi a continuat a juca în teatrul romîn sub numele de d-na Sterian.

Teiul din Bodenlaube

(Scrisoarea d-luĭ Ghika-Budeștĭ către d-l A. D. Xenopol).

Climeștĭ 3 Sept. 1906.

Onorate D-le Xenopol,

Cu multă plăcere am cetit frumoasa d-voastră descriere a „Teiuluĭ din Schönau în numărul 7 al „Arhiveĭ".

Maestra d-voastră povestire mĭ-a adus aminte de un alt teiŭ bătrîn, tot din Bavaria și care are și el istoria sa.

Făceam, acum vre-o 4 anĭ o cură la Kissingen în Franconia bavareză In apropiere se află ruinele unuĭ vechĭŭ castel numit „Die Bodenlaube" Acest castel, după documentele istorice, a fost zidit în vĭacul al 12-lea de un conte de Henneberg, a căruĭ familie astăzĭ nu maĭ există. Titlul contal de Henneberg a trecut la familia de Saxa-Coburg-Gotha, după cum se vede prin măritișul celeĭ de pe urmă contese de Henneberg cu un membru al familieĭ Wettin, care domnește astăzĭ în regatul și diferitele ducate de Saxa, precum și în Anglia, Portugalia și Bulgaria. Conțiĭ de Henneberg, marĭ seniorĭ feodalĭ încă dinaintea înălțăriĭ caseĭ Hohenstauffen la împărăție, aŭ jucat oare-care rol în timpul domnieĭ acestor împarațĭ. Eĭ aveaŭ numeroase castelurĭ în Thuringia și în Franconia între care și acel de la Bodenlaube. De-asupra porțiĭ de intrare a acestuĭ castel, se cunosc încă foarte bine armele familieĭ Henneberg, un picĭor de găină în mijlocul scutuluĭ.

Un urmaș al conteluĭ de Henneberg care zidise castelul „Bodenlaube" lua parte la cruciada împaratuluĭ Frederic II din casa Hohenstauffen, cam prin anul 1250. Această cruciadă fusese maĭ mult o călătorie triumfală cu mare alaĭ. Prin diplomația sa, Frederic știu să cîștige prietenia Sultanuluĭ El-Ramil al Sarazinilor. Fără varsare de sînge, Imparatul cucerise regatul de Cypru și reuși de a se încorona cu corona regală a Ierusalimuluĭ.

Pe cînd Frederic de Hohenstauffen se alese din această cruciadă cu două coroane regale, contele de Henneberg se alese cu o tînără și frumoasă nevastă pe care o cucerise pe sfîntul pămînt. Istoria spune numaĭ că ea a fost o princesă greacă, foarte frumoasă. Nu se știe însă dacă ea a fost din neamul împăraților de Bisanț saŭ vre-o fiică a unuĭa din casele domnitoare creștine din Orient, precum eraŭ conțiĭ de Tripoli, duciĭ de Antiohia saŭ alțiĭ. Măritișul tinereĭ părechĭ se făcu sub auspiciile Impara-

tuluĭ Frederic în cetatea Accon, portul de mare în care de obiceĭ, trupele creştine se organizaŭ pentru cucerirea Ierusalimuluĭ.

Contele de Henneberg aduse pe tînăra sa nevastă în castelul săŭ „Bodenlaube" de lingă Kissingen şi trăi cu ea mulţĭ şi fericiţĭ anĭ.

Preumblîndu-mă în jurul ruinelor castelului „Bodenlaube" rămăsăiŭ uimit înaintea unuĭ teiŭ de o frumuseţă rară. Cu toate că trunchiul era spintecat în două de fulger, totuş copacul era zdravăn şi sănătos, întocmaĭ aşa precum descrieţĭ d-voastră, onorate d-le Xenopol, teiul din Schönau.

Tot ca d-voastră întrebaĭ pe un ţaran care lucra în apropiere pe cîmp, despre istoria acestuĭ teiŭ. El îmĭ spuse că teiul a fost sădit prin anul 1250 de o contesă de Henneberg, principesă greacă pe care contele de Henneberg, şĭ-o aduse din sfîntul pămînt.

Aşa dar acest venerabil teiŭ are vrista de 650 de anĭ.

Primiţĭ vă rog, onorate d-le Xenopol asigurarea distinseĭ mele consideraţiunĭ.

Eugen N. Ghika Budeştĭ

DATINI LA AROMINI

Sacrificare de păsărĭ şi lepădarea pruncului la uşa bisericeĭ, doar va trăi.

Faptul povestit maĭ jos s-a petrecut la Cruşova pe la 1857. Familia C... avusese nenorocirea să piarză în şir şapte copiĭ, scurt timp după naştere.

Atuncĭ aŭ hotărit să se conformeze uneĭ datinĭ vechĭ: în momentul facereĭ copilul, a fost trecut prin un cerc de fier, aşezat pe pămîntul gol în pivniţă. S-a tăiat pe dată un cocoş, pe care l-aŭ îngropat în locul unde s-a născut băeţaşul. (De ar fi fost fată, era să se jertfiască o găină).

Chiar în aceĭaşĭ zi pruncul a fost lepădat la uşa bisericeĭ, unde a fost găsit de bogătaşul Bom... care l-a botezat şi ĭ-a pus numele Sterin.

Copilul de odinioară, azĭ e un bun comerciant, rîde cu poftă cînd i se amintesc întîmplările de maĭ sus.

Trecerea pruncului în momentul facereĭ prin un cerc de fer şi denumirea Sterin, par a fi suggerate direct de tăria feruluĭ şi de înţelesul cuvîntuluĭ grecesc „stereon".

Celelalte uzurĭ amintesc jertfele de pe vremurĭ.

Comunicat de d-na *Pasca Ghenal*

Salonic, 23 Octomvre 1906.

Dr A. Şunda.

TEATRUL IEŞAN

Mercantilizarea actuală a vieţiĭ în general, care mercantilizare să sperăm că nu va dăinui mult, a atins negreşit şi teatrele. Caşi alte multe izvoare de ştiinţă, şi de artă şi teatrul s-a văzut deodată pornit pe clina de a produce şi a se produce pentru cîştig. Fără privire dacă o unitate artistică se păstrează, dacă se tinde la un scop oare-care menit să desăvîrşească arta: dimpotrivă, facă-se orĭ-ce, producă-se orĭ-ce, numaĭ banĭ să ĭasă, este tendinţa care însufleţeşte cu deosebire teatrul în deobşte, precum însufleţeşte astăzĭ orĭ-ce alte îndeletnicirĭ omeneştĭ.

Şi-ĭ tare greŭ să te sustragĭ curentuluĭ. Curentul vine ca o navală de apă, te prinde de toate părţile, şi dacă te găseştĭ în bicisnicia de a nu şti să înoţĭ saŭ norocul nu ţĭ-a pus la îndămînă o luntre, ca să te poţĭ trage la o parte, curentul te duce cu dînsul, dacă nu te îneacă şi nu te zdrobeşte. Orĭ-ce protestare e de prisos. In înfrigurarea generală ce o întipăreştĭ un curent la toată lumea, nu-ĭ nimenĭ să-ţĭ dea ascultare şi împotrivirea ta e o lovitură de cazma cu intenţia de-a da la pămînt zidul chinezesc.

Trebue să ştiĭ s-aştepţĭ, să-ţĭ alegĭ un punct innalt şi sigur, pentru ca să priveştĭ numaĭ strecurarea curentuluĭ şi de zile bune să nu desnădăjduieştĭ. Astfel e în toate lucrurile, în toate îndeletnicirile omeneşti. Cu cît înfrigurarea este maĭ mare, cu cît vijelia s'arată maĭ grozavă, cu atît poţĭ fi sigur de slaba eĭ durată şi de înseninarea curîndă a vremeĭ şi a oamenilor. Astfel e în ştiinţă, ast-fel e in artă; ast-fel e în universităţĭ, ast-fe e în teatre.

Vorbind în deosebĭ de teatrul ĭeşan, trebuĭe cu regret să înregistrăm silinţele din trecut de a găsi tot pĭese care să atragă lumea doar-doar s-ar putea încasa maĭ mult. Nu merge cu una, cearcă alta; nu merge nicĭ cu aceĭa, alta poate să prindă maĭ sigur. Şi rezultatul! Că lumea, cu bunul eĭ simţ ce-ĭ slujeşte mereŭ de adăpost pentru tot felul de înrîurirĭ şi de spolierĭ, nu merge la teatru; şi chĭar de mergea o dată, ĭĭ este de-ajuns pentru a-ĭ trece gustul de a maĭ merge.

Acest şivoĭ de mercantilizare, care cuprinde adese şi capete foarte distinse, a trecut. Teatrul nu poate avea scopul de a produce banĭ, ci artă. Implicit numaĭ trebue să decurgă, că dacă aĭ făcut artă, sa-ţĭ vie şi banĭ căcĭ nu înţelegem gratuitatea şi nicĭ sacrificiŭ material în artă. Baniĭ sînt forma actuală, sub care acţiunea, ştiinţa şi arta noastră se pot schimba pentru îndestulare în ceĭa ce nu putem produce direct. Dar baniĭ nu pot constitui scopul acţiuneĭ, ştiinţeĭ şi arteĭ noastre, cari în sinea lor sînt şi trebuesc să fie fără de preţ.

Ast-fel a înţeles d-l Haralamb Lecca să îndrumeze teatrul ĭeşan şi bine a înţeles. De loc grăbit să atragă lumea ca cu darabana, a o avea odată şi apoĭ a nu o maĭ avea; ci cu stăruinţă, dînd pĭese alese şi bine jucate caută să atragă încet-încet lumea, s-o îmblînzească, s-o facă să uĭte neajunsurile şi neplăcerile trecute, s-o desfăteze, dar maĭ presus de orĭ-ce s-o

mişte şi s-o învețe. Atît pĭesele alese tind către acest lucru; dar maĭ ales pĭesele sale propriĭ sînt încîntătoare mreje de-ale arteĭ.

Aceste constatărĭ şi aceste ideĭ mĭ-aŭ fost sugerate, asistînd la reprezentarea pĭeseĭ *Jucătoriĭ de cărţĭ*, unde totul e redat cu minuţiozitate unde totul conlucrează ca să trăeştĭ cu personagiile scenice: închĭegarea pĭeseĭ, jocul artiştilor şi scena cu întregul eĭ dichis. Prevăd o eră de strălucire pentru teatrul ĭeşan cu atît maĭ mult că se vădesc elemente tinere de frumos talent, printre care m-a impresionat cu deosebire unul de o forţă puţin obişnuită, artist în toată puterea cuvîntuluĭ, despre care ĭeşeniĭ vor spune, împotrivindu-l străinilor ce s-ar mîndri cu vre-un artist de-al lor, cum spun şi eŭ cetitorilor: „să mergeţĭ să vedeţĭ pe Aurel Petrescu".

Dr. Zosin

NOTIŢI

Tunelul submarin între Franţa şi Anglia

Problema tuneluluĭ sub Pasul de Calais a fost luată din de către marele geolog francez d-l *G. Dollfus* aducînd o deslegare mult maĭ bine studiată, de cît cea de maĭnainte.

Noua propunere a fost expusă la societatea geologică a Franţeĭ în 19 Noemvre 2906.

Problema era să se găsească o pătură de tărîm în care izvorîrea de apă să fie în cea maĭ mică cantitate.

D-l *G.* Dollfus a studiat cu deamănuntul împrejurările apelor subterane atît pe coasta engleză de la Hastings pînă la S-ta Margareta, cît şi pe cea franceză de la Crèche lîngă Boulogne — Calais, avînd de asemene în vedere şi numeroasele sondagiĭ făcute maĭ cu samă în cîmpia joasă de la Calais.

Din aceste cercetărĭ reĭesă că apele subterane se arată foarte îmbelşugate la suprafeţele de atingere a două tărîmurĭ deosebite. Tărîmul cu cea maĭ mică cîtime de apă dulce e *partea de jos a Cenomanianuluĭ*. Turonianul e foarte crăpat ĭar argilele Vraconiene se dărîmă lesne, de aceĭa ele trebue înlăturate (evitate) . . . .; în cît tărîmul ce se impune pentru a fi străbătut de tunel, e Cenomanianul, alcătuit din crida marnoasă cu *Ammonites varians* şi *Am. Mantelli*, gros de vre-o 20 metri, zăcînd pe o bandă de cridă glanconiană şi acoperit de o cridă lutoasă, prin care apa nu poate pătrunde.

Vechĭul procet al luĭ Thomé de Gamond mergînd în linie dreaptă era să taĭe zece tărîmuri de vrîste şi alcătuirĭ mineralogice deosebite, în cît negreşit că ar fi întîlnit greutăţi peste putinţă de învins.

El începea în calcarul Jurasic, pătrunde pĭeziş nisipurile şi luturile Wealdeene, ajungînd în cele din urmă la marnele Cretaceuluĭ mijlociŭ.

Proectul d-luĭ Dollfus pentru a înlătura năvălirile îmbelşugate de apă, recomandă săparea tuneluluĭ în partea de jos a Cenomanianuluĭ, maĭ sus amintită; însă spre a ajunge acest scop drumul trebue să fie şerpuit. El pleacă din Franţa de la Wissant, urmează paralel cu coasta adîncindu-se pînă la Sangatte, de aci printr-un mare arc pătrunde pĭeziş pe sub Pasul de Calais deadreptul către Douvres; ĭar de sub acest oraş el face o mare curbă, pentru ca să ĭasă la suprafaţă, la Folkestone.

Lungimea tunelul e de 55 km. din care 34 km. sub mare. Cea maĭ mare adîncime la care se scoboara tunelul va fi de 130 m., căcĭ adîncimea apeĭ din această strîmtoare ajunge cel mult la 65 m. şi o grosime egală a tavanuluĭ tuneluluĭ s-a găsit satisfacătoare pentru a garanta soliditatea lucrăreĭ.

R. S.

* * *

L'évolution agricole en Allemangne. Le „*Bauer*" de la *Lande du Lunebourg* (comment il s'est adapté aux transformations modernes) par **Paul Roux,** Paris. 1906.

Cartea de 100 de paginĭ a luĭ *Paul Roux*, a apărut ca studiŭ în „*La science sociale*". In ea se arată traĭul ţaranuluĭ din cîmpiile sărace ale Luneburguluĭ: *c'est un pays terriblement pauvre et arrièrè* (p. 7), i se spunea autoruluĭ, care se hotărî a face observaţiunĭ, ducîndu-se la faţa loculuĭ. Nu putem în deajuns să recomandăm acest studiŭ celor ĭubitorĭ de ţărănimea noastră. In el va găsi în locul întăi o metodă riguros ştiinţifică în tratarea fenomenelor sociale şi va găsi îndrumarea pentru a face şi la noĭ monografiĭ de comune rurale, nu ca acum în mod subectiv, fiecare autor şi cercetător spunîndu-şĭ părerile şi ideile sale, şi în mod obĭectiv, ştiinţific.

Valeriu Hulubeiŭ

* * *

Jubileul d-luĭ Eduard Caudella.—In 5 Dec. are loc la teatrul naţional din Iaşĭ un mare festival artistic organizat de Asociaţiunea Generală a Artiştilor şi Corpul Profesoral al Conservatoruluĭ din Iaşĭ, pentru a sărbători jumătatea de veac de cînd neîntrecutul maestru ĭeşan lucrează fără obosală la cultivarea şi desăvîrşirea muziceĭ, româneşte spre a o turna în formele arteĭ. In numărul viitor vom publica o dare de samă mai amănunţită a acesteĭ însemnate serbărĭ.

A. D. X.

Acesta fiind al 11 număr, domniĭ abonațĭ sînt cu stăruință rugațĭ să binevoĭască a trimite abonamentul la „Arhiva“ pe adresa: Administrația revisteĭ „Arhiva“ *Iașĭ.*

ANUL XVII. No. 12

ARHIVA

Organul Societăţiĭ Ştiinţifice şi Literare

Din Jaşĭ

APARE ODATA PE LUNA

Director: A. D. Xenopol

CUPRINSUL:

Pentru orice priveşte redacţia şi administraţia a se adresa d-luĭ *A. D. Atanasiu*, profesor, Jaşĭ.

IAŞI
TIPOGRAFIA „DACIA", ILIESCU, GROSSU & COMP.
1906.

ARHIVA

ORGANUL SOCIETAŢII ŞTIINŢIFICE ŞI LITERARE

DIN IAȘI

Anul XVII. Decemvrie 1906 No. 12.

Toamna

NATURA

Se scutur frunzele lipsite
De'nsingĭuirea [1]) lor aleasă
Iar ţarna, pulberea le-aşteaptă
Ca re'noiri din ea să ţeasă.

Pădurea sufletul şi-arată
De'nvĭeţuire desbrăcat
Şi-aşteaptă sticla albă-a ĭerneĭ
Să'mbrace trupu-ĭ despoĭat.

Piraele răresc din unde
A cintăreţilor oglindă;
Iar ceru'mbrumărit de aburĭ
Nicĭ că încearcă să-l maĭ prindă.

Pămîntul răscolit de plugurĭ
Arată colţurĭ ce-or să pĭară
Căcĭ din jertfita lor putere
Răsare-a brazdelor comoară [2]).

OMUL

Se scutur zilele lipsite
De'nsingĭuirea lor aleasă
Mormîntul cu-a luĭ caspeţĭ lacomĭ
Aşteaptă prada luĭ mănoasă.

Cu'ncetul sufletul s'arată
De'nvĭeţuire desbrăcat
Şi-aşteaptă gĭulgĭul alb al racleĭ
Să'mbrace trupul despoĭat.

Gîndirile răresc din unde
A întrupărilor oglindă,
Iar visu'mbrumărit de dorurĭ
Nicĭ că încearcă să-l maĭ prindă

Cuvîntul răscolit de minte
Arată colţĭ ce n'or să pĭară,
Căcĭ din puterea lor trăită
Răsare-a vremilor comoară.

---

1) *Insîngĭuirea*, cuvînt noŭ, prea nimerit ca termin poetic pentru *sevă*; căcĭ seva este sîngele plantelor.

2) Griul încolţeşte toamna; colţul pĭere sub zapadă, ĭar rădăcina luĭ, prinsă de pămînt, rodeşte in primăvară.

Și ce le pasă că Ghenar
Le-aruncă-a morțeĭ ghĭață
Cînd, sus, cărbunele luĭ Mart [1])
Le chĭamă ĭar la vĭață !

Și ce ne pasă'ncet că Kronos
Ne-aruncă-a morțeĭ ghĭață
Cînd din vĭața ce-am trăit
Hrănit am altă vĭață!

La plantă pĭere colțul, la gînd pĭere tulpina
Ca unul să dea mana, celalt să dea lumina [2]).

Să'mbracă firea'n hobot, ĭar mintea stă senină
Văzînd ce stînge timpul și veciĭ ce-șĭ anină [3])

Gîndirĭ

I

Din adîncimĭ răsare vremea și'n infiniturĭ se cufundă.
Nepriceput e tot ce vine ; ce pĭere-ĭ raza dusă'n undă[4]).

Și gîndu-ne din slaba fire apare noŭ și vechiŭ-ĭ ĭar.
De vreĭ într-însul sprijinire, cațĭ raza'n undă în zadar.

Nepricepută ni-ĭ și voĭa ; stăpînĭ pe ea o clipă stăm.
Mereŭ tot schimbă ziŭa rîndul ; ĭerĭ ce-am cîntat noĭ
mîĭnĭ uităm.

II

Se lasă ceața tot maĭ deasă, acoperind dealurĭ și văĭ.
Imbrobodită doarme luna în stratu-ĭ ruman de văpăĭ [5]).

---

1) Icoană minunată pentru soarele primăvereĭ.

2) La plantă pĭere colțul, rămîne vie rădăcina din care naște altă vĭață. La om trupul, purtătorul gîndiriĭ, moare șĭ vĭața se menține numaĭ prin înflorirea gînduluĭ.

3) Firea se'mbracă'n hobot, căcĭ vremea toate le distruge ; mi nte stă senină, căcĭ veciĭ îșĭ anină gîndirĭ uniĭ de alțiĭ.

4) Asemăluire prea potrivită și ca gîndire și ca rostire. O rază, cînd ntră în apă, se refractează, se împrăștie, devine lucire, dar nu nu maĭ stă ca rază.

5) Vers de o neîntrecută armonie.

Iar stelele îndrăgostite de a seninuluĭ păvază
Ascund sclipirĭ nedumerite ca cenușiul să nu-l vază [1]).

Așa s'ascund și-a noastre gîndurĭ cînd cețĭ pe cerĭul
vĭețeĭ cad ;
Nedumerițĭ cătăm albastrul prin grijile ce nu aŭ vad [2]).

III

Din raze viĭ și negre umbre lumina-șĭ trage a eĭ putere
Și varsă farmecu-ĭ deplin în jurul oarbeĭ noastre sfere [3]).

Din raze viĭ și negre umbre norocu-șĭ țese-a luĭ lumină
Și varsă farmecu-ĭ deplin pe vĭața noastră ce'nsenină.

Ririă

---

1) In loc ca să spună că stelele nu se maĭ văd prin cenușiul nourilor, se dă gîndiriĭ întorsătura poetică, personificînd stelele care, speriate de vălul cenușiŭ, ar ascunde de dînsul ochiĭ lor nedumerițĭ.

2) Gîndire finală care încheagă tabloul în o simțire omenească.

3) Oarba sferă=pămîntul nostru luminat de soare, dar prin el însuș întunecat și orb.

Congresul pentru proprietatea literară și artistică

Incă din 1878 s'a ținut în Paris, sub președința luĭ Victor Hugo, cel dintâiŭ congres pentru proteguirea proprietățiĭ literare și artistice, organizat de Asociațiunea franceză pentru artă și literatură, care urmărĭa acest scop.

De atuncĭ pînă acuma nu a rămas nicĭ un an, în care să nu se țină asemenea congrese, ale căror țintă este tot atît de însemnată pe partea teoretică ca și pe cea practică.

Anul acesta congresul s-a întrunit în Bucureștĭ, și iată cum s-a întimplat lucrul:

La congresul din 1905, ce s a ținut la Liège, a fost delegat, din partea Guvernuluĭ romîn, d-l M. Gr. Holban, directorul *Revisteĭ Idealiste*. D-sa luă asupră șĭ, fără a avea încuviințarea Mistruluĭ Instucțieĭ publice romîn, să poftiască congresul ca să-șĭ țină viitoarea luĭ întrunire în Bucureștĭ, poftire pe care congresul o primi cu bucurie. La noĭ se produse oarecare mișcare din această pricină; căcĭ ceĭ maĭ mulțĭ se temeaŭ de întrunirea unuĭ congres internațional în Bucureștĭ, unde nu există muzeŭ de pictură, și unde cel de antichitățĭ, nu este așezat într-un local potrivit și încăpător, iar comorile însemnate adunate cu atita rîvnă și știință de d-l Gr. Tocilescu staŭ claĭe peste gra-

madă, fără nicĭ o ordine și fără nicĭ o clasare, prin sălile și beciurile Universitățiĭ. Se maĭ temeaŭ apoĭ, că nu ne vom putea înfățișa înaintea învățaților străinĭ cu lucrărĭ asupra materieĭ, așa că poftirea făcută de Holban se părea o greșală care adusese o mare încurcătură asupra țăreĭ.

Totuș, fiindcă lucrul era așa făcut și nu se maĭ putea desface, trebuĭa numaĭ decît să învingem greutățile și să ĭeșim cu cinste din această încercare.

Din fericire, fusese înființată cu cîțĭva anĭ maĭ înainte în Bucureștĭ, o *Societate de Artă și Literatură Romînă*, care, între alte scopurĭ, urmărĭa și întrebarea proteguireĭ proprietățiĭ literare și artistice. Societatea este președată de eminentul nostru coleg, poetul și literatul D. Ollănescu, și secretar al eĭ și director al revisteĭ „*Arta și Literatura Romînă*" este harnicul și destoĭnicul critic și literator N. Petrașcu.

D-l Holban rugă îndată pe această societate să se însărcineze cu organizarea congresuluĭ din Bucureștĭ, ceĭa ce se și făcu. Societatea, prin organul secretaruluĭ săŭ, d-l N. Petrașcu, intră în corespondență cu Asociațiunea franceză președată de d-l George Maillard, care o puse în legătură cu toțĭ învățațiĭ care luase parte la congresele de maĭ nainte, și se hotărî în curînd data de 8 (21) Septemvrie ca zi de deschidere în Bucureștĭ a congresuluĭ pentru proteguirea proprietățiĭ literare.

Cîtva timp după ce d-l Holban făcuse poftirea pentru Bucureștĭ, se hotărî de către Guvernul romîn deschiderea uneĭ Expozițiĭ naționale care să sărbătorească jubileul de 40 de anĭ de domnie a M. S. Regeluĭ Carol I. Lipsa în privința celor ce s-ar fi putut arăta străinilor cu prilejul veniriĭ lor în România, fu înlăturată prin ținerea expozițieĭ; apoĭ maĭ multe lucrărĭ fură publicate de scriitoriĭ romînĭ privitoare la întrebarea proprietățiĭ literare. Aceste sunt:

1) *Etat de la législation roumaine sur la propriété littéraire et artistique* par C. Hamangiu, procureur près de la cour d'appel de Jassy (un vol. de 150 pag.). Bucureștĭ 1906 (apărută și în ediție romînă).

2) *La prioprété littéraire et artistique* par Jean T. Ghica, ancien préfet (un vol. de 185 pag.). Bucureștĭ 1906.

3) *L'état actuel de la doctrine, de la législation et de la jurisprudence en ce qui concerne la propriété littéraire en Roumanie* par At. Nicolaŭ, juge au Trib. d'Ilfov (un volum de 100 pag.). Bucureştĭ 1906.

4) *Sur la propriété littéraire en Roumanie* par T. G. Djuvara, ancien ministre pénipotentiaire (o broşură de 40 pag.). Bucureştĭ 1906.

Prin aceste împrejurărĭ, ambele temerĭ cari cuprinsese un moment cugetelele noastre, fură înlăturate şi începurăm a vedea, în ţinerea congresuluĭ în Bucureştĭ, un mijloc de înălţare a ţăreĭ, în loc de unul de decădere a eĭ în ochiĭ străinătăţeĭ. Această încredinţare puse tuturor inima la loc şi-ĭ îndemnă să se pună pe lucru, pentru a înfăţişa România într-un chip priincĭos eĭ, şi a învinge greutatea în care părea că o pusese pornirea, de altfel cu bune scopurĭ, dar cam pripită a d-luĭ Holban. Cînd se apropiă însă timpul deschidereĭ congresuluĭ, d-l D. Ollănescu preşedintele Soc. Artă şi Literatură Română, organizătoarea luĭ, se îmbolnăvi şi trebui să plece din ţară, pentru a-şĭ căuta de sănătate. D-l Ollănescu mă rugă atuncea ca, în însuşire de vice preşedinte al acesteĭ societăţĭ, să ĭeŭ asupra mea sarcina de a conduce organizarea şi desbaterile congresuluĭ.

Primiĭ cu plăcere aceasta însărcinare, cu toate că trebuĭa să plec în cursul luneĭ August, la Londra, spre a lua parte la lucrările congresuluĭ de sociologie, şi la Paris, spre a face o comunicare Academieĭ ştiinţelor morale şi politice asupra *Neconştiutuluĭ în Istorie*. Veniĭ de vre-o două orĭ la Bucureştĭ, nainte de a pleca în străinătate, spre a mă înţelege cu d-l N. Petraşcu, care lucrase până atuncĭ cu cea maĭ mare rîvnă în privirea congresuluĭ, şi ambiĭ puserăm la cale ce maĭ era de făcut pînă cînd mă voĭŭ întoarce eŭ din Londra şi Paris.

La 25 Septemvrie revenind în ţară, luaĭ măsurile cele de pe urmă, pentru primirea şi organizarea congresuluĭ, ajutat de d-l N. Pătraşcu şi de membriĭ ceĭlalţĭ aĭ comitetuluĭ romîn: d-l General Bengescu-Debija, vice-preşedinte, alăturea cu mine, al Societăţiĭ p. Artă şi Literatură Romînă, şi de d-niĭ membrii Al Davila, Tomulescu şi Ghica.

Se alcătui, în înţelegere cu asociaţiunea franceză un program

ai congresului care, după maî multe schimbărî, fu hotărit desăvirșit.

Inainte de inceperea congresuluî și în ajunul zileî de 8 Septemvrie, d-l M. Gr. Holban făcu congresiștilor, la Otelul Bulevarduluî, o primire la care luară parte, afară de vr-o 90 de membri străinî, din care vre o 20 de doamne, și aproape tot atîțî membri romînî. Se făcură cele dintăî cunoștințî ale unora cu ceîlalțî. Dintre străinî erau vre o 50 din Franția, vre-o 9 din Germania, 5 din Elveția, 2 din Austria, 5 din Belgia și 4 din Italia. La aceștia din urmă se adause și contele de San-Martino care venise chîar atuncî, trimis de municipalitatea din Roma, să aducă celeî din Bucureștî, ca dar, un facsimil al vestiteî Lupoaîce de pe Capitol, cu Romulus și Remus. Din partea Franțieî fură trimișî un delegat oficial al Ministeruluî Justițieî și 5 delegațî aî Ministeruluî Intsrucțieî. Din partea Elvețieî un mare jurist și învățat, Morel, președintele Biurouluî internațional al proprietățiî literare din Berna și director al revisteî *Le droit d'auteur*.

* * *

In ziua de 8 Septemvrie la $10^1/_2$ dimineață, congresul fu deschis în marea sală a Ateneului din Bucureștî, sub președința mea și a domnilor Miniștri M. Vlădescu, al Instrucțiuniî publice și D. Greceanu, al Justițieî. Secretarul general, d-l N. Petrescu, impreună cu d-l Osterrieth, secretar desemnat de Asociațiunea din Paris, ocupară ambele capete ale meseî președențiale. Dăduî pe rînd cuvîntul d-lor Miniștri de Instrucție și de Justiție, apoî locțiitoruluî de primar, d-l Al. Ciurcu, spre a ura bună venire congresiștilor străinî. Apoî ținuî eŭ însumî următoarea cuvîntare, bine-înțeles in limba franceză, cum se urmează de obiceîŭ cu toate cuvîntările, desbaterile și închinările de la banchete, la toate congresele internaționale :

Doamnelor și domnilor,

Una din cinstile cele maî marî cu care România se poate mîndri cu drept cuvînt, este întrunirea în capitala sa a străluciților învățațî carî alcătuesc congresul proprietățiî literare.

E, în adevăr, cel dintăî congres internațional care ține ședințele sale pe pămîntul romănesc, fapt care strînge și maî mult legăturile intelectuale ale țăriî noastre cu izvorul de unde ea și-a tras toate elementele de propășire și de lumină : civilizația apusană.

România vă este prea recunoscătoare, domnilor, pentru înalta băgare în seamă ce-ĭ arătaţĭ. Poate că ea nu va răspunde în totul aşteptărilor d-voastre; căcĭ mişcarea civilizătoare atingîndu-o abie cu puternica-ĭ aripă, zborul nostru încă se tîrie pe pămînt şi maĭ avem încă mult de lucru, până ce el va putea să urmeze ţările d-voastre în avîntul lor spre înălţimile cereştĭ, de carĭ vă apropiaţĭ pe fiecare zi. Totuşĭ o privelişte plină de interes se va înfăţişa ochilor d-voastre, acea a unuĭ popor în plină renaştere, care face toate sforţările spre a ajunge naţiunile marĭ ce l-aŭ precedat de atîta vreme în calea culturiĭ. Şi momentul e bine ales, ca să vă puteţi da samă de propăşirea ce am realizat, căcĭ expoziţia noastră jubilară poate să vă dea în această privinţă o ideie destul de deplină.

*
* *

Congresul proprietăţiĭ literare trebue să se îndeletnicĭască cu deosebitele întrebărĭ în legătură cu producerea literara, ştiinţifică şi artistică, întru cît această producere e privită din punctul de vedere juridic.

Era un timp cînd dreptul de proprietate nu era recunoscut decît pentru lucrurile materiale; cînd obĭectul proprietăţiĭ nu putea fi de cît un corp. E adevărat însă că, printre corpurĭ, se cuprindea şi corpul omenesc, care conţine totuş un suflet şi o minte şi, prin aceasta, dreptul de proprietate se întindea şi asupra elementuluĭ spiritual. De aceĭa şi Romîniĭ, la care robia s-a păstrat în Europa foarte multă vreme (fiind desfiinţată abia în 1854), numărau robiĭ după numărul *sufletelor*. Se zicea că cutare boĭer stăpînia atîtea suflete de Ţiganĭ. Astăzĭ, cu dreptul asupra proprietăţiĭ literare, atingem ĭarăş un element spiritual; dar adînca deosebire ce există între această formă de proprietate şi acea a sclăvieĭ, e că în această din urmă elementul spiritual al omuluĭ aparţinea (împreună cu corpul) *altuĭa*, pe cînd dreptul din zilele noastre se sileşte să facă pe om proprietar asupra ***propriuluĭ săŭ spirit*** şi asupra tot ce porneşte din el.

Dreptul asupra proprietăţiĭ ideilor şi a formeĭ ce li se dă, înfăţişază decĭ un progres în evoluţia juridică a omenirii. Acest drept s-a desvoltat puţin cîte puţin; maĭ întăĭ sub formă de brevete de invenţiunĭ carĭ întrupaŭ plăzmuirile spirituluĭ, într-o procedare saŭ într-o unealtă materială. Apoĭ s-a ridicat într-o regiune maĭ înaltă, şi s-a întins dreptul stăpîniriĭ excluzive şi asupra ideiĭ curate care nu maĭ întrebuinţază materia decît pentru a se păstra, şi nu pentru a intra în lumea realităţiĭ [1]).

Totuş un lucru merită a fi luat în seamă. Pe cînd ideĭa dreptuluĭ de proprietate se întindea şi asupra produceriĭ literare şi tindea decĭ a întări temelia pe care se sprijină socie-

1) Legea engleză asupra brevetelor de invenţiune din 1623. Legea franceză din 1791. Legea franceză din 1793 asupra proprietăţiĭ literare.

tatea actuală, principiul proprietățiĭ private, individuale,—aŭ ĭeșit la lumină teoriĭ noue ce loviaŭ acest principiŭ chĭar în miezul săŭ, și tindeaŭ la întocmirea uneĭ alte orînduirĭ sociale, întemeĭate, nu pe acest principiŭ, ci pe cel al proprietățiĭ colective. Acestea sunt teoriile socialiste carĭ încearcă să substituĭască desvoltăriĭ istorice, în mare parte neconștiute a omeniriĭ, realizarea unuĭ scop formulat în deplină conștiință; de a făuri din noŭ o vĭață socială și politică, despărțită cu desăvîrșire de rădăcinile adîncĭ ale desvoltăriĭ omenireĭ, așa cum s-aŭ produs până în zilele noastre.

Dar pe cînd evoluția se desfășură într-un singur fel, făcînd să răsară totdeauna, din fierberea patimilor și intereselor în luptă, numaĭ formele meníte a trăi,—teoriile ce voesc să pue o stare artificială în locul aceleĭa pe care natura o indică ca singura potrivită cu vĭața,—sunt tot atît de numeroase, ca și capetele în carĭ ele încoltesc. Dacă ar fi vorba de a reforma vĭața socială și politică după deosebitele planurĭ propuse de spiritele individuale, nu s-ar ști ce sistem ar trebui primit, și dacă s-ar încerca vre-unul, ar fi îndată respins, pentru a se înlocui cu altul. Popoarele ar deveni materie de experiență, și ar plăti prea scump părăsirea singuruluĭ drum adevărat pe care omenirea trebue să-l străbată în desvoltarea eĭ, acela pe care i-l arată evoluția naturală a formelor sociale și politice.

Această evoluție tinde, fără îndoĭală, la o împărțire maĭ dreaptă și maĭ echitabilă a productelor pe carĭ omul le dobîndește, prin stăpînirea sa din ce în ce maĭ întinsă asupra naturiĭ. Dar această îndreptare trebue să se înfăptuĭască, *păstrîndu-se forma proprietățiĭ individuale, care nu-ĭ de loc vinovată de prea mare neegalitate a părților ce fiecare își ĭea din sinul mameĭ noastre comune.* Această neegalitate este, de sigur, unul din marile rele de carĭ sufere omenirea: răŭ material și usturător pentru aceĭ pe carĭ iĭ lovește cu nedreptatea sa; răŭ tot așa de dureros și pentru aceĭ carĭ, deși la adăpostul loviturilor luĭ, simpatizează cu nefericițiĭ. De aceĭa o mișcare obștească și puternică împinge clasele bogate să se despoaĭe de bună voie de privilegiile bogățieĭ, pentru a răspîndi îndestularea și în clasele de jos ale societățiĭ. Să se arunce numaĭ ochiĭ asupra legiuiriĭ munciĭ, care a făcut în ultimul timp progrese uriașe și care a îmbunătățit și îmbunătățește zilnic condițiile vieții lucrătorilor, pentru a se convinge, că o suflare neoprită împinge omenirea către o nouă orientare în vĭața socială, aceea care încearcă a aduce realizarea cea maĭ deplină a ideiĭ dreptuluĭ.

Noĭ credem că acest mers evolutiv al formelor sociale va îndeplini scopul urmărit cu atîta stăruință de reprezentanțiĭ claselor muncitoare, și nu utopia uneĭ transformărĭ năprasnice care ar înlocui formele de vĭață, ĭeșite în chip spontaneŭ din sinul nesecat al naturiĭ, cu altele voite și chibzuite.

Tot natura va găsi leacul care va vindeca rănile pe carĭ

desvoltarea însăşî le face corpuluĭ omeniriĭ. *Numai evoluţia înceată şi neoprită, şi nu transformarea neaşteptată, e menită a conduce pe calea dreptăţiĭ mersul lucrurilor omeneştĭ.*

Cred că întinderea dreptuluĭ de proprietate individuală şi asupra productelor minţiĭ, cuprinde între altele unul din cele maĭ bune argumente împrotiva doctrinelor socialiste, ale căror primejdie nu stă în îndeplinirea lor, care e cu totul peste putinţă, ci în turburările ce ar aduce orĭ ce încercare de a le introduce în practică.

In adevăr, dreptul de proprietate asupra productelor minţiĭ caută să afirme stăpînirea exclusivă a omuluĭ asupra unor bogăţiĭ ce aŭ fost multă vreme socotite ca aparţinînd tuturora, ca şi căldura soareluĭ, saŭ ca aerul ce-l răsuflăm. Ideile, rezultatul munciĭ intelectuale, păreaŭ nepotrivite pentru proprietatea privată, din pricina caracteruluĭ lor nematerial şi din pricina răpedeĭ lor împrăştierĭ. Şi este un semn foarte caracteristic al direcţieĭ evoluţieĭ noastre, către întărirea principiuluĭ proprietăţiĭ private, arătarea proteguireĭ proprietăţiĭ literare tocmaĭ într-o epocă, în care mijloacele de propagare a ideilor aŭ ajuns atît de numeroase şi atît de desăvîrşite, şi în care decĭ aceste din urmă par a se volatiliza din ce în ce.

Acest caracter al producerilor literare de a putea deveni foarte uşor bunul tuturor, le făcea în deosebĭ însuşite să îmbrace forma proprietăţiĭ colective, ideal urmărit de socialismŭ, deoarece munca unuĭ singur individ foloseşte lumiĭ întregĭ.

Şi în aşa stare se aflaŭ productele minţiĭ, carĭ deşi datorite sforţărilor, cîte odata destul de obositoare ale unuĭ individ, eraŭ privite totuş ca un bun comun, chiar fără despăgubire prealabilă, cum cer unele doctrine socialiste maĭ înaintate. Iscodirĭ şi descoperirĭ, poeziĭ, romane, bucăţĭ teatrale, tractate ştiinţifice, criticĭ literare, cărţĭ didactice, orĭ ce producere a uneĭ minţĭ pe aceste tărîmurĭ, ajungea pe bunul comun al lumeĭ întregĭ. Orĭ cine putea reproduce, traduce, fura, şi se putea îmbogăţi pe sama producătoruluĭ, fără ca acesta să se poată plînge de furtul făptuit în paguba sa; căcĭ furtul eră socotit după dreptul roman ca o „contrectatio fraudulosa rei alienae, lucri faciendi gratia", şi gîndirea, munca intelectuală, nefiind o *„res"*, ceĭ ce o produceaŭ nu puteaŭ găsi apărare în lege. Plagiatul, în înţelesul cel maĭ larg al cuvîntuluĭ, putea să fie o faptă necinstită, o ruşine pentru acela ce'l săvîrşia; dar nu constituia un delict şi nu era decĭ ameninţat cu asprimea coduluĭ.

Dar conştiinţa juridică a omeniriĭ a propăşit, şi lumea s-a convins ca asemenea stare de lucrurĭ conţinea o nedreptate, şi legiurile diferitelor ţărĭ s-aŭ grăbit s-o îndreple, dînd şi *fabricanţilor de ideĭ* proteguirea legilor.

Dacă această conştiinţă juridică ar fi gravitat către idealul

socialismului, care este respingerea proprietăţii individuale, îmi pare că ar fi trebuit ca proprietatea lucrurilor să se apropie de starea în care se găsiaŭ productele spiritului, şi nu s-ar fi făcut tocmai din protivă, ca să se întindă dreptul de proprietate individuală şi asupra producerilor intelectuale. Conştiinţa juridică şi morală a omenirii tinde, prin urmare, la întărirea principiului proprietăţii private, individuale.

Dar am văzut că tot acelaş conştiinţă se sileşte să lecuiască nedreapta împărţire a foloaselor trase din stăpînirea naturii. Evoluţia morală a omenirii încearcă deci, pe de o parte să întăriască ideia proprietăţii private, pe de altă parte să ridice starea celor ce poartă pe umerii lor sarcina tot mai grea a civilizaţiei. Ea caută deci a ridica condiţia socială a claselor pînă acum desmoştenite ale societăţii, *păstrîndu-se în acelaş timp principiul proprietăţii individuale, şi deci şi alcătuirea socială întemeiată pe dînsul.* Către acest ţel se mişcă deci marele glob al propăşirii, care sfărîmă tot în drumul lui, ca să îndeplinească nişte scopuri cari nu sunt ale noastre, dar cari aŭ fost sădite în sufletele noastre de către acel „primo mottore" a tot ce există.

Intrebarea proprietăţii literare îmi pare a cîştiga, prin aceasta, o însemnătate cu mult mai mare, decît dacă ar fi privita numai în ea însăş, fără legătură cu totul ce ne răpeşte în vultoarea lui.

Lucrînd ca s-o asigurăm, şi la desvoltarea instituţiilor ce o proteguesc, noi lucrăm şi pentru intărirea bazei pe care se sprijină tot ce omenirea a produs pînă acum; lucrăm şi pentru apărarea acestei civilizaţii atît de frumoase care a ridicat fiinţa omenească la o aşa de mare înălţime deasupra acelor de jos din cari a ieşit.

Cu convingerea, domnilor şi scumpi colegi, că munca noastră va folosi nu numai producătorilor intelectuali, dar indirect omenirii intregi, declar congresul deschis.

(Urmează) A. D. Xenopol

O călătorie la Romînii din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia)

(Cu o hartă)

I

In vara anului 1895, după ce am cercetat *secțiunea valacă* de la Expoziția etnografică din Praga, m-am hotărît să mă duc în Rusia, să cercetez romînii ce s-ar fi aflînd împrăștiați în gubernia Kamenitz-Podolsc.

Așa dar pregătindu-mă de drum, am pornit din Praga în Rusia pe la începutul lunei August acelaș an, spre a cerceta satele de origină romînă din acea gubernie, și despre existența cărora, aveam cunoștință mai dinainte. După o lungă călătorie cu drumul de fer, am ajuns la fruntaria Austriacă, intrînd în gubernia Kamenitz-Podolsc, pe la *Podvolocisca*, apoi mergînd înainte tot cu drumul de fer. am ajuns la tîrgușorul *Proscurov*, de acolo luînd o căruță, după 16 ore de drum am ajuns în orașul *Kamenitz-Podolsc* [1]), capitala guberniei cu acelaș nume.

Acest oraș încunjurat de rîul *Smotrici*, se zice că s-a numit *Kamenitz*, de la cuvîntul rusesc Камень (piatră), fiind așezat pe loc pietros.

Deși nu avem date positive de cînd datează acest oraș, totuși se constată ca e foarte vechiŭ, și că prin anul 1349. a fost rezidit și întărit prin ziduri ca o cetate de frații Alexandru și Iurie Coriatovici, spre a apara Podolia de năvălirea Polonilor, și mai tîrziŭ cînd a căzut în mîna Polonilor (1392), a servit de aparare în contra năvălirilor Tatarilor, Turcilor și a Moldovenilor.

In anul 1672' Turcii aŭ luat acest oraș de la Poloni, iar prin pacea de la Carlovitz (1699), a fost restituit Poloniei, apoi pe la anul 1772, Rușii aŭ luat în stăpînire Kamenitzul cu întreaga Podolie, cînd s-a făcut împărțirea Poloniei. Cetatea și întăriturile ce aŭ făcut Turcii acestui oraș, staŭ și până astăzi

1) Afară de orașul Kamenitz-Podolsc, mai este un altul în gubernia Grodno, numit Kamenitz-Litevski, apoi un altul în gubernia de Volhinia numit Kamenitz-Volhinski.

în picioare. Intrînd în cetate prin poarta cea mare, în apropiere, se află nişte hrubi, care se zice, că comunică pe sub Nistru cu oraşul Hotin din Basarabia. Multe din bisericile creştineşti aŭ fost prefăcute în giamiĭ în timpul Turcilor. La biserica catedrală catolică, şi astăzĭ se vede un minaret turcesc foarte înalt, în vîrful căruia se află statuia Maicii Domnuluĭ. In biserica Domenicanilor se află asemenea rămăşiţi de ornamente şi inscripţiunĭ turceştĭ; amvonul de unde se fac predicile este remas tot de la turcĭ, şi se păstrează pănă-n ziŭa de astăzĭ, e tot de marmură şi foarte frumos sculptat.

In acest oraş în care s-a petrecut fapte de cea maĭ mare importanţă relativ la istoria ţăriĭ noastre [1], am făcut cunoştinţă cu preotul Ivan Feodorovicĭ Gorodeţski cu care am vorbit mult despre antichităţile ce se află în acest oraş, precum şi despre rominiĭ ce sunt împrăştieţĭ pe malul sting al Nistruluĭ; el ne-a spus că prin zidurile bisericilor, se află multe inscripţiunĭ, şi că chiar la biserica *sf. Ioan înainte mergătorul*, care pe timpul turcilor era prefăcută în geamie, se află maĭ multe petre cu inscripţiunĭ în zidul aceleĭ bisericĭ. Intrînd în acea biserică, am vezut o peatră cu o inscripţiune slavonă, pusă în zidul altaruluĭ, pe care stă scris cu litere cioplite, *în relief*, următoarele:

---

1) In oraşul Kamenit s-a dat în deosebite rîndurĭ maĭ multe privilegii neguţitorilor din acel oraş. Intăĭul privilegiŭ s-a dat de Stefan cel Mare la anul 1460, pe baza altor privilegiĭ din aniĭ 1407, 1434 şi 1456, date de alţiDomnitorĭ a Cameniţeĭ şi Lvovului. (Акты Зап. Россіи I. 21; Акты grod. i ziem. VIII. 116, 228, 237).

La anul 1491, cînd s-a încheĭat pacea între Ioan Albert şi Stefan Vodă, pentru ca să fie linişte la fruntariĭ, s-a stabilit ca supuşiĭ Moldovenĭ ce reclamaŭ în contra locuitorilor din Podolia să fie judecaţĭ de starostele din Cameniţ, ĭar supuşiĭ Polonĭ, ce asemenea s-ar fi ridicat cu tînguire în contra Moldovenilor să se îndrepte ca să fie judecaţĭ saŭ la Starostele din Hotin saŭ la acel din Cernăuţĭ. (Iablonowski, Zdrola dziejowe, X (Sprawy woloskie za Iagiellonow), pag. 38. Despre aceste vezĭ şi: Городъ Каменецъ--Подольскій, de preotul E. Сѣцинскіи, Kiev. 1895. pag. 225 şi 226.

In anul 1509, Bogdan Vodă fiul luĭ Stefan, a cucerit Cameniţa şi de acolo a pradat toată Podolia şi Galiţia, pentru că Poloniĭ iĭ luase Pocuţia. (Kogălniceanu, Letopisiţile edit. II-a 1, 182).

In anul 1510 Ian. 17, s-a încheĭat pacea în Cameniţa, între Hatmanul Neculaĭ Cameneţski şi Bogdan. (Zam. Pod., 1. 83 (M. Bielski, Kronica. 513): K. Putaski. Szkice i poszukiwania historyczne, Krakow. 1887, 108 şi 124.

Pe la anul 1571, a trăit în Cameniţa Voevodul Bogdan Lăpuşneanu, şi încredinţîndu-se că nu va maĭ putea sta pe tron şi duce cîrma ţăriĭ, a trecut în Moscva. (Letopesiţele. Loc. cit. pag. 457).

Vasile Vodă fiind alungat din Domnie de Gheorghe Stefan, a stat în pribegie la Cameniţa aproape o lună pănă ce ĭa venit în ajutor ginerile seu Timuş în anul 1653. (Letopisiţile, loc. c. pag. 329). Tot în acel an Timuş (Timoteŭ Hmelniţki) a căutat cu orĭ ce preţ să se facă unirea ţărilor romîne Moldova, Valahia şi Transilvania, din care cauză s-a implicat într-un răzaoĭŭ cu Domnitorul Valahieĭ şi cu principele Transilvanieĭ. (Городъ Каменецъ Подольскіи. Священика Е. Сѣцинскаго. Кіевъ. 1895, pag. 30).

După ce Sultanul Mehmet a cucerit Cameniţa de la Leşĭ în 16 Aug. 1673, a mazilit aicĭ pe Duca Vodă. (Letopisiţele Loc. cit. vol. II pag. 8).

и кȣпи҃ дзвонъ за злотыхъ ѯ

† СІИ КАМЕНЬ ȢКРАСИ

ЗДѢ ПНЬ СИМИОНЪ СТРІ

И ВЕЛИКІИ ВИСТЕРНИКЪ

ИЗДѢ ПОЛОЖИ СЫНА СВОЕГО

ІОНАШКА В ЛѢТО ЗРК

Pe românește se traduce așa :

Și a cumparat clopot pentru 60 zloți
† Această piatră a înfrumusețat'o
Aicĭ pan Simion Striĭ
Mare Vesternic
Și aicĭ a pus pe fiul seŭ
Ioanașcu în anul 7120.

Linia de sus a acesteĭ inscripțiunĭ, este scrisă cu litere maĭ micĭ de cît acele cu care sunt scrise celelalte liniĭ, și nu este de cît sfîrșitul inscripțiuniĭ. Se vede că săpătorul n-a plănuit bine ca să-ĭ încapă pe piatră întreaga inscripțiune și de aceĭa a adăogat cu litere maĭ micĭ deasupra inscripțiuneĭ rîndul ce n a încăput.

Ințelesul acesteĭ inscripțiunĭ este următorul:

Marele visternic pan Simion Striĭ, care nu este altul decît *Stroi* saŭ *Stroicĭ*, a îngropat la biserica *Sf. Ioan înainte mergător*, pe fiul săŭ Ionașcu, și în acel loc a pus piatra cu inscripțiune, și spre odihna sufletuluĭ fiuluĭ săŭ, a cumparat un clopot pentru biserică.

O altă piatră cu inscripțiune se află în stînga cum intri în biserică, în fața altaruluĭ, scrisă pe o marmură foarte mare cu litere poleite cu aur, deasupra stă *herbul* Cantacuzineștilor, și împrejur niște arabescurĭ în relief de ipsos, lucrat cu mult gust și artă, în stilul secululuĭ XVIII-lea.

Iată acea inscripțiune:

D. O. M.

Ioanni Rudolpho Cantacuzeno

Primogenito Stephani Ducis Valachiae
Hoc monumentum perennis amoris et memoriæ gratia posuit
Eltsabelh comissa a Beaufremont consors dolentissima.
Natus hic princeps Bucoresti :7-ma Martij A. 1669 in Valachia,
Vitam obiit Lastoweiis 1 ma Iunij in Polonia 1761,

Exuvias corporis deposuit in ecc les. s. Ioan. R. G. Cam. in Podol:
A Cantacuzenis orienti ab 1341 imperantibus ortus.
Armis Turcarā amisso imperio in Proavis, Dominium Valachiæ
et Bessarabiæ ad Patrem suum numeravit.
Eodem exutus integrā a nece vitā, in Gallia, Germania postereā
in Polonia conservavit.
Quisquis es, Viator, fortunæ vices a deo variantis mireris
Constans haec in terris esse nequit, eam in Coelis quaere.

Traducerea acestei inscripţiunĭ, este următoarea :

D. O. M.

(Luĭ D-zeŭ celui bun şi mare)

Luĭ Ioan Rudolf Cantacuzen

Fiuluĭ celuĭ maĭ mare a luĭ Stefan Domn Valahieĭ,
A pus acest monument în semn de vecinică iubire şi pomenire
Soţia sa intristată, Elisabeta, născută contesa Beaufremont.
Acest principe s-a născut la Bucureştĭ în Valah., la 7 Mart an. 1699.
A murit în Lastowitz din Polonia la 1 Iunie an. 1761.
Remăşiţile trupuluĭ seu s-au aşezat în biserica Sf. Ioan Ritul
grec din Camenitz în Podolia,
Coborîtor din neamul Cantacuzineştilor carĭ aŭ domnit în Orient
de la anul 1341.
Din pricina cuceririlor Turcilor, pierzînd dreptul in persoana străbunuluĭ săŭ, prin persoana tatăluĭ săŭ, a capatat domnia Valahieĭ şi Besarabieĭ.
Alungat de aicĭ şi-a scapat viaţa de la moarte în Galia, Germania şi apoĭ în Polonia.
Orĭ cine-aĭ fi tu trecătorule, nu te mira de schimbareà norocului dat de Dumnezeŭ.
Aicĭ pe pămînt nu poate fi durabil, cautăl în ceriŭ [1]).

In condica mitricală a bisericeĭ *Sf. Ioan înainte mergătorul* din secolul trecut (1701—1767), ce se păstrează în arhiva consistorieĭ din Podolia, actul de înmormîntare a luĭ Ioan Cantacuzino este scris aicĭ astfel în limba latină, (de obiceiŭ trecerile în condică se făceaŭ în limba rusască):

„1761. die vigesima prima Mai, festo sanctorum Constantini Magni Imperatoris et Haelenae Matris ejus, serenissimus princeps Rudolfus Kantakuzi mortuus, sacramentis munitus, et in Ecclesia S. Ioannis Bablistae in sepulcro murato ad effigiem S. Nicolai Eppi Miren. d. 23 mensis ejusdem sepultus, est, in

1) Despre aceste două inscripţiĭ vezĭ şi: Городъ Каменецъ — Подольскій. Историреское описаніе священика Е. Сѣцинскаго. Кіевъ. 1895, pag. 145—146.

quorum fidem me subscrido. I. Gromnicki P. A. Off. et. V. G-lis Camen".

In traducere însamnă aceasta:

«An. 1761, Maĭ 21, în ziua Sf. Imparaţĭ Constantin cel mare şi a mameĭ sale Elena, a murit după ce a primit sfintele taĭne, luminatul Kniaz Rudolf Cantacuzen, şi s-a îngropat în biserica St. Ioan Botezătorul în mormînt de piatră, înaintea icoaneĭ Sf. Nicolaĭ Mirlichischi, la 23 Maĭ, spre adeverirea căreĭ mă iscălesc --I. Gromniţchi, Protonotar apostolic, oficial şi inspector general al Kameniţuluĭ».

Data morţiĭ luĭ Cantacuzin după registrul mitrical este însemnat după stilul vechĭŭ, ĭar pe pĭatra mormintală—după cel noŭ.

Ioan Cantacuzen îngropat în biserica *Sf. Ioan înainte mergătorul*, după cum se vede din mencionata maĭ sus inscripţiune de pe pĭatra mormintală, a fost coborîtor al Imperatuluĭ Bizantin Ioan Cantacuzen şi fiul Domnuluĭ Valahieĭ Ştefan. In anul 1714 Fevr. 25, Ştefan s-a suit pe tronul Valahieĭ şi a stat ca Domn puţin timp, căcĭ a căzut jertfă intrigilor şi cruzimilor turceştĭ. In anul 1716, cînd s-a declarat războĭ Austrieĭ de către Turcĭ, marele Vizir, vroind a pastra Valahia credincĭoasă Turcieĭ, a presupus pe Ştefan ca răzvrătiter, l-a chemat la Constantinopol şi fără nicĭ o judecate l-a închis în temniţă şi ĭ-a tăĭat capul. Soţia luĭ Stefan, domniţa Pagona (Păuna), ce se afla în timpul omoriręĭ soţuluĭ eĭ în Constantinopole, schimbîndu-şĭ haĭnele, a gasit mijloc ca să scape ea însăşĭ cu doĭ fiĭ aĭ eĭ. Ascuzîndu-se vr-o cîteva zile în Constantinopole, ea a fugit apoĭ în Italia, şi cutrieră prin Europa apusană cu amîndoĭ fiĭ aĭ eĭ. In fine sosind în Petersburg, Petru cel mare a aflat despre aceasta şi ĭ-a fixat o întreţinere îndestulătoare [1]). Fiul eĭ, Ioan Rudolf, a primit in urma de la Regele Polonieĭ în stăpînirea sa pe vĭaţă, *starostia Bahtinuluĭ*, în provincia Podolia, (astăzĭ satul Bahtin se afla în judeţul Uşiţa) [2]). Cantacuzen se bucura de mare cinste in Podolia, numele săŭ şi a soţieĭ sale se întîlneşte adeseorĭ în condicele mitricale din bisericile catolice, ca naşĭ—cumătri la botezurile leşilor nobili d'n Podolia, fiind-că în secolul trecut era maĭ întotdeauna obiceĭul de a se invita să fie cumătri persoane însemnate, demnitarĭ aĭ statuluĭ, cîte odată se invita chĭar şi pe rege.

II

In ziŭa de Sf. Ioan Botezătorul (24 Iunie) st. gr. ort., cînd este şi hramul bisericiĭ din Camenitz, stă obiceĭul, că, după ce preotul face aşa numitul „*otpust*" să se adune multă lume atît de prin satele de prin prejur din Podolia, cît şi din acele din

---

1) Палаузовъ. Румынскія господарства-Валахія и Молдавія въ историко политическомъ отношеніи. Спб., 1859 г., сшр. 48—49, 58—59.

2) Dr. Antoui I., Zameczki Podolskie, 1. 271.

Besarabia, și să se facă în acelaș timp și iarmaroc. Țaranii malorosieni și moldovenî din Basarabia, aduc în acea zi, în Kamenitz, o mulțime de pînzării, lăvicere, țoluri, ștergare, prosoape lucrate de ei, împodobite și înflorite cu cusuturi a lor proprii de toată frumusețа. Din toți locuitorii ce se adună în acea zi, numărul moldovenilor (căci locuitorii din Basarabia se numesc «moldovenî») întrece pe al celorlalți și produsul industriei lor naționale, este cel mai mare și mai însemnat prin finețа cu care e lucrat.

Tot în acest oraș am făcut cunoștință și cu organistul Olihovski, de la catedrala catolică Sf. Petru și Pavel, de la care am luat asemene mai multe noțiuni despre inscripțiile latine și slave de prin bisericile catolice de acolo.

Inainte de a părăsi acest oraș, mi-am cumparat harta guberniei Kamenitz-Podolsc, spre a studia localitățile și comunele din acea gubernie, apoi m-am pregătit de drum spre a mă duce la orășelul *Bar*. Intrînd într-o băcălie spre a mi cumpara ceva merinde, din întimplare văd anunțat, că se află acolo de vînzare, *svejata brîndza*, (brînză proaspătă), și dîndu-mă în vorbă cu bacalul care știia *moldovenește*, l-am întrebat să-mi spună că de unde are acea brînză și cine o face? El mi-a spus, că o are din Moldova de peste Nistru, și că o fac ciobanii moldovenî. Acolo Basarabia se numește *Moldova*, iar locuitorii ei *moldovenî*.

Pregătindu-mă apoi cu toate cele trebuincioase pentru drum, m-am pornit mai departe cu trăsura spre orășelul Bar, și după vr-o cîteva popasuri, am ajuns la Dunavetz; trecînd apoi prin Vontcovătz, am sosit a doa zi în *Bar*. Aici am făcut cunoștință cu învățatorul școalei comunale, *Krahmalnico*, și intrînd în vorbă cu el în limba rusească, despre vechimea acelui oraș, și despre școalele care se aflaŭ odinioară acolo, el mi-a spus, că în privința culturei intelectuale, era un oraș important. Se știe atîta numai, că în timpurile vechi, a fost un seminariŭ catolic, într-o mînăstire ce se zice a fi fost a Dominicanilor, în acel seminariŭ veneaŭ mulți fii de boeri, atît din Polonia, cît și din Moldova, precum și din alte țări invecinate, ca să învețe carte. Este cunoscut că cronicarul nostru Miron Costin a învațat carte în *Bar*, cine știe, poate că chiar în acel seminar. Se presupune numai că, pe locul acelui seminariŭ ar fi fost zidită o mănăstire rusească de vale de oraș. Astăzi nici o urmă despre existența acelui seminariŭ.

Din acest oraș m-am pornit cu căruța până la *Jmerinca*, acolo m-am suit în drumul de fer, și am mers pănă la *Iuliampol*, de acolo cu căruța la *Peștera*, rusește Pecere, lîngă rîul Bug, și de acolo tot cu căruța la *Nemirova*, unde în aceste două orășele, Duca Vodă, pe la anul 1679, își zidi case. De acolo întorcîndu-mă iarăși la Iuliampol, m-am dus tot inainte, și am ajuns în *Mohilăŭ* unde m-am oprit vr-o cite-va zile. In acest

orășel am întîlnit pe moldovanul Lazăr Simion, stabilit acolo de maĭ mulțĭ anĭ, de locul luĭ însă din Kișinău, el locuise maĭ mult timp și la noĭ în Iașĭ; de la el am luat multe informațiunĭ maĭ ales despre comunele înșirate pe malul sting al Nistruluĭ, și acele ce sînt maĭ în departare, spre centrul guberniei, în care în unele se vorbește și astăzĭ românește, apoĭ m-am pornit maĭ departe, scoborîndu-mă pe apa Nistruluĭ, cu vaporașul rusesc *Pionier*, până la *Soroca* în Basarabia. De acolo luînd o luntre am trecut Nistru de cealaltă parte în comuna *Țigănauca*, unde Duca Vodă pe la anul 1679, în a treĭa sa domnie, șĭ-a făcut case domneștĭ cu beciurĭ de pĭatră. Aicĭ cea întaĭ îngrijire a mea a fost să cercetez dacă a maĭ rămas ceva din acele clădirĭ.

Cercetînd despre aceasta pe maĭ mulțĭ locuitorĭ, carĭ în cea maĭ mare parte eraŭ moldovenĭ, cu toțiĭ mĭ-aŭ spus că nimene altul n-ar putea să-mĭ deĭe informațiunĭ în această privință, decît numaĭ moș Macoveĭ și Mihaĭ Mihalcea, ceĭ maĭ bătrînĭ din sat, pe care întîlnidu-ĭ ĭ-am întrebat ce știŭ despre niște beciurĭ de pĭatră ce s'ar fi aflînd la eĭ în sat. Eĭ îmĭ spuseră, că prin acele locurĭ, din vechime aŭ apucat povestindu-se, că eraŭ case marĭ și beciurĭ de pĭatră, astăzĭ însă asemene clădirĭ nu sînt, dar și cîte aŭ maĭ fost, s-aŭ risipit cu totul din pricina *potopuluĭ* spuneaŭ eĭ, care a fost cu douăzecĭ anĭ maĭ înainte, cînd apa Nistruluĭ cuprinsesă Soroca, până la jumătate, și înecasă Țiganauca. Din zidirĭ maĭ vechĭ nu se află în această comună de cît biserica rusească, care acum s-a reparat, și care a fost leșească în timpurile vechĭ.

Scoborîndu-mă apoĭ de vale din sat, m-am dus în moara luĭ Toader Iacincu, de pe Nistru; acolo am găsit pe moldovenii: Vasile Păscăleanu, Iosif Badenĭuc, Mihaĭ Bulat și pe mătușa Gacița luĭ Anton, care venise cu saciĭ la măcinat grîŭ și cu carĭ apoĭ m-am pus la vorbă, după aceĭa întorcîndu-ne cu toțiĭ în sat, ĭ-am cercetat despre obiceĭurile, datinile și moravurile ce sînt pe la eĭ, adunînd acolo și maĭ multe cîntece populare moldoveneștĭ.

De acolo am trecut și în alte sate în care se află moldovenĭ, cercetînd și acolo datinile lor strămoșeștĭ.

Aceste sate sînt multe la număr, și am putea zice că în toate acele care sînt pe malul sting al Nistruluĭ, numărul moldovenilor se urcă peste 40,000[1]). In multe din aceste sate le-am cîntat din scripcă *doĭna* noastră românească precum și alte cîntece de pe la noĭ, și foarte s-aŭ bucurat auzindu-le, precum s-aŭ bucurat și românii din satele așa numite *sate moldoveneștĭ*, din gubernia Cherson, pe unde fusesăm maĭ de mult.

---

1) Despre numărul Moldovenilor ce locuesc peste Nistru în Rusia vezĭ a me scriere: *Intinderea neamuluĭ romînesc*, publicată în Anuarul Ligiĭ culturale a tuturor Romînilor. Secția Iașĭ 1902, pag. 33—71.

Din aceste sate enumărăm aicĭ vr-o cîteva. Iată-le:

Lescovăț, *Ruda*, *Jvaneț*, *Ustie*[1]), *Rogozna*, *Studenița*, *Usița*, *Lipcianĭ*, *Serebria*, *Bușa*, *Coșnița*, *Grușca*, *Ocnița*, *Camenca*, *Rașcov*, *Lăbușna*, *Sărățeĭ*, *Ribnița*, saŭ *Rîșina*, *Botușanĭ*, *Chetros*, *Slobozia*, *Domnița*, *Flora*, *Balta*, *Moșneag*, *Senina*, *Bursuc*, și altele.

După aceĭa am intrat în gubernia Cherson pe la orășelul Iagorlic, unde luînd un vaporaș, m-am scoborît pe Nistru până la Bender, de acolo mergînd maĭ departe cu trăsura am ajuns în Kișinăŭ, apoĭ la Ungheniĭ rușĭ. unde trecînd Prutul, am intrat în țară.

II

Dacă ne uĭtăm la credințele, obiceĭurile și moravurilor Românilor din această gubernie, vedem că caracterul românesc e destul de bine păstrat, și putem zice că nu este nicĭ o deosebire de acel pe care-l găsim la Româniĭ din gubernia Cherson, și care în aceste două guberniĭ e acelaș ca și a locuitorilor din Moldova. Aceleașĭ obiceĭurĭ la nașterĭ, la înmormîntărĭ, la nunțĭ, la Crăcĭun, la Anul noŭ și la alte împrejurărĭ ale viețiĭ. Aceleașĭ credințĭ în strigoĭ, vrăjĭ, farmecĭ și altele, aceleașĭ poveștĭ cu balaurĭ, cu zmeĭ, cu leĭparaleĭ, cu fețĭ frumoșĭ cu părul de aur, aceleașĭ cântece carĭ încep cu „frunză verde", aceleașĭ jocurĭ, hora, de brîŭ, corăbiasca și altele.

Până și în sistemul măsurilor eĭ șĭ-aŭ păstrat încă cuvîntul de *ocă*, *dimirlie*, *baniță*, *miertic*; asemene și în sistemul monetar ei zic că 25 copeicĭ, fac un *iuzluc*, cuvînt turcesc care era și la noi.

Această asemănare între poporul român din această gugubernie, precum și din gubernia Cherson cu acel din Moldova, se maĭ vede și în limba pe care-o vorbesc, și care înfățișază toate caracterele feluluĭ de vorbire a Moldovenilor. Eĭ ca și româniĭ din satele ce se află în gubernia Cherson, și carĭ se numesc *sate Moldoveneștĭ*, nu pronunță cuvintele: *cerc*, *cincĭ*, *cine*, *cĭapă*, *cĭas*, *cetire*, *ciară* etc., ci maĭ a lene, ca și Moldoveniĭ, precum: *șerc*, *șincĭ*, *șine*, *șĭapă*, *șias*, *șetire*; asemene pe *v*, înainte de *i* și *e*, îl pronunță ca *gi*, așa: *vițel*, *vită*, *vin*, *vie*, *înviat*, *vicolește*, *priveste*, devine la eĭ: *gițel*, *gită*, *gin*, *gie*, *îngiat*, *gicolește*, *prigește* etc; *f*, înainte de *e* sau *i*, devine *h*, precum: *her*, *hin*, *hiere*, *hiertură* etc. La plural schimbă pe *p*, în *chi*, precum: *luchĭ*, *pochĭ*, *copchiĭ* etc.; pe *p*, la începutul cuvintelor în *che*: *cheptene*, *chept*, *chicĭor*, și altele, pe *m* inițial, îl moaie, ca în sunetul italian *gn*, așa eĭ zic: *gnitropolie*, *gniere*,

1) In acest sat, Elisaveta văduva luĭ Ieremia Movilă Vodă, întărește fostuluĭ Părcalab Alexa Musteață satul Iurceniĭ din ținutul Soroca, lasat luĭ prin testament de către Maria muma luĭ Ieremia Vodă. (Arhiva istorică a Românieĭ. Hajdeŭ, tom. I part. I, pag. 128. Bucureștĭ, 1865).

gnire, *gniertic*, *gnic*, *gniel*, în loc de *mitropolie*, *miere*, *mire*, *mertic*, *mic*, *miel*, etc., pe *m* în mijlocul cuvintelor chiar, îl schimbă asemene în *gn*, așa în loc de: îs vremile grele, eĭ zic: *îs vregnile grele*, pe *b* îl schimbă în *g*, așa eĭ zic: *ghine*, *ghir*, *ghiruește*, *slăghește*, și altele; de asemene locuțiunĭ particulare moldovenilor, precum: *m'oĭ ducemă*, mă voĭ duce; *m'o ucis în bătaĭe*, m'a bătut răŭ; *un tecĭ gnieta*, unde te ducĭ dumneta; *hi'ncoa măĭ Ghio*, vină în coace măĭ Gheorghe; *mă s'aduc*, mă duc să aduc, și altele [1]).

Din cîntecele populare ce am adunat de la Româniĭ din comuna Țigănauca, dăm aicĭ vr'o cîteva așa după cum le-am auzit din gura lor:

Colinda bătrînească

Bunu'ĭ domnu nostru,
Bunu'ĭ domnu bun,
Din a luĭ tinerețe,
Păn la dalbe bătrînețe,
Bun gînd s'a maĭ gîndit,
Sfînta rugă de-o zidit,
Cu nouă ușĭ, cu nouă altare,
Cu nouă sfinte pristoale,
Cu nouă ferestĭ în soare.
Cel preot maĭ mare,
Dimineața s'o sculat,
Fața dalbă și-o spalat,
La icoane sa'nchinat,
Și-o trimes nouă cărțĭ,
În nouă părțĭ,
In nouă ținuturĭ,
Pe nouă drumurĭ.
La noua zugravașĭ,
La nouă meșterașĭ,
La nouă polierĭ,
Di peste nouă țărĭ,
Și la nouă diecei,
De-a mers vestea di eĭ.
Zugravașiĭ o sosit
Meșterașiĭ o sosit,
Polieriĭ o venit,
Diiceiĭ o venit.
Zugravașiĭ zugrăvesc,
Meșterașiĭ meșteresc,
Polieriĭ poliesc,
Diiceĭ diicesc,
Sfînta rugă gnĭ-o gătesc,
Cu nouă ușĭ cu nouă altare,
Cu nouă ferestĭ în soare.
Tu diac maĭ gnic,
Să nu grăeștĭ gnignic,
La minte să'țĭ hie
Glas bun să'țĭ hie,
Dimineață să te scolĭ,
Pi față dalbă să ti spelĭ,
La nime să nu spuĭ,
La clopote să te suĭ,
Ghine toaca să-gnĭ logeștĭ,
Cu rost să gnĭ-o potrigeștĭ,
El ghine gnĭ-a ascultat,
Dimineața s'o sculat,
Fața dalbă șĭ-o spalat,
La icoane s'o-nchinat,
In clopotniță s'o suit,
El ghine toaca gnĭ-a logit,
In treĭ locurĭ, de treĭ orĭ,
Când să revarsă di zorĭ.
Cel preot maĭ mare,
Di dimineață tare,
Degrabă gni s'o sculat,
Fată dalbd și o spalat,
La icoane s'o-nchinat,
In sfânta rugă gni-o intrat,
La nouă preoțĭ a prigit,
Și din gură o vorovit.

---

1) Vezĭ aceasta și în scrierea me: O călătorie în satele moldoveneștĭ din gubernia Cherson. Iașĭ, 1893, pag. 19 și 20.

Sculaţi preoţi sculaţi,
La zioă cătaţi,
Soarele o resărit
Şi nu'i vremea di dorguit,
Da'i vremea de slujit,
Pi Domnu di mărit.
Slujbă mare gni-o slujit,
Şi pi Domnu l'o mărit.
N'aţi priceput,
N'aţi ştiut,
Ce'i luna, ce'i soarele,
Ce's luceferii ce's stelele.
Ele's stăpînul nostru,
Că-i bun Domnu nostru,
Bunu'i Domnu, bun!
Să'l cântăm
Să'l colindăm.
El să hie sănătos
De vestea lui Hristos.
Domneavoastră vă 'nchinăm,
Ghelşug vă urăm.
Voe bună şi-o colindă
O colindă şi-o izbindă,
Şi mai multă sănătate,
Că-i mai bună decît toate!

(Spusă de Văsile Păscăleanu)

Colindă voinicească.

Mai din jos, mai din sus,
Mărul cu florile dalbe,
Mândru voinic îgni venea
Pămîntu rostogolea.
Da voinicul cum îl chiamă?
De nimica n'are teamă,
Ăi Andrei,
Din Orhei,
Călăreşte'n chip domneşte,
Stau boerii de'l prigeşte.
Da voinice ce-ai fugit,
Murgu de ce l'ai gonit?
Şoimu de ce ţ'ii ostenit?
Eu boeri nici n'am fugit,
Murgu nici nu gni am gonit,
Şoimu nici l'am ostenit.
Dar am umblat,
La vinat,
Ţeri am cutrierat,
Rouă alba-'m scuturat,
Brazda neagra-'m răsturnat,
Cu ogari, toţi riuraţi,
La goană ca şi turbaţi.
Şi-am vinat eu o tulină
O tulină prin grădină.
Cu sulcele de Orheiu
Cu salbă de nouă lei.
Dară mîndra gni'l privea
Şi din gură-aşa grăia:
Ia mai staţi boeri mai staţi,
Ce vă spune n'ascultaţi,
Nici rouă n-o scuturat,
Nici brazdă n-o resturnat,
Nici tulină n-o vinat,
Cu sulcele de Orhei,
Cu salbă de nouă lei.
Ibovnica'i în altă ţară,
Departe peste hotară.
Gni-a făcut viaţa-amară,
Calea'i tocmai nouă zile,
El mi-o calcă 'n două zile.
Somnul ăi de nouă nopţi
El mi'l doarme două nopţi.
Cataţi'l boeri cataţi
La degete'i prigiţi,
Un inel o să găsiţi.
Cataţi'l şi'n talpari
Din talpari 'n buzunari,
Aţi găsi o cununiţă,
Şi-o mândră năfrămiţă,
Cu fir cusută,
Mândru ţesută.
Inelul mi l'a schimbat
Cu naframa mi s'a legat.
Cununiţa să'l cunune!
Eu la nime n'oi mai spune.

Andriĭ cel frumos
El să-gnĭ hie sănătos.
Voe bună şi-o colindă,
O colindă şĭ-o izbîndă,
Şi maĭ multă sanatate,
Că-ĭ maĭ bună decît toate.

(Spusă de Ion Postulachi)

Ertăciune

Staţĭ părinţĭ,
De la Dumnezeŭ măriţĭ,
Staţĭ şi-ascultaţĭ
Sama bine să luaţĭ,
La ceştĭ hiĭ smeriţĭ,
De gloată cinstiţĭ.
La eĭ să cătaţĭ,
Cum staŭ îngenunchiaţĭ,
Cu inima la ertăciune,
Cu capu spre plecăcĭune
De greşală să'ĭ ertaţĭ
Cele rele să uitaţĭ.
Ghinecuvîntarea părinţilor
Intăreşte casa hiilor,
Blestemul părinţilor
Risicheşte casa hiilor.
De Dumnezeŭ hie blagoslogiţĭ,
De părinţĭ ne urgisiţĭ
In vecĭ amin.
—Şi gnie un pahar de gin
Să-mĭ alin cel chin,
Şĭ-o naframă de in
Să-gnĭ şterg guriţa de gin.

(Spusă de Ion Postulachi)

Bocet

Aĭ hinit moarte-aĭ hinit
Cu coasa gne-aĭ cosit
Gospodarul gne-aĭ mînca',
Inima gne-aĭ sfarmat.
Hiere mi-aĭ dat de-am băut
Mîndră casă ţi-aĭ făcut,
Fără uşĭ fără fereştĭ,
In ea vecĭnic să trăeştĭ,
Trupul să'ţĭ odihneştĭ.
Nicĭ vîntul nu te-a bate,
Nicĭ soarele nu te-a arde.
Făr de tine ce fac eŭ ?
Sarmanul barbatul gneŭ !
Copchiiĭ ce-or mînca,
Copchiiĭ ce-or purta,
Sărmanu barbatul gneŭ.
Sarmanul sufletul gneŭ!
S'a dus să nu maĭ hie.
Numaĭ Dumnezeŭ să-l ştie.

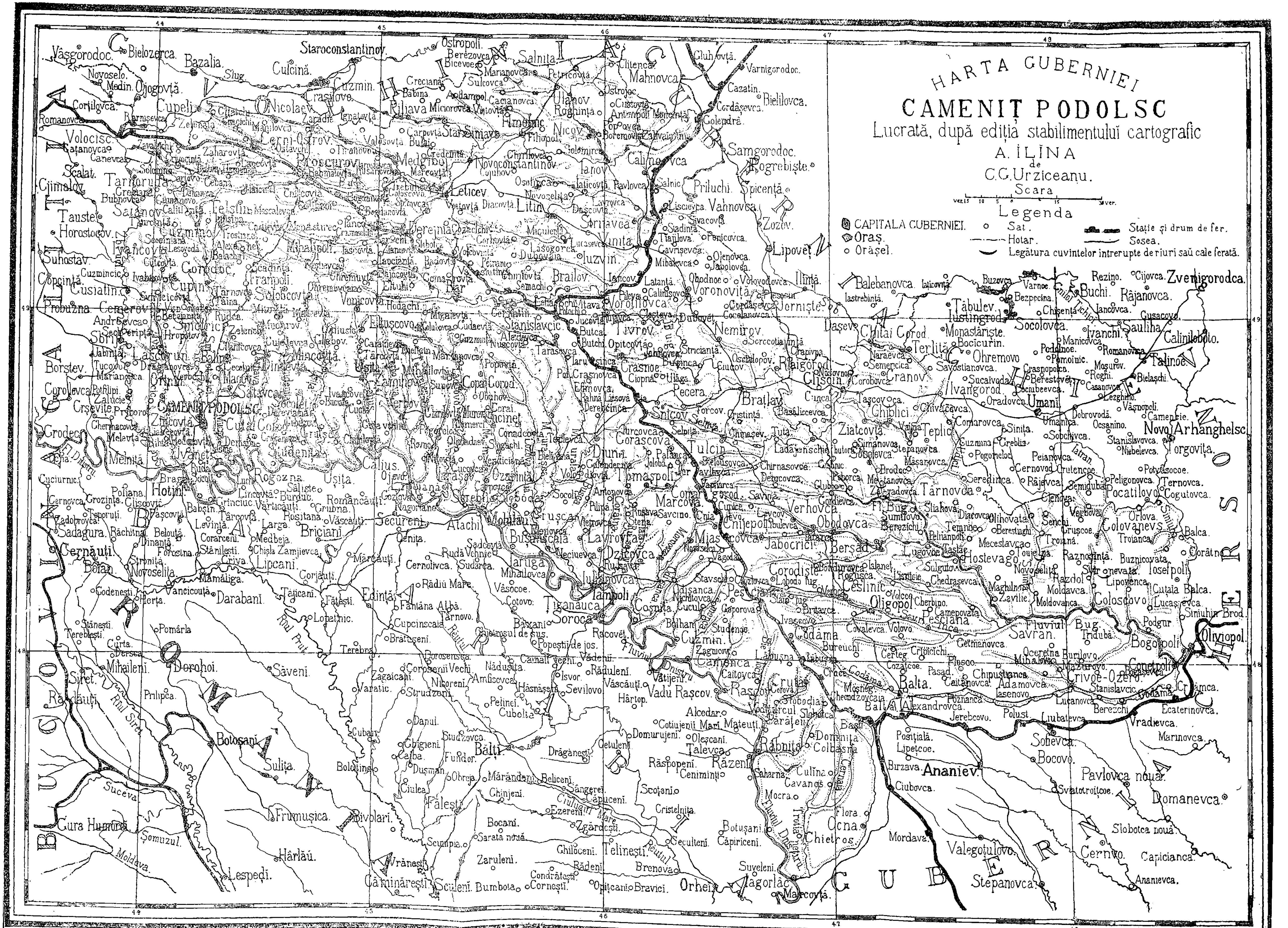
(Spus de Gaciţa luĭ Anton)

III

Aşezările Românilor peste Nistru şi maĭ cu deosebire acele din gubernia Kamenitz-Podolsc, s-ar părea că-şĭ aŭ originea de pe timpul luĭ Duca Vodă în a treĭa sa domnie, la anul 7187 (1679); căcĭ acest domn, după cum ne spune cronicarul Neculai Costin [1]), primise de la împărăţia turcească şi *hătmănia ta Ucraina, dîndu-ĭ şi buzdugan aceĭ ţărĭ.* De unde apoĭ se intitulă: **Господар землі молдавскоï і землі Укpaiнскоі.**

Maĭ adaogă cronicarul: «Şi tot într'acest an aŭ mers Duca

1) Cogălniceanu. Letopisiţiie. Iaşĭ, 1852, tom. II, pag. 24

HARTA GUBERNIEI
CAMENIȚ PODOLSC
Lucrată, după ediția stabilimentului cartografic
A. ILINA
de
C.C. Urziceanu.
Scara
Legenda
CAPITALA GUBERNIEI.
Oraș.
Orășel.
Sat.
Hotar.
Stație și drum de fer.
Sosea.
Legătura cuvintelor intrerupte de riuri sau cale ferată.
CAMENIȚ PODOLSC
BUCOVINA
ROMANIA
GUBERNIA
Hotin
Cernăuți
Botoșani
Dorohoi
Bălți
Orhei
Soroca
Balta
Olviopol
Ananiev
Mohilău
Vinnița
Tulcin
Uman
Fluviul Nistru
Fluviul Bug
Rîul Prut
Rîul Siret

Vodă la *Nemirova* cu Doamna sa și cu ginere-său, și cu *multe gloate*, și mergînd, apoi întorcîndu-se pe la *Soroca*, aŭ făcut case domneștĭ, cu beciurĭ de piatră la *Țigănauca*, împotriva Sorocii peste Nistru, și alte case la *Peștere* lingă Buh, aproape de Ne mirova ; eară la Nemirova aŭ început așĭ face stupĭ, vacĭ, oĭ, plugurĭ de boĭ pe la toate tîrgurile pe decceparte de Nistru, dară velniță de holircă, de bere și de altele, cumpăra miere și domnească ce era și ducea la Ucraĭna de făcea mĭedurĭ de vindea, și orĭ că avea în gînd să se mute acolo, cum și era cuvînt între oamenii luĭ, cum să parăsască Moldova și să se mute cu toată casa luĭ la Ucraĭna și de acolo să tragă la Moscu».

Cronicarul Neculaĭ Muste [1]) dă altă versiune asupra aceșteĭ strămutărĭ a Romînilor din Moldova peste Nistru. In loc de a atribui uneĭ colonizărĭ a acelor părțĭ de către Duca Vodă, după cum spune Neculaĭ Costin, el dă ca pricină aceleĭ strămutărĭ, fuga Romînilor peste Nistru din cauza jafurilor luĭ Duca Vodă. El spune că : «După ce aŭ venit Duca-Vodă la Iașĭ, îndată eară aŭ început a sili pe boerĭ și pe toată țara, și a asupri cu dăjdiĭ; și fugea oamenii la Ucraĭna peste Nistru, și nicĭ zlotașiĭ nu putea să-ĭ oprească și zicea oamenii atunce, că Duca-Vodă avea gînd să lase Moldova, și să meargă să se așeze la Ucraĭna ; și acest lucru era de crezut, că făcuse și curțĭ Duca-Vodă, în Tăcănăŭca peste Nistru, și în satul Pecera, pe malul Buhuluĭ».

Cu toate aceste noĭ credem fără însă a afirma că așezarea Românilor peste Nistru, pare a fi cu mult maĭ veche, de vreme ce aflăm două nume ce se întîlnesc și astăzĭ în două localitățĭ romăneștĭ de dincolo de Dnistru, și anume satul *Caĭalĭĭa* și lacul numit de eĭ *Cucĭurganĭ*, care se văd figurînd pe harta Moldoveĭ făcută de Reichersdorf în anul 1541 [2]).

Aceĭa ce am zis pentru Romînii ce locuesc în satele moldoveneștĭ din gubernia Cherson, zicem și pentru Românii din gubernia Kamenitz-Podolsc, că : naționalitatea curată, a neamuluĭ romănesc, ce s-a păstrat acolo putem zice ne-atinsă în esența eĭ, se lămurește numaĭ prin greutatea cu care Românii se încuscresc cu neamurĭ streine. Foarte rar îșĭ dă un Român fata după unul de alt neam, fie chĭar și ortodox. Acea mîndrie romană, care a fost scutul nostru cel maĭ puternic de aparare în contra inriuririlor străine, se vede încă pastrată ca prin instinct, la toțĭ Românii de peste Nistru. Să sperăm că pe lîngă aceasta eĭ îșĭ vor păstra și de acum înainte elementul cel maĭ puternic și cel mai de căpetenie, limba, precum și datinile, obiceĭurile și credințele strămoșilor lor, și atuncĭ se fim sigurĭ că Românul de peste Nistru, va rămîne în vecĭ Român !

Teodor T. Burada

---

1) Letopisițile. Iașĭ, 1852, tom. III, pag. 23.

2) Papiu Ilarian. Tesaur de monumente istorice. Bucureștĭ 1862, tom. III, pag. 122.

Ochire asupra Calendarelor

și

Un proiect de Calendar

Prin Calendar se înțelege un mod de împărțire și de socotire al timpuluĭ. Din cele maĭ vechĭ timpurĭ oameniĭ aŭ avut nevoĭe a-șĭ fixa întîmplările și pentru acest scop a statornici o calculare a timpuluĭ. In statornicirea acesteĭ calculărĭ este o mare parte de convenționalizm; dar nu maĭ puțin este și o parte de îndreptățire naturală, de oare-ce într'altfel ar fi fost cu totul greŭ a se urma înainte tradiția uneĭ calculărĭ a timpuluĭ cu totul convențională.

Foarte de crezut este că cea dintăĭ măsură a timpuluĭ a trebuit să fie *ziua*, cuprinzînd într'însa și noaptea ca fiind fenomene însemnate în natură și repețindu-se numaĭ decît. Maĭ departe în mod cu totul convențional s-a închegat *septămîna*. Cercetările nu mĭ-aŭ învoit să stabilesc rațiunea firească a septămîneĭ; dar cred c-ar fi putut fi tot așa de bine o socotire de timp de cincĭ saŭ zece zile, cum a și fost adese la multe popoare, maĭ ales această din urmă măsură.

Intocmirea *lunilor* este însă firească, în raport cu împlinitul unuĭ ciclu de faze lunare. Popoare, precum sînt Turciĭ, se țin cu totul după această socotire, schimbînd durata anilor numaĭ ca să nu strice întru nimic pe acea a lunilor, de unde se înțelege că rezultă neîmpăcare între anul turcesc și anul altor popoare.

Intocmirea *anuluĭ* este de asemine firească, nu convențională, în raport cu împlinitul uneĭ învîrtirĭ a pămîntuluĭ în jurul soareluĭ; ceea ce-a făcut ca popoarele, carĭ aŭ ca măsură de timp anul solar, să prefacă durata lunilor după nevoea de a complecta anul solar, fără a se uita dacă luna de timp corespunde cu durata fazelor lunare. Acest fapt are loc la popoarele cele maĭ civilizate carĭ țin de calendarul iulian saŭ gregorian.

Cam aceste sînt rațiunile fireștĭ ce-aŭ călăuzit popoarele în formularea calendarelor lor, și, după cum aŭ ținut a nu se abate de la o normă saŭ de la alta, de la lună saŭ de la soare, aŭ decurs și anumite închegărĭ ale calendarelor lor. Turciĭ țin

ca să zicem așa maĭ mult de calendarul lunar, pe cînd popoarele celelalte civilizate țin de calendarul solar. Însă și Turciĭ caută să aibă un număr de lunĭ într-un an, cît să nu se depărteze prea mult de anul solar, precum și celelalte popoare civilizate caută să aibă un număr de lunĭ într-un an cît să nu se prea depărteze de măsura lunară a timpuluĭ, luată după fazele luneĭ.

Dintre popoarele străvechĭ, Chinejiĭ țin maĭ mult de calendarul lunar. La dînșiĭ anul se compune din 12 saŭ 13 lunĭ lunare: fie-care lună începe cu luna nouă și cea dintăĭ lună a anuluĭ este aceea în care soarele intră în semnul Peștilor din Zodiac. Cînd, în cursul uneĭ lunĭ, soarele nu intră într-un nou semn al Zodiaculuĭ, atuncĭ se intercalează o lună suplimentară. De aceĭa la Chinejĭ calendarul se preface în fie-care an; redactarea luĭ este încredințată uneĭ întovărășirĭ compusă din învățațĭ matematicienĭ sub președenția unuĭ principe din casa împărătescă. Asemenea nu-ĭ maĭ puțin interesant a ști că Chinejiĭ socotesc zilele nu cu septămîna, ci pe o perioadă de 6 de zile.

Indieniĭ și Egipteniĭ, din timpurĭ străvechĭ, țin mai mult de calendarul solar destul de bine socotit. Anul indian are 365 de zile și 6 ore, compunîndu-se din 12 lunĭ: 4 cu 31 zile, 3 cu 30 zile și 5 cu 29 zile, rămăind 6 zile complimentare carĭ se adăugesc în cursul anuluĭ, după mersul soareluĭ. Anul egiptean se împărțĭa în 36 decade, fie-care compusă din 10 zile; 5 zile complimentare remase se adăugiaŭ la sfîrșitul anuluĭ. Ziua, cu care, la fie-care patru anĭ, rămînea înapoĭ calendarul egiptean, se adăugi sub Ptolomeŭ al III-lea (sec. III în. Chr.).

Singurĭ Israelițiĭ aŭ căutat să împace cele două norme în întocmirea calendaruluĭ lor, dînșiĭ ținînd de calendarul luno-solar ca să zicem așa. Aniĭ lor aŭ și 12 și 13 lunĭ, împlinind un ciclu de 19 anĭ, dintre carĭ 12 anĭ cu 12 lunĭ și 7 cu 13 lunĭ, după care ciclu se repetă la fel aniĭ, carĭ se deosebesc în de eĭ cu cîte o zi în plus saŭ minus. Luna la Israelițĭ, fiind întocmită după durata fazelor lunare, are 29 zile și 12 ore; de alt-fel zilele se socotesc tot cu septămîna.

*

Calendarele primite astăzĭ de popoarele civilizate se trag din calendarul roman, care a suferit cu vremea, simțitoare schimbărĭ. Anul roman era constituit la început din 10, lunĭ cuprinzînd 304 zile; dar se observă curînd că lunile nu se loviaŭ cu anotimpurile, ceea ce făcu, spre a se pastra această potrivită, să se maĭ adauge 2 lunĭ, rîdicîndu-se anul la 355 zile; ceea ce încă nu fu de-ajuns, fiind nevoie, la fie-care doĭ anĭ, a se maĭ adăugi și a 13-a lună, care avea 22 și 23 de zile alternativ, ceea ce ridică anul în mijlociŭ la 366 zile și 6 ore. Pontifiĭ romanĭ însărcinațĭ cu orînduirea calendaruluĭ atît de complicat, încurcaŭ lucrurile și prin neîndestularea datelor astronomice și

intenționat, prelungind terminul funcționăriĭ favoriților lor și scurtînd pe acel al protivnicilor.

Juliu Cezar, după îndemnul astronomuluĭ egiptean Sosigen, hotărî la 46 înainte de Chr. ca anul să fie de 365 zile și 6 ore; adică anul în de obște să se socotească 365 zile împărțite la 12 lunĭ, dintre carĭ 7 cu 31 zile, 4 cu cîte 30 și 1 cu 28; cît pentru cele 6 ore ce sînt a se socoti la fie-care an, constituind tocmaĭ o zi după 4 anĭ, să se adaugă acea zi la fie-care al 4-lea an, la luna Februar, spre a se socoti 366 zile, numindu-se an bisect. Ast-fel întocmit, calendarul iulian dimpreună cu Creștinismul, care-șĭ deapănă pe zilele sale pomelnicul sfinților și mucenicilor săĭ, trecu moștenire la popoarele ce s'aŭ ridicat pe ruinele vieţeĭ romane, păstrîndu-se încă neschimbat la popoarele ortodoxe: Rușĭ, Romînĭ, Grecĭ, etc.

In realitate însă, strîns științificește vorbind, anul are 365 zile, 5 ore, 48 minute și 46 secunde, timpul cît îĭ trebue pămîntuluĭ ca să revie la punctul ecvi-nopțial. De unde rezultă că anul bisect cuprinde cîtva timp ce în realitate nu-ĭ revine și care, la 400 anĭ, face 3 zile și ceva nesocotite, adică aproape o zi la un secol nesocotită.

Cu scurgerea veacurilor faptul acesta sări în ochĭ. Oamenĭ vestițĭ, printre carĭ Bacon, arătară greșala calendarului iulian; dar papa Grigore al XIII-lea fu care curmă cu această greșală, poruncind ca ziua de 5 Octombrie 1582 din calendarul iulian să se dateze 15 Octombrie; calculîndu-se că pînă la acea dată rămăseseră 10 zile nesocotite. Această schimbare prefăcu calendarul iulian în calendar gregorian, care fu adoptat în Franția la $^{10}/_{20}$ Decembrie acelaș an; în Germania la 1584 pentru țerile catolice și 1600 pentru cele protestante; în Anglia la 1752 și în Japonia la 1873.

Dar și cu calendarul gregorian se face o minimă greșală prin socotirea unuĭ număr rotund de zile după un șir de veacurĭ, căcĭ în realitate nu se ajunge cîtva timp pentru deplina complectare. Insă greșala este nemăsurat maĭ mică de cît la calendarul iulian, deosebirea fiind abia de 2 zile și ceva la 10,000 de anĭ de ceĭa ce-ar trebui să fie în realitate; lucru ce negreșit la timpul luĭ se va îndrepta. Așa în cît se poate privi calendarul Grigorian ca cel maĭ perfect, ca cel ce respunde maĭ bine cu realitatea, ca cel maĭ științific. Cu dînsul rivalizază numaĭ calendarul persan, care s-apropie într'atît de realitate că nu înfățișază de cît o greșală de o zi la 5000 de anĭ.

Dar dacă în ce se atinge de durata cît maĭ reală a anuluĭ, s-aŭ făcut schimbărĭ în calendarul roman, în ce se atinge de împărțirea anuluĭ s-a păstrat norma statornicită pînă la un punct de cerințele religioase creștine și transmise prin tradiție. To-

tuşĭ, sub stăpînirea ideilor de emancipare socială şi intelectuală, carĭ zguduiră Europa în veacurile XVIII-lea şi al XIX-lea, se încearcă a se schimba şi calendarul, nimicindu-i-se maĭ ales caracterul religios.

Cu întocmirea celuĭ întăiŭ regim republican în Franţia şi calendarul se schimbă şi se numi republican, constituindu-se din 12 lunĭ a cîte 30 zile, plus 5 şi 6 zile complimentare pentru împlinitul anilor obişnuiţĭ şi bisecţĭ. Acest calendar începu a se socoti de la 22 Septembrie 1792, denumindu-se lunile: Vendémiaire, Brumaire, etc. Fie-ce lună cuprindea 3 decade de cîte 10 zile, denumindu-se: primidi, duodi, etc. Cele 5 saŭ 6 zile complimentare eraŭ închinate: virtuţeĭ, geniuluĭ, munceĭ, opinieĭ, resplăţeĭ şi revoluţieĭ. Sfinţiĭ din calendarul gregorian fură înlocuiţĭ prin florĭ, fructe, legume, animale, metale, unelte agricole, etc. Acest calendar dăĭnui pînă la 1 Ianuar 1806, cînd se reîntocmi imperiul. La reîntoarcerea de maĭ tîrzĭŭ a regimuluĭ republican, formalizmul fiind tot maĭ mult părăsit, nu se mai întrebuinţa acest calendar.

Filozoful francez, Auguste Comte, întocmind sistemul săŭ de filozofie pozitivă, potrivi şi un calendar pozitivist, împărţind anul în 13 lunĭ, denumindu-le după mariĭ luptătorĭ aĭ neamuluĭ omenesc: Moise, Omer, Aristot, etc. Fie-ce zi este închinată unuĭ om strălucit. Ca măsură obişnuită a timpuluĭ păstrează tot septămîna, denumind zilele: mardi, patridi, etc.

Deosebite alte doctrine s-aŭ inspirat de acest mod de-a concepe calendarul, prefăcîndu-l pe cel gregorian numaĭ în ce priveşte închinarea zilelor, fie-ce dactrină închinînd zilele oamenilor seĭ străluciţĭ. Se înţelege că o atare prefacere nu cuprinde nimic maĭ fundamental. nicĭ ca concepţie şi nicĭ ca folosinţă practică.

Astronomul francez Camille Flammarion, concepu o prefacere maĭ serioază a calendaruluĭ, propuind, acum cîţĭ-va anĭ, a se păstra împărţirea anuluĭ în 12 lunĭ, dîndu-li-se însă numirĭ abstracte, cu un cuprins moral, denumirile existente neavînd o îndreptăţire alta pentru păstrare, de cît tradiţia. Astfel propune el denumirile: înţelepcĭune, virtute, onoare, adevăr, dreptate, etc. Din cele 12 lunĭ 4, adică fie-care a 3-a lună, să aibă cîte 31 zile, iar restul de 8 cîte 30; ceea ce face 364 zile, rămăind o zi, care să se socotească deosebit de cuprinsul uneĭ lunĭ, ca fiind ziua anuluĭ; a doua zi ce maĭ vine în plus în aniĭ bisecţĭ să se socotească asemenea deosebit ca fiind ziua anuluĭ bisect şi tot aşa cu ziua, ce se încheagă aproximativ la un veac, să fie socotită deosebit ca fiind ziua veaculuĭ. Măsura obişnuită de timp rămîne tot septămîna.

Socotind să împing la o formă şi maĭ simplă întocmirea calendaruluĭ, eŭ propun a se păstra înţelesul dat de Flammarion zilelor ce trec peste 364, adică să fie socotite: ziua anuluĭ în curs, ziua anuluĭ bisect, ziua secoluluĭ, etc., necuprin-

zindu-se in lună şi *nicĭ în săptămînă,* puţînd deveni ca nişte marĭ serbătorĭ prin căderea lor la răstimpurĭ uniforme, cînd spiritul omenesc se poate complace într'o recapitulare a trecutuluĭ.

Săptămîna, atît de intrată în moravurĭ, rămîne ca măsură obişnuită de timp, desemnîndu-se zilele pe limba fie-căreĭ naţiunĭ, acest fapt neînfăţişind nicĭ-o însemnătate. Cele 364 de zile fac tocmaĭ 52 de septămînĭ; şi dacă stabilim să fie într-un an 13 lunĭ în loc de 12, atuncĭ vin pentru o lună exact 28 de zile, fiind toate egale şi cuprinzînd fie-care tocmaĭ 4 septămînĭ, fie-care lună începînd cu întâia zi a septămîneĭ şi sfârşind cu ultima zi a septămîneĭ, denumindu-se cu numărul de ordine: întăĭa, doua, treĭa, etc., anul începînd cînd se va crede nimerit: la 1 Ianuar saŭ 1 Aprilie după calendarul gregorian.

Nefiind nicĭ Cezar şi nicĭ papă, într'o vreme cînd şi aceste titlurĭ nu însamnă lucru mare, nu pot nădăjdui macar pentru ţara mea să se adopte proĭectul de calendar ce propun. Ş-apoĭ nicĭ n-ar putea fi vorbă, în condiţiile sociale sub carĭ vĭeţueşte lumea astăzĭ, să se primiască în parte un proĭect de calendar. Solidaritatea de interese este atît de mare între naţiunĭ astăzĭ, în cît năzuinţa obştească este de a se generaliza sistemele de măsurare a spaţiuluĭ, a timpuluĭ, a greutăţilor, etc.

Arunc însă şi eŭ o idee în alăturare cu acea a luĭ Flammarion. Cine ştie prin ce noroc această idee să se facă cînd-va cunoscută, şi dacă n'ar fi să se primiască în totul aşa cum este dată, cel puţin să înrîurească într'o măsură oare-care asupra hotărîrilor ce se vor lua cînd-va pentru o maĭ simplă şi maĭ nimerită măsurare a timpuluĭ şi întocmire a calendaruluĭ.

Dr. P. Zosin

Chipurĭ din lumea mică

ALECSANDRU TIMOTEIU

I

Cădeaŭ fulgiĭ de ninsoare ca un puf mare și des. Era întâĭa ninsoare în anul acela. Iarna se arăta timpurie, cu toată vara cea caldă, o vară năbușitoare fără să fi căzut o picătură de ploaĭe maĭ răcoritoare. Săteniĭ povestĭaŭ de un pămînt ars, de o coloare neagră arămie, crapat pretutindenĭ. Apele secate; chĭar Siretul care pe aicĭ se trece cu anevoĭe, acum se trecea numaĭ sufleciudu-te până la genunchĭ. Samănăturile arse, vitele secerate de boliște. Toate se scumpise, și se gîndĭaŭ oameniĭ cu groază la lipsa ce are să fie.

„Bre, bre“, își spunea fie-care „răŭ e pe la noĭ“. Și-apoĭ întrebaŭ pe unul de aĭurea: „Dar pe la voĭ?“

„Tiiĭ, taĭcă“ era răspunsul: „Pîrjol pretutindenĭ“.

Nu se pomenise așa ceva de un car de anĭ.

Și tocmaĭ acum, Alecsandru Timoteĭŭ, ce a gîndit, ce a chibzuit, s-a mutat din oraș la țară. Il alunga de vre-o cîțĭ-va anĭ nenorocul din loc în loc. Venise cine știe de unde, din care parte a țăreĭ și se așezase în oraș. O duse el greŭ un an de zile, apoĭ dispăru de odată. Incet-încet a fost uĭtat. De-odată se ivi din noŭ în oraș, tot așa de sărac și de nevoieș după cum fusese, însoțit de un cîne mare cît toată lumea, și se apucase din noŭ de cizmărie. Ceĭ cîțĭ-va mușteriĭ aĭ luĭ, oamenĭ de mahala și de la țară, îĭ dădeaŭ de lucru. Dar cum eraŭ puținĭ, Timoteĭŭ o ducea prost de tot. Se deprinsese el cu nevoĭa, dar tot îl auzĭaĭ plîngîndu-se:

«Măĭ, măĭ, greŭ îĭ. O tot duc eŭ în spinare, dar frică mĭ-e să nu devie sarcina prea grea. Cu aniĭ cobor eŭ la vale, dar cu nevoĭa mă tot suĭ la deal. Mult n-am s-o maĭ duc... nu-nu...» sfîrșĭa el, dînd din cap.

Era un om de 50 de anĭ, burtac și tăcut.

L-ar fi ajutat oameniĭ, dar vorba lor; cîte perechĭ de-

cizme îi trebuie unui om? Mulți din mahala îi căutau mușterii printre prieteni și cunoscuți, dar câți prieteni poate să aibă cine-va? Și apoi fie-care își are meșterul lui.

Așa că Timoteiŭ o ducea greŭ. Și pe lîngă acestea omul cînd n-are noroc, e și încăpățînat Trebui să-i bați mult lui Timoteiŭ capul, să-ți primiască dresături.

— Eŭ îs meșter nu cîrpaciŭ—răspundea el.

Intr-adevăr lucra foarte bine. De cînd era mahalaua, oamenii nu purtase cizme așa de frumoase cu bizeț și după *modă*.

— Lucrezi așa de bine și ești sărac—îi spunea lumea...

— N-am noroc și pace!—răspundea el—alerg după el și el fuge... prinde-l dacă poți... Nici nu-l zăresc. Barem să-l văd odată, să știŭ că am găsit și eŭ norocul și l-am scăpat din palmă. Dar ïea-l de unde nu-i.

Trecea vremea și Timoteiŭ creștea și se înglodа în sărăcie.

„Bine că m-a păzit Dumnezeŭ de nevastă și copii" se gîndia el adesea. „Atîta mi-ar mai fi trebuit. Să te scoli dimineață „și să auzi din toate ungherele: tată, mi e foame; tată, mi-e „frig, și fie aldeastea de-ți vine să-ți ïei lumea în cap. D'apoi „nevasta, încă o sarcină. Două guri la masă și un om la treabă".

De altmintrelea nu se prea gîndise la însurătoare, saŭ mai bine zis, nu i s-a întîmplat. Totdeauna tăcut, nu se gîndia la fleacuri, să intre în vorbă cu o femeie, să se înțeleagă cu dînsa și să ție casă.

Cam pe la sfîrșitul verei, Timoteiŭ începu să gîndiască la mutare din oraș. Incepu să-și vestiască mușteriii. Mai avea vre-o două săptămîni, cînd veni un prieten la dînsul...

— Am auzit că te muți, Timoteiŭ...

— Da, mă mut, la țară...

— Dar de ce ne părăsești?

— Merge răŭ, răŭ de tot..... La țară viața-i mai ușoară..., Aici nu-i de lucru... Trebuie, trebuie...

— Uită-te Timoteiŭ, m-a trimes un maistru la tine...

— Pentru ce?

— N-ai intra ca lucrător...?

— Nu, răspunse Timoteiŭ pripit—nu-nu...

„Vezi d-ta—urmă el după o mică tăcere „eŭ totdeauna o „duc greŭ, dar vreaŭ să rămîn stăpîn... Unelta e a mea și a „mea să fie..."

Tăcu o clipă și urmă iar:

„Să fiŭ slugă! auzi? Nu, nu..."

Peste două săptămîni se mută la țară... Incepuse iarna.... Fulgi mari de ninsoare, ca un puf alb des cădeaŭ a lene pe pămînt.

II

Viața la țară era pentru Timoteiŭ încă mult mai grea. Toate se simțiaŭ din pricina verei secetoase. Țăranii muriaŭ

de foame. In fața caseĭ luĭ, treceaŭ zilnic, chipurĭ îmbolnăvite, cu privirea rătăcită, tremurînd de frig, la deal spre curtea boerească. Femeile, rămîneaŭ unele în pragul caseĭ lor, în gerul aspru de ĭarnă friguroasă, urmărind cu privirea bărbațiĭ intrînd în curte. Altele, cu cîte un copil, urmaŭ pe bărbați, rămînînd la poartă, până cînd ĭeșĭaŭ eĭ, unul cu ceva gologanĭ în palmă, altul cu un căuș de făină de popușoĭŭ, saŭ desnădăjduițĭ că n-aŭ luat nimica. Și toțĭ fără să maĭ vorbĭască, luaŭ drumul spre casă. La amiază, se vedea pe alocurea eșind din hogeag un fum alburĭŭ, care se ridica în sus sub cerul ca de plumb.

Timoteĭŭ pricepea pașiĭ scîrțiitorĭ pe omăt, de acasă la curte și de la curte acasă. Țăraniĭ îĭ povestĭaŭ de hîrtiĭ subscrise cu boĭerul, prin care-șĭ vindeaŭ brațele pentru vara viitoare, pentru ceva făină și cîțĭ-va gologanĭ... Se uĭta pe sine, gîndindu-se la eĭ... Dar lătratul luĭ Griveĭŭ și frigul din casă îl ducea cu gîndul la soarta luĭ... Și stătea de vorbă cu cînele să-șĭ maĭ uĭte greul... «De n'aș avea pe Griveĭŭ», gîndĭa, el, «răŭ mĭ-ar «maĭ fi. Nevastă nu, copiĭ nu, parale ĭoc! frig, frig... Doar cî- «nele ăsta, cu sufletul de om bun și prietenos, îmĭ înțelege «toate păsurile... Zăŭ, că nu știŭ ce m'așĭ face fără dînsul».

Umbla toată ziŭa pe la chĭaburiĭ satuluĭ să caute de lucru și cînd se întorcea fără nimic acasă, se punea din noŭ la vorbă cu cînele: «Maĭ, Griveĭŭ, dar frig e... și pe vatră nicĭ o surcică... «Ia vino-ncoa să ne încălzim, vino aicĭ lîngă tata... bre, bre. «dar deștept maĭ eștĭ, băetul tateĭ... Țĭ-ĭ foame? lasă că-țĭ caŭtă «tata de mîncare...»

Și cînele privĭa printre gene la dînsul, se apropia, se îndesa în el închidea ochiĭ pentru o clipă și-ĭ deschidea apoĭ privindu-l cu duioșie...

Sosiră zilele luĭ Făurar. Frig grozav, crivăț care săgeta fața cu săgețĭ de foc. Ingheța lacrima pe geană. Timoteĭŭ nu maĭ găsi nimic de lucru.

Intr-o dimineață se îndreptă la circĭumă. Satul părea pustiit. Din unele hornurĭ eșĭa cîte o ață de fum.

— Buna dimineață—spuse el intrînd...

— Noroc—răspunse circĭumarul oprindu-se după tejghea și frecîndu-șĭ mînele.

— O singeacă?

— Nu—nu.—răspunse Timoteĭŭ.

— Răŭ, ne spune vremea — începu circĭumarul — răŭ de tot. Staŭ cu prăvălia deschisă toată ziua și m'aleg cu nimica în tejghea. Și toată ĭarna așa, omule, așa a fost... Auzĭ? o vară secetoasă și o ĭarnă aspră. Vînzare nu fac. Dar pe datorie dacă a-șĭ vrea să daŭ, cît lumea... Toțĭ beaŭ pe datorie. Dar de acu înainte s-a sfîrșit. Vraĭ o singeacă, adă-mĭ ceva zolog dacă n-aĭ parale. Așa mi-ĭ vorba, altfel îțĭ plătește la paștele calului... zău așa...

— Așa-ĭ—adăugă Timoțeiŭ...

— N'am dreptate ?—îl întrerupse circĭumarul...

«Vezĭ—urmă el după o clipă — sînt săracĭ ţăraniĭ. Să-ĭ lașĭ să moară de foame, e păcat; sînt oamenĭ.... le împrumut și parale pe zălog... Uită-te, am umplut magazia cu lucrurile lor; ba cu plugurĭ, ba sape, și o mulţime de unelte... Ce-ĭ de făcut? doar oamenĭ sîntem....

— Da—da—răspunse Timoteĭŭ dînd din cap, apoĭ se ridică fără să maĭ spună o vorbă și plecă acasă... Griveĭŭ din ungherul luĭ, ridică capul și începu să schelălăiască trist și prelungit; se ridică și veni spre el, se lipia de dînsul, și cu acelașĭ schelălăit sfîșiitor și jalnic; părea un urlet sălbatec în mijlocul uneĭ pădurĭ.

— Nu plînge, dragul tateĭ—începu Timoteĭŭ--ţi-ĭ foame? las' las' că te îngrijesc eŭ. Iaca, n'am găsit nimic acuma, circĭumarul nu vrea să'mĭ maĭ dea pe datorie, dar știĭ că găsesc eŭ... Timoteĭŭ, aprinse cîte-va surcele, strînse încă de erĭ. Focul începu să pălpîe, dar frigul era încă tare... Geamurile acoperite cu florĭ de ghĭaţă, păreaŭ îmbrăcate cu horbote bogate și dese. Ușa scuturată de vînt, scîrţia într'una și, prin hogeag, crivăţul vuia, vîjîia sălbatec ca prin arboriĭ dezfrunziţĭ aĭ unuĭ codru.

III

Sfîrșitul luĭ Făurar și frigul nu maĭ înceta. Ninsoare nu maĭ cădea, dar gerurile uscate eraŭ maĭ grozave.

Timoteiŭ îșĭ zălogise la circĭumar bedreagul și toate uneltele de muncă. Și baniĭ eraŭ pe sfîrșite. In sat se zvonise că guvernul are să împartă făină de popușoĭŭ, dar vremea aceea întîrzia să vie.

Intr-o Duminică, Timoteiŭ luă drumul spre circĭumă. Griveiŭ de data asta se luase după dînsul, și amîndoĭ pășĭaŭ obosiţĭ prin uliţa satuluĭ.

Era aproape de amurg și noaptea se arăta a fi maĭ liniștită, însă friguroasă ca și până atuncĭ, dacă nu și maĭ și. Cîniĭ din ogrăzile sătenilor lătraŭ pe Griveiŭ, un necunoscut pentru dînșiĭ, care trecea privind pămîntul cu ochiĭ seĭ bătrînĭ.

— Ce veste? întrebă circĭumarul cînd Timoteiŭ intră.

— Ia nimic.

Rămase tăcut. Circĭumarul vorbia cu un ţăran lîngă teșghea. Din fundul circĭumeĭ venia un zgomot de vocĭ multe.

— Ce-ĭ acolo ?—întrebă Timoteiŭ.

— Vorbă zădarnică—răspunse circĭumarul,—crezĭ că ĭeaŭ măcar o ocă de vin? Da de unde...

Timoteĭŭ se așezase pe o bancă. Cînele sub masă întins pe labe, închise ochiĭ și părea că dormea. In circĭumă era frig ca și acasă la Timoteiŭ. Circĭumarul îșĭ sufla în palme, și le freca, umbla prin prăvălie, bătînd din picioare și vorbia cu glas tare...

— Dă-mĭ o singeacă—spuse Timoteĭu după o clipă...

— Da ce s-a întîmplat ?—îl întrebă circĭumarul

— S-o ĭea dracu !—strigă el—să beaŭ şi eŭ odată.

Timoteiŭ ridică paharul şi cu o mişcare neobicĭnuită îl turnă în gură. Apoĭ rămase loculuĭ înroşindu-se...

— Maĭ dă una—strigă el...

Luă a doua singeacă şi cu aceeaşĭ mişcare o dădu peste cap...

Ochiĭ începură să-ĭ scînteĭe, o sudoare uşoară îĭ acoperi fruntea, şi o căldură dulce şi plăcută îĭ cuprinse tot trupul. «Măĭ, dar slab maĭ sînt» se gîndi el... «cum de nu m-am obicĭnuit eŭ cu băutura. Bre, bre... par'c'am uĭtat de grijĭ. Ce zicĭ tu Griveiŭ ? M'am îmbătat haĭ ? spunea el cînelui... «Măĭ, Griveiŭ, ce maĭ facĭ tu ? Parale nu maĭ am... nu... haidem acasa că ne dă afară stăpinul... haĭ...»

Şi eşi din circĭumă apucînd drumul spre casă. Griveiŭ rămase in circĭumă să vadă ceva sub masă. Timoteiŭ eşise fără să-l vadă... Pe drum începu să fluere, se simţea uşor, mergînd in clătin şi încălzit.

— Timoteiŭ, un'te ducĭ ?—îĭ strigă un ţăran chĭabur.

— Acasă, acasă...

— Vino'ncoa am dresăturĭ.

— Azĭ nu lucrezĭ, nu... nu pot...

Şi porni înainte fără să maĭ privească înapoĭ.

«Griveiŭ, Griveiŭ» începu el să strige cînd intră acasă... şi se trînti în pat... «Măĭ Griveiŭ, unde-mĭ eştĭ...» Cercă să se ridice, dar căzu înapoĭ în pat şi adormi.

* * *

Adoua zi Timoteiŭ fu găsit mort. Cânele umblă schelălăind tot satul, revenia acasă şi apucă ĭar uliţele în toate părţile. Intr'o zi dispăru şi tocmaĭ tîrziŭ fu găsit mort în faţa caseĭ.

Clement Bacăŭ

Prundul vechiŭ și Pleistocenul
din
MOLDOVA

Pleistocenul are în Moldova o întindere și o desvoltare covîrșitoare față cu celelalte tărîmurĭ și, fiind-că țara noastră e cu desăvîrșire agricolă, cunoștința depozitelor quaternare e de o mare însemnătate din punctul de vedere economic.

Decĭ Pleistocenul ar fi trebuit de mult timp, să atragă luarea aminte a geologilor, carĭ s'aŭ îndeletnicit cu această regiune.

Cu toate aceste, împrejurărĭ particulare au contribuit ca studiul acestuĭ tărîm, să fie foarte înapoiat pînă acum. Pe de o parte fiindcă chestiunile de stratigrafie a păturilor neogene sînt maĭ ademenitoare prin fauna bogată și de forme particulare, care a învoit crearea unuĭ mare număr de specii noue, aceasta unită cu împrejurarea că petrolul, mineralul nostru cel maĭ producător, se află în aceste tărîmurĭ; iar pe de altă parte, fiindcă monotonia desăvîrșiță a Pleistocenuluĭ, înfățișează călătoruluĭ pe marĭ întinderĭ acelaș și ear acelaș loes, înzestrat numaĭ în rarĭ puncte cu puține fosile; de aceĭa ceĭ maĭ mulțĭ geologĭ, ce au vizitat și au cercetat pămîntul Moldoveĭ, pomenesc numaĭ în treacat despre depositele pleistocene citind cîte-va speciĭ de Gasteropode (4 la numer), dintre cele maĭ cunoscute și respîndite ale acestuĭ tărîm, în partea răsăriteană a Europeĭ.

Prin cercetările mele, ce le urmăresc de maĭ mulțĭ anĭ, fie cu prilejul sondajelor, ce s'aŭ făcut pentru diferitele proecte de alimentare cu apă a orașuluĭ Iașĭ, fie în excursiunile mele personale, întemeindu-mă pe maĭ multe măsele și oase de mamifere, ce le-am determinat [1]) am ajuns, să împart depositele privite până acum ca pleistocene în *zece nivele deosebite*, raportate pe cît aŭ fost cu putință la cele ale d-luĭ *James Geikie* și ale d-luĭ *Penck*.

---

1) Sur la faune pteistocène de la Roumanie Bul. S. Géol. de Fr. 4-e série, t. III, p. 178, 1903.

In acelaş timp am stabilit, că o parte din prundul, ce se credea de vrîstă pleistocenă, e maĭ vechiŭ şi aparţine Pliocenuluĭ, anume terasele superioare din basinul Siretuluĭ.

Decĭ întrunim în această lucrare atît aluviunile vechĭ (prundul şi nisipul teraselor pliocene) cît şi cele pleistocene împreună cu loesul. Această grupare este îndreptăţită atît prin natura depozitelor, cît şi prin fenomenele ce le-au dat naştere.

In clasificarea, ce urmează, m'am slujit de cincĭ termenĭ, a căror vrîstă este neîndoelnică. Ele formează punctele de sprijin, cu carĭ se leagă şi se îmbină celelalte depozite prin raporturĭ stratigrafice învederate.

Aceştĭ terminĭ în ordine cronologică sînt:

1° *Terasa de prund de 100 metri* deasupra nivelului actual al rîuluĭ Siret, ce o am raportat încă din 1903 la *Pliocenul superior* [1]). De acelaşĭ părere e şi d. Lozinski pentru prundul superior din ţinuturile Galiţiano-Podolice (1905) şi d. S. Athanasiu pentru România (1906).

Acest nivel îl asimilez cu *Mindelvereisung*; *Penck*.

2° *Terasa de 50—60 m.* deasupra apeĭ de astă-zĭ a rîurilor aparţine fără îndoială *Pleistocenuluĭ*, căcĭ am găsit Gasteropode actuale în ea, decĭ o sincronizez cu *Risseiszeit, Penck*.

3° *Terasa inferioară de 15—20 m.* cu fauna mamutuluĭ, de la Aroneanu şi cea de la Negrileştĭ (J. Tecucĭ) e de *Pleistocen nou* şi echivalentă cu *Wurmvereisung, Penck*.

4° *Lutul aluvial* nou, de culoare sură închisă, cu Gasteropode, ce trăesc şi astă-zĭ, învederat maĭ nou de cît terasa inferioară pleistocenă, dar maĭ vechiŭ de cît aluviunile rîurilor de sub albia majoră, e de vrîsta *Bühlstadium*.

5° In fine cel maĭ nou termin e alcătuit din aluviunile, ce umplu albia majoră saŭ şesul rîurilor de astă-zĭ.

1°. Prima epocă interglaciară Norfolkiană, Geikie.

Cel maĭ vechiŭ deposit din această grupă este *hleiul vargat* saŭ *argila vargată*, ce se află în dealurile micĭ din partea nordică şi mijlocie a Moldoveĭ nemijlocit peste *argila sarmatică* şi acoperită de prundişul şi nisipul, ce se găseşte sub loes.

Argila vargată are o culoare roşcată-gălbue saŭ cafenie, vrîstată cu păturĭ subţirĭ vinete. Une-orĭ e amestecată cu micĭ căţimĭ de humus în părţile de sus.

Din punct de vedere chimic, se aseamănă cu argila sarmatică de sub ea, însă se deosebeşte prin oxidarea feruluĭ, ce-ĭ dă coloraţiunea caracteristică şi prin presenţa de humus, semne neîndoelnice că a fost odinioară desgolită şi expusă deadreptul acţiuneĭ atmosferice.

---

1) Bul. Soc. Géol. Fr. 4-e série. t. III, p. 30, 1903.

Această argilă vargată e un produs de descompunere pe loc a argilelor sarmatice în urma dezvălireĭ lor de partea nisipoasă a acestuĭ etaj prin acţiunea cursurilor de apă.

Vrîsta acesteĭ formaţiunĭ e schimbătoare după localităţĭ. Cînd hleiul vărgat suportă prundul teraseĭ de 100 m. el are vrîsta cea maĭ vechĭe fiind echivalent cu interglaciarul Norfolkian.

Pe coasta apusană a Siretuluĭ, lîngă Paşcanĭ, pe pîrăul Boşteanu într-o ruptură se arată deasupra uneĭ prispe de gres sarmatic o pătură de argilă groasă de 1—2 m., peste care zace prundul teraseĭ de 100 m., decĭ acest depozit este netăgăduit de vrîsta Pliocenuluĭ superior.

Insă prin originea sa această argilă se deosebeşte de hleiul vărgat din dealurile micĭ ale Moldoveĭ, de oare-ce ea nu este un produs de descompunere pe loc, ci e depusă sub formă de mil.

Argila vărgată din dealurile micĭ de la nordul Bahluĭuluĭ trebue raportată cel puţin la sfîrşitul Pliocenuluĭ, fiind-că peste ea zace nisipul cu *Corbicula Jassyensis* Cob. în care am găsit *Rhinoceros leptorhinus* specie, ce probează un climat relativ cald, care îngăduia în acest ţinut traiul marilor erbivore africane şi a Corbiculeĭ, ce se găseşte astă-zi de asemenea în lacurile din Africa.

2⁰ Epoca glaciară Saxoniană, Geikie—Mindelvereisung, Penck.

Depozitele acesteĭ epoce sînt reprezentate în Alpĭ prin terasa de prund numit *Jungere Deckenschotter*.

In valea Siretuluĭ se află un nivel de prund la înălţimea de 100 m. deasupra apeĭ rîuluĭ, pe coasta apusană în apropiere de Paşcanĭ. Acest nivel l-am raportat încă din 1903 la Pliocenul superior comparîndu-l cu terasele stabilite de către d. *General de Lamothe* în partea apusană a Europeĭ.

In 1905 d. *Lozinski*[1]) e de părere că prundul vechĭŭ podolic s-a format în timpul strecurat între I-a şi II-a perioadă de roadere, în terţiarul superior, adecă tocmaĭ în glaciarul al doilea Saxonian.

D. Sava Athanasiu[2]) consideră prundul şi nisipul din terasa superioară (a 3 a) ca Pliocen superior cu probabilitate.

3⁰ A doua epocă interglaciară Helveţian, Geikie.

Epoca interglaciară Helveţiană corespunde cu începutul Pleistocenuluĭ, pe cînd în Europa era o climă caldă cu mamifere marĭ africane.

---

1) Dolinyrzek wschodnio Karpackich i podolskich, Archivum naucowe, Lemberg, 1905.

2) Clasificarea terenurilor neogene. Iaşĭ 1906. pag. 4.

In acest timp s-a format o mare parte din loesul Moldoveĭ și alte depozite de origine deosebită. Le putem grupa în modul următor:

A. a) de origină lacustră, avem exemplu marnele pleistocene de la Pașcanĭ[1]).
b) „ „ fluviolacustră, nisipul cu *Corbicula Jassyensis.*

B. de origină eoliană (a. loessul eolian propriu zis, superior.
(b. „ „ prefăcut de către apele rîurilor (eolian fluviatil), inferior.

A. a) *Marnele lacustre de la Pașcanĭ.* In 1902 discutînd vrîsta marnelor lacustre de la Pașcanĭ am aratat, că ele sînt pleistocene, maĭ vechĭ de cît travertinul cu *Ursus speloeus* Blum., dar nefiind călăuzit de principiile, ce mi-aŭ servit la clasificarea de față, nu am putut preciza în ce anume epocă ele aŭ fost depuse.

Insă dacă avem în vedere, că *Ursus speloeus* Blum. face parte din fauna a doua quaternară cu mamutul (*Elephas primigeuius*) și *Rhinoceros tichorhinus*, a căror oase se găsesc în terasa de 15—20 m. și faptul că marnele aŭ fost de maĭ înainte săpate, pentru ca pe coastele ripoase, unde ele esă la iveală, să se nasca travetinul, trebue să admitem, că a trecut un timp destul de lung între depunerea marnelor și epoca *Wurm* (cînd s-a format travertinul).

Roaderea precedentă a aceste epoce, care a tăĭat terasa de 56 m,, negreșit a săpat și covata lacustră cu marne; decĭ aceste nu pot fi maĭ nouă de cît *Risseiszeit.*

Dar dacă ne maĭ amintim un fapt, ce l-am stabilit[2]), că marnele s-aŭ depus în acelașĭ timp cu loesnl din vecinătatea laculuĭ, ear pe de altă parte împrejurarea că depunerea loesuluĭ s-a făcut în epocile interglaciare, atuncĭ ast-fel întemeiațĭ vom fi nevoițĭ a admite, *că marnele sînt de vrîstă de la începutul Pleistocenuluĭ înainte de depunerea Riss.*

A. b) *Nisipurile de la Ciric, Iașĭ* [3]). Cobălcescu atribue acestuĭ nisip o origine fluvialo-lacustră și o vrîstă *pliocenă* saŭ *post pliocenica.* In el se găsește *Corbicula Jassyensis* Cob, foarte apropiată de *Corbicula fluminalis*, ce trăește astăzĭ în regiunile Africeĭ și ale Azieĭ [4]). Specia formată de Cobălcescu se deosebește de *C. fluminalis* numaĭ prin dintele lateral anterior, ce sufere o mică îndoire în partea distală, care se observă la unele individe, după cum am avut prilejul de a arata[5]) în 1904. Din acest nisip am maĭ determinat 2 măsele de *Rhinoceros leptor-*

---

1) R. Sevastos. Les marnes et le travertin de Pașcanĭ, Dare de seamă a congresuluĭ de la Iașĭ, 1902, p. 442,
2) Idem
3) Cobalcescu, studiĭ geologice și palentologice, 1883, p. 43
4) Laville, Bull. Soc. authrop. de Paris IX, 1898, p. 56.
5) Asupra fuaneĭ pleistocene din Romînia, Arhiva 1904, pag. 517.

hinus Cuv. ce proveniaŭ de pe coasta dreaptă a Ciricului, maĭ jos de cimitirul orașului Iașĭ. Aceste specii probează o temperatură caldă destul de dulce, cum este acea de la începutul Quaternaruluĭ, cînd trăĭa în Europa erbore marĭ africane, ce nu puteaŭ suferi un climat rece. *Prin urmare nisipul de la Ciric trebue raportat la interglaciarul Helvețian.*

B. a) *Loesul eolian* propriu zis, superior la noĭ în țară se prezintă sub două forme: una ce se află pe vîrful dealurilor *Höhenloess*, loesul tipic cel maĭ caracteristic, cum e cel de pe dealurile Băicenĭ (j. Iașĭ) și Peter (Lespezĭ); altă formă e loesul de munte *Berg-loess* cum e cel de pe Mt. Cozla (j. Neamț) și în general de pe munțĭ la înălțimĭ maĭ marĭ de 100 m. deasupra riurilor de astă-zĭ. Berg-loesul prezintă o structură maĭ grosolană, cu firele maĭ marĭ avînd în el bucățĭ colțurate de stîncĭ.

B. b) *Loesul inferior eolian fluviatil,* ce a fost prefăcut de către apele riurilor, se împarte și el în—*eolian-fluviatil de deal* și *eolian-fluviatil de munte.* Loesul eolian fluviatil de deal îl întîlnim deasupra nivelului de 100 metri în valea Siretuluĭ, în rîpa pîrăuluĭ Smeul aproape de Brăteștĭ. Deși el este de origină eoliană prin caracterele sale bine determinate cu găurĭ verniculare, însă foarte micĭ și de acela mult maĭ compact de cît loesul tipic, concrețiunĭ albe de calcar și culoare cafenie deschisă; totușĭ prezintă oare-care direcțiunĭ de stratificare și după aceste liniĭ găsim înșirate concrețiunile calcare, ce ajung dimensiunĭ de la 10—15 c. m. de forme deosebite rotunde saŭ lungărețe și în lăuntru cu crăpăturĭ.

Această stratificare destul de învederată, la o examinare puțin amănunțită, ne-ar conduce, să atribuim depozituluĭ o origine cu desăvîrșire de apă, dar prezența concrețiunilor arată porozitatea loesuluĭ și prin urmare nașterea sa subaeriană.

Cred că acest loes deși depus în aer era din timp în timp acoperit prin revărsările Siretuluĭ de pe atuncĭ, în cît depozitul a luat această înfățoșare de stratificare.

Loesul eolian-fluviatil de munte are o naștere întocmaĭ ca și a celuĭ de maĭ sus, numaĭ cît se deosebește de el prin firul săŭ mult maĭ mare și e amestecat cu material carat de ape sub formă de rarĭ bolovanĭ pe icĭ colo. De asemene și acest depozit este format sub aer, ear maĭ tîrziŭ prefăcut prin revărsările riurilor în regiunile muntoase în acelașĭ chip deasupra teraseĭ de 100 m.

4° A treĭa epocă glaciară Riss. Penck=Polandian, J. Geikie.

In timpul epoceĭ Rissciszeit, Penck se formează terasa de 60 m. plestocenă vechie, cu *Elephas antiquus* și *Hippopotamus major.* Osemintele acestor mamifere, ce trăiaŭ în interglaciarul

Helveţian, adică în epoca precedentă caldă, aflându-se în aceste pături de prund nu trebue, să ne surprindă şi să ne încurce câtu-şi de puţin, căci odată cu stabilirea glaciarului *Riss* animalele amintite neputînd înfrunta asprimea timpului aŭ murit lăsînd leşurile lor, cari fireşte aŭ procurat resturile fossile, ce se găsesc în prundul depus în această epocă.

In regiunea studiată de mine terasa de 55 metri de lîngă Paşcanĭ e alcătuită jos dintr'un strat de prund gros de 8—10 m., apoĭ nisip şi în sfîrşit deasupra nisip fin cu loes sau maĭ bine un loes nisipos (Sand-loess), peste care urmează loesul adevărat poros.

Loesul de deasupra în parte e de deformaţiune maĭ nouă, căcĭ fenomenul eolian s'a continuat în epocile interglaciare următoare.

5° Al treilea interglaciar. Neudeckiao Geikie.

In acest timp s-a tăiat albia rîurilor în terasa de 60 metri, peste care se urmează depunerea loesuluĭ eolian. In special pentru valea Siretuluĭ avem de semnalat *loes alluvial fluvial* de terasă, ce se poate vedea în sus de Fîntînele (Paşcanĭ) într-un mal desgolit printr-o săpătură a şoseleĭ Paşcanĭ-Lespezĭ. El este galben calenii compact, deşi fără urme de stratificare, dar fiind acoperiĭ de un subţire strat pe prund, urmează a-ĭ atribui o origină fluvială în sensul, că după depunerea sa a fost acoperit de creşterile rîuluĭ, luînd ast-fel o structură compactă saŭ poate chĭar e un lehm fluviatil depus de către rîŭ. Ceĭa ce ne împĭedecă de a ne pronunţa categoric pentru această din urmă părere, este culoarea sa deschisă, căcĭ un deposit de mil aluvial se înfăţişază cu culorĭ de ordinar închise.

Paralel cu aceste în regiunile muntoase está un *loes alluvial de munte* (*alluvial Bergloess*). In excursiunile mele am constatat un asemene loes în malul stîng al Bistriţeĭ, pe prundul teraseĭ de la Pîngărăcior.

6° A patra epocă glaciară (Wurmvereisung, Penck Mecklemburgian, Geikie.

In glaciarul Wurm s-a format terasa pleistocenă inferioare de 15—20 de metri, în nisipurile căreĭa s-a găsit *Elephas primigenius* şi *Rhinoceros tichorhinus*.

Lîngă Iaşĭ avem nisipurile de la Aroneanu cu *fauna mamutuluĭ*: *Elephas primigenius*, *Rhinoceros tichorhinus*, *Megaceros hibernicus*, *Bos primigenius*, care ne probează în mod învederat vrîsta lor.

La Negrileştĭ jud, Tecucĭ în terasa inferioară, s-a găsit un os de Elephas primigenius în prund, cu 18 m. maĭ sus de valea Bîrladuluĭ.

7° Al patrulea Interglaciar Lower forestian Geikie.

Aicĭ trebuĭe să punem tăĭerea și roaderea teraseĭ inferioare de Pleistocen recent de 15—20 de metri.

In acest timp se semnalează în regiunea noastră o depunere foarte activă a loesuluĭ, care acopere prundul și nisipurile superpunîndu-se chĭar și peste alte păturĭ de loes maĭ vechĭŭ, prin o trecere nesimțită, fără a putea face deosebire, unde isprăvește loesul ce precedează epoca Wurm, și unde începe loesul Lower forestian.

In Lower forestian *Equus caballus* fosil se află în împrejurimile orașuluĭ Iașĭ, căcĭ din loesul, lor s-a scos numeroase măsele precum din loesul platouluĭ Aroneanu și din acel de la cimitirul evreĭesc Păcurarĭ.

Faptul că depunerea loesuluĭ in acest timp s-a înfăptuit cu o mare iuțeală și că fenomenul a fost general pentru Moldova, împĭedecă până la un oare-care punct descifrarea și clarificarea depozitelor pleistocene.

8° Stadĭul Lower Turbarian, Geikie.=Bühlstadium

Atuncĭ s-a depus loesul sur închis cu mult humus din malul Siretuluĭ, maĭ jos de podul de la Lespezĭ, cu gasteropode numeroase, care trăesc și astăzĭ. Acesta e loes alluvial noŭ, ce se găsește în tot lungul Siretuluĭ în malul drept. Așa l'am văzut la Ionășeștĭ, Cozmeștĭ, Barboșĭ.

El corespunde cu diluvialen Sumpfloess, diluvialis mocsarlöszeröl (Horusitzky H. Geol. Centralblatt, VIII 13, No. 989) și cu Wiesenton (Treitz Peter 1905).

Tot aicĭ intră și argilele vinete închise de la Pueștĭ, districtul Tutova, stratificate orizontal cu *Helix Valonia pulchella* Müller, *Condrula tridens* Müller, *Succinea oblonga*, Draparnaud, Acest deposit e un *lehm* fluviatil cu scoĭcĭ terrestre și amphibiĭ.

9° Stadĭul upper Forestian, Geikie.

In acest timp s-a săpat și adîncit albiile umplute cu aluviunĭ proaspete, ce alcătuesc șesurile inundate astă-zĭ saŭ albiile marĭ ale Siretuluĭ, Bahluĭuluĭ și Prutuluĭ.

10° Stadiul upper Turbarian, Geikie.

Trebue să raportăm la acest stadĭŭ nisipul, ce umple albiile marĭ de astăzĭ ale rîurilor saŭ cu alte cuvinte aluviunile așa numite proaspete.

In aluviunile Bahluĭuluĭ s-a constatat un strat subțire

turbors prin sondajele înfăptuite atît în jos de Iaşĭ (Secţiunea Russenĭ) cît şi în secţiunile de la Miroslava.

Această pătură ne îndreptăţeşte a le raporta la Upper Turbarian, maĭ cu samă că prezenţa sa cadrează bine în acest nivel cu depositele, ce o preced şi cel ce urmează.

11° Epoca actuală.

Depunerea argilelor de pe şesul (albia cea mare) a *Siretuluĭ* şi *Bahluĭuluĭ* fiind un fenomen, ce se întîmplă şi astă-zĭ sub ochiĭ noştri, dar care odinioară s-a efectuat cu o maĭ mare putere leagă timpurile actuale de perioada pleistocenă.

Depunerea acestor argile se explica în modul următor:

Văile secundare, ce despart dealurile micĭ intre ele, nu conţin aluviunĭ,, ci patul lor e format din argilă vînătă impermiabila, saŭ hleĭŭ vargat. Coastele acestor văĭ sunt alcătuite din aceleaşĭ deposite şi dărîmăturile lor până la o mare înălţime deasupra talweguluĭ.

După ploile marĭ saŭ desgheţurile de primăvară şiroale, ce curg prin aceste văĭ ieŭ o mare cantitate de argilă şi o depun pe şes acumulînd-o, la gura văilor, din care provin.

Un exemplu foarte instructiv în această privinţă am putut observa la gura pîrîuluĭ Gisteştĭ, care se aruncă în Siret ceva maĭ sus de Paşcanĭ. In urma ploilor vijelioase din primăvara anuluĭ 1897, acest pîrîŭ, ce curge pe argilă o bună parte din lungimea sa, a îngrămădit la gura-ĭ o mare cîtime de această argilă.

In toamna anuluĭ 1897 avînd prilejul, să trec prin acest loc, de departe mĭ-a atras luarea aminte acea suprafaţă de pămînt purtat, încît crezuĭ un moment, că am aface cu un terasament în lucrare. Pe unile locurĭ pătura de pămînt aşternută ajungea grosimeă de 1 metru.

După acest exemplu, se poate vedea destul de bine rolul important ce-l joacă apele şivoioase în depunerea acestor argile pe şes.

De aicĭ înainte apele marilor revărsărĭ se însărcinează cu caratul şi nivelatul acestor materiale, întinzîndu-le pe şes şi ast-fel îngroaşă pătura de argilă superficială a aluviunilor.

	No. curent	Epoca și stadiul	TĂRÎMURILE
PLEISTOCEN	11	E. actuală.	Depunere de mîl argilos pe șesul Siretuluĭ și al Bahluĭuluĭ.
	10	S. Upper Turbarian, Geikie.	Aluviunile din albiile majore ale rîurilor.
	9	S. Upper Forestian Geikie.	Săparea albiilor majore de astă-zĭ ale rîurilor
	8	S. Lower Turbarian, Geikie=Bühstadium.	Loessul alluvial noŭ. sur inchis, în tot lungul Siretuluĭ: Lespezĭ, Ionășeștĭ, Cozmeștĭ, Barboșĭ cu numeroase gasteropode. Argilele vinete inchise de la Paeștĭ (j. Tutova)
	7	S. Lower Forestian, Geikie.	Activă depure de loess generală, în special loessul de pe terasa inferioară cu *Equus cabalus*. Travertinul de la Pașcanĭ cu *Ursus speloeus*.
	6	IV E. glaciară Mecklemburgian, Geikie,=Wurmvreisung, Penck.	Terasa pleistocenă inferioară de 15—20 m. Nisipurile de la Aroneanu cu fauna mamutuluĭ *Elephas primigenius, Rhinoceros tichorhinus, Megaceros hibernicus, Bos primigenius*,—Terasa inferioară a Bîrladuluĭ cu *Elephas primigenius*.
	5	III E. interglaciară Neudeckian, Geikie.	Loessul eolian de pe terasa de 60 m. Loessul aluvial fluviatil Fîntînele. Loessul aluvial fluviatil de munte (Alluvial berg. loess) pe terasa de la Pîngărăcior. Marnele lacustre de la Pașcanĭ.
	4	III E. glaciară Polandian, Geikie=Riss Penck.	Prundul și nisipul din terasa de 60 m.; un loess nisipos (Sand loess) la Blăgeștĭ, Pașcanĭ.
	3	II E. interglaciară Helvețian, Geikie,=Mindel—Riss Interglaziarzeit. Penck.	A) Lacustre, Marnele de la Pașcanĭ; fluvio lacustre. Nisipurile cu *Corbicula*, Iașĭ. B a) Loessul superior (Höhenloess) eolian propriŭ zis. { Loessul de pe dealurile, Băĭcenĭ și Peter; Loessul de munte (Bergloess) Mt. Cozla. B b) Loessul inferior eolian prefăcut de apele rîurilor. { Loessul eolian fluviatil de deal, în rîpa Smeuluĭ peste prundul de 100 m. Pașcanĭ. Loes eolian fluviatil de munte pe terasele înalte de 100 m.
PLIOCEN	2	II E. glaciară Saxonian, Geikie=Mindel, Penck.	Prundul de 100 m. deasupra apeĭ Siretuluĭ, pe coasta apusană. Pașcanĭ.
	1	I interglaciară Norfolkian Geikie.	Argila vargată din dealurile micĭ ale basinuluĭ Bahluĭuluĭ.

Romulus Sevastos

A. D. XENOPOL

și

GHEORGHE KERNBACH

D-l Gheorghe Kernbach cată numaĭ de cît a se ilustra macar prin o polemică și mă atacă regulat prin revista *Viața Romănească*. Așa în No. 5, sub iscălitura Victor Rareș, D-sa spune că din întîmplare, citind revista franceză *Le Mercure de France*, ar fi aflat despre existența unuĭ istoric al Romănieĭ cu numele de Xenopol; că acest Xenopol ar fi uzurpat numele de istoric, prin aceĭa că ar fi scris, acum cîțĭ-va anĭ, niște volumurĭ prost alcătuite; că și-ar fi făcut reputația în străinătate prin trimișĭ călătorĭ (commis-voyageurs) plătițĭ, și prin halbe de bere date la subdirectoriĭ unor reviste din München, pentru a-l lăuda; că spre rușinea țărĭ, a fost trimis de un ministru nepriceput, chiar la congresul de sociologie, din Londra; că tot ce a fost maĭ însemnat în activitatea luĭ Xenopol, în țara romînească, a fost doar niște poezioare «vice-versa», publicate în *Arhiva*.

M'am gîndit întăĭ a lăsa cîniĭ să latre, fără să răspund nimica acestuĭ domn; căcĭ precum nu mi-a făcut d-luĭ reputația; nicĭ nu mĭ-a dărîma-o; dar sînt uniĭ oamenĭ, carĭ ieaŭ tăcerea drept încurajare, crezînd că nu li se va înfunda nicĭ odată, și așa dl. Gheorghe Kernbach, în No. 9 (Noembre) al *Viețiĭ Romîneștĭ*, se anină din noŭ de mine, spunînd că ministrul Vlădescu a ales treĭ ignoranțĭ, pe Holban, Petrașcu și Xenopol ca să reprezinte, în congresul proprietățiĭ literare, din *oficiŭ*, pe oameniĭ marĭ dispărnțĭ din sinul Dacieĭ Romane.

Apoĭ dacă dl. Kernbach caută pe dracul cu lumînarea, să i-l arăt unde stă,—și începem răfuiala cu sfîrșitul.

Nu am fost numit de ministru, președinte al congresuluĭ pentru proprietatea literară, ci dl. Dimitrie Olănescu (str. Lumineĭ 12, Bucureștĭ)*), membru al Academieĭ Romăne și fost ministru plenipotențiar al țăreĭ, care era de drept președinte al congresuluĭ, ca unul ce era președintele societățeĭ pentru Arta

---

*) Dăm toate adresele d-luĭ Kernbach, spre a putea constata spusele, dacă are gustul să o facă.

și Literatura română care îl organirase, fiind bolnav, se adresă către mine, prietenul său, spunîndu-mi că dintre Romîni, aș fi singurul cunoscut de învățații străini ce erau să se adune în Bucureștî, și că deci mă roagă mult să ieau în mîna mea conducerea dezbaterilor congresului ce mi s-ar cuveni: «et par droit de conquète et par droit de naissance»

După cît știu, am condus congresul așa, ajutat de ceilalți membri ai societăței *Arta și Literatura romînă*, d-nii Neculai Petrașcu General Bengescu-Dabija, Al. Davila, Tomulescu și Ghica, în cît am izbutit a face ca numeroșii învațați străinî, mai bine de o sută două zecî, să plece de la noi, încîntați de cele ce văzuse și auzise în Romînia.

Pentru congresul de la Londra, eu am fost trimis, ci am fost rugat să ieu parte, ca unul ce sînt membru al Institutuluî internațional de Sociologie din Paris, de președintele acestuia, prin secretarul general, dl. Réné Worms (Boulevard Saint Germain 115). Am răspuns că bucuros aș lua parte la acel congres, dar că părerile mele sunt cam opuse tendinței generale a congresuluî, care este pacifistă, și că aș putea să fac o comunicare numaî asupra necesităței războiuluî ca factor necesar al desvoltăreî. Dl. Worms îmî ceru să-î trimit imediat lucrarea, spre a o supune biurouluî Congresuluî, însărcinat cu examinarea comunicărilor, carî de astă dată eraŭ să fie mărginite în numărul lor, la cele ce eraŭ să fie alese dintre cele trimise. D-l Worms îmî comunică apoî că lucrarea mea a fost clasificată a sasea între cele douăzecî și două, carî aŭ fost alese. Ministerul, luînd cunoștință de aceste împrejurărî, carî credem că făceaŭ onoare țăriî, mă deleagă atuncî oficial spre a reprezinta România la congres, oferindu-mî și o mie de leî pentru cheltuiala drumuluî.

In trecerea mea prin Paris, am făcut și o comunicare la Academia știinților morale și politice, asupra uneî materiî cu totul nouă: *l'Inconscient dans l'histoire.*

Fiind om generos și vroind a-l pune și pe d-l Gh. Kernbach în stare de a se ilustra și a nu maî avea nevoie de a-și ascunde neinsemnatul său nume, cind sub un pseudonim cind sub altul, să-î arătăm cum se poate ajunge la celebritate, prin trimișî călătorî, pe care d-sa îî crede în stare de a forma ilustrațiî româneștî în toată Europa, America și până la Port-Said. (Vezî *Viața Romîneasca* No. 5, pag. 222).

Ca să devie membru al instituluî de Franța, onoare de care mă bucur până acum, în România, numaî eŭ singur, trebue să se înfățișeze înaintea membrilor uneia din Academiile Parisuluî cu o scriere foarte însemnată. De aceea sfătuim pe d-l Kernbach, să deie misitului său cele două volumașe de poezii ale luî Gheorghe din Moldova, care de sigur vor putea înlocui cele două volume ale mele: *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane,* premiate de

Academia franceză și prevăzute cu o frumoasă prefață, scrisă de Alfred Rambaud, fost ministru de instrucție al Franției, despre care lucrare d-l Maillard, președintele societățeĭ franceze pentru Artă și Literatură, spunea în congresul de la Bucureștĭ: „L'histoire des Roumains écrite par votre illustre compatriote, Mr. Xénopol, nous a ouvert les portes de la Roumanie, avant que nous y venions nous mêmes. Il nous a moutré dans, cette oeuvre, la place que la Roumanie peut et doit occuper dans le concert des nations civilisées". (Discursul va fi publicat in *Annales du congrès de Bucarest*, ce vor apărea în curînd, în Bucureștĭ, prin îngrijirea celuĭlalt ignorant al d-luĭ Kernbach, d-l N. Petrașcu).

După ce d-l Gheorghe Kernbach va fi intrat în institutul Franțieĭ, va trebui ca trimesul d-sale călător, să-l facă să ție cît de des comunicarĭ de acele carĭ să poată fi ascultate și apreciate de marĭĭ învațațĭ francejĭ. In această privință, eŭ am nimerit-o foarte bine, căcĭ ĭată titlul comunicărilor pe carĭ trimisul meŭ mĭ-a insuflat să le țin învațateĭ academiĭ:

La psyhologie et l'histoire.—Séances travaux de l'Acad. des Sciences, morales, et politiques, 1903 p. 655.

Répétition et succesion universelles. Idem 1904 p. 720.

L'Inconscient dans l'histoire, va fi publicat în numărul din Fevruar 1907.

Asupra acesteĭ de pe urmă lucrărĭ, ĭată ce spune *le Journul des Débats* din 18 Iulie 1906: «Am anunțat la 8 Iulie comnnicarea învățatuluĭ Român A. D. Xenopol asupra *Neconștientuluĭ în Istorie*. Sintem fericițĭ de a putea da azĭ rezumatul aceșteĭ interesante comunicărĭ (și reproduce un foarte bun rezumat)

Pentru ca reputcția d-luĭ Kernbach să poată merge crescind, d-sa nu trebue să o lese să se rugineascá, căcĭ reputațiile să păstrează numaĭ cu munca cea maĭ grea și incordată, ĭar nu cu insulte și batjocurĭ eșite din o pană fără conștiință. Arătam următoarele reviste către care d-l Kernbach trebue este să se îndrepte și cărora dacă nu are altă ceva, să le lese la fie-care cîteva file măcar din volumașele d-sale; ĭar la cele la care nu vor maĭ ajunge filișoarele, să le lese tartajele. Tot odată însă ar trebui ca trimisul d-sale să stăruĭe ca să se dele lucrărilor d-sale locul de onoare, punîndu le în fruntea revistelor.

1) *Revue de Synthèse historique* din Paris, director Henri Berr (Rue Villebois-Mareuil 2) la care colaborez de la a eintemelere în 1900 și în care am publicat până acuma următoarele lucrărĭ:

Les faits de répétition et les faits de succession	I, 1900 p. 121.
Race et Milieu	I, 1900 p. 241
La classification des sciences et l'histoire.	II, 1903, p. 264.
Edude critique sur une nouvelle histoire universelle	III, 1901, p. 164.
Les sciences naturelles et l'histoire . . .	VI, 1902, p. 280.

La causalité 'dans la succession . . . V, 1902 p. 265 și
. . . . IX, 1904. p. 7
A propos du Lehrbuch du professeur E. Bernheim VI, 1903, p. 86
La notion de valeur en histoire . . . XI, 1905 p. 126 și
. . . . XII 1906 p. 1
Le sociologie et l'histoire à propos du livre de M. Cesare Rivera . . . . . XII, 1906 p. 77

2) *Revue historique*, condusă de marele istoric și învațat francez, Gabriel Monod (Rue du Parc de Clagny 18 Versailles). Aici colaborez de la 1881 și, timp de 15 anĭ, am ținut în curent Europa cu tot ce s'a scris, la noĭ în țară, privitor la istorie. Am publicat însă, afară de cele cincĭsprezece buletine, și multe articole, din care ĭată cele maĭ însemnate:
Les démembrements de la Moldavie, Mai—Juin, Juillet—Aout 1881
De l'origine du peuple roumain, Sept.—Oct. 1883
Les guerres daciques de l'Empereur Trajan, Juillet, Aout 1886
L'Empire Valacho-Bulgare Nov—Dec. 1891
Observations sur l'origine des Daco-Romains, Mai—Juin 1895
Le quantrième centenaire d'Etienne le Grand, Sept—Oct. 1904.

3) *Revue de l'Enesignement supérieur*, director François Picavet (Rue Soufflot 20), în care am publicat maĭ multe articole, între care anul acesta «*La réforme de l'enseignement public en Roumanie*», publicat în fruntea număruluĭ din 15 Iunie 1906.

4) *Revue philosophique*, director marele filozof francez Th. Ribot (Boulevard Saint Germain 108). Am inserat în această revistă, între altele, un articol, în No. din Octomvre 1903: *Les sciences naturelles et l'histoire*, prima parte a celuĭ publicat, ca a doua parte, în *Revue de Synthèse historique*.

5) *Revue critique*, director, membru al institutuluĭ *A. Chuquet*, în care am scris criticĭ asupra operelor luĭ Gustave Le Bon, G. Tarde și Labriolla (vezĭ numerile din 21 Aug., 22 Oct., 6 Noemb. 1903).

6) *Le Courrier Européen* (Boulevard Raspail 280). După ce directorul mĭ-a cerut colaborarea în modul cel maĭ stăruitor, bazîndu-se pe renumele de care mă bucur în Franța, întovărărășăște articolul trimes de mine asupra războĭuluĭ și care nu se potrivea cu tendințele pacifiste ale foaeĭ, cu următoarea notița: «Publicăm acest articol, ce e contrar vederilor revisteĭ, avînd în vedere marea personalitate a autoruluĭ» (N. 33 din 1902).

7) *Revista Italiana di Sociologia*, din Roma: (Via Venti Settembre 8),—directorĭ Bosco, Cavallieri, și G. Sergi, marele psiholog italian.—Revista a inserat, totdeauna în frunte, următoarele articole ale mele:
Sociologia e storia I, Luglio—Agosto 1904

Sociologia e storia II, Magio Ageste 1905
Repetizione et succesione universali, va apare în curînd.

8) *Deutsche Litteraturzeitung* din Berlin, director Hinneberg, în care am scris maĭ multe dărĭ de samă critice, asupra cărților:
A. de Bertha, *Roumains et Maghiars devant l'histoire*
N. Iorga, *Vol. X al documentelor Hurmuzaki*
Pompiliu Eliad, *de l'Influence française en Roumanie*
Max Choublier, *L'Europe orientale depuis 1878.*
Acum în urmă, un mare articol intitulat *Der Wertbegriff in der Geschichte* a fost publicat în 4 numere de-a rîndul (33—36, 1906) și totdeauna în fruntea revisteĭ.

Cît despre modul cum sînt apreţuite lucrările aceste deosebite ale mele în străinătate, trimetem pe d l Gheorghe Kernbach la următoarele ziare, și aceasta numaĭ pentru lucrările mele din 1906 și pe care i le poate procura D. *Gallois, Courrier de la Presse,* (Boulevard Montmartre 21): *Polibiblion* Paris August 1906, *Revue internationale de Sociologie,* Iulie 1906, *Paris* 18 Iunie 1906, *Journal des Débats* 8 și 18 Iulie 1906 (acest din urmă reprodus maĭ sus), *L'Aurore,* 2, Iulie 1906, *Le Moniteur judiciaire* 12 Iulie 1906, *La Voix du peuple* din Reims 5 Iulie 1906, *Le grand National,* Paris, 18 Iulie 1906, *L'Information,* 7 Iulie 1906, *Le Drapeau* 7 Iulie 1906, *La Petite République* 9 Iulie 1906, *l'Univers et le Monde* 9 Iulie 1906, *Le Soir* 3 Iulie 1906, *La Revue de l'Enseignement secondaire,* Iulie 1906, *Le Journal officiel* 10 Iulie 1906; *Le Journal* 1 Iulie 1906; *Le Soleil* 8 Iulie 1906.

Vede decĭ d. Gh. Kernbach pe unde trebuie să se zbuciume trimisul călător al d-sale, pe cît și ce bagaj uriaș de cunoștințĭ și erudiție trebuie să iee în geamandanul luĭ, pentru a pleca pe drumul glorieĭ. Adăogim că trebuie anĭ întregĭ de sacrificiĭ și de neodihnă, petrecuțĭ în mijlocul cărților cu trataje—nu ale celorlalte—și a documentelor, nu a halbelor deșartate cu subdirectoriĭ de reviste prin crișmele Munichuluĭ (vezi revista *Viața Romînească* N. 5, p. 224) în care îndeletnicire recunosc fără șovăire de Gh. Kernbach de superior, hors concours membre du jury.

Ce e drept, e cam greŭ cînd aĭ ajuns la 50 de anĭ abia stăpîn pe două volumașe de poeziĭ de tot ordinare ca fond și ca formă, e greŭ de tot să maĭ găseștĭ de acolo înainte trimișĭ călătorĭ carĭ să poarte numele de muncă, sîrguință și putere de minte. Maĭ poțĭ atuncea, pe prăvălatecul mers al vieţeĭ, nepregătit pentru nicĭ o muncă cinstită și dreaptă, și ros de viermele joasniceĭ invidiĭ, numaĭ doar să maĭ insulțĭ și batjocoreștĭ oameniĭ pe carĭ nu-ĭ poțĭ nicĭ pricepe, nicĭ ajunge.

Să maĭ enumăr d-luĭ Gh. Kernbach lucrările mele romîneștĭ pe care nu le-a cetit, dar care nu aŭ pĭerdut nimica de a nu cădea sub raza privirilor d sale celor stinse. Înșir pentru cetitor totușĭ numaĭ volumurile, lăsînd la o parte numeroasele articole,

criticĭ, dărĭ de samă, de care sunt pline toate revistele maĭ de samă ale ţăriĭ:

Istoria Românilor de la origine până la 1859, 6 volumurĭ 1889—1893, 4000 de paginĭ în total. *Domnia luĭ Cuza Vodă*, 2 vol. în total 1000 de paginĭ. *Genealogia Calimahilor* 200 p. *Războaele dintre Ruşĭ şi Turcĭ* 2 vol. 500 p., *Teoria luĭ Roesler* 280 p., *Istoricul învăţămîntuluĭ superior* 90 p., *Sărbarea scolară de la Iaşĭ* 300 p., *Principiile fundamenlale ale istorieĭ* 250 p., *Amintirĭ de călătorie* 200 p., *Studiĭ economice* 160 p. Pe lîngă aceste, vr.o 12 comunicărĭ la Academie: *Mihail Cogălniceanu, Primul proiect de constituţie al Moldoveĭ, Româniĭ şi Maghiariĭ în faţa istorieĭ, Congresul proprietăţeĭ literare, Congresul din Londra şi militarizarea şcoalelor române, Cauzalitatea în succesiune, Noţiunea valoareĭ în istorie, Originile partidului naţional*, etc.

Şi că toate aceste lucrărĭ atît in romîneşte cît şi în limbĭ străine aŭ o valoare, se vede din aceĭa că am fost numit profesor la Universitatea din Iaşĭ, pe baza scrierilor mele încă în 1883; că am fost ales membru al Academieĭ romîne, după ce Istoria Romînilor fusese premiată de această Academie; că în străinătate aŭ fost ĭarăşĭ premiate cele două volume *Histoire des Roumains de la Dacie trajane* de Academia franceză; că la această carte fostul ministru al Franţeĭ şi membru al Institutuluĭ Alfred Rambaud a scris o prefaţă de o nespusă frumuseţă mare de vro 70 de pag.; că în urma publicăriĭ scrieriĭ *Principes fondamentaux de l'Histoire* am fost ales membru al Institutuluĭ din Franţia; că am fost invitat a colabora la marea operă a erudiţieĭ franceze *Histoire générale* de Lavisse et Rambaud pentru partea romînească, prin care am pus istoria Romînilor în lumina eĭ adevărată în o publicaţie în 12 vol. care a făcut încunjurul lumeĭ; că marele reviste ale apusuluĭ caută să dobîndească conlucrarea mea; şi cînd o capătă, toate îmĭ pun articolele în fruntea lor; că acuma chĭar am fost învitat să ţin la Sorbona din Paris un şir de 12 lecţiunĭ asupra *teorieĭ istorieĭ*, ceea ce voĭŭ îndeplini încurînd.

Aş fi curios să te văd înşirînd şi pe d-ta d-le Gh. Kernbach, titlurile şi cercetările d-tale.

Nu am obiceiul de a vorbi de nime; dar acuma cred că a trebuit să o fac; căci e bine, moral şi înălţator ca să se cunoască îndepărtarea pe care natura a pus-o între oamenĭ. Sîntem aşa de îndepărtaţĭ unul de altul, domnule Kernbach, in cît nu ştiŭ zeŭ—nu cum de mă vezĭ d-ta pe mine—ci cum de te văd eŭ pe d-ta.

A. D. Xenopol

Acesta este ultimul număr, din anul al XVII al al Arhiveĭ.

Cheltuelile la care sîntem expușĭ, ne silesc a vă ruga cu stăruință domnilor abonațĭ, sprijinitorĭ aĭ culturei romîneștĭ, să binevoițĭ a trimite abonamentul, pe care am contat, pe adresa Administrațieĭ și pentru care vă aducem călduroase mulțămirĭ.

Arhiva.

D-niĭ abonațĭ cărora le lipsesc numere din anul curent pentru complectarea colecțieĭ sînt invitațĭ a le cere la administrație.

Abonamentele să pot încredința și d-luĭ Cerbureanu, încasator general.